HLÍDKA LITERARNÍ.

LISTY VĚNOVANÉ LITERARNÍ KRITICE.

Ročník V.

Za redakci a vydávání zodpovědný:

P. B. Plaček,

O. S. B.

Pořadatel obsahu:

P. J. Vychodil,

O. S. B.

V BRNĚ 1888.

Tiskem a nákladem papežské knihtiskárny benediktinů rajhradských.

Různé zprávy.

Feuilleton.

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník V. 1888. Číslo 1.

O kalendářích na Rusi.

Napsal *A. Stěpović*, přel. *P. G. Schössler*.

V díle osvěty ruského národa zaujímají kalendáře místo přední, neboť, nejsouli i vždy tak rozšířené, jako tak zvaná »лубочныя изданія« (literatura lidu), tedy přinášejí na venkov skutečné světlo vědomostí, dodávají užitečné, poučné i zábavné čtení, a plní celkem velmi dobře svůj důležitý úkol. Již stoletý kalendář od Brjusa (za Petra Velikého), dále známý »письмовникъ« (návod k písemnostem) od Kurganova, akademický kalendář, jakož i ruské kalendáře nejnovější doby téměř vždy plní dokonale svou úlohu. Pravíme »téměř vždy,« poněvadž od té doby, kdy vydávání kalendářů přestalo býti výlučným právem akademie (jest tomu 25 let), bylo vydáno na Rusi ohromné množství kalendářů, mezi nimiž bylo dosti takových, které neuspokojili, jsouce ustanoveny pro lehkověrné obecenstvo. Ruské přísloví »въ семьѣ не безъ урода« i tu se osvědčuje. Tento nezdařilý druh spekulace nemůže porušiti všeobecného dobrého dojmu, učiněného našimi kalendáři, aneb škoditi jejich slávě. Za nejúplnější dlužno uznati velké kalendáře, vydávané v sídelních městech Suvorinem, Goppem, Gatcukem, v ceně po jednom rublu. Tu naleză čitatel všechny nevyhnutelné zprávy i číslové údaje ze všech odvětví státního i všeobecně ruského života. U těchto kalendářů však se nezdržíme, ale u těch, které sloužíce místním, krajinským potřebám četného obyvatelstva ruského, obzvláště se snaží přinésti počátek osvěty do krajův odlehlých. Takové kalendáře mají vždy více méně ráz určitého místa, a liší se tím podstatně od kalendářů v sídelních městech, hlasatelů to úředních všeobecně ruského života.

Na prvém místě dle obsažnosti článkův, i dle rozumného spracování místního materialu, patří jmenovati velmi dobrý, trvanlivě zabezpečený, i neobyčejně laciný

1. Харьковскій календарь-мѣсяцеословъ. Vychází již 15 let, ale teprve v posledních letech dosáhl vlastností právě zmíněných. Kalendář tento jest velmi objemný. Pro nastávající rok, na př. sestává ze dvou knih: z jedné ohromné (více než 1000 stran osmerkových), a z druhé menší (280 str.), a stojí pouze 1 r. 20 k.! Dlužno však doložiti, že láce tato není na úkor obsahu, jenž jest výborně sestaven známým na jihu buditelem *P. S. Jefimenkem*. Druhá kniha kalendáře, na př. má velkou důležitosť pro dějiny kraje. Všechny články, počtem 44, nejsou sice stejně důležité, ale všechny slouží k objasnění i vylíčení minulé i nastávající doby kraje charkovského. Mezi jiným shledáváme tu některá data o vzdělávacích prostředcích toho kraje za r. 1885. Bylť tam 660 rozdílných škol, a okolo 50.000 těch, jenž se na nich vzdělávali. V Charkově byly tři vysoké školy (universita, technika a veterinární ústav), 18 středních (gymnasií a j.), z nichž bylo 11 pro ženské.

2. Календарь Черниговской губерніи, pořádá *Korvin-Petrovskij*. Objemná tato kniha (1016 str.) stojí 1 r. 60 k., a obsahuje fotografické vyobrazení známé, starodávné svatyně černigovské, hlavního chrámu Proměnění Páně, jenž byl vystaven již v 11. století (r. 1031.) knížetem Mstislavem Vladimirovičem. Dějepisná časť jest dosti důležitá i zajímavá, tak na př. článek o hlavním chrámu, o památkách historických, a jiné.

doby, které veskrz dávají svědectví o tom, kterak Boškovic o každé vědecké otázce, která tehdy učený svět zajímala, svoje mínění projevoval a příslušnou vědeckou literaturu bedlivě stopoval, rozebíraje práce Newtona, Eulera, Lacailla atd. Dopisoval tolikéž do velikých vědeckých sborníků: Diario Romano, Commentarii instituti bononiensis, Acta Lipsana atd.

Pozván byl od republiky benátské a janovské, od vévodství toskánského atd., jakož i do Vídně, kde obdržel několik úloh k řešení. Od r. 1759. počínají Boškovićovy veliké cesty za vědeckými účely.

Odebral se do Paříže, kdež právě tehdáž největší honba na Jesuity se zdvihala. Ačkoliv i zde vědecká díla Boškovićova docházela uznání, přece osoba jeho nebyla příjemna učencům, kteří jako d'Alembert netrpěli Jesuitův. Okolnosť ta přiměla jej, že opustil Paříž a odebral se do Londýna. Angličtí učenci vážili si Boškoviće i proto, že vynikal jako hluboký znatel Newtonových spisů.

Když byl přijat v král. učenou společnosť, bylo mu učiněno nabídnutí, aby se připojil k učené expedici anglických astronomů, kteří měli ze severní Ameriky pozorovati průchod Venuše slunečním kruhem. Nabídnutí přijal se změnou, kterou sám navrhl, aby se zjev ten pozoroval od východu. Proto odebral se z Londýna do Benátek a odtud s benátským vyslancem P. Cararem v září roku 1761. do Cařihradu, při kteréž příležitosti na cestě prohlédl trojské rozvaliny. V Cařihradě Boškovič se roznemohl, kdež jej k sobě přijal francouzský vyslanec hrabě de Vergennes, i byl přinucen opět se vrátiti.

Přidružil se k vracejícímu se angl. vyslanci *J. Portnerovi*, a s ním i jeho průvodem opustiv 24. května 1762. tureckou residenci, cestoval Bulharskem, Moldavskem a Polskem do Lvova. Zde opět se roznemohl, načež sám odebral se do Varšavy, kde jej libezně přijal král Stanislav Poňatovský, a odtud do Krakova, Vídně, Benátek a do Říma, kdež prodléval koncem r. 1764.

Přijal nabídnutou stolici mathematiky na vysokých školách v Pavii, kdež nepřetržitě po čtyry léta vyučoval, načež zaměnil ji se stolicí astronomie a optiky v Miláně. Zde založil hvězdárnu della Brera, která podnes trvá pod jménem »r. osservatorio astronomico.« Když byla v říjnu r. 1772. římská kolej uzavřena a 19. srpna roku 1773. řád jesuitský zrušen, dostalo se Boškovićovi, nyní jako »abbate,« pozvání a nabídek se všech stran: než on rozhodl se přijati nabídnutí francouzského ministra zmíněného de Vergennesa, i přišel ještě roku 1773. do Paříže. Zde stal se ředitelem optiky pro kr. námořnictvo s ročním platem 8000 livrů. Listy, které Boškovič psal z francouzské residence, sahají po rok 1783. Byl rád viděn u dvora i ve vysokých kruzích francouzské aristokrace a církevní hierarchie. Z francouzských učenců nejvíce se družil s astronomem de Lalandem.

Avšak nepřátelé jesuitů, v jich čele d'Alembert, kuli proti němu pikle i snažili se překaziti, aby nevstoupil do francouzské akademie. Konečně přednesl Boškovič králi Ludvíku XV. prosbu, aby mu udělil dovolenou na dva roky, by mohl některá v rukopisu dohotovená díla v Italii vydati. Obdržev dovolenou, vydal v Bassanu (1784.—1785.) vedle jiných menších prací svá astronomická a fysikalní díla v pěti svazcích. Na to prodloužena mu dovolená o dva roky, aby dokonati mohl ostatní práce.

Zatím však již počaly ochabovati od velikého namahání tělesné i duševní síly jeho: Boškovič skonal, podobně jako náš abbé Dobrovský, v šílenství dne 13. února 1787. v Miláně.

Poznavše tak běh života vynikajícího muže toho, původem svým Slovana, musíme si položiti otázku: zdali Bošković, jenžto žil ve velikém západním světě a světové slávy účasten byl, zdali zůstal věren vlasti své a národu svému? A na otázku tu musíme odpověděti: ano! Dokazuješ to výmluvně jeho korrespondence, výňatky z jeho děl, a dokazuje to konečně jeho oddanosť k chorvatskému jazyku, v němž Bošković i báseň složil.

Toto jeho vlastenectví s důrazem vytkl také jeho přítel B. Zamagna v překrásné řeči smuteční, kterou měl před knížetem a radou dubrovnickou při zadušních mšech, jež obec konati nařídila za svého velikého syna.

Bošković sám zdvihl si nerozborný pomník ve svých učených dílech, jichž jest počtem 71, a to 21 fysikalních, 15 astronomických, 14 mathematických, 7 optických, 7 básnických, 5 archaeologických a dva cestopisy.

Bošković svým rozsáhlým vědením sám byl celou akademií, v čemž má soupeře pouze v Leibnitzovi. (P. d.)

Jungmannova aesthetika scholastická.

Píše *P. J. Vychodil.*

Nejmladší mezi vědami filosofickými, soustavně vzdělávanými, aesthetika totiž, jako družky její v ustavičném trvá kolísání nemohouc spočinouti v soustavě, která by zároveň obě části její, speculativní i praktickou, důstojně zastupovala. Druhá na štěstí měla a má stálé zřídlo pravd svých v uměleckých dílech vytvořených mimo soustavnou theorii neb aspoň ne z ní: nedostatek soustavy nahražován tedy dosti vydatně specialní abstrakcí z děl samých, ustálenou brzy v nejbližší pravidla a zákony, jež od *Aristotela, Horatia* až po *Lessingovy* studie a po těch až dosud v podstatě se udržely jakožto samozřejmé takořka zásady tvorby umělecké. Soustavným zpracováním na jednotném základě a východisku pokaždé utrpěla živá souvislosť, jaká potřebna jest mezi uměním a vědou jeho; jednostrannosť jiných odvětví filosofických, zvláště psychologie a metafysiky nezbytně škodila aesthetice, na nich závislé, která v soustavě té oné již odchýlila se od měřítka svého, od umění, jehož výtvory mluvily neupíratelně ukazujíce, že speculace nalézá se na bludné cestě.

Žádný ze dvou hlavních soustavných směrů, ve které vyběhla aesthetika z nepřehledné směsi soustav filosofických, směr totiž f o r m a l i s t i c k ý a i d e a l i s t i c k ý, jimž ostatní podřaditi lze, nemůže chlubiti se, že by byl aspoň »aesthetikou své doby,« nedím, že by byl tak jak jest osvědčil se pravdivým. Idealistický neurčitostí svou — od původu a důsledkův odezíraje — není s to, aby přivábil filosofa jasně myslícího, umělci pak jest zbytečným podávaje mu obsah uměleckého představování, cítění a myšlení jen nejasněji než díla sama. Formalismus pak, jenž empirickému myšlení našemu jest bližší, jenž i jednolitostí svou jakožto soustava filosofická imponuje, kdežto idealismus jest roztříštěn, sotva s kým, řekněme upřímně, co do požitku uměleckého srostl. Tolik alespoň jest jisto, že soustava aesthetiky, jež by filosofa i umělce stejně uspokojovala a pro oba úrodnou byla, dosud dává na sebe čekati. Že by vzešla ze zmíněných směrů, prozatím nelze říci, neboť pozorovati tu jakousi ochablosť přiměřenou nevšímavosti obecenstva k theoretickým úvahám aesthetickým a

nevázané zdivočilosti vkusu zavládlé v životě i v umění. Ve filosofii vůbec ochablosť dovršuje se v zoufalosť, ze které vyzniva: Ignoramus et ignorabimus.

Restaurační snahy, buzené pokaždé v rozumovém světě neutěšenými důsledky, ku kterým cestou dosavadní se dospělo, množí se ve vědách, tož přede vším ve »vševědě,« filosofii. V ní jeden opravný směr má zvlášť vynikající určitý ráz, jenž jej činí pozoruhodným: jest to scholastika, která předstupuje se znakem starobylosti jakožto »philosophia quaedam perennis.« I nelze neuznati, že úspěchy její na tu nepřízeň doby, na tu klatbu posměchu, nad niž není snad nepřítele pravdě nebezpečnějšího, dodělala se již — se svým průvodem (dějepisem zvláště kulturním atd.) — značných úspěchů. V aesthetice podniknouti stejnou obnovu bylo nad míru a víru obtížno: jestiť aesthetika jakožto soustavná věda venkoncem moderní, k nižto staré prameny jen mimochodem látky ač ne právě nedostatečné poskytují, a sice v křesťanství pouze náboženský více méně zbarvené. Nad to umění duchu tomu čím dále tím více se odcizuje, tak že i přátelům směru samého tento obor zdál se jemu býti nepřístupen.

Pokusy však učiněny, a sice pokusy dosavadní methodě aesthetiky válku zcela rozhodně vypovídající, které stručnou základní theorii krásy a krásna v četných učebnicích scholastické filosofie ode dávna přednášenou rozvinují a k jednotlivým krásným zjevum obracejí. Největší a ve svém zdokonalení nejnovější jest tu německé dílo jesuity *Josefa Jungmanna* »Aesthetik« (3. vyd. 1886; XX. a 364, XXII. a 650,[1]) k němuž těmito řádky chci pozornosť obrátiti asi tím způsobem, jakým v předešlém ročníku časopisu tohoto prof. *L. Čech* vylíčil aesthetiku Guyanovu. Účel statí takových může ovšem býti jenom ten, abychom seznámili se také v kritice s novými ideami, neb aspoň se starými v novém rouše a odůvodnění podávanými a tím aspoň poněkud nahražen byl nedostatek příslušných spisů samostatných, po nichž asi na dlouho marně voláme citice nedostatek ten i v umění i ve kritice, na něž česká díla dosavadní působila v pravdě velmi málo nebo docela nic. —

Nazval jsem dílo Jungmannovo »aesthetikou scholastickou, jakou jest do jisté míry co do methody i co do obsahu, pokud on stačí[1]) — i prosím, aby nikdo již napřed pouhého jména se nehrozil: na jméně nezáleží, věc pak dle soudu mého zaslouží bedlivé

[1]) Prvé vydání vyšlo r. 1865. („Die schönheit und die schöne kunst") a brzy zmizelo z obchodu, načež r. 1884. vyšlo druhé, jež nazvati lze dílem novým. V tomto teprve propracoval se spisovatel († 26. listopadu 1885.), k úplné jasnosti důvodův a vývodů, které zprva jen tušeny a naznačeny vyvolaly někdy odpor i u vlastních stoupenců. Spis přeložen jest do španělštiny, do maďarštiny a rozšířen po Německu, Španělích, Americe, Uhrách.

[1]) Methoda jest: věta, vysvětlení její (někdy hned důkaz již od starých provedený), důkazy niterné, námitky a vyvrácení, svědectví starých (před Kristem a po Kristu), nauky nové pokud souhlasí nebo nesouhlasí. Velká váha se klade na souhlas po věky vystopovaný, snad i větší než nám nyní jest obyčejno; v aesthetice však nejméně lze zásadě té důvodnosti upříti, anať základní pravidla soudu aesthetického takto jsou jaksi stanovena. Kdekoli se naskýtá vážnější odpor, zkoumá jeho důvody, poněvadž i blud může dojíti jakési obecnosti. „Obsah," pravím, „pokud stačí," poněvadž pokrok umění nutí rozšířiti obzor úvahy aesthetické. Mimo tyto zvláštnosti liší se spis od jiných novějších přísnou střízlivostí, někdy až i suchoparem filosofické argumentace, neustupuje jim rozbory jednotlivých děl aesthetických, předčí nad ně bohatstvím myšlének.

úvahy každého, kdo v úsudku aesthetickém pravdivé jistoty hledá. Chci co nejstručněji vystihnouti hlavní zásady díla a vytknouti pokaždé mínění od obecných odchylná, ponechávaje soudu o nich laskavému čtenáři samému.

Úvodem stanoví se předběžné pojmy, v nichž potřebí býti důslednu, máli vyšetřování nazváno býti vědeckým a ku pravdě vésti. Aesthetika zkoumá zákony krásy (»Schönheit«), kterýžto název pojmu odtažitého v němčině zaměňován bývá s krásnem (»Das schöne«), kdežto filosofie řecká již dobře lišila τὸ καλόν a καλόν. U nás, jak známo, název »krásna« působením spisů *Durdíkových* zobecněl, ač jest to pojem povšechný, nikoli odtažitý, po němž se pátrá.

Dvé jest theorií umění: mechanická a vědecká. Prvá rozvinuje pravidla, kterých šetřiti jest ve skutečném užívání prostředkův umělecké tvorby, druhá vyšetřuje základy a důvody tvorby té a pravidel jejich. Prvá zove se obyčejně praktickou, což není případno, poněvadž každá theorie umění čelí ke skutečnému umění, sice jest bezcenna.

Mezi všelikým »uměním« vůbec vyniká krásné umění, a aesthetika jest jeho vědou, která podává základní pojmy a věty všem krásným uměním společné a na nich buduje zásady každému z nich zvláštní. Má tedy přirozeně dva díly: Vyvinouti základní pojmy krásy, jakožto přednosti, kterou se krásná umění vyznamenávají a pak teprve vyšetřovati úkol, zákony a prostředky krásných umění samých. V takovéto vědě dosud docíleno málo trvalých výsledkův a vůbec platných (Lotze), neboť dosavadní aesthetika stále kolísá mezi »popisem umění a vědeckým dilettantismem« (Berg). (P. d.)

Posudky.

Indické pohádky sbírky „Moudré naučení" (Hitópadésas). Po česku upravil *Dr. E. Kovář,* docent při české universitě v Praze. 1887.

Hitópadésas jest sbírka bájek indických, které vypravuje mudrc královským princům. Účel sbírky jest hlavně didaktický. Proto mudrc proplétá své vypravování mnohými pořekadly a sentencemi. Že bajky indické jsou velmi zajímavé, toho důkazem jest, že byly přeloženy do mnohých jazykův evropských již před několika sty let.

Mikuláš Konáč z Hodištkova jest prvním spisovatelem českým, jenž vzdělal indické povídky Bidpajovy pod názvem »Pravidlo lidského života, jinak podobenstvie starých mudrcuov« (Kalilovy a Dimnovy knihy). V novější době tytéž povídky vzdělal *Fr. Třebovský,* a *A. J. Vrťátko* část sbírky Pančatantra. Překlad z indického jest úkazem velmi řídkým, a proto jest nám nazvati šťastnou myšlénku spisovatelovu, že nás seznámil se sbírkou »Hitópadésas.«[1])

P. G. Schössler.

Julia Zeyera **Vyšehrad.** Kruh epických básní. „Kabinetní knihovny" svazek XVII. V Praze. 1886.

Jest to pozoruhodný zjev v dějinách literatury české, že přes vyvinutý smysl národa našeho pro historické zkazky a památky, přes všelikou jeho zálibu v dějepisném čtení a přes živý a mocný interes, který k sídlu dávné slávy české, k svatému Vyšehradu, k nositelům slávy této, Kroku a jeho rodu, obrátily svého času zpěvy Rukopisův: že přece mythicko-heroické minulosti naší nedostalo se posud

[1]) Původní text této sbírky vydal Aug. V. Schlegel pod názvem „Hitópadésas, id est institutio salutaris. Textum Codd. Mss. collatis recensuerunt, interpretationem latinam et annotationes criticas adiecerunt *Aug. Guil. Schlegel* et *Christ. Lassen.*"

věštce básníka, který by písní umělou, formou důstojnou zjednal jí ohlasu v celém národě a učinil ji takto trvalým jeho majetkem. Proto s nemalým napjetím milovník epického básnictví, u nás v posledních letech vzkvétajícího, pohroužá se v dílo, kteréž jest prvním znamenitějším v té příčině pokusem, pokusem tím zajímavějším, poněvadž jednak pochází z dílny básníka, jenž předměty svého tvoření po větším díle hledal na polích exotických, jednak že zrodil se za vlivův epické písni tohoto způsobu nehrubě příznivých. Neboť, ať soud o poměru fantasie básníkovy k historické pravdě od dob *Horatiových* a kritiky *Lessingovy* zní kterakkoli, povždy skepsis vědy historické, — o níž nelze tvrditi, že by za dob posledních šetrně byla naložila s prvotinami minulosti slovanské, — rušivě působí v náladu básníkovu a ještě rušivěji ve vnímavosť čtenáře našeho, který beztoho povahu epiky znaje na dokonalých vzorech cizích, na domácím básníku žádá práce přísnější a vyšší. Největší obtíž s sebou přináší látka sama, která chudobou děje, chudobou osob, nedostatkem typů právě tak kusá jest a neurčitá, jako bájeslovné podání Slovanů vůbec. Ovšem že neurčitosť tato poskytuje básníku zase jinou náhradu: povolujeť mu velikou míru svobody za zpracování látky i co složení se týče i co formy. A z těchto dvou stanovisek hleděti jest nám na Zeyerův »Vyšehrad,« jehož obsah a ocenění tuto podáváme, podotýkajíce, že ku pravému pochopení, pocítění a — co každý čtenář zkusí — k opravdovému požitku potřeba četby celé básně.

Vyšehrad jest tedy dosti rozsáhlé epos, či spíše cyklus pěti epických zpěvů brzy tužeji, brzy volněji spojených. První zpěv, Libuša, počíná líčením slavného dne, kdy kněžna souditi má o rekovských činech svého bohatýrstva. Mezi bohatýry, ze všech končin na sedmibranný Vyšehrad se hrnoucími, viděti i temného reka Chrudoše, jenž přichází vleka s sebou za vlasy slabou, bledou ženu. Na okřiknutí reka Truta, který hlídá bránu železnou, odpovídá Chrudoš potupně, připomínaje Trutovi ženu, kterou Trut sám unesl na vodě Sázavě. Poněkud rozvláčným vypravováním vysvětluje Trut pravdu a přinutí Chrudoše hrozbami, že pustí děvu, kterou on sám bere v ochranu a do hradu zavede. Zde na zlatý stolec vystoupí u velebném zjevu se sestrami svými Libuša. Na vyzvání Kašino hlásají bohatýři své činy hrdinské. První předstoupí Domoslav a vykládá dlouhou episodickou zvěsť o vlasti své v Tatrách ležící, o bohatství svém a původě jeho, na konec pak, když čekáme, že vytasí se s nějakým činem vlastního hrdinství, zmíní se o slávě rodu Libušina, s nímž se praví býti příbuzným, a nabízí se jí za manžela. Libuša chtějíc veškerou láskou svou náležeti pouze lidu svému, bohatství i osobu Domoslavovu odmítá a obrací se přímo k Trutovi s otázkou po bledé děvě jeho. Místo Truta odpovídá Chrudoš. Slyšíme z obšírného vypravování jeho, kdo jest jeho zajatá, kde a kterak se mu dostala do rukou. Nabízeje pak kořisť svou darem kněžně, místo pochvaly slyší káravý soud o svém násilnictví. Když pak tím rozezlen Chrudoš sehnati chce Libušu se stolce a sám zasednouti, zdvihne se bouře mezi bohatýry, přerušená náhlým přepadem družiny Chrudošovy. Boj tu povstalý náhle zastaví Libuša vyjádřením, že vzdává se trůnu. Rozzuřený Chrudoš s napřaženým mlatem žene se po Libuši, avšak jat velebností pohledu jejího ustupuje a hrůzou popaden prchá z hradu. Za ním zajatá jeho Nynva zvaná. Trut na to radí kněžně k sňatku. Ač se žalostí Libuša návrhu tomu se podrobuje.

V druhém oddíle zpěvu tohoto vystupuje Trut, želí lásky ztracené k Libuši, vedle které má dosednouti na stolec vladařský cizinec. V tom přichází Libuše prosit ho o radu, kterak by nalezla muže pro národ svůj, muže, jenž by nebyl nikdy prolil krve. Trut radí jí, aby vsednouc na kůň svůj bílý zázračný, jela do šírého kraje tázat se všech, živých i zemřelých. Zmínka o nebožtících přivádí Libuši na smysl matku Nivu, daleko odpočívající pod mohylou. Vyjevši přivolá stín matky, který vede ji do údolu boha Velesa, od ostatního kraje skalní hradbou odděleného: Turohlavý tento bůh příchod Libušin dlouho očekával; i vypravuje přivítav ji o životě svém, dlouhou rozpřádá episodu o boji běsův proti bohům světla, který skončil vítězstvím slunce. Popis ten (st. 51.) velebností svojí živě upomíná na některé partie Ztraceného Ráje Miltonova. Po boji matka země zúrodněna krůpějemi krve, jež uronilo Slunce, porodí Přemysla. Však dlouho zrozenec odpočívá bez života na ňadrech své matky, se snu poslouchaje temná její vypravování, až konečně polibkem slunce se probudí. Jemu souzeno jest, aby nikdy krve neprolil; sudice prorokují mu za ženu děvu temným

rekem polyaněnou; darem zlatého pluhu a jarma oblaží Přemysl rod její.

A pluh tento slunce hned s nebe sesýlá. Pěkně líčeno, kterak první brázdu ryje Přemysl a kterak země již zlatý plod vydává. Své vypravování končí Veles hlásaje příchod Přemysla, který blíží se zahalen v bílý mrak. Libuša dívajíc se napožehnané dílo Přemyslovo, rychlým rozhodnutím vrhá snubní prsten ve mrak, třeba trne bázní, že Přemysl může býti ohyzdný netvor. Schválíli bohové sňatek váš, dí, nalezneš po mé stopě zlatý dům, jejž vystavěli moji otcové. Následuje nádherně vypravený popis Libušina návratu a Přemyslova Příchodu na Vyšehrad. Zde uvítá zvoleného chotě kněžny Kaša, s nadšením přijmou jej i bohatýři, kteří za příkladem Trutovým z mečů svých kují radlice.

Poněkud prosaickým jménem opatřen zpěv druhý: Zelený Vítěz. Kaša nemohouc snésti vlády muže cizího přichází k Tetce a oznamuje úmysl svůj opustiti Vyšehrad, vzpomínajíc při tom toužebně Vlasty, kterou by si přála míti na Kazíně. Tetka za jiným žalem svěřuje se sestře. Otec její věštil jí z hvězd, že sen bude jejím blahem a život její snem. Odpočívajíc při věštbě té na klíně otcově, uzřela zelenou hvězdu, která od té chvíle stala se předmětem snů jejích. Pravidlem v důležitých okamžicích života hvězda se jí objevovala; co však Přemysl sídlí na Vyšehradě, vidí hvězdu svoji každou noc ve snách, ale v podobě jinocha, rouchem zeleným oděného a na bílém koni sedícího. Tento přelud jest její láskou. Kaša potěšivši sestru nadějí, že sen se vyplní, přiznává se sama k lásce své k reku Bivoji, nyní v krajích neznámých ztraceného. Na to sestry rozloučivše se, na svůj hrad každá se odeberou.

Druhý oddíl druhého zpěvu vypravuje, kterak sen se Tetce vyplnil. Den co den čeká Tetka svého ženicha, před zlatým obrazem Báby, rukou Bivojovou zrobeným, oběť koná, na večer pak sojku ptáka se smutným vzkazem na sestřin hrad Kazín posýlá. Tu pojednou v čas zimní objeví se na bílém koni zeleným rouchem oděný jinoch, v ruce třímaje květovou ratolesť, kterou probouzí všude jaro. Přivítán byv od Tetky, vypravuje, kterak i jemu dlouho zdálo se o ní; přicházeje však z kraje svého, kde věčné jaro a věčný den, zdržen byl od panny zimní v údolí zimy. S ní hrozný boj podstoupiv, sice zvítězil, obdržel však odcházeje zvěsť od panny zimní, že mu připravena zkáza od lítého kdesi nepřítele. Té hrozby on nedbá, nýbrž zve Tetku s sebou k jarní pouti do samot. Slasti obou snoubenců líčí nám básník barvami plnými půvabu a něhy.

Oddíl třetí. V lesních samotách míjí čas Tetce a Vítězi ve sladké blaženosti. Než věštěná zkáza a pomsta se blíží; i Zelený Vítěz sám zlé má předtuchy i Tetka znamení neblahého se lekne, věnec její na řeku puštěný, aby klidně splýval po vodě, potopil se. V této chvíli z řeky vynoří se Nynva, Chrudošova žena zajatá. Zvěstuje Vítězi, kterak Chrudoš dověděv se od vědmy pramateře své, že žije nestvůra, která by dovedla zničiti nenáviděné dílo Přemyslovo, sám se ženou odebral se do pustin, aby ze vězení skalního nestvůru vypustil. Sotva že po zprávě té Nynva zmizí, vyrazí kanec na Zeleného Vítěze. Ve hrozném boji Vítěz povalen a Tetka s celou přírodou oplakává smrti jeho.

Oddíl čtvrtý. Tou dobou jede Kaša lesinou na voze bílými voly taženém. Na Kazíně ve vědách hloubajíc, dopátrala se veliké zvěsti o čarovné perle, kterou běsové z vod svatých ukradli a v hlavě divé nestvůry skryli. Perla ta má divotvornou moc v rukou člověka, který znal, jako Kaša, tajemnou sílu čarodějných slov. Dále čtouc ve hvězdách, nalezla Kaša, že na břehu Mže ta stvůra skryta jest v jeskyni. Přišedši však na místo, nalezla sluj již prázdnou. I vybrala se na Vyšehrad, aby získala bohatýry pro zápas s potvorou. Na pouti své z nářku ptactva pozná osud, který stihl Tetku a Vítěze. Táhnouc pak dále lesem, přijde ke sluji, kde Bivoj, vrátiv se od moře siného, umělou rukou kuje zářící skvosty ze zlata, pamětliv jsa slov Kašiných, jež pronesla kdysi, odmítajíc lásku jeho: „Um vážím sobě, statný Bivoji, a ruky dovednosť: mně surovým se každý výkon břitkých mečů zdá.“ V Kaši dávná láska se zase probouzí, ale hrdosť jí nedovoluje, by se přiznala. Ženskou však lstí vedena, žádá na Bivoji prsten snubní, věnec a pás, oddávajíc se myšlénce, že tak ruka, jež tyto lásky symboly ukuje, povede ji životem až v náruč Morany. Tím končí díl čtvrtý.

Oddíl pátý. Dále jdouc k Vyšehradu, nalezne Kaša Tetku, nad mrtvolou Vítězovou žalující. Potěšivši sestru, vezme mrtvé tělo na vůz a veze je na Vyšehrad, kde doufá je buď kouzla svého silou probuditi k novému životu, anebo slavně pohřbiti. Přišedši na Vyšehrad, chystá už pohřeb. V tom však přichází Bivoj, nesa kance živého, spoutaného.

Kaša, uchvácena zápalem věšteckým, sama kance obětuje, a v krvi, ryzím zlatem se valící, pluje černá perla. Mocné říkadlo pronášejíc, položí Kaša perlu Vítězi na bledé čelo a tento probudí se k životu. Avšak Morana neodolatelnou silou váže jej k sobě; jen jednou za rok smí vrátiti se na čas k choti své. Zelený Vítěz odjíždí na lodi, tažené labutěmi — Kaša s Bivojem slaví svatební veselí na Vyšehradě. Na to odeberou se oba na Kazín, Tetka pak na hrad svůj Tetín, kde čeká návratu svého manžela.

Zpěv třetí. Vlasta. 1. Po trudném a těžkém přemýšlení oznamuje Libuša úmysl svůj založiti město pod skalou vyšehradskou podél Vltavy na mýtině zorané reky a Přemyslem. I ubírá se na vrchol hory, kde rozžehnut pro ni má býti veliký oheň, z něhož věštiti chce budoucnosť novému městu. Za ní plu neblahého tušení kráčí pěvec Lumír, a potká se s Vlastou. Při té příležitosti líčí Lumír první příchod Vlasty na Vyšehrad a dojem, který vznešenou svojí krásou a silou způsobila mezi bohatýry. Vlastě nelíbí se změna, která zatím udála se na Vyšehradě. Následuje líčení, kterak Libuše věští slávu založeného města, líčení to stejně velebností formy a tendencí obsahu dojímavé (str. 134.). Po věštbě, když zástupové se rozešli, přichází k Libuši Přemysl. Vida choť zasmušenu a tuchou blízké smrti sklíčenu, těší ji, volí i pustiti od založení města, jen aby starý řád na bradě zůstal. Libuša však, ukazujíc k nezvratnosti dráhy, kterou bozi jemu i rodu jeho vytkli, prosí ho, aby ji v dumání tom zanechal. Mocným kontrastem na to dojímá čtenáře druhá v zápětí jdoucí věštba kněžny. Vlasta totiž zatím dojde na horu s Lumírem. Srdečné přivítání Libušino odmítá s výtkou, že podala se vládě muže. A když kněžna dokládá se nezvratnou vůlí bohů, vyzývá ji Vlasta s posměchem, aby budoucnosť svého potomstva hádala z kadeře vlastního syna. Při tom hodí do ohně kadeř syna Libušina. S hrůzou hledí Libuša do dýmu a děsnou pronáší věštbu o bratrovražedném řádění Přemyslovců, tak že děsem jata sama Vlasta do lesův uprchne. Omdlelou Libuši na koni svém odváží Lumír na Vyšehrad, kde právě hodovníci s velkým jásotem slaví den slávy, budoucímu pokolení věštěný.

2. Výjev druhý vede do hradební komnaty, kde Libuša truchliva odpočívá mezi svými děvami. Tu přichází hrdá Vlasta s ní se rozloučit. Na prosbu kněžninu odhaluje Vlasta nitro své i své záměry. Vykládá divnou báj o zrození svém z osamělé jilmy, o vychování svém a prvním příchodu na Vyšehrad, kamž přivábila ji slavná pověsť o dvoru Libušině. Než cítíc se býti bohatýrem, nemohla zdržeti na hradě, kde muži, ač s tajenou nevolí, poslouchají ženy. Prahnouc po činech hrdinských, zabloudí na dobrodružné pouti své světem na hrad jakýsi, kde starý, ohyzdný muž žárlivostí trýzní svoji mladou, sličnou ženu. Vlasta hněvem jata, starého zabije, ještě však více pohoršena nářkem a lítostí mladé ženy, zapálí hrad. Kůň její uhnaný zanese ji na to ku třem horám podivných podob ženských. Příšerné ty hory hovoří: Prvá velebí čas, který svět zašlý pochovav jí se sestrama oběma ušetřil; druhá v Bábě bohyni velebí pramen všeho života; třetí však hora ua touž Bábu žaluje, že chtějíc zachovati oboje pohlaví lidské, původně nepřátelsky odloučená, naučila lidi lásce, t. j. přetvářce, kterou vrozené záští jen se ukrývá. Po té rozmluvě hory odejdou. Vlasta zjevením tímto stane se docela vědomou úkolu svého, dříve jen tušeného: obnoviti totiž starý řád nepřátelství a rovnoprávnosti mezi mužem a ženou. V povolání tomto měla jí býti Libuša pomocnicí. Sklamavši se v nadějích svých, oznamuje Libuši, že na hradě svém Děvíně založila proti Vyšehradu útočiště všem ženám, které zhrdají láskou — lží. S tou zvěstí opouští Libuši. Od toho dne řídne zástup panen Libušiných.

3. Libuša umírá. Lumír přichází na Děvín zvěstovat smrti její a poslední prosbu ku Vlastě, aby meč nepřátelství proti mužům zastrčila do pochvy. Bohorovný pěvec na kolenou prosí Vlastu, která dojata slovy jeho, jižjiž roztříštiti se chystá meč svůj o kamenný sloup, když z nenadání rozletnou se dvéře a děvy dvě s kvílením přinášejí sprzněnou oběť násilnictví Chrudošova, mrtvé tělo milé družky Častavy, kteráž hanby své snésti nemohouc, sama v meč se vrhla. Vlasta od smíření obrací se ku kruté pomstě. Mohutnými obrazy a úchvatnou mluvou vylíčena na konec 3. zpěvu zkáza mužstva Chrudošova a hradu jeho.

Zpěv čtvrtý. Ctirad. 1. Divá zvěsť o velikých činech vítězné Vlasty a o úmyslu jejím, v ssutiny obrátiti zlaté sídlo Libušino, zaletěla i na bílý dvůr kmeta Dobrovoje. Syn jeho Ctirad právě chystá se k pomocné výpravě. Avšak než syna milého propustí, vypravuje mu otec Dobrovoj tajemství jeho rodu. Obšírná episoda vykládá o příteli Dobrovojovu,

reku Trutu, jenž pohubil lítou saň, o milostném setkání se Dobrovoje s polednicí Hélou, jehož plodem je právě Ctirad, konečně o věštbě konzelnic, které Dobrovoji v posvátném háji na Mži vodě hlásaly, že Ctirad sice zemře, nikoli však přemožen mužem. taký rek prý se ani nenarodí. Z čehož zavírá nyní Dobrovoj, že souzeno Ctiradovi umřít rukou Vlasty. Objevení toto Ctirada tím více rozpaluje. Louče se s otcem, vezme s sebou radu, jak by nalezl slavnou zbroj Trutovu. Ve druhé uměle vpletené episodě slyšíme o posledních dnech Libuše a Truta.

2. Ctirad spěchá na Vyšehrad. Vzrušen vypravováním otcovým o náhlém štěstí, jaké nalezl v náručí Hélině, sám nyní pociťuje touhu po nějakém jemu posud neznámém blahu. Než napomenut věrným ořem svým hledí touhy té se zbaviti a přicválá na Vyšehrad. Zde nalezne Přemysla, s kmety pod starým jasanem sedícího, pod týmž stromem, v němž prý duše přebývá Čecha praotce. Na místě tomto vkládá básník allegorii svou velmi pěkně upravenou episodu o povstání stromu tohoto. Přivítán Přemyslem a kmety, naslouchá Ctirad čarovné písni Lumíra, jenž vzpomíná minulých let a hrdin zahynulých. Zpěvem tím cítí se k novým činům hrdinským Ctirad vzbuzena. I spěchá do pohřební kobky Libušiny, kde podle rady otcovy má nalézti zbroj Trutovu. Jako pohádka čte se nyní následující fantasie básníkova Do hrobky Libušiny touž chvílí přichází, opustivši na čas tělo smrtelné, duše Šárky, kněžky luny a bojovnice Vlastiny, aby strhla Libuši závoj a odňala jí korunu, se kterou věčně má zavítati do hrdých hradeb Vlastiných. Veliký ten čin, jak ve hvězdách četla, jen v této noci může býti vykonán; neboť zmizeti má dnes hluboko do lůna zemského Libuša. A již zvédá s hrdými slovy ruky po koruně, když tu Ctirad s mlatem vyřítí se proti ní. Stín Šárčin vyzývá na to Ctirada, by ji bezbrannou zabil, ježto veliký čin nevykonán. Avšak bohatýru zjevem a hlasem omámenému padá mlat z ruky, cítí, kterak černá smrť a zlatá slasť naň srší ze zraků Šárčiných. Šárka na to znova sahá po koruně, v tom však Libuša čarovné zraky své otvírajíc, propadá se do země. I Šárka zmizela, a za ní pustí se Ctirad.

3. Nadarmo varuje ho matka Héla; sladké volání přiloudí jej i koně na mýtinu k dubu, pod nímž v poutech spatří Šárku. Poutavě zpracoval tuto básník známou pověsť o lsti Šárčině, spojiv s běžným obsahem pověsti na konec vyznání lásky se strany Šárky, kteráž v zoufalosti sama přeje si zemříti se Ctiradem. Děvy Vlastiny, krví zpity, dovlekou mrtvolu Ctiradovu na Děvín, kde bez pohřbu ponechána jest zvěři za kořisť. K tělu syna svého přichází Héla, nářek její slyšeti až na Vyšehrad, odkud vzchopí se bohatýři na pomoc. Nastane poslední boj děv, hrozný tím, že Héla rekům pomahá, děsně řádíc mezi pannami. Rekové vyšehradští byli by už dobyli Děvína, kdyby v bránu nebyla se postavila Vlasta, před níž ustoupí i bohatýři, ustoupí i Héla, čtouc v oku Vlastině, že ještě nepřišla chvíle, kdy hrdá ta hlava se schýlí přemožena, avšak nezkrocena. Bohatýři vracejí se s mrtvolou Ctiradovou na Vyšehrad a zde chystají pohřeb. Na úžas všech přijde k hranici Ctiradově i Šárka, nesouc mlat a štít Trutův; obětuje hrdinovi i bílého koně, na němž v hávu má jeti, kam Morana mu cestu ukáže. Po celý čas pálení trvá Šárka při hranici, načež sebravši popel do popelnice, opouští Vyšehrad. Cesta vede ji do lesotemné skalní kotliny, tam, kde luně žertvy pálívala. Tam vystoupivši na skálu velebnou modlitbou prosí luny bohyně své za úplné zničení bytosti své, by v návě nemusila se setkati se Ctiradem. Líbána paprsky chladného měsíce, mění se na to Šárka ve Skálu nehybnou a ruce její posud k tuhému srdci tisknou popel Ctiradův.

Lumír. P á t ý z p ě v považovati lze za jakýsi doslov k celku. Děvín padl, jen Vlasta unikla. Muži, opojeni krvavým vítězstvím, vracejí se od hořícího hradu na Vyšehrad, s výčitkou hledíce do zasmušené tváře Přemyslovy. Rek Ladislav myslí, že tlumočí myšlénky knížete, projevuje lítosť, že Vlasta unikla. Ozývají se hlasové, volající do boje nového, když náhle tu objeví se Lumír a jme se hlásati tajemství o konci té ženy, která věčně prý žíti bude v paměti všech pokolení žasnoucích. Pěvec pěje, kterak s Vlastou se setkal, ana přišla ku kamenné podobě Šárčině prosit za slovo mocné, kteréž otvírá slůj, vedoucí do vnitra matky země. Plamenná slova, jež volá Vlasta do kamenného sluchu družky své, jeví účin. Rty se otevrou, z nich vyletí slovo, za nímž s rachotem otevře se skála Vlastě kráčející, obrazem hvězdy zářící, do bezdna zemského. Teď teprve poznávají bohatýři, že vítězství celé, a vyzývají Lumíra, by zpíval slíbenou velkou píseň o velikém vítězství Vyšehradu. Takto dozní celá báseň apotheosou Vyšehradu, apostrofou k lidu, jenž nedá zhynouti slávě hradu svého, pokud stín Libuše vznášeti se bude nad ním. (O. p.) *A. F.*

Sluncem a stínem. Básně *Jos. V. Sládka.* „Salonní bibl.“ č. LII. V Praze. 1887.

Jos. V. Sládek jest z oněch lyrických básníků, v nichž ani mužný věk, a spojené s ním zkušenosti a vážné myšlénky nedaly utuchnouti mladistvé svěžesti, nevyhnutelné to podmínce čisté, jinorodými přísadami nezkalené lyriky. Přirozeně bývá tento druh poesie údělem mládí a po letech, jestliže ovšem první květy nebyly též posledními, dozrává pravidelně v lyriku buď výlučně reflexivní, buď provanutou předzvěstí podzimku. Na lyrický směr básnické vlohy Sládkovy, jak ji hned v prvních plodech svých všeuznaně osvědčil, zdá se působil čas jen potud, že nyní jeví se cit více ustálen a prohlouben, v jeho pak obvod že rozšířený názor světový přivedl nové živly, jež v poslední sbírce též svým způsobem jsou projádřeny, anižby však mimovolně přibarvovaly reflexivismem výrony ryze lyrické. Tak básník ještě vždy dovede naziratí na přírodu oním pohledem, jenž z citu vychází a vzájemně opět cit vzněcuje a k slovnému výrazu pudí. Může ještě kdykoli, i »Na podzim« (str. 103.) svého života — jak praví — nevpustiti do své duše ten podzimní vítr, jenž v hlasu má smutek a v dechu mráz — ale v duši básníkovu se nevkrádá, tam kvete čarovná zahrada: květy rozkvetlé ať v jitru lásky ať na hrobech, pučí znova, jdeť přesně i při svistu podzimního větru vzpomínek dech májový. — Naň ještě plnou silou působí krásy přírodní a proto když »Zas květy pučí na stromech« (32.) vyzývá srdce, aby v důvěře opět se vzbudilo, neboť jaro klepá na dvéře nesouc květ i na zapadlé hroby — a na jeho květech třpytí se rosná slza sympathie. »Jaro« (56.) činí mu píseň skřivánků

> — jako hudby znění
> ve chrámové klenbě kdes,
> s nímž u blahém vytržení
> podzemského ze sklepení
> letí srdce do nebes.

A jako »V jarní den« (58.) květy se otvírají a skřivan vzlétá od země k nebi s písní štěstí — podobně i srdce básníkovo. »Letní večer« (59.) tuší v srdci zápasy a uspává bol i stesk.

Sbírka má tři oddíly: Písně (7.—34.) — Znělky (37.—50.) — Jiné básně (53.—107.).

Většinou písní — jest jich tolik co stránek — vyslovuje básník své city milostné. Zaznívají odtud slasti lásky, bol rozloučení, vzpomínky pohrobní a temné zvuky resignace přecházející na konci v ohlasy nitrného blaha. Jak řečeno, převládá tu živel milostný, ale bez hanlivého přívlastku hmoty a smyslnosti — spíše hlavním svým tonem připomíná Longfellowa. Překladateli »Písně o Hiawatě« není ani podstatou ani příkrasou milostné lyriky úběl ňader, číše rtů, vonný dech, svůdná kadeř a j., jimiž erotika zvláště zásluhou jistých básníkův upadla do nekalé pověsti, — ač proti vlastní její podstatě — pojímáli se totiž jako líčení dojmu, který zanechává po sobě odlesk duševní krásy, jedině to oprávněný přirozený motiv a bezpečný ochránce lásky — nic se nenamítá; jen když básník nejen neuráží, ale zušlechťuje ethický vkus a čtenář jest rozumný. Neboť paedagogické Suum cuique má zde dvojí váhu.

Věnoval básník oddíl tento své sestře. Nadšení k písni, praví ve verších úvodních, že pil z čistých dívčích zraků, v jejichž snivé hlubokosti zrcadlí se jako čarná květina mládí, štěstí a nevinná duše. Píseň jeho chví se na tom květu jako motýl vzpomínek.

Vzal s sebou odtud prosté jen sice, nehledané, někde snad i nenové motivy, ale podařilo se mu oživiti a prodechnouti je teplým dechem vzníceného nitra. Tak na př. písně: »V mé duši tisíc skřivánků« (8.), »Když jsme prvně sami byli« (10.), »Spala jsem a nespala« (12.), »Buď svatý mír v tvých prsou« (31.), nebo na str. 30. a 32. Jiné obestřeny půvabem nelíčené melancholie: »Tvůj rušit mír — nač bych to chtěl« (17.), »Leť si dál« (18.), »Vy oči dávno zavřené« (23.) — Méně zdařily se: »Již moře volá z dálky« (16.) a »Do dáli, do daleka«, jež nejsou leč výrazem nálady pouze individualní. »Když tak to bylo souzeno« (24.) pro otřelý motiv — »Já bludný jezdec, plání jel« (27.) jest bez pointy. — Zevní forma písní veskrze lehká — rythmus v pravdě zpěvný.

Znělky jsou věnovány J. Vrchlickému a tři z nich psány přímo na

jeho adresu. První »V noční tiši« s Tennysonovým »Let them rave — I ať se rvou!« projadřuje nejednou již vyslovenou ale proto vždy ještě nesprávnou útěchu o soběstačnosti básnikově. Vzhledem k obapolné charakteristice v básni naznačené nebude čtenář na rozpacích, komu: zda Sládkovi či Vrchlickému lepší časť z ní přisouditi: Básnické tvorbě Vrchlického jistě nejsou »tlumu chtiče« vždy věci lhostejnou a ne každá jeho píseň cinkne »jako zvonek kdes od kláštera v les do noční tiše.« — Ve znělce »Pod sněžným pláštěm« básník přirovnává prostý svůj a svého druha zpěv květnému vřesu na tváři »pěven. horských velikánů« a tuhému klesti, jež vzpíná se od balvanu k balvanu. Nepozorný lapsus calami — »však nemyslíš, že nás nekryjou ... — činí ideu básně, beztoho nejasně provedenou, ještě nejasnější. — Ve třetí znělce odpovídaje sám na otázku »Co volil bys.« dovozuje, jak krásnější jest pohled na básníka lidskou bídou dojatého, než když svět slávou jej zdobí. — »Komáři« (40.) jsou lidé, jimž stačí lesk barevné stužky, aby vzrostli na velbloudy — oproti těžkým srdcím idealním, jež touží po hvězdách. Komáři případně jsou označeni jadrnou ironií:

Jen tiše, zvolna, nikde přímé slovo; —
však fortunu si za šos chytnou zdrávi.
Co do těch srdcí těžších nad olovo!
to Somnabuly (?), Don Quijoti bludní:
ti utonou jako ten kámen v studni,
a komár pluje na stebélku trávy. —

»Před branou ráje« (43.) první rodiče byvše odtud vyhnáni, shledají, že jim aspoň něco zbývá z dřívější blaženosti. Muž totiž, když patřil večer v kraj červánkem zjasněný a v roli svou a v smavý zrak své ženy, děl: »Nejsme bídni, Bůh nám nechal krásu.« Mělo jen býti vyjádřeno, že to byl právě jen zbytek z rajského štěstí, nikoli rovnomocná zaň náhrada, jak vyznívá z kategorického: »Nejsme bídni.« — »Štěstí« (44.) nedosti průzračně má podkladem zásadu Bolzanovu: šťastným býti a jiné blažiti. »Práce« (45.) postrádá jednotné pointy. Ve znělce »Mnoho jsem prožil« jest temný smysl posledních dvou veršů. Pěkné »Čtyři české znělky« (47.) psány jsou dětem věku, jenž svou bídou žije a nedbá minula ni budoucnosti. Jim k smíchu mužnosť, vroucnosť, poesie srdcí, jež tu tloukla v minulosti: u žití stolu hoj! Proto nejsou leč pýr a mech a plevel měkký na věkovitých balvanech předků. Spása kyne nikoli ze slov neprovázených činem, nikoli z prázdného nadšení, ale ze skutků.

Ach knihy, písně, umění a vzlety! —
až utopíme se v tiskařské černi. —
O stokrát větší jsou divochů čety,
jež s láskou k vlasti proti dělům běží;
a jak tu bez knih, bez umění leží,
v skosené žatvě — rodné půdě věrni!

Úzký kruh soběstačnosti jakožto účelu poesie, rozšířen ve znělce »Básníkům« (42.) pravdě podobněji řčením: »nám dostačí — být srdcem člověka.« Dlužno jen smysl výroku tohoto na patřičnou míru obmeziti, asi dle toho, k čemu básník »V nočním tichu« (Jiné básně, str. 101.) vyzývá své srdce:

V osamělé jizby hluchá noc svou šerou peruť chýlí —
zavolej tam jako k bratřím: Vzhůru, mějte k žití síly!

Na bojišti světa platí víc než stenot kvilných hlasů
jeden vzkřik, jenž ve sluch mroucích volá vítězství a spásu.

jedno slovo vítězící neutichne bez ozvěny
k slabým jako anděl spásy přichází ve prázdné stěny.

K nim se kloní, novou sílu vlévá v tepny zmdlévající,
a kdo zoufal, hle, jak v temno s úsměvnou se dívá lící.

A ty, kdo jsi malé víry, slyš, co hlas ti v prsou říká:
Ani tlukot nejslabšího srdce v prázdno nezaniká.

Každé jeho udeření, ať se třese, ať se chvěje,
jako duše uondaná tluče nebes na veřeje.

Jako duše uondaná, která právě vzlétla k výši; —
dole země nedosléchá, — ale Bůh ten tlukot slyší! —

Věru idealní to výměr úkolu poesie se zřetelem ke kontrastu jejímu, lidské bídě, jež básníka dlícího »Ve hvězdné výši« (62.) přiměla k návratu na zem. Byl se totiž kdysi vznesl nad lidské trampoty a bolesti do říše dumy. Co je mu země? — pochmurná báje — co do sterých ran lidských srdcí? — v nebes chce nahlédnout odvěké taje a nestane dřív až u nebes bran. Ale dříve než

dospěl svého cíle, ozval se u dveří žalostný hlas chudého dítěte, prosícího za útulek.

Té noci, jak děcko dřímalo v klidu,
básník se v nebe nevzňátil již —
jen cítil jak k srdci tisk lidskou to bídu,
že k nebeským branám — je na zemi blíž.

Má býti básnictví dle této ideje jako »Sněženka« (53.), kterouž básník oslovuje

— — — — — zapomínáš sebe,
byť jiným poslem jara tobě stačí, —
tak čekáš těch, kdo k životu se tlačí,
a hledíc v zem, — nad nimi tušíš nebe. —

Už při některých znělkách bylo vytknuto, že co do provedení, jasnosti myšlenky a určitosti pointy nejsou bezvadny. I v »Jiných básních« s úspěchem ne vždy stejným daříva se mu reflexe. Tak na př. báseň »V proudu času« (93.) rozvádějící myšlenku: vše vznikat musí, žít a hynout — jen jednotlivostmi povznáší se nad prostřednosť, celkovým dojmem nikoli. Působivě vyobrazen »Spasitel« (96.), jenž stoje ztrýzněn u sloupu nedošel soucitu u svých katanů, ač »chovaje světa spásu v duši čisté. Dojem měl býti mohutnější, kdyby proti vznešené ideji Spasitele, pozvedajícího zemi ze stěžejí do nebe, postaveno bylo v závěrku více činitelů repraesentujících svět, jenž ideje této nechápal. V básni to ve sloze 3. a 4. pouze naznačeno, ale v závěrku jest pojmem kontrastujícím pouze »luza« a *M*oudrosť (jasněji *m*oudrosť), sama sebou oslepená. Poslední tento pojem organicky ani do celku nepatří. — V obou allegoriích »Láska« (60.) a »Osud« (99.) symbolika obrazů a celku nedosti vyniká. »V listopadu« (105.) popisuje básník zmírající přírodu, jak krásy její jedna po druhé mizí až i srdce utichne pod bílým rubášem sněhovým. V básni věnované »Matce zemi« (107.) prý »nevíme zda víc jsme, nebo méně« než květ a list, což podezřele připomíná sbírku »Ze života« (Poet. bes. čís. 13.), kdež Sládkovi

Jest pravdou, jak to v písně stojí psáno:
jsme mouchy, motýli, — snad ještě méně —,
a i ten stesk náš dozní neslyšeně,
když nejlepší co v nás, — v prach zašlapáno. —

Otázku dítěte »Kde je máma?« (64.) v metafysickém jejím jádru zůstavil básník domyslu a nedomyslu čtenářově.

Při »Květině v prázdném pokoji« (66.) sledujeme osud opuštěné dívky — květiny. Dýše odtud elegická nálada, rovněž z balady: »Ledová královna« (69.). City muže pracovníka stojícího na své podstati výrazně vystihuje »Píseň oráčova« (75.). »Dětem« plnou měrou platí báseň na str. 90.: »ve vašich úsměvech dlí celý odlesk ztraceného ráje.« Proto básník »Své dcerušce, když ji bylo šest let« (80.), přeje, aby vždy se smála, byť i svět se mračil. Ji též věnována něžná píseň (19.)

— — — — — — —
Usměj se, usměj, jenom tak málo,
co blýskne rosa na ratolesti —
tak jen, by se mi o jaru zdálo,
o jaru, slunci a o mžiku štěstí. —

Pokud patrno už z tohoto náčrtku o myšlenkovém obzoru a stanovisku básníkově v této sbírce, není titul její tak šálivého zvuku, jako na př. titul »Na prahu ráje,« jenž jest pouze mnohoslibnou vignetkou chatrného obsahu. Titul »Sluncem a stínem« obsah dobře charakterisuje. Podány tu — sledujeme-li dominantu celkovou — ztělesněné city z básníkova letu sluncem a stínem.

Za jednotlivé paprsky onoho slunce životního blaha považuje Sládek světlé úryvky ze životního názoru (básně převahou reflexivní) a chvíle, kdy pohled do přírody nebo city milostné, blaho rodinného života a úsměv na dětské tváři zpěvem naladí nitro jeho (básně lyrické a písně). Životní štěstí básník, z různých stran naň pozíraje, různě pojímá. Jednou (»Mé štěstí jako zlatý pták« [30.]) když mu uletělo, zašel do říše pohádek, zdaž ho tam neskrývají; místo něho nalezá tam Lásku, s níž se vrací k zemi. Jindy touží: »Nic nechci víc« (55.), než v duši klid, a pochybnosti neznat hles, jen cítit, že je krásno dnes. »V lese« (54.) budí se v něm trojí přání: míti dech dumy lesní při bouři a slunci — žíti krásu v duši — a

— činy mé, jak stromu list
mi steltež ku oddechu;
tak kmen, když bouří vyvrácen
dopadne lehčej' k mechu.

Též práce skýtá štěstí:

— blažen ten, kdo, vše kdy v zmar se kácí,
sen po snu zniká, naděj' po naději,
se vrací do sebe, jak vlny spějí
a pevnou kotvu nalézá v své práci — (45.)

Proč i stínem pohybuje se básník, sám vysvětluje v písni »Na perutích myšlenek (25.). Na úsvitě, za ranního slunce, vyletěl kdysi kams ke branám ráje, ale cestou potkal nejednu touhu s křídlem zlomeným střemhlav dolů letící; a na večer shledává se s nimi i básník — na zemi. Tyto sklamané touhy, zvláště večer živě cítěné, jsou oním stínem, z něhož básník bere látku k svému tvoření. Tento stín usedá na duši jeho. »Když tichá noc se na zem sklání« (21.) oživujíc vzpomínky na minulé blaho, — ba někdy tak ji zachmuřuje, že básník si přeje:

Tu malou, drobnou písničku
mi zazpívejte dnes,
jak drozd ji večer zazpívá,
než stichne pustý les.

Tu malou, drobnou písničku,
již slýchal jsem tak rád,
když na večer jste, matičko,
mne ukládala spát.

V mých prsou už tak ticho jest,
jak tich ten pustý les —
O zpívejte! — já bych tak rád
už na vždy usnul dnes. (28.)

Stíny protkán jest i jeho názor o štěstí. Tak »Večer« (84.) vida na tváři ženy své úsměv a zároveň slyše povzdech její, vysvětluje si to v ten smysl, že blaženo jest sice jeden krásný v žití prosnít den, ale spolu mukou, věděti, že to jenom šťastný sen. Báseň patřila by k nejkrásnějším z celé sbírky, kdyby nebyla jí na újmu vyjádřená zde beznaděje, jež budoucnosti se vzdávajíc vidí štěstí pouze v okamžiku. —

Dle vytčených předností a vad jednotlivých vzhledem k myšlenkám a provedení jejich nebude nesnadno učiniti si úhrnný soud. K výsledku jeho stojí v přímém poměru též zevní forma a básnická dikce. Kruh obrazů, figur, symbolů a poetických výrazů vůbec není široký ani nový, ale básník činí je svými a dovede i ne četnými prostředky znázorňovati krásno a půvabno poetické — ve sbírce ovšem místy na újmu rozmanitosti.

Libozvuku (k skráni, zmdlévající atd.) nevždy šetřeno. Bez potřeby často užito ukazovacího zájmena — ten. Sobecké já Sládkovu uchu ještě dosud se zamlouvá. Místo několika jen jeden příklad:

Já tonu v moři hlubokém
a tonu beze spásy,
a já nevolám o pomoc . . .

V. K.

Ruzné črty, žertovné a vážné od *Sv. Čecha*. V Praze. 1887. Str. 131.

Prachatická elegie je truchlá vzpomínka na město hmotně i národně kleslé, jakkoli mnohé zbytky krásných staveb svědčí doposud o skvělé minulosti jeho. Básník jakoby zázračným přeludem ocitá se v Prachaticích na začátku 16. stol., kdy byl největší jejich rozkvět. Vidí krásné domy, ozdobené arabeskami, malbami, moudrými průpovědmi staročeskými: potkává dva statné muže po staročesku oděné, na jejichž tvářích se obráží blahobyt a spokojenosť. Ale jeden z nich měl neblahý sen: zdálo se mu, jakoby Prachatice byly spustošeny a potomci jakoby se byli zněmčili. Potom oba mužové zahnou ke kostelu, odkud rozhled po velikém náměstí: básník používá té příležitosti a popisuje živě krásu toho náměstí za 16. století a živý ruch na něm: od toho obrazu pestrého žalostně se odráží bídná přítomnosť Prachatic valně sešlých. Stavby starožitné se dochovaly sice dosti neporušeny, ještě dosud mezi nápisy latinskými čteme české, ale bohatosť a česká národnosť Prachatic zmizela, ač ještě v druhé polovici předešlého století hlahol český zazníval po městě celém, kdežto nyní obmezil se jenom na podruží a vede tuhý boj o bytí své, maje oporu ve škole české, nedávno zařízené. Teskné myšlénky proletují duši, pomníme-li, kterak v tomto koutě vlasti, v němž vzniklo ono památné hnutí husitské, jež otřáslo střední Evropou (Hus chodil sem do školy z Husince a také prý Žižka), potomek český jest bezmála cizincem! Tento skvost české minulosti měl by se vším úsilím národu zachovati. —

Básník vstoupil do chrámu a na kůře podivoval se velkému obrazu z r. 1604., představujícímu prachatické bratrstvo literácké: »Tu zříš kůr prachatický, jak pěje česky, latinsky.« Zahleděv se básník na obraz, tak se zapomenul a vžil do minulosti, že se mu zdálo, jakoby obraz ožil, jakoby se chrám byl naplnil lidem a skupina literatů jakoby před oltářem pěla: »Svatý Václave... Ty jsi dědic české země — rozpomeň se na své plémě.

Nedej zahynouti nám i budoucím, svatý Václave!« Najednou jakoby bojovníci Páně vešli do chrámu, pějíce: »Žažeň…« ale neblahá skutečnosť básníka vyruší ze snu příjemného: snad nadšení a práce neúmorná nahradí Žižkovy palcáty.

Buřňáci s pointou satirickou vylíčují zajímavou změnu, ba převrat povahy lidské, kterou trpká škola životní, všeliké zkušenosti šťastné i strastné proměňují nezřídka ve pravý opak její; člověk s výšin ideálů neuprosně sřítí se do propasti skutečnosti. Buřňáci byla bujará společnosť nadšených, idealných studentů, »chystajících se nedočkavě k zápasu s prohnilou společností, kterou hodlali rub na rub obrátiti a zreformovati dle svých vznešených zásad.« Scházívali se v hospůdce Rozkoši, kde v úchraní kuli světoborné plány; naposledy tam byli po maturitě i umluvili se, že pokaždé po desíti letech znova se všichni sejdou. Tak se také po dvakráte stalo; po třetí (t. j. po třiceti letech) dostavil se do schůze té také Božetěch, jenž dopustiv se politického přečinu brzy po oné úmluvě, vypovězen byl z vlasti a nedávno teprve, dostav amnestii, domů se vrátil. Po třiceti letech sešel se s bývalými druhy, a hle! co shledal? Všichni proměnili se jak povahou, tak i tělem nesmírně! Bývalý Fébus, bujarý a veselý jinoch, stal se advokatem, úzkostlivým hypochondrem; bývalý snivý, útlý Byron byl nyní břichatým majitelem několika domův, a úpěl pod pantoflíčkem obstárlé paničky; ohnivý Marat vězel v uniformě policejního komisaře; hloubavý Voltaire oděn byl řízou kněžskou, jsa se vším velmi spokojen; rozpustilý a řízný Gogol změnil se v přísného, mrzutého professora; švihák Lovelace stal se misanthropem a misogynem, ale největší proměnu zakusil prostoduchý, nenadaný Bobeš, bývalý terč vtipů všech spolužáků: z Bobeše vyloupl se elegantní, důstojný pán s několika řády na prsou, jenž od ostatních výtečníků slavně přivítán byv, sotva díky jakési ze sebe vykoktal. Naučení: Neměj svého rozumu, neměj vlastní vůle, čiň, co se vyšším uráčí, a dostoupíš vysoko, třebas duchem hluboko jsi ponížen pod okolí své.

Novoroční dostihy. Redaktorská humoreska líčí velmi rozmarně a řízně nesnáze redaktora, zimničně shánějícího příspěvky do novoročního čísla již uprostřed léta: píše na vše strany prosební listy, běhá po Praze za spisovateli, v čemž mu jiní redaktoři překážejí a hledí se na vzájem obelstíti: rád by překvapil něčím neočekávaným žasnoucí svět, aby předstihl konkurenta. I v noci se trápí hroznými sny (zvláště pěkně provedeno); ale na konec obstál přece se svojí ctí. »Ale moje boty jsou prošlapány, klobouk samým smekáním rozedrán, vlasy sešedivěly na dobro a hlava má jest (jak dosvědčuje sám tento náčrtek) děsně zubožena.«

Brejle strýce Tomáše jsou rozkošná, veselá historka. Brejle ty každého dne byly osudny pro celý kruh rodinný; skoro každého dne, ať se dělo co dělo, se ztratily, a pobouřil se celý dům, strýc vyháněl příbuzné nebo sám chtěl utéci z hrozného hospodářství, kde ani brejle nemohly býti na svém místě — až kdysi brejle samého strýce krutě potrestaly: dostalyť se do kotouče, kterýž upekla nová, kyprá kuchařka — a prozradily před celou rodinou strýcovu slabosť. Strýc již nikdy nenosil brejlí — nýbrž skřipec na šňůrce uvázaný. Tak vlastní roztržitosť strýce z roztržitosti navždy vyhojila.

Obsahem humoresky: Nový rok Dra. Berly je tragicko-komický přemet Dra. Berly, jenž nenadále odkazem strýcovým zbohatnuv a samostatným se stav, chtěl jako reformator převrátiti svět, obnoviti společnosť, říkaje každému pravdu do očí, ať si byla sebe peprnější. Začal s domovníkem, pokračoval s domácím pánem, přítelem literatem, s chefem advokátem, se známou slečnou, a skončil s budoucí svou tchýní — ale všude nešťastně; všude z neoblomného hajitele pravdy objevil se podivínem a hrubiánem, tak že přítel jeho doktor bezmála jej pokládati chtěl za šílence. — Naučení: Bláhovec, kdo by se chtěl spravovati zásadami!

Rusalka dolíčuje, kterak krásné líce dovede rozehřáti i schládlé srdce muže ješitného. »Professor« Mutina, dříve nad zásluhy své oslavovaný, nyní podlé zásluh snížený, roztrpčen uchýlí se na venkov, aby tam v idyllickém zátiší zapomenul na hořkosti, jichž kalich nedávno

bylo mu vypíti do dna. Ve mlýně pozná čipernou, svěží krásku venkovskou Cilku a srdce jeho krásami přírodními poněkud usmířené, rychle se vznítí jarým plamenem lásky a p. professor, osvěžen mladistvými city, již maluje si růžovými barvami nedaleké štěstí domácí po boku spanilé žínky Cilky. Již odhodlá se, luznými sny všecek rozpálen, vyznati dívce lásku — když spatří, kterak jeho Dulcinea in spe objímá a líbá se s mladým, švarným myslivcem. — Příštího dne již jej potká schlíplého přítel na Smíchově; ale pobyt na venkově znamenitě prospěl bývalému ctižádostivému »professoru«: vytřeštil ze svých snů, poznal sebe a svou ješitnosť i dostal chuť do nové, tiché práce. (O. p.) *J. Bartocha.*

Drobné květy. Verše *Vladimíra Šťastného.* V Brně. 1888.

Po dlouhé pomlčce předkládá známý starší pěvec Vladimír Šťastný novou sbírku veršů, již nazval »Drobné květy.« Již po kolik let přinášel brněnský »Obzor« pod záhlavím »Beseda« drobné básničky bez určitého názvu; časem žehráno na tyto drobné, prosté veršíky, k čemu a nač prý jsou, však — ejhle! z nepatrných drobnůstek vyrostla dosti objemná sbírka básní.

Patrně nezdá se k připomenutému žehrání neodnášeti básnička úvodní druhého oddílu, kdež básník praví (str. 69.):

. . . pro chudobku, pro barvínek
netřeba mi v dálku jíti.

Znalců soud ať na květině
umělé se volně tříbí:
stačí kvítku na lučině,
když se jedněm očím líbí.

Však nyní skromnosť básníkovu stranou! Báseň i sebe jednodušší jest dílem uměleckým a, veřejnosti podána, podrobuje se posudku.

Sbírka »Drobných květů« rozvržena ve dva oddíly, které však ani obsahem, ani formou, ani tendencí se neliší: obsahujíť všecky třislohové básničky vznešené pravdy křesťanské, odnášející se k Bohu, nebi, vlasti, církvi, humanitě a posvátným idealům všeobecným. Většina jich podána spůsobem didaktickým, ostatní jako vroucí výlevy lyrické.

K parafrasím osmera blahoslavenství a básničce »Modlitba« uvádí nás »Horské kázání« (str. 7.), které, ač zdařile napsáno, samo o sobě zůstalo by bez dojmu, jsouc pouhou líčení. Parafrase osmera blahoslavenství klademe k lepším plodům sbírky; velebně vyznívají tu slova (str. 15.):

Bojů tuhých nebes říše žádá
a jen reky bývá dobyta:
vítězstvím jest bol, jenž v Pánu strádá,
životem — krev mučňů prolitá.

Jenom z útrap trnitého hloží
růže krásy povččné se stkví:
blaženi, kdo trpí pro věc Boží,
jejich nebeské jest království.

Z dalších vyznačujeme básničku »Pravý učitel« (str. 21.), zvláště poslední strofu:

Nenahradí knihu žití
žádná kniha v světě celém:
den dne musí žákem býti,
den dni moudrým učitelem.

Pozoruhodny obsahem i dikcí jsou básničky »Slovo Páně« (str. 26.), »Krása« (str. 27.), »Dobro« (str. 28.), počínající otázkami: Co jest pravda? — Co jest krása? — Co jest dobro? — Odpovědi odnášejí se ovšem — k Bohu. Pěkně sepsán »Platný peníz« (str. 32.) i »Naši moderní« (str. 35.), odkud poslední strofu těm »moderním« zvláště k uvážení předkládáme:

Zvířetem se nemůž' státi
člověk klesna ku zvířeti:
ale bude při jich stole
i té zvěři záviděti.

Církvi i vlasti platí vroucí výlev »Hana zlých« (str. 39.). Milý jest popěvek »Štěstí« (str. 48.). Rozdíl mezi horou idealů a »rykem světa« označen v čistě lyrickém »Vzhůru!« (str. 49.). V nadšené básni »Z kříže spása« (str. 50.) zbytečna strofa prostřední. Plynně napsány »Dvojí šero« (str. 55.), »Vytrvej!« (str. 56.), »Ora et labora« (str. 58.).

K nejlepším básním družíme povzbuzení »Naděje vlasti« (str. 59.):

Po různu tři nebes krásky
nikde světem nespějí,
mládeži! dbej víry, lásky,
pak nám budeš nadějí.

V didaktické básničce »Čím jsi?« (str. 60.) případně člověku odpověděno: Kupcem, poutníkem, plavcem! Vzletna

jest dikce v básni »Výše!« (str. 62.). K předním skvostům sbírky počítáme »Tři růže« (str. 64.), psané v duchu národním. Pěknou elegií »O dušičkách« (str. 65.) ukončen prvý oddíl.

Oddíl druhý obsahuje po našem soudu více veršů cenných nežli prvý. Vážíme si básní: »Posvěcená láska« (str. 70.), »Zlatá kniha« (str. 71.), »Protěž« (str. 72.), popěvku »Mladý pěvec« (str. 74.), »K vlasti« (str. 75.), »Dobrá mysl« (str. 82.), »Blahopřání« (str. 83.), »Vlasť« (str. 85.), »Hlínou k světlu!« (str. 89.), »Sláva« (str. 95.), parafrase církví užívaných slov »Nejsem hoden« (str. 97.), »Dobrota Boží« (str. 99.), zobrazení slov sv. Pavla »Láska nepomine« (str. 102.), »Na podzim« (str. 103.) a »Společný cíl« (str. 104.); v této poslední nezdá se nám správno, že člověk i neživý tvor mají společný cíl: aby láskou pláli k Bohu, oběma spíše společno: býti odleskem boží moci, slávy a lásky.

Bedlivějšího povšimnutí hodny jsou také: »Síla lásky« (str. 107.), »Lék« (str. 111.), »Velikosť národa« (str. 113.), »Pozoruj!« (str. 117.), »Ku hvězdám« (str. 118.), »Jiní« (str. 119.), »Po vlnách« (str. 120.), »Velkonoce« (str. 122.), »Boží svět« (str. 123.), »Amen« (str. 124.).

Opravdu zdařilé jsou, jež nyní vyjmenujeme: »Sudba vlasti« (str. 76.); vlasti naší souzeno býti srdcem Evropy:

> Vřelým tlukem vždy to srdce bilo,
> jeho síla světem proudila,
> a vždy velkým bylo, co v něm žilo,
> byť krev prudká druhdy bloudila.
>
> A co lásky, zápasů a tísní
> plálo v něm a bouřně kypělo —
> jaký div, že tolik vroucných písní
> z toho srdce varu vyvřelo!?

Čiře didaktická, leč rázná jest báseň »Duše — kovem« (str. 78.), hned pak mírně utěšuje nás »Blahý neklid« (str. 79.). Ve »Vzpomínkách« (str. 87.) dí básník:

> Vzpomínko ctného, pracného žití —
> ty s duší přejdeš v nadzemský stan,
> ó blažen, komu hvězda tvá svítí
> na cestu z temna do věčných bran.

Z přírody vzaty rozkošné kresby: »Astry« (str. 90.), »Padá lístek« (str. 91.). Proti zlobám životním podány nám na str. 93. osvědčené »Zbraně«:

> Proti slepé vášnivosti
> v klidu hledej oporu,
> před pýchou a před hloupostí
> ustup na výš — humoru.

Překrásná, ač jednoduchá, jest zodpovídaná otázka »Co nejkrasšího?« (str. 105.). Básníkům moderním odporučujeme »Víno« (str. 109.), kde řeč jest o chuti a síle vína:

> Básníku, tak nalaď hruď,
> chcešli míti vína sílu;
> nebe žár a země chuť
> ať se pojí ve tvém dílu.

Perlou křesťanské mravouky jest »Cizí štěstí« (str. 110.); do vážné apologetiky zabíhají básně »Není Boha« (str. 112.) a »Naturalismus« (str. 114.).

Oddíl druhý zakončen básničkou »S Bohem!«, kteráž jest epilogem celé sbírky, věnované zvláštní básní sv. Otci Lvu XIII. k poctě druhotin kněžských.

Jsme si vědomi, že skromný autor nečiní nárokův, aby dílko jeho přeceňováno a snad epochalním jmíno bylo, čímž také není: jednu stránku básní jeho rádi označujeme za velmi cennou: že totiž ze ssutin a střepin vlažného zapomenutí a moderního indifferentismu vyvážil na světlo vzácné pravdy křesťanské moudrosti. Také to skladateli přirozeno; jestiť vychovatelem náboženským naší mládeže; odtud však plyne, že veliká část přítomné sbírky se nese duchem i směrem prostě didaktickým. S tím právě nesouhlasíme, majíce na zřeteli předmět zpracovaný i požadavky doby přítomné.

Daleci jsme toho, že by didaktika nemohla míti místa v poesii, vždyť i naši nejmodernější pěvcové nazývají se kněžími, a kněží přece vyučují pravdám nejhlubším; leč básník, jehož verše snadněji dostanou se do knihovny čtenáře každého stavu nežli odborná apologetická kniha křesťanská, větších úspěchů by dosáhl, kdyby vznešené pravdy křesťanské, kterým polovzdělaný svět salonní i nedovzdělaná noblessa občanská rozuměti nechce, předložil ve formě čisté, ven a ven poetické lyriky. Křesťanskou ideu z oboru mravův a víry pouze parafrasovati nestačí: básník předlož souhrn reflexí pravdy této, výsledek svých úvah o ní, dojem, který naň učinila, než ne jako nauku, kterou někomu vnucuje, nýbrž jako klidnou, průzračnou a zřetelnou dedukci té

ono nauky křesťanské: zpracujemeli takto pravdy nejzávažnější a přizdobímeli je také dokonalým rouchem básnickým, třebas jednoduchým, nemohou zůstati bez dojmu trvalého, ale budou imponovati každému na první okamžik již svojí průhlednou krásou poetickou, s kteroužto ponenáhlu dobro i pravda vniknou do srdce čtenářova, i bude mu báseň evangeliem.

Také jest nemálo choulostivo po Jablonského »Moudrosti otcovské« psáti básně naučné, v nichž stále užíváme jakoby nezbytného oslovení »synu!«: nelíbí se to, leč by již celý cyklus byl zvláště tomuto oboru věnován, ale mistrně napsán.

Čtenář ještě zalíbí si v básni naučné, neníli zrovna formou rozkazovací, nýbrž spíše připomínkou, povzbuzením, přáním, jemnou výčitkou, otázkou, přirovnáním: na př.

Připomínka:

Svobodným jen tebe stvořil
na té naší zemi, synu:
jen ty jednou svému tvůrci
počet vydáš ze svých činů. (Str. 31.)

Otázka:

I ten skřivan k nebi letě
tobě též svou píseň pěl:
a ty sám bys na tom světě
jen sám sobě žíti chtěl? (Str. 41.)

Přirovnání:

Zdaž srdce lidské skřivánkem není? —
volno i šťastno k nebi se blíží,
ale v sám kámen rázem se mění,
kdy s výše v zemskou hroudu se níží. (Str. 44.)

Povzbuzení:

Kdy jméno vlasti vyslovíš,
ó pohleď také výše sebe,
zdaž nepatří k ní též to nebe,
jež nad sebou se klenouť zříš? (Str. 85.)

Jemná výčitka:

A ty bys váhal uvěřiť,
když stvořil obraz Sebe,
že duši lidské vyměřiť
Bůh volil celé nebe? (Str. 99.)

Tak a podobně upravené pravdy nás příjemněji dojmou, než prostý imperativ.

Než také, co do úpravy veršové, zasluhovaly by mnohé vzácné pravdy ve »Drobných květech« lepšího roucha.

Našli jsme dosti veršů nelibozvučných, v nichž souhlásek až ku tvrdosti nahromaděno: zejmena zkrácený infinitiv, třebas označený znaménkem změkčovacím, nezní libě se souhláskou následovnou. Tvrdy aneb nelibozvučny jsou na př. verše:

zlato klamem lakotě se stkví (str. 8.);
neboť *jich jest* nebes království (str. 8.);
moudrost*i Tě* záře zlatá (str. 25.);
jež nad *s*ebou *s*e klenou*ť* zříš (str. 85.) a j.

Neradno nepřipouštěti ve čtyrstopém verši přestávky po druhé stopě: vázne tím plynnosť verše velice: na př.:

v ulic lomo | zu a hluku (str. 49);
jímž chrám Efe | saně hyne (str. 95.);
a znak potě | chy a čáky (str. 120). (O. p.)

Fr. Kyselý.

Osvěta, listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Redaktor *V. Vlček*. Ročník XVII.

Dvě stě a jednu knihu odevzdala »Osvěta« za 17letého trvání svého do rukou českého čtenářstva a může o sobě říci, že ani jedna z těch knih nebyla špatna, každou že snažila se přispěti k duševnímu pokroku a rozšířiti v národě to, co již název jí ukládá za životní úlohu její, osvětu. Po 17 letech nastala také »Osvětě« potřeba veřejně se vyznati, že účastenství obecenstva k ní kleslo měrou tak považlivou, až ohrožuje samu jsoucnosť časopisu s takovou radostí ode všech kdysi přivítaného, který sobě nikdy se nezpronevěřil a obecenstvu rovněž nikdy nezavdal příčiny k tomu, aby opustilo podnik, k němuž tak dlouho věrně stálo.

Redakce pronáší svůj stesk způsobem šetrným a důstojnosti své i národní pamětlivým. Odvolává se na slova Fr. Palackého, která odkázal národu svému jakožto záveť. »Teď potřebí, abychom se vzdělávali... Vzdělávati se musíme, sebe i celý národ, abychom předčili vzdělaností sousedy německé. A když všichni naši vlastenci upřímně a pravou vzdělaností pracovati budou, pak nemám strachu o naši národnosť a o národ náš. Ten se udrží sám, dokud bude chtíti a více než jeho nepřátelé si přejou. A aby všichni synové pracovali ve prospěch vlasti rozšiřováním vědy a osvěty, to dejž Bůh!« Tak otec národa před smrtí svou volal k jeho synům a nelze si zlatá slova ta dosti často uváděti na mysl. V nich jest ukryto tajemství našeho bytí i nebytí!

Ale skutečnosť nenasvědčuje, že by slova ta byla došla toho povšimnutí, kterého zasluhovala už proto, že byla

závěti největšího muže českého. Redakce »Osvěty« se sice domnívá, že v naší národní společnosti nemůže trvale zavládnouti lhostejnosť a netečnosť, která by ovšem na domácí literaturu byla morem, že v naší národní společnosti zase budou bdící probouzeti ospalé, aby české knize otvírali nejen dvéře, než i srdce své — ale bojíme se jen, aby se to nestalo až v poslední hodince, kdy již bude částečně — pozdě, kdy k tomu novému životu bude lze dospěti jen přes »mrtvoly« nejlepších, nejzasloužilejších podniků literarních . . .

Neboť ochablosť, která se zmocnila veliké části naší společnosti, spojena jest s jakousi lehkomyslnou bezstarostností. Myslí se, že nebude tak zle, když ten onen podnik zahyne, národ že tu zůstane; toho, že jenom osvětou a vzdělaností se udržíme národem a že nestačí jen býti, nýbrž že dlužno se domáhati také čestného bytí — nic se nedbá. Výmluva na zlé časy, na hmotnou tíseň, má jen částečnou oprávněnosť, vždyť právě vrstvy nejzámožnější chovají se k českému písemnictvu nejnetečněji. Také výmluvy na přílišné množství časopisů nemají zdravého jádra. Podporujme jen časopisy a podniky nejlepší, a ostatní nechať propadnou zaslouženému osudu; vznikše jen z pohnutek výdělkových a nikoli ze skutečné potřeby literarní, byly a jsou na to připraveny, že nepříznivá doba jim přinese časnou smrť. Ostatně časopisů věnovaných poučení a rozhledům v současné práci duševní není u nás tolik, aby se kdo mohl na jich množství vymlouvati. A tak všeliká úvaha o příčinách stesků do neúčastnosti obecenstva k literatuře vede vždy k výsledku, že tou příčinou jest kormutlivá ochablosť, spojená s povážlivě a neomluvitelně lehkomyslným pojímáním stavu našeho národa.

Abychom se k »Osvětě« vrátili, obsah i letošního ročníku ukazuje, že redakce učinila vše možné, aby časopis udržela na bývalé výši. S té strany nesnadno »Osv.« něco vytýkati. Jedenačtyřicet vesměs čtení hodných článků poučných z rozmanitých oborů lidského bádání a působení domácího i cizího od spisovatelův osvědčených, stálé a pečlivé rozhledy po současné duševní činnosti české na poli básnickém, povídkovém, divadelním, literarně-historickém a j., sedmnáct básní a tři větší povídky (od Karoliny Světlé, Jiráska a Ferd. Schulze): toť už počtem uznání hodné svědectví, jak byla redakce bedliva potřeb a chutí svého čtenářstva. Hledímeli k oborům zastoupeným, připadá největší počet článků na literarní historii, v kteréž příčině »Osvěta« jest a bude vzácným skladiskem a pramenem pro přátely a badatele toho oboru. *Jos. Jireček* podal tu příspěvek ke sporu o Rukopisy, *Mattuška* popisuje knihovnu kláštera strahovského, *Zoubek* vypravuje novinku, že Komenský měl jíti také do Ameriky a »Jak veršoval po česku Pán Kristus,« zesnulý zatím *Rudolf Pokorný* seznamuje čtenáře s letošními jubiley v literatuře ruské, *Zákrejs* podává příspěvek k rozhledům v dramatě francouzském (Aug. Vacquerie) a vypisuje literarní odkaz Victora Huga; V. Zelený obral si vylíčiti život a působení *Ferd. Čenského*, Fr. Zákrejs oceňuje *Fr. Pravdu*, Jiljí Jahn *Jana Krejčího* a Šafránek *J. Langera*. — Z dějin kulturních přinesla »Osv.« vynikající formou i obsahem článek *Dra. Bohuše Riegra* »Z germanisačního úsilí 18. věku,« který dobu našeho prvního probuzení znamenitě osvětluje. Rovněž poutavě a na základě původních pramenů vypsáno jest »Vzbouření lidu selského v Čechách r. 1680.« od *J. Svátka*. *Z. Winter* zevrubně vylíčuje v »Staročeské kuchyni« jídla našich předkův a přípravu jejich, a jak soudili staročeští medikové o kuchyni. — Politika a státověda zastoupena řadou článků *J. Toužimského*, shrnujících dlouholetý boj národa našeho proti Beustovi v celkový obraz, rozhledem *Fr. Schwarze* po čtvrtstoleté činnosti českého sněmu. *Špindlerovou* »Jízdou za ústavou« a téhož obrazem německého hospodářství v Elsasích a Lotrinsku. *Dr. Bohuš Rieger* připomíná k návrhu svého otce, aby v Praze zřízena byla veliká zemská banka, jaký osud stihl podobný návrh u sněmu r. 1790. učiněný. — Z oboru právnického byla asi všem čtenářům vítána rozprava *Dra. Trakala* o mezinárodním právu naší doby. — Do národního hospodářství zasahuje *Dr. Kohlík*, vypravuje instruktivně a zajímavě o ruském petrolejnictví vůbec a hlavním jeho sídle Baku.

Dějepis došel skvělého zastoupení článkem barona *Helferta* o rodině zimního krále ve vyhnanství; řed. *Vincenc Prasek* vypisuje dějepisectví v pruském Slezsku a prof. *Slavík* osudy české církve v Drážďanech. — Lidopis a národopis podělují se každý o článek: první pochází od prof. *Fr. Bartoše* (»Naši malí pastevci«) a druhý od *V. Kučery* (»Český živel v Dolních Rakousích«). — Do oboru filanthropie náleží rozprava pí. *Marie Červinkové-Riegrové* »O dětech opuštěných a zanedbaných.« — Jiná dáma pí. *Renáta Tyršová* jest opět předním našim aesthetikem v oboru umění výtvarného; v tomto ročníku podává přehled české práce v oboru sochařství a malířství, jakož i obraz o současném malířství francouzském. — Cesty své vypsali *L. Kuba* (»Slepo, obrázek z pouti lužické«) a *Kořenský* (»Avignon«). — Nejnovější nálezy archaeologické v Řecku uvádí našemu obecenstvu ve známost *Dr. Prášek*; z přírodních věd konečně uveřejňuje dva články vždy vítaný *Dr. Hajniš*, a sice jedná první o převádění hybné síly elektřinou a druhý o Edisonových pyromagnetických strojech. Prof. *Bělohoubek* pak sděluje se čtenáři výsledek své chemické a mikroskopické zkoušky Rukopisu královédvorského.

Neobyčejnou oblibu našly výtahy *Dra. Kuffnera* ze spisů hr. Vasiliho, vylíčující život a způsoby jednotlivých panovnických dvorův evropských a čelných osob ze šlechty toho onoho sídelního města. Hned jak se objevila první stať v »Osvětě«: Osoby a věci ruské, vyslovováno vůbec přání, aby Kuffner také ostatní knihy Vasiliovy zpracoval. Ovšem umí Kuffner vypravovati uhlazeně, stručně a vtipně, a tak i díkem jeho značně přičinila k rychlé oblibě těch zákulisních tajností dvorských, obyčejnému smrtelníku málo nebo vůbec nepřístupných. A tak »Osvěta« se zavděčila opravdu všem čtenářům, přinášejíc v každém následujícím čísle pokračování statí Kuffnerových. Vedle ruského dvoru a ruské šlechty odhalen závoj s dvoru berlinského, anglického a šlechty a vlády pařížské.[1])

[1]) Proti čl. „Osoby a věci římské“ (č. 1.) ozval se ostře brněnský „Hlas“ (č. 288.)
Pozn. red.

Možnoli vzhledem k tak pestrému, bohatému a časovému obsahu chovati ještě jaké přání, týkalo by se článku filosofických vůbec a aesthetických a psychologických zvlášť. Těch od nějaké doby neradi pohřešujeme; doufejme, že i ony se brzy objeví.

Svědomitě plnila letos »Osvěta« svůj úkol: shromažďovala pod svým praporem nejlepší síly spisovatelské: i jest tudíž opravdu toho hodna, by byla v rukou každého vzdělance. Toho jí ze srdce přejeme, už proto, aby mohla svůj úkol plniti s chutí a bez obavy, a aby jej mohla plniti po veškeré vlasti. Snad přece ještě vědomí povinnosti a láska k hlavní podmínce čestné jsoucnosti národní, k písemnictvu, zvítězí zavčas nad ochablostí a netečností. Dejž to celému písemnictvu i »Osvětě« milý Bůh! *Fr. Bý.*

Knihovna prostonárodní.

Matice lidu, ročník XXI. V Praze. 1887. Red. *Primus Sobotka*. Nákl. spolku pro vydávání laciných knih českých.

Č. 5. (běžné č. 125.). „Uprchlíci na Nové Rusi.“ Roman od *G. M. Danilevského*. Z ruštiny přeložil *Jan Wagner*. Str. 160.

Z části možno souditi do jisté míry o celku. Proto nečekáme, až vyjde v budoucím čísle druhý díl »Uprchlíků na Rusi«, nýbrž podáváme již nyní posudek.

Život na Nové Rusi, t. j. v krajině stepnaté kolem Azovského moře, jest pestrý, nevázaný. Uprchlíci z celé Rusi i odjinud usazují se tam bez průvodních listin a přece málo kdo ptá se po nich. Ob čas dojde do stepí náčelník policie, uprchlíci se skryjí, anebo podařili se mu některého zajati, statkář, u něhož zajatec pracuje, podplatí policistu — a dělník jest svoboden. Takový obraz života lidského podati čtenářům bylo úkolem Danilevského. Plukovník Pančukovský, dobrodruh, nyní statkář na Nové Rusi, ten zvláště užíval nepravé svobody na stepi plnou měrou. Žádná panna před ním nebyla jista. Posledně uchvátil Doxanu, schovanku sousedního popa, zasnoubenou uprchlíku Levenčukovi. Loupež tato mohla býti Pančukovskému osudnou, kdyby zbouřený Levenčukem lid pro únos dívky

nebyl načelník policie Podkovanec v čas rozehnal. Plukovník divky přece nepropustil a žil nekázaně dále.

Tolik dozvěděli jsme se z první části romanu. Osnova jeho není příliš umělá, stavba práce jest dokonalejší. Obsah příliš neuráží, ale jsou místa, která mravu nezjemní: neboť všechny téměř osoby romanu jsou zločiny poskvrněné, protož i hrubá jejich řeč. Z této tedy příčiny čtenář, jemuž roman tuto se podává, malého užitku z četby může nabyti. Jinak však roman vyniká zvláštní rozmarnou dikcí a varuje se rozvláčnosti. Českému překladu věnována náležitá píle. *J. V.*

Hlasy katolického spolku tiskového za rok 1887. V Praze.

Č. 3. „Sv. Jan Nepom. a knížecí rod Švarcenberský.“ Články historicko-apologetické, sepsal *Jan Kř. Votka T. J.*

Známý obhájce sv. Jana Nep. proti nevěrcům a svobodomyslníkům Jan Kř. Votka opět nový spis vydal ke cti téhož patrona českého. Dolične v pěti článcích, kterak rodu knížecímu Švarcenberskému přímluvou sv. Jana Nep. veliké milosti se dostalo, tak že za trvání své děkuje sv. Janu, k němuž vroucími prosbami se členové jeho utíkali. Dále vypisuje se, že vždy v rodě knížecím tom se veliké dobrodiní to uznávalo, a že všichni knížata Švarcenberští hleděli vděčnosť svou sv. Janu prokázati, že všichni k němu se obraceli jako ke zvláštnímu ochranci. Přečetné doklady této zbožné pocty, kterou rod Švarcenberský sv. Janu skládal, jsou ve spisu tomto zaznamenány.

Ale spis tento jiný ještě má význam. Znova a opět ve spisu tomto obrací se spisovatel proti těm, kteří od více let všechny páky nasazují, aby lid náš od úcty a důvěry ke sv. Janu Nep. a následkem toho i od víry katolické odvrátili. Nejsou to tedy články čiře historické, nýbrž i apologetické. Jasně a srozumitelně, každému tudíž pochopitelně vypisuje se tu také, kteraký jest rozdíl mezi pravým zázrakem a tak zvanou milostí, které jest správné měřítko pravé pokory křesťanské atd. Bývá u nás bohužel často zvykem a obyčejem, že mnohý píše o věcech, kterým nerozumí, a to zejména o věcech náboženských, nemaje v nich pražádného rozhledu, ba neznaje ani katechismu. Že takovým způsobem pravdě se neposluhuje, zajiste jest na bíledni. Jest pak nezbytnou potřebou, aby správné názory zejména ve věcech náboženských vynikaly a vrchu se domáhaly. Cestu jedině pravou volí k tomu ve spisech svých všech a tak i v tomto P. Votka: vypráví totiž srozumitelně a popularně, ale i poutavě a zajímavě o pravdách některých náboženských. A to i ve spisu tomto za velikou zásluhu p. spisovateli pokládáme.

Vůbec díky sluší katolickému spolku tiskovému, že spis tento čtenářům svým podal. Nebude zajisté pro žádného bez prospěchu a užitku. *Jan Tenora.*

Pokladnice mládeže. Sbírka spisů pro mládež. Pořádá *Ant. Mojžíš.* Sv. 13.

„Sto malých básní.“ Vybral a přeložil *Jan Nečas.* S obrázkem. V Praze. Str. 88 v 16°.

První moravská obrázková knihovna pro českou mládež. Pořádá *Josef Soukal.* Ve Velkém Meziříčí. R. II. (V.) 1887. Č. 7., 8.

„Knížka pro malé čtenáře.“ Díl II. Sepsal a přeložil z polštiny *J. Nečas.* Illustroval K. L. Thuma. Ve Velkém Meziříčí. Str. 81. — „Bystřice nad Pernštýnem a okolí.“ Historicko-zeměpisný obrázek. Napsal *Al. J. Benč.* Str. 22 v 16°.

Něžné básničky a něžné obrázky podávají se tu v obojím spisku naší milé mládeži. Jmenovitě zamlouvají se jí roztomilé bajky z polštiny, přeložené básníkem vlasteneckým *Janem Nečasem* ve Vyškově. Rozkošná jest básnička »Kvítek na cestě« na str. 9. prvního dílku od polského básníka Jachowicze, s obrázkem v čele knížky. Ku konci téhož spisku jest několik slov k malým čtenářům, velmi vhodných a poučných (str. 87. a 88.), o polském básníku Jachowiczi a francouzském Janu Lafontainovi.

V druhém dílku přáli bychom sobě více básniček »Z Apologů sv. Cyrilla« (vydaných v Brně v tiskárně benediktinské v rouchu prosaickém): jsou tam čtyry. Ku konci druhého dílku jest poučná i zábavná stať prosaická, obsahující cestopisný obrázek *Al. J. Benče* »Bystřice nad Pernštýnem a okolí.«

Přáli bychom sobě více podobných monografií histor.-místopisných z krajin a měst moravských, netoliko pro mládež, nýbrž i pro dospělé velmi zajímavých.

P. Method.

Literarní paběrky.

Mosaika.

Zajímavou kritiku zavedla anglická »Pall Mall Gazette« o proslulých romanopiscích tak zvaným všeobecným hlasováním. Vydal totiž list onen odběratelům svým na rozhodnutí, které z různých romanů považují za nejlepší a nejdokonalejší.

Pojem o podobném hlasování může si udělati každý knihovník, jak která kniha často a dlouho putuje mezi čtenáři. Některý spis byl vychválen a v knihovně odpočívá nepovšimnut. Jiný náhodou se dostal do knihovny, veřejnosť o něm mlčela a nyní jde z ruky do ruky. Čtenáři sami odhlasovali.

* * *

Kdo by si přál velmi poutavé romany, tomu nabízejí »Národní Listy« své feuilletony v příloze. Ze mnohých, jako »Hrbáč, aneb dobrodružství kukly a meče,« »Bez rodiny,« »Pan zeť,« »Otec Goriot« a jiných pisatel těchto řádků měl trpělivosť přečísti asi čtvrtinu romanu »Černý bod« z pražského života. Dle Mattheje D. B. Ž. (r. 1886.). Velmi pikantní to roman i s pokračováním svým v »Panu zeti.« hnus za hnusem a zločin za zločinem. Hlavní úlohu zde hrají nemanželské děti, nevěstky, nevěrní manželé a manželky, porodní babičky, tajnosti a pod. Tak na př. zeť má dítě se svojí tchyní a toho nevěrníka žena opět s jiným milencem. Takový je počátek.

Věru, takové feuilletony jsou »černým bodem« v literatuře, a co nejpodivnější, žádný z přečetných kritiků sem neobrátil zraky své. Ovšem taková četba slušnému člověku se hnusí, že brzy knihu odhazuje, ale spravedlivého ocenění by přece podobné »černé body« zasluhovaly. Čím jest krvavá literatura proti knihám plným prostitnce, nemravův a zločinův i třeba v nejlahodnějším slohu?

* * *

U nás je konkurence heslem, a to ne vždy k dobru literatury. Máme dvě bible pojednou, dva naučné slovníky atd. a také hned dva památníky amerických Sokolů. Jeden list (nakl. A. Wiesner) »Za praporem sokolským« (10 archů za 1 zl.). »Předměstské Listy« ke slavnosti té uspořádaly »Sokolstvo národu« a na venkově také podobný slavnostní list ohlášen. K čemu podobné tříštění sil a navzájem se ubíjení? Sokolstvo jest jediným ústředním spolkem, i jeden list by byl ku slavnosti postačil.

* * *

Co již také pode jménem literatury vychází a jaká reklama zavládá, toho důkazem následující událosť. Jakýsi Rudolf M. R. rozesýlá všem kavárnám, hostincům a veřejným místnostem převýborný časopis »Der treue Eckart.« a to zdarma i s držátkem, žádaje pouze, by jeho reklamní plakáty na nejlepším a nejpatrnějším místě byly vyvěšeny. Tímto listem obtěžováno i české obecenstvo. Kdo chce noviny i s držátkem, ať se přihlásí!

* * *

V jednatelské zprávě spolku »Vlasti« výborně byla charakterisována literarní činnosť nynějšího duchovenstva. Vyjímáme vyňatky z »Čecha« (č. 24. r. XIX.): »Nelze upříti, že bylo velikou taktickou chybou národního duchovenstva českého, že skoro vesměs ustoupilo v posledních letech z veřejného života společenského a jmenovitě z kolbiště literarního, a zabývalo se pouze literaturou náboženskou . . . Spisovatelé naši . . . spisy svými chtěli přivésti národ náš k mravnímu úpadku. Koterie spisovatelů vzájemně se zbožňovala, sebe vyvyšovala; nebylo snad ani blasphemie, které by se byla nedopustila, a nebylo zde nikoho, kdo by vystoupil zřejmě proti porušování mravního a náboženského citu našeho lidu.«

* * *

Referent »Národních Listů« (č. 69. r. 1887.) ve příčině »Květu,« naříkaje, dí takto: »Dle našeho přesvědčení nelze hledati příčinu neblahých poměrů na našem

trhu literarním jedině a pouze v kritických poměrech oekonomických, nýbrž také jinde: v organisaci našeho písemnictví, ve přílišné nadprodukci, ve skrovné soudnosti jedné části obecenstva, jež otráveno dotěrnou literarní reklamou, především však v ochablosti duševní, kterou pozorovati lze ve všech oborech veřejného našeho života, ba i v životě soukromém.«

K tomu dodáváme, že nejhlavnější příčina přece bude v nečeském, nevlasteneckém směru nynější kosmopolitické literatury.

* * *

Venkovské knihtiskárny ručním lisem rády by také tiskly, ale namnoze nebývá co. Bálů není, výletů není a místní organ ještě není zaražen. Proto oznamují: »Právě vyšla interessantní brošura z domácnosti: »Žárlivá.« K dostání jen u paní ...« Inu, jsou také vedlé okresních spisovatelův i okresní spisovatelky.

* * *

Jak odplácí svět knězi spisovateli, o tom podává žalostnou zprávu dopisovatel kulturních listů »Čecha« (č. 201.) pod známou šifrou *K.*

»Šetřiti — toto heslo asi opanovalo členy komitétu k postavení pomníku *Beneši-Třebízskému* na Vyšehradě. Pomník již stojí — a vzbuzuje všeobecné politování. Dlouho jsem hádal, ve které asi dílně jest objednán a kterému mistru dílo bylo svěřeno. Konečně pomník jako ze země vydupaný krášlí (!) hrob kněze vlastence. Úspory, úspory! Kdosi daroval náhrobek starý — z r. 1855. — na hrob Beneše-Třebízského. Všechna česť muži, jehož hrob po 30 let pomník ten zdobil — to všechno nechť zůstane stranou — ale tážu se slavného předsednictva »Svatoboru«: zasloužil si Beneš-Třebízský, jenž tisíce odkázal Svatoboru, pomník vetešnický? Nepovažovalo by se za urážku, kdyby na hrob Krejčího, Smetany, Purkyně, Braunera atd., vzal se náhrobek starý z X aneb Y hrobu? Když už na hrob kněze vlasteneckého, jakým byl Beneš-Třebízský a jakým od našich národovců dosud jest vyhlašován, nebylo, aneb šetřilo se peněz, tedy mohl — již pro tu ostudu — starý pomník odvézti se někam do dílny, tam nějak oškrabati a jménem nového majetníka opatřiti. Avšak této slušnosti se nezachovalo. Postavili starý pomník i s nápisem bývalého majetníka — ovšem v každém ohledu ctihodného — na hrob Benešův, tak aby každý navštěvovatel hřbitova vyšehradského z nápisu mohl vyčísti: pro kněze všecko dobré — i ta náhrobková veteš. Ubohý Václave, neobracuj se ve hrobě, spi klidně!« — Těžko nepsati satiry.[1])

* * *

J. S. Machar počítán do školy Vrchlického, a plodem oné školy je známá sbírka básní »Confiteor.« Všeho idealu prosté básně došly spravedlivého ocenění, vzbudivše rozhořčení a spravedlivý hněv proti plodům mladého spisovatele, jemuž »vše jest protivno.« Dopisovatel do »Hlasu« se táže: »Toli má býti národní a vlastenecké, kdež se velebí hnusná nestydatosť, když pěje se o »Kristu nyní sestárlém« a pod. Když se, co nás ještě povznáší a šlechtí, co v nás naději utužuje, že národ v těžkých zápasech svých nezhyne, když názor ethický, jímž celá naše osvěta musí býti prodchnuta, nemáli býti pouhou bublinou — drze a v pravdě klukovsky se podrývá!?« atd.

Budeli škola Vrchlického stejně pokračovati, bude »Kabinetní knihovna« mnohým podobným plodem obohacena. Jaký mistr, takový učeň.

* * *

Nepříliš jemným způsobem, ale přece spravedlivě, odsuzují pozorovatelé literatury české nynější směr spisovatelů »novomodního českého písemnictví.«

---

[1]) „Čech“ ze dne 10. září 1887. pojednává s rozhořčením dále o této záležitosti. „V těchto dnech vzbuzuje pomník Beneše-Třebízského na Vyšehradě velikou pozornosť. O minulém svátku byl po celý den navštěvován, ano takořka obklopen ... Ve čtvrtek přilepil kdosi na pomník lístek s nápisem: „Toť ostuda pro Beneše-Třebízského!“ Takových díků se dostává Beneši, který byl idealem kněze vlasteneckého! Kde jsou ti, kteří vlastnoručně hrob jeho se uvolili vyzditi, ti mnozí ctitelé českého povídkáře?“

Kdo stopuje v novinách dopisy ty, nepěkný obrázek si udělá o naší literatuře. Tak na př. píše dopisovatel „Od Lužnice do Čecha" (č. 110.): „Spolek českých spisovatelů mladočeských vedl národ náš úplně k nihilismu. Žurnalisté v českých novinách ve stati „Ze soudní síně" líčili vrahy, zloděje, paliče, nemravné osoby a nevěstky jako hrdiny, ano jako anděla, tak že ve čtenáři povstala touha býti též takovým hrdinou. Za to z Boha, z papeže, z víry, ze svatých, z kněží a ze zbožných křesťanů si dělali smích a tupili je jak mohli, tak že v očích čtenářů Boha a nebe není, víra křesťanská, zvláště katolická, je holý nesmysl . . . Vždyť o náboženství mohamedánském, budhistickém, Konfuciově bylo s větší šetrností od českého spisovatelstva mluveno, než o katolickém, a přece všichni ti čeští spisovatelé narodili se z českých a hlavně katolických matek . . .

Byť vše se nehodilo pod tuto kritiku, přece by mohlo často perfectum změniti se v praesens. *Miroslav Zkoumal.*

* * *

Ernest Renan napsal nové dílo »Histoire d' Israël« (sv. I.), jímž předkládá výsledky své »kritiky« osvědčené již „Životem Ježíšovým", užité na dějiny židovstva. Jsou to fantasie, které po různu již dávno přednáší četnému čtenářstvu svému mezi povrchními duchy, nemajícími ponětí o pracné úloze pravého biblického kritika, nedbaje nic na to, že vážní badatelé kulturního starověku se jeho eskamotažím o »l' esprit, l' instinct du sémitisme," jimižto všechno vysvětluje, jenom smějí. Kterýsi učený biblista (»a«) »Národních listů« č. 330. však jest u vytržení nad těmi »divinacemi« (sic!) Renanovými, dávaje výlevem svým sobě i slavenci svému nesmrtelné vysvědčení duševní chudoby. »Renan je z v l á š t n í (!) autor, je zpytatel a básník zároveň. Jemu nestačilo konstatovati toliko na tom onom místě nedostatek dokladův a spokojiti se s mezerou. Duch jeho nesnese mezer (!) a tak představuje dílo jeho úkaz zcela z v l á š t n í (!). Spisovatel pomíjí pochybností, na které sám dříve poukázal, používá pramenů, které sám byl co nespolehlivé zatratil, ač (!) jich přispěním na základě uznaných fakt sestrojuje pravděpodobný (tož přece!), básnicky oživený obraz Ž i d o v s k é h o p r a v ě k u.« Ubohá logiko! *d.*

Různé zprávy.

I. Spolkové.

Z literarních besed přerovských. Zprav. *J. Bartocha.* (O.) „Slavie" pluje za krásného jitra (překrásná líčeň) mořem Černým. Básník prochází se po lodi a zaslechne pojednou vzdech, kterýž vyšel z prsou zarmouceného Rusa. Otázal se ho po příčině smutku a Rus jal se vyprávěti dlouhým výkladem: „Kdysi v zimě jel jsem v Polsce pustou krajinou; najednou vzepjal se pode mnou kůň a když jsem popatřil do lesní houštiny, shlédl jsem, jak svítily se žhavé zraky vlčí na mne. Kůň pádil s vichrem o závod, vlci v patách za ním; již již dojížděl jsem k zámku, jenž mi kynul útočištěm, v tom dva vlci zakousli se do mého oře a kůň překotil se i se mnou. Čelem zavadil jsem o skálu a padl ve mdloby. Procitnuv, uviděl jsem se na zámku polského šlechtice. Zahlédl jsem u lůžka svého krásnou děvu, kteráž se mnou několik slov promluvivši odešla a hluboký dojem po sobě zůstavila v mé mysli. Později jsem ji u sebe nespatřil, pouze chůva její mne ošetřujíc, často mi o své velitelce vyprávěla. Zkrátka, zamiloval jsem si krásnou Polku, a když jsem ozdravěl, vyznal jsem jí lásku. Ale Jadviga jakožto Polka nechtěla přijati lásky mé, třebas jí byla potěšena, a jen tenkráte snad by svolila, když by otec její svolil. Běžel jsem tedy k otci jejímu, abych vyprosil svolení jeho. Otec přijal mne chmurně, zavedl mne do obrazárny, ukázal mi dva obrazy. Jeden představoval Polsku rozervanou, do níž tři orli zatínali spáry; na čele jejím rděla se jizva, způsobená ocelí ruskou; za vraha jejího označil šlechtic Rusa. Druhý obraz představoval mladistvého jinocha, syna šlechticova Stanislava, jenž účastniv se povstání polského, raněn byl od kozáka a do zajetí odvlečen; co dále s ním se stalo, šlechtic nevěděl. Tím neštěstím chřadla jeho žena a brzy zemřela. I přísahal šlechtic, že dcery jeho živé nemá dostati „prokleté půdy ruské zrozenec," původce tolikerého neštěstí polského.

Zvěděv nezlomnou vůli otcovu, odjel jsem z panského hradu; v lese zastihl jsem Jadvigu u náhrobní kaple, kam si vyšla z hoře postěžovat, i chtěl jsem ji uchvátiti; ale dívka, vytasivši dýku, postavila se k obraně. Rozloučili jsme se na vždy a já nezřel jsem jí od té doby, až dnes na palubě lodi objevila se s otcem a má rána rozjitřila se znova. Útěchou jedinou jest můj ideal, má svatá Rus, nad jejímž čelem „jitřenka nových světa dějin kmitá.“ Čech uznává též obrovskou sílu ruské vlasti a s povzdechem vzpomíná na slabý národ svůj, jenž jak ostrůvek statečně se brání návalu nepřátelských vln a bojuje o své zachování. Když tak hovořili, jak by se navzájem Slované měli podporovati a síly nabývati (podotknuto v úvodě), přistoupí k nim Vladimír, bratr Ivanův, nihilista; vysmívá se lásce jejich k vlasti a k idealům, a vyzývá je, aby se raději pokochali pohledem na velebné moře, neb aby pohovořili o krásné Polce, kteráž pluje s otcem ke hrobu svého bratra, zahrabaného v dalné cizině; ale ani ta kráska se mu nelíbí, když pováží, že vykvetla z půdy, jež svlažena byla slzami a potem uhnětených rabů. Tím roznítil Vladimír spor s Ivanem a Čechem. Vladimír tvrdí, že není lásky, není idealu; svět že stvořen jest pro život lidský a v něm všichni mají býti rovni. Heslem jeho jest: nic. Proto raději káže soudruhům jíti se pokochat dobrým jídlem a nápojem, k čemu je lodní zvonek zve.

II. U stožáru viděti jiné slovanské bratry: Černohorce junáka, zádumčivého Malorusa, truchlivého syna Tater, Bulhara, vzpomínajícího na vraždy turecké a na osvoboditele Rusa, bujarého Slovince a stařičkého Lužičana vedle jiných. Najednou však nastal hlučný spor: Srb a Chorvát se nepohodli, tasili zbraň a již hrozili krveprolitím, kdyby jiní nebyli je od sebe roztrhli. Tu všichni soudruhové nakaženi byli nesvárem a rozdělili se v několik táborů, tak že Ivan a Čech trpce hovoří o té hydře nesváru, která z malichernosti často povstanouc, všechny hubí. Tu však již ozývá se bouře mořská; společnost sejde do lodi, jen Vladimír zůstane na palubě, vítaje bouři, jakožto příbuznou té bouře, která rozrývá jeho nitro, která by nejraději všechen svět rozbořila. V tu chvíli přistoupí k němu lodník Petr a káže mu sejíti do lodi. Pustí se s Vladimírem do řeči, když nechce odejíti, stěžuje si na mozolnou práci a na kapitána. Za chvíli pak uslyší Vladimír, jak Petr je v hádce s kapitánem, žádaje, aby pro snadnější práci propuštěni byli vězňové; kapitán jej udeří ve tvář a Petr skolí kapitána. Lodníci opanují loď a Vladimír se přidá k nim. Ale Ivan se stožáru všechno viděl a slyšel (neboť též hledal v bouři útěchy); sklouznul nepozorován dolů, zvěstoval Polákovi a jiným, co se stalo, vyzývá všechny, aby loď vyrvali rozbouřené luze. Po některém sporu o vůdcovství vyvolili vůdcem Ivana, jakožto lodi a moře znalého. Zatím nahoře radili se vzbouřenci, co počíti s cestovníky. Někteří chtěli loď potopiti, jiní však je chtěli dřív oloupiti. Ale Petr rozhodne, aby se zmocnili lodního pokladu, ráno že na člunu odrazí od lodi a loď ponechají osudu; nyní že mají pocestným zatarasiti východ z vnitřku lodi. Ale tam střetli se plavci s cestovníky, ven vystupujícími. Nastane boj, v němž vyznamená se zvláštní chrabrostí rekovný Černohorec; ale nový zjev ohromil všechny. Hrom roztříštil stožár a zapálil loď. Ivan káže hasiti oheň a druhové dají se do práce. Té chvíle použije Petr, káže spustiti ochrannou loďku, ale dříve ještě odskočí, aby si uloupil sličnou Polku. Jadviga chtěla sice též s otcem vystoupiti na palubu a spolu bojovati; byla však oslyšena a uzavřena v kajutě. Ale když uslyšela hromový rachot, zděsila se, vyrazila dvéře a spěchala na palubu. I přišla právě v ústrety Petrovi, jenž uchvátil ji do náručí a vlekl k loďce. Ale proti němu postaví se Vladimír, jenž podobný měl zámér; Petr se nerozmýšlí, zastřelí Vladimíra, ale v tom vyrve se mu dívka z rukou a s výkřikem úpěnlivým seskočí do hlubiny. Otec pozná dceřin hlas, odkvapí s Ivanem od požáru; hrabě šavlí srazí Petra do moře. Ivan skočí do vln, zachrání Jadvigu, zdánlivě mrtvou, a vynese na loď.

III. Požár uhasen. Bouře utichla. Na palubě teskný výjev. Otec si zoufá, rve si šediny a chce se vrhnouti do moře; zoufalý Ivan naposledy líbá ručku milované děvy, pocítí záchvěv: Jadviga procitla. Čech přimlouvá se u šlechtice, aby odměnil ochránce dceřina a spojil ruce obou milenců. Hrabě se vymlouvá na přísahu, avšak Čech mu dokáže, že přísaze dostál a nyní jest jí prost; neboť Jadviga již odumřela a nový život dal jí Ivan; skutkem tím že zároveň učiní počátek ke smíru mezi dvěma rozvaděnýma kmeny. Polák nemohl odolati výmluvnosti Čechově, udusil v sobě bolné vzpomínky a zasnoubil dceru s Ivanem, jemuž umírající Vladimír přeje lepšího osudu, než měl sám, a prorokuje Slavii úkol velkolepý. —

Podav obsah p. referent skončil tím, že básník hluboko vnořil se do poesie slovanské a provedl kus mistrný, an myšlénku učenou, abstraktní, vyjádřil způsobem tak zdařilým, že upoutá každého. Tu a tam postřehl p. recensent některé malé nedostatky: básník oblibuje si leckdy narážky příliš učené, přirovnávaje mnohdy k předmětům příliš odlehlým, ne každému vzdělanci známým; jindy stává se těžkým, nesrozumitelným pro přesycenosť obrazů. Někdy jsou souvětí příliš rozsáhlá, tak že způsobují deklamatoru nemalé obtíže, protože nelze vždy dechem na ně vystačiti.

V debatě potom vedené mluveno všelicos o povaze, přednostech i vadách této znamenité básně. »Slavii« netřeba pokládati za allegorii; ale kdyby někdo tak chtěl učiniti, mohl by z ní vyčísti, že se básník pokusil naznačiti, jak by se dala řešiti otázka slovanská. Vždyť bolestno jesť básníku patřiti na záhubnou nesvornosť světa slovanského; rád by jej uvedl do harmonie. Provedl pokus ten velmi šťastně tím, že Čechovi svěřil řešiti spor, protože Rusové a Poláci sami nikdy se nedohodnou. Kdyby však Rus vykonala něco šlechetného pro Polsku (t. j. kdyby jí zachránila, co jí nejdražšího), dalo by se očekávati, že nastal příznivý moment pro smír a že by nepřátelství mezi úhlavními dosud soky přestalo. Čechové mohli by snad časem nabyti vážnosti u Poláků, jaké požívali kdysi, a mohli by se státi prostředníky mezi rozvaděnými bratry. — Za veliký čin básníkův pokládati dlužno, že se odvážil směle zavaditi o slovanskou otázku, která každým hýbe, a proto nemístně a bez důvodů *Dr. Kraus* v zahraničném časopisu nazval pokus básníkův frasí, řka, že frasí nedá se otázka slovanská rozřešiti. Nelze sice zapříti, že báseň tato před cizinou má značné vady, ale třeba považiti, že se básně skládají především pro vlastní národ, na nějž mohou míti účinek daleko jiný, než na cizinu. Za vadu básně zvláště lze vytknouti nedokonalou komposici; jeť nepoměr mezi jednotlivými zpěvy příliš nápadný: první zpěv má bez úvodu 70 str., druhý 37 str., třetí pouze 12 str. V I. zpěvu jest fysicky nemožno, aby kdo (jako Ivan) téměř bez oddechu vykládal o svých osudech na 44 stránkách. Pravý děj básně počíná teprve v II. zpěvu (vše předešlé jest výkladem) a zpěv III. dramatickou rychlostí dospívá konce; z toho vznikla nesouměrnosť veliká, třebas i básník velmi dovedně spojil události minulé v ladný nexus s dějem přítomným jako v »Čerkesu.« Naproti této vadě hlavní má báseň mnoho jednotlivých míst úchvatně krásných a skutečnosť věrně tlumočících: povaha Jadvizina, strasti Polsky, apotheosa Slavie, překrásné písně Jadviziny, poměry slovanské k Rusku, kosmopolitismus a vlastenectví, oprávněnosť krásy, materialismus a nihilismus vylíčeny výtečně; nikdo nemůže na př. lépe nihilismus obhájiti a zase vyvrátiti, než básník sám učinil. — Vytýkati dala by se ještě chudosť děje a někdy přílišná květnatosť slohu.

Ve schůzi páté dne 5. listop. předn. red. *Karel Jonáš* o humoru. Úvodem zmínil se, že humor tak stár jest jako člověčenstvo samo a bez odporu starší než jméno jeho, kteréž odvozuje se od latinského názvu humores, jimž označovaly se šťávy škodlivé, tělem lidským obíhající a působící letoru veselou, ke šprýmům náchylnou. V Anglii pak za století XVI. označovali krátce slovem humor letoru veselou; odtud slovo to v aesthetice vyjadřuje vrchol komiky. *Dr. Lazarus* (Das leben der seele) vyrozumívá humorem zvláštní způsob myšlení, jakési hnutí mysli, ano jakousi měrou zvláštní světový názor, nikoli však formu uměleckou. Dr. Lazarus tvrdí, že toto hnutí mysli, zvláštní ona citlivosť povstati může pouze u jednotlivce, a sice velmi vzdělaného, čili že humor jest pouze majetkem některých osob, nikdy však nějakého celku, a tudíž prý nelze mluviti o jakémsi humoru národním (francouzském, ruském, anglickém a j.), poněvadž tu hledíme pouze na formu zevnější, nikoli na niternou podstatu humoru. Arci známo jest o věci té mínění právě opačné, které rozeznává humory národní. Protivy tyto daly by se rozřešiti pomocí komiky, jejíž vrcholem dle *Vischera* jest humor. — Komika, jak známo, vyžaduje osobní účasti naší k nějakému předmětu, k němuž musíme přidati něco podstatného z vlastního svého majetku, a tím jednání nebo vlastnosť předmětu jeví se nám nepřiměřenou, převrácenou, směšnou, komickou. Újma, která takto předmětu vznikla, nesmí

býti velikou, aby z toho vzešla předmětu jakási škoda. V průvodu komiky bývají karrikatura, parodie, travestie a satira. Všechny tyto druhy komiky a pak jemnou i hrubou ironii (kterou lze pokládati za přechod mezi komikou a humorem), nacházíme hojně v písních národních, za to však pravého humoru tak málo, že nelze mluviti o něm jako o činiteli rozhodném; bylo by tedy snad správněji, kdyby se nemluvilo o národním humoru, nýbrž spíš o národní komice, kterou by snad nebylo třeba hledati až kdesi v dávnověkosti, nýbrž u vynikajících nových spisovatelů toho kterého národa. Dle toho jest nám arci humor více neznám nežli znám, a všechny věty učené o něm pronesené nedovedly dosud záhady té rozluštiti. Humor dle *Vischera* povstává v nitru našem asi takto: Humorista má pravý obraz o cítění mém, pokud se mi nejeví: ale dokud se mi jeví, ukazuje opak toho, tak že v první chvíli jsem vlastně naladěn proti humoristovi, poněvadž myslím, že h. jest proti mně. Teprve když zmoudřím a poznám, že humorista přes to vše se mnou cítil, mžikem se mi zalibuje, což ve mně vzbuzuje jakýsi blahý, ale zároveň polobolný pocit. *Jean Paul* praví o humoru, že se jedním okem směje a druhým pláče. Abychom však humoru tohoto druhu porozuměli, k tomu třeba jakési vzdělanosti, a proto není každému dáno býti humoristou a humoristovi rozuměti; k tomu třeba ducha nanejvýš vyspělého. Tím se vysvětluje, že máme málo pravých humoristův a zároveň i málo milovníků pravého humoru. Ale abychom přece nezůstali bez humoru, přezdíváme jménem tím komice, zovouce též komickými mnohé spisy, které nemají nic společného s pravým humorem. Za pravé pěstitele humoru v tomto slohu pokládá p. ref. Dickensa a Jeana Paula. Humor jako každá jiná záhada hned bývá přeceňován, hned zase snižován: jedni pokládali jej za věc nedostižnou a humoristu za nejgenialnějšího všech lidí; druzí zaměnivše humor za frivolnosť, humorem vše snižovali, všemu se posmívali, vše potupovali i samy sebe (příkladů výmluvných najde každý dosti v romantické škole německé).

Po přednášce rozpředl se čilý rozhovor, v němž různými směry debattováno o humoru. Většina přidala se k mínění Aristotelovu a uznala humor za odrůdu komiky, jejíž podstatu přesně určil Aristoteles i Kant: dle toho bylo by lze humor pokládati za jakýsi stav v duši lidské vzniklý tím, že srovnáváme dobromyslně ideal se skutečností, k čemuž arci zvláštního nadání, duševní vytříbenosti třeba. Ovšem tu nelze mluviti o jakémsi rozřešení záhady této, když se nepodařilo ani filosofům důkladně a pracně o ní bádajícím.

Dne 12. listop. na počesť padesátých narozenin slovutného spisovatele, Dra. Josefa Durdíka, universitního professora, byl večer Durdíkův. Slavnostní řeč proslovil prof. *Fr. Bílý:* v úvodě zmínil se, že jméno oslavencovo před 20 léty, kdy přeložen byl z Litomyšle na akademické gymnasium do Prahy, v literatuře nebylo téměř ani známo, kdežto dnes Durdík náleží k mužům nejznamenitějším a o národní naši vzdělanosť nejzasloužilejším, jehož působením český obzor literarní nabyl větší šířky a jasnosti. Potom p. referent jal se důkladně líčiti Durdíkovy zásluhy: zmínil se o přehojných jeho přednáškách obsahu přírodovědeckého, aesthetického, kritického i uměleckého, jimiž se neznámý dříve professor litomyšlský povýšil za přední osobnosť literarní, zejména od studujících slavenou. Činnosť jeho literarní a vědecká jest velmi rozsáhlá a rozmanitá. I dá se rozděliti v 6 odvětví: filosofické, aesthetické, kritické, psychologické, přírodovědecké a básnické. Z oboru filosofie vydal díla: Leibnitz und Newton, vzácnou knížku Rozpravy filosofické, potom hlavní spis v oboru tomto: Dějepisný nástin filosofie novověké (I. díl od Des Cartesa do Kanta, II. od Kanta po dobu nejnovější, kus to veliké, závažné práce) kromě některých menších jako: o významu nauky Herbartovy, o filosofii a činnosti B. Bolzana, o methodičnosti ve studiu filosofie, o modní filosofii naší doby a dějiny filosofie nejnovější. V oboru aesthetickém a kritickém činnosť jeho jest ještě hojnější; spisy druhu toho jsou: O poesii a povaze Lorda Byrona, jímž zastal se básníka velikána proti sobeckým a šosáckým domněnkám (předložil též jeho Kaina a Parisinu): Kallilogie, čili o výslovnosti, Všeobecná aesthetika, jaksi soubor studií Durdíkových tohoto směru; Poetika jakožto aesthetika umění básnického. Vedlé theorie pečoval Durdík i prakticky o vytříbení vkusu u čtenářstva i spisovatelstva, rozebíraje současné vynikající plody spisovatelů našich s důvodnou svědo-

mitostí, střízlivosti, nestrannosti; zahájil pravou aesthetickou kritiku, jakkoli za ni málo sklidil vděku; největší tehdy rozruch způsobila kritika o básních Hálkových. Úvahami těmi dosud lze i kritikovi i umělcovi tvořícímu tříbiti svůj vkus a bystřiti zrak. S kritikou souvisí též vydání básní Rudolfa Mayera. Jiný spis časový a důležitý byl: Charakter. Z oboru psychologického kromě několika rozprav o snu, o letorách a j. složil školám našim příručnou knihu, všeobecně zavedenou. V oboru přírodovědeckém složil spis o pokroku přírodních věd, z něhož vysvítá zřejmě závažnosť přírodních věd na rozvoj novověké vzdělanosti a působí velmi účinně i na laika prostonárodním slohem, což jest nemalou předností Durdíkovou; neboť i slohu je Durdík bedliv nemálo. Aby vědu mezi národem šířil, vydal i několik menších rozprav popularních: O velikém hvězdáři Koperníkovi; Tóma ze Štítného, otec filosofie české; Šetřme lesův a jiné. Posléze pokusil se též na poli básnickém a napsal dramata: Karthaginka, Stanislav a Ludmila. Po přednášce velmi četně navštívené usneseno zaslati Dru. Durdíkovi blahopřejný přípis a zároveň požádati jej, aby vydal dějiny filosofie doby nejstarší, čímž by doplněny byly po česku dějiny filosofie vůbec. Debatováno též o tom, že by záhodno bylo, aby některé spisy jeho (aesthetika), jsouce příliš rozsáhlé a tudíž i drahé, zejména pro mládež studující, vyšly v novém vydání stručnějším, aby zvláště mládež potřebného poučení z nich čerpati mohla.

Ve schůzi sedmé, dne 19. listopadu, věnované volnému rozhovoru, vzpomínáno především *Josefa Jungmanna*, onoho muže, jenž byl střediskem národního probuzení našeho; 40 let již uplynulo, co velikán ten dokonal. Zdá se býti svědectvím o značné povrchnosti, že málo které noviny všimly si význámné události té, ač máme pouze 2 muže zásluh tak ohromných (Jungmanna a Palackého). Některé rozpravy jeho probudily nám genie Šafaříka a Palackého), veliká jeho díla zůstanou základními památníky pro sta věků (slovník, historie literatury české, nad niž dosud nic lepšího nemáme). Neméně důležity jsou jeho zásluhy o utvoření mluvy básnické (výtečné jeho překlady Miltonova Ztraceného ráje, Chateaubrianovy Attaly, Göthova idyllického eposu Heřman a Dorota a m. j.). Zdá se, že příliš záhy zapomínáme velikánů svých, jako bychom ani nechápali významu jejich. Jakmile se oslavenci postaví pomník, vystrojí hlučná slavnost národní, potom už málo kdo vzpomene si na něho. Dále připomenuto, že by leckteré rozpravy Jungmannovy i za naší doby s prospěchem znamenitým se mohly čísti. Vypravován zajímavý příběh ze skutečnosti, jak mocně účinkoval Jungmannův slovník na Němce ve kterémsi městě moravském: jeho ohromný rozsah tak jim imponoval, že nikdy již neodvážili se vtipkovati o české literatuře za přítomnosti toho pána, jenž jim slovník ukázal. Vzpomenuto i horlivosti a obětavosti, kterou Jungmann vyučoval studenty češtině a jak je navádél, aby správně mluvili česky. Po Jungmannovi zabočil hovor na 25letou památku události, že zavedeny byly stálé české hry do zatímního divadla českého v Praze. Vypravovaly se všeliké paběrky o národním divadle; litováno, že národní divadlo dostává tak malou subvenci zemskou za niž nelze zachovati směr takový, jaký původně pro to divadlo byl určen. — Potom předčítán z Lumíra (ze dne 10. listop. 1887.) známý útok básníka *Vrchlického* na brněnského professora *Fr. Bartoše* za to, že zařadiv báseň jeho do čítanky, vynechal z ní pointu do knihy školské nepříslušnou a učinil z ní tak báseň čistě popisnou (při tom zaměnil slovo a z u r za b l a n k y t a s m a r a g d za z e l e ň). Odbor literarní béře s politováním na vědomí, že přední básník náš tak neurvale mluví o učitelstvu středních škol vůbec a o muži tak zasloužilém zvláště; snad mohl se výtečný znalec cizích literatur (když se již tak snižuje k duševním plebejům) podívati do některé literarní historie, zda se který spisovatel český jmenuje Komzák či Kosmák a zdali slušno jest s tak pyšným pohrdáním mluviti o Vajanském; ostatek smíli Vrchlický míti svůj vlastní soud o jiných, musí též jiným dovoliti, aby měli svůj vlastní soud o něm: tak toho žádá spravedlivosť a svobodná mysl.

Král. č. spol. nauk. Dne 31. října *Dr. R. Dvořák* četl O a r a b s k é m b á s n í k u A b u l - A l o v i a j e h o n á z o r u s v ě t o v é m. Abul Alá (* 973, v Maaře, † 1059.) jest jeden z nejznamenitějších básníkův arabských doby pozdější, zvláštním směrem své poesie i západu mnohem přístupnější, než kterýkoli z ostatních. Přes slepotu, jež od 4. roku věku jeho učinila mu názor světa nemožným, stal se, paměti vynikaje a otcem a slavnými učiteli své doby vzděláván, hlavně však vlastní pílí nejvetším učencem své doby. Se strany druhé však přivodila tato slepota chmurný názor světa, který

obírání se filosofií křesťanskou, súfickou, indickou, neméně poznání různých systemů náboženských, konečně celý běh života, v němž Alovi stálých ústrků se dostávalo, tak že před nimi v zátiší života rodinného ochrany hledal, z něhož mu však časem otec a brzy po té i matka byla vyrvána, — ztráta pro Alu nenahraditelná — ve spojení s neutěšenými poměry doby jen ještě chmurnějším učinily. Výrazem této nálady jest sbírka básní: „Luzúmu má lá jalzam." Nutnosť nenutného, jež pro poznání básníka jest nejdůležitější. Básník jeví se zde skeptikem a pessimistou nejhrubšího zrna. Zatracuje všecka náboženství i s obřady jako stejně bezcenná, protože z panovačných choutek jednotlivců pochodící a na hlouposť lidu namířena. Místo prvějších nahrazuje rozumem jako jediným spolehlivým vůdcem, místo druhých (obřadů) doporučuje býti sám dobrým a konati dobré jiným. Při tom ovšem uznával i Boha, jehož však rozumem pochopiti nelze. Výrazem vůle jeho jest osud nezměnitelný a nezniknutelný, v celku zlý a zvláště k lidem hodným nespravedlivý, ač neznám nikomu. Víme jen, že zemřeme. Vzpomínka na smrť činí sice každý požitek nemožným (aspoň u moudrého), ale jinak je smrť jednak na světě nejspravedlivější, všecky stejně zastihujíc, jednak jediná, jež z útrap života ku klidu vodí. Z toho, že člověk rodí se však vlastně jen, aby celý život vlastními choutkami, zlobou lidí a světa (vše jest zlé a naděje v zlepšení jsou marné) trpěl a na konec umřel, dospívá básník k názoru o bezúčelnosti rození se, a nesvědomitosti rodičů, již děti nic nezavinivší bez jich přičinění a snad i proti jich vůli (což jest ještě jediným štěstím) rodí. Vina ta stihá stejně bohaté i chudé, urozené i sprosté. Proto básník sám, vinu, již na něm spáchal otec, zplodiv ho, na nikom nespáchal a i jiným to doporučuje, manželství (když je již nutné) bezdětné za nejlepší považuje, mnohoženství a pod. výstřednosti života orientalního za přímé pobloužení mozku vyhlašuje. Pro názory své vyhlášen Alá jedním ze tří největších nevěrců islamu.

Literarni jednota v Klatovech. 29. listop. předn. prof. *Bl. Prusík* o své cestě po Krajině.

Akad. čten. spolek **„Zora"** v Brně. 27. listop. předn. *Boh. Fran*: O duchu našich dějin. — 4. pros. přednášel *Martin Pulkrandl* o Jiřím Waschingtonu. — 11. pros. předn. *Josef Čermák*: Život člověka životem milionů.

Beseda umělecká v Praze. 4. pros. předn. *Jan Lego* o nedávno zesnulém spisovateli Frant. T. Levstikovi a jeho významu pro slovinskou literaturu.

„Slavia," literarní a řečnický spolek v Praze. 25. listop. předn. *K. Kadlec* o nové belletristice polské.

Spolek historický v Praze. 9. pros. předn. prof. *M. Kolář* o Vršovcích.

Klub historický v Praze. 27. listop. předn. *Jaroslav Heyduk* O počátcích státu ruského.

Jednota paedagogická v Praze. 26. listop. předn. Dr *Petr Durdík* o Fr. Dvorského Pamětech o školách českých.

Měšťanská beseda v Praze. 26. listop. předn. *Bedřich Frída* O hádačkách a hádačích.

Ognisko polskie v Praze pořádalo 28. listop. večer na počesť Ad. Mickiewicze, o němž předn. *Dr. Hororka*.

Russkij kružok v Praze. 24. listop. předn. *E. N. Stefanov*: Gribojedov a jeho „Gore ot uma."

II. Smíšené.

Na **moravskou kritiku** vyřítili se v posledních číslech Lumíra někteří belletrističtí spisovatelé čeští velmi ostře, tak zejména na prof. *Fr. Bartoše* Vrchlický a Lier obořili se způsobem, jenž na několika místech došel za slouženého odsouzení (srv. Čas 23., Obz. 23., Kom. 51., Hl. lit. 1.).

Dizionario internazionale degli scrittori viventi, obsahující kolem 5000 životopisů, počne vydávati *Angelo de Gubernatis* ve Florencii.

Německý překlad **Mickiewiczových „Dziadů"** („Todtenfeier"), pořízený Siegfr. Lipinerem, dochází v „Przegl. polském" (str. 592. sll.) velké chvály; pouze některé polské dikci vlastní výrazy nesprávně podány. Nad jiné však vytýká kritik, že překladem verše: „Boga, natury, godne take pienie" („Gott-Natur" atd.), podkládá se *M.*, jenž povždy pevně věřil v osobního Boha, jakýsi pantheismus.

Slovanský spolek v Kievě usnesl se, že vydá ruský překlad českého spisu Jaroslava Vlčka „Literatura na Slovensku" a „Sborník povídek českých a srbských."

Počet **amerických novin** stoupl za 20 posledních let ze 6000 na 17.700, z nichž 16 jest českých, 7 polských.

Překlad **Zolova romanu „La terre"** v Rakousku zapovězen.

Obrazy velehradské. (Album, nazvané: „Velehrad 885—1885." Cena 2 zl. r. č. —) Obálka velmi ozdobná i významná jest nakreslena od C. Angerera a sp. ve Vídni. Nad římskou attikou vznáší se kříž svatý v záři, pod ním jest poprsí sv. Otce Lva XIII. s nápisem latinským na medaillonu: „Leone XIII. Pontifice Maximo. Anno octavo." Dole jest papežská tiara s odznaky papežskými, v levo infule biskupa západního, v pravo mitra biskupa východní církve, po obojí straně jsou jména světcův i patronů zemí slovanských, a sice v levo obrazu ss. Method, Vojtěch, biskup a mučeník, Stanislav, biskup a mučeník, prorok Eliáš, Josafat, biskup a mučeník, opat Saba, král Boris, Jan Nepomucký, mučeník, a bl. Jan Sarkander, kněz a mučeník; v pravo obrazu ss. Cyrill, Václav, král i mučeník, Hermigoras, vyznavač, Prokop, opat, Hedvika, vdova i kněžna slezsko-polská, Ludmila, vdova i mučenice, blah. panna Anežka Česká, sv. Jan

Kontský, kněz a vyznavač, a blah. Ondřej Bobola, mučeník. Pod papežskou tiarou jest znak papeže římského Lva XIII., v levo znak arcibiskupa knížete slovanského kardinála Bedřicha Fürstenberka, a v pravo moravská orlice a nad ní nápis: „Francisco Josepho I Imperatore Austriae," to jest: Za vlády Františka Josefa I., císaře rakouského. Pod křížem nahoře jest nadpis: „Ut omnes unum sunt. Da svi jedino budut," to jest: Aby všichni jedno byli, a dolů k tomu patřící slova, a sice v levo: „Fide, věroju," totiž vírou, a v pravo: „Charitate, ljuboviju," totiž láskou. Krásné a významné to zajisté heslo. Ostatních obrazů velehradských jest počtem 15, ve fol. na papíře regalním se žlutým nátěrem, dle světlorytby V. Angerera ve Vídni, s výhradou zákonitou práva tisku, což naznačeno francouzsky: „Déposé," a anglicky: „Registered." — I. obraz má nápis český: „Na cestě k Velehradu"; II. „Velehrad od Východu"; III. „Cyrillka na Velehradě"; IV. „Vnitřek Cyrillky na Velehradě"; V. „Ostatky sv. Cyrilla na Velehradě"; VI. „Průvod vstupující do kostela Velehradského"; VII. „Vnitřek kostela Velehradského"; VIII. „Hlavní oltář v kostele Velehradském"; IX. „Skupeniny u hlavního oltáře na Velehradě;" X. „Sochy sv. Cyrilla a Methoděje na Velehradě"; XI. „Různé lavice v kostele Velehradském": XII. „Vnitřek kostela Velehradského ku vchodu"; XIII. „Kazatelna v kostele Velehradském"; XIV. „Vchod do kostela Velehradského"; a XV. „Velehrad od západu." Jednotlivé ty obrazy mají cenu 1 zl. r. č. — K tomu jako výklad připojeny byly tři archy ve foliu, obsahující ponaučení v devíti řečích, a sice v nářečích slovanských: českém, malo-ruském, polském, chorvatském, slovinském, srbském a bulharském, a konečně v jazyku německém a francouzském. Výklad jest dobrý a přesný, kromě prvního: „Na cestě k Velehradu," jenž nesouhlasí dokonale s obrazem; neboť jeden průvod stojí u kříže, a dva průvody po sobě jdoucí kráčejí také k němu, což jest i dějepisně významno. Na to ovšem jeden za druhým jdou na Velehrad, jehož blízkosť označují ovšem vhodně hory buchlovské. Výklad vztahuje se k jednotlivým obrazům, jmenovitě v mém albu k obrazu I., VI. a X. — Skvostné album Velehradské v deskách tuhých, obsahující 15 velikých, heliografovaných obrazů předmětů nejkrásnějších a nejpamátnějších z Velehradu v snížené ceně stojí 7 zl. 50 kr. Totéž album velikosti kabinetní s 15 světlotiskovými obrazy jest za 30 kr. v ceně snížené, a totéž album velikosti visitkové toliko za 20 kr. r. č., zajisté proto, aby jedenkaždý ať bohatý, ať chudobný, tak krásné a umělecké dílo snadno a pohodlně mohl si zakoupiti. Takto vzdělá a zjemní se krasocit našeho lidu. Kromě jubilejního alba Velehradského jest mnoho jiných jubilejních památek literarních, jakož i pamětních penízův i sošek sv. Cyrilla a Methoděje na skladě v ceně snížené. Veškeré zásylky hned obstará i dotazy zodpovídá farní úřad na Velehradě, pošta „Velehrad" na Moravě. Památka dějepisná na léta jubilejní 1863, 1869, a 1885 nevyhyne zajisté nikdy z paměti vděčného lidu moravského; avšak potřebí jest, aby se každoročně vhodně obnovovala. Nejlépe děje se to krásným a uměleckým albem Velehradským v společnosti a soukromí, pročež jej jako umělecký požitek všem odporučuji. Pravé umění nezná hranic národnostních, stejně jako věda a náboženství. *P. Method.*

Proti neslušným vyobrazenim vydány opět policejním úřadům rakouským, zvláště vídenským, přísné rozkazy, čelící zvláště proti listům humoristickým.

III. Rozpravy literarní v časopisech.

Gebauer, O chemické a mikroskopické zkouşce Rukopisu královédvorského (Ath. 3.).
Chemische und mikroskopische prüfung der Königinhofer Handschrift (Arch. f. slav. phil. 1. 2.).

Masaryk, Skizze einer sociologischen analyse der sog. Grüneberger Handschrift (Arch. f. slav. phil. 1. 2.).

Adámek, O vývoji českého školství (L. šk. spr. 1.–7.).

Bílý, K Abrahamovinám Dra. Josefa Durdíka (Obz. 23. sl.)

Červinková-Riegrová, Ochrana chudé mládeže škole odrostlé (Ned. l. 11/12).

Dörfl, Literarní procházka po Dublíně (Hl. n. 336.).

Durdík, O abstrakci (Č. šk. 33.).

F. B., Vzor „té pravé" kritiky (Obz. 23.).

Hora, Zlaté myšlénky ze spisů J. I. Kraszewského (Mat. d. 3.).

Hrubý, M. N. Katkov (Osv. 1.).

Chilandarec Sava, Kláštery sremské (Osv. 1.).

Jeřábek, Boj francouzské dramatické literatury proti plutokracii (N. l. 323.).

J. D-ý, Jak miloval Dalimil súsedy Němce (H. n. 324.).

Kouble, Rugjer Jos. Bošković a jeho názory filosofické (Hl. l. 1. sll.).

Krecar, Obraz dokonalého dítěte do 12. roku (Bes. uč. 19.).

Kuffner, Osoby a věci římské (Osv. 1.).

K. P., Kritika na veřejném soudě (Kom. 51.).

Máchal, O bohyních sudby u Slovanův (Kv. 12.).

Mourek, Z dnešní Anglie (Osv. 1.).

Nováček, Zajímavý autor (Edward W. Blyden: Hl. n. 343.).

Rieger, Dílo centralismu v 18. století (Osv. 1.).

Řezníček, K nynějšímu zakládání knihoven (Lit. l. 23.).

Šáňka, O objektivnosti (Učit. l. 45.).

Stěpovič-Schössler, O kalendářích na Rusi (Hl. l. 1. sl.).

Svátek, Zednáři (freimauři) v Praze v 18. stol. (Zl. Pr. 1.).

Teppe, Ruch literarní na Slovensku (Lit. v. 12.).

Tyršová, Současné sochařství franc. (Osv. 1.).

Vorel, Odzírání (Bes. uč. 49.).

Vychodil, Jungmannova aesthetika scholastická (Hl. l. 1. sll.).

Zákrejs, Česká činohra (Osv. 1.).

Angl. romanopisci našich dnů. Mr. George Moore (N. l. 337.).

Nové Sardouovo drama (La Tosca; š.: N. l. 338.).

O literatuře paedagogické (Lit. věst. 12.).

Gadowski, Wychowanie młodzieży i herbarcyanizm (Przegl. powsz. 12.).

Pawlicki, Kongres katolicki w Trewirze (Przegl. pol. 12.).

Alberti, Schauspieler u. journalisten (Magaz. 46.).

Bormann, Henrik Ibsen (Lpzg. Ztg. 88.).

Büchner, Alphons Daudet (Magaz. 47.).

Carriere, Eine neue religionsphilosophie (Allg. Ztg. 316.).
Freytag, Der gute und böse ton unter den litteraten (Magaz. 47.).
Grupp, Die anfänge d. cultur (Natur u. Offenb. 11.).
Hagmann, Henri Taines darstellung der französ. revolution (Uns. Zeit 11.).
v. Heemstede, Joost van den Vondel (Lit. Handw. 442.).
Kares, Die formenverhältnisse des wortschatzes und die sprachlichen baustile (Ztschr. für völkerpsych. 4.).
Klein, Weltanschauung, religion u. wissenschaft (Nord u. Süd 11.).
Otto am Rhyn, Schleyers versuch einer weltsprache (Uns. Zeit 12.).
Pflugk-Harttung, Die kataloge der vaticanischen bibliothek (Allg. Ztg. 315.).
Philaleth, Über den geschmack lässt sich nicht streiten (Magaz. 49.).
Zolling, Deutsche naturalisten (Ggw. 47.).
Barthélemy Saint-Hilaire, Le Mahâbhârata (Journ. de Savants 9.).
Duruy, La lutte entre la religion et la philosophie au temps de Socrate (Rev. d. d. m. $^{1}/_{11}$).
Lévêque, Essai sur le libre arbitre (Journ. d. Savants 9.).
Spizio, La poésie d'Alfred de Musset (Rev. mod. 47.).
Wileika, Kraszewski (Rev. intern. $^{10}/_{10}$).
Skeat, The word „Mort“ in Shakespeare (Acad. 808.).
Toynbee, Dante, Orosius and Alexander the Great (Acad. 806.).
Borgognoni, Poeti e poesia (N. Antol. 21.).
Colajanni, I caratteri della sociologia (Riv. d. filos. 8.).
Mateos, De la Utopia y de los Ideales modernos (Rev. d. Esp. $^{25}/_{9}$).

IV. Díla posouzená.

Bartoš, Dialektologie moravská (Jagić: Arch. f. slav. phil. 1. 2.).
Beneš, Bystřice n/P. a okolí (P. Method: Hl. l. 1.).
Borový, Úřední sloh církevní (Č. kat. d. 9.).
Braun, V poddanství vladyckém (-aue-: Lit. l. 23.).
Čech, Různé črty, žertovné i vážné (Bartocha: Hl. l. 1. sl.).
Danilevský-Wagner, Uprchlíci na Nové Rusi (Vyhlídal: Hl. l. 1.).
Dostál, Panská stolice (-aue-: Lit. l. 23.).
Eichler, Poutní místa a milostivé obrazy (Č. kat. d. 9.).
Gebauer, *a)* Staročeské skloňení zájmenné, *b)* Staročeské skloňení substantiv kmene -o (Jagić: Arch. f. slav. phil 1. 2.).
Geisslová, Inženýr Racek (-aue-: Lit. l. 23.).
Goll, Historický rozbor básní RK. atd. (Jagić: Arch. f. slav. phil. 1. 2.).
Holeček, Premie Umělecké Besedy v Praze na r. 1888. (x + y: Hl. n. 330., Zl. Pr. 2.).
Hovorka, Rytíři zlata; V obraně vlasti (-aue-: Lit. l. 24.; Čermák: N. l. 323.).
Hrdina, Na scestí života (-aue-: Lit. l. 24.).
Kolár, V staré Praze (Pozděna: Hl. n. 314.).
Kovalenská-Koněrza, Krutikov (Felber: Lit. věst. 12.).
Kovář, Indické pohádky (Schössler: Hl. l. 1.).
Kořenský, Na Korsice (-aue-: Lit. l. 23.).
Loriš, Světlušky (Vítězný: Lit. l. 23.).
Militký, Bůh tomu chce (Č. kat. d. 9.).
Nečas, Sto malých básní (P. Method: Hl. l. 1.).
— Pohledy do dějin (-?-: Lit. l. 24.).
Patera, Svatovítský rukopis (Jagić: Arch. f. slav. phil. 1. 2.).
Podlipská, Bramborové políčko (-aue-: Lit. l. 24.).
Pohunek, Staropohanské štěstí, svoboda a lidskosť (Č. kat. d. 9.).
Preissová, Akrobatka (-aue-: Lit. l. 23.).
Procházka, Na úrodné půdě (Čermák: N. l. 323.; Plaček: Lit. l. 24.; -p.: Sv. 52.)
Prusík, Původ jména „Čech“ (Jagić: Arch. f. slav. phil. 1. 2.).
Quis, Písničky (Č.: Lit. l. 24.).
Rodler, Velký Mariánský kalendář na r. 1888. (Č. kat. d. 9.).
Řeháková, Dobrač (-aue-: Lit. l. 23.).
Sasinek, Záhady dějepisné (Germanus: Ath. 3.).
— Ulfilas a glagolské písmo (J. L.: Ath. 3.).
Sládek, Sluncem a stínem (V. K.: Hl. l. 1.).
Šťastný, Drobné květy (Kyselý: Hl. l. 1. sl.).
Schulz, Dvorské panstvo (Hš.: N. l. 337.).
Tisovský, Mučennice (-aue-: Lit. l. 23.)
Tomášik, Básně a písně (Vlček: Ruch 1.).
Tondr, Clarinetto solo (-aue-: Lit. l. 23.).
Třebízský, Z rodné chaloupky (Zl. Pr. 2.).
Veselý, Paní a dívky české (P. V.: Lit. v. 12.).
Vlček, Osvěta (Fr. Bý.: Hl. l. 1.).
Votka, Sv. Jan Nepom. a knížecí rod Švarcenberský (Tenora: Hl. l. 1.).
Vyhnis, Slovo sv. Basileia Velikého k jinochům (Č. kat. d. 9.).
Vymazal, Pravopisný slovník (Jagić: Arch. f. slav. phil. 1. 2.).
Vrchlický, Dědictví Tantalovo (Ed. A.: Ned. l. $^{4}/_{12}$)
Zeyer, Vyšehrad (A. F.: Hl. l. 1. sl.).
Básně a písně Sama Tomášika (Marek: Lit. l. 23.).
Československá koleda (X.: Lit l. 24.).
Kalendář paní a dívek českých na r. 1888. (-á.: Lit. věst. 12.).
Urbánkova „Ústř. knihovna pro českou mládež“ (Noha: Lit. věst. 12.).

V. Knihopisné.

Клаузiусъ, О запасахъ энергiи въ природѣ. Спб.
Кривенко, Избранныя мысли и отрывки изъ сочиненiй Гоголя. Спб.
Caro, George Sand. Par.
Conrad, William Makepeace Thackeray. Berl.
v. Eicken, Geschichte u. system der mittelalterlichen weltanschauung. Stuttg.
Hebler, Elemente einer philosophischen freiheitslehre. Berl.
Kögel, Ethisches u. aesthetisches. Bremen.
Marn, Praktische grammatik der kroatisch-serbischen sprache. Agram.
Muff, Das schöne. Aesthetische betrachtungen für gebildete kreise. Halle.
de Porta, Weltlicher humor in geschichte, recht u. gesetzgebung. Paderb.
v. Schroeder, Indiens litteratur u. cultur in historischer entwicklung. Lpzg.
Schwartzkopf, Shakespeares dramen auf ewigem grunde. Bremen.
de Harlez, Le texte originaire du Jih-King. Par.
Huart, Bibliographie ottomane (1302—1303 de l'hégire). Par.
Revel, Letteratura ebraica. Mil.

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník V. 1888. Číslo 2.

Rugjer Jos. Bošković a jeho názory filosofické.

Dle pramenů podává *Jos. Kouble.*

(Č. d.) Pokusíme se, abychom ve stručnosti naznačili několika hlavními a význačnými rysy, čím dobyl sobě R. J. Bošković nehynoucích zásluh o filosofii, a proč jeho jméno v dějinách filosofie nevyhladitelným písmem zaznamenáno jest.

Spisů Boškovićových, týkajících se filosofie, jest sice proti pracím jeho z oboru mathematiky a fysiky počtem i rozsahem poměrně málo; nicméně jeho pomysl hmoty a síly jest původním a nepomíjejícným ziskem pro filosofii. Třebas není on jím v tom smyslu, že by Boškovićovo rozřešení dotyčné záhady bylo vskutku konečným vyřízením jejím; třebas byla otázka o podstatě hmoty a síly, jakož i ona o prvém hybu a prvém pocitu ve světě, a o svobodě vůle — lidskému rozumu naprosto nerozřešitelna, jak to dokazují mnozí učenci, filosofové i přírodozpytci, tak že proslulý fysiolog Dubois Reymond o nich jako mezích nám nepřístupných volá: Ignorabimus — k veliké zlovůli Häckelově; přece je Boškovićovo vymezení pomyslu o podstatě hmoty zcela nové, naproti dřívější atomistice osobité, a jedním z nutných členů v řadě logicky možných domyslů, tak že někteří znamenití filosofové a přírodozpytci buď od něho si ji vypůjčili, anebo samostatným bádáním k témuž výsledku dospěli.

Boškovićova nauka nutným je členem v řadě oněch, které podali velicí filosofové Leibnitz, Kant (v prvé periodě své), Herbart, Lotze; ona jest tak originalní, že *Fechner,* divě se souhlasu Boškovićovy nauky se svou, na oné nezávislou, nazývá Boškoviće vynalezcem jednoduché atomistiky.

Tak jest v dějinách filosofie jméno Boškovićovo, na základě jeho myšlénky, jeho pojmu o hmotě, nesmazatelné. Bošković osvědčil se šťastným soupeřem Kantovým v jednoduché atomistice, neboť jej v ní předstihl o několik roků.

Kant sice již r. 1756. v díle »Monadologia physica« vymezil pojem atomů, téměř zcela tak, jako Bošković r. 1758. ve své »Philosophiae naturalis theoria,« avšak Bošković již od r. 1745. v menších rozpravách projevil svou nauku, a zůstal jí i později věren, kdežto Kant později přešel na protivné, dynamické stanovisko.

Hlavním dílem Boškovićovým pro filosofii jest ona »Theoria philosophiae naturalis,« kdež v I. části induktivně a deduktivně stanoví a proti různým výtkám utvrzuje svůj pojem atomův a všeobecný i jediný zákon sil; v II. a III. části z neprostorných atomův a jediného svrchovaného zákonu sil vyvozuje zjevy fysické; v dodatcích pak rozjímá, s ohledem na svou atomistiku, o duši, o Bohu, o prostoru, o čase: dva poslední dodatky nalézají se již v díle, které jest druhým hlavním pramenem

k seznání filosofických názorů Boškovićových, totiž v díle z r. 1755.: »Philosophia recentior Benedicti Stay.« Tuto rodák Boškovićův Stoiković provedl dle Newtona a Boškoviće filosofii přírody, a Bošković ji opatřil svými poznámkami a dodatky, když uvažuje o pojmu hmoty a ducha, o Leibnitzově předzjednané harmonii a zásadě dostatečného důvodu (porážeje Leibnitze), o počtu bytostí pod i nad námi (porážeje Lockea), v zásadě indukce, o bezkonečné dělitelnosti prostoru a času.

Zcela novou ovšem není nauka Boškovićova, ona přimyká se k Leibnitzi a Newtonovi, avšak razí si cestu prostřední, samostatnou, mezi oběma. Leibnitz i Newton mají opět předchůdce svého ve staré atomistice Demokritově a Lukretiově.

Kdežto Gassendi obnovil Demokritovu a Epikurskou onu starou atomistiku, podržel Newton rozložné, prostorné atomy, pevné (kompaktní), od sebe rozstupné a mezi sebou nestyčné, které jsou ovládány a účinnými se stávají silami přítažlivou i odpudivou, měnícími se dle kolikosti rozstupu.

Leibnitz podstatně přeobrazuje takovou atomistiku pod vlivem Aristotelovy nauky o entelechiích. Jemu jsou nejzazšími prvky monady, t. j. atomy bez rozlohy, bez tvaru, body, od mathematických bodů tím se různící, že nejsou nečinnými, nýbrž účinnými, nejsou pouze tvarem pomyslným, nýbrž bytným, body substancijními. Toho přidržel se Kant ve spisu z r. 1756.; k tomu dospěl Bošković již před Kantem bádáním a dokazováním samostatným.

Než dále — nenasleduje Bošković Leibnitze, nýbrž jde svou cestou, která jej opět přibližuje k Newtonu. Leibnitzovy monady jsou duševně-hmotné podstaty, kolikostí každá různící se od každé druhé; Boškovićovi jsou neprostorné atomy pouze hmotnými, kolikostí všecky jednakými. Třetí rozdíl naznačuje Bošković takto: »Já se odchyluji od Leibnitze tím, že tvrdím: není možno, aby se atomy jako neprostorné hmotné prvky, mezi sebou dotýkaly, a tím tvořily prostorně nepřetržitou hmotu: atomy jsou od sebe rozstupné, není nepřetržité hmoty. Kdyby se bezprostorné prvky dotkly, musely by se proniknouti, sraziti, sjednotiti.« Trojí jest tudíž rozdíl mezi monadou Leibnitzovou a atomem Boškovićovým, a Boškovićova atomistika jest skutečně novou naproti všem dřívějším.

Že nutno jest atomy mysliti si nerozložnými, to Bošković dokázal takovou logickou důsledností a úplností, že se jeho průkaz opětuje, anebo s jeho dokazováním totožně pronáší i podnes po stu letech, ve Spencerových základech filosofie, ve spisu Herbartovce Cornelia o složení hmoty, v Lotzeově metafysice, ve Fechnerově atomistice.

Vytýkalo se, že jsou nerozložné atomy hmoty — pouhé nic. Herbert Spencer dí, mluvě o Boškovićovi: »Účinný bod, východisko síly, bez jakékoli rozlohy — nedá se pomysliti, aniž by zároveň nevznikla představa o rozložném tělisku, které se opírá.«

Přece však Spencer na obranu Boškovićovu praví takto: »Pokročme v myšlénkách do nejkrajnější meze, pokudkoli jen můžeme, až by rozloha částic byla menší, nežli se i pomysliti dá, tož přece budeme museti zároveň mysliti si i síly, které podmiňují rozlohu částic; i nepřijdeme ku konci, dokud nedojdeme k pomyslu účinných bodů bez rozlohy.«

Bošković sám výtku onakou, že jsou nerozložné atomy nepomyslitelny a pouhé nic, úplně vyvrátil. Nerozložný atom jest sice pro naše smysly, pro náš zrak ničím; avšak rozloha není absolutní vlastností hmoty, nýbrž toliko relativní, pouze

naproti našim smyslům, jako i barva, zvuk, chuť; že my rozlohu považujeme za nevyhnutnou ku skutečné exsistenci nejzazších prvků hmoty, to je pouze účinem odvěké, neustálé a proto nejpevnější associace našich vjemů smyslných. Prostorná rozloha není nutnou a podstatnou vlastností pro skutečnou bytnosť.

Boškovič myslí, a s ním tolikéž Lotze, Fechner a dosti jiných, že prostorná rozloha nejzazších prvků není pro fysiku nevyhnutelna; netřeba ničeho — praví Lotze — než takových bodů v prostoru, ze kterých přitažné a odpudivé síly působí: atomy nerozložné s takovými silami mají právě takovou cenu pro složení zjevů, jakou by měly atomy r o z l o ž n é.

Hoppe, souhlasně s Boškovićem, praví: »Neproniknutelnosť hmoty není důkazem pro prostornou rozlohu prvků hmoty. Jedna skupinka nemůže se opírati druhé ničím, leč odpudivými silami, a prostorná rozložnosť n i č e h o neprospívá.«

Opětuje myšlénku Boškovićovu, že je bezprostřední dotyk nemožný, rozumuje s ním souhlasně Lotze: »Ježto se beztoho nedá pomysliti hybný účin v dotyku, a působení do dálky je nutné, tož jest účinná bytnosť zcela nezávislá na prostorné rozloze, a nejzazší prvkové hmoty mají sice v prostoru m í s t o, bod, avšak nemají ani objemu ani formy.«

Kterak se potom z nerozložných, neprostorných, netělesných atomů — sestaví hmotná tělesa rozložná?

Přechod zdá se býti nemožným. — Zajisté přechod je nesnadný: Boškovič provedl jej tak, že se Fechner s ním úplně srovnává, a též Lotze, který nezpomínaje nikde Boškoviće, vytýká Herbartovi takové poklesky ve složení rozložné hmoty z nerozložných prvků, že tu vychází na jevo převaha Boškovićova oproti Herbartovi.

Lotze opravuje Herbartovo složení hmoty tak, že jeho modifikace vychází na t o t o ž n ý pojem s Boškovićovým.

Lotze dí: ony jednoduché, neprostorné bytosti mají se mysliti tak, že nejsou v prvotné úplné osamělosti jedna naproti druhé, nýbrž ve stavu vzájemnosti, ne ve stavu osobnosti, nýbrž mezisobnosti; totéž tvrdí i Boškovič.

Lotze dále dí: ony bytosti jest si mysliti tak, že se po dvou nikdy n e s r a z í dohromady v jediný bod, a tolikéž ani se nedotknou navzájem; to tvrdí i Boškovič, odmítaje úplný pronik a úplný dotyk dvou nebo více atomů.

Lotze praví: z bytostí takto představovaných vycházejí síly do dálky působící, i můžeme si zcela jasně představovati hmotné praprvky takto:

Jsou to prostorně ohraničené a od sebe rozstupné soustavy podstatných (substancijních), sebou samých neprostorných bodů, mající mnohonásobně stupňované síly přitažlivosti a odpudivosti. Zcela tak smýšlí též Boškovič.

Když my svou rukou, vůbec svým hmatem v prostor zasahujeme, kde jsou onaké soustavy, onaké skupiny atomů, tož budeme — za příčinou nezměrně malé rozstupnosti jednotlivých atomů, kteráž rozstupnosť našim smyslům p o s t ř e ž i t e l n a není — budeme cítiti po celém onom prostoru odpor atomů; takovým způsobem bude se našim smyslům onen celek, který nerozložné atomy skládají — projevovati, představovati něčím takovým, co nepřetržitou rozlohou zaplňuje prostor.

Ve prospěch Boškovićův svědčí veškerá psychologická nauka o pocitech, o smyslném pojímání; co je v našem pocitu barvy, zvuku atd. podstatou zcela jednoduchou, to je ve fysickém dění nebo bytí uspořádanou soustavou mnohočetných záchvějů. Všecky — smysly postřežitelné — vlastnosti hmoty připadají hmotě pouze ve vzájemnosti její naproti

našim smyslům: jestliže si chceme představiti hmotu, jakou ona jest bez této vzájemnosti (mezisobnosti), musíme si ji mysliti na způsob Boškovićův; ovšem i v tom případě jest sice podstata hmoty v mezisobnosti oproti podstatě našeho umu, avšak to je co možno nejzazší meze našeho poznání hmoty; jaká je podstata hmoty nepředstavovaná našim umem, toho nemůžeme věděti, aniž můžeme se na to ptáti. V tom smyslu praví Bošković, že nám je nejniternější podstata hmoty, jakož i nejniternější podstata ducha neseznatelna.

Avšak pokud nám jest poznatelna podstata hmoty, musíme se v poznávání jejím — říditi rozumem, a nikoli smysly. Aneb, správněji řečeno — a hle, nyní objevíme právě jádro dokazování Boškovićova, dotvrzovaného theorií poznatkovou a oněmi body psychologie, ve kterých se téměř všichni badatelé srovnávají. Pojmy, které obyčejně máme o vlastnostech hmoty — že je barevná, zvučná, rozložná atd. — jsou závěrem velice ukvapených a neoprávněných v ý v o d ů či abstrakcí ze smyslných pozorování.

Jednotlivé smyslné pocity s a m y nedokazují nám ještě ničeho o vlastnostech hmoty; nýbrž náš rozum z obsahu smyslných představ teprve vytvořuje associace a abstrakce (složky a vývody).

Tudíž místo nepodstatných, v sobě odporujících vývodů ze smyslných pocitů třeba postaviti platné, logicky nutné, v sobě neodporující v ý v o d y. A těmi dochází se do Boškovićova pojmu atomů. Tento Boškovićův pojem jest t r v a l o u jeho zásluhou o filosofii, neboť jest jeho n o v o v ý t v o r e m, výzkumem před ním nikomu neznámým. V mínění tom utvrzuje nás dříve vyložený poměr Boškovićova pojmu s Leibnitzovým, Kantovým, Herbartovým, a svrchu vytčené dotvrzení Lotzeovo a Fechnerovo na prospěch Boškovićovi.

Z dosti četných filosofů, kteří potvrdili Boškovićův p o j e m, vzpomínali oni či nevzpomínali Boškoviće samého, hle, co praví anglický filosof, *Dugald Stewart,* r. 1816. ve svých filosofických rozpravách, o Boškovićovi:

»Třeba vyznati, že tomu hlubokému a originalnímu filosofu v jeho genialní theorii podařilo se dokázati následující troje:

1. že jest pojem rozložných atomů vystaven těžkým, ano takořka nepřekonatelným výtkám,

2. že není činitelů, které by potvrzovaly očividnosť toho pojmu, a

3. že jest nepochybných činitelů, které jsou na prospěch protivnému pojmu nerozložných atomů.«

Přírodozpytci, aspoň někteří, mluví ve prospěch Boškovićova pomyslu, že jsou pravé atomy nerozložny. Francouzský slavný lučebník Wurtz ve své »Atomistické theorii« píše sice: »Zdali jest ether — jenž jako ústředí složené z nekonečně tenounké pružné hmoty, neustále se zachvívá, a záchvěje se od těžné hmoty etheru a od tohoto hmotě sdělují — jeli ten ether nepřetržitým, spojitým ústředím, či je složen z atomů druhého stupně —, z jakéhosi druhu monad, které by i těžnou hmotu svými s k u p i n a m i vytvořovaly? Na otázku tu nemůžeme odpověděti, třeba Poisson klonil se k myšlénce, že ether není nepřetržitý.« — Avšak Helmholz praví, že by hypothesa nerozložných atomů vyhnula se jedné obtíži v theorii plynů.

Ve Francii od 30. roku tohoto století celá řada mathematických fysiků prohlásila se pro jednoduchou atomistiku, nevzpomínajíc Boškoviće, a zcela samostatně od něho.

Tak pojem Boškovićův žil v mysli *Seguina,* který píše: »Již pouze z té příčiny, že nejsou možny meze oné subtilnosti, která se může považovati za

částečky (molekule) hmoty, neníli nejjednodušší, nejpřirozenější, ba i nejsouhlasnější s ideí, kterou si myslíme o dílech Tvůrce, postavivšího všude před nás nepřestupnou hranici nezměrně mohutného, aneb nezměrně droboučkého, na kterouž hranici náš duch je připoután, aby neustále o ni narážel a se rozbíjel, — považovati nejzazší částečky hmoty lišenými vší rozlohy?«

Boškovićův pojem žil ve hlavě Ampèrově a Cauchya, který praví takto: »Kdyby nám bylo popřáno viděti molekule, které skládají různé prvky dostupné našim pokusům, tož by ony našemu zraku představovaly se takořka jako nějaká souhvězdí; pak přecházejíce od nezměrně velikého k nezměrně malému, našli bychom v nejzazších částicích hmoty jakož i v nezměrnosti nebes nerozložná vychodiska sil, postavená jedna proti druhým.«

Dle Ampèrova mínění nutno jest rozsahy atomů, v nichž jsou vychodiska molekulné činnosti, mysliti si netoliko velmi drobnými oproti rozstupům, které je rozlučují, nýbrž zcela nijakými. Ty atomy, které jsou pravými jednoduchými bytostmi, z nichž se skládá hmota, nemají rozlohy.

Na první ráz se zdá, že je zbavovati částici hmoty — rozlohy právě tolik, jako ji zcela zničiti. Avšak hlouběji rozvažujíce, snadno vyrozumíme, kterak hmota, složená z jednoduchých atomů, přece nabývá oněch vlastností, které projevují její jsoucnosť, jmenovitě rozlohy, neproníkavosti — postřežitelnosti hmatem atd.

V mathematické theorii o světle, my pokládáme, že pocit světelný probuzuje se propagací záchvějů v etheru, složeném z atomů, které nemají rozlohy, a které působí jedny na druhé ve velmi skrovných rozstupech.

Odtud následuje, končí Cauchy, téměř týmiž slovy, které čteme v Boškovićovi — že kdyby se zlíbilo Tvůrci přírody proměniti zákony, dle kterých se atomy mezi sebou přitahují neb odpuzují, že bychom v týž čas viděli, kterak nejpevnější tělesa pronikají jedno druhé, kterak nejmenší částice hmoty zaujímají nezměrné prostory, anebo konečně nejohromnější hromady stahují se v nejmenší objemy, a jak veškerenstvo sráží se takořka v jediný bod.« (O. p.)

O kalendářích na Rusi.

Napsal *A. Stěpović*, z rukopisu přeložil *P. G. Schössler.*

(O.) 4. Календарь литературный, illustrovaný, vydává J. Sytin v Moskvě. Pro tento rok obsahuje 160 str., a jakožto přílohu kalendář nástěnný. Úprava jest velmi čistá i krásná, obsah velmi zdařile sestaven z výborné slovesnosti (práce Alekséje Tolstého, Turgeněva, Gončarova, L. Tolstého, Dostojevského, Danilevského, Meje, Mapkova, Boleslava Markeviče, Vsevoloda Garšina, Kostomarova a j.). Obrázková časť obsahuje buď vyobrazení spisovatelův, aneb illustrace ke článkům, a jest dosti řádně provedena. Cena 30 kop. jest poměrně levná.

J. Sytin vydal ještě několik kalendářů nástěnných (Всеобщій Русскій календарь s premií »akvarel od L. Lebeděva« stojí 20 kop.), z nichž však zvláštní pozornosti zasluhuje pouze

5. Московскій иллюстрированный календарь-альманахъ, redigovaný známým zpytatelem národního života ruského, *A. S. Prugavinem.* V minulém ročníku tohoto kalendáře (336 str., cena 60 kop.) byla časť statistická velmi dobře spracována. Město Moskva i kraj moskevský velmi zdařile obráží se v tomto kalendáři. Některé články (na př. o spisovatelech v Moskvě žijících, o písemnictví) jsou velmi zajímavy a mají význam všeobecný.

6. Полезный календарь. Kniha tato obsahuje asi 100 str. s mnohými illustracemi v textě, ostatně ne velmi krásnými. Ke kalendáři přiloženy jsou čtyři zvláštní illustrace, představující krásnou zemanku v ruském kroji ve čtyřech různých dobách života: dívčinku, slečnu, mladou a pak sestaralou ženu. Obsah kalendáře jest obyčejný. Mezi jiným jest tu »Дора,« veršovaná povídka z Tennysona, přeložená A. Pleščejevem, pak »Ломоносовъ въ рукахъ прусскихъ вербовщиковъ,« a jedno »Стихотворение въ прозѣ« od Turgeněva. Tisk jest v tomto oddílu příliš drobný, v ostatních něco větší.

Na obálce, dosti ozdobné, jsou pohledy na Moskvu. Kalendář tento vydává J. Sytin, známý knihkupec v Moskvě. (Cena 40 kop.)

7. Живописный обиходный календарь vychází v Moskvě s dvěma přílohami: nástěnným i kapesním kalendářem. Vyznamenává se dobře sestavenou částí humoristickou. Celkem však neobsahuje nic zvláštního, kromě snad rebusů (s premiemi 100 rublů), které jsou vypočítány na lehkověrnosť obecenstva.

8. Крестный календарь vydává A. Gatcuk; cena 15 kop. (Třeba rozeznávati jej od »Крестоваго календаря« i od velkého, dříve zmíněného, v ceně 1 rublu, vydávaných tímtéž nakladatelem.) Tento kalendář vychází již 22 let a jest v Rusku nejvíce rozšířen (800.000 výtisků); jest velmi zdařile uspořádán a opatřen nástěnným kalendářem. Obsahuje přehled politických událostí za minulý rok. Illustracemi nevyniká.

9. Царь-Колоколъ, illustrovaný, všeobecný kalendář. (Cena 45 kop.) Letoší ročník obsahuje 160 stran a jest velmi krásně upraven. Illustrace jsou zdařilé. a z článků poutají pozornosť obzvláště tyto dva: 1. Очеркъ исторіи знаменитаго Царя-Колокола. 2. Царь-градъ и значеніе византійскаго искусства для Россіи. Jenom bychom sobě přáli, aby tisk článků byl větší. Tiskárna J. Kušněreva v Moskvě tímto kalendářem ukázala se ve světle velmi příznivém.

10. Кіевскій календарь. Vydává V. Fabricius. Cena 25 kop.

11. Кіевскій календарь. Vydává A. Andrijašev. Cena 20 kop. Tento kalendář vychází již o 16 let déle než předešlý, ale ustupuje jemu co do zevrubnosti zpráv a co do zajímavosti článkův; ostatně jest, jak zdá se, více rozšířen. Tento kalendář obsahuje více články dějepisné, kdežto ve Fabriciusově více se béře ohled na události současné. (R. 1884. byl tam článek »О сельскохозяйственной выставкѣ въ Кіевѣ,« pak článek o Turgeněvu od A. Stěpoviče. R. 1888. článek o Katkovu od V. Fabricia a o vydáních spisů Puškinových od A. Stěpoviče, a jiné.)

Ale celkem kievské kalendáře mohly by býti lepší, povážímeli, že Kiev má universitu a jest duševním středištěm několika krajů. Totéž jest nám říci o Oděsse. Tamější kalendáře jsou ještě méně důležité, než kievské, nepřirovnávaje jich ani dříve zmíněným, charkovskému, černigovskému i též poltavskému. A přece má Oděssa taktéž universitu a počet obyvatelstva páčí se na 250.000 duší!

Jungmannova aesthetika scholastická.

Píše *P. J. Vychodil.*

I.

Krása jest, dí prvá základní věta aesthetiky této, nadsmyslová vlastnosť věci, která jen rozumem bývá poznávána. Poznavací mohutnosť jesti dvojí: nižší a vyšší. Ona jest mohutnosť vnímati stavy našeho těla, vlastnosti těl jiných, posuzovati je co do prospěšného nebo škodlivého vztahu k nám, zachycovati a podržovati a obnovovati a rozkládati a skládati smyslové obrazy, tak že zaujímá celou řadu schopností — od čitlivosti až k obrazotvornosti! Touto mohutností samou poznáváme tvary, pohyby, teplotu věcí a pod., ale jest ve věcech mnoho jiných vlastností,

kterých nepoznáváme mohutností tou, byť i pomocí její; tak na př. neví zvíře, zdali hodiny svému účelu vyhovují, zda toto jest příčinou či účinem atd. K těmto druhým vlastnostem, jež poznávaji se jen mohutností vyšší, náleží též krása. Důkazem toho jest, že krásu těles vnímáme dvěma smysly, zrakem a sluchem, a nevystihneme jí pouze jedním. Ve kráse těles samé však objevují se podstatné prvky, které nejsou předměty smyslů, na př. souměrnosť a j. Vůbec pak jmenujeme krásnými i věci netělesné, na př. ctnosť, věrnosť a pod. Námitka, že i zvířata mají požitek z umění zvláště hudebního, vyvrací se tím, že sice cítí jisté účinky hudby, ale nikoli jakožto krásné, nýbrž ze příčin pouze fysiologických.

Věta tato, jež dále se rozvádí a určuje, jest základní naukou aesthetiky *J.*: zde nalezl však odpůrce nejen u aesthetikův empiristických a sensualistických, nýbrž i u vlastních stoupenců směru svého, a to před tím i nyní.

Krása, vyvozuje dále, jest sice přednosť společná bytostem tělesným i netělesným, ale v netělesných nalézá se mnohem dokonaleji: vlastním sídlem jejím jest říše bytostí poznávajících a svobodných, zvláště po stránce jejich ethické. Krása tělesných bytostí zajisté jest velmi prchavá, a vůbec všechny vlastnosti v bytostech netělesných jsou vznešenější, nežli stejnojmenné vlastnosti v bytostech tělesných: tak na př. byt, jednota, pravda a pod. přísudky jsou dokonaleji u bytostí netělesných. V nich pak samých stránka ethická, svobodné vůle, vyniká nade stránku fysickou, přirozené nutnosti. Nauka ta náleží již školám sokratickým i otcům církevním. K té vlastnosti krásy druží se jiná, že krásné zjevy jsou milý a příjemny, pokud jest nám požitkem je poznávati a duchem v nazírání jejich prodlévati. Toť samozřejmo, že krásné zjevy člověka mile dojímají; že pak ducha jímají v nazíravém poznávání a prodlévání, tím se liší od jiných příjemných vlastností.

Od tohoto předběžného popisu krásy, ve kterém jakýsi milý požitek přirozeným a samozřejmým se jeví, třeba přikročiti k rozboru pojmu požitku samého.

V požitku jeví se láska a dobrota: láska v podmětu, dobrota — nejširšího pojmu — v předmětu. Dobrota jest vlastnosť věcí, jíž hodí se býti předmětem snahy. Jest tedy potřebí jakési shody mezi podmětem a předmětem: při dobrotě niterné, také naprostou zvané, jest ono hybadlo snahy naší ve věci samé o sobě nikoli mimo ni, jako při dobrotě zevnější, vztažité. Duše tedy, jsouc mohutností a silou životnou, volnou a svobodnou, nepomíjející a bezvěkou, myslitelnou a myslící, — slovem jsouc podstatou rozumnou, ke všemu snahou svojí se obrací, co tyto přiměřené vlastnosti na sobě má: ke všemu, v čem jeví se život, činnosť, ruch, volnosť, stálosť, jasnosť a zřetelnosť, přiměřenosť k zákonům rozumným v řádě fysickém neb ethickém. Z těch vlastností, z nichž každá duši jest »dobrotou« ve věci, na nejvyšším stupni stojí dobrota ethická, která jest podmětu svému nejvlastnější, jsouc dílem jeho. Zevnější dobrota (vztažitá) obsahuje příjemnosť a užitečnosť. Pojem příjemnosti zahrnuje pojem blaženosti: tato pozůstává v nerušeném konu všech mohutností našich a snaha naše přirozenou nutností povždy za ní se nese: všecko pak, co jsouc přiměřeným předmětem některé z mohutností našich je s to, aby poskytlo nám požitku mohutnosti té svědčícího — jest příjemno. Užitečny pak jsou věci, které podporují snahu naši po věcech jiných; k těmto mají se

ony jako prostředky k účelu. V obojím případě tedy ne věci samy o sobě a pro sebe jsou předměty snahy naší, nýbrž pro účinek, k jehožto dosažení pomoci mohou.

Z toho vyplývá různý pojem lásky, jež vůbec jest rozumné bytosti kladná snaha, mající za cíl sám předmět, na který se vztahuje: přirozený předmět její tedy jest vše, co dobré o sobě, čímž povstává láska vlastní; nevlastní [1]) jest kladná snaha, jejímž předmětem a cílem vlastním není to, nač bezprostředně se vztahuje, nýbrž nějaký účinek jeho, jako na př. nemocný miluje lék; to zajisté, nač se vztahuje, jest tu jen na něco dobré, nikoliv o sobě. Vlastní ona láska jest buď naprostá, vztahujeli se k předmětu pro vlastní jeho přednosti, nebo vztažitá, vztahujeli se k předmětu jsoucímu v nějakém poměru a vztahu s předmětem o sobě lásky hodným, jako miluji památku na osoby mně milé: to není láska nevlastní, neboť nechci tím ničeho jiného dosíci. Nevlastní láska k něčemu, co nám samým jest na něco dobré, jest přirozeně silnější, než láska vlastní k něčemu mimo nás dobrému; jestiť ona v podstatě láskou k sobě samu, k vlastnímu dobru, a samoláska přirozeně jest nejsilnější: ve sporu tedy lásky vlastní a nevlastní tato jinak vždy zvítězí, leč by vyšší důvody rozumné volbě převahu zjednaly. Z té příčiny podobnosť, která o sobě plodí lásku, stává se původem nenávisti, jestliže to, co jest někomu podobno, právě tou podobnou vlastností jemu zavazí; tak již dle *Hesioda* zlobí se hrnčíř na hrnčíře, zpěvák na zpěváka (moderněji řečeno: zpěvačka na zpěvačku), žebrák na žebráka, ač jinak simile simili gaudet.

[1]) též nedokonalá, sobecká, žádostivá.

Tyto psychologické a metafysické předpoložky dostačí spisovateli, aby přešel k výměru požitku. Jak viděti, operuje za příkladem scholastiky pouze dvěma základními mohutnostmi, poznávací a snaživou, rozumem a vůlí, pomíjeje oné třetí, jež koncem osmnáctého století vynalezena v Němcích jménem »Gefühlsvermögen«; jí přičítány zjevy psychologické, jako láska, radosť, rozkoš a pod., tak že v theorii básnictví ovšem zaujímá důležité místo. *Jungmann*, jenžto zvláštní spis proti oné mohutnosti vydal, se scholastikou zjevy ty klade do jedné mohutnosti snaživé, jakožto různé stupně, různé intensity. Požitek tedy jest kon mohutnosti snaživé, povstávající, kdykoli snaha předmětu svého dosáhne a jej drží. Jest on tedy klidem snahy, ale klidem činným. (P. d.)

Posudky.

Tandariuš a Floribella. Skládání staročeské s německým Pleierovým srovnal *Dr. V. E. Mourek*. V Praze. 1887. (Vydáno král. českou společností nauk.)

Ve staročeské literatuře, světským básnictvím dosti chudé (pokud ovšem ji známe), nalézá se dosti rozsáhlá báseň, která dosud jmenována jest obyčejně Tandariáš. Zachována jest ve dvou rukopisích, v rukopise musejním (A) z r. 1463. a v rukopise štokholmském (B) z r. 1483. Známa byla dosud jen z vydání Hankova, který ji vydal r. 1823. ve »Starobylých skládánich,« ale na základě rukopisu štokholmského, přepisu to chatrného a mnohonásobnými přídavky a změnami znešvařeného, sám svým vydáním velmi málo ku porozumění básně se přičiniv. Jméno hrdinovo v rukopise štokholmském jest psáno vždy Tandariáš, a tak také v naší literatuře zobecnělo. Ale původně to jméno znělo

u nás Tandariuš, jak psáno jest v lepším a správnějším rukopise musejním, a jak i rukopis štokholmský ukazuje svými rýmy, poněvadž rýmuje to jméno stále se slovy: Artuš, muž (Hankova vydání verš 931., 1307., 1703., 959.); dle toho jest třeba to jméno v dějinách naší literatury opraviti.

Při skladbách staročeských zajímá nás především otázka, jeli skladba původní či dle nějakého vzoru cizího složená, a který ten vzor jest. O Tandariuši již Hanka v předmluvě ke svému vydání pronesl, že jest původu cizího, prý »anglického,« tak jako Tristram. Tím ovšem snad chtěl jen říci, že obsahem svým patří do oboru bájí bretoňských, ale vlastního vzoru a pramene básně ustanoviti se nepokusil. Později otázkou o původě Tandariuše se obíral znamenitý náš literarní historik. Václav Nebeský, hledaje pramene jeho v německé literatuře. U Němců totiž známa jest báseň podobná Tandareis und Flordibel, jejímžto skladatelem jest Pleier, který žil ve XIII. století. Tuto báseň Nebeský aspoň z části srovnal s českou básní, a výsledek toho srovnání podán jest v »Čas. Č. Musea,« r. 1846. na str. 294. Konečný úsudek Nebeského zní, že německá báseň »nepeskytuje žádné stopy, že by náš byl z ní čerpal. Jisté podobnosti se srovnávají, v jiných si odporují. Kdyby jí náš byl použil, lze se domysliti, kterak volně by se bylo muselo to státi, jelikož česká báseň má jen něco přes 2000 veršů.«[1]) Nebeského soud tedy byl, že český skladatel básně Pleierovy neužil, ale přece posledním souvětím rozhodnosť svého soudu seslabil, a tak se stalo, že přece po něm v dějinách literatury české báseň Pleierova kladena byla za vzor a pramen českého Tandariuše. Byla tudíž otázka o původu Tandariuše u nás dosud nerozhodnuta a otevřena, a proto Dr. Mourek podnikl záslužnou práci, podrobiv tu otázku novému zkoumání a českou i německou báseň novému srovnání. Bylo to pak tím spíše možno, že konečně také báseň Pleierova byla vydána tiskem od Ferd. Khulla (ve Štýrském Hradci r. 1885.).

Práce páně spisovatelova jest velmi pečlivá; obě básně v knize naší podrobeny jsou důkladnému a zevrubnému srovnání i vytčeno vše, čím báseň česká podobá se básni Pleierově a čím se liší, a zvláštní pozor obrácen ke stejnostem u výrazu. Stejností těch jest značný počet, tak že jest nepochybno, že Pleierova báseň byla českému skladateli vzorem. Spisem p. M. jest ta otázka nyní rozřešena.

Ale p. spis. hledí i dokázati, jakým způsobem český skladatel užíval německého svého vzoru, a dokazuje, že měl německou báseň před sebou při své práci a do ní nahlížel. Ale toto mínění sotva se dá dokázati. Ovšem p. spis. uvádí na důkaz toho, že na místě, kde Artuš káže na vojnu proti Tandariušovi, a kde Pleier obšírně vyčítá hrdiny jménem, český pak skladatel jen počet jejich uvádí, český skladatel si je v německé básni, kterou měl před sebou, spočítal. Ale k tomu zajisté nebylo třeba, by měl Pleierovu báseň před sebou a do textu jejího nahlížel, toho si mohl také všimnouti při dřívější četbě. Spíše naopak mnohé věci zdají se svědčiti, že český skladatel psal z paměti. Sám p. spis. dotýká se toho, že český skladatel se vyhýbá vlastním jménům, což nejpřirozeněji tím si vysvětlujeme, že píše z paměti jen jména patrnějších osob si zapamatoval. I některé jiné rozdíly mezi obojí skladbou tomu svědčí. Tak zvláště žádosť Floribellina, když přijíždí ke dvoru krále Artuše, která u českého skladatele zní velmi nejasně a neurčitě:

> pakli by kto byl bez bázni,
> jenž by sě k mé necti tázal,
> by jemu hlavu stieti kázal . . .,

u Pleiera naopak zcela určitě:

> ob der keiner an mich ger
> minne, sô deich in gewer,
> daz ich werde sîn wîp. —[1])

Srovnáním obou básní a stanovením, užívalli český skladatel Pleierovy básně za vzor a jak, úkol p. spis. byl vlastně ukončen. Ale p. spis. podává ještě některé jiné věci, které se týkají výhradně české básně.

Především snaží se ustanoviti dobu, kdy český Tandariuš byl napsán. Ale

---

[1]) Báseň Pleierova má 18.339 veršů, český Tandariuš dle rukopisu musejního 1821 v., dle vydání Hankova o něco více.

[1]) Srovnej také „Čas. Čes. Musea,“ r. 1887., str. 108.

toto určení doby nemůže nás uspokojiti, a příčina toho jest neznalosť staré češtiny. Pan spis. tvrdí, že jazyk básně nepodává žádných známek, dle kterých věk její by se mohl určiti, a pokouší se jej určiti jen dle některých vnějších věcí. Celkem pak podává mínění, že český Tandariuš byl složen mezi r. 1270.—1330., ač prý jest přece možno, že někdo i počátkem XV. stol. jej mohl složiti. Takovéto nejisté určení času již ovšem samo sebou ztrácí všecku cenu; nad to tvrzení, jakoby v jazyku nebylo známek, kterými by se čas, kdy báseň byla složena, určoval, jest mylné. Právě jazyk, jako jinde, tak i zde jediným jest nám vodítkem, které bezpečně nás vede k ustanovení věku básně. Jednu mezi časovou určují nám tyto verše, které uvádím z rukopisu B dle vydání Hankova:

> král Artuš to jí vše sl*í*bi,
> takž tu s nimi vesela *i* by (v. 81. a 82.).

> panna poče sě tomu div*i*ti,
> že sebe nemohl č*í*ti (v. 143. a 144.; citováno také z rukopisu A na str. 87. spisu páně Mourkova).

> vstaň a pověz mi, co si mysl*i*l,
> zda li s' sebe pro nic neč*i*l? (v. 155. a 156.).

> panně by to velmi l*i*bo,
> učini svému milému dobré b*y*dlo
> (v. 286. a 287.).

> ... že mu počechu prav*i*ti,
> řkúc: jesť jeden pohan l*í*tý (v. 548. a 549.).

> (chciť) ... tě na hrušce oběs*i*ti.
> Tak sě naň pohan rozl*í*ti (v. 1083. a 4.).

> knieže proto sě rozl*í*ti,
> chtieše jednokrát ji zb*í*ti (v. 1728. a 9.) a j.

Tyto verše nedají nám pochybovati o tom, že báseň složena byla v době, kdy přehláska *u* v *i* byla již provedena; tou příčinou nemohl Tandariuš býti složen před druhou polovicí XIV. století.

Druhou mezi časovou určují zase tyto verše:

> ... maje dva levhardy s s*e*bú;
> tak sě uzřesta v tu dobu (v. 889. a 890.).

> ... jakož já sem šel před t*e*bú,
> Tuž mu poplati v tu dobu .. (v. 1105. a 6.).

> ... pojev svého strýce s s*e*bú,
> Tandariáš v tu dobu ... (v. 1744. a 5.).

Tu jsou tvary pozdější *teb*ú, *seb*ú, ale rým ukazuje, že bylo od skladatele napsáno původně *tob*ú, *sob*ú, což pozdější opisovač zaměnil ve tvary, které byly za jeho doby obyčejny, nedbaje toho, že tím ruší rým. Tvary pak starší *tob*ú, *sob*ú vyskýtají se jen do konce XIV. nebo do samého počátku XV. století. I ukazuje nám tudíž jazyk zřejmě, že Tandariuš mohl povstati toliko v době od polovice XIV. do samého počátku XV. století. Ba i určitěji bychom snad mohli původ českého Tandariuše položiti na sám počátek XV. století; aspoň zdají se některé rýmy svědčiti tomu, že dvojhláska *ie* byla již vyslovována zúženě jako *í*, na př.

> ... chtě teprv Tandariáš
> Floribellu ctnú poj*í*ti
> a s ní vždy rozkošně b*ý*ti (v. 247. a 8.).

> i jide nahoru na sien*í*,
> ano nikoho nikděž nen*ie* (v. 990. a 991., t. vyslovováno již patrně: nen*í*).

> ... pro všech česť panen i pan*í*,
> a vždy toho na odslúžen*ie* (v. 1243. a 4., t. j. odslúžen*í*) a j.

Lze tedy dle jazyka velmi dobře ustanoviti čas, kdy český Tandariuš byl složen. Tomuto ustanovení času nevadí ani to, co p. spis. na str. 90. uvádí za důvod pro možné větší stáří básně, totiž že rukopis B. jest již několikátý opis: v době osmdesáti let (jestiť rukopis B psán roku 1483.) mohl dobře státi se několikátý opis a jím i formalné znešvaření básně.

Další úvahu p. spis. věnuje poměru obou rukopisův A i B, dokazuje, že nepovstal jeden ze druhého, ba že ani jedné předlohy společné neměly, což ukazuje na několikeré opisování. Odchylné znění parallelných míst obou rukopisův uvádí jednotlivě, a záslužnou touto prací značně ulehčil kritické vydání Tandariuše, jehož bychom si přáli, poněvadž Tandariuš, ač nevelikė ceny básnické, přece mnohou zajímavosť jazykovou chová.

Poslední důležitá úvaha (s. 94.—103.) věnována jest verši českého Tandariuše. Základem jest obyčejný verš osmislabičný, ale značný počet veršů má více slabik, některé pak zase méně. Verše nadměrné p. spis. snaží se uvésti na pravou míru, užívaje při tom prostředků zvláště o verši skladeb Smila Flašky z Pardubic dokázaných. Mnohé případy zůstanou ovšem i na příště nejisty, v mnohých pak oprava učiněna jistě nesprávně.

Tak ve verši 1120.:

> splniv i jede u vězenie . . .

odporoučí se čísti *jde* m. *jede*, t. j. s vysutím samohlásky *e*, což ovšem možno není, poněvadž tvar *jde* jest docela jiné sloveso. Patrně tu dlužno čísti: *splniv* (t. jednoslabičně).

Verš 307.:

tuž toho Ivana přemože . . .

a verš 862.:

panna žalobu ihned poče . . .

nedobře napravovány tím, že samohl. *i* se má čísti za *j*, neboť v prvém verši má se čísti *toľ*, kteréžto znění z jiných památek se také dosvědčuje, ve druhém pak *'hned* s ellisí samohlásky *i*, jakož i v podobných případech jiných.

Ve verši 536.:

poče velmi žádati toho . . .

chybně p. spis. čte *ždáti* m. *žádati*, poněvadž jsou to ve staré češtině dvě různá slovesa (žádati = concupiscere, ždáti = exspectare). Ve verši 402.:

jehož chci vesele ždáti . . .,

na který p. spis. v té věci ukazuje, jest ovšem sloveso *ždáti* také = očekávati. Jest tu snadná oprava, čísti totiž: žádať.

Ve verši 451.:

u otce, což jemu sě zdálo . . .

spíše se odporoučí čísti *j'mu*, tvar to ve staré češtině velmi obyčejný, nežli: *u* otce.

Mnohé věci ovšem, jak již praveno, zůstanou i po tomto pokuse nejisty a nedokázany, tak jako nejist zůstane i pokus, některé nadměrné verše vysvětlovati po způsobě německé anakruse a base. Z veršů nedoměrných, t. j. sedmislabičných, jsou ve staročeských památkách obyčejny a časty verše, které mají rým mužský, kde tedy poslední arsis jest opominuta, čímž si vysvětlujeme rým jednoslabičný mezi pravidelným rýmem dvojslabičným. Takové sedmislabičné verše jsou v »Nové Radě,« v »Radě otce synovi« a j. Jinak má se to se sedmislabičnými verši o rýmu dvojslabičném. Některé z nich dají se rozmanitými prostředky uvésti na míru osmi slabik, mnohé však ne. Tyto p. spis. vysvětluje tím, že tu kladena místo celého taktu jen arsis, tak jak bývá také v básních středohornoněmeckých. S tím lze se dosti shodnouti, poněvadž i v našich písních prostonárodních podobné příklady se vyskytují.

Připomenouti ještě sluší, že stručné srovnání českého Tandariuše s básní Pleierovou vydal také Dr. Arn. Kraus v »Časopise Českého Musea« r. 1887., na str. 106.—115., které však spracováno bylo ještě před vydáním básně Pleierovy, toliko dle rozboru té básně od E. H. Meyera v »Zeitschrift für deutsches alterthum.« XII., 470.—514. Jest zřejmo samo sebou, že srovnání to není a nemůže býti zevrubné, nýbrž jen více všeobecné. Vytýká shody obou básní, zmatky a opominutí v české skladbě, jakož i změny úmyslné. — *J. Pelikán.*

Julia Zeyera **Vyšehrad.** (O.)

V cyklu Zeyerově lze stopovati troji pásmo práce básníkovy: hleděl' Zeyer obsah tradice, kořisť studia mythologického, a formu básnickou, zpřísti tak, aby nám podal jednotný a co možná idealní obraz života, jakého vedle druhých větví plemene arijského, mohli ve svých mythických dobách účastni býti také praotcové naši. Podání samo slučuje hlavní momenty chudého děje kolem osoby Libuše, jíž jen za folie slouží obě sestry i s Přemyslem, charakterem to jak v pověsti, tak v básni passivně líčeným. Na rovný stupeň významu s Libuší postavil básník mohutný zjev Vlasty se Šárkou, folií její, kdežto ostatní úlohy na mythickém jevišti hrají osoby řádu již podřízeného, rekové Trut, Chrudoš, Bivoj, Ctirad, pěvec Lumír a schéma Zeleného Vitěze. Jest patrno, že by byl básník, chtěje přestati na tom, aby rouchem básně podal to, co o příslušných hrdinách obsahuje pověsť, brzy s prací svou byl hotov. I bylo mu jíti dvojí cestou: anebo nahraditi útvary vlastní fantasie vše to, co nedostává se zvolenému předmětu, anebo na pomoc vzíti veškeré bájesloví slovanské a ze zjevů jeho vybrati tolik, čím by bez násilí chudý děj pověsti české dal se rozšířiti a v stejnorodý celek přetvořiti. Povaze básníka jest cesta prvá přiměřenější, avšak také zcestnější: není duch básníkův zvolené látce vždy tak kongenialním, aby nové tvorby jeho cizotou nerušily dojem a význam podaných, ustálených obrazů. Zeyer, třeba nadán bohatým zdrojem samostatné síly tvůrčí, zvolil cestu druhou a neodchýlil se tím od svého pravidla, na jiných jeho dílech, zvláště romanech, známého, pracovati totiž na základě před-

běžných studií. Podávajíce hned předem celkový úsudek o pokusu tomto, nechceme upříti, že se mu úloha ta šťastně zdařila a že podal svým »Vyšehradem« bohatý a, když neváznouce příliš na jednotlivostech se stanoviska objektivního k dílu shlížíme, stylem mythickým věrný a celkem okrouhlý obraz doby heroické.

Hledíc k bohatosti obsahu, jest bájeslovný material v básni snešený dosti pestrý: božstva světla a dobra, Slunce, Veles, bůh jara, Niva, Zlatá Bába, Čas, Sudice předvádějí se nám, kterak bojují s bytostmi temnoty a zla, s Černobohem, Běsy, Pannou Zimní, s kancem, který potírá Zeleného Vítěze; vtipně básník děj spojil s působením bohyň říčních, bohyně smrti Hély, s obryní Runou. A božští herci tito vystupují též v náležité scenerii, v oživené veskrze přírodě, kde hory chodí, stromové rozmlouvají, šeré vlčice přebíhají a v lidi se mění, živočišstvo i rostlinstvo vůbec božstvu službu koná.

Vše to jsou disiecta membra básníkova studia: avšak uložiti je na svých místech, sloučiti tak, aby spojujících švů znáti nebylo, bylo prací ruky dovedné. Když blíže přihlédáme, ovšem pozorujeme, kterak místy schází složení hladké a kterak nesrovnalosť příliš nápadná kazí dojem jednolitosti. Jak se zdá, způsobila snaha po úplnosti a bohatosti, že některé kusy čtou se rozvláčně a s únavou. Tak shledáváme nadbytek ve vypravování Domoslavově, nadměrná jest obšírnosť líčení údolí Velesova, a není s dostatek zřejmý motiv, proč sestra sestře, Tetka Kaši vykládá široce přece známou věc, domácí život rodiny Krokovy na hradě Budči. Čtenář znamená, že pravým adressatem líčení toho jest on sám, a to v umělé básni epické jest chybou. Souvislosť dějová nabyla by větší pevnosti, kdyby hrdinové Trut, Bivoj, Chrudoš, Ctirad šetřili více slov. Dobře a pěkně počíná řeč Domoslavova chvalou vlasti, avšak zbuzený takto interes se ruší, když postupem vypravování nic neslyšíme o očekávaném rekovství mluvícího. Celé líčení — samo sebou zručné — působí opačně; právě tak, jako kdyby epický básník, maje napjatého posluchače vypravováním velikého děje vzrušiti, počal široce rozpředenou episodou. K rozvláčnosti druží se místy nemotivovanosť jednotlivých dějů, kteráž se ovšem vysvětliti dá tím, že nemáme tu přesné epos, nýbrž jen cyklus písní neskládaných in continuo. V přesné básni nemohla by také zmizeti z dějiště osoba Domoslavova sans phrase tak jako přišla. Temný rek Chrudoš, jemuž v prvním zpěvu hlavní úloha proti Libuši přidělena, jest této úlohy v následujících zpěvech zbaven, třeba jeho osoby obratně užito tam, kde líčí se vyslání zhoubného kance proti Zelenému Vítězi. — Figury říčních bohyň ladné Sázavy a Jizery vtipně, jak řečeno, spojeny s dějem; avšak na úlohu svoji, dle které mají býti jen čásťmi scenerie, mluví a jednají mnoho. Vzpomenuté tuto příklady podobny jsou jinému úkazu ve zpěvích Zeyerových hojně se vyskytujícímu a charakteristickému, t. j. motivu pohádkovému. **Motivem pohádkovým** rozumíme ty zjevy, které nejsouce v žádném niterném spojení s dějem vlastním, do básně přicházejí, jak se říká, »kde se vzaly, tu se vzaly,« při nichž netážeme se proč? nač? právě tak jako při fantasmatech pravé báchorky. Takové báchorkové elementy v cyklu Zeyerově jsou na př. div zlatých mušek, způsob, kterým dostane se Chrudošovi v moc vlčice Nynva; perla čarovná, kterou běsi ukradli a na hlavě nestvůry ukryli; ještěří krve nápoj, který člověku činí srozumitelny hlasy přírody; strom na hrobě otce Čecha vyrostlý, jilma, matka Vlastina, pohřební kobka Libušina se svými divy, chodící a hovořící vrchy; způsobem pohádky vypravováno, kterak za popisem Velesovým hned Přemysl, o němž právě bůh vykládal, se zjeví ve mraku bílém; anebo kterak divoký kanec v tu právě chvíli se vyřítí, kdy Zelený Vítěz zlé má tušení a Tetka Nynvou jest varována; kterak Bivoj setká se s Hélou a j. příklady. Že Zeyer tak hojně tyto elementy do díla svého uvedl, jest přirozeno, mythus a báchorka se často dotýkají. Způsob však, kterým jich užívá v básni umělé a s dějem slučuje, liší se od pravidla epického. Abychom vybrali nejznámější nám příklad, uvádíme Homerovu »Odysseu«: co zde čteme o Skylle a Charybdě, o Laistrygonech, Seirenách, kraji Lotofagův, skotu Heliově atd., jsou také divy, ale divy, které nedají se takořka odmysliti od vlastního děje, sloužíce za podklad a pozadí, na němž činy hlavního hrdiny se odrážejí

a charakterisuji. Naproti tomu příklady cyklu Zeyerova hromadice se a často bezprostředně se stihající čtenáře více překvapují než interesují, báseň pak na ujmu přehlednosti, plynnosti a epického klidu odívají rouchem až příliš fantastickým.

Co se pramenů týče, z nichž materiál mythologický, jednotlivé motivy, situace i slovesné obraty váženy jsou, nemůžeme se příti s básníkem. Máť on právo bráti látku, kde se mu líbí a kde ji najde, jen když různosť paběrků svých dovede opatřiti stejnorodou barvou. Ať již čerpal hojně z bájesloví indského a řeckého a jejich symboliky, celkem nenalézáme, co by specificky jsouc cizím rušilo jednotný dojem, a co by nedalo se mysliti slovanským a doložiti bájeslovnými parallelami, jež uloženy jsouce v četných sbírkách bájí, pověstí a pohádek slovanských, tají v sobě, jak známo, prvotiny náboženských pojmů starých Slovanův. Upomínáli na př. kanec, porážející Zeleného Vítěze, zcela významem svým kance, jemuž podlehl miláček Veneřin Adonis, nic v básni slovanské nepřekáží: naopak každého potěší duchaplný výklad básníkův, kterým vepře pověsti a krotitele jeho kombinuje s arijským mythem o boji mezi jarem a letem, dobami to květu a úrody, se zimou, dobou to smrti a zkázy: českému čtenáři pak lahodí, že v podobě Bivoje Slovan nekrvavou rukou, prací míru, potírá a přemáhá nepřítele kultury.

A jednotlivý tento příklad vede nás k obecné idei, z níž celá báseň plyne a jež tendenčně z ní vyniká. Libuše zamítá temného reka Chrudoše pro krev násilně prolitou, za chotě béře muže, jehož ruka krve tvora živého vůbec proliti nemá, s příchodem Přemyslovým rekové meče svoje mění v pluhy. Pod hradem svým zakládá kněžna první město, sídlo budoucí slávy národa. Dílo její a Přemyslovo, dílo to míru, velikým omylem Vlastiným, jak praví Lumír, přerušeno na čas, ovšem jen na čas; násilí konečně podléhá, že však vítězství dobyto krveprolitím, láme Lumír varyto své, jež opěvalo pouze »velké lásky mocné tvoření.« Připojímeli k těmto představám ještě narážky na cizince, jenž lid Libušin bude šlapati v prach, žalostné proroctví kněžnino o potomcích Přemyslových cizím jazykem krákorajících: pak nedá se mysliti, že by byl básník jen tak bezděky vložil do básně své ideu vlasteneckou; autor ukazuje tím k vlastnímu povolání národa Libušina: předkem nadšeně milovati jazyk svůj a vlasť, a mezi ostatními národy býti apoštolem míru a kultury. Ovšem že tyto dva úkoly v tak idealném sloučení pouze básni přísluší.

Přední hlasatelku této své idee, Libuši, snažil se básník odíti veškerou nádherou slovesného líčení. Okázalosť jejího zjevu tělesného, skutky a projevy její mluvou proti jiným básně partiím zvláště velebnou jsou vypsány, jakož vůbec povaha její povznešena jest v básni nad běžný heroismus smrtelníkův: neníť zde Libuše všední hrdinkou, nýbrž bytosť vznešená, které svět se koří; několikráte básník vznešenosť tuto způsobem pravého epika charakterisuje dojmem, kterého zakoušejí svědci přítomní. S takou láskou, jak obraz Libušin, není žádný jiný v básni proveden, ač si básník dal patrně záležeti na charakteristice jednotlivých hrdin. Nemíníme zde mravem poněkud školáckým dopodrobna rozbírati, jak se jeví moudrá a ve své lásce praktická Kaša, snivá se snivým svým milencem Tetka, chrabrý avšak jemnocitný Trut, slovensky resignující dříve bojovník, potom kovář Bivoj, horkokrevný a lehkověrný Ctirad, násilný a surový Chrudoš atd. — uznáváme jen, že na tu neurčitosť a mlhavosť tradice, na společnou jakous náladu, kterou prozrazují vystupující osoby, básník dosti dbal o to, aby povahy i za těch okolností líbily se svou rozmanitostí.

Za zvláštní však přednosť »Vyšehradu« Zeyerova vytknouti dlužno právě zmíněnou náladu. Proti jiným a čelným básním předních spolupracovníků svých na poli poesie tuto vlastnosť umí svým plodům výborně vtělovati Zeyer. Nečteme daleko a již neodolatelnou mocí čtenáři »Vyšehradu« vzbuzuje se pocit ovzduší nezvyklého a nového, ponenáhlu přízní se s novým tím světem, brzy počíná i cítiti, mysliti jako jeho hrdinové, postupem pak četby i znamená, kde básník ze stálé své nálady vystupuje. A co jest podstatou nálady této? Jest to vroucnosť poměru člověka k přírodě. Celá báseň čte se jako hymnus přírody, místy mimoděk připo-

míjejíc v líčeních poesii indskou a její imitaci, kterou na př. čteme ve známé idylle ve Vrchlického »Perspektivách«: onu poesii, v níž bují panovnicky fantasie, kde bůh člověk, zvěř bylina spolu mluví, obcují, jednají jako členové jedné rodiny. Zeyer podléhaje působení vzorů cizích, vynucuje ve čtenáři tuto náladu formou svojí. Vzlet obrazotvornosti, hloubka citu združena tu s bohatostí a lahodou slovesného výrazu, v němž popis a přirovnání převládají. Tu a tam, jakoby ostýchavě, ozve se reminiscence z Rukopisů (srv. str. 19., 28., 50., 173.). Příkladem buďtež uvedeny: vylíčení zjevu Libušina, popis sídla Domoslavova, přirovnání, jímž vyjádřen vzruch mezi lidem, když končí se řeč Domoslavova, Velesův úkol, bitva mezi běsy a jasnými bohy, návrat Libušin a příchod Přemyslův na Vyšehrad, údolí zimy a panny zimní, obrazy, jimiž provázejí se boje Vlasty atd.

Verš jest plynný a ač iambicky psán, na tu rozsáhlosť básně nikoli jednotvárný. Hojností svou nápadná a, jak se zdá, úmyslná jest figura alliterace.

V Přerově. *J. F.*

Ruzné črty, žertovné a vážné od *Sv. Čecha.* (O.)

Ještě jeden divadelní vlak je smělá i zdařilá fantasie. Básník, jsa přítomen jakémusi představení divadelnímu, pořádanému za přítomnosti hostů cizích vlakem divadelním přijevších, dá se na chvíli uchvátiti snivou fantasií do nádraží v Roztokách, kde setká se s nebožtíkem Havlasou (jehož památku opěval již roku 1878. krásnou básní »Na hrob Havlasův«): ten mu vypráví, že oni mladší nebožtíci, kteří horlivě pracovali na národa roli dědičné, slyšíce o těch krásných důkazech lásky vlastenecké, usnesli se, že vypraví též divadelní vlak do Nár. divadla, by shledli skutek, jímž národ »v těchto skvoucích zdech vtělil jednu ze svých nejkrásnějších myšlének.« Sotva to dopověděl, již hrnuli se zástupové nebožtíků, začínajíc od prvých křisitelů: Pelcla, Faustina, Procházky, Thamů, Dobrovského atd. až do nejnovějších Baráka, Třebízského, Šmilovského a j. Byli uvítáni v Praze též od nebožtíků, na divadle hráli herci — nebožtíci atd., až básník z fantasie procitnuv, zří, že jest mezi živoucími.

Hoří! Pikantní příběh. V Jankovicích zřídil se spolek dobrovolných hasičův, ale neměl příležitosti prakticky se osvědčiti. Nikde nehořelo. To zvláště hnětlo krejčího (spolu kadeřníka a bradýře) Vaňousa, jenž hořel žádostí vyznamenati se hrdinstvím při požáru. Věhlas jej neopustil. Nedaleko vesnice stála polosbořená chata »poustka« neobydlená, tu si umínil zapáliti; touha jeho tím byla horoucnější, že před nedávnem přijel do vsi protektor spolku p. baron X. před nímž rekovný krejčí zvláště chtěl se vyznamenati. Jak umínil, tak vykonal. S velkým poplachem a překážkami přijechali hasiči k požáru v rozhodnou chvíli. Se shora z poustky ozývalo se volání o pomoc — hasiči rozestřeli ochrannou plachtu — z vikýře po velkém namáhání na všeobecný úžas seskočil sám p. protektor baron — a hned za ním vybatolila se švarná žínka Trysková, choť starého podagristy Trysky, velitele hasičů. Právě v tu chvíli dojela sem i pí. baronka podívat se na požár. —

Beseda kabátů pěkně, vtipně i drasticky tepe leckteré novoty politické a vady některých stavů. Kabáty u vetešníka Munelesa po jeho odchodu do synagogy se hašteří vespolek a mluví podlé povahy svých bývalých majitelů; tepe se tu socialismus, hrdopych šlechtický, podlízavosť, copařství, nové krásné trestnice, klerikalismus, vojenská nadutosť, zvýšený plat důstojníkům, věčné zbrojení Evropy, vlažné vlastenectví (zejména řízně odbyta nechuť k čamarám, 94.), dobrovolné i násilné poněmčování a j. menší.

Fiorella, tklivý příběh z potulného života tělocvičné umělkyně, řeší vítězství idealisty nad naturalistou a zároveň charakterisuje všeobecný význačný rys povahy ženské, která těžko odolává svůdnému lesku zevnějšímu. Fiorella, hezounká umělkyně z ošumělého cirku, jsouc požádána o hubičku od švarného hostitele Vladimíra, ctitele podobných tvorů (který se s idealistou založil, že Fiorella nic není lepšího, než každá umělkyně jejího druhu a že od ní vyláká hubičku před ním samým), vypravuje smutnou příhodu ze života svého: matka, svedená od boháče, umírajíc varovala ji nevěrných mužův a přikázala jí smutný svůj osud vypráběti každému, kdož by ji požádal o hubičku. Tři přátelé tím jsou tak dojati, že Vladimír

prohlašuje se za překonána a podá Fiorelle ve jménu všech tři krásnou čelenku. Fiorella dětinnou radostí jako bez sebe, sama každého uvoluje se polibiti.

Illusionista zabývá se záhadou psychologickou. Jarmila, mladá žinka, krásná, vším pohodlím opatřená, od muže svého, úředníka slušně situovaného, milovaná, uprchne od něho s illusionistou Fantasou, člověkem již obstárlým, nevynikajícím krásou, provozujícím všeliké kousky jongleurské a majícím přirozenou výmluvnosť velmi svůdnou. Nemohouc odolati jeho výmluvnosti, kteráž i hovorem o věcech nejvšednějších upoutati a okouzliti dovede každého, sběhla s ním od muže a potulovala se po Čechách, pomáhajíc mu. Básník setkal se s ní na takové potulce v brdském kraji, přemluvil ji (— neboť vyznala, že Fantasa ji vlastně ani nemiluje), aby se vrátila k muži milujícímu, že jí vše bude odpuštěno. Vzlykajíc a uznávajíc svou chybu, slíbila Mila odejíti od Fantasy a smluvila se s básníkem, že za městysem se sejdou. Po cestě však potkala Fantasu a ten svou výmluvností tak ji zas ošálil, an jí sliboval hory doly, že při něm zůstala. Takovou mocí působí na mnohého illuse, že se slepě žene za ní a odvrací se od lepší skutečnosti, v níž by pokojně a slušně mohl býti živ. Básník končí: Ó křídla illusí, jste pouhý prázdný vzduch, ozářený čarolesky bláhové fantasie, a přece unášíte nás tu do hvězdných výsostí, tam do propastí bídy a hříchu!«

Jak viděti, jest obsah těchto 11 tu delších, tu kratších črt jednak žertovný (a to převahou), jednak vážný: básník provádí nás nejrozmanitějšími vrstvami společnosti lidské a zvláště české, buďto zjevů jednotlivých, buďto povšechného života národního nebo lidského si všímaje. Básník pohlíží na svět okem jasným, bystrým; stopuje zajímavé povahy lidské i do podrobností nejtajnějších, všímá si na nich i malicherností na pohled nepatrných, avšak osobu i povahu význačně charakterisujících; předvádí nám povahy přirozené, ze života skutečného vybrané, po většině sympathické; vycítí a vypozoruje smyslem velmi jemným a náležitě vytříbeným, jenž svědčí o jeho pronikavosti duševní a velmi pilném studiu, na povahách svých každý odstín a velmi obratně nás na něj upozorní. Po stránce psychologické zvláště jsou povahy vesměs řádně prohloubeny a básník rád prodlívá při úvahách psychologických (jak se zmíním ještě). Neméně pozornosti nežli člověku, věnuje též jeho okolí, věčně mladé, krásné, vábné přírodě, v níž tak rád meškává. Pokládá ji za přítelkyni lidskou, v níž člověk najde mnohou útěchu na své rány. Odtud si vysvětlíme, že básník o přírodě tak rád mluví: popisy, líčení krajin mnohdy stručnými rysy načrtnuté, mnohdy zase velmi podrobné, jsou jako v jiných spisech Čechových mistrny, nikterak nejsou odbyty obecnými frasemi: viděti, že spisovatel i tu jest pozorovatelem velmi bedlivým a svědomitým, jemuž ani zjev nepatrný neujde (velmi půvabně na př. vylíčeno, jak poletuje vodní šídlo nad vodou, str. 109.). Leckdy výjev přírodní jest básníkovi pohnutkou k úvaze, z níž vytryskne všeobecná sentence (str. 56.). Úvahy psychologické vloženy jsou do delší humoresky Rusalky, v níž se líčí duševní zápasy, jež podstoupiti jest člověku skleslému s bývalé výše do prostřednosti, muka, jež tísní jej vzpomínkami na život druhdy oslavovaný a na soud budoucnosti, ale zároveň i balsám útěšný, kterým utišuje a léčí krásné zátiší venkovské.

Povahy osob vystupujících tím se nesou přirozeněji, čím více se básník vynasnažuje, aby k povaze těsně přiléhala řeč. V té věci zasluhuje podivu a pochvaly, jak umí dokonale střídati barvitosť řeči dle rozmanitosti povah. Tak na př. venkovský mlynář mluví obraty vskutku prostonárodními i s tou srdečností a škádlivostí, kteráž vyznívá z upřímného srdce venkovského lidu. Věrně též vylíčeno, jak rozpačitá mlynářka zapřádá hovor ve své nesnázi: začíná totiž mluviti o počasí, jako každý člověk, nevěda, co by právě lepšího pověděl. Dokonale též provedena barvitosť řeči v hádce kabátův u vetešníka, kde kabáty rozmlouvají vespolek slovy každému stavu (jejž zastupují) přiměřenými. Podobně illusionista mluví velmi svůdně.

Řeč ovšem i jinak zasluhuje chvály: jest půvabná, květnatá, tu volná, tu zase stručná — jak třeba, všude vybraná, živá, ba někdy až dramatická (Beseda kabátu). Úsečnosť obzvláště účinnou najdeš

na str. 77., kde básník několika slovy jadrnými značí povahu te které osoby o národ zasloužilé.

I technické provedení látky jest velmi zdařilé: děj semotam popisy přírodními, úvahami stručnými nebo narážkami všeho druhu (vlasteneckými, politickými atd.) prorývaný z pravidla rychle spěje do předu, a zejména konec, v němž děj dostupuje vrcholu, náhle a srázně přikvapí, jakoby roztínal uzel gordický (zejména v črtě Hoří!).

Aby děj měl větší jímavosť a živosť, sestavuje básník vhodně protivy (Buřňáci, Prachatická elegie, Novoroční dostihy, hrdinský krejčí-hasič), jindy ponhými narážkami velmi řízně působí: dovedeť nejen mluviti, než i mlčeti na pravém místě, a zámlka taková působí daleko rychleji a pronikavěji, než zdlouhavý výklad, jehož se z významného mlčení básníkova čtenář sám dovtípí. Ironie druhdy trpká (Nový rok Dra. Berly, že s pravdou nic nelze pořiditi), jindy zase jemná (83.) satira dodává řeči a ději nemálo svěžesti a řiznosti. Do vypravování velmi vtipně a místně vpleteny jsou účinlivé, po většině časové narážky, špičky tu jemnější, tu hrubší (na literarní plody, 37., na utuchající nadšenosť národní, 82. a 94., velmi časové, na vyzývavosť, pyšnosť geniů, 57.) a j.

Trefně také tepe nezřízenou reklamu knihkupeckou a redaktorskou (aby konkurent předstihl konkurenta, 26.), tepe horečnou snahu některých spolků, pachtících se po uniformě nejkrásnější (jakoby hlavní věc byla uniforma, účel spolku jen vedlejší, 82.).

Pilně pozoruje a stopuje básník život národní, jeho vady a přednosti, a miluje tu domácí oteckou zemi, jež jej krásou svou tak vábí, jako vděk písně národní (53.).

Technickým prostředkem velmi působivým, jímž básník obratně vládne, jest i ta okolnosť, že pointu ponechává obyčejně na sám konec, a to tak stručnou, že tím více nás podráždí, čím neočekávaněji nepřipraveny nás překvapí (zvl. zdařile Hoří! na konci 89.).

Též účinně působí Nový rok Dra. Berly, v němž jeví se jakási gradatio, klimax, any nehody (7.) neustále jsou větší a větší — a končí katastrofou, arci komickou.

Co snad ve sbírce mohlo by se zdáti nápadno, jest okolnosť, že nezřídka volí si za motiv sen anebo fantasii (Prachatická elegie, Novoroční dostihy, Ještě jeden divadelní vlak): ale považímeli, že črty tyto původně nebyly psány do sbírky, nýbrž do časopisů, pak snadno sobě vysvětlíme, proč básník neváhal užiti téhož motivu. Snad i figurka jedna stereotypní je stará známá: krejčí v »Hoří!« nemálo upomíná na svého bratra ve »Stínu lípy.«

Hledímeli konečně ke správnosti mluvy, tu povědomo, že Čech jí dbá pilně a vytříbeností a čistotou vyniká nad mnohé; ve sbírce této zejména mile dojímá přirozený slovosled český, kterýž u nejednoho spisovatele našeho je dosud zemí neznámou a spíše bývá německý nebo latinský nežli český. Že semotam postřehneme cizomluvy též u něho, přičísti dlužno na vrub nákazy všeobecné, která v některých příčinách pronikla nás tak, že ty cizí obraty a obrazy pokládáme již za své a velmi těžko se s nimi rozlučujeme. Na př. k vůli zotavení přišel jste sem (66.), k vůli zvěři zřízená nádržka (109.); navzdor šedinám (116.), zbytečné zájmeno tento (119.), rychlostí blesku (79.) a vedle toho střelhbitě (89.), sázka platí (100.), místo leží (107.) a j. *Josef Bartocha.*

Drobné květy. Verše *Vl. Šťastného.* (O.)

Ještě důležitější jsou při verších iambických správné předrážky. Špatné jsou tedy na př. iamby ve verších:

> Rŏ | sy sĕ napil skřivánek (str. 22.);
> Stāl | jsĕm (!) nă (!) hoře vysoké (str. 75.);

také neradno jako předrážky užívati zájmen bezpřízvukých, jako se si mi jim:

> jim pestré kvítí roste (str. 80.);
> si do úlu z nich noste (tamtéž).

I rýmů lepších si přejeme: rýmy, jako: tebe — nebe, s nebe — tebe, světem — květem, jesti — klestí a j. jsou přespříliš opotřebovány. Rozkládá — nezvadá, šíje — vije, pramen — kámen, nežádá — uvadá, lítí — vítěziti, holubičko — líčko, bez stavidla — křídla, byli — cíli, čirá — víra, máji — opadají, vlásti — vlastí, žití — svítí, bojování — zbraní, zkvétá — světa, stárnou — marnou, zvedne — shlédne; jsou vesměs rýmy

nesprávně, kterým pouze v nejmenší míře objeviti se sluší.

I rýmů planých nemálo: kolují — sborují, rachotí — šramotí, zavířil — zamířil, otrota — dobrota, zléčilo — stišilo, uvěřiť — vyměřiť, povznášeti — zahášeti, udatenství — nábožensťví, uzdraviti — upraviti, rozevírá — nedozírá, rozlétá — rozkvétá, zápolí — hlaholí.

Nerýmují se: jest — zkvésť, jest — česť a j. v.

Při rýmech mužských zvláště upozorňujeme, že nerýmuje se pouze hláska, nýbrž slabika; jestliže tedy slovo jednoslabičné nekončí souhláskou, nýbrž pouze samohláskou, nutno, aby také předcházející souhlásky byly tytéž. Nejsou tudíž rýmy: tv*á* — pl*á*, květů dv*é* — přátelsk*é*, vysok*é* — duši m*é*, nádhern*é* — v okno tv*é* a j. Avšak rýmují se: stk*ví* — králov*ství*, *zvou* — *svou*.

K těmto skromně vytknutým vadám zevnějším tím více přihlížeti třeba, čím básničky jednodušší jsou, zejména rýmují-li se ponejvíce verše sudé; ostatně nynější stupeň našeho umění básnického vyžaduje techniky co nejsvědomitější.

Přejeme si vroucně, aby »Drobné květy« staly se oblibenou četbou naší mládeže.

Fr. Kyselý.

Z blízka a zdáli. Obrázky z cest *Josefa Wünsche.* „Moravské bibliotheky" r. IV. dílo XXVIII. Ve Velkém Meziříčí. 1887.

Známý a osvědčený cestopisec Josef Wünsch podává nám v přítomném spise osmero obrázků »Z blízka a zdáli« (správně — »z blízka a z dáli« a ještě lépe — »z blízka a daleka«), obrázků nestejně velikých, ale též nestejně — zajímavých.

Hned první »A d a - K a l e h« zamlouvá se nám ze všech nejméně. Jest to vojenská historie dunajské pevnosti, postavené na ostrově mezi Starou a Novou Ršavou, historie, kteréž by užší »epická šířka,« méně suchých dat a vojenských terminů technických (str. 15.) bylo jen — k prospěchu. »Ada-Kaleh« jest nyní jen vojenským haraburdím a přece nám spisovatel i to na př. vykládá, který mistr, který zedník a s kolika tovaryši tu pracovali.

Ani »P a d l ý v e l i k á n« (Vidin) nemá zajímavosti o mnoho větší, leda snad pro nějakého syna Martova.

Pěknější jest již obrázek rumunské vesnice »P o j a n y« a popis cesty »D o V a r n y.« — »B o s p o r u« opět četná turecká jména pobřežních míst, ano i místeček přidávají sice zeměpisné důkladnosti, ale zároveň — suchopárnosti.

V článečku »M a r m a r a D e n i s i« se především líčí bouře na Bílém moři, a líčeň tato pro svou zajímavosť jest velmi pěkná.

Libí se nám též »V A r c h i p e l a g u,« nepřílišované a přece srdečné horování pro svobodu řeckou.

Největší a nejpěknější jest obraz »C a ř i h r a d u.« Pisatel nám podává do rukou abych tak řekl kaleidoskop, v němž vidíme místo sultánovo v barvách nejpestřejších, stránkách přerozmanitých. Tu poznáš dobře (ačkoli by nějaká aspoň m a p k a neškodila) polohu města i jeho Zlatý Roh; tu se dočteš též o minulosti Cařihradu (zvláště z r. 1453.), a tak teprve se ti ozřejmí dokonale význam Cařihradu; avšak tušíš i budoucnosť jeho, neboť spisovatel tě provádí státním hospodářstvím tureckým a odhaluje před tebou pravý stav »chorého muže.« — Kniha popisuje nám i tvářnosť města, ulic a domů (zvláště čarovného Serailu), zahrad a hřbitovův, a na konec ještě jedenkráte nám celé město ukazuje s »ptačí perspektivy,« se závratné věže Seraskieratu. Ale ještě více poučuje a baví popis ž i v o t a, který se jeví na ulici a v domech, v mešitách, v lázních a na tržištích. Všechny tyto zprávy jsou čtenáři téměř zcela nové a někdy až překvapující, jako na př. líčení tureckého p ř i k r y t é h o tržiště »bezecanu.« Zvláště o turecké rodině míváme pojmy někdy až fantastické — Wünschův »Cařihrad« nás poučí o jiném.

Člověku jest takořka vrozena touha viděti kraje cizí; proto nevím, kdo by nečetl s chutí pěkného cestopisu a zvláště o zemích v ý c h o d n í c h, ozářených tolikým leskem poesie. Jen ovšem musí to býti c e s t o p i s a ne vědecká geografie a ethnografie nebo na druhé straně vypravování příběhů nevýznamných. A »Cařihrad« jest takovým cestopisem, psaným volně v tom pořádku, jak cestovatel věci viděl a slyšel. Myšlénky vážné se střídají s veselými, popisy s episodami podobně asi a někde s nemenším zdarem jako v *Čechových* »Vzpomínkách z Vý-

chodu.« Vyňatky z »Václava Mitrovice« budou milé obzvláště tomu, kdo četl »cestu« Mitrovicovu. Někdy se čtenář srdečně zasměje, avšak na několika místech humor našeho cestopisce zůstává bez účinku.

Nemístny a bezpotřebny jsou poznámky o »jiných« dervišech (str. 284.), o »sobecké« hierarchii (str. 309.) a konečně o »bezpříkladné nestydatosti (!) ‚velikého a svatého' (?) Konstantina,« jenž prý na sochu Apollinovu nasadil hlavu vlastní, ozářenou gloriolou z hřebů Kristových.

Slovosledu páně spisovatelova v některých věcech nechválíme. Jinak řeč jest správná, sloh plynný, místy líbezný.

Poněvadž největší obraz — »Cařihrad« — jest úplně zdařilý, menší pak obrázky celkem též nejsou nezajímavy, zní závěrečný náš úsudek o nejnovějším cestopise p. Wünschově, že cestopisná naše literatura rozmnožena novým dobrým číslem.

Č. J. Ševčík.

Knihovna prostonárodní.

Přítel domoviny. Knihovna prostonárodní. Přispěním nejlepších spisovatelů domácích a redakcí *Karla Škáby* vydává Edvard Beaufort, majetník knihtiskárny. Ročník III. V Praze. 1887.

Kdo se nám jednou zpronevěřil, neradi mu věříme. Nedůvěru svou odkládáme tehdy, až jsme takového člověka důkladně zkusili. Co platí o lidech, totéž můžeme říci i o knihovnách, jež píší spisovatelé, kteří svými plody nás podvedli, podavše nám místo záživné četby — jed. Takových knihoven v české literatuře jest dosti, uveďme jen »Matici lidu,« »Poetické besedy,« »Lacinou národní knihovnu,« »Přítele domoviny« atd. O poslední z jmenovaných knihoven, totiž o »Příteli domoviny,« zmíniti se, jest účelem těchto řádků.

Zakladatelkou »Přítele domoviny« jest Marie Reisová, která ze zdaru svého podniku slibovala »Matici ústř.« 1000 zl., budeli míti »Přítel« 10.000 odběratelů řádně platících. Se ztrátou prý knihovnu postoupila Reisová jiným rukám, které 200 zl. z dobré vůle darovaly »Matici« a 400 svazků knih téže knihovny matičným školám. S dobrou se potázala Marie Reisová, že tak učinila; nyní se knihovně lépe vede jak po stránce peněžní tak i literarní.

Obecenstvo pomálu zapomíná nemravných článků Moravanův *O. Bystřiny*, jinak *Ferd. Dostála* a *Dra. J. Herbena*, ale přece úplně nevěří »Příteli,« v němž i teď starý duch někdy probleskuje. Ve »Příteli« do dneška vyšlo ve třech ročnících 16 svazků knih s 45 pojednáními, v nichž zastoupeni jsou dva kněži *Dostál* a *Ježek* pěti povídkami, a *Kosmák, Pakosta, Košťál* slíbili příspěvky. Myslíme, že dobře učinili, když z passivity vstoupili do činnosti při tomto podniku; neboť známo ze zkušenosti, že mnohý nakladatel při naší ohromné produkci literarní z nedostatku dobrých spisův otiskuje bejlí. Hojnosť časopisů potřebuje mnoho látky. Ostatně o tom nás budoucnosť poučí. Tolik za úvod.

Svazek 1. „Mstitel." Historická povídka z dob persekuce od *Karla Škáby*. — „Na oltář vlasti." Obrázek ze života. Napsal *V. Špaček*. — „Železný kříž." Prostý obrázek od *Terezie Novákové*. — „Několik lístků dějepisných." Ku charakteristice naší minulosti podává *Fr. V. Kodym*. Str. 208.

První svazek »Přítele domoviny« zahájen jest historickou povídkou Karla Škáby »Mstitelem.« Jevištěm jejím jest město Nymburk za vpádu Švédů za persekuce. Švédové žádali na vydrancovaném městě 3000 výkupného. Občané nymburští nebyli s to, by sehnali takové sumy, proto vydáno město vojínům v plen. Žoldnéři rozprchli se jako dravci po městě. Části jich vedrala se do domu starousedlého měšťana Tirmantingra, českého bratra. Vyloupila dvůr, zapálila knihy a pak chtěla i vnučce Tirmantingrově, Lidušce, strhnouti panenský vínek s hlavy. Ještě v čas zabránil tomu švédský vojín Zádava, bývalý nápadník Liduščin, rodem Čech. Za odměnu dožaduje se znovu její lásky. Marně; vždyť již její srdce měl Jiří Žákovec. Než Žákovec přichvátal svým milým na pomoc, již Liduška a děd byli mrtvolami. Ze zoufanlivosti z takového neštěstí rozplál doutnající knihy v domě Tirmantingrově, hodlaje upáliti zpité švédské žoldnéře v témž domě. Stalo se. Než Švédové, zdověděvše se o tom, jej jali a v babině háji oběsili.

Obsah, jak patrno, vážen z dob té

stale přemílané třicetileté války, z níž zdá se nám, jakoby nyní brali náměty ku svým povídkám prostřední povídkáři; takový aspoň důkaz nám podává »Mstitel.« Škába a posléze jmenovaný Braun jsou žáky Třebízského, ovšem že Braun mnohým překonává Škábu. Forma i sloh »Mstitele« upomíná živě na kaplana klecanského. Dikci a mluvě málo co jest vytýkati. V povídce tajena zášť proti členům »De societate Jesu.«

Za »Mstitelem« hned vytištěn jest obrázek ze života »Na oltář vlasti,« jehož původcem jest známý spisovatel pro mládež Václav Špaček. Název obrázek řečený má odtud, že sedlák Čepelka věnoval 100 zl. na Národní divadlo, za ohně téhož byv přítomen v Praze, ačkoliv původně zamýšlel stovku uložiti do spořitelny.

Črta Špačkova líbezně se čte, vynikajíc prostonárodním slohem a pěknou řečí: kdyby děj pokračoval živěji a byl pestřejší, ještě více by se zamlouval při takovém dobrém podkladu, jaký u Špačka vídíváme.

Rovněž tak prostinký, ba chudší dějem jest »Železný kříž« Terezie Novákové, jejž dal postaviti a na vlastních zádech donesl venkovan Vojtěch, aby utišil pobouřené svědomí tím, že pro malý dohled utopila se mu dceruška.

»Několika lístky dějepisnými« ukončuje Fr. V. Kodym první sešit. Podotýkáme, že »Lístkům« větší šíře téže látky, nabytá dokonalým studiem, nebyla by na ujmu.

Svazek 2. „Akrobatka." Novella. Napsala *G. Preisová.* — „Na Korsice." Z cest *J. Kořenského.* — „Clarinetto solo." Napsal *Čeněk Tonder.* Str. 215.

Gabriela Preisová žije v Hodoníně na moravském Slovácku; z toho kraje i látka k jejím plodům, jak to dosvědčuje i novella »Akrobatka.«

Sirotek komediantský, Krista, byla husopaskou u hospodáře Hanáčka, který však ji vyhnal ze služby, protože dítě svěřené sobě položila ve chlévě na nebezpečné místo a sama prováděla své komediantské kousky na železném kruhu ve stáji. Na radu soucitné děvečky vypuzený sirotek šel zaprosit zámecké kočové, by ji k sobě přijala. Přání její se splnilo; dostala se do zámku a zároveň na blízko hraběte Jiřího, nápadníka komtesy, který před nějakým časem dal jí na památku tolar za to, že uzřel ji ve vrcholku velikého topolu. U kočů měla se dobře, ještě lépe se jí vedlo, když malá baroneska Filipina si ji oblíbila. Na přímluvu její dostalo se jí pečlivého vzdělání na útraty milostivé vrchnosti. Přízeň panská nebývá stálá, náklonnosť Filipinina ku Kristě ochabla. Krista ponoukána strýčkem Zikmundem Seveckým, aby, opustivši zámek, stala se slavnou akrobatkou, uposlechla hlasu příbuzného. Časy plynuly. Hrabě Jiří již na šestý rok žil šťastně s manželkou Jindřiškou. Jednou k němu přijel na návštěvu bratr Richard, který za řeči vyznal se bratrovi, že miluje akrobatku Lucii Gernandrée. Oba šli do cirku na představení. Lucie činila pravé divy, při odvážné produkci svezly se její oči do lože, v níž byli Jiří a Richard. Lucie, naše to Krista, poznala Jiřího, který jí dal tolar a jejž od té doby milovala — hlava se jí zatočila — spadla, zabila se.

Tak tragicky končí vypravování Preisové, v němž láska Kristina jeví se málo přirozenou. Dítě opuštěné od mládí svého nebude přece živiti takové city k muži hraběti, jenž již jiné zadán. Ostatně v této novelle postřehujeme všechny přednosti tvorby Preisové, z nichž nejpřednější ta, že duch prostonárodní ovívá nás v nich svým teplým vánkem, že osoby v povídkách jejích jsou naše, jak ve skutečnosti jsou.

Po novelle Preisové baví nás dále J. Kořenský cestopisem »Na Korsice.« domovinou to Napoleonovou. Témuž velikánu francouzskému věnována většina cestopisu, snad na ujmu jeho. Podobně stručněji měl býti zaznamenán výčet banditů korsických, nikterak nevzdělávajících. O krvině či vendettě Korsičanů obšírně a věcně psáno.

Kořenského péro jest obratné, všímá si života obyvatelův i minulého i přítomného, vůči přírodě není mrtvo, a proto jeho cestopisy jsou hledanou zábavou.

»Clarinetto solo« Č. Tondra jest na posledním místě v tomto svazku a považujeme je nejzdařilejším. Jan Železný, učitel vitický, má hody přede dveřmi. Přebírá všecky své noty, by našel pořádnou skladbu ke mši sv., v níž

by bylo »Clarinetto solo,« pravá to pochoutka pro něho, výborného klarinetistu. Nenašed doma ničeho, odebral se ku kollegovi Čečrlovi do Kouřimi něčeho si vypůjčit. Tam skutečně dostalo se mu pěkné mše s pěkným solem pro klarinet. Potěšen chvátal domů; na cestě nemoha odolati myšlénce, »zahraj si to solo v lese,« pustil se do sola, až ptactvo poplašil. Uspokojen spěchal, aby vynahradil, co zameškal. Než běda, neděle se blížila a p. učitel sola neměl, ztratilo se mu, možná, že je zapomněl v lese. Posvícenské sluníčko již ukázalo svou koláčovou tvář, p. učitel pořád zasmušen — neměl sola. Zatím jeho podučitel Prokůpek našel solo v lese a pracoval o vyzdobení téhož. Týž Prokůpek měl zálusk na nadučitelovic Lidušku, a proto bylo jeho největši snahou nakloniti si p. principála. Mše sv. v kostele počala, hudebníci hráli až milo. Nastalo offertorium, kde p. nadučitel měl míti clarinetto sollo, Prokůpek přiskočil a podal je okrášlené svému šéfovi. Za toto milé překvapení dostal Prokůpek odměnu — Lidušku.

V rozmarné této črtě jest vypsán kus učitelského života pestrým slohem a příjemnou mluvou. Osoby jednají živě, svému stavu přiměřeně. Očekáváme od p. spisovatele více takových veselých črt.

Svazek 3. „Inženýr Racek." Novella od *Irmy Geisslovy*. — „V poddanství vladyckém." Prostý příběh z časů zemanské zvůle od *Josefa Brauna*. — „Mučenice." Novella od *T. E. Tisovského*. — „Dobrač." Z cestovních upomínek korutanských od *Anny Řehákové*. Str. 192.

»Inženýr Racek« pochází od pessimistky Irmy Geisslovy. A skutečně Racek jest pessimista první třídy a při tom nestálý až běda. Po různých svých podnicích, nevydařených pro těkavosť, konečně vyléčí Racka milenka jeho, Julie Zbraslavská. Z muže nestálého stal se horlivý pracovník národní.

Novella má pěkné myšlénky, místy ostře tepá náš moderní český život.

Josef Braun, jak již praveno, jest nad jiné vydařeným žákem Třebízského. Látku ku svým povídkám béře z doby před bitvou bělohorskou, jak dotvrzuje jeho objemná sbírka povídek »Z paměti krevních písařův« a nejnověji povídka naše, odehrávající se r. 1567. na panství vladyckém, na němž často bývalo zle. Jak se uzbahlo panské zvůli, tak se i dělo. Statek, česť, nevinnosť nebyly jisty před vladyky. Takovým byl i pan Popel z Vesce. Zachtělo se mu Aleny Záhorovic, kterou zanechal nebožtík Záhora synovi Bobšovi a nemocné ženě. Alena byla zajata a uvězněna na tvrzi vladykově. Bobeš šel ji vysvobodit, ale sám uvržen byl do vězení. Zatím písař pana Popela donesl pokrmu nemocné matce nešťastných dětí. Za svou útrpnosť s bližním ztratil službu na tvrzi. Přičiněním vypovězeného od Popela písaře vysvobozeni jsou děti Záhorovy a p. Popel z Vesce došel zaslouženého trestu s podobným sobě rychtářem Pýchou.

Jednoduchý to příběh, ale krásný obrázek doby tehdejší. Osob jednajících nám Braun předvedl většinu dobrých, ba i ten písař zámecký mimo obvyklou šablonu jest šlechetná povaha. Naši spisovatelé obyčejně pitevním nožem rozkrojí zlo, vylíčí je snadně, a tu se nedivme, že mnohý ze čtenářů, beztoho více náchylný více ku zlému než k dobrému, si pomyslí: »Já obratněji uniknu trestu za zlo, než tentohle rytíř.« Braun píše přiměřeně tehdejší době; slohu svého nabyl pilnou četbou starých památek. (O. p.)

J. V.

Člověk, obraz poutníka. Nakreslil *Antonín Dudík*, farář ve Vyškově. V Brně. 1887.

Dílko toto obsahuje jedenáct obrazů cestopisných, věnovaných od p. spisov. na památku jeho bratru p. Ed. Dudíkovi. Ve krátké předmluvě ode dne 1. září 1887. udává se příčina, proč spisek ten cestopisný vydán byl. Ovšem, kdo mnoho cestuje, mnoho též uvidí a zkusí, a kdo o tom čte, nabývá tím přibližně týchže zkušeností. Ve spisku samém podávají se vlastně úryvky a přehledy cestopisné dvou mužův a bratrů, totiž p. Eduarda Dudíka cesta řemeslná z města Kojetína do Uher, a sice ve dvou prvních obrazích; ostatních devět obrazův obsahuje rozmanité cesty a pouté čestného opata p. Dra. B. Dudíka v Sedmihradsku, v Haliči, v ruském Polsku, jmenovitě v Častochově u Panny Marie »čudovné,« v Rusku, totiž v Moskvě a v Petrohradě, v Esthonii a ve Švédsku, v Prusku na místě mučenictví sv. Vojtěcha, biskupa pražského

(† 23. dubna 997.). a konečně v Římě l. P. 1881 o pouti Slovanů. Ku konci spisku jest zajímavý přehled všech poutí a cest na Východě a Západě p. Dra. Bedy Dudíka, tak že tím skutečně dokázáno. což nadpis dílka hlásá: »Člověk. obraz poutníka.« Líčení obrazů jest velmi krásné. sloh obratný a živý. Jen na str. 15. ku konci jest v tisku vynecháno slovíčko »drží.« Na str. 20. jest šest hexametrův. a tu v posledním má vynecháno býti slovo »spolu.« Ostatně jsou básničky a verše vhodné. A proto. vezmi. čtenáři. a čti: neboť i ty jsi poutníkem na zemi.

P. Method.

Časopisy.

Anděl Strážný, časopis pro křesť. mládež. Vydavatel *P. Bernard Plaček,* O. S. B. Za redakci odpovědný *Vilém Ambrož.* V Brně. Ročník VI. 1887.

Leží přede mnou šest dosti objemných knížek. Pět z nich. ač vázány. jest úplně ošoupaných a poznati na nich, že mnohými prošly rukami dychtivých čtenářů. Šestá kniha z venčí je dosud pěkná. neboť právě ji knihař donesl. ale listy též již vypravují celé historie o ručkách mých malých. kučeravých vlastenců. Moji malí odběratelé nemohli se totiž nikdy ani dočkati. až došlo nové číslo »Andílka.« Mnohdykráte jsem slyšel nářek. že tento měsíc je hodně dlouhý. Konečně po prvním je zde. Hned s dychtivostí čtou. prohlídají a louskají. co jim posýlá strýček Ambrož.

Ročník VI. také skutečně nejen že nezůstal za ostatními, ale ještě se zdokonalil, neboť redakce všímá si každého pokynu dobrého. Podáno v něm čtenářům opět mnoho básniček; které jsou z nich nejpěknější a pro mládež nejpříhodnější. ukazují moji čtenáři nevědomky sami: umí totiž takové básně ve dvou. třech dnech zpaměti. Jsou to mnohé básně *V. Ambrože.* zvláště však *L. Grossmanové-Brodské.* Některé jsou též v »Andílku« slabší. pro malou drobotinu nepřiměřené.

Mimo básně podává »Andílek« mnoho pěkných povídek a povzbuzujících příkladů. pak pěkné obrázky zeměpisné a dějepisné. Četné. zvláště přírodopisné. jimiž mládež učí se všímati všeho kolem sebe. Jest nám však upozorniti *J. Al. Cupala,* by příště, použijeli cizích věcí doslovně. jako na př. článku »Vrány,« přece ukázal. že je to cizí peří. Tři bájky *J. K. Hraše* ezopskými nazvati nemožno; za to tím pěknější jest obrázek o kralevici italském »Něžnosť.«

Když malí čtenáři přečtou všechny tyto pěkné věci, k nimž mnoho obrázků v textu přidáno, pak na delší dobu poskytuje jim přemyšlení a zábavu louskání mnohdykráte pěkných hádanek. Pochváliti je nám též krátké dopisy strýčka Ambrože. jimiž upozorňuje na rozličné doby a události života. vždy s pěkným napomenutím.

Kéž jen »Andílek« rozšíří se tak. aby každému našemu dítěti byl »strážcem,« jenž v něm idealnosť a pravý charakter vzbuzuje a vychovává. *B.*

Literarní paběrky.

Mosaika.

Jar. Vrchlický měl v novoroční noci t ě ž k ý s e n . . . Těžký sen mělo asi v tu noc více lidí na světě, ale těžký sen Jaroslava Vrchlického náleží literatuře. čehož o jiných nelze říci, a proto zde třeba o něm se zmíniti. Pravíme. že byl těžký, zajisté právem se tak domnívajíce. neboť byl to sen s i l v e s t r o v s k o-novoroční. a písně jeho »divý rej« (»Nedělní listy« $^1/_1$ — že tak brzy nemohl býti sen otištěn. to nic nedělá) sám dokazuje. jak divé bylo asi představ víření: ale že byl těžký především z toho soudíme, že se mu z d á l o o »m o r a v s k é k r i t i c e — hu! Prosím Vás, taková můra když člověku dolehne na prsa — — Na štěstí jakýsi zmok v kotel lektvarů

rychle hází
plevy ošumělých frází[1])
moravských též kritik cár:
divě vzkypí smolný var.

[1]) NB. čerpaných nejvíce z děl Jaroslava Vrchlického.

Už je tedy po ní. Nuže dobrou noc! — aspoň na ten ostatek noci novoroční a — nežli zasvitne lepší názor o poesii Vrchlického.

»Čas« (č. 2., str. 29.) píše: »Stav pana Jar. Vrchlického, jakožto referenta »Hlasu národa,« vyvinuje se psychologicky krok za krokem: od kousavosti ku zjevné zlosti, od zlosti k zaslepenému vzteku.«

* * *

Podivnou shodou v stejnou dobu objevily se dva kusy divadelní se stejným nadpisem a hlavní myšlénkou. Počátkem července r. 1887. vydal *Frant. Jiří Košťál* obraz ze současného života: »Na zdar Matice« (v Praze) a v září téhož roku Švanda na Smíchově oznamuje novinku »Na zdar Matici,« původní veselohru od Štěchovského. Prvý kus je ve třech, tento v jednom jednání. *M. Z.*

Různé zprávy.

I. Spolkové.

Ke známé resolnci **literarniho klubu v Telči,** jednající o zvelebení literatury naukové, odpověděla Matice Česká takto: „Slavnému literarnímu klubu v Telči V poslední schůzi Sboru Matice České byla přednesena resoluce slavného literarního klubu, učiněná v příčině zvelebování naší literatury naukové. Sbor Matice České dovoluje si především vysloviti díky slavnému literarnímu klubu za laskavé vyzvání, aby literarní spolky a jiní povolaní činitelé přičiňovali se o to, by počet členů Matice České vzrůstal a díla M. Č. vydávaná se rozprodávala, neboť pak by zajisté mohla Matice vydati více spisů, než jí to dosud dle prostředků jejích možno bylo. Co se pak vydávání spisů od slavného literarního klubu v odstavci druhém resoluce naznačených týče, v příčině té chce Sbor matiční učiniti rozhodnutí a příhodné opatření, až mu dojdou ve známosť od literarních spolků přání a mínění, za něž od slavného klubu literarního v Telči byly vyzvány. Ze sboru Matice České. V Praze, dne 13. ledna 1888. *Adolf Patera,* sekretář M. Č." (Srv. str. 55.)

Z literarních besed přerovských. Zprav. *J. Bartocha.* Ve schůzi VIII. dne 26. listop. čten děkovací přípis od *Dra. J. Durdíka* jakožto odpověď na blahopřejný list o 50. narozeninách mu zaslaný. Potom rozhovořil se prof. *J. Bartocha* o „Různých črtách, žertovných i vážných" od *Sv. Čecha,* k čemuž odkazujeme na jiné místo. V debattě potom vedené vytčeny prvé dvě črty za zvláště zdařilé („Prachatická elegie" a „Buřňáci"); v první básník způsobem velmi obratným z otázky politické učinil citovou, belletristickou, upozorňuje na nebezpečí, které hrozí živlu českému a vybízí k opatrné a vytrvalé práci; zároveň vykouzlil před očima našima pěkný obrázek z minulosti staročeské; v črtě druhé (Buřňáci") objevuje se pravý humor; klassickým pojítkem přítomnosti s minulostí tam jest Božetěch. Za slabší práci uznán „Nový rok Dra. Berly." K výtce o stejnosti motivu poznamenáno, že jen v jednom případě jest sen, ve dvou ostatních vidění; o těch věcech minulých pak ani snad nedalo se jinak mluviti. Některým zdála se pointa někdy příliš stručna, jakoby zůstavila v nás po sobě osten. Chváleno ode všech, že konec obyčejně velmi překvapuje a vynalezavosť básníkova že jest výtečna. Na důkaz působivosti předčítány „Brejle strýce Tomáše" na obveselenou všech.

Ve schůzi IX. dne 3. pros. prof. *Pavel Krippner* vykládal důkladný obsah ruské komoedie „Náš přítel Něklúžev" od *A. J. Palma,* přičiniv na vhodných místech několik stručných pokynův o charakteristice osob a rozvoji děje.

Ve schůzi X. dne 10. pros. podal prof. Krippner rozbor „Něklúževa" a zmínil se o tom, jak pražská kritika zachovala se k tomuto vynikajícímu dílu dramatickému. Ježto rozprava p. prof. bude uveřejněna ve „Hlídce literarní," odkazujeme čtenáře k rozpravě samé. V debattě potom hovořeno o některých výtkách a záhadách. K výtce Zákrejsově, že V. jednání jest němohrou, připomenuto, že povaha Něklúževova získává tou němou rolí; neboť jeho passivita zdá se býti jakýmsi lepším obratem, a to snad trvalým; neboť právě tím, že se k vině přiznává a nesvádí jí na jiného (ač mohl částečně), jeví se v něm jakási jiskra dobroty a krok k polepšení. Některým se zdálo, že konec jaksi neuspokojuje, ponechávaje nám v prsou osten po-

chybnosti. Čekáme, že na konci měla by se Natáša naposledy rozloučiti s Někljuževem a pověděti mu, proč nepůjde s ním na Sibiř (ač dříve byla k tomu odhodlána a sama tak učiniti slibovala). Naproti tomu namítnuto, že by poslední rozmluva byla nad míru trapna i hrozna pro Natáši i Někljuževa; Někljužev, vskutku-li se dal na lepší cestu (jak pravděpodobno), ani si nemůže přáti ještě jednou mluviti s tou, k níž se chtěl zachovati tak podle, ani nemůže činiti nároků na její oběť, aby šla i trpěla s ním, když se ničím nebyla provinila. Ostatek Natáša zvolila si úkol daleko lepší a šlechetnější: napraviti, odčiniti křivdy Někljuževovy a těšiti svého otce, k němuž se dosti příkře zachovala, mnoho žalu mu způsobivši. — Na konec upozorněno na jiné ruské drama od hr. *Tolstého:* „V l a s ť t m y," které se má provozovati na Nár. divadle; jest to dílo velkolepé, mohutné, v pravdě Shakespearovské.

Ve schůzi XI. dne 17. pros. 1887. promluvil prof. *Jos. Neoral* o „H e r a l t o v i," tragoedii o 5 dějstvích od *B. Adámka.* I tato kritika bude otištěna ve „Hlídce literarní" a proto přičiníme k ní pouze poznámky, jež byly po přednášce projeveny v debattě. Drama bylo by daleko účinlivější, kdyby se byl básník lépe postaral o děj, jenž nezřídka se rozplývá v samo vypravování. Heralt mohl vystoupiti třebas až v jednání druhém, za to však Helena, zdroj to všeho jednání Heraltova, měla též objeviti se na jevišti, aby nebyla takovým přeludem vzdušným, jakým se v dramatě tomto jeví; jest nám tak neznáma, že nemůžeme se nadchnouti pro ni a nedovedeme též dokonale oceniti Heraltův zápal pro ni, a tudíž interessu našeho pro Heralta ubývá. Drama toto vůbec vyniká chudobou barev, že se zdá spíše kostrou, nežli dílem hotovým. Povahy nejsou t y p i c k é; P u k v a jest povaha pochybená, pravdě nepodobná; D a n ě l a jest nedokreslena, H e r a l t není povaha typická. „Heralt" jest ukázkou té smutné doby, toho úpadu mravního a hniloby v Čechách před bitvou bělohorskou; odtud poznáváme, proč po jedné ráně národ celý v záhubu klesnul; poctivosť nemohla tehdy proniknouti, nenacházela záštity a obrany. Některým zdálo se jednání IV? příliš epickým, charakteristika císaře Rudolfa příliš zdlouhavou; naproti tomu namítnuto, že proud epický není tu přílišný, ano vypravování důležito jest pro vysvětlení náhlého obratu v mysli císařově.

Z literarního odboru Čtenářského spolku v Brně. Zprav. *F. Mareš.*

Ku první schůzi sešel se odbor dne 14. listop. m. r., kdy mimo jiné usneseno, by pořádány byly každých 14 dní pravidelné schůze.

Na první řádnou schůzi 21. listop. určen rozhovor o otázce: „Jak zvelebovati naši literaturu naukovou" na základě návrhu podaného v Masarykově „Athenaeu," vrcholícího v tom, by zařízen byl za účelem tím nový spolek. Po delším rokování p ř i s t o u p i l l i t e r a r n í o d b o r k r e s o l u c i, z a s l a n é l i t e r a r n í m k l u b e m t e l e č s k ý m: nezřizovati spolku nového, nýbrž vyzvati „Matici Českou," by převzala úlohu zvelebovati literaturu naukovou. Dodatkem přijato, by odbor „M. Č.," jehož zřízení resoluce navrhuje, utvořen byl na způsob „Dědictví" s malým ročním příspěvkem. Kdyby pak nový odbor zřízen býti nemohl, ať umožní se i širším kruhům státi se členy „Matice České" tím, že budou spláceti základní příspěvek členský ve více nežli ve 5 lhůtách. Ku konci vysloveno přání, by „Matice lidu" vydávala více spisů poučných.

Ve schůzi konané dne 5. pros. referoval prof. *F. Dlouhý* o drobných črtách *Terézy Novákové* „Z naší národní společnosti," pak o „Různých črtách žertovných i vážných" *Sv. Čecha.*

Kniha první vydána v „Libuši." Spisovatelka čtenářstvu je známa z časopisů jako *N. F. Feodorovič.* Postavy, které kreslí, jsou typické, připomínajíce postavy Čechovy, Heritesovy, než předvádí je ze stanoviska ženského. Ač nedává zcela výhost satiře, jsou po většině črty její vážné a působí mocně, majíce povahy nakreslené věrně. Obrázků je celkem 7. V prvním „Ve prospěch českého čtení" dopsal manžel nadšené pojednání o četbě vlastenecké, které čte choti. Zatím, co píše ještě „slavné redakci." prohlíží paní „Illustrierte Frauen-Zeitung" a „Beilage." Svorný rozhovor obou manželův o drahotě českých novin a knih přeruší náhle křik dětí, které dosud seděly se služkou tiše v koutě. Služka odešla, děti se rozkřičely, a když Zbořil přikročí, by je okřikl, vidí, že rozstříhaly, hrajíce si, sešit nádherného díla, zaslaného na ukázku. Snad že je to sešit první, těší se, kráče ke stolku; leč tam válí se knihy různých spisovatelů, jež si byl horlivý zastance české literatury, nemaje vlastní knihovny, vypůjčil — v černém chaosu, způsobeném převrženým kalamářem. Provedení je dosti působivé.

„Za každou cenu" jest obrázek druhý. Mladý advokat Hlídal, usadiv se v rodišti svém Pískovicích, za úkol vytkne si povznésti

rodiště své, velmi zanedbané po stránce národní. Což hodí se k tomu lépe, nežli spolek čtenářský a vzdělávací? Ale v Pískovicích všechno tančí, jak hude pan direktor a páni od soudu. Bez nich není spolek možný, a předplatitelé „Neue Freie“ a navštěvovatelé „Männergesangsvereinu“ ve společnosti nadšených vlastenců? Pro dobrou shodu založí se přece spolek společně, ale pro holubičí povahu Dra. Hlídala stane se pan direktor předsedou, ostatní páni členy výboru, on sám pak z milosti zvolen za náhradníka. A spolek, ve který skládal vše naděje, touto honosí se činností: ve středu a v sobotu návštěva hostince, kde hrají v karty, pijí pivo a mudrují o politice, přednášek není, za to přibývá tance a výletů. Kolik takových spolků živoří u nás?

Črta třetí „Zasněžen“ líčí život mladého idealního blouznivce, jenž po odbytých studiích v rodné chalupě u matky jako pohřben jsa v čistých touhách a snahách, avšak nečinně sobě k muce život tráví.

Obrázkem „V dcerách vlasti síla národa“ řeší spisovatelka otázku veřejného vystupování žen. Přičiněním paní Ludmily Všelibské a sestřenky její Tekly zařídí v Chotěšově zdařilou velikou národní slavnosť. Po slavnosti však jest pořadatelkám jen snášeti ústrky a urážky, ano uráží se i věc sama. Nadšení vykládá se za marnivosť, ctižádosť, záletnosť. Paní Ludmila téměř zoufalá píše o slavnosti učitelce své paní Smiřické, která v odpovědi udílí jí rady, týkající se veřejného vystupování žen.

„Sen v noci svatojanské“ o české šlechtě, která není mezi řadami domácí šlechty jen dle jména, která je dobrodincem národa, která vyniká příkladným vlastenectvím, sní absolvovaný posluchač filosofie, nadšený horlitel jen pro to, co je české — „naivní snílek“ — dleje u bratrance — kaplana v krajině české, posvěcené bezčetným utrpením doby pobělohorské. Jak trpce je sklamán, když ho později bratrance skutečně do zámku šlechtického uvede — „naivní snílek!“

„V laurové koruně“ jest satirický obrázek, hodící se dobře na více našich spisovatelů.

Poslední črta je „Vše pro vlasť.“ Mecenáš pan Kotva, o němž v denních zprávách tak často psáno, promrhá jmění s dámami od divadla, zchudne a otupí tak, že i nezdar dětí vlastních i bída zůstavuje ho zcela chladným. Po mínění jeho stalo se vše ve prospěch umění, národa, pokroku. —

Ač všechna themata jsou časová, mají črty přece i hodnotu uměleckou se stanoviska aesthetického. Jest to tedy práce cenná a zcela přístupná kruhům širším. Knihou tou odčiněna částečně chyba, které se dopustilo vydavatelstvo „Libuše“ „Hrou s ohněm.“ I spisy vyhlídnuté pro příští rok jsou veskrze slibné.

„Různé črty žertovné i vážné“ od Sv. Čecha jsou (vyjímajíc jedinou) práce z r. 1886. až 1887., uveřejněné většinou v nedělních přílohách „Národních listů.“ Z vážných jest „Prachatická elegie“ elegií vlasteneckou, v níž kreslí básník bídu přítomnosti a naproti ní jako vidinu krásnou, minulosť města, které ještě ve století minulém bylo české, až soustavnou germanisací stalo se kořistí živlu cizího.

„Ještě jeden divadelní vlak“ jest fantasie, které zajisté básník sám vysoko neceni. Básník podnikne výlet do Klecan, vrací se o půlnoci domů a stane se účastníkem divadelního vlaku mrtvých, jižto za živa jakkoli pracovali ve službě národa.

Nejdelší črta „Illusionista“ (poprvé ve „Květech“ 1887.) jest velmi trefná allegorie. Na svých potulkách krajem setká se básník s Fantasem, moderním kouzelníkem, zovoucím sebe illusionistou plným vyšších cílův a důležitých vynálezů, který s mladistvou spíše dceři podobnou ženou svou Milou, básníkovi nápadně povědomou, do městečka se ubírá, by kočovnický stan svůj tam rozbil. Teprve po večerním představení vzpomene si básník, podporován jsa velikou rozpačitostí Milinou — bylať ho hned poznala, — že viděl ji jako choť mladého známého úředníka. A když druhý den setká se s ní bledou, uplakanou, když vyzná se mu, že jako divným kouzlem vábil ji k sobě Fantasa zvukem svého hlasu, divnou mocí svého pohledu, až prchla k němu, že však teď je nešťastna, pohne ji básník, aby vrátila se s ním k muži svému. Cestou k nádraží setká se s Fantasem, a starý illusionista zvítězí. Básník končí: „O křídla illusí, jste pouhý, prázdný vzduch, ozářený čarolesky bláhové fantasie, a přece unášíte nás tu do hvězdných výsostí, tam do propasti bídy a hříchu.“

„Brejle strýce Tomše“ jest velmi krásně psaný obrázek rodinný. Strýc Tomeš denně mezi druhou a třetí hodinou hledá brejle, které si byl založil. Bouře, která se vždy strhne, ohrožuje rodinnou jinak idyllu, konečně i milostný poměr sestřenky Blaženky. Až po rozmarné štědrovečerní episodě s brejlemi

odhodlá se „na stará kolena dělati blázna“ a nosí skřipec, přivázaný na šňůrce.

„Nový rok Dra. Berly“ jest satirický obrázek, líčící nepříjemnosti bláhovce, který novým rokem začíná nový život, chtěje se při všem jednání říditi jediné svým přesvědčením.

„Rusalka“ je humoreska z prázdninového pobytu odstouplého zápasníka pana Mutiny, hledajícího klid! klid! zapomenutí! Zamiluje se do mlynářovy dcerky, jejíž obraz poprvé zjevil se mu v zrcadle vodním jako rusalka, a právě když chystá se, že učiní jí vyznání lásky, vidí v zrcadle vodním rusalku v náručí švarného myslivce. Odjíždí, nenašed, čeho hledal.

„Hoří!“ je humoreska ze života hasičského, šlehajíc satiricky část naší šlechty.

Velmi dobrá je žertovná črta „Buřňáci.“ Bývalí členové studentského spolku „Buřňáci“ shledávají se vždy dle úmluvy po 10 letech. Tak sjeli se teď po třetí. Vzdušný Byron studentského spolku proměnil se v objemnou a kyprou bytosť s okrouhlým obličejem, — rozpustilý Gogol stal se nejvážnějším professorem, — z Voltaira je velebníček, — z Marata policejní komisař, a hloupý Bobeš, který všem jen býval na posměch, přijíždí ve skvostném kočáru s několika třpytnými řády na prsou, jimiž péče jeho o veřejný prospěch byla odměněna

„Novoroční dostihy“ jest redaktorská humoreska, líčící starosti a lopoty, jaké nový rok, vlastně novoroční číslo časopisu, již daleko napřed chystá ubohým redaktorům.

„Beseda kabátů.“ V kumbálku vetešnického krámu visí kabáty nejrůznějšího tvaru, povolání a stáří. Jednou, když pan Mumeles jde do synagogy, trochu si zahovoří. Hovor jejich jest trefná charakteristika těch, jižto je nosili.

Že sbírka vyznačuje se všemi přednostmi péra Čechova, netřeba podotýkati, a bylo by zbytečno ji teprve doporučovati

Dne 19. pros. pořádán slavnostní večer na počesť univ. prof. Dra. J. Durdíka a archaeologa Dra. J. Wankla. Význam Dra. Durdíka všestranně objasnil prof. *Dr. Kameníček*, zásluhy Dra. Wankla prof. *Dr. Dvorský*. Návštěva byla četna, přednášky velmi zdařilé. Oběma jubilantům zaslány blahopřejné telegrammy.

První schůze t. r. konána 9. ledna. Prof. *F. Dlouhý* referoval o premii „Uměl. Besedy“ na r. 1887., a prof. *F. Bartoš* zavedl lit. rozhovor „O literarních poměrech vůbec,“ který vyzněl asi v tento smysl: Slýcháme stále, že literatura mohutní znamenitě, — jest to pravda — ale jen do šířky, kdežto jí nepřibývá do hloubky. Píše se mnoho, avšak nikoli tolik dobrého, jako špatného Pátrámeli po příčinách, jsou to hlavně dvě: 1. literatura se nyní soustřeďuje v časopisech, 2. literatura stala se věcí obchodu. — Píšeli spisovatel pro časopis, má vykázanou dobu, kdy práce musí býti hotova a kdy musí se dodati, — práce taková nemůže býti tak dokonalá, jako kdyby pracoval jen tehdy, když je ve přiměřené náladě. Jiná vada toho jest, že spisovatel píše po kusech. Tak se stává, že děj na počátku krásně se rozvíjí, než nálada a nadšení nezůstává vždy stejno, a pokračování bývá velmi slabé. — Tím, že literatura stala se věcí obchodu, stala se i věcí konkurence. Jest nyní skoro více nakladatelů než spisovatelů. Každý nakladatel chce vykázati se nějakým literarním podnikem, a ježto sám prací posouditi neumí, tiskne se všechno. Tak na př. je množství časopisův učitelských, časopisů pro mládež; jen bibliothek mládeže jest kolem 20. Odkud vše zásobiti? Otiskuje se všechno, co se zašle, a proto arciť mnoho plevele. Vady ty jsou zřejmy. Jak jim odpomoci? První mohli by odpomoci pouze spisovatelé, kdyby nedávali nakladateli nežli práce celé. — Co se týče druhé vady, nezbývá než „kritika,“ a to kritika vážná od osob požívajících autority, nikdy kamarádská.

Po té posuzována příčina špatného odbytu knih. Práce, byvši uveřejněna v časopise, nevyjde knihou jako dříve po 5 létech, nýbrž často týž ještě rok a za půl roku prodává se o 50% laciněji. Skvostný papír pak knihy zdražuje. — Dále poukázáno ke krvavým romanům ve přílohách velikých našich denníkův a zhoubnému jich vlivu na vkus, jakož i k tomu, že máme sice veliké množství listův, ale do všech že píší titíž spisovatelé — tedy listy bez určitého směru — a dotýkáno se vůbec ještě jiných trudných stránek literarních poměrů našich.

Jednota literarni v Jičíně. Zprav. *J. Vlček.* Ve schůzi pořádané 24. listop. 1887. prof. *Paulus* promluviv stručně o básnické činnosti Nerudově, recitoval některé z jeho „Ballad.“ Zvláště milý dojem činí „Ballada horská,“ kde dítko, majíc vřelý soucit s Ježíškem ukřižovaným a vidouc jeho otevřené rány, snáší hojivé byliny, aby Krista uzdravilo, a pevná víra dobrého dítěte dokázala, že zázrakem rány Kristovy se zacelily. Pěkná je též „Ballada o Karlu IV.,“ kde se ukazuje

jak shodna je povaha lidu českého s vínem mělnickým, jež je zprvu trpkým, ale čím dále tím více chutná, že se nemůžeš od něho hned odtrhnouti: i slupka lidu našeho je drsna, ale kdo pozná jeho vzácné jádro, nemůže se v něm nepokochati. — Mimo to četl *Zd. Lepař* Heritesovu „Tetu," v níž trefně vylíčena podařená klepna, jež se tváří býti tvorem nejnevinnějším, pomlouvajíc však a štvouc kde koho.

Ve schůzi 1. pros. prof. *Jokl* pojednal o šíření literatury ruské na západě, hlavně ve Francii, kde zvláště spisy Turgeněva, L. Tolstého a Dostojevského těší se značné oblibě. — Prof. *Vlček* četl některé části z Legerova „Všedního života," poukazuje k tomu, jak bystrým pozorovatelem našeho maloměstského života je Leger, jak lehkou mluvou píše, že však si všímá více stránek temných, jsa silně nakloněn ku pessimismu, čehož si není přáti.

Ve schůzi 8. pros. prof. *Křížek* přednášel o básnické a vědecké činnosti Purkyňově a zmínil se ku konci, jak velikým vlastencem a jak znamenitým člověkem byl Purkyně, jsa až do smrti veselým a přívětivým. Po přednášce čtena několika osobami nejnovější jednoaktovka Stroupežnického „Sirotčí peníze," v níž zvláště vyniká krásná a vznešená povaha známé vlastenky Z. Černínové, jež raději obětuje vlastní majetek, než aby dala sáhnouti na peníze sirotčí, její péči svěřené.

Dne 15. prosince prof. *Paulus* podal životopis Máchův a naznačil, jaký je postup děje v jeho „Máji," načež prof. *Jirka* přednesl druhý zpěv, scenu ve vězení, jež zavaluje nemalé nesnáze, s citem vřelým s porozuměním uměleckým.

Dne 22. pros. prof. *Novotný* podal obsah z Jiráskovy pěkné selanky „Maryly," předčítaje jednotlivá charakteristická místa, v nichž spisovatel vystihl s obzvláštním zdarem tehdejší poměry, charakterisuje mimo jiné dobře křivoústého snídílka Tiburcího i vdavek chtivou starou pannu Eufemii. — Po té předneseno Fibichovo melodrama „Vodník," jehož část básnickou Erbenovu báchorku pěkně přednesla sl. Pekárkova. — Číslo z Čechova „Ve stínu lípy," vypravování politika obce, krejčíka, jaké měl dobrodružství v Benátkách, recitoval prof. *Servít.*

Dne 29. pros. p. *Kejzlar* promluvil o činnosti Jamotově a četl z jeho „Příroda a lidé" část „V trávě," a „Obecní dareba," jež se spisovateli vydařila snad nejlépe. Který lidumil, čta nebo slyše článek tento, nepomyslí si: Kéž má u nás každá sirotčinec a opatrovnu, kde by se dítky, o jichž vychování se nikdo nestará, a jež se stanou jak onen dareba metlou na obec, vychovávaly s tím prospěchem, aby se zlo předešlo a nebylo třeba potom trestati se zdarem nevalným! — Dále četl prof. *Eislt* z Čechových „Různých črt" „Brejle strýce Tomáše," v nichž se tepe zapomenlivosť a roztržitosť, jíž pak trpí mnozí nezaslouženě.

Dne 5. ledna 1888. recitoval prof. *Jirka* další, třetí část Máchova „Máje," jak Vilém byl vyveden z vězení, jak se loučil se životem a jak skonal; zvláště se zdařil přednes slov „Zborcené harfy ton . . ." — Prof. *Vlček* četl Čechovu humoresku, vydanou v nové sbírce „Stehlíkův duch," v níž se podává obrázek naší maloměstské společnosti, jež má smysl jen pro karty, pro určitý počet sklenic piva, pro práci chlebařskou, pro nějaký klep a pikle obecné, nedbajíc o něco vyššího, jemnějšího, idealního. Za to se pak dle slov básníkových po smrti mění v žáby!

Z literarního spolku plzenského. Zprav. *Josef Kousal.* Nový rok literarní činnosti spolkové zahájil dne 10. října zemský poslanec a předseda spolku p. *Fr. Schwarz* statí: „O literarní naší spotřebě a produkci." — 24. října předn. *Dr. Löwy* „O nervositě" a pokračoval o tomto předmětu i 7. listop. — 31. října předn. prof. *Bursík* „O náhledech Platonových o státu a vychování občanů." — 28. listop. předn. prof. *Brtnický* své vzpomínky na Benátky a Veronu. — 5. pros. předn. prof. *B. Mach* „O životě a činnosti Pavla J. Šafaříka se zvláštním zřetelem ku vědecké činnosti národní školy." Přednáška uveřejněna v „Plz. listech" (č. 150. a 151.). — 12. pros. byla na programu literarní přednáška prof. *Čipery,* jednatele spolku, kterou příležitostně opatřím. — 17. pros. pořádal spolek ve spojení se spolkem českých lékařův a za spoluúčinkování „Hlaholu" ve velkém sále měšť. besedy slavnostní večírek za příčinou stoleté památky narození Šafaříkova. Na programu byly řeči *MDra. Batka* a prof. *Čipery.* Řečník první slavil vědeckou, druhý spisovatelskou a vlasteneckou činnosť oslavencovu.

Král. č. spol. nauk. Dne 2. listop. vykonány volby funkcionářů společnosti na budoucí tříletí, a sice tak, že zvolen za presidenta: *J. Jireček,* c. k. ministr m. sl.; za vicepresidenta: *Dr. V. Šafařík,* prof. lučby na c. k. č. universitě; za gener. sekretáře: *Dr. K. r. Kořistka,* prof. geodaesie na c. k.

u vys. školách polytechnických; za sekretáře třídy historicko-filologické: *Dr. V. V. Tomek*, prof. rak. dějepisu na c. k. č. universitě; za sekretáře třídy mathematicko-přírodovědecké: *Dr. K. Vrba*, prof. mineralogie na c. k. č. univ.; za pokladníka: *Dr. F. J. Studnička*, prof. mathematiky na c. k. č. universitě.

Dne 14. listop. prof. *Dr. J. Čelakovský* zmíniv se o výsledcích lonských svých studií, jež o prázdninách hlavně v archivech a bibliothékách měst Budišína, Zhořelce a Vratislavi konal, promluvil o dvou zajímavých registrech kanceláře hrabství kladského z l. 1472.—1505., jež se chovají v král. státním archivu vratislavském. Kladsko, jak známo, přešlo r. 1454. koupí od Viléma Krušiny z Lichtenburka na správce zemského Jiřího z Poděbrad, jenž obdržev r. 1462. od císaře Jindřicha III. majestat na povýšení tohoto bývalého kraje země české na hrabství, udělil jej společně s vévodstvím minsterberským r. 1465. synům svým v léno. Nejstarší z těchto synův, Jindřich, obdržel po smrti krále Jiřího Kladsko a Minsterbersko při rozdílu r. 1472. učiněném jako otcovský podíl a panoval v obou zemích do r. 1498., načež po smrti jeho uvázali se synové jeho Albrecht, Jiří a Karel společně jako knížata Minsterberští a hrabata kladští v otcovské dědictví. Tito nepodrželi Kladsko však dlouho, nýbrž pro veliké dluhy, jež po otci zůstaly, byli nuceni prodati je r. 1501., a to rakouskému pánu Oldřichu z Hardeka. Z této tedy doby panování knížat Minsterberských v Kladsku zachovala se dvě registra, do nichž zapisovaly se důležitější listiny, z kanceláře knížecí vydané. Listiny ty týkají se větším dílem poměrů manských a mohla by se registra ta též deskami manskými hrabství kladského nazvati. Některé listiny týkají se též panství, jež knížatům Minsterberským v Čechách náležela, jako Broumova, Náchoda, Litic a Chocně. Registra tato poskytují mnoho nového světla zvláště o manském právu, jež v Kladsku platilo, a o jiných právních poměrech hrabství kladského. Značná část zápisů psána je českým jazykem a bude v „Archivu Českém“ uveřejněna.

Dne 28. listop. předneseno bylo pojednání mimořádného člena *F. Menčíka* o Danielovi Krmanovi, záslužném spisovateli slovenském, který žil na konci věku 17. a v prvních třech desítiletích věku 18. P. Menčík podává ve stati své nejdříve některé podrobné zprávy k životopisu otce jeho, načež se zabývá velmi podrobně s osudy tohoto pozoruhodného muže, jenž jednak horlivostí v úřadu povolání svého, jednak jako spisovatel vynikal. Zvláště zajímavé jest vypravování o Krmanově poselství ke švédskému králi Karlovi XII., o němž p. Menčík dopídil se zvláštního spisu z Krmanova péra pocházejícího. Ku konci stati své doplňuje p. Menčík dosavadní seznam spisů jeho v „Rukověti“ Jirečkové uvedený ještě některými dosud neznámými.

Ve schůzi řádných členů dne 7. pros. po přečtení a schválení zápisníku poslední schůze a po vyslechnutí některých zpráv generalního tajemníka a pokladníka ujal se slova vládní rada prof. *V. V. Tomek*, aby přečetl oznámení toto:

„Číslo II. pátého ročníku „Athenea“ přináší spis řádného člena společnosti naší, pana prof. Gebauera, ve kterém před čtenářstvem tohoto časopisu přesuzuje jednání královské české společnosti nauk v příčině subvenci jemu odepřené na přípravné práce ke „Slovníku staročeskému,“ obraceje se zvláště proti nížepsané kommissi, dle jejíhož dobrého zdání společnosť odmítla další poskytování subvenci této na rok 1887.

Slavná společnosť nauk na základě onoho dobrého zdání odmítla subvenci z té příčiny, že nechtěla podporovati díla, které po zavržení rukopisů Královdvorského a Zelenohorského od p. prof. Gebauera musí zůstati neúplné a tudy závadné, majíc zajisté na zřeteli, že by dalším poskytováním podpory od té chvíle, co prof. Gebauer proti všemu nadání jejímu počal rukopisy ony vyhlašovati za podvržené, brala na sebe zdání před obecenstvem, jakoby auktoritou svou schvalovala mínění jeho o rukopisích.

Prof. Gebauer praví ve svém spise, že společnosť tak učinila, protože byla špatně poučena, a viní tedy nížepsanou někdejší kommissi, že společnosť špatně poučila, ano vyhlašuje důvod pro usnešení společnosti uvedený za zjev nesnášelivosti vědecké.

Když p. prof. Gebauer dále praví, že on se svými přátely stojí na půdě vědecké pravdy a že krom toho vede ho i přátely jeho povinnosť a láska k národu, žeť nechtí, aby národ náš podvodnými padělky nadále byl klamán; musímeť se i my osvědčiti, že se mínění naše opáčné o pravosti rukopisů zakládá na vědeckém zkoumání, jehož podstatnosť tím ještě není podvrácena, že pan prof. Gebauer se svého jednostranného stanoviště linguistického nechce ji uznati, jakož i že vlastenecké smýšlení naše není lehčího

zrna než jeho, když se snažíme národu našemu zachovati v plné vážnosti, což jest největší chloubou starého jeho písemnictví.

Pan prof. Gebauer v závěrce svého článku opouští „svatou půdu“ vědecké pravdy, na kterou se jen několik řádků před tím odvolával, vynášeje se tím, že prý počet přívrženců jeho se množí a bude se dále množiti. Většina hlasů zajisté v otázkách vědeckých nerozhoduje. On ovšem praví, že k němu se přihlašují „mužové, jejichžto bezúhonná česť a vlastenectví obecně se uznávají a váží, kdežto přátelé rukopisů leda nějakým přeběhlým augurem a prospěchářem chlubiti se mohou.“ Roztřídění takové jest lehčeji tvrditi, než dokázati. My aspoň členové zmíněné někdejší kommissí nejsme si svědomi žádného prospěchářství, které by nás bylo vedlo při našem dobrém zdání v příčině subvencí na „Slovník staročeský.“

Se vzhledem k útoku na nás učiněnému panem prof. Gebauerem osvědčujeme se před slavným sborem tímto, že jsme podali tehdejší dobré zdání své dle nejlepšího vědomí a svědomí beze všech vedlejších ohledův, a zůstavujeme to slavné společnosti nauk samé, jak soudí o slušnosti a kollegialnosti svého řádného člena, který takovýmto způsobem se chová ke společnosti a spolučlenům svým, a jak se nadále slavná společnosť zase k němu míní chovati.“

Na to rozpředla se dlouho trvající debatta, kteráž ukončena po náhlém odchodu pp. členů J. Gebauera a A. Seydlera, načež do zápisníku o této schůzi přijato v příčině tohoto podání jednohlasné usnešení toto: „Společnosť přijímá osvědčení kommisse s uspokojením na vědomí a setrvává v přesvědčení, že kommisse jednala v té příčině dle nejlepšího vědomí a svědomí svého. Zároveň vyslovuje své politování nad dotčeným počínáním svého řádného člena prof. Dra. Gebauera v této záležitosti.“

Pak předložena a se všemi návrhy přijata jednohlasně zpráva kommisse tato:

„Kommisse zřízená ku předchozí poradě o návrhu Kalouskově radila se znova dne 12. listop. 1887., a sjednotila se předložiti společnosti dole psaný návrh ku přijetí. Přítomni byli všichni členové kommisse, totiž pp. rytíř Kořistka, Čelakovský, Seydler, Studnička a Kalousek. Pan Čelakovský před koncem schůzky musil odejíti. Všecky kusy předkládaného návrhu byly přijaty jednohlasně. Pan Seydler hlasoval též pro všechny kusy, vyminil si však, že v plenum bude mluviti proti celému návrhu. Kommisse navrhuje takto:

1. Usnešení král. české společnosti nauk ze dne 7. března 1860., kterým přestalo obvyklé dříve posuzování spisů, pocházejících od řádných členů, tímto se odstraňuje, a zavádí se na jeho místo tento řád:

2. Každý spis, sepsaný od řádného člena a podaný společnosti, aby jej vydala svým nákladem, odevzdá se napřed dvěma referentům, jež řádná schůzka volí ze řádných členů té třídy, do jejíhož vědeckého oboru předložený spis náleží.

Toliko přednášky a krátké písemnosti, ježto ustanoveny jsou do „Věstníka“ a objemem svým nevyplní ani dva tištěné archy, nevznášejí se na referenty, nýbrž třídní tajemník sám je ohledá a opatří svým visem, když se hodí do tisku Jeli spis ustanoven do „Věstníku“ a vydá více než dva tištěné archy, jmenuje dva referenty k němu praesidium samo ihned.

3. Řečení dva referenti nemají podávati kritiky o vědeckém obsahu předloženého spisu, nýbrž písemné referaty jejich v obyčejném příznivém případě, když nenašli žádné závady, budou obsahovati hlavně jen návrh, aby společnosť ten spis vydala.

Pakli by referenti nalezli nějakou závadu, oznámí ji v referatech svých a navrhnou, buďto aby spis se nevydával, anebo aby se vydal, když by závada se odstranila. Závada taková může záležeti buďto v tom, že by se spis nesrovnával s účelem společnosti, vyměřeným v paragrafu 1. jejích stanov.[1]) anebo ve formalních stránkách spisu, zejména v té, když by v něm nebyla zachována forma přiměřená a důstojná společnosti nauk.

Referenti podají své referaty z pravidla již ve schůzi nejblíže příští.

4. O návrzích referentů rozhoduje schůze řádných členů prostou většinou hlasů.

Ku platnému usnešení, když většina spis zamítá, jest potřebí, aby přítomno bylo nejméně devět členů.

5. Spisů, jejichž spisovatelé nejsou řádnými členy, toto přítomné usnešení se netýká, a ty budou se posuzovati i budoucně dle dřívějších obyčejův a usnešení.“

Dále požádán p. místopředseda prof. Dr. V. Šafařík, p. gen. tajemník prof. Dr. K. r. Kořistka a p. senior společnosti, vládní rada Dr. V. V. Tomek, aby k nastávajícím 90tiletým narozeninám člena, p. vládního rady Dra. V.

[1]) Paragraf 1. stanov našich předpisuje: „Účel společnosti jest zpytování v oboru všechněch věd a jich všestranné vzdělávání, vyjímajíc toliko bohosloví a positivní právnictví.“

Matzky osobně přednesli blahopřání celé společnosti. — Konečně přečteny některé návrhy k lednovým volbám členů.

Dne 12. pros. prof. *Dr. Prášek* pojednal o otázce: „Dlužnoli i přes nejnovější útoky přikládati authentičnosti athenské periegesi Pausaniově?“ Nejprve předeslal přednášející úvod o významu a zvláštnostech athenské periegese Pausaniovy, dotkl se toho, že byla po dvě století pokládána za přední základ monumentalné topografie athenské a šíře promluvil o nejnovějších námitkách proti její authentičnosti, vznesených skrze Wilamowitse a zvláště skrze A. Kalkmanna. Po té jal se vyvraceti výwody Kalkmannovy, nejprve ve příčině Peiraica. Co se týče athenské topografie, rozdělil přednášející důvody své pro authentičnosť ve dvé: v důvody obecné a zvláštní. Po stránce prvé jal se dovozovati vrátkosť důvodů Kalkmannových, poukazuje ku zvláštnostem osobního názoru Pausaniova, k jeho opomíjení staveb profanních a k nechuli ku stavbám římským. Potom přešel k důvodům zvláštním, z nichž authentičnosť Pausaniova jest na biledni, i pojednal o episodě o Enneakrunu, o troskách dlouhých zdí, o tak zv. Theseii, o identičnosti oltáře Eleova s oltářem dvanácti bohův, o identičnosti gymnasia Ptolemaiova s gymnasiem Hadrianovým, o pomníku Filopappovu a o nezvratném důkaze, že popisuje Pausanias Nové Atheny Hadrianovy. Z důvodů těch dovodil, že Pausanias líčí město věrně dle zažitých zkušeností svých, že však začastá závisí na nedoukých průvodčích neboli exegetech, čímž vysvětlují se i domnělé neshody v textu a v označování jeho.

Literarni jednota v Klatovech. 26. pros. popisoval *P. Alois Kleran* palác vatikanský; nejdříve předeslal historii výstavby této monumentalní budovy, načež, popisuje jednotlivé její díly — pokud krátkosť doby stačila — zmínil se i o životě umělců, pracovavších v nádherných síních tohoto paláce. — 3. ledna započal cyklus přednášek z oboru právnictva *JUDr. J. Hirsch* O původu zákonodárstva vůbec. Prvý oddíl jest: Světské zákonodárstvo Mojžíšovo. — 10. ledna předn. prof. *J. Ošťádal*: „V jakých fasích nalézá se nyní spor o Rukopis královédvorský.“

Jednota literarni v Jindřichově Hradci. 27. listop. předn. adj. *Schulz* O některých básních J. Vrchlického. — 8. ledna předn. sl. ředitelka *Paralova* O Legerově „Poslední rusalce.“

Cyklus veřejných přednášek pořádají dobročinné spolky „Odbor Bolzanův pro zřízení českého sirotčince učitelského“ a „Odbor pro zřizování a vydržování konviktů pro studující syny a dcery učitelů“ v měsíci lednu a únoru 1888. ve dvoraně Měšťanské besedy pražské. Vzhledem k humanním účelům obou spolkův uvolili se přednášeti *Marie Červinková-Riegrová* O nalezencích v Čechách, *Dr. Zikmund Winter* Kterak dávní Čechové bydleli, *L. Pek* O životě naší mládeže, *Dr. K. Cumpfe* O staro-římské kuchyni, *Vavřinec Dusek* O nihilistickém hnutí na Rusi, a *Josef Kořenský* O cestě po Sibiři.

„Máj,“ klub českých spisovatelů v Praze, 27. pros. konal ustavující schůzi. Účelem spolku jest ochrana a sledování zájmů spisovatelských, jakož i hmotná podpora členů. Členem může se státi každý belletrista mladší 35 let. Zakládajícím příznivcem jest, kdo složí 100 zl. jednou pro vždy, přispívajícím, kdo nejméně 5 zl. ročně spolku věnuje. Každý prvý čtvrtek měsíce jest jour fix, pravidelné schůze konají se jednou za čtvrť roku. Předsedou zvolen *Aug. Eug. Mužík*, členy výboru *J. Červenka*, *Ant. Klose*, *Fr. Krapil*, *O. Seykora-Kostelecký*, *M. A. Šimáček* a *Dr. Em. Zítek*.

„Umělecká beseda“ jmenovala hr. *Lva Tolstého* čestným členem — 8. ledna hovořeno o ruských dramatech, zvl. o „Ženitbě Běluginově.“

Jednota filosofická v Praze. 14. ledna předn. *Dr. J. Durdík* o Gust. A. Lindnerovi.

Jednota českych filologů v Praze. 15. ledna předn. prof *Dr. Arn. Kraus* o něm. básníku A. G. Meissnerovi.

„Zvonimir,“ chrvatský akademický spolek ve Vídni, oslavoval 8., 9. a 10. ledna třistaletou památku narození *Ivana Fr. Gunduliće*.

Mezinár. sjezd učenců katolických konán býti má 8. dubna 1888. popudem učenců francouzských. Prozatímný program jest tento:

Třída	Sekce	
I. třída. Filosofie a věda socialní.	1. Sekce:	Theodicea.
	2. „	Povšechná metafysika a kosmologie.
	3. „	Psychologie a psychofysiologie.
	4 „	Právo.
	5. „	Socialní politika a národní hospodářství.
II. třída. Přírodozpyt a vědy exaktní.	1. Sekce:	Mathematika, mechanika, astronomie.
	2. „	Fysika a lučba.
	3. „	Zoologie, biologie, fysiologie.
	4. „	Geologie a palaeontologie.
	5. „	Anthropologie, ethnografie, filologie.
III. třída. Dějezpyt.	1. Sekce:	Dějiny bibl. (Starý Zákon). Vztahy k výsledkům dějezpytných studií o východě.
	2. „	Původ křesťanství. (Dějiny Ježíše Krista a apoštolů. Pracírkev.)
	3. „	Dějiny církevní: jejich socialní význam.
	4. „	Srovnáv. věda náboženská.
	5 „	Křesťanská archaeologie.

Přihlášky a dotazy buďtež adressovány: Msgr. d'Hulst — Rue de Vaugirard 74 à Paris.

II. Smíšené.

Proti článku **„Osoby a věci římské,“** uveřejněnému v „Osvětě“ na konci minulého ročníku, ozval se vzhledem k papežskému jubilaeu brněnský „Hlas“ odsouzením, napsaným od *Jos.*

Hrubého, o čemžto zmínili jsme se minule pod posudkem „Osvěty." Jiné katol. noviny pražské zase článek *Kuffnerův* z „Osvěty" otiskly jakožto případnou charakteristiku Leona XIII. „Hlas" sám brzy článečkem *Ekertovým* ono odsouzení odvolal, které však, jak doslýcháme, mělo již pro „Osvětu" nepříznivé následky praktické.

Volapük doporučuje *J. M. Bakalář* ve „Vlasti" (str. 293.) jakožto „genialní vynález, a to kněze katolického," mluvě pohrdlivě o odpůrcích jakožto „lidech, kteří volapüku neznají." Takových „lidí" ovšem jest a zůstane velikánská většina na světě, zvláště když počínají se šířiti již dvě jiné světové („mezinárodní") řeči. Patrně každý není tak „genialní," jako ti jistí, aby „genialní vynález" ihned pochopil!

„Humoristickým listům" vytýkají se nejnověji různé vady. Jednak jsou prý „nečeské a neslovanské, dělané dle oplzlých francouzsko-vídenských plátků, dále že mají zhoubný vliv na společnosť naši, jmenovitě na společenský vtip i vkus; že jsou to listy bez humoru, určené pro jistý typ lidí cestujících, kteří jednostrannosť svého života oslazují si oplzlými a dvojsmyslnými vtipy" (Čas). Jednak s náboženského stanoviska protestuje čtenářský spolek velehradský listem z 31. pros. 1887. „Hlasu" zaslaným proti doslovnému uvádění a illustrování výňatků z Písma sv.

O rozkolech náboženských v Čechách a na Moravě a zhoubnosti jejich pro národ, kterou dokazují ode dávna spisovatelé střízliví (zvláště co do husitismu a protestantismu), několik pozoruhodných myšlének obsahuje článek *Ot. Červinky* (ve „Hl. nár." č. 5.): Fridrich II. o nás. Bylo by záhodno, aby belletrie, ani předních zástupců jejích nevyjímajíc, podobným studiím více píle věnovala.

Kalidasa na divadle vyvolán, a sice nedávno v Mnichově. Dávala se dramatická jeho báchorka „Urvasi" ve skvělé úpravě, zařízené již umění milovným Ludvíkem II., tak že galerie záhy uneseny byly ku hřímavému potlesku a vyvolávání autora: „Kalidasa!" Nadšené to vyvolávání jen ještě rozdrážděno posměchem parterru, vykládaným za divadelní vzpouru proti básníkovi, za něhož konečně přinucen byl poděkovati se, aby bouři utišil, divadelní strojmistr. Škoda, že Lessing nepíše již své dramaturgie!

Anglický státník **Gladstone** koná studia k dílu o poměru náboženství olympského k nadpřirozenému zjevení.

Všeobecný bibliografický věstník počal minulého roku vycházeti v Lipsku. Ze slovanských literatur tu a tam všímá si ruštiny.

Skvostná kniha L. Halévyho. V poslední době těší se značné pozornosti roztomilý, duchaplný literat francouzský, *Ludvík Halévy.* Toho příčinou jest jeho „Abbé Constantin" („Vesnický farář." jenž vyšel u nás ve „Zlaté Praze" a nyní ve knize u J. Otty v Praze v překladě *Č. Lipiny*), prostá, dojímavá kniha, jež jest namířena proti přepjatému naturalismu, která byvši v divadlo zpracována, dávána jest dosud s neobyčejným úspěchem na divadle Gymnase. Nyní se dočkal „Abbé Constantin" skvělého vydání knihového, jakého si my jen vůbec pomysliti můžeme. Francouzi jsou v té příčině velmi vybíraví. Stará nakladatelská firma Goupilova, kterou nyní spravují Baussod, Valadon a spol., se známou uměleckou noblessou ujala se originalní myšlénky vyzvati *Magdalenu Lemaireovou,* výtečnou umělkyni, aby vypracovala 36 velikých akvarellů pro knihové vydání „Abbé Constantina." Ovšem, že byl výsledek finanční značný a autor oblíbeného romanu a četné návštěvě se těšícího dramatu stal se pojednou „lvem dne." *E. V. Hynek.*

III. Rozpravy literarní v časopisech.

Stoklasa, O chemické a mikroskopické zkoušce RK. (N. l. 354.).
Blahouš, Bajka a podobenství a jich význam (Kom. 2.).
Červinka, Fridrich II. o nás (H. n. 5.).
Dvořák, O úvodech školních ku četbě klassických autorův (Krok 1.).
Funtíček, Sbírka zeměpisných příkladů k logice Dra. Dasticha a V. Jandečky (Kom. 4.).
Guyau-Sinica, Věda a umění (Lit. L. 1.).
Hess, Česká škola dramatická (Č. Thalia 2.).
Hulakovský, Máli se dáti žákům do rukou bible? (Krok 1.)
Jeřábek, Ein kampf um Rom. Německý roman Felixe Dahna (N. l. 357.).
Kameníček, Prof. Dr. J. Durdík (Lit. l. 2.).
Klika, O významě cest obchodních (Kom. 2.).
Křivý, Ivan F. Gundulić, básník „Osmana" (L. ze záp. Mor. 2. sl.).
Kuba, Hudební umění lidu polského (Sb. jedn. českoslov. 1887.).
Kuber, České časopisectvo v letech 1848.—1850. (M. O. 2. sl.).
Kuffner, Léčba šílenosti (Sv. 1.).
Kvapil, V době libánek. Črta ze života Ad. Mickiewicze (Zl. Pr. 1.).
Mattuška, Jan Šrámek, zakladatel prvního č. listu v Jindř. Hradci (Obl. od Nežárky 1.).
Menčík, České pověsti erbovní (Sv. 4.).
Mrštík, O umění v literatuře (Ned. l. $^{15}/_{1}$).
Píč, Varjagorusové (Sb. jedn. českoslov. 1887.).
Pivoda, Učitelské sjezdy zahraničné r. 1887. (Kom. 1.).
Pover, Gustav Pfleger-Moravský a jeho spisy (Lit. l. 1.).
Prášek, Procházky athenské (Zl. Pr. 3.).
Prusík, Duchovní romany: Život Josefův (Krok 1.).
Řeháková, V rodišti Fr. Prešérna (Ž. l. 1.).
Štěpař, Stručné poznámky o důležitých věcech (L. l. 1.).
Trakal, O srovnávacím bádání v právech Slovanů (Sb. jedn. českoslov. 1887.).
Tyršová, O významu ručních prací pro tříbení vkusu a krasocitu (Čas. uč. 1.).
Vives-Petrů, O výchově ženy křesťanské (Šk. a život 1.).
Vrchlický, Novinky z italské literat. (Ned. l. $^{15}/_{1}$).
— Eduard Pailleron a jeho „Myška" (Č. Thalia 1.).
Vymazal, Deklinace zájmena týž (Kom. 1.).
Winter, O staročeském milování (Sv. 1.).
Wünsch, Z cest po Armenii (Sv. 1.).
Zíbrt, Lancknechti (Ned. l. $^{25}/_{12}$).
— O vodníkovi u starých Čechů (Slov. sb. 12.).
— Z dob nejhlubšího spánku národa českého (Sb. jedn. českoslov. 1887.).
Žahourek, O utvoření literarního spolku a československé knihovny v semináři budějovském (Hl. l. 2. sl.).
Zpomínky na první ročník „Hlasu" roku 1849. (Hl. 4. sl.).

Němec o Nerudovi (N. l. 351.).
Šafaříkovy „Slovanské starožitnosti“ (N. l. 346.).
Tragika ve Sládkovičovej „Marine“ (Slov Pohl'. 12.).
Alberti, Litterarische essays (Blätter für litt. unterh. 51.).
Batscher, Bei Tolstoj (Leipz. Ztg. 97.).
Baumgartner, St. Petersburg (Stimmen aus Maria Laach 1.).
Bormann, Henrik Ibsen (Leipzg. Ztg. 88.).
Dressel, Das neueste nebelgebilde d. materialistischen lebenserklärung (St. a. Maria-Laach 1.).
Döllinger, Dante als prophet (Allg. Ztg. 335.).
Gietmann, Zur christlichen aesthetik (Stimmen aus Maria-Laach 1.)
Grupp, D. anfänge d. cultur (Natur u. offenb. 12.).
Honthumb, Eine neue entthronung Shakespeares (Ggwart 50.).
Langkavel, Die zeitalter des glaubens und wissens (Deutsche Revue 1.).
Noé, Jean Paul Richter u. das feuilleton (Allg. Ztg. 348.).
Stara, Zur würdigung der kirchl. anschauungen über d. theaterwesen (Theol. Quartalschr. 4.).
Woerner, Henrik Ibsen (Allg. Ztg. 305.).
Colinet, La méthode dans l'histoire des religions (Muséon 11.).
Gebhart, Un problème de morale et d'histoire. Les Borgia (Revue des deux Mondes $^{15}/_{12}$).
Lévêque, Essai sur le libre arbitre (Journ. des Savants 10.).
Perrot, La question homérique (Revue des deux Mondes $^{1}/_{12}$).
Stein, Archives pour l'histoire de la philosophie (Rev. critique 49.).
Tatitscheff, La vérité dans l'histoire (La nouv. Revue $^{1}/_{12}$).
Bennett, The Life a. Letters of Charles Dickens (Acad. 813.).
The Chronology of the Rig-Veda (Ath. 3136.).
Chiarini, L'avvenimento della letteratura universale (Nuova Antol. 24.).
Fornioni, La commedia del secolo XX (Nuova Antol. 21.).

IV. Díla posouzená.

Adámek, Z naší doby (C. D.: H. n. 1.).
Ambrož, Anděl strážný (B: Hl. l. 2.).
Björnson, Synnoeva Solbakken (Tichý: Lit. l. 2.).
Čech, Různé črty, žertovné i vážné (Dlouhý: Hl. l. 2.).
— Jitřní píseň (=: Zl. Pr. 6.).
Dudík, Člověk, obraz poutníka (P. Method: Hl. l. 2.).
Frič. Paměti (Hořický: H. n. 6.).
Herrmann, Švanda dudák (Josipovič: N. l. 5.).
Hlavinka, Bludy a lži v dějinách (J. V-e.: Lit. l. 1.).
Holeček, Literarní premie Umělecké besedy na r. 1888. (Kochan: N. l. 351.).
Hrnčíř, Urbánkova Ústř. knihovna pro mládež (Pivoda: Kom. 3.; Soukal: Uč. l. 1.).
Hviezdoslav, Hájnikova žena (Vítězný: Lit. l. 2.).
Jakubec, Povídky z kraje ve verších (Lit. l. 1.).
Jirásek, Zemanka (Keřský: Lit. l. 2.).
— Skály (L-a: Zl. Pr. 4.).
Kovalenská-Koněrza, Krutikov (-aue-: Lit. l. 1.).
Kozáková, Vínek pro dívky československé (E. S.: Čas. učitelek 2.).
Krch, Sny májové (Donát P-ý: Uč. l. 1.).
Kuneš, Boleslav III. Ryšavý (J. Lý.: Č. Thalia 2.).
Lhotský, Vyučování ve třídě elementarní (Krček: Škola a život 1.).
Mourek, Tandariuš a Floribella (Pelikán: Hl. l. 2.).
Nováková, Z naší moderní společnosti (Dlouhý: Hl. l. 2.).
Pokorný, Opět na horách (-p: Sv. 3.).
Příbík, Čtvrté přikázaní boží v dějepisných příbězích a povídkách (Soukal: Uč. l. 1.).
Rezek, Dějiny prostonárodního hnutí náboženského v Čechách (Kalaš: N. l. 5.).
Sládek, Sluncem a stínem (Č.: Lit l. 1.).
— Na prahu ráje (-p: Sv. 4.).
Solověv-Prokop, Ženitba Běluginova (B. F.: Zl. Pr. 5.; Čas 2.; M. A. Š.: Sv. 5.).
Stroupežnický, Sirotčí peníze (Č.: Lit. l. 2.).
Světlá, V hložinách (Č.: Lit. l. 1.).
Škába, Přítel domoviny (J. V.: Hl. l. 2.).
Tille, Učebnice zeměpisu (K.: Škola a život 1.).
Václavek, Moravské Valašsko (-aue-: Lit. l. 1.).
Vlk, Oříšky a hádanky (Pražský: Lit. l. 2.; Mojžíš: Kom. 3.).
Vrchlický, Zlatý prach (—: Zl. Pr. 5.; N. l. 351.).
— Dědictví Tantalovo (F. S.: Zl. Pr. 3.; z.: N. l. 351.).
— Barevné střepy (Č.: Lit. l. 2.; -p: Sv. 6.).
Wünsch, Z blízka a zdáli (Ševčík: Hl. l. 2.).
Jiřičky. Almanach pro mládež (Václavek: Kom. 1.).
Průmyslová čítanka pro školu a dům (F. F.: Čech 290.).
Romanová knihovna „Světozoru“ (Vykoukal: Sv. 2.).

V. Knihopisné.

Kadlec, Knihy Matice Chrvatské za rok 1886. (Slov. sb. 12.).
Překlady z literatury anglické r. 1882.—1886. (Soukal: Lit. l. 1.).
Přehled překladů do češtiny (Bř. Čt-ka: Lit. l. 1.).
Novinky auktorek českých (zazn. Ženské l. 1.).
Jelínek E., Bibliografija dzieł, rozpraw i artykułów czeskich dotyczących rzeczy polskich. Cz. III. (1883.—1886.). Krak. 1887.
Бронсовъ, Аристотель и Тома Аквинатъ. Спб. 1887.
Потебня, Объясненія малорусскихъ и сродныхъ пѣсень. Варш. 1887.
Соколовъ, Старорусскіе солнечные боги и богини. Симбирскъ. 1887.
Тимофеевъ, Вліяніе Шекспира на русскую драму. Казань. 1887.
Уренинъ, Очерки изъ психологіи славянскаго племени. Славянофилы. Спб. 1887.
Chleborad, Bulgarische grammatik. Wien.
Fehr, Das religiöse schauspiel des mittelalters. Frankf.
Fritsche, Molière-studien. Berl.
Geiger, Der selbstmord im class. altertum. Augsb.
Lindner, Die Veme. Münster.
Nietzsche, Zur genealogie der moral. Lpzg.
Pohl, Die altchristliche fresko- u. mosaikmalerei. Lpzg.
Pluzanski, Essai sur la philosophie de Duns Scot. Par.
Rabbe, Shelley sa vie et ses oeuvres. Par.
Roche, Histoire des principaux écrivains français depuis de l'origine de la littérature jusqu'à nos jours. Par.
Tardif, Essai sur le rythme en général et ses principales applications au chant. Angers.

Beers, An outline sketch of american literature. N. Y.
Bourne, English newspapers: chapters on the history of journalism. Lond.
Bowne, Philosophy of theism! N. Y.
Mensch, Characters of english literature. Kötten.
Morgan, Shakespeare in fact a. in criticism. N. Y.
Saintsbury, A history of Elizabethan literature. Lond.
Cappellazzi, Gli elementi del pensiero: studio di psicologia e ideologia sec. la dottrina di s. Thommaso d'Aquino. Crema.
Monti, Studî critici. Fir.
Romanelli, Dei fondamenti scientifici dell' arte letteraria e sunto critico della storia delle lettere italiane. Nap.

Feuilleton.

O utvoření literarního spolku a československé knihovny
v semináři budějovském.

Napsal *Jan Žahourek.*

Studující v středních a vysokých školách mívali spolky, aby mimo školu opatřili si zábavu a poučení. Bývaly ty spolky náboženské a vlastenecké. Těchto přibývalo u nás, když národ náš se probudil a nadšené studující sobě vychoval.

Pozorovati činnosť národa, podporovati práce vlastenecké, seznamovati se vespolek a vzdělávati se, byl úmysl členů takového spolku vlasteneckého. Již tehda, kdy vláda české národnosti přízniva nebyla, žily tyto snahy: studující scházeli se v příbytku některého spolužáka, tam čítali knihy, psali své noviny, hovořili o časopisech a nových knihách, o životě národa i řeči jeho; a pro tyto příčiny i kolik tříd spojovalo se. Což potom, když volnější nám nastali časové a professoři sami zalíbení měli v jazyku českém? Gymnasisté utvořili spolky tiché, akademikové rozličných krajů spolky veřejné — pro ušlechtění vlastní, pro vzdělání lidu a pro zvelebení národního života.

Také bohoslovci, studující v seminářích, mívali spolky, neboť ode dávna dosti kněží a bohoslovců vlasteneckých měli jsme.

V životopise drahého Pravdy čteme na příklad tuto zajímavou zprávu:

Když roku 1839. přišel Vojtěch Hlinka do II. ročníku do Prahy, byl již probuzeným Čechem; i v bohosloví chtěl se důkladněji vzdělati, proto několik horlivějších a neohroženějších bohoslovců sestoupilo se ve spolek: byli to sami Češi, a to ze všech ročníků; nebylo jich však mnoho, a ti mívali ve městě schůze, ve kterých se jednalo a rokovalo o náboženských otázkách a ve kterých každý měl svobodné slovo.« (Sebr. sp. IV. 420.)

Ani v budějovském semináři nescházela spolků podobných. »Náš seminář býval střed činnosti literarní, a tu hledělo se vždy též národního smýšlení,« řekl mi sám nynější vldst. pan ředitel semináře. Tyto snahy vlastenecké, idealní, podporovali arci jen někteří, a podniky jejich nebývali trvalé; žily, pokud některý velehorlivý bohoslovec o ně se staral a pro odchod jeho zanikaly. Teprv nynější jednota literarní ujavši se, založila kořeny pevné, rostla a rostla, až obsáhla všechny bohoslovce, majíc i zřízení upravené i účel určitě vyjádřený a zvětšený.

O utvoření literarního spolku v semináři budějovském první začal pracovati pastoralista V. Al. Petřík ve školním roce 1879. Původní myšlenka však vyšla z bohoslovců brněnských, kteří dávno již jednotu literarní měli, nazvanou po slavném knězi, básníku, spisovateli »Sušilovkou.« Bohoslovec Petřík psal si s brněnskými, a ti pobízeli ho, aby spolek založil, což on opět sděloval se svými známými, o kterých věděl, že na idealy myslí a že by chuť k práci měli.

Doba byla příhodna, nějaké hnutí, oprava žádoucí, neboť společenský život mezi bohoslovci tehda nebyl dokonalý. Mnozí rádi vyhnuli se zábavám málo ušlechtilým, přivinuli se k Petříkovi, scházeli se v konversatoři neb jiném pokojíku, hovořili o zamýšleném podniku, živíce zápal vlastenecký v srdcích svých, že druzí kollegové pro to je zlehčují, z toho si nic nedělajíce. (O. p.)

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník V. 1888. Číslo 3.

Moderní francouzští literati.

Napsal *E. V. Hynek.*

Pan *Bedřich Lolié* právě vydal knihu všeobecného evropského zájmu: »Nos gens des lettres,«[1]) jest sice ve mnohých částech svých specielně lokalní, pařížskou, budí však interess všeho vzdělaného obecenstva.

Prosím, kolikrát Vám již napadlo, co to vlastně jest spisovatelský talent? Jak si jej máme vysoko ceniti? Zajisté se Vám tato myšlénka dosti často namanula, ale jsme moderní, lehkomyslní lidé, neradi se obíráme, co jest mimo nás. A právě touto otázkou hnul *B. Lolié.* Ano, jeho vývody jsou velmi pádné. Poslyšte.

Nikdy, praví, nepoklesl hlouběji francouzský literarní vkus, jako v nynější době, třeba literatura u srovnání s periodami dřívějšími nikdy se nemohla vykázati větším počtem neodvislých exsistencí, jak jest tomu za nynější doby. Jsouli nároky na život v Paříži nedosažitelnější nežli někde jinde, ve městě, na venkově, zajisté jsou zde i podmínky neodvislosti daleko krutější. Ale i tato neodvislosť má svou cenu: spisovatel se musí módě dne přizpůsobiti, musí psáti své články tím způsobem, jaké požadavky se právě činí. Býti talentovaným to není nyní vše, musíte p r o n i k n o u t i massami těch všelikých trpaslíků, rázně si jimi proklestiti cestu.

Pravda, že má každý z nás představu, co může vynášeti jakýs obchod nebo nějaké učené povolání. Tak tedy dobře.

Ale jak pak dalece si ceníme literaturu?

Theodor Barrière pravil jednou v melancholické chvilce: »La littérature est une belle branche . . . pour se pendre,« vyrozumíváte a přikyvujete. Naši vzdělaní lidé mají špatné ponětí o literatech, nemají tu pravou představu o jejich vědomostech, nadání, energii, píli nevšední, nebo štěstí, jehož potřebujeme, abychom napsali roman, který by docílil pravého úspěchu. A což teprve pověstný dar divadelní, o němž se tolik mluvívá, poněvadž divadlo jest přece v modě.[1]) Spisovatel dramatický jest člověkem předurčeným, který se rodí s hvězdou na čele. On promluví, obecenstvo jej pozná a kloní se před ním. — — Co mluví se tedy o nadání, a přičítá se mu rozhodná důležitosť, když není ustálené formule. A když i nejnadanější zůstávají jen žáky, kteří jednoho dne mají štěstí a druhého nic! — Nadání jest vynález zcela moderní. Zrodil se s naším mechanismem divadelním. — V divadle se musí zvítěziti rázem; nemožno vychovávati si mysli a upravovati volně sympathie. Co uráží, co má neznámou příchuť, zůstane pohřbeno na dlouho, neli na vždy. — —

[1]) Paris 1887.

[1]) Citujeme nyní *Zolův* spis: „Le naturalisme au Théâtre.“

A zdá se, jakkoli ponižující nebezpečná jest tato formule umělecká, že má moc velmi značnou, poněvadž svádí tolik spisovatelů. Jsou lákáni vřavou bitevní a niternou potřebou násilně dobývati si obecenstva. Horší je, že kritika tím se kazí. Nemáte nadání, tedy jděte! Řekla to *Scribeovi,* když byl vypískán při prvých svých pokusech; opakovala totéž *Sardouovi* při jeho »Taverne des étudiants« (»Studentská krčma«): a podobným křikem vítá každého nově příchozího, přicházíli se svojí osobností. To pověstné nadání jest průvodním listem dramatických spisovatelů.

Máte nadání?

Ne.

Tož, seberte se, sice proženeme vám hlavu kulí. —

Ano, napsati divadelní kus, který by nenudil, který by opravdově celý večer bavil, a pak ob čas zase... Toť trefa!

A nyní mohl bych citovati opětně pana Emila Zolu, jeho statě: »Peníze v literatuře.« Ruku na srdce, kolik jest nás, že máme správnou představu, co autor vydělá, prosaicky řečeno, za to neb jiné literarní dílo.

Čteme najednou ve svém časopise, že literat X zemřel v chudobinci, a rychle se domýšlíme, že všichni spisovatelé umírají v chudobinci. A pak se zase dovídáme, že pan *Sardou* si koupil zámek Malmaison za fatku, za půl druhého milionu, a nyní si opět myslíme, že každý autor, který má vyloženou knihu ve výkladní skříni knihkupecké, jest milionářem, a hned máme chuti ucházeti se o jeho přízeň. Tolik peněz, co si jich nashromáždil Sardou, býval by si jich nastřádal Alex. Dumas, ba ano i Eugen Sue. Ale poklady, za které si mohl Dumas domy, statky koupiti, jakož i ony statisíce, které dostal Lamartine za svá dobrá díla, ale někdy i dosti prostřední, to vše mu nebránilo, aby na sklonku života se dovolával velikomyslnosti svého národu.

Spisovatelům dřívějších dob nebyla pravá cena peněz dosti značna; nyní, kdy v literatuře francouzské zavládl průmysl, nyní, kdy v pravém slova smyslu knihy se »dělají,« jdou hned za čerstva z tiskárny z ruky do ruky, kdy nebéře se patřičný zřetel na pokolení budoucí, pro které se v nynější době skoro ničeho neuchovává, ba, brzy přijdou doby, kdy literatura bude produkovati jen současníkům a zapomene docela na budoucí!

Kdo zná nyní hověti modernímu vkusu obecenstva, vydělá hodně peněz; proto nyní dopřává francouzská literatura svým pracovníkům hojné sprchy zlatého deště... Ale podmínka jest — pracovati dle vkusu doby! Musíte býti duchaplným chroniqueurem, znamenitým romanopiscem, dobrým v péře jako dramatik. A přece se znamenitě vyplácí býti dramatickým spisov. francouzským! Příklady: *Sardou,* nejnověji *L. Halévy* se svým »Abbé Constantinem« na divadle Gymnase, nebo předešlý se svojí »Toscou,« jíž vydělává báječné sumy na divadle Porte-Saint-Martin. Ale musíte s tím uměti zatočiť, aby po pět měsíců se dával jen a jen Váš kus, a aby neustále dostatek obecenstva odcházel od divadelní pokladny — jež nedostalo vstupenek. Pak obecenstvo Vás zbožňuje, stal Jste se králem dne. Když sto a padesát večerů skončilo, jest tak ku konci saisony, a nežli nová saisona nastane, toť se ví, Jste plodného péra, napíšete nový sensační kus! A nemáteli dramatické žíly, pak snad píšete romany. Ale jděte mi k šípku, s tím málo výnosným řemeslem! Pak najednou dostanete 30 centimů za prodaný výtisk! A tím způsobem musí knihkupec prodati 1500 výtisků, nežli shrábne autor svých 1000 frankův. A někdy Vám nevynese ani takové sumy, ba někdy volí ne-

šťastný autor to nejnevhodnější a vytiskne si svůj roman na — vlastní útraty! No, pak jej aspoň politujme! —

Zářivými výminkami jsou zde *E. Zola, J. Ohnet, A. Daudet* a j. Těm se hrne zlato plnýma rukama do klína. To jsou moderní lidé! Poptávka báječná po jejich knihách a patří to k dobrému tonu, ve vzdělané společnosti, míti na svém stolku jejich novinky. Pravda, tomu u nás nakladatelé naši sotva uvěří, co za báječné obnosy věnuje francouzský nakladatel na oznámení, reklamu nového svého romanu. Ale udělali dobrý coup se svým romanem, pak si může zavýsknout! A pánové Zola, Ohnet, Daudet prodají třeba několika časopisům najednou svůj nejnovější roman, jež jej současně přinášejí, autorisační právo prodá zase nakladatel také za hezký groš do ciziny, tak tedy v pravém slova smyslu zlatý déšť zasypává šťastné krále — romanciéry francouzské.

Také francouzští žurnalisté vedou někdy panský život. Jsou kronikáři, kteří si ročně vydělají 120.000 franků, aniž by se tělesně sedřeli; poměrně nepatrní lidé vyzískají 50.000—60.000 franků. Ano, musíme míti v l o h y, v l o h y, jež se dají zpeněžiti! Věřte, nyní by sotva sám ctihodný dějepisec *Thiers* dostal za devatenáct svých svazků dějin konsulátu a císařství — milion! *Louis Blanc,* který perutými slovy psal proti literarnímu majetku, sotva by v nynější době našel nakladatele na své dějiny francouzské revoluce, který by mu zajistil 500.000 fr. A sami vážení pánové *H. Martin, Michelet, Quizot* sotva by si nashromáždili nyní tak hezké jmění, jež by jim zajistilo učenými díly tak bezstarostné živobytí, jako se to stalo své doby. A vskutku, není to náhoda, že již po dvě desítiletí žádné podobné dílo nevychází; vždyť Francouzi jsou nejen nejduchaplnějším, ale také nejpraktičtějším národem na světě.

Praktický duch vnikl i do samé literatury. Co zatím Anglie produkuje ročně řadu básnických knih, které bohatí Angličané zlatem svému Tennysonovi a j. vyvažují, u Francouzů znamenitě akreditovaná firma *Fr. Coppéea* smí ročně veršovanými knihami mluviti k obecenstvu, jež za to svého miláčka zbožňuje! Ano, obecenstvo francouzské nemiluje pokusův ani u dobrých firem, chce míti jen podařené věci! A ty mají pak úspěch, za které pak také náležitě platí. Tak třeba *G. Daudetovi* vynesl jeho »T a r t a r i n s u r l e s a l p e s« 150.000 franků, nebo *Zola* jest tím šťastným mužem, který za den prodal »Nany« 55.000 výtisků.

Běda však, neodpovídáli Váš roman vkusu obecenstva, a třeba Jste firma dobře zapsaná u čtenářů. Pak se rychle jen věnujte jinému oboru, Jste nadobro ztraceni! Obecenstvo chce ročně několik prací, podepsaných zvučnými, renomovanými literaty a pak množství dosti dobrých prací známého genru.

Každý nováček ať se chrání jen vstoupiti před soudnou stolici čtenářskou s něčím novým, co by vyžadovalo na čtenářích namahání, vší pozornosti, vlastního úsudku! V tom jsou vskutku Pařížané ojedinělá species, která třeba neustále kolotá ve víru vzrušení, vášní a událostí pořáde nových, jež si osobuje rozhodčí moc nad francouzskou literaturou, spokojuje se neustále s věčně těmitéž varianty na zastaralá themata.

Prodejná literatura stanovila nezvratná pravidla a dovolujeli si jakých výstředností, jsou to ony v řeči. Toto tak zvané »přizpůsobení« literarní bude míti za následek, o kterém se dosud moderním Francouzům ani nesní. Čím více bude její kruh omezován, čím více bude literatura uniformována a pouze lokalním okolnostem přizpůsobena, tím méně bude jiným národům vyhovovati. Všemocnému panství francouzské litera-

tury hrozí na ten způsob nebezpečí, brzy mu tedy odzvoní, nestaneli se náprava.

A u nás příkladně jak v divadle, tak v literatuře hýří francouzská literatura; vedlé dobrých věcí překládá se mnoho bezcenných. A naši sousedé Němci činí rovněž tak. Snad se později najde zdravá, dobrá studnice belletrie slovanské, ruské, ku které nyní přicházíme, ob čas se i napijeme, ale studený doušek nás zarazí a my odkvapíme, abychom za chvíli zkoušeli znova . . .

Pravá moderní kniha, máme zde na paměti výtvory fantasie, upadá v zapomenutí. Ano, kniha taková neztrácí ceny pro ty, jež patří na okolí prosycené barvami povědomými; má sice svou literarní cenu, již jí neupíráme, která vzala svůj původ v tom, jak B. Lolié případně poznamenává, »kdy talent byl nucen starati se o denní skývu chleba.«

Nám cizincům to ovšem není dostatečným důvodem, a proto proč bychom se pokořovali. Francouzská komoedie má těchto známek místních dostatek, a přece přejde všechna jeviště evropská. Předně jest to týž hlouček autorů, s nimiž se na jevišti setkáváme.

Ale právě tato »řemeslnosť« čili lépe řečeno macha nebo routina, jež jest každé knize francouzské osudná, slaví pravé triumfy na prknech, jež svět znamenají.

Není třeba šířiti slov, aby lépe vynikl rozdíl mezi knihou a divadlem. Routina zošklivuje nám knihu, činí ji banalní; na divadle ji však vítáme, zde má oprávněné své místo! Možno si mysliti účinlivé drama bez nevyhnutelné routiny? Co zveme na divadle předností, knihu to hanobí, zatracuje! Čím stůňou naše divadelní kusy, když tak mluvíme o divadelním úspěchu? Proč tedy nemáme šilhati do Paříže? Ale s romanem bychom mohli býti opatrnějšími; nyní, kdy ruský roman vykazuje tak fenomenalní talenty, jmenujme jen Tolstého, pak třeba italský roman, Farinu, Math. Seraovu, ty dlužno ponenáhlu k nám uváděti.

Vše se změní, ba musí se změniti při takovém zdokonalování literarního řemesla, jak podotýká B. Lolié, ale proces musí nastati brzy!

Jako politika francouzská spoléhá se sama na sebe, tak si počíná i francouzská literatura. Spisovatelstvo francouzské vidí svou podporu ve vlastní zemi, omezuje se tedy; a třeba pařížští spisovatelé mají nyní snesitelnější postavení v příčině finanční, písemnictví francouzskému pomoženo tím pramálo!

Zajisté každý soudný pozorovatel současné literatury francouzské dobře rozeznává, co se dá z ní potřebovati; Francouzům však nedostává se bystrého pozorovacího talentu, kterým se jiné světové literatury vykazují.

Rugjer Jos. Bošković a jeho názory filosofické.

Dle pramenů podává *Jos. Kouble.*

(O.) Druhý hlavní výzkum Boškovićův jest jeho jediný, svrchovaný zákon přírody. Boškovićův zákon ten, který molekulné síly s gravitací pod jediný společný, svrchovaný pojem shrnuje, praví:

V nejmenších možných rozstupech působí atomy mezi sebou odpudivě; v rozstupech ne již nejmenších, avšak ještě nekonečně malých, jakými jsou pro molekulné síly, působí mezi sebou atomy střídavě brzy přitažlivě, brzy odpudivě, dle různosti rozstupův. Od určité, poněkud větší mnohosti rozstupů působí pak atomy mezi sebou vždy jen přitažlivě, v opačném

poměru ku čtvercům rozstupův, a to i tehdáž, kdyby se rozstup zvětšil do bezkonečnosti.

Zákon ten znázorňuje Bošković jednou nepřetržitou křivkou, která se liší od Newtonovy hyperboly, představující zákon gravitace.

Bošković snaží se zákon ten mnohými důvody potvrditi. Sám o sobě dí, že výzkumem svým daleko předstihl očekávání Newtona, který pravil, že by veliký byl učiněn pokrok ve filosofii, kdyby někdo výklad zjevů přírodních redukoval na dva nebo tři všeobecné principy pohybu, abstrahované ze zjevů přírodních. Bošković učinil to jediným a jednoduchým zákonem sil.

Zdali je tento zákon ve fysickém ohledu oprávněn, nenáleží zkoumati filosofii. Po Boškovićovi ještě někteří pokoušeli se vymysliti jediný nejvšeobecnější zákon. Zdá se, že je nemožno uvésti vše na jedinou, ve všech atomech totožnou praprvotnou sílu; tak praví Challis: »Jestli je síla attributem každému atomu osobitým, tož ona ve svém zřídle musí býti buď přitažliva buď odpudiva, a není možno, aby ona při větší vzdálenosti proměnila svou kvalitu, kladnou na zápornou aneb opačně.«

Avšak onen všeobecný svrchovaný zákon vyslovuje Bošković stručně také takto: zákon vzájemného působení sil; t. j. síla, dle Boškoviće, není vlastností, kterou by atom měl v sobě, nýbrž jest způsobem mezisobnosti a působení jeho naproti druhým atomům; tehdy je možno, že jeden atom proti svému nejbližšímu, a skupině sobě nejbližších, stojí v mezisobnosti odpudivé, t. j. udržuje svou osobitosť, a že za téže doby stojí proti určitě vzdálenějším všem společně i proti jednomu středisku v mezisobnosti přitažné, tak že jedno, všem společné středisko a těžisko, je všecky dohromady spojuje, a přece zůstavuje každý jednotlivý atom v jeho osobitosti.

To praví Boškovićův onen jediný, svrchovaný, veškerou přírodu obejímající zákon. Zákon ten je velebystrým projevem takového pluralismu, který všecky osobitosti, nestápěje jich v jediné μόνον, přece udržuje v dosahu a okresu jediné opět osobité, avšak absolutní, všem ústřední, vše sjednocující bytosti.

Dle Boškoviće každý atom (nedělitelný a zároveň osobitý), v týž ráz i udržuje se ve své osobitosti, i spojuje se se společným střediskem, a prostředkem tohoto s celkem, veškerenstvem. Dle Boškovićova zákonu svět je podivuhodný řád, kosmos; a ten zákon jeho není pouze projevem fysického řádu, nýbrž i obrazem moralného řádu. Již dávný Řek Empedokles, který spatřoval ve veškerenstvu dvé sil, spojující a rozspojující, vyslovil myšlénku, která jakoby se namítala každému lidskému rozumu, když čistě a jasně nazírá na přírodu: »Všichni smrtelníci jsou si vědomi, že jim jest vrozena φιλία, která je jedny k druhým přibližuje a spojuje; avšak toho nevědí, že se ona celým vesmírem vine, že ona jest silou veškeren svět pronikající.«

Až potud obraz ten přijati lze i vzhledem k Boškovićovi; avšak dále nikoli. Pro sílu odpudivou naprosto nehodil by se obraz zloby (νεῖκος, ἔχθος); nýbrž ona síla stanoví pouze individuaci, zosobení, a zachování úsoby; mezi nejbližšími sobě úsobami převládá brzy přitažlivá, brzy odpudivá síla, brzy láska, která z několika úsob tvoří jednu skupinu, se společným sebevědomím, brzy individuace, která opět každou úsobu v jejím zvláštním, osobitém sebevědomí udržuje. Teprve porušením moralného řádu, násilným doražením v onu vesmír pronikající sílu lásky stává se ze síly individuace síla sporu a zloby.

Než, pomíjejíce onen obraz, který

pro moralné bytosti, dle Boškoviće, v té dvojí příčině nemá platnosti, že jest v nich svobodná vůle a netotožnosť úsob — připomínáme o onom **všeobecném jediném zákonu přírody** ještě to, že se k němu dobře připíná ono tvrzení Boškovićovo, že jsou všechny nerozložné, t. j. **pravé** atomy jednaky, stejné podstaty mezi sebou. Všechny rozdíly ve zjevech hmoty pochodí od rozdílů rozmístění, uspořádání a těmi rozdíly způsobených růzností relativného pohybu oněch pravých atomů. Leibniz i Herbart domnívají se, že nutno jest přijati, že každá monada neboli pravý atom jest **kvalitativně** osobitým, ode všech jiných rozličným; jináče že nelze provésti sebezachování každého ve své úsobnosti. Leibniz uvedl proti totožné bytnosti atomů induktivný důvod, praviv: »Ani dva listy v lese nejsou jednaky.« Bošković důvodně odpovídá, že se odtud nedá ničeho odvoditi pro prvky. Neboť u oněch dvou listů, jako u všeho smyslům se zjevujícího, nalézají se **relativné** vlastnosti rozlohy i postřežitelnosti; avšak u prvých atomů jednoduchosť je a nepostřežitelnosť; co platí pro tyto, nenásleduje, že by muselo platiti pro ony. Mohou různé kombinace prostorné i číselné (tudíž pouhé kvantitativní rozdíly ve spojování), býti příčinou různostem ve složkách, a přece mohou býti pravé prvky stejné podstaty. Mohouli přírodní nauky vyjíti s Boškovićovým pojmem, že jsou všecky prvky jednakými, to je otázka; než ony snaží se všecko kvalitativné uvésti na kvantitativné, na mechaniku, která by byla ve všem ostatním úplnou údobou mathematiky, kromě že jedná o **účinných** bodech a ne o pouhých bodech.

Jako jsou v číslech totožné elementy, jednotky, a v prostorných veličinách totožné elementy, body, tak by analogicky i svět hmotný měl totožné elementy (s rozdílem, že u těchto není nepřetržitosti, kdežto u veličin prostorných jest, a sice nutně).

Že Leibniz proti totožnosti neb jednakosti prvků postavil »principium indiscernibilium,« čili zásadu individualnosti, na to Bošković odpovídá, že každý atom má povždy svůj osobitý bod místný v celosti, nikdy nepřichází jiný atom v jeho nynější nebo prvotné stanovisko; tím jest dostatečně individualisován, zosoben, a jestli i ne my, tož absolutný um boží může jeden atom ode všech ostatních rozlišovati.

Fechner praví, že přece není metafysického neb logického důvodu pro jednakosť prvkův. Avšak mohla by se applikovati zásada totožnosti na prospěch Boškovićovi; ovšem jest sice zásada ta vyplněna tím, že Bošković, jakož i jiní, tvrdí, že každý pravý atom zůstává věčně, dokud se nynější řád světa nepromění, **týmž**, totožným a nikdy se nepromění; avšak zákonu totožnosti bude ještě daleko znamenitěji vyhověno, jsouli všecky atomy i mezi sebou jednaky, a pouze polohou svou rozličny. To by pak znamenalo tolik, že se všecky syntetické soudy našeho poznání o přírodě přece konečně dají na analytické redukovati; to by byla Jevonsova a Boolova logika totožnosti, po kteréž kráčel v mladosti své i Leibniz; avšak i později, ve své monadologii praví i Leibniz zcela souhlasně s Boškovićovým názorem, že se v každé monadě, t. j. dle Boškoviće v nerozložném atomu, jako v zrcadle spatřuje vesmír **rozličně** dle rozličné polohy atomů v celku, a tím jest osobitosť každého atomu při vší totožnosti jeho s ostatními dostatečně zachována.

Ovšem aesthetickému smyslnému požadavku nevyhovovala by ona jednakosť všech atomů. Ze členů téže kvality, z čísel, bodů nemůže vyniknouti smysly postřežitelný sklad. Avšak to nevadí; smyslné krásy nabývá ona soustava atomů

teprve tehdy, když přechází ve zjevnosť, t. j. když donikne v postřeh našich smyslův, avšak duchovou krásu má ve své nezjevitelné pravé podstatě, neboť má, jak svrchu dotčeno, podivuhodný sklad v tom, že pospolité středisko sjednocuje veškeré jednotlivé podstaty; krásu toho skladu zíráme, když onu soustavu představujeme si způsobem Boškovićovým.

I v ethickém ohledu úplně uspokojuje Boškovićův názor. Ony atomy jsou praprvky hmoty (prima elementa materiae), tudíž podstatně pouze hmotny; ony jsou — dí Bošković — bez vědomí, bez vůle; ony konají v oné soustavě zákon jim nutný, od Boha jim uložený — bez svobodné vůle. Jim větší individualnosti nad onu, kterou poloha v prostoru vymezuje, není třeba a nepřísluší. Individualnosti větší a pravé kvalitativní, ne pouhé kvantitativní, třeba teprve obdobné soustavě duševných bytostí, tudíž lidí: oni ji mají, neboť mají v duši svobodnou vůli a částici božského ducha, jak s Aristotelem a Leibnizem i Bošković učí. —

Ve světě hmotném, v soustavě atomů, pokud on trvá, jest i pohyb neustálý; ani jediný atom není v klidu, nikdy nezůstává ve svém bodě, nevrací se nikdy k němu, nepřichází nikdy v nynější nebo dřívější bod některého jiného atomu. Avšak v té neustálé měně přece soustavu atomů povždy udržuje onen svrchovaný zákon, sjednocenosť se střediskem; a, kdybychom duchovým sluchem mohli číti ten pohyb hmotenstva, slyšeli bychom nepřetržitou, věčně rozmanitou harmonii nejen sfér, než veškerého hmotného světa.

Druhá soustava bytostí stvořených, svět lidský, svět individuí hmotně-duševných, podroben jest po své hmotnosti a po nižší, smyslné duševnosti, tolikéž zákonu přírodní nutné kausality, a po své vyšší, rozumové duševnosti zákonu svobody.

Bošković duchaplně řeší záhadu svobodné či nesvobodné vůle v člověku takto: »Jako tělo, když na ně působí protivné síly, úsilně sleduje mohutnější síle, tak nejčastěji i naše duše, ačkoliv má svobodnou vůli, přece řídí se dle onoho, co, jsouc jí bližším a přítomnějším, s větší silou na ni působí; a jako v těle z více různých sil nastává diagonala, které ono následuje, tak i duše většinou sleduje oním směrem, složeným ze všech ponuků, ze zvyku, touhy, vášně, a více se podává mocnějšímu ponuku.

Poněvadž tomu jest tak, jest nevyhnutelno, abychom vytrvalým rozvažováním utvrdili v duši ono, co jest věčně stálé, i bude nás mysl k tomu s takovým úsilím vésti, aby mohla duše všecky ostatní ponuky a bouřlivé popudy překonávati.« —

I sama příroda přivodí nás, jestliže ji správně zpytujeme, k onomu věčně stálému; všeobecný zákon její a řád dokazuje nám, že jest Bůh: zákon její a řád může býti pouze od něho, a též zákony duchové, zákony ethické v nás dokazují, že jest Bůh; i ony mohou pocházeti toliko od něho.

Veškerá nauka Boškovićova, která všecky stránky lidské bytosti úplně uspokojuje, povznáší, oblažuje, jest logickým rozvojem jediného drobounkého bodu: jeho pojmu o nerozložném atomu. Pravdu tvrzení toho nechať dosvědčí dvé nestranných soudců: Fechner a Lotze. Fechner praví: »Jestliže starší pokusy, atomistiku provésti co nejdáleji, vedly ku tmám a zmatkům, toho příčinou bylo to, že se atomistika neprováděla do nejzazší meze, nýbrž že stanulo se před posledním krokem, který najednou ze tmy a zmatku k jasnému světlu vyvádí. Pokud nejzazší atomy pokládáme rozložnými, nejsme ještě u konce, i jsme přinuceni obtíže předmětu vykládaného přenésti dále na prostředek, nástroj, kterým vykládáme.

Kdo chce svět budovati z rozložných atomů, tělisek (korpuskulí), kuliček, což mnozí považovali za dovršení atomistické moudrosti, ten si počíná, jakoby chtěl dům budovati ne z kamene, nýbrž z malých domečků. Kdo pak čtverců a kostek užívá, ten jakoby bral skřínku dětských hříček za stavivo světa. Teprve tehdy, když přijmeme nerozložné, vskutku jednoduché atomy, zjevuje se nám způsob soustavy světa i nejjednodušším i nejvelebnějším, i nejjemnějším i nejpodivuhodnějším. Všecko hmotné břímě, kterým budujícího ducha hnětly ony malé těžiny rozložných atomů, veškerá překážka, kterou pevná hmotná neproniknutelnosť jejich kladla v cestu, přetvořena je v sílu, kterou se jednoduché neprostorné bytosti pod řízením zákona skládají u velebně krásnou budovu, v kosmos.«

A Lotze ve své metafysice dí: Úplně musím se přidržeti Fechnera, že právě takové atomistické pojímání přírody zcela vyhovuje esthetickému požadavku ducha lidského, který vyžaduje všude, až tam do oněch nejmenších podrobností, úměrnosť, skladnosť, řád.«

Ta doznání obou vynikajících učenců — jsou triumfem vymysliteli pojmu nerozložných atomů — Boškovićovi. — —

Avšak ne pouze aesthetickému, nýbrž i rozumovému a mravnostnému požadavku lidské bytosti vyhovuje plně veškerá nauka Boškovićova, a důsledně rozvinuje se ve velebný názor o veškerenstvu.

V stoletou paměť smrti Boškovićovy duch jeho otevírá nám dvě knihy své. Jedna je — kniha přírody: jednoduchá — list — náčrt — samé body — ale v takové soustavě, ve které spatřujeme kosmos světa přírodního, ovládaného zákonem přírodní nutnosti. Druhá kniha, kniha ducha, opět jest takým jednoduchým náčrtem, avšak v něm spatřujeme kosmos světa duchového, ovládaného zákonem mravní svobody.

Tato druhá kniha odkazuje lidstvo na prvou, a obě knihy na Boha — i praví lidstvu:

»Kosmos přírody tobě je vzorem. Řád, který v ní po nutnosti již jest, řád onen, že se každá úsoba udržuje ve své osobitosti, avšak opět všechny věčně lnou ku svému společnému středisku a mimovolně konají jeho zákon, takový řád ty jsi povinen ze své vůle prováděti a provésti. Abys jej vskutku provedl, překonej, ovládej hrubou, těžkou hmotu, učiň ji zrcadlem ducha, a nedej ducha utisknouti hmotě: — duchem pojímej ji a mravnou vůlí učiň ji — chvilkovým, pomíjejícím — stínem.«

Když se zahloubáme v mysli do Boškovićovy nauky, zachvěje se nám celé nitro, celá bytosť naše, jakoby dotykem nezměrného, věčného; tím slavíme paměť Boškoviće, jehož bádavý duch přivádí nás v dotyk s oním nekonečnem, bezměrnem!

Jungmannova aesthetika scholastická.

Píše *P. J. Vychodil.*

Dle lásky nevlastní a vlastní také požitek jest jednak požitek užitečnosti a příjemnosti, kteráž poslední jest buď rozumová nebo smyslová neb ústrojná (vegetativní), jednak požitek z dosaženého předmětu vlastní lásky pocházející. Psychologicky požitek tento jest jasné poznání niterné dobroty předmětu svého: proto ani špatní lidé nejsou prázdni požitku ze zjevův ethicky dobrých, neboť aby se dostavil, není potřebí zvláštní, silné lásky k dobrotě té,

nýbrž jen aby vůbec byla. Že někdy při zjevech o sobě dobrých nemá člověk přece požitku, je tím, že jest jaksi obyčejný a stálý, tedy zevšednělý, tak že si ho ani neuvědomíme, leč když zase vystoupí z obyčejné míry.

Po dvou dosud vyšetřených znacích krásy — jest totiž nadsmyslová vlastnosť věcí (str. 38. tohoto časopisu) a jímá ducha v nazíravém poznávání a prodlévání (str. 39.) — následuje třetí znak: krása přirozeností svou jest předmětem a základem vlastní lásky. Potřebí totiž stanoviti, — když jisto jest, že krása působí požitek, a různé druhy lásky a požitku popsány — jaký to požitek mezi těmi popsanými krása přivodí. I tuto ocitá se *J.* v odporu s moderní aesthetikou, která právě lásku, jakožto druh zájmu (»interessu«) vylučuje ze záliby ve kráse: záliba a rozkoš aesthetická jest prý neinteressovanou.

Předběžný důkaz té věty, že tedy krása jest předmětem a základem vlastní lásky, sestrojuje *J.* takto: Ode dávna výrazy »krásný« a »dobrý« a »milý,« »krása« a »dobrota« byly soujmenné — v poesii, ve filosofii vzdělané i lidové: ode dávna platily věty: »čím větší krása, tím větší láskyhodnosť.« »co není krásno, nemůže býti předmětem lásky;« příslušná pak svědectví, podrobně uvedená, mluví o vlastní lásce, nikoli nevlastní. Moderní aesthetika proto nepřichází k těmto výsledkům, poněvadž vychází z mylného stanoviska, vyvozujíc veškery zákony krásy z nejnižších útvarův jejích, z říše totiž krásy tělesné, kdežto přece povšechný zákon bádání vědeckého jest, aby pravidla abstrahovala se z útvarů nejdokonalejších, jaké v našem případě hledati třeba v říši duchové; tělesnou pak krásu dle pravidla toho potřebí posuzovati.

Vlastní důkaz hořejší věty spočívá v důkaze věty: Každý krásný zjev, jakožto krásný, k rozumnému duchu jest v poměru shody. U bytostí duchových důkaz není nesnadný: rozumové a mravní přednosti činí krásu jejich i shodu s rozumným duchem. Věta však, chceli býti zásadou aesthetiky, potřebuje osvědčiti se všude, kdekoli krása se objevuje, tudíž i u bytostí tělesných, hmotných. A že tomu tak, provésti lze v jednotlivostech, jimiž tělesa jakožto krásná se představují: tvarem a niterným zařízením, hmotou, pohybem, barvou a zvukem. Nelze do podrobna stopovati vývodů těch, jež vynikají velkou znalostí umění samého a obsahují mnohou vzácnou poznámku z popisů krásných zjevů v přírodě i v umění. Shodu krásných těles s rozumným duchem činí — ve jmenovaných zřetelech — pravidelnosť, účelnosť, stálosť, dokonalosť, síla, svoboda, živosť, kterou krásná tělesa jeví nebo jeviti se zdají. Pojmy tyto nejsou v tomto oboru ovšem nic nového aniž moderní aesthetice cizího: ano mnohý odstavec čte se jako výklad *Herbartových* aesthetických poměrův; ale základ aesthetického názoru a soudu jest ovšem prohlouben a pevněji zbudován, jest to poměr shody s rozumným duchem, kterýž takto stává se měřítkem a pravidlem, ano zákonodárcem krásy dle svých bytných a podstatných vlastností, nikoli pouze dle nepřesného pojmu záliby.

Krása člověka, bytosti z oněch dvou živlů sestávající, dle toho rovněž jest složená a jest shoda obojího zjevu s rozumným duchem.

Aprioristický důkaz ten, jehožto stežejný pojem »shoda s rozumným duchem« již přímo vede k pojmu, o který běží, k pojmu »vlastní lásky« ku kráse a krásným zjevům jakožto krásným a tedy k důkazu věty samé, sesiluje a specialisuje se jiným aprioristickým důkazem obdobně vedeným; místo »shody s rozumným

duchem« zastupuje zde »shoda s bytností boží,« již krásné zjevy jakožto krásné na sobě nesou, jsouce tím nutně předmětem vlastní lásky rozumnému duchu jako vůbec vše, co jeví shodu s bytností boží.

Poslední důvod na pohled zdá se býti jaksi znakem výstřední scholastiky, neb jak v Němcích spisovateli s posměchem vytýkáno, přemrštěnosti náboženské; v pravdě však jest to jen theistický, monotheistický výraz nauky, která v různých, obyčejně pantheisticky znešvařených tvarech proplétá se celými dějinami kosmologie a filosofie: ve formulaci této dochází osobnosť svého práva, v níž veškera lidská krása vrcholí.

Vše dosavadní jedná, jak ze stručného obsahu vidno, o pojmech předběžných a zjevech aesthetický názor doprovázejících; význačnými rysy nauky této shledali jsme býti ostré vytčení krásy jakožto vlastnosti nadsmyslové a dosazení pojmu lásky v pochod názoru aesthetického. Pojem krásy, k němuž již se přechází, dle toho značně odlišný bude od pojmův obyčejně přednášených. (P. d.)

Posudky.

Ottův Slovník Naučný, illustr. encyklopaedie obecných vědomostí. Sešit 1. (Vyjde asi 300 sešitů.)

Několik již let a z rozličných stran bylo slyšeti hlasy, které upozorňovaly na množící se nedostatky starého »Slovníku Naučného« a vyzývající proto, aby buď starý opraven a znovu byl vydán aneb ještě lépe, aby nová pokladnice, která by odpovídala nynějšímu věku a pokroku, vydána byla.

Žádostem těmto od lonska najednou oběma způsoby zadosť učiněno býti má. Loni počal vydávati *Dr. Fr. Bačkovský* doplňky ku starému slovníku a nyní opět vydán první sešit encyklopaedie nové »Ottova Slovníku Naučného.« Celým svým vystoupením slibuje podnik tento býti velkolepým. Již dlouho před vyjitím 1. sešitu bylo nám slyšeti, že nakladatel již asi 100.000 zl. vydal na přípravy. Proto také s dychtivostí neobyčejnou sáhli jsme po 1. sešitě. Redakce, složená ze samých mužů našich vysokých škol, mužů ve vědě zasloužilých, zajisté již všem známa jest. Zajímavější jest seznam, hned na počátku 1. seš. umístěný, ostatních přispivatelův. Obsahuje skoro 600 mužův, rozličných odvětví a oborův, jejichž jména většinou literarně známa jsou. Přes to postrádáme tam několik mužů známých, ano členů vysokého učení, a nedovedeme si vysvětliti, v čem jejich nepřítomnosť omluviti se dá při podniku, jenž má býti národním. Z Moravy rovněž mnohých postrádáme. Kněží jsou poměrně též dosud málo zastoupeni; jsou zde sice zvučná jména Borový, Brychta, Jirák, Kohn, Krásl, ale bylo by žádoucno, aby čeští členové našich fakult theologických všichni přispěli hřivnou svou.

Co se týká textu, i tu s radostí můžeme říci, že s prvními 48 str. uveřejněnými jsme spokojeni. Srovnávali jsme lexikony německé i starý náš »Naučný slovník« a shledali jsme, že tento nový podnik slibuje býti skutečně encyklopaedií vědeckou. Slovo Abelard jest ve starém slovníku na str. 12. a zde na 48. Nedostatkův ovšem nebude chyběti.[1]) Na př. naskytlo se nám turecké slovo »Abadži;« napadlo nám použiti hned nového slovníku, a zde nalezli jsme v odstavci »Abâ« (str. 12.) výklad: »Abadži, tur. krejčí, jenž pláště ty (Abâ) zhotovuje.« To však se nám nikterak do textu nehodilo, neboť byla zde řeč o čase a měsíci. Náhodou měli jsme též při ruce lexikon *Spamerův,* illustrovaný, a zde jest: »Abadži = im türkischen kalender der monat August.« ale podotýkáme, že je to tam též v opravách. — Mluva jest jadrná a úsečná.

V textě 1. sešitu jest 12 obrázků, jedna inicialka a pak pěkná mapa Afriky. Obrázky jsou celkem vhodné až na str. 6.

[1]) Podrobně zaznamenává je *Dr. F. Bačkovský* ve „Vlasti“

Aarau, ten zdá se nám býti nedostatečen. Doufáme, že i podobizny znamenitých mužů dále budou uveřejňovány, které pokládáme za důležité.

Dle úsudku, jaký máme o 1. sešitě, musíme všem přátelům literatury a vědy naší slovník odporučiti. Napadla nás také myšlénka, jak by snadno i menší spolky dílo to si opatřiti mohli, kdyby totiž vždy deset odběratelů v místě se našlo a na jedinou objednávku odebíralo, zajisté by knihkupci 11. exemplar dali darmo pro spolek, jak již Prombergrovo knihkupectví v Olomouci oznamuje. *Blokša.*

O rukopisech kroniky Přibíka z Radenína příjmím Pulkavy, zvláště pak o rukopisu krakovském. Sepsal *Josef Müller.* V Praze. 1887.

Spisek tento s vřelým účastenstvím jsme vzali do ruky, v naději, že něco nového bude podáno o této kronice, bohužel málo dosud známé, a zvláště pak o rukopisech jejích českých. Ale nového podáno nevalně. Celkem jsou to věci i odjinud známé, a poněkud širší zmínka jest jen o českém rukopise krakovském, který však jest ze XVI. století v obšírnější kompilaci a tudíž nemá daleko té ceny, jakou mají rukopisy nejstarší, především ruk. rajhradský (snad ze XIV. stol.), ruk. starobrněnský z r. 1407. a ruk. bibliotheky Lobkovické v Praze z r. 1426.[1]) Pan spis. podává nejprve zprávy o osobě Pulkavově, ale v nich ovšem nic nového, a pak seznam rukopisů latinských prvé recensí, dále seznam rukopisů latinských druhé recensí a seznam rukopisů českých. Ale podává se opět celkem jen to, co jinde o těchto rukopisech sebráno býti mohlo; jen o lat. rukopise krakovském, který byl původně v bibliothece pulavské knížete Czartoryského a který jest nejstarší vůbec známý rukopis kroniky Pulkavovy, poněkud šířeji se zmiňuje. Ve zvláštním odstavci popsán řečený již český ruk. krakovský, který se skládá ze tří částí od neznámého kompilatora v jedno sebraných, totiž z kroniky Pulkavovy, z výtahu kroniky Beneše z Hořovic o životě cís. Karla IV. a z opisu skoro doslovného rukopisu Janstorfského do r. 1470. K tomuto popisu p. spisov. podává některé výpisky, zvláště dedikaci, a snímek, jakož i snímek lat. ruk. krakovského.

Zajímavější věci dotýká se p. spis. na str. 18., otázky totiž, jeli původní text latinský čili text český. Jak známo, Fr. Palacký se vyslovil rozhodně, že text latinský jest original, text český pak překlad. Pan spis. hledí některými důvody dokázati, že Pulkava psal svou kroniku původně jazykem českým, ale po našem soudu věci nedokázal, aniž kdo dokáže dle nynějšího stavu našich vědomostí o kronice této. Jak již zmínka se stala, jsou dvě recensí kroniky Pulkavovy. Prvá recensí podává nám původní spracování kroniky, ve mnohých částech ještě slabé, poněvadž spisovateli některé prameny známy nebyly. Druhá recensí naproti tomu jest spracování pozdější, které skladatel podnikl, když s novými, dosud neužitými prameny se seznámil. Prvá recensí jest známa jen z rukopisů latinských, ani jediný český rukopis není znám recensí prvé, nýbrž všecky jsou recensí druhé a ještě mají proti latinským rukopisům mnohé přídavky, pro které Palacký i k tomu se klonil, uznati je jakožto jinou, třetí recensí. Musíme tedy pokládati latinské zpracování (prvé recensí) za původní, neboť jinak bychom musili uchýliti se opět k Dobnerovu epitomatoru, s nímž p. spis. sám v poznámce na str. 8. nesouhlasí. Jest to věc ostatně sama sebou patrná. Císař Karel IV. kázal českou kroniku sepsati Vlachu Janovi de Marignola, písaři Otě (Otto notarius), Benešovi z Veitmíle i Pulkavovi, ale vždy mínil kroniku latinsky psanou. Že český text jest opravdu v duchu staročeském psán a nikterak nečiní dojmu, jakoby to byl překlad, docela správně si vysvětlíme tím, že Pulkava jest původcem textu latinského i českého a že píše latinský text druhé recensí, vedle něho hned si pořizoval sám také spracování české, tak že vlastně o českém překladu ani nemůže se mluviti, nýbrž jen o spracování latinském i českém.

J. Pelikán.

[1]) Kéž bychom se brzy dočkali diplomatického vydání kroniky Pulkavovy na základě těchto nejstarších rukopisů za účely jazykozpytnými!

Heralt. Tragoedie v pěti dějstvích. Napsal *Bohumil Adámek.* V Praze. 1887.

I. Pan Vilém Trčka z Lípy, příjmím Heralt, prohřešil se proti mandatu císaře Rudolfa II., vyzvav Španěla, jenž mu

nevěstu byl pohaněl, a zabiv jej. Za to propadl hrdlem; ale císař ukázal se býti nad očekávání milostivým a změnil trest smrti ve vyhnanství, jakož i svolil, aby směl p. Heralt bojovati ve vojsku císařském proti Turkům. Tam p. Trčka vyznamenal se činy odvážnými, octnuv se při dobývání Hátvaně první na baštách, načež bránil s hrstkou mužů Jageru proti přesile turecké. Avšak posádka od Turků získaná vydala jim své vůdce Heralta a Nyára, již odvezeni do Cařihradu do vězení. Z toho podařilo se po letech p. Trčkovi uniknouti pomocí kupců dubrovnických, i spěchá pozdravit své vlasti. V Čechách znali osud Heraltův až do pádu Jageru, dále o něm nevěděli.

Příznivé chvíle té, kdy poslední pán z Lípy (mladší větve trčkovské) všeobecně jmín za nebožtíka, hledí užiti poručník této mladší větve rodu trčkovského, p. Adam Zylvar, aby si zboží trčkovské získal rukou jedné ze sestřenic Heraltových. Nejprv uchází se o přízeň nevěsty Heraltovy panny Heleny. Ta jej však odmítá a dotěrného i drzého raní svou jehlicí. Proto přísahal jí p. Zylvar smrť. Otráviv ji svrhl bezduchou s okna, dada pak rozhlásiti, že v návalu těžkomyslnosti sama s okna se svrhla. Ruku panny Danély získává a dosáhnuv dary ceny nesmírné od p. Makovského, nejvyššího komorníka císařova, listu mocného císařského, jímž na všem statku trčkovském a zboží se potvrzuje panna Daněla jako právomocná dědička, chystá slavnosť zasnoubení. Pan Makovský s listem mocným přiváží již i smlouvu svatební, kteroužto Zylvar se stává spolumajitelem, jakož i oba miláčky císařovy Tychona de Brahe a malíře Saveryho za svědky, neboť císař dokumentu, na němž podpisy těch dvou, nikdy neodepře souhlasu.

Sluhy, odnášející na vozy p. komornikovy vymámené na Zylvarovi dary, zastavuje p. purkrabí opočenský a střetne se s p. poručníkem, jemuž v půtce slovní vyjeví, že byl tajným svědkem činu jeho ohavného a viděl hrůzou trna, jak p. Zylvar bezduchou již pannu Helenu k oknu zavlékl a svrhl. Zylvar jest sice chvíli zaražen, ale vzpamatuje se záhy opět, bezpeče se svým přátelstvím s nejvyšším komořím a na svou moc (str. 21.). Ostatně jest p. Adam ihned rozhodnut, co činiť. Najímá zločince, vraha, jenž by ho nepohodlného i nebezpečného svědka tohoto tajemství zbavil.

Když byli hosté vstoupili do síně t. zv. zrcadelní, kde se má zasnoubení konať, přichází Heralt nepoznán a dovídaje se, co se na Opočně chystá, dává se ohlásiť. V tom vstupuje panna Daněla, jíž odevzdává pachole knížku od pana purkrabího; v té Daněla nalezá lístek, kterým ji, svou odchovanku, p. purkrabí zve s večerem na hřbitov pro věc netrpící odkladu. Po hlase poznává Heralta a divíc se neočekávanému jeho návratu vypravuje o činech svých, potvrdiv, že pravdivě byly v Čechách hlásány, pak jak z vězení vyvázl a spěchal, aby pozdravil zase rodnou zemi, jíž cena v dáli roste každým krokem. Čásť jeho vypravování poslouchá již p. Adam a přivítav Heralta ne právě přívětivě (str. 29.) vyzvídá, co hodlá Heralt podniknouti, by opět nabyl císařské milosti.

Zpráva o smrti panny Heleny ohromuje Heralta. Slyše, že zahynula samovraždou, chce zvěděť příčinu skutku toho (str. 32.). — Tu zvěstuje praeceptor, že hosté čekají, i ubírá se Zylvar s Danělou ku slavnosti, Heralt ku hrobu své nevěsty.

II. Na hřbitově Heralt spatřuje svůj vlastní náhrobek a dovídá se od dcery vrátného na baště hřbitovní, kde pohřbena nevěsta jeho. Vchází do kostela, by se tam pomodlil. Tu vstupuje na hřbitov purkrabí a za ním vrah Havel, od Zylvara z vazby propuštěný a najatý, by purkrabího zabil. Úmysl jeho překazila na chvíli Daněla, která poslouchajíc svého vychovatele, přichází, by slyšela hroznou pro ni sotva zasnoubenou nevěstu zprávu, že ženich její jest podezřelým ze záhadné smrti Heleny. Purkrabí sám neví, co činiti: zvěděv však od Danély, že se Heralt vrátil, skládá všecku naději veň. Sotva že Daněla odkvapila, vracejíc se mezi rozjařené hodovníky, připlíží se Havel, strhne purkrabího k zemi, pobodá a kvapně hledá jakýsi šperk. Výkřik raněného přivolává Heralta z kostela, vrátného a dceru jeho. Polapený Havel sděluje, kým a k čemu byl najat. Heralt propouští jej. Purkrabí vypravuje, co ví o smrti panny Heleny.

Heralt chce na místě vykonať soud nad Zylvarem, ale, by dílo jeho nemělo

ní doby s nocí společné, odkládá úmysl ten na zítřek.

III. Na zejtří dějí se časně z rána přípravy ku sňatku včerejších snoubenců Pan Adam má na spěch; a tak Daněla teprve před samými dveřmi chrámovými, užívajíc malé nehody, která se přihodila, ano věncovi na jedné žerdi se strhalo a přivazováno býti musilo, vyzvídá dle včerejšího návodu purkrabího, vinenli Zylvar smrtí Heleninou či nic (str. 59.). Když svatebčané vstoupili do chrámu, přichází Heralt s vrátným; zvěděv, že jsou v kostele, chce za nimi. Halapartník mu brání vstoupiť, on mocí chce se tam dostať. V tom zazní ze chrámu pronikavý výkřik Danělin. Vybíhá Savery téměř bez dechu a posýlá pro lékaře. Od něho zví Heralt, že nevěsta své »ano« nevyřkla. Vyvádějí nevěstu ze chrámu a když se vzpamatovala, Zylvar si přeje, by obřad posvátný se dokonal. Daněla vzpěčuje se vstoupiť do chrámu a když Zylvar jme se ji nutiť, předstupuje Heralt, ujímaje se jí právem příbuzenství. Ve prudkém na to vzporu mezi ženichem a Heraltem, kterýž přede všemi viní Zylvara z vraždy spáchané na Heleně Trčkovně, uráží Španěl Zuňiga, jako kdysi jeho bratrovec zvěčnělou. Heralt jako kdysi tohoto, vyzývá nyní Zuňigu a ten rovněž smrtí pyká. Umíraje dovolává se Zylvara za svědka, že pravdu děl hanlivá slova proti Heleně vyslovuje; vždyť Zylvar sám to byl, jenž hanebnou tu zprávu o ní roztrušoval. Musí se však přesvědčiti, že Zylvar lhal. Heralta, jenž i Zylvara hodlá strestati, zatýká Makovský jménem císaře.

IV. Heralt uvězněn v Daliborce. Tycho de Brahe, jenž hrdinu Turkobijce již dávno obdivoval a jehož pro stejný s ním osud, že musil opustiti vlasť, miluje, snažil se u císaře získať odpuštění proň, avšak marně. Jen tehdy mohl by býti zbaven trestu smrti, kdyby se dokázalo, že jednal v záchvatu šílenství, o čemž může rozhodnouti protomedik Hájek z Hájku. Za tím účelem tedy, aby pomocí Hájkovou vysvobodil od smrti Heralta, Tycho pozval obou do obydlí žalářníkova. Heralt za takovou cenu nechce zachovati života.

Sem do obydlí žalářníkova přicházejí také opočenský hřbitovní vrátný se svou dcerou, nesouce Heraltovi ve skříni, v níž na oko jsou povrchu jahody, prostředky, jimiž lze pomoci k útěku. Skříň posýlá mu Zylvar, jemuž dle vypravování vrátného jde neobyčejně o to, by Heralt z vězení vyvázl. V tom jeví se na dívce známky otrávení. Kůň splašený prý jim v cestu vběhl a ona leknutím skříň upustila; skříň nárazem se otevřela a trocha jahod vypadla; těch dívka požila.

Mezitím co Dr Tadyáš Hájek otrávenou léčí, odvádí Tycho de Brahe z nejvyššího purkrabství Heralta a zaopatřuje mu zbraň i plášť, aby na Opočeň se mohl vydať a se Zylvarem účtovať. Přicházejí Savery a opočenský purkrabí s radostnou zprávou, že se jim podařilo býti k císaři předvolánu a že císař vyslyšev je, vydal zatykací list na Zylvara. Již vypravena stráž na Opočeň, s níž pro jistotu jdou Savery i s purkrabím.

V. Na Opočně Zylvar vypravuje Daněle se špatně tajenou rozkoší, jak se proti Heraltovi pokračuje: psal mu o tom pan komorník Makovský. Poněvadž pan komorník je žádostiv odpovědi, více však výtečných vlašských bambitek, jež si při nedávné své návštěvě byl vyhlídl, odchází Zylvar odpovědi napsat, ponechávaje Daněle, by přijala cizince právě se ohlašujícího. Jest to Heralt. S úžasem poslouchá Daněla, jak Zylvar zamýšlel otráviti jahodami nenáviděného Heralta; nyní teprve poznává význam Zylvarových slov, »že nemá v smrti Heleny víc viny, než ony jahody, jež jí Daněla byla podala.« Slyšic, an se Zylvar vrací, prchá, by se nemusila dívať více na toho, jenž plně se jí zhnusil. Zylvar nalezá tedy jen Heralta, jenž ho přinutí k úplnému vyznání. Jeť hnusna ta zpověď, ale hnusnější ještě způsob, jakým se Zylvar zpovídá (str. 96.).

Zvuk polnice ohlašuje posly císařské. Heralt poodstoupí k oknu, by se podíval, kdo to. V tom strhl Zylvar se zdi bambitku, po níž po celou dobu rozmluvy s Heraltem byl pošilhával, a střelil Heralta. Těžce poraněný, z něhož si Zylvar ještě posměch tropí (str. 100.), raní, namahavě se pozvednuv, ničemníka do nohy. — Přišedší (Savery, purkrabí a stráž) zatykají a odvádějí Zylvara.

Heralt činí poslední pořízení a prosí Saveryho, by ospravedlnil jej u Tychona de Brahe, jenž zaň ručí; vždyť jen smrť mu zabránila dostáti slibu čestnému.

Toť asi povšechný obsah tragoedie, jež při konkursích o cenu ruskou a cenu Grabovského uznána od poroty jednohlasně ze všech 12 konkurrenčních prací jediná za způsobilou ku provozování na jevišti národního divadla a jež na tomto jevišti poprvé dne 6. října m. r. provedena byla, jak se dle zpráv pražských listů dovídáme, neuspokojivě. (V porotě zasedali zpravodajové o divadle do předních listů českých: pp. J. Kuffner, J. Lier, J. Vrchlický, režisér Kolár a dramaturg Stroupežnický.) — Porota vyznamenala Heralta, referenti znajíce básníka Salomeny, posuzovali přísněji drama, ano opravdu nestojí na výši Salomeny. (O. p.) *J. N.*

Na úrodné půdě. Báseň *Fr. S. Procházky.* „Kabin. knih." sv. XXVIII. V Praze 1887.

Z dojmu, který v nás zůstavila »Píseň o Činu« a epická část druhé sbírky Procházkovy vyplynulo mnoho pěkných nadějí v dobrý zdar básnické snahy autorovy. Práce přítomná v očekávání tom potvrzuje nás ještě více. Uměleckou prohloubeností stojí již výše, nežli menší výpravné skladby »Různých zvukův« a od jinotaje básně první mile se tu odráží jasně vystižený kus skutečného života venkovského.

Děj povídky naznačíme aspoň krátce. Chatrnou panskou hospodu daroval hrabě nejmenované obci hanácké a za nájemce sám vyhlídl žida Telesa. Hraběcí náhončí, správec a jeho stvůry, napjali všecky své síly a žíly, aby pivo z panského pivovaru hojně šlo na odbyt. Valná část obce s honorací v čele dala se skutečně navnaditi. Soused Lhota, který se byl statečně opřel, hned když vzácný dar byl ve výboře přijímán, s přítelem Spáčilem a druhy stejného smýšlení kladli houževnatý odpor podezřelým novotám, zůstávajíce dále věrni starosvětským besedám v hostinci vdovy Lebedové. Tam bývalo živo zvláště za doby přástek; tehdáž zejména rozvíjel se něžný milostný poměr mezi Lebedovým Havlem a Lhotovou Cilkou. Aby piklům svým získal i nepoddajné hosty Lebedčiny, správce založil v obecní hospodě »Obč. Besedu,« zakryv pravý účel svůj frasovitou zábarkou horlivého vlastenectví. Jak dobře se dařilo kulturnímu pokroku, lze posouditi z toho, že se počali »besedníci« pomalu styděti za svůj počestný hanácký kroj a chytili se ve všem všude uhlazenějších způsobů zpanštělých. Avšak nic platno. Čím více Telesovi a Jutě přibývalo směnek, tím sebevědoměji rostla vytrvalosť družiny Lhotovy; založili si spolek čtenářský, ostatně však zůstali věrni svým obyčejům kmenovým. Toliká nepřístupnosť hnětla Telesa tím bolestněji, an by byl srdečně rád Lhotovu Cilku uchvátil za manželku pro svého syna Fricka: totě věděl, že nepřijde s věnem jen tak ledajakým. Za první a nejdůležitější krok ke zdaru usoudil, aby Lhotu rozvadil s Lebedkou; i navedl oráče vdovina, aby sousedovi uoral brázdu půdy. Jiskra nepadla nadarmo: nekonečné komisse a soudy rozdmychovaly povstalý svár co den hrozivěji. Lhota přestoupil na stranu Telesovu a úlisnosti jeho podlehl tak, že se již vážně hotovil poslati dceru do kláštera, aby se tam vzdělala za slečnu důstojnou ruky Frickovy. Zatím nenadále odkryl strýc Spáčil celou zápletku a tak zachránil čistou lásku milenců. Tu konečně otevřel se kývalům zrak, ovšem dosti pozdě: smečky Telesovy zabraly jim značnou část majetku. Přítulná jizba Lebedčina shromáždila všecky k pomstě, že nebudou od žida nic kupovati. Teles hanbou opustil osadu, která obnoveným úsilím svorně postupuje v ústrety šťastné budoucnosti:

> Vyšlo slunce. Což mne oči klamou?
> Vidím vísku onu záři samou,
> blýská se to, kmitá v šíř i dál,
> jakby každý nízký krov byl zplál.
> Zatím blesky ony zlaté rojí
> jenom všední, prostý nápis trojí:
> „Škola" stkví se na průčelním štítě,
> kde dřív zpupnosť pletla svoje sítě,
> „Spolek Snaha" proti němu smělo
> hrdě nese povztýčené čelo,
> a ten třetí „Láska" čeť jsem plaše
> v srdcích všechněch ke všemu, co naše. — (85.)

Nejsme přátely literarního »X autem genuit Y;« než celou svou stavbou báseň naše jistých vzorů nezapře; nepravíme to na porok, ana při tom i co do obsahu i co do formy nese na sobě znak svéráznosti. Dvojí proud dějový rozvíjí se tu před námi; v historii poddajné, mravně poklesle, posléze však ráznou součinností obrozené obce vklíněn a večlánkován jest motiv milostný; katastrofa slučuje živly ty v úvazek co nejtěsnější a že v ně přivodí šťastný, smírný výsledek, zvyšuje dobrou náladu z básně.

Soudíce z motta:

> Býti lékařem není těžko,
> ale těžší je uzdravovať,

máme za to, že za přední úkol a předmět svůj autor považoval rozuzlení zmíněných záležitostí obecních. Jal se tu řešiti otázku, časovou a palčivou zvláště na Moravě, jak jest čeliti oblažitelům lidstva Telesova rodu a rázu; odpověď zní ve smysle názoru často již vysloveného, že vítězství doufati lze jen ze svorné, družebné součinnosti. — Děj milostný a souvislá s ním líčeň venkovských přástek přičiňuje v báseň osvěžující střídání. Smýšlení a obapolné city milenců tlumočí se přibranými vložkami lyrickými. Šťastná, samorostlá invence a vhodný, lehký sloh vyznačuje je všechny; nám nejmilejší jsou čísla, která zdařile vystihují ton písně prostonárodní: že míst podobných jest v tomto díle proti »Růžovému mlýnu« (z »Různých zvuků«) poměrně více, zaznamenáváme s potěšením.

Jistoli, že lyrickými jednotlivostmi, buďtež o sobě sebe povedenější, začasté úraz béře jednolitosť epického celku, netřeba dokládati, že jest žádoucno, aby se básník náš ve příčině té nevzdával rozmyslné hospodárnosti. Vsuvky básně přítomné celkem nezdržují volného toku epického děje a tak ani se stránky technické nelze proti nim činiti námitku.

Prováděje přední — po skromném soudu našem — úmysl svůj, rozuzlování oněch spletitých událostí a poměrův obecních, básník po většině užívá satiry. Jesti to zcela místno, všecky všude okolnosti jsou podlé toho. Vezměme si jen onu slavnou výborovou schůzi — od primitivního zvonku starostova až po výpočet hraběcích zásluh —, kdy přijímali polorozpadlý barák v obecní majetek s tak vroucím povděkem, pitvornou zpanštělosť »besedníků,« vzájemnou řevnivosť stran, bezmezný soud o nešťastnou brázdu a j. v. Hrot podobných míst sahá arci daleko šíře za hranice oné neurčité dědiny hanácké a cena jejich tím jest větší, že lze velmi dobře vycítiti, kterak básník sám při smutných zjevech toho druhu ubolévá. Místy dal citům svým průchod vážnou, případnou reflexí. Na př.

> Ó ty lide, že ti nalíčí
> snadno tak tvou zkázu slepá víra!
> Zrak ti splete zlato kočičí,
> za slavíka chytneš netopýra.
> Vlastní brat, jenž synem téže chaty
> květ, jenž roste nad tvým potokem,
> je ti nízký, všední, ale špaty
> cizího ti žvast je prorokem . . . (76.)

Zmínka o výchově klášterní dotkla se nás, upřímně řečeno, nemile. Ze všeho, co tu čteme výtkou, dohadujeme se, že měl autor namířeno — přes poznámku o kropáči abatyšině — vlastně proti všelijakým těm dívčím »ústavům« a »pensionatům;« tanuli básníkovi na mysli případ konkretní, opíráme my názor svůj odchylný taktéž o zkušenosť. A tak ke slovům jeho:

> Z klášterního cviku pro můj rým
> arci zbyl jen p o d a ř e n ý š p r ý m (83.)

dovolujeme si učiniti skromný otazník; už proto, že v obor šprýmů ještě nepatří, co se tam komu zalíbí stáhnouti.

Ve příčině povahopisné líčně nesla s sebou již neurčitosť dějiště, že se autor obmezil na rysy povšechné; jen náčelníkům sporných stran dopřáno jest charakteristiky poněkud zevrubnější. O konservativní společnosti Lebedčině nerozpisoval se básník do široka, ježto by mu tu bylo líčiti zachovalou kmenovou povahu lidu hanáckého, jejíž znalosť u čtenáře předpokládal. Že by bývalo péru Procházkovu vděčnou prací, kdyby byl zasáhl hlouběji k jednotlivcům té i oné frakce, že by činem tím byla získala i plastika a názornosť práce, o tom nás přesvědčuje na př. už dovednosť, s jakou nakreslil starostu Kývala. — Na postavu správcovu snesl autor znamenitou dávku ironie; pravé pohnutky jeho jednání se nedovídáme; zdá se s počátku, že k potutelné námaze jej pobádá servilnosť vůči hraběti, agitace ve prospěch závodu Telesova vnukají myšlénku jinou, — tu však ve chvíli základního obratu ustupuje správčí nadobro s jeviště. — Teles obdařen jest všemi přednostmi svého plemene, zištností arci nade vše. Místem však zašel tu básník do zbytečných nadsázek. Tak na př. jeho neobyčejná pobožnosť při mši sv. (?), neb ona sběratelna dárku pro sv. Otce budou, experientia teste, sotva věrojatny. Pak jest Teles nad pomyšlení učený; vykládá o dešti Danaině, mluví o falsifikatech, jež syn jeho chce usvědčiti logarithmy. Víme, kam autor míří, ale v rámci básně naší jest narážka podobná nemístnou, celkové náladě nevhodnou. — Fricek nevystupuje samostatně ani tolik,

abychom mohli rozsouditi, mělyli pravdu ony zlé jazyky, co mluvily, »že prý loktem sukna kdesi měřil v modním skladě« čili nic. V hodnosti inženýrské vylíčil jej otec barvami tak vábnými, že se řeči o jeho činnosti básnické jeví býti zbytečnou přítěží, jež bez toho nemá do sebe dosti přirozenosti. — Podařenou figurkou jest obecní sluha Gabryš a humoristická píseň o jeho ponocování řadí se čestně, suo sensu, k Hálkovu »Frajtru Kalinovi.« — Obrat v povaze Lhotově jest vysvětlitelný; že by se však byl tak dal ovládnouti Telesem, jehož intriky přejasně byl prohlížel, až by — uvědomělý hanácký rolník! — ochoten byl svou jedinou dceru provdati za židáčka pochybného braku, ne, tu se již úkor pomyslitelné pravdy stává úkorem aesthetického dojmu. — Rozpor Cilčin s otcem vypsán jest s utěšenou něžností zcela dle povahy nevinného, skromného děvčete venkovského, jež oddáno jest otci tichou poslušností. —

Básník náš neholduje souverenní zásadě, že jest umění účelem samo sobě. Knížka jeho jest obsahem i vnější výpravou s to, by utuchající zájem pro poesii budila a šířila i ve vrstvách dosaváde málo přístupných. Vážná umělecká snaha Fr. S. Procházkova oprávňuje nás doufati, že mladý autor vypěstuje na úrodné půdě života venkovského ještě nejeden strom hlubších kořenův o zdravém kmeni, vonném květu a — bohdá — i hojném ovoci. — *Jos. J. Vejchodský.*

Opět na horách. Básně *Rud. Pokorného.* „Poet. bes.“ č. XXXIV. V Praze. 1887.

Šestatřicet básní a básniček seřaděno tu ve třech oddílech. První s titulem: »Přírodní nálady« obsahuje většinou líčně horské přírody dle čtvera ročních období, ač ze slova »nálady« spíše by se souditi dalo, že to budou produševněné ohlasy vnímaných obrazů přírodních. Lyrická báseň má v nás touž náladu vzbuditi, z jaké vyplynula. Líceň však sama o sobě, nevyznívající implicite nebo zřejmě v ideovou pointu, není básnickým celkem. Poněkud vyhovuje tomuto požadavku úvodní »Opět na horách« a básně: »Léto,« »Babí léto,« »V podzimních mlhách.« Jiné líčí jaro, bouři, večer, zimu »v horách,« ale rysy nevýznačně všeobecnými. Nebyti několika významů na označenou horské přírody, nebylo by jí v básních těch vůbec; neboť niterné její znaky vystiženy nejsou, ač se to z nadpisů právem očekává.

»Drobné obrázky« jsou buď črty a popisy horského života, nebo pohádky, a charakteristiky typických postav z hor. Poměrně nejlepší jest pohádka »Krakonoš,« jež patří k nejpěknějším ve sbírce, a typy: »Kovkop,« »Kantor,« »Oráč,« »Pašeři,« »Čert na horách« jest příkladem, jak někdy básník pohádku z úst lidu vzatou učiní rozvláčně nechutnou. Příšernou bezcitností uráží »Hrobník,« jenž mstí se na mrtvém správci tím, že jeho lebku rozráží.

Z »Časových motivů,« namířených proti německým sousedům Krkonošů, poměrně nejlépe se čte »Pod křížem,« a charakteristika »Bába doktorka,« až na konec, básni násilně vnucený.

Celkem jest »Opět na horách« z nejslabších čísel v »Poet. besedách.« Přísnějšího měřítka nelze k básním přiložiti. Niternou cenou tato poslední sbírka loni zemřelého básníka nedosahuje ani prvoplodů jeho, jak před 10 lety byly sebrány pod názvem »Básně.« *V. K.*

Sestra Paskalina. Legenda.[1]) Napsal *Julius Zeyer.* V Praze. 1887.

Ze školy zvykli jsme si mysliti legendu jakožto druh básnický v té formě, kterou jí dal v literatuře německé Herder. Herder, — ač prvotně ozýval se rozhodně proti všelikému přelévání dějů posvátných, cítě se pohoršena, kdykoli měl čísti na místě velebné prostoty písem jakýsi roman, — vytvořil ve svých legendách zvláštní typ povídek obsahu sice legendového, avšak formy upravené tak, že veskrze pohřešujeme v ní charakteristického onoho roucha mystiky, bez kterého jeho vzory a prameny obejíti se nemohly. V jeho legendě podává se pouhá kostra děje, jenž má býti znázorněním ctností a pravd kře-

[1]) Pan kritik píše nám: „Reconse Paskaliny jest trochu obšírná na takovou maličkosť. Pojednal jsem však o ní v našem (přerovském) klubu proto šířeji, poněvadž jsem chtěl získati členy agitatorsky pro návrh svůj, hned potom podaný a několika úvodními slovy o české legendě podporovaný: aby totiž klub hleděl čtenářstvo české vůbec a theologické zvláště přimčti k odebírání a tím i celistvému vydání Passionalu Blažkem začatého.“ Doporučujeme návrh ten pozornosti a podnik sám podpoře ctěného čtenářstva. *R.*

sťanských, a mravoučná tendence tato bývá výslovně položena na konci nebo počátku vypravování. Takto ovšem nevypadá báseň Zeyerova. Jemu patrně nešlo o to, aby napsal také něco mravoučného, ani aby podal ukázku moralky a askese mnišských horlitelů, v ten způsob vykládajících o životě lidském a jeho účelu, o světě a jeho hříších. Ale soudili bychom též nesprávně o legendě, domnívajíce se, že moderní básníky k ní láká hlavně spřízněný romantismu živel, mystika, v níž svorně se druží scholastický směr bádání středověkého s bujnou fantasií, živel to, jenž jak známo byl hlavní příčinou obliby legendarního čtení u předků našich: duše zbožných čtenářů plnily se rozkoší, čtouce o hrůzách pekla a slávě nebes, o říši ďáblově plné příšer, a o vítězících nad ní silou víry bojovnících církve Kristovy. I v Zeyerově Paskalině tento živel žije, ale spíše na jakous ukázku slohu, kterou líčení mělo nabyti rázu a řeč tenoru, než aby náležel nerozlučně k ději. Ohlížejíce se ve sbírkách legendových nalezneme motiv, který vycházeje z toho, co čistě lidského, legendu s čtenářem novověkým sbližuje a ducha básnického k tvoření mnohem mocněji vyzývá. Jest to motiv lásky a svůdnosti její, kterému i legendáři nemohli se vyhnouti: ovšem že ze stanoviska svého jím nakládali a jej obraceli. Zvláštnosť tuto znamenal také již Herder a pěknými slovy ji vyložil: »Hebt die erzählungen verführter, missleiteter seelen sorgsam aus,« praví v úvodních slovech ku svým legendám, »und bemerkt, wie sie missleitet wurden, wie sie sich selbst verführten. Zeigt dies mit aller zarten theilnahme, mit jedem hülfreichen erbarmen, herabsteigend in die tiefen der menschlichen natur, in ihre betrüglichen tiefen. Wie lehrreich werdet ihr schreiben! Eine kleine legende wird mehr psychologie, mehr warnung, rath und trost enthalten, als vielleicht ein ganzes system kalter, pharisäischer sittenlehre.« K čemu tuto radí, tomu ovšem Herder sám se vyhýbal a proto jeho legendy ani básněmi nejsou. Přebásnili však kdo legendu tím způsobem, nepodává legendu ve vlastním slova smyslu. Jakmile počne rozbor psychologický, jakmile založeny povahy na přirozenosti lidské a básník na tomto základě spory splétá a rozvazuje: přestává děj legendový a povídka mění se básníkovi v péře v novellu. A v tom, soudím, kryje se všeliký interess a půvab, jímž působí Paskalina ve čtenáře Zeyerovy. Titul slibuje jim čtení pobožné, bez napjetí — neboť to nesluší kontemplaci klášterní — a úvod vskutku obestírá nás atmosférou svatosti: než ponenáhlu cítí čtenář, kterak člověk svléká habit řeholní a lidský cit a způsob o své právo se hlásí. — A z tohoto hlediska práce Zeyerova sama chce býti posuzována: nezpředlť ji básník pouze z podání starých kronikářů, z fantastického líčení dávných cestovatelův a démonologů, nýbrž také z vlastních snův.

Obsah podrobněji tuto vykládati není na místě: jest to historie nevinné novicky, která přílišnou důvěrou ve stálosť svoji, ďábla sama vyzve, pokušení jeho podlehne a za to trpkými zkouškami odpyká. Avšak Paskalina není obyčejnou povahou hrdinek legendových, které vinou poklésku svého v moc ďáblovu padají, na to pak pokání přestávše konečné blaženosti docházejí. Tak všedně osud její není zosnován. Vinu její — a spolu ideu legendy — vykládá sám ďabel Barbatos (str. 72.) slovy: »Ty sama dalas mi nad sebou moc. V pýše své myslilas, že nemůžeš klesnout, tys volala pokušení na sebe, šíleně ono přišlo, a tys podlehla!« Ale ďabel, aby dosáhl svého cíle, nechytá se nějaké malicherné slabosti ženského srdce, nýbrž za nástroj užije vznešeného zanícení hrdinky pro veliký náboženský čin, jako jest spasení kněze Jana, zářícího majestátem vyvolence Páně. Po způsobě novelly provádí se, kterak ku vznešené této snaze sváděné Paskaliny druží se interess osobní, čistě lidský, z nevinných počátků k veliké vině vyspívající: láska k svůdci. S rostoucí sympathií pozoruje čtenář, jak naivní duše křesťanská krok za krokem poznává nebezpečenství, ale také malomocnosť svou. Na pěkném vylíčení tohoto boje duše Paskaliny s tělem básníku patrně záleželo — dojem za dojmem hrne se na ubohou: zjev čtvrtého tříkrále, mocná bytosť kněze Jana, spasitelská úloha na ni, dívku slabou, vložená; a vše to provázeno jest tajnými pocity, jichž nikdy nezkusila, a jež marně se pachtí sobě zapříti a utlumiti. Světácký čtenář se pobaví, čta

kterak chladná, velebná kdysi ve své nevinnosti klášternice jihne ve společnosti muže, kterak vědouc, že to hřích, přece sama padá do náručí neskonale šťastna rytíři svému Nikodémovi — oddána do vůle boží.

Sledujíce sceny tyto, pozorujeme, že básník psal je s passí. Ale méně zdařile proveden jest avers jejich: líčení trýzně Paskalininy, když ze sna svého se probírá, chybu poznává a se kaje. Vinou toho jest i nepoetické pojetí — hledíc k idei celé básně — povahy rytíře Nikodéma. Kontrast sprostoty, prosaičnosti a surovosti, s jakou tento ďáblův nástroj obrat děje provádí, uráží téměř a plní vypravování místy tonem banalnosti. Na tuto banalnosť čtenář častěji naráží. Jsou v té legendě kapitoly, které se o nic hůře nečtou, než parádní partie krvavých romanův, anebo hrozných krejcarových kronik, jak se na jarmarcích prodávaly, — o Bruncvíku, Štilfrídovi, sv Genovefě atd. (srv. str. na př. 53., 59., 66., 68.). — Tyto kusy podivně vyhlížejí zase proti místům plným něhy a krásy básnické, jako jest na př. popis loučení se Paskaliny s obrazem Panenky Marie v klášteře, sceny rajského života jejího v samotách s Nikodémem; protiva jest tím mocnější, když za banalností hned jde passus, který uchvacuje silou obsahu a formou apokalypticky vynešenou, jako jest na př. líčení boje Paskaliny s ďábly, popis hradu jejich a scena závěreční. Tu čtenář mimoděk zapomíná své skepse a útrpného úsměvu a chápe již, že legenda kdysi mohla státi se hlavním vzdělávacím čtením po bibli. Moderní tato legenda ovšem nebude tím dojmem působiti i na mysli věcí náboženských sebe vnímavější. Tomu přece překáží přílišná pestrosť obsahu i slohu. Ba zdá se, jakoby autor sám nemohl se zdržeti, aby si nedovolil jakés persifláže vlastního thematu narážkami satirickými aneb aby se vyhnul elementům komickým. Neodolatelnou komikou na př. působí, když nevinná Paskalina spatří v kobce klenotní vedlé stříbrných tří králů pojednou i čtvrtého. Na tyto věci naráží snad sám básník v závěrečných slovech svých, kde praví, že chladně rozumujícím jeho vypravování bude pohoršením, některým pak k radosti. Soudím, že pohoršení z toho nevzejde, spíše požitek, nejvíce ovšem jazykům literarních gourmandů, kteří v této legendě padnou na pikantní zákusek. Méně pikantně — to však budiž řečeno jen tak bokem — chutnati bude lektura lačným brusičům, jimž leckteré sousto z české prosy Zeyerovy uvázne v žaludku. *A. F.*

Tandariuš a Floribella — atd. (viz č. 2. str. 43.).

1. Není pravda, že moje srovnání zakládá se na rozboru Meyerově; srovnal jsem básně samy, a sice německou dle rukopisu hamburského, jak z mého článku (»Č. Č. M.« 1887.) jasně vysvítá.

2. Není zřejmo samo sebou, že by článek krátký a stručný nemohl býti zevrubný; myslili to p. Pelikán o mém článku (četlli jej vůbec?), pak to mohl tvrditi aneb dokázati přímo, a nemusil stanoviti nová principia vědecké práce. Vždyť můj článek, mnohem kratší než druhá práce, vedl k resultatům, dle p. Pelikána mnohem správnějším nežli ona.

Dr. Arnošt Kraus.

Předmětem mé úvahy byla práce p. Mourkova, zmínka o článku p. Krausově jest jen příležitostná, a není to žádná úvaha. Tím by již odpadalo všecko ohražování p. Krausovo. Ale přece vybíraje z jeho odpovědi jádro, odpovím na dvě věci.

Co se týká pramene jeho srovnání, nikde nepraví, že ruk. hamb. srovnal s českým textem, i byl tedy můj soud zcela opodstatněný, když v citatech nenalezl jsem ničeho, co by nebylo v Meyerově rozboru. Ale pan Kraus tvrdí, že ruk. hamb. užil, a my mu to musíme tedy věřiti.

Druhá věc, že totiž článek p. Krausův není tak zevrubný jako pojednání p. M., zůstává při své váze, a to tím více, užilli ruk. hamb. O tom se přesvědčí každý, kdo obě ty práce srovná. Důležity jsou v naší příčině zvl. reminiscence slovné, které jedině ukazují přímo na pramen, a těch p. Kraus neuvádí. *Jan Pelikán.*

V ratejně. Obraz ze společenského života. Napsal *Alois Dostál*. „Zábavné bibliotheky" (pořadatel *Karel Šťastný*) dílo CXVI. Nákl. pap. benedikt. knihtiskárny v Brně. Str. 255.

Oblíbený povídkář opustil tentokráte půdu dějepisnou, na které ve pracech

svých prodlévá nejraději a zachytil ve dvoudílné skladbě obraz ze současného života dvorské čeledi v děčické ratejně, jež se stala jevištěm hnutí socialistického. Aby stanovisko autorovo ozřejmilo, udáme aspoň zběžně obsah díla — Dokavade správcoval v Děčicích vzorný lidumil Kuželka s dobrotivou, zbožnou paní, byli jeho dělníci zosobněná přičinlivosť, spokojenost a věrnosť; proti útržkám továrních dělníků vítovských, nadchlých venkoncem anarchismem, zastali se milovaného pána svého i raznou mocí. Ba i sám Houkal, kterýž, ač byl poznačen za nebezpečného socialistu, přímluvou paní správcové dosáhl tu místa, vystřízlivěl v tomto zdravém okolí po většině díle z myšlének podvratných. Byl by se snad za opatrného vedení ženina změnil úplně; avšak podtají četl dělnické listy i zakázané, které mu pečlivě obstarával dávný druh Kovář z Vítova, zostřuje jejich účin i hovorem ústním. — Zatím dosazen byl za správce děčického vášnivec Hrubý; hospodářství rozuměl pramálo, nemaje při tom do sebe kusa poctivosti, ani přívětivosti předchůdcovy. Mravní stránku poddaných zanedbával, ba sám pracoval o její zkáze. Práce se nedařila, kázeň se rozpoutala, nespokojenosti přibývalo den co den. Ký div, že nedohašená jiskra v Houkalovi propukla v plný plápol a jeho přičiněním i mezi ostatními čeledíny. A zatím, co Houkal štval dělnictvo proti pánům, vetřel se Hrubému za soukromého posluhu; vplyvu svého použil obratně, aby propasť mezi správcem a lidem dvorským rozšířil ještě nebezpečněji a by se zbyl nepohodlných odpůrců. Jednou právě posluchačstvo nenasytně sledovalo Houkala, čtoucího »Duch pravdy,« když se Houkalka vracela do ratejny, uražena jsouc od Hrubého — machinací mužovou — po stránce, poctivé ženě nejcitlivější... To bylo jakoby povelem k odvážnému činu. Tlupa dělnictva, nalet ozbrojená, vnikla v byt správcův. Aby se dalo i Vítovským anarchistům znamení o smělém skutku děčické čeledi, Houkal zažehl panské kolny. Místo spojenců továrních, kteří se ráznosti Houkalově leda vysmáli, přivolal oheň na pomoc občanstvo ze vsi, požár byl obmezen, vzpoura potlačena, Houkal s nejvěrnějšími přívrženci zatčen a později odsouzen ku dlouhému vězení. — Do Děčic dosadili zase Kuželku, jemuž se povlovně podařilo provésti vsestrannou, dokonalou obnovu.

Již z tohoto náčrtu obsahového zračita jest idea knihy: podvratných snah nelze klásti za vinu chudému dělnictvu samému, nýbrž i jednání jeho pánů, společenské pak bídy neodčiní štváčské rejdy, nýbrž poctivá práce a šlechetné, zákonité zastání. — Arci kdyby se myšlénka ta měla provésti s důvodností úplně prohloubenou, bylo by třeba díla bohatěji založeného; takto všelico jest jen pozdáleči naznačeno, příliš povšechně vytčeno. Než i tak spisovatel včasnému úkolu, jehož se podjal, vyhověl s dobrým zdarem. Práce zajisté nalezne hojnosť vděčných čtenářův a bude snad vydatně apoštolovati pro názor zdravý.

Autor pojmenoval skladbu svou obrazem a tož případně: na jiný název jest tu opravdu málo děje. Mimoděk pozastavujeme se nad neúměrnou rozlohou díla, srovnámeli jen na př. rozvleklou exposici se překotným, ne všude jasně motivovaným chvatem dějstva v kapitolách závěrečních. Charakteristika provedena jest se zdarem nestejným. K povahopisné kresbě děčických správcův užil spisovatel měrou až vrchovatou hyperboly, takže při Hrubém zdá se nám pod tolikým návalem stínu zastřena býti i — pravděpodobnosť. Houkal zmetá se z pouhého socialisty, za jakého dlouho jest líčen, v šelmu druhu nejnižšího, aniž nám dáno hlouběji nahlédnouti ve vývoj jeho smýšlení. Houkalka, jež měla v muže tak mocný vplyv, stává se osobou zcela trpnou, kdy bychom se prozřetelného jejího jednání nadáli nejspíše. Několik postav z lidu podáno jest s živoucnou určitostí; bylo by jí — a s ní i celkové plastice — přispělo ještě více, kdyby byl autor význačněji a přirozeněji upravil dialog a kdyby byl místněji vytkl psychologický převrat jednotlivců ve příčině zásad socialistických. Šťastný milostný poměr mezi Dudkem a Terinou děje nezdržuje, jsa k rozháraným událostem hlavním osvěžujícím kontrastem. Život v ratejně vypsán jest zdařile.

Že čtenářstvo širší vítá spisy Dostálovy vždy upřímně, jest mu známo nejinak než nám; o to pak též nebude sporu, čím pečlivěji jest dílo propracováno

dle požadavkův uměleckých, tím šířeji a hlouběji že zasáhnou myšlénky, jichž jest spisovatel tlumočníkem.

Josef J. Vejchodský.

Knihovna prostonárodní.

Přítel domoviny. (O.)

Po popsání výletu Anny Řehákové na horu Dobrač, plném vzpomínek a pružin vlasteneckých, následuje

Svazek 4. „Panská stolice.“ Obrázek ze života. Napsal *Alois Dostál.* Str. 189.

»Panskou stolicí,« obrazem to ze života, vyplnil A. Dostál čtvrtý sešit, pravíme vyplnil, protože na některých místech Dostál píše, by hodně popsal papíru.

Tento jest obsah »Panské stolice« Sládek Dušánek dbal z počátku pilně o kostel, měl tam i svou stolici »panskou.« Později zpyšněl, vystavěl si pivovar vlastní, najatý panský pustiv. Na poroky Dušánkovi vymohl direktor hraběcí u svého pána dovolení, by zaříditi mohl továrnu na jemné likérky v místnostech starého pivovaru. Podařilo se mu to Dva sonpeři teď stáli proti sobě: pivovar — palírna. Napřed padl pivovar, a pak továrna na líh. Lid měl z toho ten užitek, že se naučil píti. Z Dušánka stal se téměř žebrák, prodával kořalku v malém. Konečně přišel k sobě — počal opět putovati do kostela.

Látka povídky je časová, ale protože děj se vleče zdlouhavě, unavuje. Talent řečnický má Dostál znamenitý, zná venkov, proto zajímají nás jeho osoby, zvláště v našem vypravování vyniká kostelník pan Franc. Dostálovi v povídkách nehistorických lépe se vede, než v historických, zvláště ve kterých řeší socialní otázku, uměle si počíná, ale hlubší propracovanosť mnohým se nedostává.

Svazek 5. „Na scestí života.“ Vesnický obrázek od *J. L. Hrdiny.* — „Bramborové políčko.“ Dle skutečného soudního případu od *S. Podlipské.* — „Za naše právo.“ Lidu českému píše *Karel Tůma.* Str. 192.

V páté knize »Přítele domoviny« na prvním místě jest obrázek vesnický »Na scestí života« z dílny J. L. Hrdiny. Chudý farář Kamenický ujal se své sestry, mající dcerušku Kláru. Klára rostla jako z vody. Hned ve škole seznámila se s chudým Cyrillem. Ze známosti po letech vykvetla ušlechtilá lilie lásky. Pan farář nebránil jim, ale bohatstvím sedláka Zámeckého omámená Klára povrhla Cyrillem, vzavši si Zámeckého za manžela. Trest šel činu tomuto v zápětí. Zámecký promarnil statek, svůj život ukrátil si samovraždou, a Klára s opuštěným synáčkem skočila do proudů Oharčiných.

Až na smutný konec, jemuž obětoval p. spis. tři osoby, obrázek jsme se zálibou četli, baveni byvše látkou bezvadnou, vypravovanou jadrným, domácím slohem.

Z péra Sofie Podlipské vytryskla další povídka »Bramborové políčko,« zbudovaná na skutečné události dle soudního případu.

Mikulášek Mikeš měl kousek políčka, na něž ročně sázel brambory, a pak veselou mysl a poctivé srdce. Za to tělesnou krásou neslynul, jako staršinka Procházkovic statku, jmenem Rozárka, s níž jej vždy nabírali, když padělkoval na jmenovaném statku. V nájmu u Mikuláška byl krejčí, jehož žena byla nevěrna. Tajný její milenec zavraždil nájemníka Mikuláškova u bramborového políčka, proto podezření padlo na Mikuláška, který se jednou vyjádřil, že každého zabije, koho postihne při krádeži zemáků. Mikuláška odvedli do vězení pražského — Rozárka plakala. Soud nedokázal Mikšovi ničeho, proto jej pustili. V té vyšel pravý zločinec na jevo. Utrpení přestálé osladil si Mikulášek sňatkem s Rozárkou.

Podlipská pěkně vypravuje a prostě kreslí venkovský život, jdeli pravou cestou, jako v našem příběhu.

Konečně, by pestrosť ve »Příteli« byla ještě větší, popřáno místa mladočeské prskavce Karla Tůmy »Za naše právo.« Přiznáváme, že s mnohým souhlasíme s p. spis., ale hned dokládáme, že vyjížďky na Vatikan, temný středověk, Dra. Riegra atd. neprospějí lidu našemu. Povděčni jsme Tůmovi, že pro bombastický sloh mnohým závadným místům obyčejný čtenář neporozumí. Takovéto přijímalli by články »Přítel,« tož odporučovati bychom ho nemohli.

Svazek 6. „Rytíři zlata." Novella od *Jos. M. Hovorky.* — „V obraně vlasti." Humoreska od *Jos. M. Hovorky.* Str. 200.

Dvěma pracemi Josefa M. Hovorky ukončen třetí ročník »Přítele domoviny.« Hovorkova literární činnosť, pokud ji známe, nepřevyšuje prostřednosti. Zvláště humoreska »V obraně vlasti« pro svou nepřirozenosť a nedostatek humoru nezasluhuje téhož názvu. Dva důstojníci, poručík a major, ubytují se na manevrech u jakési paní, mající dceru. Na první pohled podobá se z chování majorova, že mu provdaná paní Bartová není lhostejnou, rovněž jako poručíkovi Huškovi domácí dceruška. Konec však nás z klamu vyvádí, major šedivý béře si dceru Bartovu.

Novella téhož spisovatele »Rytíři zlata« již jest lepší, ač není také bez nedostatků. Kalenský, syn venkovského zvěrolékaře, přišel do Prahy. Svou spořivostí nahromadil si veliké jmění. Z manželství měl jedinou dceru Eugenii, u níž místo matky společnicí byla slečna Tereza. V továrně Kalenského zaměstnán byl znamenitý technik, vynikající zvláště v oboru elektro-technickém. Kalenský, by tak výtečnou sílu zachoval své továrně, zasnoubil Velata s Eugenií, kteréž však Velat se nelíbil. Zámožný měšťan Bernášek docílil toho u Kalenského, že tento dal svou dceru v manželství jeho synu — hejskovi. Mladý Bernášek, stav se poslancem, bydlel se svou Eugenií ve Vídni, kdež nádherně žil, až přišel o vše. Koulí skončil svůj bídný život. Velat zatím v Anglii svými vynálezy nabyl slavného jména a velikého jmění. Oproti tomu Kalenský přicházel na mizinu, vydav se z peněz k vůli Bernáškovi. V nejhorší době vytrhl Velat Kalenského. Eugenie, která teď počala jej milovati, si nevzal, protože se zdověděl, že minulých jeho milostných listů nečetla. Odjel na východ, kdež se setkal s Terezou, která láskou k němu lnula. Nevzali se, nýbrž žili jako bratr a sestra.

Rychlejší postup povídce nebyl by se škodou. Povahopisy jsou důsledny, zvláště tuctový rek naší doby Bernášek. Řeč Hovorkova byla by lahodná, kdyby pokálena nebyla přečetnými cizomluvy, tak i že vzdělaný čtenář někde bez slovníku se neobejde. Průměrně možno načítati v novelle asi 250 cizích výrazův. Až Hovorka propracuje se z počátků, na jisto očekáváme dokonalejších plodů.

J. V.

Besedy mládeže. Sv. 241. Pořádá *Václav Špaček,* učitel.

„Čtvrté přikázání boží v dějepisných příbězích a povídkách." Mládeži vypravuje *Jan P. Příbík.* S podobiznou.

Že v nynější době proti čtvrtému přikázání božímu velice často se hřeší, nikdo, kdo jen poněkud zpráv novinářských si všimne, pochybovati nebude. Proto vítati musíme knihu, která mládeži předvádí vzory, jak čtvrté přikázání boží plněno bývalo a tak ji zároveň k podobnému konání vybízí. — Kniha ta zaslouží si pro obsah svůj rozšíření co nejhojnějšího. Příběhy, v ní obsažené, jsou vhodně voleny z dějin cizích i našich domácích.

Přáli bychom si jen, aby u jmen cizích bylo označeno, jak vyslovovati se mají. —

Všech povídek jest 47. U všech dbáno správnosti jazykové.

Spis »Čtvrté přikázání boží v dějepisných příbězích a povídkách« jest dobrý a zasluhuje pro směr svůj hojného rozšíření. — *J. Novodvorský.*

O nynějších kalendářích vůbec, o „Slovanském kalendáři" zvlášť.

V poslední době rozmohly se kalendáře tak, že není možno počet jich přesně udati. Každý téměř nakladatel vydává kalendář, a to ne jen jeden, nýbrž zrovna dva i tři.

Neměli bychom ničeho proti tomu, kdyby i hodnota kalendářů tím byla získala. Bohužel, není tomu tak. Kalendáře nynější sáhají čím dále tím více po pracích slabších a slabších. — Častým jest zjevem, že v kalendářích setkáváme se s pracemi, které již v časopisech uveřejněny byly. Pokud práce ty vynikají hodnotou svou, ničeho bychom proti tomu nenamítali; že však otiskují se také práce velmi chatrné, nikdo chváliti nemůže. — Kalendář bývá částokráte jedinou knihou, kterou náš lid do rukou dostane. Knihu tu čte pak ne jednou, nýbrž vícekráte. Kalendáře nečte jen ta osoba, která si jej koupila; kalendář

putuje výměnou po celé obci. A jak čte se u nás? Obyčejně čte se v rodinách hlasitě. Jedna osoba předčítá, druhé poslouchají. A kdo bývá nejčastěji předčítatelem? Děti. A velkou většinu posluchačstva tvoří opět děti. — Nesmí tedy kalendář obsahovati nic, co by čistou duši dětskou nějak poskvrniti mohlo. Stránky mravné má každý nakladatel kalendáře přísně bedliv býti. Kalendář má obsahovati čtení zábavné i poučné; řekli bychom zábavně-poučné. Poučování suchoparné není na místě. Učeným věcem lid náš se vyhýbá. Též pouhé zábavy nemá pěstovati. Kalendáře vydávány jsou pro lid; mají tedy obsahovati věci lidu se hodící, věci lid povzbuzující, na lepší cesty vedoucí. Příspěvky všecky mají býti cenné. Výrok »dětem nejlepší jest teprv dosti dobrým« má platiti i zde. Chcemeli lid zušlechťovati, volme cestu tuto; nevydávejme kalendáře jen pro zisk, ale proto, aby lidu poskytlo se za málo peněz mnoho pěkných věcí. Zde jest to možno. Bude lépe, vydáli se kalendářů méně, ale dobrých, než mnoho — chatrných. Tolik všeobecně. Nebude nikterak od místa, všimnemeli si blíže některých kalendářů. Počátek činíme »Slovanským kalendářem« na přestupný rok 1888. Nakladatel J. Otto.

Obsahuje kalendář ten některé práce, které již dříve jinde jsme četli. Tak »Bohatá nevěsta« črta od *Karoliny Světlé*, není zde po prvé uveřejněna. Stalo se tak v III. ročn. »Domácího krbu« (r. 1883.). Neváháme však prohlásiti práci tuto za velice vhodnou do kalendáře. Prací takých přáli bychom si více. Kéž by našla hodně pilných a uvažujících čtenářů!

Též historická povídka od *Josefa Brauna* »Soupeřové,« ukazující, jak Čechové dovedli vlasť svou milovati, zasluhuje odporučení. — Pro pouhé pobavení umístěn jest zde ukrajinský žert »Kozák Michajlko« od *E. P—a*.

Žádné ceny nemají práce »Kterak pan Pomajzl zahrál komedii« od *K. Šípka* a »Pan Adam Adášek a jeho hosté« od *Ign. Herrmanna*. Strašidelná historie, jejíž hrdinou (strašidlem) jsou — štěnice.

Naposled nechali jsme si »O Drahonickém zámku,« jak o něm vypravoval tatík Hradecký. Napsal *Jan Dunovský*. Vypravování toto nemělo nikdy do kalendáře pojato býti. Jedná o pánu panství — vilníku. »Lid nenáviděl, bil ho, tupil, kopal, dřel, ale ku podivu! hezké ženské tváři neublížil. Rozumějme dobře! Neublížil — ale právě proto nejvíce ho všickni proklínali — a nebyti této neřesti, snad že by mu byli všecko jiné spíše odpustili. Došlo tak daleko, že nebylo před ním jisto ani jedno děvče na všem panství, a třeba že se ukrývalo za devíti závorami.

Byl ženat. Po jeho smrti vystrašil hodnou vdovu a její dceru ze zámku »pan vrchní« zase — vilník. Praví se o něm »co se ženských týče, již tehdáž (totiž za živobytí pánova) podobal se pánovi jako vejce vejci, jen že nemohl dělati si práva taková.«

Jednou povolal si do zámku nevěstu. S nevěstou šel ženich. Toho uvrhl vrchní do žaláře a nevěstu vzal si do svého pokoje. Když nevěsta v úzkosti rozbila okno, vzbouřili se svatebčané, čekající na snoubence před zámkem, zmocnili se zámku, pana správce uvrhli do žaláře a snoubence osvobodili. Správce ve vězení zemřel. Po smrti strašil. Na strašidlo zavolali františkána, který zmocnil se pokladu strašidlem mu ukázaného, a ve zdraví s sebou ho odvezl. — Pak prý zase strašil františkán. »Poklad nebyl prý odkázán na mše svaté, ale na rozdání mezi chudý lid na panství, aby se za nebožtíka modlili. Za to, že jej podržel františkán pro sebe, zemřel do dne do roka a po smrti teď straší. Někteří »mudrcové,« kteří ve strašidla nevěřili, říkali sic rouhavě, že františkán nebyl by tak hloupý, aby se toulal v noci po zpustlém zámku, a tvrdili dokonce, že se oženil s nějakou hezkou židovkou a koupil si hospodu kdesi u Blatné.«

»Nu, já nevím — neviděl jsem ‚chodit' toho ani onoho, jeli však něco pravdy na pověsti, byli asi správec i františkán oba stejní taškářové.«

O knězi praví se »Nebyl prý to kněz jako jiní mnozí, kteří nemají starosti než o ten mamon a pak ještě o kuchařku.«

Císař Josef II. zapleten jest do té čisté historie jako pobuřovatel lidu proti vrchnosti.

Z uvedeného, myslím, utvoří si každý sám obrázek, jak zušlechtí asi historie ta čtoucího. Jak asi působiti bude na

útlé duše dětské? Často najdou se mezi posluchačstvem lidé, kteří před dětmi četbu ještě silněji okoření. Historie podobná zavdá též látku k rozhovoru podobnému. A následky? — —

Pravíme ještě jednou, historie tato neměla do »Slovanského kalendáře« nikdy vřaděna býti. Tím ztratil mnoho ze své ceny.

Pro črtu »Bohatá nevěsta,« pro mnohé poučné stati, pro životopisy vynikajících mužů (Václ. Vlad. Tomka, Ferdinanda Čenského, Václava Štulce) zasluhoval by kalendář ten úplného odporučení.

Doufáme, že pokynutí toto postačí, a že příště budeme moci »Slovanský kalendář« odporučiti. *J. Novodvorský.*

Časopisy.

Květy, listy pro zábavu a poučení, s časovými rozhledy. Redaktoři *Sv. Čech* a *Dr. Servác Heller*. Ročník IX. 1887.

Zvadnutím sice hrozily »Květy« na počátku minulého roku, ale k radosti jejich i přátelů krásné literatury nejen že šťastně ukončily tento rok, ale vyšlo již opět číslo první ročníku letošího s ujištěním, že vycházení »Květů« nikterak přerušeno nebude.

Krásný a milý jest pohled na záhonek květin v plném květu, rukou zahradníka vypěstovaných a ladně seřaděných, byť i některé květy samy o sobě přírodou nebo rozličnými jinými vlivy nebyly úplně dokonaly. Podobný dojem činí na nás IX. ročník »Květův,« i zde shromážděno jest veliké množství pestrých květů, z nichž ne sice všechny jsou umělecky dokonalé, ale dovednou rukou redaktorů v půvabný záhonek jsou seřaděny.

Nalézá se v ročníku tom veliká hojnosť básní ode všech takořka známějších básníků nynějších. Rozebírati jednotlivé není nám na tomto místě možno a také není ani potřebí, neboť mnohé z básní ve »Květech« dle zvyku nynějšího již vyšly ve sbírkách zvláštních anebo jistě za nedlouho vyjdou. Největší množství květů básnických podal *Vrchlický*. Bohužel, že kdyby květy ty přesadil na záhonek italský nebo francouzský, nikdo by nepoznal, že jsou to květy ze zahrádky básníka českého. O jiných vadách, které i zde jsou, mluveno již jinde velmi mnoho. Od *Nerudy, Krásnohorské, Heyduka* jest v ročníku tomto po dvou pěkných básních. Zvláštní radosť činí pozorovateli pokroky veliké, které rok po roku činí v básnických svých plodech E. Krásnohorská. Mimo tyto básně jest zde pěkná báseň od *Jakubce* »Až na onen svět,« pak *Mužíka, Kuchaře, Škampy* a j. Konec jedenácti sešitů činí báseň, která způsobila, že hned po přečtení první části stal se konec začátkem, po kterém jsme hned po obdržení »Květů« dychtivě sáhali. Jest to báseň *Sv. Čecha* »Zpěvník Jana Buriana.« Posuzovati báseň tu obvyklými frasemi se obáváme, mohly by za nedlouho vyjíti v jeho slovníku frasí. Řekneme tedy jen tolik, že ač »nevyplňuje citelnou mezeru,« aniž »předčí všechno očekávání,« jest básní pěknou, psanou po Čechovsku, se všemi půvaby umělosti Čechovy.

Zábavná část jest velmi obsáhlá, zajímá jistě dvě třetiny obsahu, neli více. Uměleckými výtvory všechny ty črty, obrázky, genry a povídky nazvati nelze, a proto se nám zdá, že sladkého, pouze sladkého »Květy« někde mnoho podávají, a tím podporují sladkou lenosť, jíž většina nynějšího čtenářstva se oddává, čtouc jen, aby něco pikantního se dověděla. Zvláště z cizích jazyků věci jen umělecké by se podávati měly, prázdných titěrek a sentimentalních hraček máme u nás až zbytkem. Jsou však zde i práce krásné, umělecké; neboť jsou zde naši mistři *Jirásek* »Stromy,« *Herites* s rozkošným »Vdovstvím pana Veliška,« *I. Herrmann* »Bankrot páně Křikavův.« Pěkné jsou též práce *Bohdana Kaminského,* »Kulhavá« od *B. Vikové-Kunětické* a »Pater Amos« od *Koldy Malínského.* Nejdelší prací zábavnou a zdá se nám i celého ročníku jest »Anna,« studie všednosti od *S. Podlipské,* v níž až příliš mnoho všednosti podáno slohem rozvláčným. Divíme se, proč spisovatelka tak často pohrdá naším vzácným majetkem vokativem, užívajíc místo něho nominativu.

Z překladů se nám nejlépe líbí »Královna ze Saby« od *Th. B. Aldricha,* přeložil *J. J. Benešovský-Veselý,* od Bałuckého »Stará Katuše,« přeložil *Schwab,* a pak »Deset hodin na lovu« od *J. Vernea,* přeložil *E. V. Hynek.*

Zábavně-poučnou prací velmi zajímavou jest »Roman na bojišti« od *S. Hellera*, v němž velmi pěkně popisuje život vojenský v táborech za poslední války rusko-turecké. Do celého vpleten jest pěkný, ale kratičký děj romanový. *Z. Winter* jako takořka do všech časopisův i zde nakreslil rozmarné obrázky ze života našich předků s nápisem »Z knih perkmistrových.«

Literarní historie zastoupena jest pěknými články *Dra. P. Durdíka* »Mládí Ivana Turgeněva« a »Souboj a smrť Puškina.« »O souboji M. J. Lermontova« píše *Ot. Červinka*.

Chvály hodno jest, že v tomto ročníku podáno několik zdařilých cestopisův a obrázků ze světa, mezi těmito však první místo náleží pěknému cestopisu *J. Kořenského* »Z cesty po Čuchonsku.« Pěkny jsou též obrázky *Dra. J. Gutha* »Geneva a břehy jezera lemanského« a »Na pokraji Sahary.« *Quido Mansvet* navštívil Padovu a popisuje, jak zanedbáno jest obydlí Petrarkovo, v němž poslední okamžiky ztrávil, ve článku »Padova a Petrarkův hrob.« Prof. *V. Dobruský* poslal pěkné, rázovité obrázky »O pomacké republice v horách rhodopských« na Balkáně. *Dr. Katzer* seznamuje nás s »Obyvateli hvězd.« *H. Máchal* píše »O bohyních sudby,« *Vykoukal* »Lidové slavnosti o sv. Janu Křtiteli.« *Fr. Řehoř* popisuje dosti pěkně zvyky velikonoční na haličské Rusi »Velikonoce na haličské Rusi.«

Články na filosofii se vztahující srozumitelně psané podali *Dr. K. Kuffner* »Hranice rozumu« a »Záhady mozku.« pak »Světový čas« od *Dra. Fr. Kahlíka*.

Na konec nechali jsme si zmínku o velmi pěkném článku *Jiráskově*, ve kterém popisuje české stavby dřevěné a ukazuje zvláštní ráz český těchto staveb »České chalupy a stará stavení městská.« Jirásek všímá si jen českých, bylo by záhodno, aby v příštím ročníku našel se někdo, kdo by popsal stavby moravské, zvláště zajímavé dřevěné kostely, které jeden po druhém mizí.

Z těchto krátkých poznámek o IX. ročníku »Květů« poznati lze, jak pestrý a mnohostranný jest obsah jejich, že skutečně jej vzácným záhonkem květin vybraných nazvati lze, a že by knihovně každého vlastimila k ozdobě sloužil.

Cenu jejich zvyšují pěkné, někdy vskutku umělecké obrázky. *Blokša.*

Literarní paběrky.

Mosaika.

Konkurrence knihkupecká. U nás se stále a stále naříká na malý odbyt knih, poukazuje se na to, že národ náš je malý počtem a že tudíž jako ve všem, tak zvláště v literatuře jest nám potřebí spojiti síly ku práci společné, že každé oslabení literarního podniku jest naší škodou všeobecnou, ale vzdor těmto všem nářkům, výstrahám i přáním konáme ve skutečnosti právě to, před čím se varujeme. Míním tím nepěknou konkurrenci knihkupeckou, vlastně nakladatelskou, která vzmohla se v době naší až k neuvěření. K užitku koho, nevíme; že však ku škodě literatury české, to víme jistě.

Nemluvíme ani o venkovských časopisech, jejich vydavatelích a »redakcích.« Je již »nutností,« aby v každém větším městě českém vycházely jeden, dva, až tři časopisy, a to se ví, že časopisy tyto musí býti stále na štíru a obecenstvo musí platiti jejich odmítnutí, opovržení, ohrazení a pod. útoky, jakými na sebe ženou páni vydavatelé i redaktoři jen z pouhé — konkurrence. S těmito mnohými listy přišlo to tak daleko, že vycházejí vlastně venkovu pro pohoršení i pro posměch a že jsou opovrhovány jako mnohý mladíček — redaktor.

Než — jděme dále. Nakladatelství »Světozora« počalo vydávati »Obrazárnu Světozora.« Co musilo nezbytně následovati? Že vydavatelstvo »Zlaté Prahy« musilo vydávati obrazárnu svou. Jak se vede oběma, nechť si poví. Snad asi tak, jako panu Šimáčkovi a panu Wiesnerovi, kteří k vůli rozmanitosti (vlastně konkurrenci) vydávali současně dva obrázkové »Rukopisy,« totiž Alešův a Manesův.

Knihkupectví p. I. L. Kobrovo vydává »Doplňky« ke »Slovníku naučnému,« jichž má býti 40 sešitů, jak bylo slíbeno. Při manipulaci p. Bačkovského vzrostou však »Doplňky« velmi velice a nebudou to »Doplňky,« nýbrž kusý a dosti drahý slovník nový; neboť v 7. sešitě je redakce teprve u slabiky »Bar«!! Jak prospěje se tím původnímu a velice nákladnému »Naučnému slovníku« Ottovu?

Knihkupec p. Urbánek vydává popularní »Knihovnu pro lid,« kterou má se lid náš zábavně poučovati a varovati. Rozumí se, že musila býti vydávána též taková bibliotheka konkurrenční a nakladatelem jejím jest p. M Knapp v Karlíně. O knihovnách »laciných« (?) nebudeme slov šířiti a zastavíme se u »bibliothek pro mládež.« Máme jich jako hub: Pospíšilovy »Zábavy mládeže,« Knappovy »Besedy pro mládež,« Hynkova »Pokladnice,« Urbánkovy dvě serie »Knihovny pro mládež,« »Knihy mládeže,« »První moravská knihovna pro mládež« atd. Z nových jmenujeme »Obrázkovou knihovnu pro mládež,« vycházející u Böhma v N. Městě n/M. Nyní právě — abychom neměli nouze — vydávati počal p. Urbánek v Praze »Ústřední knihovnu pro mládež.« A tak ku »Kyticím,« »Laciným knihovnám pro mládež,« ku »Komenskému« a jiným — přibyde nám v r. 1888. možná ještě asi půl tuctu nových knihoven, neboť knihovny musí býti, aby mohli býti noví »páni redaktoři.«

Mám za to, že i časopisů pro mládež máme nadbytek sotva ku prospěchu literatury. Vedlé »Budečské zahrady,« »Štěpnice« a »Anděla strážného« vznikl »Přítel dítek,« »Matice dítek,« »Včelka«; ty předešly: »Naší mládeži« a »Jarý věk.« Laciné sešitkové časopisy máme již dva: »Malý čtenář« a »Besídka malých.« Kdesi oznamují se nové jakés »Květy« — a tudíž ani zde nejsme hotovi.

O neobyčejném počtu kalendářův, u jichž většiny arciť prázdnota a bezcennosť obsahu jest vlastním obsahem, ani nemluvíme; podotýkáme jen, že kalendář pro dívky české, vydávaný v Olomouci, nalezl již konkurrenta v Praze (u Batovce) a že není tomu tak dávno, co v Praze vycházely dva kalendáře pro učitele, jeden i druhý hezky drahý.

Co máme říci konečně o časopisech literarních a kritických? Mimo »Hlídku« a »Literarní listy« vychází v Poličce »Věstník bibliografický,« pan Andrlík chce vydávati list kritický a »Ústřední spolek jednot učitelských« bude vydávati revue »Paedagogické rozhledy« v úpravě listu paedagogicko-kritického.

Kam to takovýmto způsobem přivedeme? *x. y.*

* * *

Konkurrenční honba. Zajímavou zprávu poskytuje »Deutsche Schriftsteller-Zeitung.« V Berlíně vycházela loni »Deutsche illustrirte Zeitung,« nádherný to belletristický časopis, přeplněný samými drahými dřevoryty od prvních umělců německých a renomovaných zahraničných. Vydávala ji společnosť a brzy, za rok, přineslo časopisu vydavatelství oběť, pouhý — milion marků! Nabízelo ji nyní na prodej, a tu se naskytla společnosť, vydávající oblíbený dámský list modní »Der Bazar« a získala skutečně »Deutsche illustr. Ztg.« za 450.000 marků. V tom však viděl časopis illustrovaný »Ueber Land und Meer,« hojně v našich rodinách rozšířený — což sice neradi doznáváme, — vlastně jeho vydavatelstvo »Deutsche Verlags-Anstalt« konkurrenci; neboť »Bazar« jest řízen velmi čipernými lidmi! Najednou v létě lonského roku začal vydávat velmi laciný modní list »Modenzeitung.« Ovšem toto jednání nemohlo býti bohatému vydavateli hojně rozšířených modních listův »Illustrirte Frauenzeitung« a »Modenwelt,« Fr. Lipperheidovi, lhostejno. Nový modní list, kterým se mu hrozilo, že ztratí na svých odběratelích! Rychle založil samostatný list »Illustrirte Zeit.« A tak nyní všichni vydavatelé »bojovali« několik měsíců. Rozumíte mi: hojně všichni vespolek dopláceli na své podniky! Pojednou jim napadlo, aby se smířili! Společnosť »Bazarová« nechala svůj list »Deutsche illustr. Zeitung« padnouti, za který dala 450.000 marků, který ji nyní přišel aspoň na 600.000 marků. Časopis »Ueber Land und Meer« přestal dále vydávati svůj modní list »Modenzeitung,« který pohltil několik tisíc markův, a nakladatelství Lipperheidovo rádo zastavilo vydávání nákladné »Illustrirte Zeit,«

při níž opětně prodělalo veliké summy. V podzimu lonského roku získal pak »Ueber Land und Meer« (»Deutsche Verlags-Anstalt«) vídenskou »Neue illustrirte Zeitung.« s kterou to také stálo bledě ve příčině finanční. Nyní vlastně jest to lhostejno, béřeteli do rukou »Ueber Land und Meer« nebo rakouskou »Neue illustr. Zeitung.« Obrazy, romany jsou tytéž, jen rubriky literarní, divadelní a j. jsou obstarány různě. V říši přináší »Ueber Land und Meer« zprávy této země se týkající, kdežto vídenský list plní své sloupce zprávami našich zemí se týkajícími. A co se stalo již před léty s illustrovanou »Heimat.« rovněž ve Vídni vycházející? Dostal se do rukou německému nakladateli S. Schottländrovi, který strhl »Heimat« na čistě kramářský podnik, který jest nyní Vídni hanbou, že se na něm jako vydavatelské místo stkví! Tak tedy slušné percento Němců rakouských nemá řádného illustrovaného časopisu svým rodinám věnovaného, kdežto my, hrstka Čechů, máme své dva nádherné listy, jež sice také nemají na růžích ustláno vedlé jiných illustrovaných listů.

E. V. Hynek.

* * *

Časopisecké jubileum. Dne 1. ledna t. r. slavila »Pressburger Zeitung« 125leté jubileum trvání svého listu. Řídká to věc! Vydavatelstvo vydalo, jak se samo sebou rozumí, slavnostní číslo s příspěvky uherského říšského poslance Desidera Szilagyiho, prof. Mořice Pisztoryho a j. Dále chová jubilejní číslo několik zajímavých statí, otištěných ze starých čísel svého listu, a věrný otisk v sobotu dne 14. července 1764. vyšlé »první části« (1. čísla) »Pressburger Zeitung.« Toto číslo sestává ze čtyř stran malého oktavu a přináší dopisy z Madridu (ze dne 12. června), Londýna, Neapole, Janova, Gdanska a odjinud. Dopisy jsou, jak jest patrno u dopisu madridského, nejméně měsíc staré. Co by tomu naše nynější dychtivé čtenářstvo po nových zprávách řeklo, ovšem si můžeme lehce domysliti.

E. V. Hynek.

* * *

Provolání Pavla Heyseho. Z Mnichova dochází zajímavá zpráva o podivném sporu ve příčině významu německého básníka. Známý německý novellista a znamenitý překladatel z vlaštiny, *Pavel Heyse,* napsal provolání, aby byl vystavěn pomník *Jindř. Heinemu* v rodném jeho městě Düsseldorfě. Tu by s ním také souhlasili spisovatelé hrabě *Schack* a *Martin Greif* jen s tím podotknutím, kdyby pasus v provolání pozměnil. Heysův original zněl mezi jiným takto: »Největší lyrik v období po Goethovi,« a naše dvojice básnická chtěla, by správně místo znělo: »Jeden z největších lyrikův atd.,« aby tím netrpěl ujmu třeba *L. Uhland,* také vynikající lyrik. Pavel Heyse stojí však na svém, tedy se ovšem s hr. Schackem a M. Greifem rozešel!

E. V. Hynek.

* * *

Jsou to nářky čelných našich časopisů! »Květy« hořekují na špatné finance. »Plzenské listy,« které tu a tam se časem také literatury dotknou, píší (v č. 22. r. 1887): »Neblahým účinkem několika okolností, kterých tuto vyšetřovati lze nem, ale kteréž zdárný rozvoj a pokrok českého písemnictví vůbec vážně ohrožují, stalo se, že hmotné poměry tohoto podniku povážlivě se zhoršily.« »Národní Politika« dí o měsíčníku »Osvětě,« že má co zápasiti v boji za existenci s těžkostmi většími než před 16 lety v začátcích.

Zajímavo bylo by hledať a stopovati všechny ony »okolnosti« a »těžkosti« a také příčiny jejich zkoumati. Mnohá původ svůj má vně i vnitř jak v listech tak u odběratelův a tito by nejlépe udali, proč časopis opustili. Bez příčiny tak nikdo nedělá.

M. Z.

* * *

Vídenský »Slovan« (15. srpna 1887.) mluvě o literatuře, nakladatelích a spisovatelích, dotýká se také některých kritiků. V Čechách panuje přesvědčení, že kritikové — z rozličných ohledův(!) — vše chválí a »Slovan« jest jiného mínění. »Avšak vedle uvedených fakt poškozují literaturu také mnozí páni kritikové, kteří zaslouží skutečně již veřejného pokárání. Tak když někdo přečte i nejlepší

posudek některé knihy, jejž na světlo svě'a napíše péro pana *Františka Vykoukala*,[1]) tak si ji jistě nekoupí . . . Slušný kritik nikdy neliči spisovatele, o němž ví a jest přesvědčen, že pracuje se sebezapřením a s tou nejlepší vůlí dobré věci prospěti, jako ničemu, darebáka a škůdce národa . . . .«
M. Z.

[1]) Týž skritisoval ve „Světozoru" jenom (roku 1886.) na 27 rozličných prací z rozmanitých oborů.

Různé zprávy.

I. Spolkové.

Družstvo Arnošta z Pardubic, spolek katolických akademiků na vysokých školách pražských, vzkvétá neobyčejně — tak skvělého výsledku již po 4 měsících jeho trvání od něho jistě nikdo neočekával — nebo čítá dosud 132 členů činných (akademiků), 4 zakládající, 256 přispívajících a několik dobrodinců. Ještě dlužno tu potěšitelnou zprávu o spolku tomto připomenouti, že v poslední době utvořil se při něm „literarní odbor," jehož účelem jest přátely literatury soustřeďovati, k činnosti literarní v duchu katolickém je pobádati a zdařilé jejich práce v časopisech uveřejňovati. Ve schůzích tohoto odboru posuzují se všechny nejnovější plody literarní, práce členů se předčítají a kriticky rozebírají (dle stanov). Důležitý spolek tento zasluhuje skutečně všeobecného povšimnutí a všeobecné podpory.

Z literarních besed přerovských. Zprav. *J. Bartocha.* Na počátku schůze XII. konané dne 14. ledna t. r. podán byl návrh asi tohoto smyslu: Dobrý a vhodný je zvyk, že ve schůzích svých oslavujeme muže o národ a písemnictví naše zasloužilé; neboť poctivého pracovníka neodměňuje u nás ani bohatství ani oslava od korporací a protož asi potěchou jest muži zasloužilému, dostaneli se mu souhlasu a uznání od společnosti, která stopuje činnosť osob na národu roli dědičné pracujících. Z té příčiny nebylo by nemístno odvděčiti se muži, jenž působiv na Moravě odchoval řadu žáků probudilých a chopil se práce želané Jungmannem, Palackým, Čelakovským a jinými buditeli našimi: brousiti a čistiti jazyk náš, nedbaje úštěpkův a výsměchů mnohdy jizlivých. On začal po Durdíkovi pěstovati svědomitou kritiku a jeho hlavní zásluhou jest, že první ukázal na význam Vrchlického u nás. Spisy jeho vynikají slohem originalním a samostatným, vydávajíce neklamné svědectví o samostatnosti ducha neostýchajícího se hájiti mateřštiny a tříbiti aesthetické názory u nás. Muž ten jest **Jan Ev. Kosina**, jenž právě dovršil 60 let z velké části službě národní zasvěcených. Proto budiž jemu zvláštní přípis blahopřejný poslán od literarního odboru, aby na dlouhá ještě léta byl nám zachován, působě ve prospěch národa i písemnictva našeho; kromě toho budiž vysloveno přání, aby vydal též ostatní díly svých spisů památných (Hovorův olympských a vlastního životopisu: Ze života kantorova). Návrh ten všemi hlasy schválen a provedení jeho uloženo předsedovi.

Potom předčítal prof. *Fr. Bílý* známou resoluci literarních spolků t e l e c k é h o a b r n ě n s k é h o, jak by se měla zvelebovati literatura nauková („Literarní listy" čís. 1. roč. IX. str. 24). Když obě resoluce přečteny, nastal o nich rozhovor. Navrhováno přidati se k resoluci telecké bez odstavce druhého, ježto nelze mysliti, že by jej Matice česká přijala; bylo by však záhodno, aby základný příspěvek na Matici rozdělen byl ve více lhůt než dosud, aby i lidé méně zámožní mohli se státi členy Matice české. Že Matice neprospívá tak, jak by měla, tím poněkud vinny jsou spisy příliš specifické, jež se hodí výhradně pro odborníky, ne však pro širší obecenstvo. Proti tomu namítnuto, že by se nezřídka díla veledůležitá (j. prameny literarní nebo historické) bez pomoci spolku nemohla vydávati, jakkoli druhdy potřeba jich jest nezbytná, tak že by tím trpěl nemálo rozvoj a význam naší literatury. Ovšem by podobné spisy ryze odborné slušelo vydávati vlastně k r á l o v s k é u č e n é s p o l e č n o s t i č e s k é, kteráž má na to příspěvky od země a odjinud, kdežto Matice česká měla by vydávati spisy pro širší vrstvy s vědou poněkud zpopularisovanou na př. díla podobná jako jest Studničkův zeměpis. —

Dle této debatty literarní odbor přerovský přidává se celkem k resoluci telecké s některými změnami a obmezeními, tak že jeho usnesení zní takto:

1. L i t e r a r n í o d b o r p ř e r o v s k ý n e s o u h l a s í, a b y s e z ř i z o v a l n o v ý

spolek na pěstování literatury naukové, protože již Matice česká zřízena jest za účelem, aby zvelebovala literaturu vědeckou; proto bylo by záhodno, aby **král. učená společnosť česká**, přejala část působnosti Matice české na sebe, vydávajíc zejména prameny (na př. vydání památek staré literatury české), čímž by se Matici české značně uvolnilo.

2. **Matice česká** vyzvána budiž, aby vydávavši už Encyklopaedii nauk znovu pečovala o to, aby vydávány byly vědecké spisy všech odvětví nynějšímu stanovisku dosti činící, vyjímajíc spisy určené pouze nejužšímu kruhu odborníkův; aby pečovala o vydávání řádných překladův a kompendií, kdyby nebylo vhodných originalův.

3. Jest žádoucno, aby spolky literarní a jiní činitelé povolaní snažili se o to, by **Matici české** přibývalo členů.

O odstavci telecké resoluce 2. d), aby Matice česká pečovala o svědomité a vědecké kritiky, rozpředl se čilý rozhovor. Většina byla rozhodně proti tomu, aby se zřídil jakýsi tribunal kritický, jenž by jaksi ex offo díla buďto schvaloval aneb odsuzoval; kritikům budiž ponechána úplná volnosť, neboť jen tak vyjde úplná pravda na jevo. Působení takovýchto tribunalův i jindy se neosvědčilo, ba mnohdy rušivými a zhoubnými účinky smutně se proslavilo. Nejednou na př. přihodilo se akademii francouzské, že zničila v literarním světě muže, jehož spisy později uznány byly výtečnými.

Ve schůzi XIII. dne 21. ledna t. r. uvažovalo se, zda by nebylo prospěšno vyzvati Matici Českou, aby některé spisy starší, které leží ve větším počtu exemplarův na skladě a kterým ubude časem ceny, jiż nicméně mají pro milovníky literatury české, aby se spisy toho druhu prodávaly laciněji než dosud, že by se snad přece rozebraly a Matici některý groš vynesly. S návrhem tím shodovali se všichni.

Po rozhovoru tom prof. *Alois Fischer* podal rozbor „Sestry Paskaliny," legendy od *Julia Zeyera*. Poněvadž i tato úvaha jest uveřejněna ve „Hlídce literarní," přejdeme hned k dalšímu návrhu, který téhož večera byl učiněn: aby ostatní kluby literarní upozornily se na vzácnou památku literarní vzácné ceny jak literarní tak jazykové, totiž **Passional**, který vydával prof. *M. Blažek,* avšak pro nedostatek odběratelův úplně nevydal; kluby literarní ať vyzvou prof. Blažka, aby vydal Passional úplně, slíbíce mu podporu hmotnou. K návrhu tomu poznamenáno, že by ještě vyšly asi 3 sešity Passionalu 9 arších a že by bylo třeba rozebrati 400 výtiskův, aby se náklad uhradil, kdežto dosud bylo jen 100 odběratelův. Ukázáno dále na vzácné přednosti spisu toho jakožto nevyvážné studnice české skladby, jakožto rozkošné četby psané slohem nad míru poutavým a samorostlým. Proto by se mělo čile agitovati všude, aby se dílo to vydalo, protože by se tím literatuře české prokázala služba nemalá. Práci příslušnou uvázali se podniknouti někteří pánové s nemalou ochotou —

Ve schůzi XIV. dne 28. ledna t. r. prof. *Fr. Bílý* zahájil rozhovor o novějších pracích *Sv. Čecha*. Úvodem zmínil se o potěšitelném zjevu z nejnovější literatury české proti dobám nedávno minulým. Kdežto klassičtí spisovatelé naši: Čelakovský, Kollár, Jan z Hvězdy a j. skládali ne mnoho spisů na počet (nejvíce ještě Tyl) a jiní zas nedočkali se let mužných, aby podali nám zralé plody svého duševního rozvoje, novější písemnictvo naše těší se osudu rozhodně příznivějšímu v obou příčinách. Tak zejména *Sv. Čech*, největší básník náš, vydal sám již přes 20 spisův. O třech jeho pracích rozhovořil se prof. Bílý.

Zpěvník Jana Buriana (uveřejněný ve „Květech" r. 1887.) jest práce v našem písemnictvu originalní, jako všecka díla Čechova; jest rázu idyllického, osnovy prosté, jádra znamenitého, myšlének krásných a citů mnohostranných, i řadí se k „Lešetínskému kováři" tím směrem, že by mohla proniknouti do nejširších vrstev našeho lidu. Obsah jest velmi jednoduchý. Jan Burian, synek selský, dán jest na studia; jsa již na universitě náhle jest povolán domů, by převzal hospodářství po náhlé smrti otcově. (Nenadálý přechod ze světa duševního do prostoty venkovské k práci za pluhem tu krásně vylíčen.) Ponenáhlu vpraví se jinoch v osud; tu v zimě kdysi vracel se v noci z hostince a zadržel koně, které jižjiž se řítily do propasti se saněmi: zachránil tak život statkáři Boreckému a dceři jeho spanilé Stelle. Otec i

dcera velmi mu děkovali a dcerka za odměnu vyzvala jej, aby se s nimi svezl domů. Borecký těžce nese, že dcera vyzvala arcidemokrata Buriana k němu na zámek; neboť Borecký odcizil se národu. Na zámku dostal se odrodilý šlechtic do tuhého sporu s Burianem, až Stella nebezpečný rozhovor obratně zatočila jinam. Burian zamiloval si Stellu, která se mu též naklonila; setkávali se na umluvených schůzkách a slíbili si věčnou lásku. Ale láska věčná nepotrvala dlouho; Stelle bylo odejeti do Italie; nemohouc rozloučiti se pro kvap osobně s Burianem, napsala mu list a v něm slibovala mu věrnosť i častý dopis. Ale z Italie zarmoucený Burian nedočkal se potěchy; tu z nenadání přibyla Stella domů s hezkým šlechticem a Burian uhodnul, kolik uhodilo. Již dříve, když nedostával z Italie slíbených listů, tanulo mu na mysli, že lásce jeho smutný bude konec, že není možná, by se dostali za sebe jinoch rodu selského a urozená šlechtična i pomýšlel nejednou na to, že odejde do světa a dokončí studie. Sem Čech vložil píseň, kteráž odhaluje nám Burianovu nerozhodnosť: máli zůstati u pluhu či jíti do světa. Ale přece rozhodl se nehnouti se od pluhu a krbu otcského. Nyní však vida, kterak láska jeho zmařena, zoufá si a chce se zastřeliti, ale jenom se raní. Raněného ošetřuje chudá, stará Běta, která se k němu byla přistěhovala na starobylý výminek i s hezkou dcerou, jíž si dříve zamilovaný Burian nevšímal; teprve za nemoci své poznal líbezné ctnosti Bětiny dcery. oblíbil si ji a pojal ji za ženu. Konečná píseň věnována synáčkovi v kolébce; píseň ta překrásná, plná mohutných kontrastů, oslavuje stav rolnický. — Co do komposice Čech opakuje tu z „L e š e t í n s k é h o k o v á ř e“ zvláštnosť, že písněmi a fragmenty posouvá děj do předu. — Zajímav též úsudek básníkův o Máchovi, který poznáváme ze slov Stelliných. když byla účinkem lásky své k Burianovi seznámila se s literaturou českou. Rozebrav podrobně všechny stránky básně, řečník přečetl některé písně tohoto zpěvníku, zvl. z oddílu 6. a 16. („U kolébky“). Řadí posléze Zpěvník mezi básněmi Čechovými na přední místo. — V rozhovoru potom podotknuto, že u Stelly přechod z věčné lásky slibované Burianovi k jejímu návratu se šlechticem po boku nezdá se býti dostatečně proveden; očekávali bychom, že básník vylíčí nám proces, jak se odehrává v duši Stellině. Naproti tomu namítnuto, že náhlý ten přechod omlouvá se formou básně, denníkem to, do něhož Burian zapisuje své city. Některým se nelíbilo, že se Burian odhodlá zastřeliti, protože k ústrojí povahy Burianovy to jaksi se nehodí a celkový dojem básně ruší.

Jednota literarní v Jičíně. Výroční zpráva jednatelova přednesená ve valné hromadě Jednoty literarní dne 15. ledna 1888. zní takto: Počet členů našeho spolku vzrostl roku toho proti 215 členům roku 1886. na více než 250, připočtouli se členové, již přistupují ku Jednotě počátkem roku letošního, nechybí mnoho do 270. Výboru podařilo se uspořádati vedle 5 schůzí v sále Hamburku ještě osm dychánků v místnostech besedních, jež přes leckteré vady dobře se hodí ku schůzím častějším. Nehledě k tomu, že dychánky ty nejsou spojeny skoro se žádnými výlohami, — propůjčilať „Obč. Beseda“ k tomu účelu místnosti ty i s osvětlením zdarma — nehledě dále k tomu, že „Beseda“ aspoň jednou v témdni v dobách večerních mile se oživuje, takými pravidelnými schůzemi naskytá se vítaná příležitosť obeznamovati členy s hojnými a krásnými plody naší literatury ať veršem ať prosou psanými, obeznamovať je takto slovem živým, přednesem promyšleným a vřelým, tak že se pokochá naslouchaje i ten, kdo plody ty již zná. Však měli jsme potěšení netoliko z recitac. přednášek a předčítání, nýbrž i všelidské umění hudební jak vokalní (zpěv solový duetto) tak instrumentalní (hra na piano na 2 i na 4 ruce, i hra na housle), skytalo nám milé a vzácné požitky ze skladeb skoro vesměs domácích Návštěva však a účastenství koncem valně ochablo. Jednota přistoupila za člena „Umělecké Besedy“ v Praze s roč. příspěvkem 5 zl., účastnila se uvítání pražského „Hlaholu“ o jeho výletě k nám o Letnicích, věnovala hrubý výtěžek jedné ze svých schůzí (30 zl.) jako Svatováclavský dar Ústřední Matici a zaslala pětku na stavbu školy v Crhově u Šilperka na Moravě, jsouc za to důtklivým dopisem požádána.

Klub přátel na podporu české literatury v Telči konal valnou hromadu dne 22. prosince 1887. Dle zprávy jednatelské spočívala hlavní činnosť tohoto spolku v těchto kusech: a) pořádány tyto přednášky: 9. února prof. *Janoušek:* „Kulturní obrázky ze života našich předků,“ 16. února a 2. března *JUDr. Mazanec:* „O poměru almužny ku mzdě,“ 9. března prof. *Beringer:* „Z minulosti panství a města Telče,“ 23. března prof. *Šašecí:* „O sladkostech,“ 30. března prof. *Strašírybka:* „O slunci,“ 3. listopadu prof.

Kabelík: „O životě a významu českých spisovatelů v poslední době zesnulých," 17. listopadu *B. Weinzettel:* „O divadle a jeho významu," 1. prosince uč. *Kašpar:* „O lásce k vlasti;" b) konány tyto rozpravy literarní: dne 10. listopadu zahájil prof. *L. Čech* rozpravu o otázce: „Jak zvelebovati literaturu naukovou," při níž přijata známá resoluce, 25. prosince prof. *Kabelík:* „O literatuře lidové;" c) oslaveny 16. března 50leté narozeniny prof. Fr. Bartoše slavnostním večerem, při kterémž přednášel prof. *L. Čech:* „O vědecké a vlastenecké činnosti prof. Bartoše," a 17. pros. stoleté narozeniny prof. J. Ev. ryt. Purkyně slavnostním večerem, při kterém přednášel *MUDr. Krupička:* „O vědeckém významu J. Ev. Purkyně" a prof. *L. Čech:* „O literarních a vlasteneckých zásluhách Purkyňových;" d) odebírány časopisy: Lit. listy, Vesna, Obzor, Hlídka literarní, Lumír, Osvěta, Květy, Ženské listy, Světozor, Zlatá Praha, Švanda dudák, Vesmír, Athenaeum, Vlasť, Ruch, Dalibor; e) klub literarní přistoupil za člena „Svatoboru" a vyzval ostatní spolky literarní, aby vyslovily se o jeho resoluci. — Dle zprávy pokladní čítal spolek členů 96, měl příjmů 115·17 zl., vydání 60·99 zl., tak že zbylo čistého jmění 54·18 zl. — Obě zprávy byly schváleny, jakož i předcházející zpráva prof. *L. Čecha*: O literatuře za r. 1887. — Při volbách zvoleni předsedou prof. *Strašírybka,* místopředsedou *E. Srp,* jednatelem učitel *Fr. L. Gartner,* pokladníkem důchodní *Al Petzl,* novinářem prof. *Beringer* a literarním zpravodajem prof. *L. Čech.* Za revisory účtů zvoleni *Krepčík* a prof. *Šašecí.*

Literarní jednota v Klatovech. Základem minulé přednášky (17. l.) prof. *J. Ošťádala:* „V jakých fasích nachází se nyní spor o RK." byla stať zasloužilého univ. prof. Martina Hattaly, kterou v lonském „Světozoru" uveřejnil o RK. Nejprve seznámil p. přednášející posluchačstvo o vzorném působení Hattalově na poli vědecké literatury všeslovanské, načež šíře líčil účel zmíněné stati: Hattala chtěl článkem oním se stanoviska methodického odůvodniti, proč komisse matiční žádosť prof. Dra. Gebauera za podporu při vydání staročeského slovníku zamítla. Ve zmíněné stati dokazuje statečný obhájce našich starých památek literarních pravosť Rukopisu a uvádí, že Dr. Gebauer ve známém sporu o pravosť jeho nešetří ani nejpodstatnějších pravidel kritiky a lidskosti. — 29. l. předn. *PhC. K. Chlum* „O obětech lidského nerozumu a předsudku, úryvky z kulturní historie doby staré i novější."

Jednota literarni v Jindřichově Hradci. 22. l. pojednala sl. řed. *Paralova* o básni Legerově „Poslední rusalka." Nejprve promluvila o básnictví allegorickém, pak o staroslovanských rusalkách, o nichž dosud nejsprávnější studii podal P. J. Šafařík, a jala se vyličovati jednotlivé důležitější události v básni líčené a četné ukázky předčítati.

Společnosť musea král. českého 21. l zvolila předsedou *Karla kníž. Schwarzenberga,* čestným členem *Oskara Debeauxa,* vrchního lékárníka francouzského vojska, spisovatele z oboru botaniky, jenž museu věnoval sbírky čínských a alžírských rostlin. — Pak předn. *Dr. A. Frič* o zásadách co do zařízení museí, *Dr. Sigm. Winter* o malířském pořádku pražském v 16. stol

Russkij kružok. 19. l. předn. *J. Heyduk* „Dvě charakteristiky z českých dějin" (Rudolf II. a Thurn).

Ústřední spolek českých škol středních v Praze. 4. ún. zahájil prof. *Jar. Vlček* hovor o 1. čísle „Bibl. mládeže."

Slavia. 26. l. předn. *Štěpánek:* „Kterak charakterisuje V. V. Čujko ruský roman."

Jednota filosofická. 28. l. předn. *Dr. Ot. Hostinský* o některých novějších spisech o dějinách aesthetiky. — 4. ún. předn. *Dr. T G. Masaryk* o slavjanofilství Iv. V. Kirějevského.

Vesna v Brně. 18. l. předn. *L. Pamrova* o J. J. Rousseauovi. — 15. ún. předn. *Fr. Dlouhý* o nejnovějších zjevech literarních.

Jednota českých filologů. 29. l. předn. *Dr. E. Kovář* o činnosti mozku při mluvě lidské.

Český klub. 28. l. předn. *Em. Tonner* o významu Bohuslava Balbína, jehož 200letá úmrtní památka letos připadá, pro národ český.

Musejní spolek zařízen v Brně. 3. bř. koná se valná hromada ustavující.

II. Smíšené.

O nalezení **Rukopisu Královédv.** uveřejňují „Učitelské listy" (č. 48. r. 1887., str 745.) list Bedř. Landroka ze Dvora Králové (13. listop. 1858.) k Václavu Hankovi, uvádějící některé nové svědky a doklady.

Českým badatelům **v archivu vatikanském** prodloužil zemský sněm dobu bádání o dva měsíce po zprávách jejich o množství látky se nahromadivší.

Mickiewiczovi postaven bude v Krakově, dle nákresu sochaře Godebského v Paříži, pomník, na nějž sebráno 400.000 franků.

Stoletá památka narozenin **Byronových** připadla na 22. l. tohoto roku. Veřejnosť česká dne toho si hrubě ani nepovšimla.

Spisovatelé španělští, i liberalní, chystají Leonu XIII. sbírku nejlepších plodů literatury španělské. K ní připojí prohlášení, že souhlasí se zásadami papežovými a že nechtějí psáti nic, co by jim odporovalo.

Zakázané spisy pro mládež. Výnosem minist. ze dne 10. listop. 1887., č. 17.297., vyloučeny ze všech žákovských knihoven středních škol tyto spisy, vydané „Dědictvím maličkých": Bohatá Julie, *Arlťův* Otec a syn, *Čermákův* Rok z dětského života, *Dudkův* Růženec, *Ehrenbergrův* Invalida, Bratr Renat, Dar Arnošta z Pardubic, *Haklův* Život sv. apoštolů slovanských, *Kopřivův* Chudý boháč, Bedříškov, Devatero řemesel, *Pakostův* Matčin mazlíček, *Pravdovo* Dědictví maličkých v Bohdalově, *Tykačovi* Příběhové sv. patronů, *Vinohorského* Prostonárodní obrázky.

Association artistique et littéraire franco-russe utvořila se v Paříži za tím účelem, aby šířila umění — výtvarné, hudební i slovesné — na vzájem ve Francii a Rusku.

Mezinárodní **věstník bibliografický**, v Lipsku vydávaný, o kterém minule jsme se zmínili, s prvým ročníkem zaniká, jak vydavatelé Herbich a Rapsilber oznamují, z nedostatku hmotné podpory, ač cena jeho vůbec byla uznávána, an podával i seznam článků časopiseckých.

Zapovězené tiskopisy z Německa zasýlati — ať otevřené, ať zavřené — s úmyslem, aby byly od adressata dále půjčovány, dle nedávného nálezu říšského soudu německého trestá se tam jako šíření zapovězených tiskopisů.

Dědictví **Calderonovo**, jehož vévodská rodina v letech čtyřicátých ve Španělsku vymřela, jest předmětem soudního sporu, jelikož o ty milliony hlásí se jistá rodina Calderonova v Uhrách, jež prý pochází z rodu básníkova.

III. Rozpravy literarní v časopisech.

Piskáček, Na obranu RK. a Z. (N. l. 33.).
Die unechtheit der königinhofer und grüneberger Handschrift (Allg. Ztg. 357.).
Bačkovský, Z upomínek na censuru (N. l. 6.).
Benešovský-Veselý, O českém naturalismu (N. l. 47).
Berák, O rozličných soustavách číselných (Kom. 5.).
Blažek, Material k synonymnímu slovníku českému (Uč. l. 6.).
Drachov, Z literarní a umělecké bilance ruské (N. l. 26.).
Hrubý, některé stesky ruských paedagogů (Paed. rozhl. 1.).
Hynek, Moderní francouzští literati (Hl. l. 3.).
Jelínek, S Mickiewiczovým soudruhem (Ned. l. 5/2).
Jeřábek, O Ivanu Gundulići (N. l. 12.).
J. V., Loutkové divadlo (Pos. z B. 47. sll.).
— Eugène Labiche (H. n. 28.).
Kabelík, O četbě pro lid (Lit. l. 5.).
Kadlec, Gogolův „Revizor“ (Lit. l. 3.).
Konrád, Staročeské choraly (Dalib. 1.).
Košutić, Kulturní listy o Srbech (Zl. Pr. 9.).
Kramoliš, Několik slov o veřejných přednáškách pro rodiče (Kom. 5.).
Kraus, August Gottlieb Meissner (Ath. 5.).
Krček, Poměr mezi theorií a praxí vychovávací (Kom. 8.).
Kryšpín, Za Štěpánem Bačkorou (Lit. věst. 1.).
Kuffner, Osoby a věci madridské (Osv. 2.).
Kvapil, Leonard Sowiński (Zl. Pr. 9.).
Ladecký, Dram. básně lorda Byrona (Č. Th. 3.).
Lindner, O vývoji mluvy (Paed. rozhl. 1.).
Menčík, Jan Jiří Harant z Polžic a Bezdružic (Č. Č. M. 4.).
Metelka, O šestém zeměpisném sjezdě v Německu (Č. Č. M. 4.).
Mrštík, Hrabě Lev Tolstoj a jeho „Vlasť tmy“ (Č. Th. 4.).
Novák, Slovanská přísloví paed. (Pos. z B. 1.).
Patera, Musejní zbytky staročeského „Zrcadla člověčieho spasenie“ (Č. Č. M. 4.).
Rieger, První národní bál (H. n. 20.).
Rybička, Ještě něco o Janu Hertvíkovi z Rušinova (Č. Č. M. 4.).
Sedláček, Nejstarší list českým jazykem psaný (Č. Č. M. 4.).
Šimek, Balbín a jeho Bohemia docta (Č. Č. M. 4.).
Šmaha, Komenského učebnice a jiné jeho spisy po Uhrách (Šk. a ž. 2.).
Šmídek, Pojem a důležitosť obrazivosti (Kom. 6.).
Špaček, Literatura pro mládež a pro dívky (Čas. učitelek 4.).
Tadra, Nové nalezené rukopisy formulářů 13. a 14. stol. (R. Č. Č. M. 4.).
Tepera, Statistický přehled rozvoje české lit. paedagogické za 100 let (Paed. rozhl. 1.).
Veselý, O literatuře paedagogické (Lit. věst. 1.).
Winter, Rodiče mistra Petra Kodicilla z Tulechova (Č. Č. M. 4.).
Hromadné vychovávání i vyučování se vzhledem k individualitě (Čas. učitelek 2.).
Několik listů spisovatelův a vlastenců českých k A. Markovi. Listy P. J. Šafaříka (Č. Č. M. 4.).
Státní socialismus německý (Ath. 5.).
Slovanstva orel bílý (zprávy z literatur slovanských: Lit. věst. 1.).
Baumgartner, Calderons Autos (St. a. Maria-Laach 2.).
Corvey, Dichter und richter (Deutsche Schriftstellerztg. 1).
Friedmann, Die parodie (Bl. f. litt. unterh. 2.).
Gutberlet, Virchow üb. d. transformismus (Nat. u. Offenb. 1.).
Hagemann, Menschen- und thierseele (Nat. u. Offenb. 1.).
Kuntze, Luther als dramatisches thema (Bl. f. litt. unterh. 1.).
Leist, Eine prophezeiung der französ. revolution u. d. schreckensherrschaft (V. fels zum meer 5.).
Rullmann, Emile Zola u seine aufnahme (Bl. f. litt. unterh. 2).
Schrattenthal, Rumänische volkspoesie (Bl. f. litt. unterh. 1.).
Ulrichs, Uralte Slavendörfer in den Apenninen (Ausl 1.).
Westenberger, Zur verlotterung der deutschen bühnenlitteratur (Deutsche schriftstellerztg 1.).
Bonghi, Il giubileo del Papa e la politica ecclesiastica del regno (Nuov. Antol. 1.).

IV. Díla posouzená.

Adámek, Heralt (J. N.: Hl. l. 3. sl.).
Andrlík, Umění nad bohatství (V. K-t.: Uč. nov. 7.).
Arbes, Ze zákulisí (Josipovič: N. l. 19.).
Bačkovský, Stručná nauka o řečnictví s příklady (Korčák: Šk. a ž. 2.).
Beneš-Třebízský, Z rodné chaloupky (J.: Uč. nov. 48.; Pražský: Lit. l. 3.).
Brandl, Život K. J. Erbena (J. V.: Ath. 5.).
Čech, Výlet pana Broučka do měsíce (Vykoukal: Osv. 2.).
— Různé črty (Marek: Lit. l. 5.; Vykoukal: Osv. 2.).
— Jitřní písně (Č.: Lit. l. 3.; Zákrejs: Osv. 2.; R. Obz. 3; Čermák: N. l. 19.).
Čech a Heller, Květy (Blokša: Hl. l. 3.).
Dolenský, Z přírody (V. K.: Uč. nov. 6.).
Dostál, V ratejně (Vejchodský: Hl. l. 3.).
Durdík, Dějiny filosofie nejnovější (Jeřábek: Č. Č. M. 4.).
Dvorský, Paměti o školách českých (St. J.: Pos. z B. 6.).
Flekáček, České květy (Pivoda: Kom. 8.; -ane-: Lit. l. 5.).

Foerster, Nauka o harmonii (Kotek: Pos. z B. 51. sl.).
Formánek, Květena Moravy (-ý.: Lit. l. 5.).
Geisslova, Vlnobitím ku přístavu (Podhradský: Vl. 5.).
Holeček, Literarní premie Umělecké besedy (Lit. l. 5.).
Hraše, Mladosť (Soukal: Uč. l. 7.).
Hrnčíř, Prosté povídky pro mládež (Benýšek: Pos. z B. 5.).
Jakubec, Povídky z kraje (Zákrejs: Osv. 2.).
Jiránek, Pomněnky z cizích luhů (Libertas: Uč. nov. 3.).
Junghaus, Kunhuta (Lý.: Č. Th. 4.).
J. R., Paměti města Dobrušky (R.: Č. Č. M. 4.).
Kalousek, Archiv český (Emler: Č. Č. M. 4.).
Klimšová, Paleček a Malenka (Rais: Paed. r. 1.).
Kolar, Smiřičtí (Č.: Lit. l. 3.).
— V staré Praze (Čermák: N. l. 47.).
Kozák, Čtení prostředkem vyučovacím a vzdělávacím (Vágner: Č. šk. 33 sl.).
Kreb, Sny májové (Donat P-ý.: Uč. l. 1.).
Kunětická, Povídky (Vykoukal: Osv. 2.; Vykoukal: Sv. 9.).
Kurz a Morávek, Kytice z poučných povídek (Libertas: Uč. nov. 7.).
Ledvinková, Nástin vývoje opatrovien, školek a mateřských škol (J. Š.: Čas. učitelek 2.).
Lhotský, Vyučování ve třídě elementarní. I. (Krček: Šk. a ž. 1.).
Macháč, Učivo k názornému vyučování (Strahl: Pos. z B. 48.).
Makovička, Kázeň války a míru (Klika: Paed. rozhl. 1.).
Militký, Bůh tomu chce! (Novák: Šk. a ž. 2.; Lit. věst. 1.).
Mojžíš, Kvítí z luhů vlasteneckých (Verner: Kom. 5.).
Mužík, Květy polní (Č.: Lit. l. 3.).
Müller, O rukopisech kroniky Přibíka z Radenína příjmím Pulkavy, zvláště pak o rukopise krakovském (Pelikán: Hl. l. 3.).
Nečas, Pokladna mládeže (Uč. nov. 6.).
Petržílek, Nejnovější sborová škola pro housle. Odpověď (Lit. věst. 1.).
Pippich, Svět zásad (J. V.: H. n. 26.; -o.: Ruch 5.; Č. V. 6.; N. l. 24.).
Pokorný, Opět na horách (V. K.: Hl. l. 3.).
Pražák, Čtyřicet let těsnopisu českého (Kubeš: Lit. l. 5.; A. K.: Ath. 5.)
Procházka, Na úrodné půdě (Vejchodský: Hl. l. 3.).
Procházková, Zahrádka maličkých (Kom. 5.; -a.: Uč. nov. 4.).
Prusík, Krok (R.: Č. Č. M. 4.).
Rank, Příruční slovník všeob. vědomostí (Něk.: Č. Č. M. 4.).
Rezek, Dějiny prostonárodního hnutí náboženského v Čechách (x. y.: Ned. l. $^{29}/_{1}$; V. V. Z.: Sv. 10.; =: Zl. Pr. 9.).
— Zápisky Viléma Slavaty z l. 1601.—1603. (R. Č. Č. M. 4.).
Rieger, Řeči (R.: Č. Č. M. 4.).
Sienkiewicz, Na zmar (-ík: Lit. l. 5.).
Skuherská, Padesát zpěvů pro opatrovny a školy mateřské (Kotek: Pos. z B. 49.).
Solověv-Prokop, Ženitba Běluginova (Dr. Hn.: Hud. l. 3.).
Soukal, Vilém Trčka z Lípy (-aue-: Lit. l. 3.).
Stroupežnický, Po trnitých stezkách (Vykoukal: Osv. 2.).
Svátek, Železná koruna (Josipovič: N. l. 47.).
Světlá, V hložinách (Vykoukal: Osv. 2.).
Svoboda, Nové Město nad Metují a nejbližší jeho okolí (Lašek: Uč. nov. 7.).
Špaček, Besedy mládeže, sv. 242. (Felber: Lit. věst. 1.; Novodvorský: Hl. l. 3.).
Špažinský, Prostá historie (Stěpovič: N. l. 26.).
Tille, Učebnice zeměpisu obecného i rakouského (-k.-: Šk. a ž. 1.).
Turnovský, Zlaté údolí (-a.: Lit. věst. 1.).
Vašátko, Slovanské písně a tance pro housle (Černý: Uč. nov. 47.).
Vlk, Oříšky a hádanky (Red. Č. šk. 6.; Vorovka: Pos. z B. 50.; Mojžíš: Kom. 3.; K. T-k.: Šk. a ž. 1.).
Vrchlický, Pomsta Catullova (Č.: Lit. l. 3.).
— Barevné střepy (Zákrejs: Osv. 2.; Čermák: N. l. 40.).
Wünsch, Z blízka a zdáli (Jandl: Pos. z B. 51. sl.).
Zařičanský, Z české chaloupky (Libertas: Uč. nov. 3.).
Zeman, Nikolauův dějepis český v obrazích (Libertas: Uč. nov. 1.).
Zeyer, Sestra Paskalina (A. F.: Hl. l. 3.).
O nynějších kalendářích vůbec, o Slovanském kalendáři zvlášť (Novodvorský: Hl. l. 3.).
Ottův Slovník Naučný (Blokša: Hl. l. 3.; -ský.: Bes. uč. 6.; Vrba: Lit. l. 5.; Bačkovský: Vl. 5.; Jeřábek: N. l. 40.).
Ruské čítanky (Mrštík: Kom. 6.).
Dalibor. X. (Kramatta: Pos. z B. 3.).
Bibliotheka mládeže studující (Vítězný: Lit. l. 3.; Dušek: Č. šk. 4.).
Encyklopaedie paedagogická (Krejčí: Šk. a ž. 2.).
Jiřičky (Václavek: Kom. 1.; Mojžíš: Č. šk. 1.; A. Sch.: Pos. z B. 48.).
Urbánkova Ústř. knihovna (Ducháčká: Č. šk. 6.; Pivoda: Kom. 3.; Soukal: Uč. l. 1.; Tykač: Šk. a ž. 2.).
Pripovedka o vetru (Krásnohorská a Strahl: Pos. z B. 47.).

V. Knihopisné.

Miletić, Iz raznih novina. Odabrani sastanci o kazalištu, umjetnosti i književnosti. Zagr.
Zima, Nekoje, većinom sintaktične razlike izmedju čakavštine, kajkavštine i štokavštine. Zagr.
Berliner, Gutachten Ganganellis — Clemens XIV. — in angelegenheit der blutbeschuldigung der Juden. Berl.
Mühlenhardt, Zwanzig philosophische lehrsätze. Jena.
Schuster, Joh. Kepler u. die grossen kirchlichen streitfragen seiner zeit. Graz.
Wahle, Eine verteidigg. d. willensfreiheit. Halle.
Dubouchet, F. Rabelais à Montpellier (1530—1538). Montp.
Bertacchi, Dante geometra. Torino.
Mandalari, Saggi di storia e critica. Roma.
Mariano, Studi critici sulla filosofia della religione.

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník V. 1888. Číslo 4.

O knihovnách v našich rodinách.

Podává *E. V. Hynek.*

Prosím, víte předobře, jak si již naši nakladatelé a literati po delší dobu zase stěžují na nepatrnou koupěchtivosť literarních novinek našeho »vzdělaného« čtenářstva. A ona roční provolání, vzletně napsaná, hlavně na adressu těch »vlažných« směřující, podepsaná řadou vynikajících nakladatelův a spisovatelů našich, netrefují nijak do černého! Naše listy je sice otisknou, hlavně zase interessenti literarní je celé přečtou, ale dále se více neděje! A tomu neustálému nářku na špatné časy, tomu již ani nevěřme, literarní spotřeba v těch našich »probudilých« městech českých jest k poměru obyvatelstva nepatrná, nezlepšuje se, ba se neustále zhoršuje! A toto zlo jest již staršího původu. Rozhlédněme se drobet, co musí nás bíti do očí? Naše vzdělané, slušné, zámožné rodiny tyjí a žijí z veřejných půjčoven a čtenářských spolkův, i svoji literarní spotřebu jedině odtud si odnášejí do svých nádherných příbytků. Pak běda knihkupci! aby čekal, že prodá sensační novinky tolik a tolik výtisků. Majetník veřejné půjčovny, čtenářský spolek anebo beseda musí míti ihned několik výtisků knihy spisovatelovy, jenž jest právě — moderním! U nás privatní knihovny sestávají z klassiků; spíše tam spatříte Goetha, Schillera, Meyerův nebo Brockhausův Konversační slovník, nežli dobré spisy, vydané u nás v době novější. Byl jsem sám svědkem čestných výjimek, kde jsem spatřil v knihovně starý Riegrův »Slovník naučný,« řadu svazků »Národní bibl.,« Hálkovy »Romanové besedy,« ročníky Mikovcova »Lumíra,« Hálkových »Květů« a jiné dobré starší knihy české. Ale těchto výjimek jest málo po vlastech českých.

Buď se v našich rodinách čte z veřejných půjčoven a spolkův, a ty první mají výhradní stravu německou nebo chatrnou českou, nebo se nečte vůbec nic! Nekřivdíme našim měšťanským rodinám, pravímeli, že česká literatura jest s jejich strany skoro docela nevšímána, a o podpoře, o té zde docela nechci šířiti slov! U nás bystřejší zámožní pánové, otcové rodiny, slyšili náhodou o nějaké vynikající knize české, činí hned sice poptávku, od koho by asi ze svých známých ji dostali vypůjčiti, ale koupiti ji, k čemu pak to? Byl by to přece učiněný luxus!... Toho si nesmí dovoliti! Ale rodině udělati »radosť,« za několik stovek jí nakoupiti šperkův a vzácných šatů, k tomu se takový rozšafný otec spíše odhodlá, nežli nechati u knihkupce nějakou tu zlatku za užitečnou knihu.

Když jsme tak k naší aristokracii měšťanské dospěli, otažme se, kdo vlastně tedy kupuje české knihy? Našim bohatým měšťákům tedy ani nenapadá koupiti si nově vyšlou českou knihu, když ne sobě, aspoň tedy svojí rodině. Jak bychom se jen toho mohli domýšleti! Tak tedy

kdo je kupuje, nebohé české knihy, aby se jimi vzdělal, poučil, rozveselil, srdce i ducha posilnil? Chudý student, český vychovatel mládeže, vlastenecký kněz a prostý řemeslník, toužící po vzdělání.

Mezi tím, co jinde, ve Francii a v Anglii, spisovatelé jsou majetníky nádherných palácův a vil, u nás se raději ani neptejte po exsistencích našich spisovatelův! U nás se dosud nevyplácí býti ani dramatickým spisovatelem, kdy se vám více neposkytne nežli 300 zl. za kus, vyplnivší celý večer, a staneli se repertoirním (věru toť vzácná výjimka při našem zkaženém vkusu!), dostáváte teprve nepatrné tantièmy, ani romanopiscem, ani čímkoliv jiným! A jinde, jako třeba *Sardouovi,* vynese jeho nový výpravný kus »Tosca« hnedle 200.000 franků! Šťastní Francouzi!

Vyznejme, kdy se zhostíme těchto zel a nezpůsobů, kdy se vlastně napravíme? Opětně musím poukázati na cizí národy. Jak pak pokročili v této příčině Francouzi a Angličané? U nich má každý zámožný občan svoji knihovnu, umístěnou ve zvláštním pokoji (»library«), který jest nejnádherněji upraven z celého jeho příbytku. Jest to opravdovou pýchou boháče anglického, drahocenné sbírky knih a uměleckých předmětů zváti svým vlastnictvím, neustále je obohacovati a od pokolení na pokolení odkazovati. Rovněž praobyčejný soukromník anglický chová sbírku »classical works« anglických velikánův. Ovšem mravní tendence angl. romanů snad jest toho příčinou, že se tolikéoblibě těší v rodinách anglických, že tvoří podstatnou část rodinných knihoven.

Abychom přešli zase do rodiny české, doznáváme rádi, že v nejnovější době vnikla do našich domácností trocha skvostných illustrovaných děl, jako obligatní okrasa salonu nebo boudoiru. »Vyjímá se to velmi pěkně, těchto několik skvostně vázaných knih, čísti je však nemusíme: jsouli však na pohovce nebo na etagèru rozloženy, to přece prozrazuje vkus a jest to nyní modou!« odpoví Vám líbezně paní domu. A tak si oblíbená ve společnosti paní X váží zrovna skvostně vázaný díl »Čecha« jako sevrèsskou vázu nebo něco jiného, co paraduje v pokoji. A posléze nezapomeňme na znalosť a vkus, jež prozrazují u věcech literarních naše české rodiny. Ano, naše dámy vyznají se výborně u vybírání skvostných látek na šaty a jiných luxusních věcí, ale nepřicházejte jim jen s literaturou, pro Bůh, jen nezavádějte s nimi hovory o literarních novinkách a o divadelních věcech. Stáváte se, mladý muži, negalantním, mluvte o čemkoliv, jen ne o té bohaprázdné, zbytečné literatuře! Spíše se vyznají naše dámy ve věcech sportovních, jen jim nechoďte na oči s literaturou a s literaty! Tak tedy na vše máme peníze, jen ne na knihy! Denně vidíme dosti příkladů. — Byl jsem nedávno ve větším skladě nábytku. Sklad byl dobře zásoben vzácným nábytkem, pouze nápadným mi bylo, že majetník choval pouze dvě skříně na knihy. Nedalo mi to a ptal jsem se jej po příčině. »Knih se kupuje nyní po skrovnu, přirozeně tedy i skříní na knihy; nač chovati veliké zásoby nábytku, který nejde na odbyt?«

Snad nemyslíte, že jest to vlastně totéž, vypůjčujemeli si knihy, nebo jsouli naším vlastnictvím! Naše kniha jest nám milým společníkem, ušpiněný svazek z půjčovny nebo ze spolku čtenářského, tomu věnujeme jen ledabylou pozornosť, nejsmeli vášnivými čtenáři, jen v ní obracíme stránky a často ji nepročtenou vracíme!

A věřte mi, kdyby našim rodinám šlo o to, aby pozvolna si rozhojňovaly svoji knihovnu, svoji vlastní, viděli byste, jak by si opatrně počínaly u volbě, aby jen vskutku cenné knihy zařaďovaly do

knihovny, a také by nehltaly každý vytištěný škvár, jichž se nyní hemží také dostatek!... Kdyby se tato věc uskutečnila, věru, že by nás vyléčila z toho nakažlivého hltantství čtenářského, jež nyní panuje; uvykli bychom si raději čísti méně, za to věci jenom dobré, prozrazující vskutku zdravý vkus!

Na konec ještě něco. Pyšníte se houfem přátel a známých; ti vědí, že máte otevřený účet u knihkupce a že mu dáváte vždy o novém roce hezký groš za odebrané knihy. Hojně si od Vás tedy vypůjčují Vaši roztomilí známí a přátelé. Jste dobrého srdce a nemůžete jim to nijak odepříti! A prosím, jací pak jsou ti Vaši známí? Právě tací lidé, kteří, co se dotýče jejich smyslných požitků, své drahé bytosti ničeho neodeprou, ať to stojí sebe víc! Ale duševní požitek si opatřovati, to nechtějí sáhnouti pro nějakou tu zlatku do tobolky, třeba ji mají nenstále dobře napěchovanou!

Předobře víte, jak se zachází s vypůjčenými knihami; mám přítele, kterého také ob čas zásobuji, jest šňupákem; nechci dále šířiti slov, ale knihy po něm jenom neprohlížejte! Těch žlutých skvrn a toho rapé — mohli byste si brzy zaříditi trafiku...

Končím již slovy »švitorného filosofa« Karla Webra: »Vybraná knihovna zůstane pro vždy svatebním darem ducha a mysli. Knihy jsou věru nejlacinějším učitelem a pravým dobrodiním millionů lidí. Čím více stárneme, tím raději zacházíme s těmito mrtvými svědky, ku kterým se ve skutečnosti tak brzy budeme museti připojiti, nežli se skutečnými lidmi, ano knihy jsou a zůstanou nejlepšími přátely samoty, nejlepšími těšiteli a ochranci naproti lhostejnosti životní a pohrdání samým lidstvem.«

Jungmannova aesthetika scholastická.

Píše *P. J. Vychodil.*

Výměru krásy v moderní aesthetice vůbec přijatého není, an se vždy mění dle soustav, a sice mění nejen co do výrazu, nýbrž věcně a podstatně. *Jungmannův* výměr dle předešlého nemůže již působiti obtíží: krása jest niterná dobrota věcí, jíž rozumnému duchu mohou býti požitkem, neboli, užijemeli výměru dobroty (na str. 39.), k r á s a v ě c i j e s t s k u t e č n á s h o d a j e j í s r o z u m n ý m d u c h e m, j í ž m ů ž e m u b ý t i p ř e d m ě t e m p o ž i t k u; poněvadž pak v požitku zahrnut jest pojem s n a h y, liší se tím krása od p r a v d y, která jest shoda pouze s mohutností poznávací, s rozumným duchem jakožto poznávacím. I od dobroty liší se krása nemálo: podstatou jest sice krása věci dobrotou její, ale v jiném vztahu a účinku vzhledem k rozumnému duchu: naproti dobrotě rozumným duchem pojímané vzniká v něm l á s k a (srv. str. 40.), u krásy taktéž pojaté vzniká p o ž i t e k (srv. str. 40.). Dle toho tedy dobrota, nejsoucí krásou, není dokonalá, nedostává se jí ještě jakési přednosti, ač základem dobrota i krása nejsou dvě přednosti věci, nýbrž jedna; poměr obou snaží se spis. vystihnouti obrazy: vůní růže, leskem zlata, mladistvým vzezřením jinochovým a pod.: jako majetníci vlastností těch nejsou k vůli těm vlastnostem, nýbrž naopak, tak dobrota není k vůli kráse, nýbrž krása k vůli dobrotě, jíž jest ozdobou a doplňkem a zdokonalením, poutajíc a vábíc více než ona k sobě ducha a tím také k ní. Vývody tyto spis. stvrzuje i z názvů řeckého a latinského, jakož vůbec rád filologisuje, čehož ostatně netřeba zazlívati, když napřed podal důvody věcné.

Dle výměru toho vše, co jest, jest krásné, protože všechno jakožto jsoucí shodno jest s rozumným duchem a hodí se býti předmětem vlastní lásky. Krása tedy jest transcendentalní přívlastek, t. j. z takových, jež nespadají pod žádný pojem druhový a rodový, any nepředpokládají než pouhý byt, o němž se vypovídají. Dobrota jest též takovým přívlastkem, ale nemají — dle hořejší nauky spisovatelovy — oba přívlastky v metafysice vedlé sebe býti jmenovány, nýbrž krása v dobrotě jest obsažena; jen kdo s novou psychologií pro požitek přijímá zvláštní mohutnosť (»Gefühlsvermögen«), tomu může býti krása zvláštním přívlastkem transcendentalním.

V čem krása záleží, čím věci jsou krásné, které jsou prvky krásy, vyřízeno tedy již tím, že udáno, které přednosti činí věc niterně dobrou, dávajíce jí shodu s rozumným duchem (str. 39.). Avšak nesmí se krása vyměřovati snad jakožto součet prvků těch ve výměru naprostém, nýbrž potřebí ji vždy vyměřovati jakožto pojem vztažitý, jímž jest — jako dobrota a pravda —, vztažitý totiž vzhledem ke vnímajícímu podmětu. Slovem, krása jest přímětkem věci, pokud tato myslí se jakožto předmět požitku rozumného ducha z vlastní lásky. Tím není krása odkázána čirému subjektivismu, jakoby krása byla dílem a úkonem ducha, nikoli ve věci samé; z důsledku toho, jenž prvému pohledu se namítá, — což kdyby všichni rozumní duchové z veškerenstva zmizeli? — zcela přirozeně pomůže spisovateli theistický základ nauky jeho, čehož křesťanu vykládati netřeba: Bůh s těmi duchy nezmizí, a kdyby mohl zmizeti, zmizí též veškerenstvo, tak že nezůstane podkladů krásy, tudíž ani krásy samé. Od čirého idealismu, k němužto z předpoložek jiný aesthetik by dospěl, takto jest nauka spisovatelova zachráněna.

Že by však bylo všechno, co jest, krásné, to zní jako paradoxon, ovšem jen potud, pokud nepřipomeneme si větu metafysiky, že vše jsoucí jest dobré. To vede k pojmu ošklivosti, kteráž u věci jest nedostatek skutečné shody s rozumným duchem, čím je schopna býti mu předmětem nelibosti, dle opačné obdoby s krásou. Vše jsoucí jest krásné, jen že všeho krásným neshledáváme, někdy je zaměňujíce s příjemným — a to často! — někdy soudíce ukvapeně a pouze povrchně bez hlubšího názoru do věci. Věcný však důvod, jímž obě věty: »jsou věci ošklivé« a »vše jsoucí jest krásné« spočívá ve stupních, jež metafysické přímětky míti mohou; jest dobrota naprostá a vztažitá, jest i krása naprostá (dokonalá) a vztažitá (nedokonalá): nedostatek věci na dokonalosť, již by měla míti věc dle své bytnosti a účelu, činí její ošklivosť; i zřejmo jest, že nemůže býti věci naprosto ošklivé: neboť naprosto ošklivé bylo by nic. V obyčejné mluvě pak dle dojmu převládajícího, převládáli totiž dojem krásy či dojem nedostatku krásy, zoveme věci krásnými či ošklivými.

Mezi přednostmi, které před jinými duchu rozumnému se zamlouvají, jsou na prvém místě ethické (str. 39.); těchli se nedostává rozumné bytosti, tu takový nedostatek nejvíce v oči bije, tak že převládající dojem rozhodně jest dojem nelibý, dojem ošklivosti. Proto byť i nemravné zjevy — metafysicky řečeno — byly krásny jakožto zjevy a bytosti, v posuzování aesthetickém, kde převládající dojem rozhoduje, nutno nazývati je ošklivými, nauka pak jistých směrů filosofických, že i nemravnosť jest krásná, jest nepřesná, ano bludná: nepřesná, pravím, jelikož jen nemravná bytosť, a to ne jakožto nemravná nýbrž z jiných důvodů, jsouc pro nemravnosť

ošklivá, může také býti krásná; bludná, jelikož nemravnosť jakožto nemravnosť nemůže býti krásná, jsouc záporem krásy, tudíž ani dle metafysického soudu, natož pak dle aesthetického, vztahujícího se na dojem převážný, jenž tuto vždy může býti jen dojem ošklivosti.

Dobrota a krása předmětně jsou totéž, jak právě pověděno; dle stupňů dobroty budou tudíž i stupně krásy se říditi. Bůh jest naprostá dobrota, jest dobrota sama; bude tudíž i naprostá krása, bude krása sama, se kterou žádné jiné krásy stvořené měřiti a srovnávati nelze: každá jiná bytosť krásu pouze má, t. j. jistou míru její, Bůh však krása jest. Jelikož však bytosti ostatní podobny jsou Bohu, a to nestejnou měrou, potud také předností jeho a tedy také krásy se přiúčastňují, a podlé stupňů této podobnosti i stupně krásy určovati se budou. Spisovatel ve vývodech těchto, plnou důsledností činěných, ocitá se jednak v odporu, jednak ve shodě — alespoň zdánlivé — s aesthetikou sobě nepřátelskou.

Posudky.

Studnička Dr. Fr. J., **Základové dešťopisu království Českého.** Dle víceletých pozorování 700 stanic dešťoměrných. S dešťopisnou mapou a několika dřevotisky. („Archiv pro přírodovědecké prozkoumání Čech“ VI. sv. číslo 3.) V Praze. 1887. Str. 95.

V předmluvě spisovatel vykládá, proč vydává na veřejnosť nejhlavnější výsledky dešťopisných záznamů, které se za jeho vedení horlivě od 15 let konají v Čechách. Hodlal svým spisem ukázati především snaživým pozorovatelům, kteří od r. 1872. sbírají data na svých stanicích dešťoměrných, ovoce práce jejich, nad to pak vyvrátiti a opraviti mylné soudy, které se dosud pronášely o dešťových poměrech českých.

Z úvodu čtenáři dovídají se, které neshody shledávají se mezi starším měřením dešťův a jinými úkazy přírodními, z čehož auktor vzal r. 1872. podnět zříditi novou síť dešťoměrných stanic. Rozvojem těchto stanic — r. 1873. 11 stanic, r. 1886. již 693 — spis obírá se tolikéž ve zmíněné stati.

Ze sedmi oddělení, v něž se další obsah dělí, pojednává se v prvním o dešťoměrech vůbec a ve druhém hovoří se o rozložení dešťoměrných stanic v Čechách, k čemuž připojuje se »Klíč k dešťopisné mapě« (str. 19.—24.); oddělení třetí obsahuje průměrné roční množství vodních srážek na jednotlivých stanicích dešťoměrných tak, že jest u jedné každé stanice zaznamenána značka, kterou má na mapě, zeměpisná poloha její a výška nad mořem, roční množství srážek a dní se srážkou a počet let pozorovacích. (Seznam ten otištěn jest na str. 28.—55.) V oddělení čtvrtém, jímž počíná se rozbor resultatů, předchozími oddíly oznámených, vysvětluje se průběh rovnodeštnic od 500—1200 $^{m}/_{m}$, k čemuž přidává se »přehled,« v němž objasňuje se slovem i obrazy dvojí dešťopisný průřez Čech přes Prahu: *a)* od Eisensteina k Novému Světu, *b)* od Eisenberka v Rudohoři k Jihlavě. V oddělení pátém čte se o průměrném měsíčním množství vodních srážek na některých stanicích dešťoměrných, a činí se z tabulek, tam sestavených (str. 66.—71.), velmi zajímavé a důležité úvahy. V oddělení šestém rozjímá se o souvislosti průměrného ročního množství vodních srážek s nadmořskou výškou stanice, a v oddělení sedmém rozpráví se o některých vedlejších výsledcích dosavadního pozorování dešťoměrného. »Závěrkem« spis vrcholí v praktických úvahách, zdali možná žádoucím způsobem upraviti naše vodopisné poměry vůbec a s úspěchem provésti dávno již obmýšlené vodní spojení Vltavy s Dunajem zvláště.

Proberouce bedlivě obsah spisu, jak jsme jej tuto naznačili, seznáme, že auktor dosáhl úplně obou účelů, jež si stanovil

v předmluvě. Máli totiž pouhý čtenář nemalé potěšení z toho, jakých pěkných výsledků dospělo dešťopisné měření v Čechách, tož pozorovatelé na stanicích, práce samé účastni, jsou tím arci obradováni měrou mnohem větší. Že pak auktor opravil zastaralé soudy o dešťoměrných poměrech, bude patrno, uvedemeli pouze tabulku ze str. 16., v níž položeno jest množství srážek dle udání staršího a nového. V té jeví se dle nového pozorování při většině stanic větší množství srážek tak, že Čechy nemají tou měrou suchých krajů, jak se dle dřívějších pozorování hlásalo. (Praha dle starého měření 398 $^m/_m$ srážek, dle nového 532 $^m/_m$.) Leč prof. St. dovodil také »naproti dosavadnímu, na málo výsledcích pozorovacích založenému učení, že se východní část Čech objevuje míti průměrně více srážek vodních nežli část západní, a že se zřejmé a značně rozsáhlé minimum rozkládá severně od Prahy, kdežto maximum připadá na Krkonoše a nikoli na Šumavu, jak dosud se uvádělo.«

A důsledky, auktorem z ombrometrických udajův odvozené, jsou veskrze spolehlivy, neboť Dr. St. s dokonalou vědeckou střízlivostí sám na mnohých místech svého spisu činí čtenáře pozorny, v čem spočívá nejistota mnohých dešťoměrných dat, v čem pozdější výzkum způsobí asi opravu, a v čem už dosavadní udaje podávají všecku jistotu. Co takovým způsobem auktor zjistil o dešťopisných poměrech Čech a v čem ombrometrickými výsledky z Čech potvrdil obecné nauky meteorologie a fysikalní geografie, nelze v krátkosti rozbírati, ježto bylo by třeba na dokonalou porozuměnou věci rozhovořiti se o těchto obecných poučkách věd zmíněných a pak vytknouti, kterých nových podpor se jim dostává spisem Studničkovým.

Prof. St. nepřestává však na theoretických vývodech a vzorcích, nýbrž ukazuje všude, kde theorie vede ku praktickým koncům, kterak totiž na úkazech meteorologických závisí v nejednom vztahu hmotná vzdělanosť naše. Tak při rovnodeštnici 1000 $^m/_m$ poznamenává o vysočině Blatenské v Rudohoří a o Cinvaldském okolí tamže, jak hojnou vlahou svojí napájejí »četné a bujné potoky, jež odtékajíce zejména na saskou, méně nakloněnou stranu, jsou značnou podporou tamějšího kvetoucího průmyslu pohorského.« Tolikéž při rovnodeštnici 1200 $^m/_m$ obrací se pozor na Jizerskokrkonošský »pomezní pás, kde Jizera, Labe a Úpa nabývají hojnosti vodní, jež jest základem tamějšího průmyslu.« Neméně důležitá jest i úvaha (na str. 81.) o významu příkrovu sněhového pro pohorské rostlinstvo i všechen kraj, když z jara vodami roztálého sněhu přetékají řeky české.

Nad jiné pak prakticky jsou výklady a návrhy, které auktor činí v »Závěrku« o tom, jak opraviti neutěšený stav živých vod našich, an dovozuje nesmírnou v té příčině váhu lesův a rybníkův, a lituje, že obojích v Čechách ubývá, hlavně však, že zůstaveno jest zcela zvůli kohokoli vypouštěti rybníky. Konečná úvaha, jak nerozumno by bylo zřizovati průplav Dunajskovltavský, vzbudila již obecnou pozornosť tak, že zabývaly se vývody auktorovými též politické časopisy.

Vzorně provedená dešťopisná mapa Čech, která se pojí ke spisu, vystihuje různými odstíny barevnými výborně soubor toho, co se líčí ve spisu samém.

Všechen spis napsán jest slohem velmi jasným a srozumitelným každému vzdělanci, jakož auktor znám jest nejen spisy, přístupnými leč učeným odborníkům, nýbrž i díly, napsanými prostému čtenáři. —

Vědecké badání projevuje se nyní větší a větší měrou monografiemi a opírá se o ně víc a více. Tak jest i v zeměpise. Přirovnámeli však počtem naše monografie místopisné k jinojazyčným, početní rozvaha tato nás valně nepotěší. Neupíráme tímto výrokem našim pracovníkům toho odboru zásluh. Naopak; vždyť zasluhuje tím více vděku, kdo se trudí na zanedbaném poli. Nelze však nepoznamenati, že v našich monografiích místopisných dosud namnoze pomíjejí se poměry meteorologické, nebo přestává se leckde na neurovnaném výčtu pouhých dat. Není tak bez příčiny. Na 15 let se již ovšem prof. Studničkou podávají na veřejnosť »Výsledky dešťoměrného pozorování,« než nebylo dosud v naší literatuře obecného návodu a příkladu, jak užívati dat, v publikaci té sebraných.

Zde jest. V »Základech dešťopisu král. Českého« topografičtí monografisté naši poznají, kterak zápoliti s dešťoměrnými údaji při popise míst, o k r e s ů v a k r a j ů, a jak vyvozovati z nich povšechné úvahy; ba o některém místě naleznou tam už zevrubný nákres dešťopisný.

Tuto věc majíce na zřeteli, dovolili jsme si zde promluviti o spisu páně Studničkově. *Dr. Jindř. Metelka.*

Náš přítel Něklúžev. Komoedie o pěti jedn. od *Alexandra J. Palma,* z ruštiny přeložil *Dr. Pavel Durdík.* („Repertoir českých divadel" IV.)

Kdo bedlivěji sleduje činoherní repertoir Národního divadla pražského, jistě povšimnul sobě potěšitelného zjevu, že od některé doby ruské literatuře začíná se věnovati lepší pozornosť a že provozované tam práce docházejí nad míru čestných úspěchů. Jmenuji to zjevem potěšitelným, jsa přesvědčen, že chcemeli svému s tolika oběťmi stvořenému ústavu národnímu zachovati čistý a ušlechtilý ráz, tomu účelu zdravý realismus ruských dramat mnohem lépe vyhovuje, nežli blysknavé effekty a smyslná dráždivosť kusů francouzských. Jest ovšem pochopitelno, že tato ruská dramata od běžné u nás francouzské šablony tak odchylná nepotkala se všude s takovou pochvalou, jaké pro svou skutečnou cenu zasluhovala. Tím více je ke cti pražskému obecenstvu, že vzácné jejich jádro dovedlo rázem postihnouti. O Palmově aspoň dramatě, o němž tuto hodláme šíře promluviti, vyznal sám kritik,[1]) který při něm objevil celou řadu vad, že »působilo na obecenstvo naše silou přímo rozrušnou.« Dle téhož kritika vzbudil »Náš přítel Něklúžev« v části divadelních zpravodajů podiv a dobyl si horlivé pochvaly, v jiné části narazil však na odpor a utržil si nejednu hlubokou jizvu. Nejprudší snad útok na Palmovo drama učinil zpravodaj »Hlasu národa,« který přetěžké hříchy tam shledal jak ve stavbě kusu, tak v jednotlivých povahách. Jaká je tedy skutečná jeho cena a jakou váhu mají výtky učiněné? Vizme napřed podrobnější jeho obsah.

[1]) Fr. Zákrejs v „Osvětě," r. 1887., č. 6., str. 563.

Počátek p r v n í h o jednání vede nás do domu bohatého kupce a dodavatele Laptěva ve velikém obchodním městě ruském. Seznamujeme se hned s hlavní osobou kusu, Laptěvovou dcerou Natášou. Vidíme ji, jak všemožně se namáhá vyrvati jakýsi balíček svému mladšímu, nevlastnímu bratru Míšovi — otec její byl jej totiž adoptoval. Míša ji škádlí, že v tom balíčku je podobizna pana Něklúževa, a rozčilené poněkud chování Natášino zdá se nás v tom potvrzovati. Při tom jí vykládá, jak jest Něklúžev bohat, — nedávno prý vyhrál 75.000 rublův, — a ke každému štědrostí a laskavostí zrovna překypuje. Teď prý si koupil za městem pozemek a vystaví si tam nádherný letohrádek. Stále prý je nejpřednějšími umělci, spisovateli a jinými výtečníky obklopen; někteří však z nich jej nestydatě obírají, zvláště jakási paní Stavická dostává od něho často drahocenné dary. Už prý jej však omrzela. To vše Míša dobře ví, neboť bývá prý u Něklúževa častým a milým hostem. Natáša poslouchá tyto zprávy s líčenou lhostejností; když však slyší o paní Stavické a nesmírných darech, kterými Něklúžev ji zahrnuje, bezděky se zapomene a hněvivě si zakazuje všecko další vypravování a chce prudkou hrou na piano své pobouřené nitro přehlušiti. Ale Míša toho nedbá a vede si svou dále; tu Natáša vyskočí, vystrčí jej na balkon a tam zamkne. Na to chce zase hráti dále, ale najednou klesá na lavici a dává se do pláče: „Ach, Bože můj! Jak je u nás tesknо! Kam se obrátíš, nic nevidíš než malichernosti a prázdnosť všedního živoření. Co se to se mnou děje, nevím —." Tu slyší Míšu vzkřiknouti, že přijíždí k nim Něklúžev, i vzchopí se rychle a chce utéci; v tom přijde do salonu teta její Bělová, vdova po generalu. Za řeči vytýká jí, jaké má nespolečenské a neuhlazené chování, vychvaluje staré časy, jak tehda bývala u všech důstojníkův oblíbena atd. Spatřivši Míšu na balkoně plísní znova neteř, že si hraje s takovým hloupým výrostkem, nic se nestarajíc, aby měla hojně zbožňovatelů. Ten jediný, co ji oblétá, spisovatel Promtov, nestojí za mnoho. Jako náhodou zavede Natáša řeč na Něklúževa. Teta nemůže jeho výtečnosť, zdvořilosť a krásu dosti vynachváliti; v Petrohradě má prý dokonce příbuzné mezi aristokraty. Při tom vyzrazuje nám, že Něklúžev v minulé zimě na bále po několik večerů neobyčejnou věnoval pozornosť Natáši a tato prý také s ním příjemně se bavila. Ale Natáša to rozhodně po-

pírá; naopak Něklúžev zdá se jí příliš domýšlivým a nikterak se jí nelíbí. Tu přichází k nim starý Laptěv a oznamuje sestře a dceři, že byl právě u něho Něklúžev žádat, aby jej na druhý den všickni navštívili v jeho zahradě; hodlá prý své nové bydliště oslaviti malou hostinou. Laptěv mu, když velmi naléhal, slíbil, že přijedou. Teta se těší na tuto slavnosť; ale Natáša nechce o tom ani slyšeti, zvláště když otec prohodí, že tam jistě bude také první kráska a fintilka, paní Stavická. Marně se teta ženy této zastává, její krásu a veselosť vychvaluje a všecky nepěkné o ní řeči za klepy vyhlašuje. Natáša jíti nehodlá a s tím se vzdálí. Laptěv je všecek mrzut. V tom právě dostaví se na návštěvu redaktor Promtov. K otázce Laptěvově, co je nového ve světě, oznamuje, že zase kdesi praskla jedna banka. Pojednává prý o těchto bankovních pohromách v ostrém úvodním článku. Chvála Bohu, že banka jejich města — Něklúžev je kasírem jejím — je v tak spolehlivých rukou. Laptěv na to odkvapí obstarat ještě nějakých záležitostí obchodních. Redaktor po jeho odchodu pomáhá tetě přemlouvati Natášu, aby jela s nimi k Něklúževovi. Než ona ke všem jeho slovům je stejně hlucha a všelijak se vymlouvá. Promtov na to hlubokomyslně: „S jedné strany máte pravdu — dlužno vyznati, že vaše důvody jsou podstatny. Avšak s druhé strany třeba se přiznati, že vaše tetička má též pravdu. Proč byste nejela? Náš přítel Něklúžev je výtečný člověk, pravý gentleman.“ Když na ta slova Natáša jen posměškem odpovídá, Promtov stěžuje si smutným hlasem, že mu od některé doby přestává rozuměti. Tu brání se Natáša: „Já vás velmi dobře pochopuji“ a paroduje ho: „S jedné strany vy máte pravdu, s druhé strany mají vaši protivníci též pravdu, — a s třetí strany je pravda tam, odkud vítr věje; kam vítr, tam plášť — neníli pravda?“ Promtov jí na to vyčítá nedůtklivosť a podrážděnosť; příliš jednotvárná a nudná domácnosť její prý to zavinila. Kde jsou ty časy, když jeho výklady o vznešenosti občanských povinností, o rovnoprávnosti žen, o práci atd. klidně poslouchala! Natáša stává se náhle vážnou. Chtěla prý kdysi na gymnasiu mermomocí státi se učenou a poslouchávala proto dlouho a trpělivě jeho učené výklady, ač mnohému nerozuměla; nyní seznává již svou úplnou nedostatečnosť. Poněkud jest ovšem vinen i on, Promtov. „Celé dny jste mi mluvil o tom, že pouze práce zdobí člověka, — a já zevluji, a vy mi toho nevytýkáte. Také velmi ráda mám hudbu, ale hraji prabídně; vy jste mi však ani jednou neřekl: Nechte toho břinkání aneb učte se tomu důkladněji.“ Promtov je vážností a přísností dívčinou mocně dojat; pokouší se ještě napověděti jí něco o své lásce, ale i tu jest obratně odmítnut. V tom zavítá k Natáši neočekávaná návštěva — paní Julie Stavická. Musí prý se spolu umluviti stran zítřejška. Slyšíc, že Natáša nehodlá jeti k Něklúževovi, protože prý je churava, živě ji přemlouvá: „E, kozla jste churava. Ani slyšet o tom nechci! Právě jsem vycinkala vaší tetičce, že vám tyto vrtochy trpí... Půjdeme tedy, již je to ujednáno.“ Při tom ob čas nebohou dívku vášnivě líbá. „Jsem do vás přímo zamilována. Zítra si připijeme na své přátelství.“ Natáša, cítíc k ní již od dřívějška nepřekonatelný odpor, odbývá ji chladně, ale Stavická je neodbytna. Vytýká jí, proč od některé doby straní se tak nápadně Něklúževa a také jí, Stavické, se vyhýbá. Snad proto, že městské klepy ji prohlašují za milenku Něklúževovu? To jest ošemetná lež. Oba jsou spolu známi od malička a chovají se k sobě jako bratr a sestra. Takovými klepy ona pohrdá, leda že se jim někdy i se svým mužem zasměje. Jako počestná žena nesmí prý dopustiti, aby andělskou duši Natášinu poskvrnila tak hnusná pomluva a snad i zkazila její budoucnosť; nesmí státi se příčinou nedorozumění dvou dobrých lidí, jež oba stejně miluje. Po této řeči, která někdy prudké bystřině se podobajíc Natášu zrovna omračovala, zůstaví dívku samotnu. Tato pociťuje hrůzu a nenávisť ku prohnané ženě a těžce si vyčítá, proč nedávno z jejího alba vzala podobiznu Něklúževovu. Vždyť ta chytrá osoba ihned prohlédla toho příčinu. Jaká to hanba! Prohlíží si na to onu podobiznu: „Jaké má hezké, dobré oči! Ó můj zlatý, ty's mi nade všecko!“ a při tom několikráte ji políbí. „A jak smutně hledí, jistě má nějaké tajné hoře! Jaké? Ty mne neobelžeš. Viď, že mi vše řekneš?“ (Konec prvního jednání.)

Děj druhého jednání hrá se v zahradě Něklúževově. Vše je tam přichystáno k hostině. Nejprve objevuje se podnapilý Kalinský, pomocník to Něklúževův při bance. Žádá na něm 100 rublův a potom prý neřekne ani slova. Něklúžev, aby se ho zbavil, dá mu po krátkém zdráhání ty peníze. Po jeho odchodu odhaluje nám část svého zakrytého nitra: „Kéž by již bylo po tom! Nikdy jsem nezakusil takového hnusného pocitu. Byly nepříjemné chvíle v mém

životě. ale přece nelze srovnati je s nynějším mým stavem!" Tu přistupuje k němu paní Stavická a vidouc jej skličeného vysmívá se mu, že nebude míti dosti zmužilosti, aby provedl své předsevzetí. Něklúžev by tu ženu dnes raději neviděl a dává jí to bez obalu znáti; její povzbuzování je prý mu bolestnější, než kdyby jej natáhli na skřipec. Ona dělá se uraženou; posmívá se mu, že mu Natáša hlavu zcela pomátla. Na to s líčenou trpkostí si stěžuje, jaké city: žárlivosť, strach, uražená samolibosť zmítají nyní srdcem jejím. Dá si však konečně rozhodnými slovy jeho říci, že mu nebude ten večer nikde při Nataši překážeti. Následuje krátká scena, v níž přihlouchlý, nevěrné ženě své slepě důvěřující Slepenďajev, ředitel banky, při které Něklúžev je kasírem, rozkošně je nakreslen, a hned na to přivádí si již Něklúžev Laptěva s celou jeho rodinou. Ředitel Slepenďajev chlubí se otci Natášinu, jakého to mají dokonalého kasíra, který prý nikde ani o čtvrť kopejky se nezmýlí, načež odejdou všickni do připraveného stánku k hostině. Za chvíli přichází opět do zahrady Kalinský, jsa již řádně napilý. Je prý sice bídná kancelářská krysa, ale kdyby chtěl, mohl by všem těm hodovníkům jedním slovem strachu nahnať a všechno na rub obrátiť. Když se blíží ke stánku, přikvapí odtamtud na něj Něklúžev a pryč jej vyhání. Kalinský se vymlouvá, že prý tu kdesi vytrousil onu stovku a nemůže bez ní vrátiti se domů ke hladovým dětem. Pln zlosti hodí mu Něklúžev nové peníze a strká jej ven. Vida však, že Natáša, vycházejíc ze stánku, na něho se dívá, ihned začne jemně a útrpně k němu hovořiti, načež vykládá Natáši své jednání jako zvláštní milosrdnosť a ochranu tomu zoufalému nešťastníku prokazovanou. Potom vyzve dívku k malé procházce zahradou. Natáša v plné důvěře ihned je k tomu ochotna; musí prý bez toho s ním mluviti. Dostanou se — zatím se již úplně setmělo a měsíc vystupuje za stromovím — na osamělé zpustlé místo poblíž jakési staré studně. Něklúžev brzo užívá vhodné příležitosti a vyzná ohnivými slovy Natáši svou lásku. Ta v rozčilení chvíli mlčí a pak teprve odpovídá, že čekala něco zcela jiného; jeho duše je prý pořáde před ní zahalena; také prý ona jej miluje, nač by se přetvařovala? ale chce od něho slyšeti pravdu, jaký je člověk a jaký byl dosud jeho život. Něklúžev je zaražen, ale brzo se zase vpraví v úlohu ohnivého milence. Co teď následuje, svědčí všechno o úžasné hloubce psychologické a nevyrovnané téměř pravdivosti v charakteristice. Natáša, slyšíc samá ohnivá slova, klade Něklúževovi na srdce, aby k ní byl upřímným; ji, prostou a nezkušenou dívku, snadno by mohl oklamati. Ale těžký by tím hřích na ní spáchal. Byla by to její smrť, a přece teprve nyní začíná její pravý život. Nechť raději nyní všechno na sebe poví; vždyť kdo opravdu miluje, umí také odpouštěť. Něklúžev je panenskou její čistotou, důvěrou a upřímností zdrcen, lepší stránky rázem se v něm probudí, a klekaje před ní vyznává, že klamal celý svět a také ji oklamati chtěl; jest prý bídný podvodník a zloděj; ukradl množství peněz z bankovní pokladny a s prostopášnými druhy je promrhal. Nyní pak, když bouře shlukuje se nad ním, chtěl se bohatě oženiti a tak od Sibíře se zachrániti. Dříve necítil žádné k Natáši lásky; ale nyní ji zbožňuje, a tato láska půjde s ním do vyhnanství, do hrobu. Natáša je s počátku všecka zlomena; vidouc však, že svým jednáním způsobila v něm úplný převrat a dokonce opravdovou lásku v něm roznítila, odhodlá se k velikému skutku: buď jej zachrání — nebo půjde s ním do vyhnanství. Po jejím odchodu trvá Něklúžev dlouhou chvíli v přemýšlení: „Co nyní? Vždyť šťastnější chvíle, než tato byla, již nebude. Zakusil jsi, hochu, všeho — i hořkostí i sladkostí! (Nahýbá se nad studní, hledí do hlubiny.) Vody tam málo — nu, hlavou dolů — a všemu bude konec. (S potlačeným smíchem.) A vytáhnou mne se zlámanou rukou, nohou — fi! Jaká to bude ostudná historie! (Přemýšlí.) Co řekla? „Zachráním tě, čekej, zachráním!" (Odchází od studně.) Ohava a bídný plaz je člověk! Neboť již od narození sedí v něm podlá, bázlivá kočka, která všeho se zachycuje, jako tonoucí nešťastník stébla! Jdi, kejklíři, dohrej svou jarmareční frašku!" (Konec druhého jednání.)

Druhého dne oznamuje Natáša otci svému, že dala předešlého dne Něklúževovi slovo. Laptěv je překvapen; raději by viděl, aby se napřed s ním byla poradila; ale když už se stalo, chce se s tím také smířiti. Vždyť Něklúžev je řádný muž, přílišný sice světák, ale za to obratného, ba i obchodnického ducha, jak lze poznati z koupě onoho pozemku; mimo to požívá všude důvěry a přízně. Natáša by ráda zvěděla, zda by otec byl ochoten věnem jejím Něklúževa vysvoboditi z nebezpečí; pořáde začíná, ale při své přímosti a poctivosti a po takovém vychvalování Něklúževa neví, jak do toho. Laptěv nemůže si jejího

počínání vysvětliti, musí však odejíti do banky obstarat tam nějakých směnek. Natáša slibuje, že mu potom poví všechno. Po jeho odchodu zmítána je velmi trapnými myšlénkami. Celou noc prý přemýšlela, plakala a se modlila, jak by měla se v tom těžkém stavu zachovati. Má otce obelhati a podvod Něklúževův podvodem napraviti? Toho neučiní, byť i sám Něklúžev za to žádal; vždyť pak bude podvodnicí jako on, nebude mezi nimi poctivosti, a ta je přece základem všeho. Půjde, jako vždy, přímo; řekne vše otci a bude ho snažně prositi, aby Něklúževa zachránil. Nepořídíli však, vykoná svůj úmysl a půjde s ním do Sibiře; tam bude mu podporou a útěchou, on pak ji bude za to vroucně milovati. Nyní napíše mu nějaký lístek, aby jej v jeho stavu upokojila, a pošle jej po Míšovi. V tom přichází k ní teta Bělová, blahopřeje jí k takovému ženichovi a ráda by z ní vytáhla ono tajemství, o kterém jí bratr odcházeje napověděl. Souží dívku různými otázkami, jak na př. choval se Něklúžev při vyznání lásky, a vypravuje rozčilené dívce, jejížto myšlénky docela jinde bloudí, o své lásce k nebožtíku generalovi. Natáša, chtějíc zvědavou a nemilosrdnou tetu potrestati, chvilku si s ní bujně zahrává, načež přeskočí náhle k otázce, kolik asi dostane věna. Teta jí radí, aby si Něklúžev veškeré její věno dal nejraději před svatbou vyplatiti; neboť otec její je prý hrozný skrblík. Tu právě vrací se Laptěv z banky, kde kousky Něklúževovy náhodou přišly na jevo. Žádala tam prý jakás žena svých cenných papírův, ale těch tam nebylo; udala to hned řediteli Slepenďajevu, a pomocník Kalinský napověděl ještě jiné věci. Laptěv je rád, že se tato věc v čas vyzradila. Jak by si byli s Něklúževem uškodili! Ale kdo by si to byl na takového pána pomyslil? Tu Natáša pevně prohlašuje, že věděla o všem, a žádá užaslého otce, aby svými penězi zachránil Něklúževa. Otec nechce o tom prohnaném padouchovi ani slyšeti; své potem a krví dobyté jmění, při kterém si i leckterý hřích vzal na svědomí, aby strčil do drápů takového zloděje? Marně hájí jej Natáša, že byl sveden lichocením, láskou a přátelstvím a nucen potom celý svět podváděti; jí jediné že podvésti nemohl. Sám Bůh prý káže, aby nedali bližnímu svému zahynouti. Nepomůželi mu otec, půjde s ním do Sibíře. Laptěv je hluboce dojat. Neběží mu o peníze, jest už bez toho stár a do hrobu jich s sebou nevezme. Ale kdyby jimi chránil hanebníka a nepoctivce, celý obchodní svět musí se potom od něho odvrátiti! Opravdového polepšení, jehož se Natáša do něho domýšlí, Něklúžev není schopen; Natášu by si vzal jen pro peníze. „Raději v nešťastné chvíli tebe vlastní rukou probodnu, než aby tě někdo zostudil, smích si z tebe stropil a potom tě odkopl jako ničemnici. Ty mu budeš asi v Sibíři platna bez peněz!“ Rozhněván odchází; Natáša bolem a lítostí div neomdlévá. Po chvilce přináší Míša od Něklúževa lístek. Natáša vrhne se na něj plna dychtivosti; a co tam čte? „Odpusťte mi a zapomeňte na mne. Žádných obětí nepřijmu; neboť dvě stě tisíc rublů — je příliš veliká oběť. S mé strany bylo by pošetilé a hloupé spoléhati.“ Natáša nevěří svým očím: vždyť Něklúžev mluví pořád jen o penězích, jejich muk nechápe, jí nerozumí. Nevýslovným bolem zlomena klesá k zemi. (Konec třetího jednání.)

Č t v r t é jednání koná se celé v bytě Něklúževově. Přichází k němu pomocník jeho Kalinský se vzkazem, aby přišel dnes do banky. Něklúžev plísní jej, proč včera onu vdovu Pospělovou tak nerozumně pobláznil; do banky nepůjde, je prý churav (při tom se směje), asi za tři dni se uzdraví, peníze přinese a všechno přivede do pořádku. Když se Kalinský bojí jíti sám do banky, radí mu Něklúžev, aby se posilnil napřed vedlé v jídelně na kuráž; on že zatím nějaký prostředek vymyslí. Co si marně hlavu láme, jak by ze svého zoufalého stavu vybředl, přichází k němu Míša. Otec je prý po včerejšku na všechny nesmírně rozhněván. Natáša byla včera listem Něklúževovým jako zlomena; pořád jen šeptala, že jí nepochopil. Dnes však již mu zase vzkazuje, že jest odhodlána provázeti jej i do Sibíře. Něklúžev se nuceně směje: „Do Sibíře mám ještě daleko. Něklúžev se tak snadno nedá.“ Natáši chce napsati lístek; Míša ať jde zatím vedlé do jídelny a přítomného tam pána ať opije nebo zdrží, aby nemohl nikam odejíti. Na to sedá ku psaní. Co má však té čisté, přímé dívce napsati? „Kde mám nabrati citů, které by našly ohlas v jejím srdci — jednou jen vzplanuly a zmizely — nikdo jich více nevzkřísí, ani ona. (Přemýšlí.) Člověk jedná bez předložení a kráčí tam, kam ho strkají cizí proklaté síly.“ V tom zpozoruje ve dveřích paní Stavickou. „Hle, tam stojí jedna z takových ďábelských sil. Šibenice je mnohem milosrdnější než ona — tam je najednou vše odbyto, a zde zatahuje se klička ponenáhlu, pomalounku —

a činí to zde ručinka měkká, sametová.“ Paní Julie se durdí, jaké to vyvádí hlouposti; raději ať si přečte dnešní číslo „Věstníka.“ Něklúžev čte s líčeným klidem zprávu Promptovovu o velikých nepořádcích v bance a o milostném romaně, který prý souvisí s tou historií. Stavická se zlobí, že Něklúžev tak lhostejně se dívá na tu novinářskou zmínku o milostném romaně. Snad nechce si tím před porotci pomáhati? Nezná jeho pletek a nechce, aby v této věci její jméno bylo připomínáno vedlé Něklúževova. Tento, prohlédnuv okamžitě její úmysl, chladnými slovy ji ubezpečuje, že nikde jejího jména nepronese; těšil se prý z její lásky a dovede býti za to vděčným. Julie hraje si hned zase na vášnivou milenku; jak by neměla hněvem a bolem býti naplněna, vidouc, jak on dává se unášeti novou láskou a na ni úplně zapomíná! Ale ta jeho idealní panna Nataša není k ničemu; vždyť ani nepřiměje otce milionáře k tomu, aby otevřel skříň pro jejího miláčka! Umí jen moldánky natahovati! A jak chce Něklúžev vůči ní jednati? Zda je to poctivo vléci ji s sebou do Sibíře a tak peklo na zemi jí připraviti? Nemělli by ji spíše od sebe odstrčiti, aby ji takové hanby a bídy ochránil? Něklúžev chápe tuto nemilosrdnou pravdu, pro sebe však nevidí jiné cesty, než se zastřeliti. Stavická by mu poradila o nějakém prostředku, vrátíli jí napřed všecky její listy. Když Něklúžev vyhovuje přeochotně její žádosti, radí mu, aby někam uprchl, nejlépe do Rumunska. Něklúžev je radostně překvapen; ale nemá peněz, snad mu tedy ona něčím na cestu vypomůže, vždyť má tolik briliantů. Tu objevuje se Stavická v úplné mravní nicotě: nač prý potřebuje peněz? Nějak se přece protluče, první dobu ať tře nouzi, pak za ním přijede a nějak mu pomůže. Něklúžev konečně prohlédne tuto bídnou ženštinu: „Má dobroditelko! — dobrá kouzelnice! Ty's příčina a původ mého neštěstí, a teď takto mluvíš? Nejsi hodna, abys žila na světě, ohavné hádě!“ A vzav revolver, zvolá: „Napřed tebe a pak sebe!“ Ale chybil, Julie klesla k zemi jen omráčena. V tom slyšeti za dveřmi silný hluk; dobývají se k Něklúževovi. Stavická to uslyší, přiskočí k němu, vytrhne mu revolver a prchne vedlejší komnatou. Hned na to Něklúžev odemkne; vcházejí k němu vyšetřující soudce a ředitel Slepenďajev se žandarmy. Žádají na něm klíčův od bankovních skříní. Něklúžev, vzpamatovav se zatím ze svého rozčilení, zcela ochotně jim je vydá a vůbec vede si proti nim s hrdinnou lehkomyslností. Přicházejícího na to Promtova vítá s ironickými pochvalami jako hrozného nepřítele všech společenských zlořádů. „Přišel jsi jistě jako reportér? Jen ho! A vždy tak jednej: bez milosrdenství zasazuj rány tomu, kdo vězí v blátě — a obecenstvo bude tleskati — předplatitelů ti přibude.“ Promtov zahanben neví jiné odpovědi než tu, že nazve Něklúževa lehkomyslným a drzým větroplachem. Něklúžev na to: „K věci, pánové! Moje úloha je dokonána — a jako herec mohu vzkřiknouti: spusťte oponu!“ (Konec čtvrtého jednání.)

Mezi čtvrtým a pátým jednáním uplyne rok. Děj koná se v soudní budově současně na dvou místech: vzadu v sále je přelíčení s Něklúževem, v předsíni nalézají se rozličné osoby z obecenstva, které nedostaly se do sálu. Mezi tímto obecenstvem je také vdova Pospělová s malou dceruškou. Jest jedenáct hodin večer. — Na počátku dovídáme se od některých přátel Něklúževových, že tento z přelíčení sotva vyvázne šťastně. Měl prý všechnu vinu svaliti na nebožtíka Kalinského, který jako na štěstí umřel z nemírného pití. V téže předsíni náhodou setká se starý Laptěv s Promtovem. Redaktor chlubí se, jak prý to dobře prorokoval o Něklúževovi; ale když jej Laptěv důkladně vyvrátí, obrací řeč ihned jinam, jak prý se vede dceři jeho Nataši. Slyše, že churavěla téměř po celý rok a za ten čas velmi sešla, radí lichotivě Laptěvovi, aby jí jakožto rozumný otec nedovolil jíti za Něklúževem do Sibíře. Byl by to od ní nejhloupější idealismus! Než Laptěv jej pořádně odbude; ať se nemíchá do věcí, po kterých mu nic není; ostatně není prý ani s to, aby jednání dcery jeho pochopil. V tom spatří, jak sama churavá Nataša s Míšou vchází do předsíně; schválně zůstává jí vzdálen, ale pořád bedlivě ji pozoruje. Nataša posýlá Míšu žádat dozorce, aby mohla s Něklúževem promluvit, načež v předsíni usedne, a to právě vedlé Pospělové. Tato brzo dává se v hovor se svou sousedkou; vykládá, že ten modní kavalír, kterého tam v sále soudí a jistě pošlou do Sibíře, je oloupil do poslední kopejky. Je prý vdova po učiteli Pospělovu, a když Nataša s ní sděluje, že byl její nebožtík manžel také jejím učitelem a že ho měly všecky rády, stává se ještě hovornější. Po dlouhá léta prý ze skrovného platu učitelského střádali si po malých částkách, často při tom od úst si utrhujíce. Po smrti mužově uložila všecky ty peníze tak těžce uschráněné v bance, doufajíc, že se svými třemi dceruškami

bude jimi navždy nouze zbavena. Měla prý jediného syna, velmi hodného, sloužil při dráze. Tam jednou nešťastnou náhodou ztratil úřední peníze, šest set rublů. Psal matce, aby mu je neprodleně poslala, sice že hanby té nepřežije. Běžela prý ihned do banky, ale tam nebylo ani kopejky; naříkala si hrozně a zpravila ihned o tom syna. Tu po čase slyší, že jediný syn její, podpora ve stáří, v zoufalství vrhl se na koleje před vlak. Byla prý bolem zrovna šílená; a ještě nyní, kdykoli si na to vzpomene, málem pozbývá rozumu. Vidouc Natášu plakati, pokračuje: „A čistý byl můj synáček jako padlý boží sníh. Docela jiný, než ten pan Něklúžev, který za jediný večer 600 rublů prohýřil s nestoudnými záletnicemi a veselými kamarády." Ale co prý jí prospěje jeho potrestání? „Děvčátek mi není tak líto, někdo se jich přece ujme, sama půjdu sloužit, nebudu bez toho již dlouho na světě, ale kdo mi vrátí synáčka?" Natáša je nesmírným tímto neštěstím v hlubinách duše své otřesena; v náhlém pohnutí chce vdově ruce líbati a prosí ji za odpuštění. Pospělová tomu nerozumí. Tu Natáša, tisknouc k sobě dcerušku její, volá k matce: „Jsem vaše, budu úplně vaše; pryč odsud! Mně je zde úzko, více vzduchu, nemohu dýchat" — a již padá omdlelá do rukou Pospělové. Laptěv, který to vše opodál pozoroval, ihned přiskočí a snaží se ji vzkřísiti. V tom vychází již obecenstvo ze soudní síně, povídajíc si o rozsudku; slyšíme tu, že Něklúžev odsouzen byl do nejvzdálenějších končin sibířských. Zatím se probírá Natáša ze mdlob a ptá se otce, zdali ví, co jsou povinni činiti. Místo dcery jedné má prý jich nyní mnoho; všecky ať přijme, Bůh mu to odplatí. Laptěv hluboce dojat jí to slibuje. Tu vzkazuje dozorce, že možno nyní s Něklúževem mluviti; ale Natáša si toho již nežádá: „Budeme se zaň modliti," praví, a spatřivši Něklúževa, provázeného žandarmy, máchne v tu stranu šátkem a vrhá se otci na krk, volajíc: „Tvá jsem opět jako dříve, otče!" (Konec jednání pátého.) (O. p.)

P. K.

Heralt. Tragoedie v pěti dějstvích. Napsal *Bohumil Adámek.* (O.)

Drama založeno na opravdových studiích doby Rudolfa II. Snad byl básník příliš záhy ze studií svých vyrušen; nám se alespoň zdá, že by byl mohl (a snad i chtěl tomu!) podati dramatickou práci, v níž by byl vymaloval a charakteristicky osvítil duševní a mravní kleslosť šlechty naši (alespoň veliké její části), jíž v ruce vložen před bitvou bělohorskou osud národa českého. Soudíme tak z jednání prvního. Neboť jakkoliv osnova celého děje jest průhledna i jednoducha, přece jednání prvé má základy širší. Básník, chtěje nás seznámiti nejen s povahami jednajících osob, nýbrž i s poměry doby Rudolfovy, nakreslil tak mistrný obrázek života dvorského, že s neobyčejnou pozorností sledujeme rozmluvu Makovského se Zylvarem (I., 2.). Makovský znal zajisté nejlépe život kolem císaře Rudolfa a nemá příčiny zamlčovati čeho před Zylvarem. Jsouť oba »krásné duše!« — Heralt přisvědčující Daněle, že zprávy o něm do Čech docházející nebyly upřilišovány, slibuje nám rozvinouti se v hrdinu velikého, rovného tomu Heraltovi, o němž nám historie vypravuje, že první slezl hradby Hátvaňské, že s hrstkou vojska bránil proti přesile turecké obleženého Jageru, že postaviti dal na nádvoří šibenici pro toho, kdo by se opovážil vyjednávati s Turky. Zakončení prvního jednání jest mnohoslibné.

Postupem dalšího jednání však ochabuje interess náš pro Heralta; odvážný, energický, smělý, ba drzý Zylvar ho zastiňuje. Básník předvádí nám po celé trvání děje osoby, jichž zájem s nešťastným osudem ubohé nevěsty Heraltovy, Heleny, daleko jest a samozřejmě býti musí větší, nežli u nás diváků, kteří jí nikde ani okem nespatříme; a přece jest ona spiritus movens celého jednání našeho hrdiny. Mělli básník účastenství naše pro nešťastnou Helenu a tím i pro Heralta zvýšiti, bylo žádoucno aspoň na chvíli nám ji ukázati živou, jednající.

Také smrť Heraltova rukou Zylvarovou, jakkoli možná ve skutečnosti, v dramatě nás nepříjemně se dotýká. Tragická jeho vina měla býti smyta jiným způsobem, důstojnějším.

Mimoděk vnucuje se nám ta myšlénka, že Heralt nešťasten jest svým jakýmsi osudem a tragoedie historická mísí se s tragoedií osudovou. Že to byl Zylvar, jenž způsobil Heraltovi osudný souboj se Španělem, k vůli čemuž musí jíti do vyhnanství, toho domyšlíme až ku konci jednání třetího, a to jen per analogiam.

Přes to, že celkový interess pro

Heralta ochabuje, líbí se nám přece v jednotlivostech. Jeť duševním velikánem, propouštěje Havla (II., 7.: »Již právem jdi, on větší padouch... smí se těšit z volnosti!«), je čestným protivníkem, který ani stínu noci na čin svůj padnouti nedá, je vzorným šlechticem, jemuž česť a poctivé, neposkvrněné jméno jde nade všecko (srovnej: III., 6.; IV., 3.; V., 6.). Jest však neštěstím stíhaným milencem, při čemž nad to veškeré jeho jednání vychází na zmar.

Heralt konečně není povahou rázovitou, typickou.

Purkrabí opočenský Zachař Pukva jest stařec dobrý, ale slabý, nerozhodný. Hledí na to, jak Zylvar vleče bezduchou již Helenu — on jediný to ví, že byla Helena mrtva již — a jak ji svrhuje s okna, a — mlčí. Mlčí i potom, a to ne pouze několik dní, nýbrž celý téměř rok. Dá si odlouditi důvěru dívky, jíž byl vychovatelem, dívky, která ho jmenuje svým druhým otcem. Vyláká Danělu v den zasnoubení jejího na hřbitov, aby jí řekl, že Zylvar jest vrahem Heleny, a přece jí toho zřejmě neřekne. Praví to sice Zylvarovi do očí, že ho viděl, an bohopustý svůj zločin páchal, ale zároveň odevzdává klíče a vzdává se úřadu svého. Teprve když Heralt uvězněn, hledá a nalezá cestu k samému císaři a vymahá na Zylvara list. Proč nehledal cesty té hned? Vždyť cestou tou mohl odchovanku svou, Danělu, vymaniti z poručnictví p. Adamova.

A což Daněla? Ta jest ještě nedůslednější, nerozhodnější. Ač není omluva její, proč bez vědomí purkrabího, jehož druhým otcem zvykla zváti, se Zylvarem se snoubí, nejhledanější, přijímáme ji přece za omluvu (II., 5.); avšak nelíbí se nám, jak vítá Heralta (I., 7., zvláště však I., 10.), jehož jediné milovala, třeba že tajně a beznadějně. Což nesvitla ani jiskra naděje v srdci jejím, když se jí tajně milovaný vrací a když nemá již sokyně? Srdci tajně, ale vroucně milujícímu (praví V., 3. Heraltovi: »Jestli jsem kdy koho milovala, nuže věz i to, že's byl to ty«) jest blahem a rozkoší moci aspoň pomýšleti na možnosť splnění a opětování lásky. Že možnosť takových myšlének ani u ní vyloučena není, jde odtud, že uslyševši Heraltův hlas, do chrámu si cesty a přístupu domáhající, nepodala Zylvarovi ruky. (Srv. V., 3. Heralt: »A já se nedostavil —?« Daněla: »Byla bych již upoutána k ruce, jejíž nehty jsou krví střísněny.«) Nejčastěji jest nám hádankou. Básník potřeboval do svého dramatického děje kus opravdové lásky; smrtí Heleninou zatarasil však dvéře před láskou takovou i osobám potom jedině možným, Daněle a Heraltovi. On arci oplakává nevěstu a nemůže viděti lásky jiné, ona však zakrývá násilně, co nazývá jedinou svou láskou. Není proto mezi nimi ani lásky jako mezi příbuznými!

Jak tu rozehřívá svou upřímností, obětovností, milou prostotou nepatrná Pavlína!

Z dobrých a šlechetných povah líbí se nám Roelant Savery, Tycho de Brahe a Dr. Hájek z Hájku. Jsou to milé, příjemné a přívětivé zjevy. — Tycho de Brahe zvláště se nám zamlouvá svou opravdovou péčí o vysvobození Heralta. Sbližujeť jej s Heraltem nejen podobný osud, ale více prudká krev, jež v žilách učeného Dána proudí. — Protomedik Hájek těžce sice nese, že bubří cizincům v Čechách hřebínky, ale jest vysokým věkem svým již vzdálen vší prudkosti; k tomu dobrá, holubičí povaha česká. (IV., 3.)

V líčení povah zlých básník byl šťastnější, než líče povahy lidí dobrých. Tu předně Zylvar. Povaha právě ďábelská, ale důsledný až do konce. Neštítí se žádné špatnosti, odstraňuje všecky překážky, jež mu zamezují cestu k ujetí statků trčkovských. V některých scenách kreslen tento ďábel v lidské postavě s náležitou dovedností.

Druhou »krásnou duší« jest p. Makovský, nejvyšší komorník J. M. císaře Rudolfa II., člověk hrabivý, jemuž postavení v milosti císařově jest zdrojem báječných příjmů; neboť sháněje se po raritách pro J. M., hledí je dostati všude zdarma — kdož by císaři se nebyl chtěl zavděčiti —, ale sbírkám císařským za veliké sumy je přenechává. Obratný v získávání přízně, úlisný a dovedný udržeti si ji, mistr v kuchyni jedův, ale i výborný znalec lidí a jejich slabostí. Jak trefně charakterisuje císaře, Tychona de Brahe, Hájka, Saveryho! Jak bystře prohlíží Zylvara! Jak vtipně vyslovuje soud sám o sobě! (I., 2.)

Lotr prasprostého zrna je Havel.

Celé drama jeví neobyčejnou stručnosť jak v jednání tak v mluvě. Prvá, jak podotknuto, není dramatu na prospěch (historický podklad vyčerpán již v jedn. prvém, jmenovitě I., 7. a částečně I., 8., osoby, jichž ani okem nespatříme, zasahují co nejrozhodněji v osudy hrdinovy: Helena, císař Rudolf), druhá, totiž stručnosť v mluvě se nám líbí, místy zrovna okouzluje. Zvláště lahodí sluchu našemu jadrné průpovědi (str. 13., 17., 18., 19., 20., 24., 80. a m. j.) (Mimochodem připomínám, že průpověď ze zámku opočenského, jež jako druhé motto uvedena, byla dle A. Sedláčka: »Hrady a zámky atd.« latinská.)

Celkový úsudek pak shrnuji v toto: U přirovnání se Salomenou jest Heralt slabší svým sujetem, ač tendencí nad ni vyniká. Na jevišti bude však moci jen tehdy působivě vynikati, budeli obecenstvu napřed z knihy znám. Je to požadavek poněkud podivný, ale vysvětlitelný tím, že neznajícímu tragoedie posluchači uchází bohatosť myšlének bez náležitého povšimnutí.

Konečně zmíniti mi se jest i o tom, že básník nevyvaroval se hrubých chyb, z nichž zvláště jedna se stává našemu spisovatelstvu oblíbenou: jest to genitiv osobné, resp. vztažné náměstky 3. osoby jej místo jeho. *J. N.*

Rokoko. Napsal *J. Zeyer*. V Praze. 1887. Str. 60.

»Rokoko« jest utěšený obrázek z maloměstského života předešlého století, pravé rokoko!

Dornička, sirotek sotva čtrnáctiletý, vrátivši se právě z kláštera, kde byla na vychování, stane se nevěstou a manželkou lékárníka Pistoria, starce šedesátiletého, ale nad míru bohatého a marnivého, který se vsadil s virtuosem hudebním Florianem Sloupenským, že ve dvou měsících ožení se s dívkou mladou a nejkrásnější i nejnevinnější ve městě. Bohatý Pistorius dává do sázky veliké bohatství na penězích, chudý umělec Sloupenský svůj hudební nástroj — zamilovanou svou fletnu.

V den oddavek však v parku zámeckém (Dornička byla schovankou důchodního panského, jenž bydlel v zámku a kde i svatební hostina se dávala) sejde se Dornička se svým bývalým společníkem z dob dětských, Sloupenským, a tu oba v osudnou pro ně hodinu poznávají, že se dávno — milují. Pistorius s hostmi svatebními hledá Dorničku, nachází ji ve společnosti umělcově, který tedy sázku prohrál, odnímá mu fletnu a rozbíjí ji o strom, při čemž se raní do ruky, od čehož i později umře. — Dornička vrací se sice s Pistoriem do jeho domova, dovede si však panenství zachovati, a po smrti manželově vzdává se ohromného jeho jmění, a sama chuda jsouc, béře si chudého Floriana Sloupenského — a jsou oba šťastni!

Spisovatel velmi dovedně líčí osoby i jejich povahy, a zdá se nám, jako bychom je před námi jednající viděli; charaktery hlavních osob jsou jako z kovu lity. Je to četba dobrá, kterou každý mile se pobaví. *—dr—*

Květiny letní se zvláštním zřetelem ku květeně domácí upravil *Jos. Rosický*. Se 77 barevnými obrazy a četnými dřevoryty. V Praze. 1887. 15 sešitů.

Již r. 1883. vydalo nakladatelství F. Tempského »Květiny jarní,« jež zvláště zdařilým, lehkým a srozumitelným slohem napsal známý botanik prof. Fr. V. Rosický. »Květiny letní,« jež jsou pokračováním »Květin jarních,« těší se téže niterné úpravě, témuž zábavnému, v pravdě prostonárodnímu slohu. Po stránce vědecké řídil se p. spisovatel stejnojmenným dílem něm. botanika Car. Sterna, ovšem jen pokud toho změněné poměry dovolovaly, v pojmenování pak vědeckém přidržel se »Prodromu« prof. Dra. Lad. Čelakovského. Předeslav vhodný úvod, v němž stručně vylíčil celý vývoj rostliny ze semena, rozdíl květenství jevnosnubného a tajnosnubného, jakož i Darwinovu theorii přirozeného výběru, jenž i v říši rostlinné má prý platnosť, vede pak čtenáře s sebou na své zajímavé botanické vycházky, na nichž jej postupně s celou naší letní květenou seznamuje. Neobmezuje se však p. spisovatel při svých procházkách na pouhé popisy naskytnuvších se rostlin, toť by čtenář »nevědátor« zajisté brzy unaven knihu poodložil; naopak snaží se p. spis. vzbuditi zájem čtenáře pro chladnou vědu způsobem nejšťastnějším — poesií: krásnými líčeními přírody uvádí čtenáře v pravou

náladu vlahého jitra, parného poledne a teplého večera letního; čtenář takřka dýchá čerstvý, vůní prosycený vzduch, těší se pestrotě květin na zelené louce, mihavé hře světla a stínu ve staré aleji, kochá se pohledem na vlnobití žitného pole, cítí příjemný chládek hlubokého lesa; kolem každé květinky seskupil pak p. spis. vhodné, sem se vztahující pověsti, mythy starověku a legendy středověku, především pak pověsti, písně a popěvky, čerpané z pokladu prostonárodní poesie národů slovanských, v té příčině nepřebraného. Pomůckou tu bylo p. spis. známé dílo Prima Sobotky »Rostlinstvo a jeho význam.« Zábavné jsou i staré názory o léčivosti některých rostlin a pověry o jich zázračné moci: různé léky z rostlin připravované, byvše kdysi váženy a draze ceněny, nyní jen úsměv vzbuzují, a že by ta neb ona rostlinka chránila člověka před neštěstím, před ohněm, před bleskem, ano jej i nesmrtelným činila, náš věk již také nevěří. Vhodnou názornou pomůckou a okrasou jsou celému dílu četné, velice pečlivě provedené dřevoryty a 77 věrností koloritu se vyznamenávajících barvotisků, zhotovených dle akvarelů Jenny Schermaulové, jimž jenom to můžeme vytýkati, že dílo, jež, soudě dle jeho niterné úpravy, p. spisov. psal zajisté pro kruhy nejširší, jimi příliš bylo zdraženo (sešit průměrně o $1^1/_2$ archu textu za 60 kr.). V podobné sbírce, jako jest »Matice lidu,« bylo by dle našeho náhledu místo nejvhodnější pro »Květiny letní,« neboť pak by se jim dostalo takového rozšíření, jaké jim v pravdě a po zásluze patří. *Aug. Svoboda.*

O kalendáři učitelském v Čechách i na Moravě.

Jako většina našich často velikou »vlasteneckou« reklamou provázených podniků literarních, které »nesmí scházeti u žádného vzdělance,« jest i kalendář učitelský v Čechách i na Moravě věcí čistě obchodní. Do nedávna vydával p. Urbánek kalendář ten za pakatýlek zvláště pro 350zlatového učitele velice »nepatrný,« totiž za 1 zl. Nyní vydává jej p. Neubert, jenž 40 kr. slevil. Na Moravě vychází nákladem Kubešovým v Třebíči snad také za 1 zl. Všimněme si kalendáře Neubertova, jemuž podoben je Kubešův. Obsahuje: kalendarium a 172 str. schematismu, pak část zápisní. Ostatek, totiž 18 listů, čili 36 stran, platí učitelstvo panu nakladateli, aby si za těch 36 str. inseratů mohl krýti část nákladu. Lví podíl insertů má Bedřich L. Jeiteles z Prahy a »Žena má měla pravdu« (reklama pain expellern). — Máme po ruce německý »Katolický kalendář učitelský« a porovnáváme jej s kalendářem našim. Stojí také 60 kr., ač je pevněji vypraven. Kalendarium jest rozšířeno kalendářem dějepisným a kalendářem ředitelů choru, před tím nacházíme několik tabulek často potřebných. Pak následují ustanovení poštovská a železničná, redukční tabulka měr zemí evropských, přehled nových zákonův a nařízení v Německu. Články: Paedagogické dílo D. Bosco, životopis Pavla Julia. Zápisník jest rozdělen v poznámky denní i abecední, v seznam žákův a pod. i propleten stranami poučný obsah paedagogický přinášejícími. — Němečtí učitelé v Čechách vydávají svým vlastním nákladem kalendář učitelský a čistý výnos z něho, připadající jejich účelům dobročiným, jest každoročně skvělý. Což by nemohl na př. spolek »Matice Komenského,« nebo »Ústřední spolek učit. v Čechách« (a na Moravě také!), nebo konečně Bolzanův odbor Besedy učitelské v Praze příkladu toho následovati a získati tak účelům učitelským pramen příjmů výdatný? Vždyť přece na vydávání kalendáře učit. nemá nikdo privilegia!! *r. y.*

Knihovna prostonárodní.

Libuše (r. XVII.) na rok 1887. č. 6. a 7. Salomena. Roman od *V. Lužické.*

Ve městečku Mlázovicích žily v sousedství dvě ženy: vdova Malinova a tetička Dorna. U staré Malinové žila vnučka její Salomena, u Dorny Jiří, synovec. Oba byli sirotci. Salomena ztrativši v útlém mládí matku, byla svěřena babičce, u kteréž zůstala i později, kdy otec továrník pojal za druhou manželku vdovu se šlechtickým titulem a dvěma dcerama, avšak beze jmění. Bylať nová tato matka dle zdání babiččina nepříliš dobrého srdce. Jiří neměl ani otce ani matky. Mladí si-

rotci vídali i scházeli se často a když dospívali, vzniklo v srdcích obou pěstounek přání, aby se někdy věrné jejich přátelství proměnilo ve svazek manželský. Když Malinová zemřela, odhodlal se otec Salomenin vzíti si dceru svoji do Hrušova, svého sídla. Nežli však opustil dům matky své, žádal Jiří, jenž vroucně Salušku miloval a sám od ní milován byl, za ruku zbožňované dívky. Malina mu ji sice neodřekl, avšak úplné svolení své odložil na pozdější čas, až by totiž Jiří dobyl si ve společnosti nějakého postavení a utužil se v zápase pro život. Jiří měl rozsáhlé hospodářství po rodičích, vystudoval celé gymnasium, avšak z lásky k Salomeně odebral se znovu na studie. Saluška zatím, pobyvši dvě leta na vychování v Praze, odebrala se do domu otcova v Hrušově. Poznala zde svoji nevlastní matku, bývalou baronku Čestihradskou a obě dcery baronessy, avšak od prvého okamžiku, co s nimi se setkala, tušila v nich své i otcovy protivnice, čímž také byly. Proto vyhýbala se všemu zbytečnému styku s nimi, bavíc se a žijíc skoro vyhradně ve společnosti svého otce aneb o samotě. Náhodou poznal Salomenu chudý baron z Vlkanic a v brzku odhodlal se požádati pana Malinu o její ruku, spoléhaje při tom hlavně na hojné věno. Jak lze si mysliti — byl odmítnut. Baronessy nemeškaly listem zpraviti o tomto factu Jiřího, meškajícího právě v Paříži a lživými př.davky docílily toho, že Jiří Salomeny se zřekl. Jako doktor a učenec vrátil se z ciziny, ale po bližším vysvětlení se netázal.

Jedinou památku, písmo svaté, kterou byl při loučení od milenky obdržel, vrátil dárkyni prostřednictvím továrního zahradníka zpět a odebral se na statek svůj v Mlázovicích. Teta Dorna, poznavši z chování Jiřího neblahý stav věci, pohnula ho »malým kázaníčkem« k tomu, že se přesvědčil o věrné a nezměněné lásce Saluščině a prosil za odpuštění, kteréhož ovšem snadno dosáhl. Avšak v továrně udála se ještě do svatby katastrofa, která zvláště Salomenou mocně otřásla. Úpadek, který následkem nemírné marnivosti paní fabrikantové závodu po delší dobu hrozil, nedal se již zažehnati a připravil panu Malinovi náhlou smrť, jeho zlé choti otevřel bránu blázince, ale milencům cesty do manželského ráje přece nezatarasil. Žijí šťastni a blaženi v Mlázovicích.

Jak již z obsahu jest patrno, nevyniká spis tento zvláštní zajímavostí, ježto ani látka, ani způsob podání nevyšinul se nad všednosť. Zamilované děti sousedů, roztržka, smír a konec se svatbou, nacházejí se v povídkách mutatis mutandis velmi často. Všední motiv není ovšem žádnou chybou a zvláště tehdy ne, dodávali mu umělecké spracování půvabu. O Salomeně toho tvrditi nelze. Osoby, s nimiž nás spisovatelka seznamuje, jsou rázu velmi neurčitého, tak že, vyjma paní továrnici, nelze si učiniti jasné představy o povaze jejich. Nedostatek činů zakrýván jest namnoze líčením citu a myšlenek té oné osoby, čímž ovšem zvědavosť a sympathie čtenářova nemnoho jest povzbuzena. Choť továrníka jest poměrně nejlépe charakterisována, a sice z té příčiny, že nerozplývá se citem a strojeností jak ostatní osoby.

Samo zauzlení děje jest též dosti mdlé, tak že čtenář pozoruje spíše věci jiné než onu, na které snad hlavní váha spočívá; neboť sleduje vypravování s přesvědčením, že konec bude takový, jak byl hned na počátku projektován — svatba Jiřího se Salomenou. — Jak jest vidno, potřebné ke každému většímu spisu studie nebyly vykonány s náležitou péčí.

I gramatických a pravopisných chyb jest velmi mnoho. *J. P. Šlechta.*

Česká bibliotheka rodinná. IV. 6.

Novelly *Měčislava Pavlikovského.*

Tajemství jest věc, po níž belletristé sáhají velmi rádi. Vědí také, proč. Jestiť tajemství nejúčinnější pomůckou poutati a napínati lidskou zvědavosť. Tohoto dráždidla užil i Pavlikovski, a tož nejen snad za kořennou přísadu, nýbrž ještě více: z tajemství zosnoval celou novellu.

Mladičká paní Křucká má nějaké tajemství, nad nímž jest celá nešťastna. Její vzdechy, slzy a rozpaky bývalý »druh z mládí« Měčislav vykládá si dle svého i teď ještě milujícího srdce a vášní jsa unášen činí paní Křucké vyznání. Ale mýlil se, jest odbyt! Než posléze Hymen se přece na něho usměje: mrtvice činí paní Křuckou nenadále vdovou, kteráž, jak se podobá, bývalého přátelství úplně přece nezapomněla.

Náš novelli-ta tajemství paní Křucké zapletl ještě a stupňoval o m y l e m. A tento omyl způsobil spisovatel sám. jenž v tom, co vypravuje, sám také účinkuje. Přišel totiž mýlkou na večer do pokoje manželů Křuckých a byl nepozorovaným svědkem jejich rozmluvy, jíž nedobře rozuměl. Ale na jednom místě spisovatel roušku s tajemství úmyslně či mimovolně poodhalil. tak že pozorný čtenář tuší ono tajemství; ale tím zároveň v napjetí ochabuje a již není tak překvapen, dovídaje se na konci. že oním tajemstvím jsou — vyražené zoubky nešťastné jezdkyně.

Kdežto nynější romanopisci kdysi obligatní svatbu z poslední kapitoly rádi vylučují, zaměňujíce ji v pohřeb neb odloučení, Měčislavu Hymen dává aspoň naději: Deus ex machina činí pí. Křuckou vdovou, jež, jak se podobá, bývalého přátelství přece úplně nezapomněla. — Tajemství. omyl, náhlá smrť, svatba — toť věci, jichž nová u m ě l e c k á belletrie užívá jen v míře obmezené asi jako malíř živých barev: avšak jako obraz pro živou barevnosť ještě hned »nekřičí,« tak ani povídka. Aspoň »Tajemství paní Křucké« nemá v sobě nic drastického. K tomu také nic kluzkého, ač příležitosť by byla; naopak vypravovatel sám jest jako strážným duchem manželské věrnosti. A paní Křucká jest věrna proslulé ctnosti polských žen, tak trochu emancipovaná. ale přece věrná svému manželu, staropolskému to šlechtici »asi tak z výpravy vídenské.« Ale přece jest nám tato paní tajemstvím. skoro více než její zoubky: věříme jí. že upřímně miluje svého třebas již prokvétajícího Valeriana, ale přece se pozastavujeme nad její snahou překaziti sňatek Měčislava. jemuž v mládí přála a nyní odbyla. Než i v psychologii jsou hádanky a odpory. — Slovesné roucho, do jakého Pavlikovski oděl paní Křuckou a její tajemství, jest když ne právě nádherné. přece líbezné, a slušný jest i jeho rub. český překlad.

„Z á v ě ť N a p o l e o n o v a.“ Z pamětí starého šlechtice.

Majetek rozvádí, rozvedl i takové přátely. z nichž jeden v seči zachránil druhému život, a ten zase pro přítele se odřekl i své — nevěsty. Než rozvaděné otce svádí zase láska dětí. Tento námět jest nemnoho originalní. ale tím původnější a zajímavější jest podklad jeho: závěť Napoleonova. Každý si myslí na světoborce z Korsiky. a zatím jest to závěť polského šlechtice. který snad ani šlechticem nebyl. Ale byl jím aspoň dle ducha; nevěděli, kdo jest a odkud a jaké víry. ale přesvědčili se, že zná půl světa, mnoho ví a že jest poctivec, jenž všude dobře činil, pomáhal a nadchl i jiné. Trochu však divným způsobem: všude dával jen »do začátku.« aby druzi doplnili. A tak asi máme rozuměti jeho závěti, kteráž ustanovovala: aby 16 jeho sousedů každoročně oslavovali jeho jmeniny; kdo všechny přežije. ten bude dědicem statků. které do té doby mají býti spravovány společně p r o d o b r o o b e c n é. Poněvadž každý měl naději. spravovali je výborně. a to asi byl účel závěti.

City smutku, bázně a — závisti. které v sousedech budila prázdná místa v jídelně, a více ještě city dvou posledních přátelů líčeny jsou pěkně a psychologicky, přece však tu a tam trochu rozvláčně; velmi častá jest v této »Závěti« figura repetitionis nejen ve slovných rčeních. nýbrž i v myšlénkách.

Novelly M. Pavlikovského potvrzují přání: když už jdeme sbírat kvítků na Parnas cizí. tož — n a s l o v a n s k ý a zvláště p o l s k ý! *Č. J. Š.*

Přítel domoviny. Časopis k zábavě a poučení. Pomocí čelnějších spisovatelů pořádá *J. M. Hovorka.* Ročník IV.

Č. 1. „V l n o b i t í m k u p ř í s t a v u.“ Roman od *Irmy Geisslovy.* V Praze. 1888. Tiskem a nákl. Edv. Beauforta. Str. 224.

Romanem Irmy Geisslovy »Vlnobitím ku přístavu« počíná čtvrtá pouť »Přítele domoviny.« ale za jiného vůdce. jímž stal se po Škábovi J. M. Hovorka. Roman Geisslové. dosti obšírný. většinou odehrává se na nádraží jankovickém a končí v českých lázních u Bubáčovy rokle — tedy na půdě domácí. Osou. kolem níž vine se děj romanu. jest paní neobyčejné krásy. jmenem Ida Větrovská. manželka to přednosty stanice. znamenitého strojnikavlastence. Pro zálibu ve strojnictví zanedbává — dle mínění Idina — Větrovský svou choť, kteráž vyhledává ukojiti své srdce sentimentalní jinde. Zapřede se do

lásky s úředníkem železničním Liblínem, poplete bez vlastní viny svými vnadami inženýra Urputného a úředníka Střeleného. Když hověla nedovolené vášni k Liblínovi, postižena byla při činu svým manželem. Vyhnána byvši od něho, uchýlila se do samoty u Bubáčovy rokle, kdež smývala svou vinu dobročinností a láskou k bližnímu — neznáma od okolí. Větrovský, vzdav se úřadu a vystřízlivěv ze spravedlivého hněvu, vinil sebe, že se unáhlil, že poněkud přece vinen byl jednáním manželčiným. Hledaje utišení mysli, bloudil světem, až se dostal do českých lázní u Bubáčovy rokle. Tam setkal se přestrojen s Idou — vyzkoumav dříve její polepšení, smířil se s ní. Uspokojení manželé odebrali se do Prahy, by dožili konce života »ve přístavu, k němuž tolikerým vlnobitím se plavili.«

Hlavní ráz tvorby Geisslovy jest snaha po původnosti, jež často prozrazuje svou původkyni jako podivínku, zhusta jako pessimistku. Ty mnohé myšlénky, ty jednající osoby i místa děje potvrzují naše tvrzení. Tak v našem romanu četní jeho hrdinové pohybují se na jednotvárném nádraží jankovickém, jemuž péro Irmy Geisslovy dodalo neobyčejné živosti a zajímavosti. Osoby její často jednají nepřirozeně (Liblín), zásad, jimiž se řídí, nemožno někdy odporučiti. Předností spisovatelčinou jest, že ráda okrášluje hrdiny své vlastenectvím, jevícím se v pilné práci národní, ač náš roman v této příčině nemůže býti vzorem. Ráz romanu jest téměř interkonfessionalní, a kdyby nahrazen byl jiným, přeměna ta posloužila by dílu psanému dobře česky až na několik snad tiskových nedopatření.

J. V.

Ceskoslovanská koleda. Občanský kalendář na přestupný rok 1888. Ročník třináctý. V Praze.

Když »Československá koleda« před třinácti lety počala pouť svou po vlasti naší, byla všude vřele uvítána a rázem zaujala první místo mezi kalendáři. Obsahovala práce dobré a co zvláště chvály zasluhovalo, bylo to, že místo nepěkných obrázků, dříve do kalendářů všeobecně vkládaných (což se nyní již jen v menší míře děje) zavedl zesnulý Fr. Šimáček otiskování podobizen zasloužilých a vynikajících mužů buď národa našeho, buď cizích. — V kalendáři, knize to mezi lidem nejrozšířenější, seznamoval se lid v životopisech k podobiznám připojovaných s muži o národ náš zasloužilými, učil se je poznávati a ctíti. Způsob ten udržel se v »Koledě« dosud.

V tomto ročníku seznamuje se čtenář s V. Štulcem, J. L. Maškem, H. Jelínkem, Fr. Šimáčkem, K. Krnkou, M. Tyršem, R. Tyršovou, I. Kraszewskim a j.

Větších prací, kromě obvyklých kalendářních »Politických přehledův« a j., jest deset. Z těch jsou dvě básně (»Nad mohylami předkův« od *K. V. Raisa* a »Kouzelné zrcadlo« od *L. Strahle.* Tato byla uveřejněna dříve v »Jarém věku«), článek poučný »Jak lze poněkud předejíti vzniku (sic) nemoci padoucí« (vyňato z *MDra. Č. Křížkova* »Českým paním«) a sedm prací zábavných. Mezi pracemi zábavnými nacházíme dva překlady.

Práce původní jsou: »Puškař Zelený,« napsal *Fr. Chalupa.* »Pastuška,« obrázek od *P. Janaty.* »Čarodějnice« od *V. Lužické.* »Otheniův souboj« od *R. J. Kronbauera.* »O posledním masopustě« od *V. Řezníčka.* Ve všech těchto pracích nenalézáme nikde hlubší myšlénky, nic, co by k poučení, povzbuzení lidu sloužilo. Jsou to práce jen pro ukrácení dlouhé chvíle.

Překlady jsou: »Hodiny a kývadlo,« napsal *Edgar Allan Poe,* přeložil *E. Rodr.* »Myslil nahlas« od *J. F. Brémona,* přeložil *O. S. Vetti.* Což není u nás dostatek dobrých prací původních, že musil pořadatel »Koledy« pro tyto překlady sáhnouti? Ani jeden, ani druhý ničím zvláštním nevyniká. Jsou to práce chatrné. Překlad sám dosti bídně pořízen. Práce první měla při prvním svém uveřejnění v příloze »Pražského denníku« (»Besídka pro zábavu a poučení«), což se stalo asi před patnácti lety, název případnější, totiž »V žalářích španělské inkvisice.« Měloli něco z tohoto kalendáře vyloučeno býti, měla to býti tato práce. Líčením hrůz podobných nevzdělá, nezušlechtí se lid nikdy.

Celkem musíme říci, že kalendář »Československá koleda« ničím tentokráte nevyniká, spíše že hodnota jeho proti hodnotě ročníků prvnějších klesla. — Šetření správnosti jazykové odporučuje se pořadateli vřele.

Většina obrázků vybrána jest ze »Světozoru« a »Jarého věku.«

Doufáme, že setkáme se v ročníku příštím s pracemi zdařilejšími, cennějšími a poučnějšími. Přimlouváme se za vypuštění všech překladů. Prací dobrých bude dosti, záleží jen na pečlivějším výběru. *J. Novodvorský.*

Něco z našich kalendářů.

Při velikém množství kalendářů, jaké se nyní u nás vydává, kalendáře — tyto knihy, jež vniknou i tam, kam nevnikne žádná kniha jiná, se v pravém slova smyslu fabrikují. Neviděli jsme dosud takovou prázdnotu v těchto knihách, jakou vidíme ve většině kalendářů letošních, ano i v těch, které jindy vynikaly bohatstvím svého obsahu. Některá nakladatelstva manipulují to i tak, že tentýž obsah vydají ve 2—3 různých obálkách s různými názvy a mají 2—3 kalendáře rozličné a přece stejné. Tak vedou si zejména p. Stýblo a p. Hynek v Praze. Taková manipulace se nám nikterakž líbiti nechce. Jiní nakladatelé mají zvykem lákati obecenstvo četnými a právě »lákavými« obrazy, jak činí p. Šimáček v Praze ve svých kalendářích »Koleda« a »Národ.« Všimněmež si poněkud těchto dvou kalendářů, jichž obsah slovesný ještě by tak vyhovoval, po stránce úpravy a s ohledem na illustrace. — V »Koledě« hned druhým titulem jest hrůzný obraz »Skupina mrtvol v buffetu, objevená po požáru komické opery v Paříži.« Náleží do řady těch obrazů, jimiž mučeny byly nervy čtenářstva různých listů po požáru okružního divadla ve Vídni. Že tento obraz dostal se i do »Koledy« a do — »Světozoru,« jest arciť velice charakteristické! »Radostné cestování« a »Obrázky z ledu« jsou ze starých ročníků »Světozora,« jako několik obrazů jiných. »Tajný plán« ani obsahem, ani provedením se nám nelíbí, a proč na str. 79. umístěny odporné obrazy zuhelnatělých mrtvol tanečnic, uhořelých při požáru komické opery v Paříži (byly také ve — »Světozoru«!!), při jichž spatření člověku až nevolno — také si neumíme vysvětliti. Prvým obrazem »okrášlen« i »Národ.« V tomto kalendáři vidíme i parodické obrazy sedmi skutků milosrdných. Jak známo, ozval se proti takovémuto zneužívání hospod. spolek velehradský, adressuje své vyzvání »Humoristickým listům,« a my se k němu úplně i tuto přidáváme. Ošklivý obraz »Činnosť lidského těla 24 hodin po smrti« hyzdí kalendář a představuje událosť lživou, která není možnou, kdyby o ní mluvilo deset Rossbachů! — Illustr. k *Sv. Čechově* básni »Ve stínu lípy« vyňata ze »Světozora« a v »Národě« koná službu jako obraz »U společného stolu.« Proč nenechán původní název a nepřidán vyňatek básně samé, kterýmž způsobem by lid nejlépe upozorněn byl na překrásný plod našeho největšího básníka epického? — Je nám až k smíchu, když obraz vyňatý ze »Světozora,« představující Bavoráka, jenž zvítězil o velocipedistických závodech v Praze, vloží se do kalendáře a opatří nadpisem: »Josef Kohout, znamenitý bicyklista český, na mezinár. závodech v Koburce (v Sasku).« Ubohý pane Kohoute! — Neschvalujeme takové eskamotáže a máme za to, že jich u nás potřebí není; zavrhujeme však úplně předvádění obrazů hrozných a odporných, i přáli bychom si, aby jimi jinak pěkné kalendáře p. Šimáčkovy hyzděny nebyly. Doufejme, že naše upozornění dostačí. *r. y.*

Časopisy.

Budečská zahrada. Redaktoři *Fr. A. Zeman* a *M. Weinfurt.* Nakl. J. Otto. R. XVIII.

»Budečská zahrada« patří mezi nejstarší časopisy pro mládež. Dovedla po všechna léta svého vycházení úkol svůj dobře plniti, a můžeme směle tvrditi, že byla vždy časopisem dobrým. I přítomný ročník osmnáctý (1887.) zasluhuje plného odporučení.

Rozpadá se ve dva díly po dvanácti číslech.

Díl první obsahuje 48 básní, 32 povídky a pověsti, 11 článků dějepisných, zeměpisných a cestopisných, 5 životopisů, 10 článků přírodopisných a mnoho hádanek, zábavek a rebusův.

Obsáhlejší práce původní podali: *V. Petrů* »Kbelka,« pověsť o založení Pelhřimova, »U kostela a v kapli,« pověsť z okolí Pelhřimova. *K. V. Rais* »V klášteře u sv. Františka,« *J. K. Čapek* »Jak pomohl si Jeník k saňkám,« *Fr. Hrnčíř* »Pohádka o Krakonoši.«

V článcích cestopisných seznamuje

se mládež s mnohými památnostmi pražskými (»Klášter sv. Anežky,« »Bývalý palác Černínský v Praze,« »Valdštýnský palác v Praze«).

Ze životopisů vyniká zvláště životopis V. Náprstka od *Žofie Podlipské* a Frant. Pravdy od *Fr. A. Zemana.*

Ze článků přírodovědeckých povšimnutí zasluhuje »Čím se lidé udusiti mohou« od *Jana Kopeckého.*

Díl druhý přináší 44 básně, 36 povídek, bajek, báchorek, 14 článků dějepisných, zeměpisných a cestopisných, 5 životopisů, 14 článků přírodovědeckých a technologických, pak mnoho zábavek, hádanek a p.

Obsáhlejší práce původní jsou: »Na Kounicích,« historický obrázek z konce XII. století. Sepsal *J. Soukal.* »Zůstaň ve vlasti a živ se poctivě,« obrázek z nové doby. Napsal *Č. Tonder.*

Z původních prací mohl článek »Pro zneuctění kalicha« od *J. K. Hraše* vynechán býti.

Z překladů povšimnutí zasluhují: »Fletník z Pragnosta,« povídka ze života umělcova. Z *H. Prokšové* přel. *G. Smetana.* »Jeníkova příhoda,« naps. *E. Orzeszkowá,* přeložil *J. Pavelka.*

Ve článcích zeměpisných, dějepisných a cestopisných pilně přihlédá se k věcem českým (»Korunování králů českých« od *V. Skalického,* »Z našich hor« od *A. Filipi,* »Na hřbitově vyšehradském,« »Den ze života starých Čechův« od *J. V. Bayera,* »Kapitulní chrám sv. Václava ve Staré Boleslavi« a j.).

Četba v XVIII. ročníku »Budečské zahrady« mládeži podaná, směřuje k poučení i zušlechtění mládeže. Mládeži podávají se zde pěkné příklady lásky k Bohu, k vlasti, k rodičům, k bližním — přátelům i nepřátelům. Čtoucí seznamuje se s dávným životem našich předků, s jich zbožností, důvěrou v Boha a nabádá k následování příkladů těch. Nikde nenalézá se ničeho, co by útlou duši dětskou poskvrniti mohlo. Nabádání ke zbožnosti, pilnosti, pořádku a j. podáváno jest ve formě účinné.

Správnosti jazykové dbáno pečlivě. I tiskárna úplného uznání zasluhuje; nenalezámeť skoro žádných tiskových chyb.

Obrázky, jichž jest v obou dílech celkem 129, jsou vhodny, slova četby podporující.

Osmnáctý ročník »Budečské zahrady« zasluhuje pro obsah svůj plného odporučení a hojného rozšíření. *J. Novodvorský.*

Šípy, satiricko-politický obrázkový týdenník. Organ bojovný vlastenců rozhodných, neodvislých a svobodomyslných.

Takový název nese časopis, který od nového roku letošího vychází v Praze. Týdenník tento je podlé celého obsahu i tendence své stvůrou »Nár. listův« a jejich patronů. Jest to kaliště a smetiště nejsprostších nájezdův a utrhání. Karrikatura Dra. Riegra nesmí scházeti v žádném čísle; v každém čísle nevděkem nejhnusnějším zplácí se našim osvědčeným, pravým vlastencům, kteří dávno mnohem více pro vlasť naši obětí přinesli, nežli ta mladočeská sedmička na říšské radě, která v každém čísle gloriolou výtečnictví a vlastenectví jest ozářena. Všecko, co činí Mladočeši, je výborné a slavné, ale co Staročeši podnikají, je dle »Šípů« — zradou na vlasti naší. O hanebné persiflaži písma sv., o tupení církve katol. a jejích organů se tuto ani nezmiňujeme, aby se neřeklo, že mluvíme pro domo sua; ale tolikc podotýkáme, že časopis »Šípy« je novinářským hampejsem, a že žádný poctivý člověk a slušný občan nemůže beze studu a bez spravedlivého roztrpčení listu toho čísti. *—dr—*

Literarní paběrky.

Mosaika.

Nářky knihkupecké. Již po několik let slyšíme naše pány knihkupce, zvláště pražské, naříkati tak, jako by jednoho rána musili na jisto utéci ze svých skladův a domů, jako dlužný zničení sedláci a chalupníci. Nikdo ničeho nečte, nikdo ničeho neodebírá! volají unisono, a přece vydávají o překot nové knihy a spisy. Proč to? Inu, proto, že se u nás přece čte a odebírá — přihlížímeli k poměrům — více

snad, než jinde. A proč tedy ty nářky? Inu zase proto, že člověk nikdy není spokojen s tím, co má a kdyby dnes měl 100 000, bude chtíti zítra 300.000. Tak je to i s našimi nakladately. Majíli dnes pěkné výdělky, chtějí míti zítra ještě větší. Proto se bubnuje a naříká. Není také divu. Naši spisovatelé bohatnou z tučných honorářův, a stavějí si domy a villy (jmen arciť právě udati nemohu), kdežto páni nakladatelé přicházejí šmahem na mizinu. Tak úplně, ale úplně schudl Otto, za tím Urbánek, pak Hynek a Kober i Šimáček; na mizinu přišel Vilímek, Grégr, Štýblo, Knapp i Pospíšil; co nejdříve schudnou jiní —. Kdo se to směje?

Tedy krátce a dobře: S těmi nářky našich »obětavých pp. nakladatelů« není to tak zlé a mají sloužiti spíše k reklamě. Nechť páni nakladatelé spíše všimnou si nářku obecenstva do drahoty jejich děl, kteroúž činí se i pěkné plody z pouhého kšeftu lidu nejširšímu nepřístupnými, a nářku našich spisovatelů, kteří jsou odbýváni jako prostí opisovači 3—5 zl. za arch tiskový, ba někdy ani tak skvěle ne! To balamucení lidu a veřejnosti vůbec se nám, kteří poměry dobře známe, začíná protiviti! *x. y.*

* * *

Škola konfessionalní vzbudila v našich učitelských časopisech namnoze čilý odpor. Boj ten však vede se v některých způsobem, jenž kompromitoval by vzdělanosť a soudnosť našeho učitelstva, kdyby mohlo zaň býti činěno zodpovědným. Neurvalostí vyniká zvláště »Národ a škola,« překrucováním zvláště »Komenský« a »Beseda učitelská.« Podčárový výklad návrhu Liechtensteinova, jaký podává na př. »Komenský,« tvrdící často něco zcela jiného než nahoře v textu stojí, jest přímo urážkou soudnosti učitelského čtenářstva. *x.*

* * *

Neodvislé, absolutní umění. Pan J. Vrchlický píše v úvaze o »Parnasse mladé Belgie«: »V celém sborníku mladé Belgie není stopy po tendenci, po ušlechťování čtenáře (!) a po jiných ctihodných jinak zámyslech. Podává se tu ryzí, čisté umění, jež je cílem jen sobě — —« a dodává závistivě i důvěřivě: »Naši básníci jsou ovšem dle poměrů času a místa »ecclesia militans,« neškodí však v nejpalnější tísni boje (oh! toho vlasteneckého heroismu p. Vrchlického!) vzpomenout si na říš umění ve všem neodvislého, absolutního, kam přece jen každý pravý umělec v jádru směřuje.« (»Ned. l.« 4/3.) *x.*

* * *

Literarní situaci charakterisuje *Neruda* v »Národních listech« (r. XXVII. č. 263), udávaje několik příčin nynějšího disgusta českých spisů. »Nakladatelů totiž nám přibylo značně, dobrých, činných, intelligentních. Jeden konkurroval s druhým: dařiloli se jednomu v něčem, druhý hned napodobil. Každý na př. chtěl míti zvláštní svou »bibliotheku.« »knihovnu,« sbírku svazkově nebo sešitově pokračujících děl. Každý chtěl míti zde všechna první literarní jména, tedy tatáž. Každý spisovatele žádal, nutil, nabízel mu dobrého honoráře. A spisovatelé neodolávali, jak by byli měli; nebylať ještě na tom českém světě taková nabídka, jako za posledních let a nebude hned tak brzy — těžko odolati! Sebrali, kde co měli, sestavili v knihu někdy i to, čemu prve sami nebyli přikládali ceny. Vydáno to skvostně, pod jménem akreditovaným, reklama řekla: »Znamenitě!« a obecenstvo kupovalo. Arci dostalo se nám tou naléhavostí nakladatelskou mnohé knihy dobré, ale také mnohé slabé, velmi slabé, a přišelli kupec náhodou na dvě, tři takové slabé, byl disgustován. Nevěřil více reklamě, ne spisovateli, ne nakladateli . . .«

Co píše Neruda teprve dne 25. září 1887., jest dávno známo: mnohé se ozývaly hlasy, avšak nikdo slyšeti nechtěl. Disgusto však má také mnohé jiné příčiny, a to hlavně tendenci, jaká pěstována v českých spisech. Případna jsou zem slova jednoho horlivého katolíka: »Který pak čelnější list mám přece odebírati pro rodinu, by tam nebyla tepána víra katolická?« *M. Z.*

* * *

Pořadatel kalendáře »duchovenstva československého« ve stati »Jak bychom nejlépe oslavili druhotiny sv. Otce Lva XIII.« stěžuje si do velikého množství (!)

katolických listů, zvláště časopisů. (Mínil vlastně listy výhradně »pro kněze«; neboť snad nikdo nebude tvrditi, že »Vlasť,« »Obzor,« »Hlas« atd. jsou pouze pro kněze a ne pro laiky, o čemž na jiném místě bude pojednáno.) Ne množství, však jakosť a kolportáž mnohým vadí. List »katolický« není pouze pro kněze, ale i pro katolické čtenáře laiky.

A naopak domnělému množství čteme již několik dopisův i z kruhů laických, že se české literatuře nedostává illustrovaného časopisu katolického. Mnozí čtenáři prý proto sahají po listech německých. Nový list ovšem vyžadoval by velikého nákladu, bojovati by musil s velkou konkurrencí, ale nejspíše by si razil cestu do rodin křesťanských. *M. Z.*

Různé zprávy.

I. Spolkové.

Z literarních besed přerovských. Zpravodaj *J. Bartocha*. Ve XIV. a XVI. schůzi dne 28. ledna a 18. února prof. *František Bílý* zahájil rozhovor o »Jitřních písních« od *Svatopluka Čecha*. »Jitřní písně« jsou jakousi druhou Kollárovou »Slávy dcerou«. Jako tehdy ve dvacátých letech zazněly svěží zvuky »Slávy dcery,« které značily rozvoj literatury, tak i nyní v naši rozervanou dobu plnou výsměchu všem autoritám a za slabosti těchto autorit rázně promluvil básník věštbou, že nastává národu nová doba, že svítá již jitro. Písně Čechovy daly by se přirovnati k politickým písním Rückertovým nebo Körnerovým. Básník dotýká se rozervanosti mezi mládeží, káže jí rozplameniti se pro pravdu a tuší, že z ní vzejde nový, krásný den. Vědomí slovanské Čech mocně vzpružuje a s nadšením vzpomíná na českou minulosť, zejména tu, která jméno naše proslavila po celém světě, ač nezřídka bývá kaceřována; káže nám chápati pravý její význam v písni: »Dva zvony« (Hus a Jeroným). Básní »Fráze« důstojně básník odpovídá těm posměváčkům blaseovaným, kteří rádi si tropívají smíchy z pravých vlastimilův, a z těch, kdo milují Slovanstvo, Pravdu, Svobodu a Lidskosť. Báseň »Dosti nás« namířena na svůdná hesla, jakobychom díla důležitá, závažná měli psáti jazyky cizími, chcemeli vyniknouti před cizinou. Za jednu z nejznamenitějších vůbec pokládati lze píseň »Satanský dar.« Co Palacký napověděl ve svých dějinách českých, že nám nejvíc ubližuje láska k cizotě a že sami sebe z nesvornosti udoláme, k též myšlénce hlásí se básník ve jmenované písni: záští k sobě samým jest zárodem všeho zla mezi námi. Jiné básně obsahem i skladem významné a krásné jsou: »Nevěřme nikomu,« »Naše zbraně,« »Slovem a kovem« a j. Neschází, než aby hudba se zmocnila těchto pokladů slovesných.

V rozhovoru poznamenáno, že básněmi na některých místech proniká tak vroucí cit, že se zdá, jakoby se básníkovi byla příčila řeč každý cit úplně a jasně vyjádřiti, jak si básník přál a cítil: z toho viděti, že všechno vytrysklo básníkovi z nitra. Čtenář sám to cítí a jest nucen vkládati leckde do písně více, než se v ní na první pohled býti zdá. Hovořeno zevrubněji též o písni »Dva zvony,« jež byla v brněnském Obzoru odsouzena ne pro tendenci, nýbrž pro banalní prý fraze. Báseň čtena sloha za slohou, o smyslu i formě každé slohy rokováno a uvažováno bedlivě, ale v celé básni neshledáno, co by mohlo koho oprávniti k výčitce banalnosti. Potom recitována píseň »Pod starým praporem;« některým zdálo se, že v této básni málo jest obsaženo živlu poetického, spíše prý proniknuta vzletnou retorikou (podobnou výtku učinil Pypin některým znělkám Kollárovým); většina však srovnávala se s míněním, že základní myšlénka básně — abychom bojovali zase pod starým praporem — je skutečně poeticky provedena.

Ve schůzi XV. dne 11. února prof. *Frant. Bílý* zahájil rozhovor o *Čechově* satiře: »Pravý výlet pana Broučka na měsíc.« Satiry na současné poměry byly ode dávna oblíbeny a básníci odívali je ve všeliká roucha, jako jsou klassickými příklady »Don Quijote de la

Mancha,« »Kulhavý ďábel,« »Gil Blas,« »Gargantua,« »Pantagruel« a mnohé jiné. V české literatuře pokusil se o prvou satiru literarní Fr. L. Čelakovský spiskem »Podkrkonošská literatura,« která své doby ťala do živého a mnoho hluku způsobila svou ostrostí. Daleko krotší satirou na naše poměry literarní, umělecké, semotam i národní a politické jest Čechův »Pravý výlet pana Broučka na měsíc.« Abychom z čista jasna nedostali se na měsíc, spisovatel připravuje ponenáhlu přechod obratnou předmluvou, již vysvětluje, proč a jak p. Brouček přišel na měsíc; příčiny ty spisovatel velmi vtipně a rozmarně popisuje. Potom spisovatel vyličuje protivu mezi životem měsíčanův a pozemšťanů: satirou svou míří na ty, labužnické Pražany, kteří jsou spokojeni se světem, mohouli v tichosti popíjeti, literatury si nevšímajíce, umění a koncerty za věc zbytečnou z pohodlnosti je vyrušující pokládajíce. Na měsíci všechno naopak: tam všechno jest oddáno umění, jen v umění a pro umění všechno žije. Do toho přimísil Čech několik znamenitých narážek politických (o poněmčování, o berních úřadech a vojsku). Znamenitě tepe spisovatel pokolení ženské (rozdíly ústroje a kroje měsíčního a zemského; kapitola tato čtena). Nejobšírněji spisovatel dobírá si naše poměry literarní a umělecké, ale příliš jemně; výborně zobrazil tu vzájemnou nevraživosť všech umělců k sobě: básníků, malířů, hudebníkův atd., kteří se koří sobě do očí, ale za zády nenávistí k sobě hoří, pomlouvají se až běda. Mecenáše, u kterého se ten život umělecký soustřeďuje, vykreslil snad barvami přílišnými. — Podotknouti dlužno, že spis zakládá se na vědeckých výzkumech, a ty zdají se býti správnými (na př. vzduch na měsíci jest řidší než na zemi, a proto snáší p. Brouček mnoho nepříjemností atd.). Potom čtena ještě kapitola o měsíční češtině, načež nastal čilý rozhovor: hlavní myšlénka namířena jest na náš materialismus, jehož představitelem jest Brouček a jehož kontrast pozorujeme na měsíci. Poznamenáno, že satira tato jest příliš krotká, jemná, daleko působivější jest v »Hanumanu.« Někteří myslili, že se básník mohl též dotknouti naší politiky, v níž dosti jsme spáchali chyb; těch narážek politických, kterých se Čech skutečně dotkl, jest poskrovnu. Zdá se, že příliš popustil uzdu fantastické kresbě poměrů měsíčních; raději mohl ji trochu ubrati a přidati více poměrů pozemských. Jemnosť satiry obhajovali někteří námitkou, že výtky tím pěkněji jsou podány, čím jemněji jsou zabaleny; jinak by se vše zdálo paskvilem na naše poměry. Za nejzdařilejší figurku prohlášen Brouček, jakožto typ pravého Pražana, který ke vzdušným průpovědem měsíčanů dovede námitkou vždy něco tělesného připojiti; poměr mezi Ethereou a Broučkem zdál se některým býti záhaden. —

Ve schůzi XVII dne 25. února p. inspektor *Fr. Oščádal* promluvil o Rosenheimovi, básníku ruském, nedávno zemřelém, shledav některé shody co do smýšlení národního a tvorby básnické mezi ním a »Jitřními písněmi« *Sv. Čecha.* Aby p. referent ukázal, že Rosenheim byl pěvcem směru podobného jako Sv. Čech, předčítal překlady z některých jeho básní. Rosenheim shledává mnoho stránek smutných v dějinách ruských; ale právě to neštěstí národní jej pobádá, by budil národ, jehož ducha tráví síla surová. Ač za cara Mikuláše těžko bylo žíti ve vlasti Rusovi uvědomělému, svobody milovnému, přece nemohl odhodlati se básník, aby se rozloučil s milenou vlastí. V písni »Na rozvalinách Sebastopolu« jásá básník, že s rozvalinami Sebastopolu sřítila se též celá vládní soustava ruská od Petra Velikého založená, že mnohé milliony duší poddaných uzřely po drahné době želaný den svobody, den to 19. února r. 1861. (jenž se dosud oslavuje na Rusi jakožto den svobody). I u nás by nebylo nemístno oslaviti den, kterým zrušena byla selská robota; neboť tu dopřáno veledůležitému stavu našemu, lidu selskému, volněji oddechnouti a rozvíjeti se na záchranu celého národa. Jiné písně Rosenheimovy se týkají povstání hercegovského a některé též historie ruské. Celkem lze říci, že co do přesvědčení a hlubokého citu vlasteneckého Rosenheim nemálo jeví podobnosti s naším Sv. Čechem, ačkoli co do ceny básnické nedá se s ním srovnávati. — V rozhovoru potom připomenuto, že i naši básníci měli by buditi lid a seznamovati jej s naší minulostí, aby řádně

mohl chápati přítomnosť, probouzeti hrdosť národní.

Z literarního odboru Čtenářského spolku v Brně. Zprav. *F. -š.* Ve schůzi dne 9. ledna t. r. referoval prof. *Fr. Dlouhý* o „literarní premii „Umělecké besedy“ v Praze na r. 1888.,“ která vydána nákladem „Umělecké besedy“ pouze pro členy její. Přítomnou knihou vyhověno bylo přání vyslovenému před několika léty, by „Umělecká beseda“ nevydávala premií jediné obrazových, nýbrž postarala se také o premie literarní, a přiznati sluší, že první tento pokus jest všeho uznání hodný. Kniha je vkusně upravena; obsah, jak v almanaších obvyklo, rozdělen na čásť veršovanou, krásnou prosu a na stať zábavně-poučnou.

Proslovem sborníku jest Heydukova báseň „V šiku.“ Básně J. Vrchlického, které následují, neliší se ani novostí myšlének, ani zpracováním od jiných básní jeho, ani formalně nejsouce dokonalé. Báseň „Koncil od Ot. Mokrého jest sice tendenčně přibarvena, než vyniká pěknou myšlénkou, vypracováním i účinným koncem. Následující báseň Heydukova „Matka“ je z nejlepších básní jeho. Dobré jsou znělky P. Jasmínovy „Soucit zimy,“ lepší pak myšlénkou nežli zpracováním F. X. Svobodova „Slovanská allegorie.“ Nejzdařilejší báseň S. Čechův „Tyran Rozum,“ jesti z nejlepších allegorií našeho písemnictví. Velmi dobré jsou pěkně procítěné R. Pokorného „České modlitby“ a „Rodina.“ Delší báseň L. Quisova „Posvícenská mše“ jest plna pěkného zdravého humoru, ač celek je trochu rozvleklý. Následující báseň A. E. Mužíkova „Tajemství země“ jest myšlénkou i formou pěkná. Slabší jsou básně F. X. Šaldova „Česká píseň“ a A. Klosova „Dívka čekající svého miláčka.“ Nejrozměrnější báseň celého sborníku „Na jitřní“ od Fr. Táborského vyniká velmi případnou charakteristikou jednotlivých osob, kterými básník předvádí bohatou galerii typických postav našeho venkova, dávaje nám nahlédnouti do niterního jejich života. Vzoru svého — Čechovy „Ve stínu lípy“ — nedostihuje, vadou jest, že volil básník opotřebovanou formu snu, leč celkem jest báseň Táborského práce zdařilá a řadí se k nejlepším našim básním toho druhu. Posledním básnickým příspěvkem jest M. A. Šimáčkova „Poslední idylka,“ kterou lze vřaditi mezi nejlepší básně knihy té. Krásná prosa zastoupena jest v oddělení druhém povídkou K. Světlé „Větrně,“ Al. Jiráskovou črtou „Vesecký“ a črtou Ed. Jelínka „V jasné záři.“ Všecky tři práce dobře působí, zvláště práce Jiráskova hluboký zanechává dojem. Též Jos. Holečkova stať „Jak u nás žijou a umírají,“ zajímavý to příspěvek ku charakteristice našeho lidu, ač zdá se, že někdy na úkor skutečnosti, vřaděn ve krásnou prosu.

Fr. Bartoše poutavý článek „Divé ženy dle dosavadních pověr lidu moravského“ zahajuje oddělení třetí zábavně-poučné. Vypsav podrobně, co o divožencích v lidu se bájí, dospívá spisovatel k zajímavé a úvahy hodné domněnce, že jádro našich pověstí o divácích dobře mohli bychom vztahovati k nižšímu plemeni kočovnickému, které předkové naši ve vlastech těchto zastali a odtud ponenáhlu vytlačili. „V šermířské škole“ vypisuje Dr. J. Winter známým poutavým způsobem nedělní představení ve škole šermířské ku konci 16. století. Obě následující práce, článek A. Madierův „O plastičnosti v básnictví“ a E. M. Rutteho cestopis „Na Luganském jezeře,“ jsou práce slabší beze hlubšího významu. „Jak se líčily staročeské panny a paní,“ žertovně vypisuje Č. Zíbrt. Po vzpomínce J. V. Fričově „Dvě Malorusky“ následuje nejrozměrnější a nejcennější práce celého sborníku, výborná studie Dr. Ot. Hostinského „O zpěvohrách Smetanových.“ Odborná tato studie psána přece slohem přístupným i širším kruhům, a byl jí aspoň částečně odčiněn dluh, kterým literatura naše povinna Smetanovi. Článkem „Umělecká beseda“ od Fr. Chalupy, v němž vypisují se stručně dějiny a dosavadní činnosť „Uměl. besedy,“ slavící letos 25leté jubileum, zakončuje se sborník. — Možno tedy sborník nazvati celkem pokusem záslužným a vysloviti naději, že na základě nabytých zkušeností následovati budou dokonalejší a pro literaturu významnější premie literarní.

O »Jitřních písních« Svat. Čecha referoval ve schůzi dne 23. ledna prof. *R. Dvořák.* — Zajisté jsou písně věci pozoruhodnou u spisovatele, který výhradně věnuje síly své poesii epické. Tentokráte nemá však poesie Čechova jen jediné zřídlo nadšení básnického, v této sbírce mluví k nám zároveň s básníkem vlastenec, jehož srdce vroucně bije pro svůj národ, kterému nelze již déle klidně přihlížeti k našim veřejným záležitostem, a jenž proto promlouvá k nám zlatými slovy naděje, povzbuzování a lásky k vlasti. Již v úvodu v první písni

»V jitřním šeru« tušíme v malé té knížečce obsah neobyčejný, tušíme, že tu snad vysloveno bude to, co v srdci cítí každý z nás nenalézaje slov, aby stísněnosť svou projevil. — Po té probral p. referent jednotlivé básně a pronesen úsudek konečný v ten rozum, že málo je knih tak pozoruhodných v naší době, jako sbírka tato, a že nemělo by býti vlastence, jenž by sbírky té neznal, si ji nekoupil, abychom netěšili se jen z vydání druhého, jehož v několika dočkala se nedělích, nýbrž abychom dočkali se co nejdříve vydání 3., 4. a 5. — jehož verše vzletu tak úchvatného i bez rozborů v krátké době by zasluhovaly.

Po té referoval učitel *F. Zbroj* o sbírce J. Vrchlického „Barevných střepech“ vydaných v kabinetní knihovně. Kniha prosou psaná rozdělena ve dva oddíly. První, označený názvem „Kresby a povídky“ zahájen úvahou „Barevné střepy.“ Vrcholem jejím jest rozmluva malířova s mladou, bohatou, nesnesitelnou Idou, v níž pronáší se malíř o podstatě umění a lásky, jak o pohledech modrou a růžovou skelnou střepinou; a jako pohledy ty, tak i všechno na zemi za illusi prohlašuje. Povídka „Kytice fialek“ je skoro roman na několika stránkách, a máli to býti reprise žárlivosti, pak nazývá ji p. referent krásnou. S jiné strany podotčeno, jak v črtě té ruší se nepsychologicky sňatek Fambriho s Teresitou, neboť žárlivosť Teresitina měla Fambrimu právě býti důkazem veliké lásky její. — „Pro slepici,“ které však neukradl, pronásledován, uhnán a ubit panskou čeledí statný cikán. Jest to pravý obrázek poměrů, v nichž cikáni u nás žijí; povídka jest pěkná. Nejpěknější námět o štědrém večeru podává „Štědrý večer přítele Onoráta.“ Úvaha jest velmi pěkná a k myšlénce štědrovečerní se hodí. „Ty knihy.“ Láska ku knihám hošíka Petříka učiní šťastnou celou rodinu. K novelce té podotýká se, že dobře jeví se v ní ráz pojímání Vrchlického. Domácímu pánu nelíbí se Cilka proto, že je dobrá, nýbrž pro nožky, lepé své tvary atd. — „Bláznivá Běta“ jest povídka hrozná, ošklivá. Podivno, jak mohla býti uveřejněna v „Kabinetní knihovně,“ která zajisté jest určena i dámám našim. — „Živé obrazy“ předvádějí maloměstský život plný prosy. — Druhý oddíl knihy slove „Básně v prose.“ Nesnadno jest najíti, co básník mínil některými črtami oddílu tohoto. Překrásná je v něm črta „Vítězství stínu.“ Stín dosahuje vítězství nad světlem tím, že na Kristovu krvavou skráň vtisknul „políbení smrti, které jest mírem a odpuštěním.“ Ostatní črty — Úspěch, Pomsta hmoty, Žlutá cukránka, Měsíčná noc, Kočky, Pramen zapomenutí — buď jsou chudy látkou, buď formou příliš stručny. Sbírka ukončena črtou „Vyneste ty střepy.“ — Řeč je stručná, sloh mistrný, než vadí veliké množství cizích slov.

Následující schůze konána 13. února. Nejprve referoval prof. Frant. Šujan o Sv. Čechově nové knize »Pravý výlet pana Broučka do měsíce« — Hrdinou povídky jest p. Brouček, pražský měšťan zamožný, slušného krasocitu, který po svém obyčeji zašel si na Hradčany do hospůdky Würflovy. Doma pohádal se p. Brouček jakožto domácí pán se svým nájemníkem, nepořádným malířem. Cestou koupil si knihu, v níž vykládány byly různé domněnky učencův o měsíci. V hospodě knížku četl. Když vypil 10 sklenic, zbyl v hospodě sám a hovořil s hostinským o měsíci. Konečně pozdě v noci šel domů po schodech zámeckých. Účinek 11 sklenic počal se jeviti. Kolem p. Broučka vše jen tancovalo. Touhou po měsíci vylezl až na zeď, která vroubi velikou zahradu podél schodův; ale ztrativ rovnováhu, spadl na schody a usnul. Ducha p. Broučkova nechává básník pracovati dále, a duch padá tam, kam ho majitel dříve byl pudil. Básník pak provádí ducha Broučkova, neboli pana Broučka samého po měsíci. Nejprve vede ho k měsíčnímu filosofu a esthetiku Lunoboru, odtud do měsíčního města a konečně k Mecenáši do chrámu Všeumměn. Zde uveden do společnosti básníků, do uměleckých kruhů malířských; ale v hudebním koncertu nemoha již vydržeti, vyrazí ven a sedne na Pegasa; když se na něm vznáší, meteor přerazí Pegasovi křídla, a pan Brouček padá na zem. Probouzí se na zámeckých schodech. Do bytu pak dopraví ho policie.

Látku tuto spracoval básník na krásnou humoristickosatyrickou povídku. Na každém díle uměleckém je žádati, by obsahovalo určitou ideu. Ve spisu tomto jesti to protiva, která vyplývá z pozemských, hodně materialistických názorů Broučkových a idealních názorů měsíčanův. Z protivy té pak vyplývá

humor. a oboje názory poskytují hojně látky k ostré satiře na naše poměry.

Myšlénka Čechova není originalní; v našem písemnictví plod podobný jest J. P. Koubka »Básníkova cesta do pekel.« — Ale satirou svou tepe S. Čech poměry nynější, literarní, umělecké, společenské a politické. — Nejvíce obírá se poměry literarními a šlehá nemilosrdně část produkující i konsumující. Nejčastěji naráží na básníky naše, a to velmi význačně. Rozhorleně a ostře dobíraje si četné naše tribunaly kritické, neušetří vtipem ani pěstitele vážné a rozumové literatury. Ve vzhledě společenském dobírá si humoristicky pražský život po všech stránkách. Naráží na nynější architekturu, malířství a hudbu, mrskne po poměrech politických. Satiru provází krásným a plastickým líčením. V tom poznáváme Čecha. Vypravuje způsobem něžným, sloh je plynný a srdečný. Všude stopovati lze známosť lidí a života, nikde nestává se jednotvárným a nudným. Knížka tak psaná baví a uspokojuje čtenáře. Nebaví však každého. Čtenáři je poměry znáti — pak baví se znamenitě, jinak mnohému nerozumí. Proto asi kniha mnoha vydání se nedočká; ale přes to zůstane vždy pěkným zrcadlem nynějších poměrů literarních i společenských.

Pak poukázal p. referent na místa zvláště zdařilá: Měsíc obydlen Čechy, čeština poetů, řeč na divadle, množství slavných mužů na měsíci, »Sonetty« a celá část »Brouček v chrámu Všeumên.«

Namítáno, že mimo vadu technickou — jak se p Brouček dostane na měsíc — jeví se ještě vada jiná: tak jak popisuje se život na měsíci, u nás se nežije, tedy není to satirou, jakou nalézáme u J. Paula a j.

Pan referent ukazuje, že měsíc jest svět zbudovaný právě dle názorů našich poetů: tedy utopie.

S jiné strany řečeno, že v knize málo humoru — dále že je obsah tendenční — že Čech sám se sebou koketuje.

K tomuto podotčeno: Pravý výlet jest posuzovati jako paralelu k prvnímu výletu pana Broučka o rok dříve uveřejněném ve »Květech.« Tento jest satirou na naše hnusné poměry, onen na náš život duševní. První výlet je pro čtenáře širší, pravý výlet jen pro intelligenci a to snad mohlo by se nazvati vadou. Koketujeli Čech sám se sebou, činí tak proto, by otupil ostří satiry. Jinak řeklo by se, že ze všeho dělá si smích, jen ze sebe ne. Vady však jsou: četné cizomluvy a forma »snu.« Učiněna též zmínka o kramářské reklamě, která knihu tu ohlašovala, pak o vyobrazeních, kterých nelze nazvati uměleckými.

Dále referoval prof. *Tom. Šílený* o „Drobných květech“ Vlad. Šťastného. Kdo čítává brněnský „Obzor,“ seznal pod nápisem „Beseda“ drobné básničky bez určitého názvu. Básničky tyto vydal spisovatel na poctu druhotin sv. Otce Lva XIII. s podobiznou papežovou, nazvav je „Drobnými květy.“ Sbírka rozdělena ve dva oddíly, které však jsou stejny obsahem, i formou i tendencí.

Úvodem k básni „Modlitba“ a k výkladům osmera blahoslavenství jest „Horské kázaní.“ V „Modlitbě“ ukazuje básník, jaká má býti modlitba, jinde velebí modlitbu Páně „Otčenáš;“ jiné básně jsou oslavou vlasti, jako zvláště pěkné „Sudba vlasti“ a „Velikosť národa,“ jiné opěvují idealy, a možno v nich nalézti krásné apostrofy poesie. Se stejnou láskou všímá si básník přírody a krásné z ní béře paralely. K nejcennějším básničkám veškeré sbírky náležejí: Naturalismus, Není Boha, Co nejkrasšího, Duše — kovem, Sudba vlasti a j.

Básník stojí tu na poli tendenční poesie didaktické. Ať polemisuje nebo pozoruje, nebo hájí zásady křesťanské, všude k témuž směřuje cíli: ku mravnímu životu v Bohu. Může tedy se zálibou básně ty čísti jen ten, kdo stojí na určitém stanovisku náboženském. Ale rozmanitosť látky a ladně utvořená forma činí ze mnohých malé skvosty naší poesie didaktické. Formou jsou básničky vesměs 3slokové, s různým veršem. Výraz ješt jasný, prostý, v obrazech jeví se mír a klid; pěkné jsou zvláště obrazy ze přírody, jimiž dociluje se živosti a pestrosti. Celkem vznáší se nad nimi ladné žezlo vkusu. Řeč je plynná, podajná myšlénce a celkem správná. Ve volbě látky, v tendenci i v provedení připomíná sbírka Jablonského, však nedostihuje ho. Sušila co do formy i mluvy překonává. Z knížky dala by se sestaviti pěkná sbírka aforismův a sentencí.

K rozboru tomuto podotčeno, je vadou, že tendence vystupuje až příliš do popředí, a že by básně mnoho byly získaly, kdyby

čtenář dovtipoval se pravdy sám, místo aby namítala se mu hotova hned na počátku. Ještě snad mohlo by to býti, kdyby sbírka byla určena jen pro mládež.

Z literarního spolku plzenského. Zprav. *J. Kousal.* Nový občanský rok zahájil dne 2. ledna v literarní jednotě prof. *Škola,* důkladný znalec řeči i poměrův anglických, přednáškou o anglickém parlamentu. Dne 9. ledna vzpomněl p. prof. *Pelíšek* smrti a zásluh slovutného českého mathematika *P. Šimerky.* Dne 16. mluvil prof. *Kubeš* o cestě své na Vesuv a dne 30. o nynějším stavu Pompejí a rozvoji nástěnných maleb. Dne 6. února ukázal p. učitel *Petrmichl* význam Lindnerův v dějinách vychovatelství.

Asi v polovici února ustavil se vedle literarní jednoty samostatný spolek literarní, slíbiv, nepěstovati v literarních kruzích plzenských žádné stranictví, ježto stranictví nestalo se ani jeho základem, ani programem. Nový spolek chce si všímati více literatury české a o jednotlivých čelnějších zjevech na tomto poli přednášky pořádati, než to činila a činiti mohla literarní jednota, jejíž programem není jen básnická literatura, nýbrž i věda nauková.

Dne 20. února přednášeli dva členové nového spolku, kteří jsou však i spoluúdy literarní jednoty, v obyčejný večírek pondělní a sice: p. prof. *Mach:* o jitřních písních Svat. Čecha a p. prof. *Hirsch:* o Ottově slovníku naučném. Pan prof. Mach, dotknuv se celé posavadní činnosti Čechovy, pravil o jitřních písních, že nemají rovných v celé nynější literatuře české. Ony hlásají příští doby nadšení, nové jitro poesie. Rozmrzen netečností nynější české společnosti, chápe se Čech prostředků, prvních našich buditelů, kteří ze suchoparu vzkřísili nový národní život.

První báseň: „Jitřní šero," hlásá blízký den, jenž zažene hvězdochudou noc. V 2.: „Kouzelná číše a nadšení," podává básník lék k uzdravení zmalátnělosti národní. V 3.: „Dosti nás," odpovídá na řeči, že jsme národem malým. Ve 4.: „Dva zvony," dovolává se naší slávy a věstí, že na hlas dvou zvonů: Hus a Jeroným, vstaneme k ní zase. 5.: „Fráze" je vlastenecká zpověď básníkova. 6. „Pravé slovo." V 7.: „Slovem a kovem," ukazuje, že není třeba národu, dobývati si slávy kovem t. j. mečem. V 8.: „Modlitba," prosí básník za potrestání nepřátel a škůdců našich, jakož i za oblažení svého národa. V 9.: „Satanský dar," dotýká se národního záští dědičného. Konečně: v přání svém očekává od českého studentstva lepší budoucnosť. Pan prof. některé verše Čechovy úchvatně přednesl.

Pan prof. Hirsch ve svém referatu o Ottově slovníku naučném pravil asi toto: „Na novou českou encyklopaedii čekalo se s dychtivostí a to vším právem; máť svědčiti ona o stupni duševního rozvoje národa. Roku 1829., kdy měla vycházeti encyklopaedie Palackého, přihlásilo se as přes čtyřicet spisovatelů a asi čtyři sta odběratelů.

R. 1851. mělo býti již čtyři tisíce exemplarů tištěno a opět byl to Palacký, jenž uvázal se ve vydání slovníku za pomoci matice školské. Za redaktory navrhl Dr. Špringra a Dr. Gablera, kdežto při prvním vydání redigoval encyklopaedii on sám, Jungman a Pressl. Ačkoli r. 1852. nebyly obtíže tak veliké, jako r. 1829., kdy při nedostatku české terminologie odběratelův i spisovatelů, z nichž měl býti organisován jakýsi stálý sbor spisovatelský, nezdařil se podnik r. 1852. pro neblahé poměry politické. Konečně podnikl r. 1859. Ignác Kober vydání znova, jež jsouc projektováno na 60—70 sešitů, vzrostlo na 204 pod redakcí Riegrovou a Malého při 140 spisovatelích a 5000 odběratelův. Od té doby uplynulo 29 let, doba značná a v každém ohledu významná, vedle jiné okolnosti, jež se nejevila v přílišné důkladnosti a úplnosti slovníku Kobrova. Požadavky dnešní doby jsou přísnější; zvlášť k slovanským věcem musí se pilněji přihlížeti. Redaktor ústřední dnešního Ottova slovníku, jenž má pět set spisovatelův a na deset tisíc odběratelů, není znám; dle všeho je zde redakce vícehlavá. Nápadné je množství jmen spisovatelských, mezi nimiž schází mnozí vynikající mužové čeští; obé není novému podniku mnoho ku prospěchu. Špatně zastoupena je archaeologie, vojenství a romanská filologie. Kterému úskalí se ani slovník Ottův nevyhnul, je obšírnosť některých článků, jako na př. článku Schöblova hned v I. sešitu. Illustrace zabírají mnoho místa a nejsou nijak zajímavy. Na počet článků je nová encyklopedie bohatší než Mayerova a Brockhausova. Že překročí daleko číslo projektovaných sešitů, je již nyní jisto. Dne 29. února podal p. prof. *Strnad* topografii Plzně v 15. století.

Dne 5. března pojednal pan jednatel o činnosti literarní jednoty za uplynulé desítiletí. Referent, vzpomenuv neblahé roztržky národní v r. 1873., jež by byla i české

literatuře lehce mohla vykopati hrob, připoměl, že to bylo vlastně příčinou, proč se v Plzni na utvoření jednoty pomyslilo. Táž vešla v život až r. 1877. a měla státi se středem literarního a vědeckého života v Plzni. Spolek začal činnosť svou ihned, před schválením stanov za předsednictví p. ředitele Částka. Činnosť tato jevila se ve 3 směrech a to: 1. v odbývání stálých přednášek pondělních, 2. v přednáškách konaných v odborech a 3. v činnosti veřejné. Pondělních přednášek bylo celkem 379, z nichž bylo 116 literarních. Dějiny místní, děje-, země- a cestopis vykazuje 87 přednášek, právnictví, statistika, sociologie atd. 42 přednášek, přírodopis, astronomie, chemie 39 přednášek, filosofie, paedagogika a kulturní vědy 25 přednášek, lékařství atd. 23 přednášek, dějiny staroklassické 16 přednášek, divadlo, hudba a umění 15 přednášek, různých přednášek bylo 16. Některé z těchto byly spojeny se slavnostními večírky, jako: Večírek Pflegrův, Boženy Němcové, Jungmanův, Hálkův, Purkyňův atd. Z přednášejících jeví se jako nejobětavější předseda Schwarz (31 přednášek) a jednatel Čipera (28). V odborech konalo se a to: v přírodovědeckém 51 přednášek, historicko-archaeologickém 28, v právnickém 30. Odbor literatury a umění neměl nikdy dlouhého trvání. Činnosť na venek jevil spolek tím, že se domohl zřízení městského musea, podav v příčině té městské radě memorandum, že spolupůsobil při pojmenování ulic, že přičinil se o vystavění pomníku a zasazení desky Sedláčkovi, že vydal publikace spolkové a to: o životě Sedláčkově, autobiografii Gustava Pflegra, spis o zavedení knihtiskařství do Čech, paměti Jiřího Plachého a historické vylíčení městských znaků. Ze spolku vzal počátek spolek krejcarový pro chudou mládež školní, jakož i iniciativa k zřízení vyšší dívčí školy, kterou slíbil — aby se dlouhému vyjednávání předešlo — zaříditi svým nákladem. Později převzalo školu tu město. Ve spolku vznikla i myšlénka opravy kostela Františkánského, což však v život nevešlo. Řečník zmíniv se konečně žádoucí změny v tom smyslu, aby se spolek stal přístupným i širšímu obecenstvu a to takovému, jež je méně uvědomělé, rozvinul budoucí program jeho a to zvlášť v ohledu národnostním.

Literarní jednota v Klatovech. 21. února předn. *A. Čtvrtečka*, c. k. poštovní správce, o poštovních spořitelnách. — 28. ún. předn. *P. A. Klecan* o římských katakombách.

„Zvon" ve Strakonicích pořádal na počesť Sv. Čecha 7. bř. literarní večer.

Spolek pro podporu chudých filosofů v Praze. 22. ún. předn. *Dr. Z. Winter* o životě na pražských ulicích před věky; 29. ún. *Dr. V. Mourek* o anglické novellistice; 7. bř. *Em. Fait* z cesty po Bulharsku; 14. bř. *B. Katzer* o vítězství idealismu nad materialismem; 21. bř. *Dr. V. Kurz* o ferialním cestování.

Umělecká beseda. 18. ún. předn. *J. A. Vorđček* o významu bulharského básníka Iv. Vazova.

Král. č. Museum. 28. ún. předn. *V. Svoboda* o sklánění číslovek v jazyku českém.

Jednota českých filologů. 26. ún. předn. *Dr. R. Dvořák* o staré kultuře čínské.

Klub historický. 19. ún. předn. *Č. Zíbrt* o některých zábavách starých Čechů; 26. ún. předn *Jan Kaňš* o králi českém jakožto kurfirstu říše německé; 4. bř. předn. *B. Dolejšek* o původu berní.

Historický spolek. 29 ún. předn. *V. V. Tomek* o změnách v obecním zřízení pražském od r. 1420.—1526.

Spolek českých učitelek v Praze. 4. bř. předn. *H. Mejsnar* o životě a činnosti K. Světlé.

Russkij kružok. 8. ún. předn. *S. J. Segalevič:* Kateřina II. jakožto spisovatelka; 23. ún. předn. *Dr. P. Durdík* o znetvoření tragoedie Shakespearovy „Otello" v lyrickém dramatě Verdia a Boita; 1. bř. předn. *N. M. Rudněv* o zvycích a obyčejích starých Slovanů, zejména Rusů; 8. bř. předn. *N. Jakovlev* o víře starých Slovanův a o přijetí křesťanství od Rusův.

Kołko słowiańskie utvořili studující členové „Czytelni" ve Lvově za tím účelem, aby se seznamovali s jazyky a životem ostatních slovanských národů.

II. Smíšené.

Ceny po 12 dukátech vypsala Jednota filosofická v Praze za nejlepší 1. historickou studii o české terminologii filosofické od dob nejstarších až ku konci předešlého století; 2. historickou studii o české terminologii filosofické od konce předešlého století až do dob nejnovějších. Rukopisy, česky psané, mají činiti nejméně dva tiskové archy a zaslány býti nejdéle do posledního září 1889. obvyklým způsobem. Porota, sestavená r. 1884, skládá se z proff. *Jos. Durdíka, O. Hostinského, T. G. Masaryka.*

Náprstkova cena za nejlepší tragoedii z českých dějin 19. ún. přiřknuta čtyřmi hlasy z pěti Vrchlického „Drahomíře;" v porotě zasedali: E. Bozděch, Sv. Čech, Jos. Kuffner, J. L. Turnovský (A. Vrťátko ochuravěv, vzdal se přísednictví).

„Dědictví maličkých" slouží prý znamenitě agitace proti němu zahájená, neboť přihlášky v poslední době nápadně se množí, jakož i odkazy peněžité. Pouhých členů čítá nyní na 40.000.

O cestovateli **Dru. E. Holubovi,** jehož přeložený cestopis vítán u nás kdysi s takovým vlasteneckým jásotem, velice nelichotivě co do vlastenectví jeho píše „Čech" (č. 55.) do Lublaně, kdež on přednášel ve prospěch německého „Schulpfennigu."

Do **vatikanského archivu** vyslán bude ještě kand. prof. *Vojtěch Nováček*, aby opisoval pro český archiv zemský listiny, vztahující se k dějinám českým.

Vatikanská knihovna podala Leonu XIII. pamětní dílo, v němž úředníci archivu zastoupeni jsou publikací palaeografickou z regest papežských, bibliothekáři pak každý zvláštní učenou prací.

Sebrané spisy J. K. Tyla. Právě počaly vycházeti J. K. Tyla „Sebrané spisy,“ a sice dvoje vydání v témže čase. Jedno nákl. knihkupectví A. Hynka a druhé I. L. Kobra v Praze. Vydání Hynkovo, jež pořádá osvědčený již Tylův biograf J. L. Turnovský (sepsal mimo v časopisech uveřejněné „O životě a působení J. K. Tyla“), vyniká v každé příčině nad vydání druhé. Úprava jest velmi vkusná, obálka opatřena kresbou P. Körbra, totiž podobiznou a mottem „Všechny kroky naše musí vésti — Láska k národu a jeho štěstí“ Tylovým. Celé dílo toto jest rozvrženo na 14 svazků po 5—6 sešitech. Cena sešitu čtyrarchového 20 kr. Souborné vydání toto počíná novellou „Hudební dobrodruzi.“ — Kobrovo vydání (tříarchový sešit za 10 kr.) jest vzato z vydání staršího a opatřeno pouze novou obálkou. Počíná povídkou z dějin domácích „Rozinou Ruthardovou.“ — Jak vidno, konkurrují oba páni nakladatelé, jeden dává tříarchový sešit za 10 kr., druhý čtyrarchový za 20 kr.

„Ruská bibliotheka“ překladů belletristických oznamuje se najednou od nakladatelství Ottova, Šimáčkova a Pazdírkova. Všechny tři mají týž program, ba budou prý docela týmže dílem (Tolstého) zahájeny (!).

Pierer's Konversationslexikon (7. vydání) vyšel právě sešit 1. Pozoruhodné jest, že na předním místě vedlé německého pojmenování stojí vždy české, a pak ještě v 9 živých a 2 mrtvých jazycích. Slovník tento vyjde ve 230 seš. po 21 kr., což zajisté jest cena velmi levná.

Přehled dějin literatury české napsal *A. H. Wratislaw* do nového vydání Chambersovy anglické encyklopaedie. Rukopisy má oba za pravé z toho hlavně důvodu, že nelze nadíti se do někoho v r. 1817. potřebné schopnosti k padělání.

Bulletin bibliographique international počal letos vycházeti měsíčně u H. Weltera v Paříži. Slovanských děl nezaznamenává takořka žádných.

Tolstého drama **„Vláda tmy“** posouzeno francouzskými dramatiky, zvláště vzhledem k divadelnímu vkusu francouzskému, nepříznivě. *Dumas* nazývá je příliš děsným, *Sardou* praví, že jest na čtení, nikoli na provozování, ač oba uznávají psychologickou věrnosť, „ukrutnou pravdivosť“ (Sardou). *Augier* praví, že jest dialogisovaným romanem, *Zola* toliko odpověděl překladateli *Halperinu-Kaminskému*, že na jeviště má se uvésti všechno, jelikož obecenstvo jest různé a proměnlivé.

Spisovatelské honoráře před věky. Básník Archimelos dostal za svou malou báseň na velkou loď krále Hierona tisíc měřic žita. Appian obdržel od císaře Caracally za každý verš své básně o honbě a rybářství zlaťák a kromě toho svobodu svého otce, jejž předcházející císař poslal do vyhnanství. Verše tohoto básníka byly proto nazývány zlatými. Šejku Taherovi odevzdal arabský básník na něho sepsanou pochvalnou báseň ve třech verších, za niž dostal prý 300.000 korun s podotknutím, kdyby bylo veršů více, že by dostal ještě větší odměnu. Samazarův epigram na Benátky, mající šest řádek, byl honorován senatem 600 korunami. Za verše, které básník Fausto Andrelino přečetl králi Karlu VIII. o dobytí Neapole, dostal pytel peněz, jenž byl tak těžký, že ho sotva na ramenou unesl. Petr Ronsard, náčelník „francouzské Plejady,“ básnické to školy, která suše napodobila staré básníky, byl za své verše od Karla XI. štědře obdarován. Apianus, slavný hvězdář v Ingolštatě, věnoval císaři Karlu V. své „Astronomicum Caesarum,“ začež mu tento daroval tři tisíce zlaťáků a kromě toho povýšil ho do stavu šlechtického. Ještě štědřejším byl francouzský admiral Pieuse, jenž jistému básníku za jedinou znělku daroval opatství. Francouzský básník Teophile dostal za velice prostřední báseň na pyremejský mír od matky Ludvíka XIV. darem 10.000 franků. Nizozemský básník Kašpar Barlaeus dostal za odu na kardinála Richelieua 5000 zl., kdežto od Bernarda Výmarského, hrdiny z 30leté války, jehož činy opěvoval, dostal těžký zlatý řetěz s obrazem dárcovým. Karamzin dostal za svou pochvalnou řeč na carevnu Kateřinu II. 1200 rublů. Zvláštních díků dostalo se Petru Lotichiovi, novolatinskému elegikovi. Věnoval své epigramy hraběti Moricovi Hessenskému a tento poděkoval mu epigramem, což není právě původní, jelikož císař Augustus v jistém případě podobně se zachoval. Anglický romanopisec Fielding, jenž žil v poměrech velice stísněných, když psal své hlavní dílo „Tom Jones,“ dostal za tento roman od knihkupce Millara 200 liber šterlinků (přes 2000 zl.), a když dílo šlo neobyčejně na odbyt, přidal mu ze své vůle 2500 liber šterlinků (přes 25.000 zl.). Roscoe dostal za svůj životopis Lorenza Medicejského 1500 liber šterlinkův, a rovněž tolik Holcroft ze svou „Cestu.“ Rukopis Robertsonovy historie Karla V. zaplatili knihkupci Strahem a Cadell spisovateli dokonce 4000 liber šterlinků (asi 45.000 zl.). *N. P.*

III. Rozpravy literarní v časopisech.

Gebauer, Proužky Rk., důkazem jeho nepravosti (Ath. 6.).
Bačkovský, K oslavě Národní besedy (Sv. 11.).
— Z činnosti novočeských Matějů (N. l. 56.).
Bauše, O arabském papíře (Sv. 12.).
de Brandt, Pouliční život v Londýně (Zl. Pr. 12.).
Cumpfe, Herci ve starém Řecku a v Římě (Sv. 12.).
Daudet-Vrchlický, Třicet let v Paříži (Ned. l. 19/3).
Durdík Petr, G. A. Lindner (Krok 2.).
E., C. k. universita a veřejná knihovna (Čas 7.).
Ekert, Po stopách vévody Fridlandského Albrechta z Valdšteina (Sv. 14.).
— Družba sv. Mohora v Celovci (Č. kat. duch. 1.).
Hrubý, Z duševní dílny básníkův antických (Lit. l. 6.).
Hynek, O knihovnách v našich rodinách (Hl. l. 4.).
Jakovlev, Z duševní dílny Zolovy (H. n. 66.).
Jelínek, Z Hurbanových snah (Ned. l. 26/3).
Jeřábek, Opomenuté jubileum velikého básníka (Byrona; N. l. 54.).
Katzer, O vivisekci (Zl. Pr. 11.).
Kodym, O dvou bibliothekách pro mládež (Lit. věst. 3.).
Kolář, O potomcích Vršovců (Pam. archaeol. 4.).
Konečný, O povaze naší bohovědy (Č. kat. d. 1.).
Kopal, O socialismu (Vl. 6.).

Kotsmích, Klasobraní po rukopisích (L. filol. 1.).
Kovář, O fonetice (L. filol. 1.).
— O námluvách a svadbách divochů (Ned. l. $^{19}/_{2}$).
Kryštůfek, Stručné dějiny církve katolické v Rusku (Č. kat. duch. 1.).
Kuba, Návštěva u Dra. J. M. Hurbana (N. l. 64.).
Procházka, Styky věd přírodních s biblí (Č. kat. duch. 2.).
Ristoriová, Lady Macbethová (Č. Th. 5.).
Rossi-Schiebl, Úvahy, dramatické studie a výklady. Julius Caesar (Č. Th. 6.).
Sinica, Guy de Maupassant jakožto theoretik (Lit. l. 6.).
Václavek, Něco z duchovního života moravských Valachů (Sv. 14.).
Vrchlický, Parnass mladé Belgie (Ned. l. $^{4}/_{3}$).
Winter, Manželky a jejich slabosti (Zl. Pr. 13.).
— Na paláci staročeském (Lum. 7.).
— Zbraň v českém domě (Ned. l. $^{26}/_{2}$).
Zubatý, O literatuře vědské (L. filol. 1.).
Máli věda býti národní (H. n. 60.).
O falešném realismu (Ruch 8.).
Oko a malířství (Ruch 6.).
Ruský hlas o Zolově romanu „La terre“ (Ruch 6.).
Utrpení českého humoru (Čas 6.).
Ze života Hurbanova (Ruch 8.).
Mikławiec, Słoweńcy i ich działalność literacka w ostatnich siedmiu latach (Przegl. polski 3.).
Pawlicki, Psychologia dziecka (Przegl. polski 3.).
Fekonja, Ivan Gundulić (Slov. svet 1.).
Bruchmann, Die classische bildung (Deutsche Rev. 2.).
Carrière, Ed. v. Hartmanns aesthetik (Ggw. 4.).
Frey, Zur geschichte der Franziscanerlitteratur (Vierteljahrsschr. f. cultur d. renaiss. 3.).
Geiger, Goethe und die renaissance (Vierteljahrsschr. f. cultur d. renaiss. 2.).
Haberland, Über gebräuche und aberglauben beim essen (Ztschr. f. völkerpsych. 1.).
Krohn, Die entstehung der einheitlichen epen im allgemeinen (Ztschr. f. völkerpsych. 1.).
Lemke, Lord Byron (Lpz. Ztg. 7.).
Paulay, Das ungarische nationaltheater 1837 bis 1887 (Ung. Rev. 9.).
Reicke, Die Kantbibliographie 1886 (Altpreuss. Monatsschr. 8.).
Schultheiss, Pietro Aretino (Westerm. Monatsh. 2.).
Spitteler, Der dramaturgische standpunkt der Franzosen (Uns. Zeit 2.).
Brunetière, La littérature personelle (Rev. d. d. m. $^{15}/_{1}$).
Franck, L'irréligion de l'avenir (Journ. d. Sav. 11.).
Teynbee, Dante's Punishment of Simoniacs (Acad. 820.).
Webster, Dr. Pelayo's History of Aesthetics in Spain (Acad. 817.).
Obscure Words in Shakespeare (Ath. 3143.).
Pietropaolo, L'universalità delle leggi della morale ed il concetto della libertà (Riv. di filos. 11.).

IV. Díla posouzená.

Ambrož. Anděl strážný (R. Obz. 5.).
Čech, Jitřní písně (Hl. l. 4.).
— Pravý výlet p. Broučka na měsíc (Hl. l. 4.).
Doležel, Příprava ku první zpovědi (-ý.: Kom. 11.).
Dvořák, Zlatou stezkou (Ekert: Č. kat. duch. 2.; R. Obz. 6.; Čas 7.).
Frumar, Nástěnné obrazy dějepisné (-f-: Sv. 12.).
Geisslová, Vlnobitím ku přístavu (J. V.: Hl. l. 4.).
Halévy-Lipina, Vesnický farář (L'abbé Constantin; Vítězný: Lit. l. 6.).
Harapat Jizerský, Posel z hor (-a.: Učit. nov. 11.).
Heusler, Vědy přírodní a bible (M. Procházka: Č. kat. duch. 2.).
Holeček, Literarní premie Umělecké besedy (Vykoukal: Sv. 11.; Tichý: Lit. l. 6.; Hl. l. 4).
— Junácké kresby černohorské (š.: N. l. 61.).
Hraše, Mladosť (Přemysl: Kom. 11.).
Hrnčíř, Urbánkova Ústř. knihovna pro českou mládež (Jandl: Pos. z B. 8.).
Chval, Aesthetický rozbor Sofokleova Aianta (Král: L. filol. 1.).
Jelínek, Ukrajinské dumky (š.: N. l. 61.).
— Dámy starších salonů polských (š.: N. l. 61.).
Končinský, Sofokl. „Oidipa krále“ v. 1.—462. a 463.—633. (Král: L. filol. 1.).
Krásnohorská, Domov (Veselý: Lit. věst. 6.).
Ledvinková, Nástin vývoje opatroven, školek a mateřských škol (Rašín: Pos. z B. 9.).
Leger, Povídky veršem (-p.: Sv. 12.).
Lepař, Homerovský slovník řecko-český (Král: L. filol. 1.).
Michajlov-Mrštík, Zlatem a mlatem (Čas 7.).
Lužická, Salomena (Šlechta: Hl. l. 4.).
Palm-Durdík, Náš přítel Něklúžev (P. K.: Hl. l. 4. sl.).
Petrů, Tré kněžen v říši květin (Donat P-ý.: Lit. věst. 6.).
Píč, Sborník československé jednoty (mp.: Ath. 6.).
Pleskač, Kde domov můj? (Libertas: Učit. n. 10.).
Pokorný, Opět na horách (Vítězný: Lit. l. 6.).
Prokeš, Povídky z Krkonoš (Kramatta: Lit. v. 6.).
Radostov, Šestero lístků mládeži (Hraba: Lit. věst. 6.).
Ratolíska, Živnostenské účetnictví (Klika: Uč. l. 10.).
— Sbírka početních příkladů (Klika: Uč. l. 10.).
Rezek, Dějiny prostonárodního hnutí náboženského v Čechách od vydání tolerančního patentu až na naše doby (Pohunek: Vl. 6.).
Rosický, Květiny letní (Svoboda: Hl. l. 4.).
Řežábek, Zeměpisný sborník (Korčák: Kom. 9.).
Říha, O přednesu sborových zpěvů v Sofokleově trag. „Oid. na Kol.“ (Král: L. filol. 1.).
Soukal, První moravské obrázkové knihovny č. 11. a 12. (Ducháčká: Lit. věst. 6.).
Studnička, Základové dešťopisu království Českého (Metelka: Hl. l. 4.).
Scherer-Bečák, Některá křesťanská pravidla kazatelská (Nedvídek: Č. kat. duch. 2.).
Špaček, Karbaníci (Paprstein: Lit. věst. 6.).
Šubert, Láska Raffaelova (š.: N. l. 59.; Čas 6.; J. V.: H. n. 59.).
Turgeněv-Durdík, Šlechtické hnízdo (č.: Čas 6.).
Václavek, Pohádky a pověsti z moravského Valašska (Přemysl: Kom. 9.).
Vajanský, Slov. pohľady (Slavkovič: Lit. l. 6.).
Zaťičanský, Z české chaloupky (-aue-: Lit. l. 6.).
Zavadil-Lašek, Památky král. horního města Hory Kutné (Jar. Kr: Lit. věst. 6.).
Zeman, Krištofa Schmida vybrané povídky pro mládež (Pos. z B. 7.).
Zeman a Weinfurt, Budečská zahrada (Novodvorský: Hl. l. 4.).

Zeyer, Rokoko (-dr-: Hl. l. 4.).
Žák, O úkolech a povahách žen ve dramatech Sofokleových (Král: L. filol. 1.).
Československá koleda (Novodvorský: Hl. l. 4.).
Jiřičky (Vilemovič: Lit. věst. 6.).
Naše vzory. 3. (Libertas: Uč. nov. 11.).
Něco z našich kalendářů (x. y.: Hl. l. 4.).
Novelly Měčislava Pavlikovského (Č. J. Š.: Hl. l. 4.).
O kalendáři učitelském v Čechách i na Moravě (x. y.: Hl. l. 4.).
Šípy (-dr-: Hl. l. 4.).

V. Knihopisné.

Chmielowski, J. I. Kraszewski. Zarys bibliograficzno-literacki. Krak.
Choiński, Typy i ideały pozytywnej beletrystyki polskiéj. Warsz.
Ziemba, Młodość Adama Mickiewicza. Krak.
Авенаріусъ, Юноческие годы Пушкина. Спб.
Вороновъ, Старые и молодые народы, ихъ наследственность. М.
Гербелъ, Русскіе поэты въ біографіяхъ и образцахъ Спб.
Страховъ, Борба са западомъ у нашой литературы. Спб.
Bidermann, Neuere slavische siedlungen auf süddeutschem boden. Stuttg.
Bittmann, Eine studie über Goethes Iphigenie auf Tauris. Hmbg.
Darwin-Carus, Leben und briefe von Charles Darwin. 1—3. Stuttg.
Kirchner, Schematismus der philosophie. Halle.
Matukiewicz, Heinr. Nitschmann als interpret Mickiewicz'scher werke. Elbg.
Mühry, Gedankenlese aus Shakespeares dramatischen werken. Hameln.
Sallwürk, Gesinnungsunterricht und culturgeschichte. Zur paedagog. kritik. Langensalza.
Schönbach, Über lesen und bildung. Graz.
Tolhausen, Neues spanisch-deutsches wörterbuch. 1. Lpzg.
Winter, Unbeflügelte worte. Augsb.
Witte, Das wesen der seele und die natur der geistigen vorgänge im lichte der philosophie seit Kant. Halle.
Duval, Dictionnaire des metaphores de Victor Hugo. Par.
Léger, La femme et la société russe au 16me siècle. Par.
Ott, Le problème du mal. Par.
La littérature française par les critiques contemporains. Par.
Cowper, Concordance to the poetical works. Lond.
de Gubernatis, Il Paradiso di Dante, dichiarato ai giovani. Fir.

Feuilleton.

O utvoření literarního spolku a českoslovanské knihovny v semináři budějovském.

Napsal *Jan Žahourek.*

(Č. d.) Konaly se porady; z rozličných stanov odjinud přinesených sestavovaly se nové. Tyto přípravy protáhly se dosti dlouho; bylyť to pouhé »snahy a sliby,« jak V. Petřík psal. Program nebyl ustálen a členů malá hrstka, ti však byli nadšení.

Nebylo v ten rok skutečného spolku, jenž by jisté byl měl zřízení. Utvořil se až po prázdninách v školním roku 1880., když byl Petřík ze semináře již odešel. Co on započal a s přátely svými připravil, tito provedli, jak sám o tom z Libniče píše dne 29. ledna 1880. V. Petrovi: »Listem Vaším jsem se nemálo potěšil, jelikož z něho poznávám, že naše loňské snahy a sliby se nerozprášily do větru, ale že se v nich pokračuje. Až do příchodu Vašeho listu jsem byl toho mínění, že »Sušilovka« uschla a zatím se vyvíjí a bohdá již nezahyne.«

Účel této literarní jednoty, což níže obšírněji se stane, těmito slovy napovím: utvrzovati smýšlení a vědomosti náboženské, všímati si literatury, kupovati knihy, pracovati literarně a živiti bratrskou známosť s bohoslovci seminářů československých, tak že by v každém semináři rostl a květl jeden lístek »Růže Sušilovy.« totiž oddíl velkého spolku všech českomoravských bohoslovců.

Na velkou schůzi, a to poradnou, sešli se bohoslovci budějovští, arci že ne všichni. dne 12. října 1879., tedy hned na počátku školního roku 1880. Shromáždění svolal a slovo hovořiti jal se Václav Petr, pastoralista. Přednášel »o významu a účelu jednoty;« potom zvolen jest za předsedu a k němu osmero důvěrníkův, aby stanovy spolku vypracovali. To se brzo stalo a za týden sešla se již valná hromada.

Konala se první valná hromada dne 19. října 1879.

Členové sešli se, majíce pevný úmysl sdružiti se a spojenými silami pracovati. Heslem jejich heslo Sušilovo: »Církev a vlasť ty v mojich milují sestersky se ňadrech, každá půl, každá má moje srdce celé.«

K přítomným mluvil předseda a schůze ty pojmenoval jako moravští boho-

slovci literarními, naznačuje slovem tímto hlavní účel nového spolku. Účel pak ten dále, jak tuto následuje, rozvinoval.

K radě brněnských bohoslovců — ti jim poslali nástin své literarní činnosti — mínili pracovati především na základě některého spisovatele osvědčeného. Tímto prý dodělá se každý trojí věci: rozšíří vědomosti své, přiučí se myšlénky a vědomosti své slovy srozumitelně projejovati i psáti. Touto cestou mínili dostati se k druhému stupni činnosti své, totiž k samostatnějším pracím a těžším pokusům písemným.

V tento smysl hovořil předseda. Jádro a konec řeči jeho i cíl zakladatele této literarní jednoty byl: »v přátelské lásce se vzdělávati a pracovati.«

»Uvidíte,« dokončil řečník hovor, »že za sebou strhneme brzy mnohé z kollegů svých a položíme základ k velkým literarním schůzím, jíž účastni budou všichni bohoslovci zdejšího semináře.«

V této naději nesklamal se prvý předseda spolku, neboť již tehdá přidali se někteří k nim a rok od roku víc a více jich přibývalo, dík nadšení, s kterým přicházejí do semináře, k literarnímu spolku.

Třicet pět bylo členů první rok a z těch mimo předsedu V. Petra zvoleni za výbory: Frant. Hrubeš, Jan Královec, Frant. Sauer, Kar. Mráček, z každého ročníku jeden. Volby vykonány již v oné hromadě 12. října 1879.

Dílo bylo hotovo; veledůstojné představenstvo schválilo spolek a členové trpělivostí a dobrotou přemohli překážky, které jim a spolku sami kollegové kladli. Horlivosť arci byla veliká. Psali si též s olomouckými a brněnskými, spolek spolku posýlal práce své a ty ve schůzích čítány byly. Na počátku ledna r. 1880. na př. četli budějovští bohoslovců brněnských článek o příkořích, která jim tam bylo snésti od vlastních představených nežli Sušilovku a knihovnu společnou založili. Hluboce byli dojati přítomní, slyšíce o tom.

Toto čtení bylo důležitějším jiných a sice proto, že na myšlénku je přivedlo založiti též vlastní knihovnu spolkovou, oddělenou od knihovny seminářské. Hovořili o tom, radili se, do práce se dali, arci za jiných poměrů než bohoslovci brněnští, těmto překáželo se, budějovským učitelé jejich pomáhali, těšíce se tomu.

Nejdříve vydal spolek provolání ke všem bohoslovcům semináře a žádal jich o knihy, což pěkně se podařilo. Více nežli 60 se jich přihlásilo a knihy darovali. Tombola sestavená pro knihovnu vydala též užitek dobrý, 12 zl. 40 kr.

Mimo seminář žádali bohoslovci na konci měsíce února r. 80. vynikajících kněží o knihy pro svou knihovnu. Snahy jejich o zdar a vzdělanosť národní, o česť boží byly arci uznány a k psaním jejich pochvalné odpovědi přišly.

Několikrát již jmenovaný V. Petřík na př. odpověděl (dne 8. března 1880.): »Že s Vaší myšlénkou o zřízení samostatné národní bibliotéky souhlasím, poznáte z poslaných Vám tuto dvou knih (Tomkův Dějepis Prahy, a Syllabus Dra. Lenze). Přiložený 1 zl. posýlám jako měsíční plat aneboli vklad do spolkové korbony. Čiňte se a pilně pracujte vší silou, abyste si získali rázné nástupce v semináři a tak spolku svému budoucnosť. Posiluj Vás Bůh a žehnej Vašim přičiněním!«

Jan Duben, farář a vikář Nezamyslický, nabídnul (dne 23. února) 60 svazků časopisu Przegląd Poznański, spisy Šafaříkovy, Vocela, sv. Hieronyma, a jiné s podmínkou, aby pastoralisté za ně přijali intence. Kterak se smluvili, nevím, že však ty knihy do knihovny bohoslovců přišly, jisto jest.

Štědrým ukázal se Ledenický farář K. Müller. Poslal trojí výtisk spisu svého Život Krista Pána, spisy Justinovy, sv. Irenéa, sv. Makaria, Tertulliána, Pastvu duchovní, Tridentský katechismus a j. knihy. K tomu přidal na vazbu poslaných knížek 5 zl. (Tentýž pán již po kolik let posýlá pastoralistům budějovským všem po výtisku Života Krista Pána.)

Kanovník vyšehradský Beneš M. Kulda poslal prozatím několik sešitů Církevního roku s výslovným gratis, přislibuje, že za pozdější doby letní některé jiné knihy pošle. (O. p.)

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník V. 1888. Číslo 5.

Četba a vzdělanosť.

Anton E. Schönbach, Über lesen und bildung. Graz 1888. Str. 144. Časové úvahy, jež podává *P. Š. S.*

Účinek literatury na vzdělanosť jest v nejnovější době předmětem mnohých úvah. Anglie a Francie mohou se v tom oboru vykázati četnými články a knihami; též Němci zabývají se řešením té palčivé otázky, jak a co čísti, by člověk byl vzdělaným. Ba v hlavě Angličanů vylíhl se i nápad sestaviti seznam knih, jež každý vzdělanec čísti musí, chceli jméno to svědomitě si přisvojovati. Tohoto příkladu následovali ihned Francouzi, vydavše rychle také několik seznamů se svého stanoviska sestavených, i Němci vloni k témuž se chystali; u nás až na roztroušené hlasy o záhubném čtení těch oněch romanův a o záplavě francouzskou literaturou, o celé věci panuje mrtvé ticho. Časopis náš r. 1886. uveřejnil z polštiny úvahu toho směru pro mládež, kterážto úvaha též o sobě vyšla (»Co a jak čísti?«). Uvedená kniha *Schönbachova,* věnovaná témuž předmětu, vyniká namnoze zdravým úsudkem, čilým rozhledem a dobrými pokyny, i neváhám místo pouhého referatu myšlenek jejích, jak a pokud hodí se na naše poměry, podrobněji sledovati.

I.

Předně co jest vzdělanosť?

Vzdělanosť, řekněme třebas, je jakýsi vzor života vyzrálý a zdokonalený: taková pak vzdělanosť jeví se v každé době jinak. Byloli symbolem dokonalého života u Řeků »dobro a krásno,« bylo jím z počátku středověku mravné »dobro« hlavně v askesi spočívající, později za církevního vedení takováto bohulibá učenosť výhradní majetek církve: na konci středověku duch lidský rozšířil obzor svůj renaissancí, vědou spojenou s uměním antickým: během novověku pak vzdělanosť od učenosti se odloučila a sesvětštěla. V Německu Schiller vyžaduje aesthetického vychování a rozvinuje svůj ideal mravného vzdělání. Goethe stojí na výši proudu 18. století, jsa jemu vzorem svobodně a dokonale vyvinutého muže, přístupný všemu krásnému a dobrému, co tehda tak jmenováno. Že v době znovuzrození našeho žily pevné a mohutné charaktery, to cítíme pročítajíce její dějiny, ale stísněnosť poměrů zajisté zavinila, že nedosáhly oné všeobecnosti, všeobsáhlosti, po níž i my se marně pídíme. Vždyť nyní vzdělancem jest už ten, kdo má nějakou hromádku vědomostí, proběhl středními a vysokými školami, zběžně čte noviny, mluví jakž takž o divadle, o literarních novinkách a má uhlazené způsoby. Tak vzdělanosť naše je volná jako župan, do něhož leckdo pohodlně může vklouznouti.

Jak se u nás vzdělává?

1. Školami, a sice, o národních nemluvíc, středními a vysokými. Ještě do nedávna dostačily k úplnému vzdělání pouze střední. Každý abiturient bez rozmýšlení vřaděn do rubriky vzdělancův.

Avšak nebylli abiturient vzdělancem před několika roky, je jím tím méně nyní. Vždyť školy střední, chtějíce postačiti úžasnému pokroku věd v naší době, přibírají učebné látky víc a více, v jednom dechu vtloukají do žáků svých tolik, že tito neztráví ničeho, i absolvovavše školu, vidí s lítostí, že v hlavě jejich vypadá to jako na tabuli, na níž načmárán obrazec na obrazci a všechno rozmazáno loktem kreslířovým. Nemůžeme tu obviňovati upřímnou vůli učitelů, již lopotí se zároveň se žáky: ale což platno, kdyby z nich i vědců pár excellence nadělali, když věda přece ještě není vzdělaností. Na individualní pak vychování, jímž by se jí docílilo, a proč vlastně žák gymnasium navštěvuje, učitel nemá kdy. Právem tedy, ač, jak se zdá, marně, káral Emerson otce, jenž podobně synku své vlastnosti vtisknouti chtěl: »Což nikdy nedáme lidem vlastním jich způsobem se vyvíjeti a svému životu se radovati? Snažíš se z mladíka toho učiniti nové vydání sebe sama, ano je dosti na jednom toho druhu!« — Ovšem jest u nás žactva tolik, že těžko prováděti vychování k individualitě; avšak mohlo by se usnadniti protřesením látky vyučovací. Vědění by tím neutrpělo: žáci by nevěděli mnoho věcí, ale co by věděli, věděli by důkladně.

Nevzdělali se žák na gymnasiu, na universitě se teprve nevzdělá. Tať rozkydána na fakulty, a ta fakulta, jež ku vzdělávání všeobecnému by byla ještě nejschopnější, zase na tolik odborů, že ústav takový dávno svého jména nezasluhuje. Absolvovaný medik aneb jurista nepokročil proto ve vzdělání o nic více, než co opustil gymnasium. Věnoval se odboru: řemeslo pak je řemeslem, ať se provádí učeně nebo neučeně.

2. Mimo školy, — jež vlastně nevzdělávají — vzdělává život. Tu snaživý člověk všemi silami o život bojuje, všeličemu se přiučí, a to tak důkladně, že stěží zapomene; avšak zkušenosti těch nabýváme obyčejně teprve tehdy, když už jsme propásli příležitosť jich upotřebiti.

3. Obcování s lidmi bylo by snad nejvhodnější cestou ku vzdělání, kdybychom uměli s lidmi obcovati; neboť musíme hodnou dávku vzdělanosti už míti, bychom dovedli z lidí vytáhnouti, co vědí a umějí nejlepšího. A umění to, obcování společenského užiti k rozšíření vzdělání svého, se povznáší pomálu. »Salonů,« jaké posud dochovaly se ve Francii, u nás není, ale snad by je nahražovaly četné besedy, jednoty, spolky a kroužky literarní, kdyby jen širší obecenstvo si jich všímalo, ony měly program obsáhlejší, schůze a večery častěji pořádané neznesvěcovaly všelijakými planými postranními zábavami, a ovšem ti, kdož mají přednášky, vybírali si předměty nejen přiměřené silám svým, leč i důstojné a důstojně o nich pojednávali. Sočení spolku proti spolku, člena proti členu, nadvládí od toho kterého úda osobované, odmítání každého mínění s autoritou třeba vylhanou se nesnášejícího, provozování všeho ostatního, jen ne, co je cílem spolku vyměřeno, muselo by přestati. Rovněž nucenosť a škrobenosť rozhovorů, velká chyba nejen našich spolků, nýbrž celé moderní společnosti, je velkou závadou na cestě vzdělání.

4. Jiným prostředkem vzdělavacím je cestování. To se nám od nedávné doby usnadnilo tak, že může i méně zámožný člověk podnikati výlety nejen po svých vlastech, leč i dále vypjati svá křídla ke sbratřeným národům, do zemí odlehlejších. Ještě před sto léty, kdy každý gentleman vydával se na tak zv. »grande-tour,« mělo cestování velké nesnáze. Koňmo nebo ve voze krajinou se plahočiti bylo zajisté trudnější, nežli teď bleskem z města do města přeletěti ve voze železničním, vším pohodlím opatřeném. Ale

s nesnázemi oněmi pojily se i výhody, jako s naším pohodlím újmy a mezery ve vzdělávání se. Dříve člověk prohlédl si řádně krajinu, seznal lid a mravy jeho, krásné partie, díla umělecká a znamenitosti okreslil si do cestovní mapy; ve městech odporučen byv do vzácnějších domů, vnikl v život duševní tříd vyšších, poznal poměry socialní a politické, vady i přednosti národa; teď tourista kraj vidí jen z okna svého coupé a ve městech odkázán do hôtelů, jež ve všech evropských městech stejně podlé mody vypadají. — Aby tedy cesty naše ku vzdělání přispěly, musíme, cestujíce zvolna, nehleděti na den, prohlédati si kraj otevřenýma očima, všímati si pilně všeho, co odchyluje se od našeho života, našich názorů, ze všeho vybírati zrnka užitečná pro duševní život svůj. Emersonův duch sice ze své studovny a z procházek concordských proletěl a objal celou zemi, tak že nic nového nepřekvapilo ho ani v Louvru a Vatikaně, když stál před díly uměleckými, ani v Sorrentě, když pohlížel na krásu země a velebnosť moře: my však ubožáci buďme rádi, že můžeme cestovati jako Saul, jenž oslice vyšel hledat a korunu nalezl.

5. Jako rozšířilo se u nás cestování, tak jiný prostředek vzdělavací, list totiž, zaniká docela. Myslíme takový list, jako se psával hlavně v minulém století, jsa vlastně »mémoirem« mezi lidmi, již zřídka si psávali; a byl tedy zevrubným obrazem ducha pisatelova i jeho okolí: hovořil o zkušenostech, studiích, pokroku v myšlení a o pod., byl adressovaným dennikem. Takové listy! Kdož by měl teď trpělivosti je psáti a raději, kdo je čísti? Železnice, telegraf, telefon jsou zhoubci pravého listu, a více ještě

6. noviny, jež od roku 1830., od revoluce červencové, v níž poprvé vážnou úlohu hráti začaly, vzrostly na velmoc duševní činnosti u všeho vzdělaného světa. Onyť pronikají náš veškeren život, odkrývají bezpráví, tříbí zákony, tepají pokrytce a zlosyny; ony jsou veřejnou kontrolou lidského jednání, jsou světovým svědomím. Vlády a stavy, jež z počátku jich nenáviděly, později pak se jich bály, vzaly je už do svých služeb. Jakým díkem zavázáni jsme této páce kultury a zvláště těm, již namnoze neznámi den ode dne duchamorné té práci se věnují, dobře vytýká G. Freytag ve svých »Journalistech.« Ale jak srovnati s tímto právě míněním slova Ferdinanda Kürnbergera, prvního journalisty německého, jenž říkával, že noviny jsou nejzhoubnějším zařízením nové doby, že jsou kazisvětem, jenž nebudeli odstraněn, lidstvo uvede v neodvratnou záhubu? Viděl zajisté příliš černě, avšak kus pravdy měl přece. Vedlé mnoha světlých mají noviny i své temné stránky. Vezměme jen číslo leckterých novin do ruky, uvidíme tu přehled událostí světových, politických, soukromých a obchodních, nějaký feuilleton, divadelní škandal, zprávy bursovní a pikantní roman. Co pak z této míchanice hodí se našemu životu, našemu vzdělání? Co z toho živí svatý oheň humanity? a naopak kolik věcí lahodí našim chtíčům, podněcuje naše žádosti? Mimo to čtenáři dostává se vedlé zpráv i hotového úsudku, jenž téměř předpisuje tak a ne jinak o věci mysliti, čímž člověk odvyká samostatné soudnosti, spoléhaje ve všem na své noviny. Právě v naší době, kdy individualita rozličnými tendencemi obrušována jest, jsou noviny nejmocnější podporou tohoto směru. A k tomu mnoho lidí vzdělává se pouze z novin! Přečtou si totiž v kavárně několik listů denně a myslí o sobě, že už jsou světem honěni, že osedlali si všechnu vzdělanosť. Takovému polovzdělání radno méně novin, ale více knih čísti, jež vyžadují přemýšlení a vytvářejí člověka celého, pro život hotového a ne takového, jenž

z novin jsa slepen, při každém sebe menším nárazu se rozpadne.

7. Jako den počínáme novinami, tak jej končíváme divadlem. Ale tam my sotva chodíme pro vzdělání, tak pro smích a zábavu! Ovšem nalopotíme se prý dosti za celý den a večer tedy třeba se pobavit! Vždyť také divadlo už dávno přestalo býti tím, čím bylo jednou Řekům, čím Španělům za Lopea a Calderona, Angličanům za Shakespeara atd. Tehdy duší divadla bylo čisté umění, k zenithu idealní mravnosti spěli básníci i herci. A nyní dbá se u divadla sotva umění! Ale i repertoire je k pláči: jeviště zaplavena divnými, neaesthetickými stvůrami — operettami, s prázdnou, lehtavou hudbou, tretkovým činčikostumem a bezmeznou frivolností obsahu. A naše veselohry! Marno v nich hledati řízného vtipu antické komoedie, půvabné veselosti Molièrovy, bláznivé, ale zdravé rozpustilosti anglické veselohry, ba ani plytké, leč příjemné štěbetnosti Scribeovy v nich nenajdeš: za to však kluzké narážky a komiku hrubého zrna, nebo neobsahují docela ničeho. Vůbec dobrých kusů divadelních máme všeho všudy tak asi na týden.

8. A jiná umění? Malířství, sochařství, hudba — přispívajíli hřivnou svou ku všeobecnému vzdělání? U nás umění ta jsou částečně velmi mladá, částečně bez širší působnosti. Potěšitelným zjevem však jest jejich nejnovější pokrok a charakteristická svéráznosť. Zvláště hudba není beze zjevných účinkův i ve vrstvách nejnižších.

V celku tedy vypadá to bledě se vzdělávacími našimi prostředky, jež právě vyjmenovány byly; než nevystihli jsme posud všech; zbývá ještě nejhlavnější, nejvíce slibný — totiž literatura.

Jungmannova aesthetika scholastická.

Píše *P. J. Vychodil.*

Dle blízkosti, lépe vzdálenosti od Boha určují se stupně krásy v bytostech stvořených: pouzí duchové jsou krásnější bytostí tělesněduchových atd. Běžná naše aesthetika, jak známo, pouhé duchy, tím více Boha samého z oboru krásna zcela vylučuje a dobře má, jelikož v jejím výměru krásy prvek smyslový jest podstatný, a sice tak, jak smysly v tomto životě máme; toto dodávám z té příčiny, poněvadž i od vlastních stoupenců směru spisovatelova naskytují se tu obtíže, o nichž později bude třeba se zmíniti.

Člověk, jak všechny strany uznávají, jest výtečným zjevem krásy. Písmo klade jej býti málo menším andělů, nejkrajnější levici jest člověk vrcholem vší krásy; že každý směr má toho zvláštní a různé důvody, rozumí se samo sebou. Otázka však nastává, které polovici lidstva naprosto — vždyť ve svém druhu má každá bytosť svou vlastní nejvyšší krásu — náleží palma krásy: mužské či ženské. Názvem »krásné pohlaví« zdá se býti otázka předkem již rozhodnuta, v theorii však není tomu tak. Spisovatel dle nauky starověké i středověké i novější, jakož i dle pojmů svých o kráse nutně přisuzuje muži větší krásu, an muž duchovou stránkou vyniká, pro niž i tělo jeho vhodněji jest ustrojeno. Větu tu chce míti platnu ovšem jen povšechně o člověku jak přirozeně z rukou božích vyšel, nehledíc k jednotlivým porušením, po případě převahám. Dále vztahuje ji jen k tomuto životu, nikoli k onomu, kde tělo dle předností duše nadpřirozených bude přerozeno, kde nikoli ty přednosti na-

hodilé, nýbrž tuto zásluhou zjednané, o kráse vůbec rozhodovati budou.

Jiná protiva mezi touto a moderní aesthetikou naskýtá se co do idealu krásy. Ideal nějaké věci vůbec vymezuje spisovatel jakožto myšlenou věc téhož druhu, která přednosti sobě vlastní nadobyčejnou měrou spojuje. Dokonalosť jeho tedy není nejvyšší, naprostá, nýbrž jen velmi vysoká, nadobyčejná, sice by jen Bůh mohl býti nazýván idealem; proto také ideal není nic určitého, nezměnného, nýbrž různý jest v různých podmětech a i v témže podmětě za různých dob: různé doby mají různé idealy. Ideal tedy jest jen myšlený, nic skutečného, poněvadž není určitě vymezen. Idealem krásy pak zove aesthetika člověka v nejdokonalejším zjevu. Buď jest to pravý ideal, t. j. myšlený, a pak to není člověk, bytosť skutečná, aneb jest smysl oné věty, že nad člověka v nejdokonalejším zjevu nelze si mysliti nic krásnějšího, což zase neshoduje se s pravdou, poněvadž lze si mysliti celky krásnější, jichžto jednotlivý člověk jest jen členem a částí. Jiná formulace podobné myšlénky: postava lidská mezi formami nám známými nejschopnější jest k vytvoření idealu krásy — jest spisovateli příliš úzká, an netoliko postavu, nýbrž celý zjev člověka v ni pojat míti chce. — —

Bůh jest naprostá, podstatná krása, jak dříve ukázáno. Čím to, že pravda tato tak málo se uznává a ještě méně cítí? Důvod jest v nedostatečném poznání Boha, jaké zde na zemi máme, dále v tom, že nelze nam zde na zemi vzbuditi dokonalé lásky k Bohu — jíž krásný požitek vyžaduje — bez lítosti nad hříšností svou, čímž ovšem rozkoš ze krásy se kalí. Bůh jest krása jakožto její vzor (causa exemplaris), původce (c. efficiens), účel (c. finalis). Zjeví se nám pak tato krása teprve v onom životě, jehož bytnosť právě klade se v bezprostřední názor Boha, tedy v úkon poznávací, a to zdokonalený, jenžto sám sebou k lásce a k požitku vede: a týž postup, jak jsme viděli, stopuje spisovatel při požitku aesthetickém vůbec. Bůh sám sebe poznává, zírá ve Slově, kteréž jest »obrazem podstaty jeho« — a opět vidíme shodu v theologii a aesthetice, jelikož krása Slovu zvláště se připisuje; opět poznávací moment základem krásného požitku a přivlastku.

Krása boží zvláště dle svazku příčinného nad jiné jeví se ve velkolepých dílech božích, jakými jsou církev a vesmír — svět duchovní a tělesný. Prvé plyne z názoru náboženského samo sebou, druhého mimo pessimisty nikdo nepírá, ano čím více kdo do poznávání všehomíra se zahloubal, tím větším obdivovatelem krás jeho se stává; spisovatel však i tu obrací se proti přemrštěnému blouznění, jež odezírá od krásy Stvořitelovy.

Tím končí se theoretická nauka o kráse, jež odtud vyšla, že jistá díla chvalně krásnými se zovou, a v čem tedy tato přednosť pozůstává, jež díla ona po přednosti charakterisuje. Není však přednosť ta u krásných děl jediná, nýbrž v různých případech jinými různými přednostmi bývá provázena, o nichž nyní třeba pojednati. Jsou to: vznešenosť, libeznosť (Anmut), pravdivosť, novota, rozmanitosť; podivnosť, směšnosť; konečně smyslová příjemnosť.

Vznešenosť jest vlastnosť věcí, jížto schopny jsou v konečném duchu vzbuditi myšlénku ducha nekonečného, byť i jen v temné potuše: myšlénku ovšem nikoli zkoumavou, theoreticky reflexivní, nýbrž bezprostředního, mimovolného citu. Cit tento jest smíšený cit uctivé bázně a zároveň radosti: onu budí podiv nad nekonečnem, úžas atd.,

tuto pak shoda a příbuznosť ducha našeho konečného s nekonečným; ve druhé části hlavně spočívá živel krásný ve vznešenosti.

Zjevy vznešené dělí spisovatel ve tři třídy: zobrazení vlastností neb činů božích, vynikající zjevy ethické, velikolepé stopy působení božího ve světě viditelném. Hojnými příklady objasňuje jednotlivé třídy, jejichž rozdělení o sobě není právě nejpřípadnější; posléze mluví obšírněji o tragičnosti.

Posudky.

Dějiny prostonárodního hnutí náboženského v Čechách od vydání tolerančního patentu až na naše časy. Sepsal *Dr. Ant. Rezek,* professor při c. k. české universitě. Část první. V Praze. 1887.

Nelze popírati, že náboženské dějiny jak bývají poučny, tak bývají zajímavy. Ukazujeť se tu, jaké kolotání a vzrušení duchů lidských mnohdy povstávalo v životě náboženském, kterak mnohdy za svatým jménem náboženství náruživosti rozdmychány byly až k zběsilosti, kterak mnohdy jeden člověk, jenž druhé k sobě přivábiti uměl, počínaje třebas od věcí na pohled nedůležitých, vždy dále se hnal, až v základech církví uznanou otřásati chtěl, kterak druhdy pak také duch lidský bloudil, až místo víry postavena byla pověra, místo života ctnostného největší rozpoutání vášní.

Dějiny náboženského hnutí v Čechách jsou pak tím zajímavější. Na půdě vlasti naší vyklíčilo tolik sekt, které vespolek sobě tolik odporovaly, které tak různé principy přívržencům svým předkládaly, že mnohdy jest až s podivením, do jakého bludiska duch lidský dostati se mohl. Ve vlastech našich jakoby časem všechny ty bludy, jež dějiny církevní znají, znovu vzejíti měly; blouznění pak to zasahovalo mocně do ústrojí společenského, rozrušujíc řády ustálené. Co všechno nebylo přemítáno v náboženství u nás, k jakým pak důsledkům se tu dospívalo! Zasahují zajisté nezbytně dějiny náboženské do poměrů společenských i do dějin vzdělanosti. Proto velice důležito všímati si dějin náboženských.

Cokoliv u nás v příčině této pracováno bylo, všecko téměř odnášelo se k dějinám středověkým. Od několika teprve let přihlíží se bedlivěji k dějinám doby novější, vědecky se vzdělávají, a vždy více spojitosť jejich s dějstvem doby nejnovější na jevo vystupuje. Na důležitou stránku dějin náboženských v době nové však doposud méně zřetel se bral. Proto radosť upřímnou pociťovali jsme, když vydána byla od prof. Dra. Rezka kniha: »Dějiny prostonárodního hnutí náboženského v Čechách od vydání tolerančního patentu až na naše časy.« Nadáli jsme se hned knihy vědecké v pravém slova toho významu, a v ničem nebylo očekávání to naše sklamáno. Hodný kus práce na roli dějepisu našeho náboženského jest vykonán.

Po dlouhých přípravách a obšírných studiích podjal se Dr. Rezek práce své. A nyní vydána jest teprve část první, která vlastně všecka jest úvodem a průpravou k dílu vlastnímu. Vyličujeť se v ní v rysech všeobecných, jak p. spis. praví, genesis náboženského přemítání u lidu našeho, jak vystopovati se dá v době předbělohorské a hlavně pak za katolické protireformace (r. 1620.—1780.).

Část tato první již sama sebou jest velice zajímavá. Vypisuje se v ní původ náboženského hnutí vůbec, a vztahy vzájemné jednotlivých blouznění. Toto náboženské blouznění české, také hnutím deistickým zvané, není stejnorodé: jedna část blouznivců stojí na půdě zjeveného náboženství a bible, druhá zamítá vše to, a upadá do nihilismu náboženského. Blouznění pak to není snad zjevem ojedinělým v dějepise církevním: vše téměř již zde bylo. Učení Mikulášenců apokalyptických, Priscillianismus, učení Ofitův i Valentinianův, Ebionitův a Arianův, učení Cerinthovo a židokřesťanů jerusalemských za císaře Hadriana, učení Celsovo i Origenovo, Eutychův i Dona-

tistův egyptských, — všecko to jakož i učení jednotlivých sekt ve středověku, v podstatných i vedlejších kusech, opakuje se v náboženském prostonárodním hnutí českém ve stol. XVIII. a XIX. Formace však v Čechách jest jiná, než kdekoli jinde. Abychom však to poznali, dlužno zřetel bráti na dějiny domácí, k nimž přistupuje i vliv ciziny, emigrace a židovství. To vše dlužno v úvahu bráti, aby hnutí náboženské u nás ve stol. XVIII. i XIX. bylo pokud možno pochopitelným a vysvětlitelným. —

Prvními kacíři v Čechách na sklonku první polovice věku XIII. byli, jak se zdá, Katharové. Rovněž úplně jest dokázáno, že i Valdenští byli v dobách předhusitských v Čechách. Mimo to na začátku XIV. století jsou známy sbory pietistických žen čili Magdalenitek. — Ve hnutí husitském mizí kacíři tito, avšak zase počínají tvořiti se strany náboženské s programy určitými. A tu již shledáváme strany, které se staví na půdu mimokřesťanskou, jako Adamiti, kteří teprve počátkem století XVI. mizí ponenáhlu z pramenů historických.

Ve stol. XVI. vedlé katolíků jedinou organisovanou společností náboženskou v Čechách byla jednota bratrská, která co do názorů dogmatických splynula s evangelickou církví reformovanou. Strana utrakvistická však hynula, a strana pokročilejší z nich splynula zase s luterány, kteří českou konfessí (r. 1575.) a majestatem (r. 1609.) opanovali: uvnitř však nedovedli si nikdy pojistiti trvalé církevní organisace. Nejspořádanější a nejvíce vlivu požívající církví, byť i jen nepatrná částť obyvatelstva k němu se hlásila, byl před bitvou bělohorskou katolicismus.

Ale již ve století XVI. ve veliké většině země české, kteráž formalně patřila k jurisdikci konsistoře pod obojí, nastaly poměry dosti neznabožské. Napřed dotíráno na kněze a pak na nauky samy — símě blouznilství zejména ve východních Čechách padá na půdu úrodnou.

Tehdy vznikly sekty: Novokřtěnci, jichž odrudami jen byli: Slavkovští, Sobotáři, Hustopečtí, Gabrielovci, Filipovci, Huterovští a j., dále bratří Lulečtí čili Habrovanští, sekta mikulášenská čili bratří Vláseničtí. Mimo to mnoho zajisté bylo těch, kteří žili »pro sebe,« nepřiznávajíce se ke straně žádné. Byli lidé zvláště na Moravě, kteří nevěřili ani v Boha, ani ve svátosti, ani ve z mrtvých vstání, vystupují na jevo názory arianské, neguje se křesťanství vůbec. Stav náboženský byl takový, že nezbytně potřeboval radikalních oprav, měloli celé království pozdvihnouti se z úpadku mravního, do něhož skleslo.

Úkolu toho ve smyslu navrácení země ke katolicismu podjal se po bitvě bělohorské císař Ferdinand II. Jinověrci byli pronásledováni: avšak dlužno tu na paměti míti, že nedálo se tak jediné z příčin náboženských, nýbrž také a později hlavně z principu politického. Protireformace dála se způsobem mírnějším, kde lid se poddal a ochotně zaměnil víru svou, kde však lid o katolictví slyšeti nechtěl a houževnatě se bránil, došlo ku praxi ostřejší. S velikou škodou bylo, že nebylo s dostatek kněžstva katolického, že nebylo za knihy kacířské dobrých knih katolických. Mnohdy stal se lid jen na oko katolickým, toužebně pak pohlížel k cizině a emigraci, odtud hledaje spásy pro sebe; jinde pak upadl v apathii náboženskou. Z toho vyvinulo se pokrytectví a náboženský nihilismus. Doložiti lze o Čechách východních, že tam, kde odpor proti slovům katolických missionářů byl největší, a kde mocí nebo násilím mohlo se dosíci nanejvýše jen formalního uznání katolických řádů, že zrovna tam dostavila se reakce nejdříve a vedla k náboženskému blouznilství.

Z doby protireformační zaznamenati jest několik zbouření selských. Tak r. 1625. v kraji kouřimském, r. 1628. na Náchodsku, Opočensku, Novoměstsku a Smiřicku, později jinde také. Ovšem povstání ta potlačena, lid však zůstal tím zatvrzelejší. Příčina toho byla také, že v končinách těch zůstávali i na dále přese všechny patenty nekatolíci, zejména stavu šlechtického, neméně pak vplyv měl styk neustálý s cizinou. Služebnictvo nekatolické bývalo zhusta u pánů katolických, vrchnosti pak katolické samy zbraňovaly lidu nekatolickému, by neodcházel do ciziny, poněvadž by tím panství jejich pustla. Tajných a i zjevných nekatolíků bylo tedy mnoho.

Ačkoli s úsilím pracovalo se o to,

by v Čechách východních lid stal se katolickým, nedařilo se dílo to. Užívalo se k tomu také prostředků násilných, za něž ovšem téměř vždy odpovídati má moc světská. Lid však nebyl při tom také bez jisté viny. Úsilí tomu přece podařilo se, že v XVII. století v letech padesátých bylo již velmi málo těch, kteří by zřejmě a veřejně vyznávali se býti nekatolíky: revindikace katolická Čech byla dokonána. Než mnohdy lid dával na jevo, že přece katolicky nesmýšlí. Konaly se i tajné schůzky, v nichž nekatolíci oddávali se bohoslužbě dle své zvyklosti, někdy sami, někdy i s přispěním evangelického kněze.

Sedláci, kteří na oko byli katolíci, a které tísnila bída vždy větší, byli nespokojeni, bouřili se. Veliké povstání selské roku 1680. má ráz náboženský: agenti francouzští slibovali sedlákům, že pomocí vojska francouzského bude dána lidu náboženská svoboda. Když povstání potlačeno, lid v resignaci přichytil se visionářství a blouznění: vliv ciziny stále pak pozorovati. Tajní akatolíci domáhali se dále náboženské svobody pomocí i nepřátel císařových.

A tu za císaře Karla VI. tím ostřeji vyniká, že nikoli láska k církvi, nýbrž jediné interess státní žádá toho, by nekatolíci se netrpěli. Karel VI. vkládal se direktně do záležitostí církevních a čistě náboženských — Bolingbrokismus docházel uznání. Tak na př. vyšetřování a souzení uznaných kacířů dostalo se téměř výhradně do rukou soudů světských. Proti nekatolíkům vždy přísně nastupováno, a toto pronásledování náboženské za Karla VI. a za Marie Terezie jest vlastním zřídlem náboženského blouznilství, které později vzniklo.

Lidé, kteří posud katolicky nesmýšleli, tajně se utíkali za hranice. Doma prováděla se ostrá nařízení císařská. A tu nebylo bez hnutí náboženských. Veliké hnutí takové bylo r. 1732. na Opočensku, kde ovšem marně pokusili se sedláci o nabytí náboženské svobody pro vyznání akatolické. Vždy však s větším zdarem potkávala se činnosť zahraničných poslův od emigrace z ciziny do Čech vysýlaných: nekatolíkům povstal mocný ochránce Fridrich Vilém I., král pruský. Vysílal emissary do zemí sousedních, přímo i nepřímo obracel se do Čech, a lákal všechny nespokojence ke stěhování. Lidé skutečně do Pruska ubíhali. Odtud pak chtěli emigranti pomoci akatolíkům v Čechách v příčině svobody náboženské. Obrátili se se žádostí ve věci té na corpus evangelicorum, za ně se přimlouval pak také král pruský i dánský. Ale císař Karel VI. úplně přímluvy ty odmítnul, nechtěje dopustiti, by cizí mocnosti vkládaly se do niterných záležitostí jeho říše; přece však od té doby klonil se k větší mírnosti ve věcech náboženských, ba dokonce i k jisté snášenlivosti. Lidé však přece se stěhovali z Čech, zejména do Pruska, zvláště když k tomu neustále odtud byli vyzýváni. Stanovisko krále Fridricha Viléma I. i Fridricha II. bylo při lákání k emigraci národohospodářské: před veřejností však dán věci směr idealnější a vyšší: ochrany potlačovaných souvěrců.

Do nového stadia vstoupila protireformační otázka za vlády císařovny Marie Terezie. Ona třeba náboženství katolickému oddána byla s největší horlivostí přece částečně s plným vědomím, částečně i proti vůli své, upravila půdu církevně-politickému směru, kterýž zove se J o s e f i n i s m e m. Také ona vydala ostré rozkazy proti nekatolíkům. Toho ve prospěch svůj používal Fridrich II. Mnohdy rozdmychovati dal svými agenty i uměle nespokojenosť poddaných, a pak sliby vylákáni byli ke stěhování se ze země. A za válek mezi Marií Terezií a Fridrichem II. sympathie pro pruského krále mezi akatolíky byly obecné: zásada státní správy rakouské, že akatolicismus jest politicky státu nebezpečným, a že proto nesmí býti trpěn, nabývala nové podstaty a pravdy: nekatolíci stávali se »partajníky pruskými.« Po válkách vláda císařská ovšem strojila se proto k velmi rozhodným krokům proti nekatolictví: než však k tomu došlo, propuklo již na Bydžovsku hnutí i s r a e l i t s k é, které bylo náboženským blouznilstvím rázu výstředního. Bylo sice potlačeno, bujelo však stále v úkrytu, až zase se objevilo po vydání tolerančního patentu.

Vláda vydávala patenty, trestala nekatolíky, ale tím jich neubývalo. Byli naopak zarputilejší, než kdy jindy, jednak vlivem Pruska, v němž měli oporu, jednak také proto, že zpozorováno, kterak spoluvladař Marie Terezie, císař Josef II., jest

ve věcech náboženských jiného smýšlení a že v něm najdou nekatolíci podpory. Ano došlo až k tomu, že nekatolíci utíkali se ke králi pruskému o přímluvu, a když přímluva jeho byla marna, prosili, aby král pruský pozvedl se jako statečný Gideon s mocí vojenskou a potřel nepřátely boží, k čemuž že mu budou nápomocni životy i statky svými! Sedláci pak sami r. 1775. povstali, nejen pro robotní patent, nýbrž i snad hlavněji pro náboženství. A když povstání to potlačeno bylo, jiný duch již shora vanul: tresty nebyly již tak přísné, nastoupena praxe mírná. V ty časy pak také v úřadech vítězilo osvícenství, které záhy octlo se na půdě protikatolické, ba protináboženské vůbec, a tu pohlíženo na lid, který jinak než katolicky smýšlel, velmi sympathicky. Proto nekatolíci vystupovali sebevědomě. Veliké pak hnutí na moravském Valašsku rozhodně působilo i u císaře Josefa II. i v kruzích panovníkovi blízkých k tomu, aby učiněn byl konec dosavádní politice církevní ve všech zemích tehdejšího Rakouska. Stalo se tak vydáním tolerančního patentu.

Toť alespoň v rysech nejhlavnějších jest obsah spisu p. Rezkova. Do podrobností ovšem zabíhati jsme nemohli, a podrobností poučných a zajímavých sneseno jest tolik, že p. spisovatel povšechný úsudek svůj o ně opírati může. Vždy hledí si vztahů vzájemných, kterými události jednotlivé mezi sebou spojeny jsou, a skutečně zajímavo jest sledovati, kterak událosť s událostí souvisí. A třebas i někdy, kde nelze nabyti úplné jistoty, vstupuje p. spisovatel na pole domněnek, přece i tu vyznati dlužno, že úsudek svůj náležitě odůvodňuje.

Vypravování jest přísně historické, stále odvolává se p. spisovatel na prameny, kterými se řídil, a jichž použil. Objektivnosti nikdo také p. spisovateli upírati nebude, vždy, byť i někdy trpkou pravdu povídal, patrna jest nestrannosť. Jen někdy zdá se nám, že snad upříliš eno, že nebyl brán s dostatek zřetel i na jiné okolnosti, které vplyv důležitý také míti mohly. Než to mimochodem; vůbec viděti vzácnou nepodjatosť a objektivnosť, s jakou se nyní málokdy shledáváme.

Spis pak ten jest také samostatný. Pan spisovatel vždy svůj úsudek, jehož se samostatně dobral, pronáší. Různili se úsudek jeho od náhledů jiných jinde proslovených, vždy kriticky vše rozbírá. Tím způsobem vysvětleno a na pravou míru uvedeno dosti bezdůvodných tvrzení spisovatelů jiných.

Vylíčiti spisem tímto chtěl p. spis. dějiny prostonárodního hnutí náboženského v Čechách. Ale i moravských poměrů náboženských na více místech se kniha tato dotýká (str. 15., 39., 51., 117., 128., 143.—156. a j.). Poukazujeť tu p. spisov. na příběhy analogické, dolíčuje, kterak událosť některá na Moravě měla vplyv na věci v Čechách a naopak. I tu dlužno se s plným uznáním o všem vysloviti.

Nedopatřením snad jen praví se na str. 15. o bratřích Luleckých, že sekta ta založena byla Janem Dubčanským na Letovicku, kdežto ves Lulč u Vyškova jí jméno dala; v Lulči byla založena, a tam bylo hlavní středisko bratří těch, kteří tam i knihtiskárnu měli (mons liliorum). Na str. 51. místo ve Krásném má státi Krásné (fem.); na str. 148. má býti Jan Mat. Butz, nikoli Putz.

Celkem vyznati jest, že spis »Dějiny prostonárodního hnutí náboženského v Čechách« jest prací velice záslužnou. Zasluhujeť povšimnutí všestranného, odporučujeme jej všem, jež aspoň poněkud zajímají dějiny vůbec a dějiny náboženské zvláště ve vlastech našich. Každý zajisté dobere se z knihy té poučení nejen o poměrech náboženských, nýbrž i o poměrech společenských, s nimiž dějiny vzdělanosti těsně souvisí. — Těšíme se upřímně na část druhou i třetí.

Neméně zajímavo bylo by sledovati hnutí náboženské na Moravě v dobách předešlých. Nebylo tak brzy druhé země, která by tolik stran náboženských hostila. Ale kdo u nás vypíše nám to všecko, kdy my podobné knihy se dočkáme?

Jan Tenora.

Bludy a lži v dějinách. Rozhledy po dějinách církevních a světských na obranu pravdy. Složil *Alois Hlavinka.* V Brně. 1888. Str. 472.

Kdokoli je milovník pravdy opravdový, snaží se, aby pravdě zjednán byl průchod všude tam, kde opak její vývoj člověka buď ruší neb i dokonce zamezuje a zpo-

tvořuje. V kterémkoliv oboru vědění lidského naskýtají se omyly, bludy a lži, všude objevují se ob čas i snahy ve prospěch pravdy věci objasniti, zvláště pak tehdy, jeli věc v praktickém životě důležita. Dějiny lidstva nahrazují nám ve přemnohých příčinách vlastní omezenou zkušenosť, z nich jako z této čerpáme mnohdy poučení, kterak v jistých případech se zachovati. Proto stále opakují se slova Ciceronova: »historia vitae magistra.« což ovšem znamená jen tolik, že jest dějepis učitelem potud, pokud si ho kdo všímati a jím se říditi míní. Ale právě pro tento důležitý poměr dějepisu k životu praktickému jest potřebí, aby neměly v něm místa omyly, bludy a lži. Záslužný tedy podniká úkol, kdo sbíraje dotčené vady dějepisné lichosť jejich odkrývá ve prospěch zdárného učení pro život. Zásluhy druhu toho tím jsou skvělejší, čím příslušné poučky jsou vážnější a přesvědčivější. Na úplnosti sbírky dotčené nezáleží: čeho nedostává se ve spise jednom, nahraď spis podobný druhý a třetí. Výběr vykonej si, kdož se chopíš díla, dle své způsobilosti a svých časových i společenských potřeb. Se stanoviska tohoto míníme zde vzíti v úvahu spis p. Hlavinkův. Mínili kdo, že »Bludy a lži« někde vytýkané nejsou »bludy a lžemi,« objasni je ve svém směru, ale věcně: žvastem sebe řečničtějším nic se nevyvrátí a nic nevysvětlí.[1])

P. Hlavinka spisem svým působiti chce (str. 14.) u obecenstva vůbec, zvláště pak u studující mládeže, pokud běží o »bludy a lži« v »historických« dramatech, »historických« romanech, brošurách, básních a novinách, bera si podnět k podniku svému z německého díla »Geschichtslügen,« jež průběhem tří let osmkrát bylo vydáno a do pěti evropských jazyků přeloženo. Dle díla toho p. Hl. některé stati ve spise svém stručně spracoval, některé pak samostatně zdělal, vzav z díla řečeného toliko nápisy (str. 15.). Historických »bludův a lží,« pokud k vývoji církve katolické nikterak nehledí, p. Hl. si nevšímá, omezuje se tedy úmyslně směrem zde naznačeným, ovšem ani tu netvrdě, že podává sbírku úplnou. Výklady své rozvrhl v 43 části, z nichž prvá však odpovídá toliko k otázce »Odkud pošly lži na církev?« kdežto ostatní ke konkretním »bludům a lžem« mají zřetel (str. 23.—452.), a to k 15 částem do dějin českých se nesoucím (č. 9., 12., 14.—18., 26.—29., 34. a 36.).

K dotčené otázce odpověď vůbec je na snadě. Jako pramenem víry jest potřeba pociťovaná nedostatkem vědění, tak jest pramenem nevěry nezřízené rozumování a domýšlivá dostatečnosť rozumu. Kde zavládne dvojitý tento pramen, vzniká odštěpenství (schisma) od víry, a ve příčině náboženství křesťanského není tak řečená a domnělá *re*-formace nic jiného, než zvláštní formace odštěpenství. Všichni schismatikové, co jich koli bylo, domnívali se vraceti se k původní víře, které ovšem vylíčiti nedovedli: v XV. a v XVI. století *re*-formovali Jan Hus, Martínek Houska (viz Palackého. str. 420.—428.), Oldřich Zwingli, Martin Luther, Jan Kalvín, král Jindřich VIII. atd.; nuže, který z nich dal učení Ježíše Krista a životu křesťanskému původní jeho ráz po domnělých odchylkách ze století předešlých? Který hlas oprávněný o tom rozhodne, když pohrdne se hlasem a řádem církve? Či jsou saský kurfirst Fridrich Moudrý, zběhlý velmistr pruský Albrecht I., král švédský Gustav Vasa, král dánský Kristian II. atd. u věci té rovněž tak osvícenými rozhodčími, jako Jan Žižka? Která jest pak ta pravá reformace, a která ta původní forma učení a života křesťanského? Historické rozřešení těchto otázek daly války a opět války, tedy hmotná síla a meč —: a tak že rozhodoval za onoho času božský učitel? — P. Hlavinka po rozumu pisatele této úvahy odpověděl k otázce své příliš stručně (na 6 drobných stránkách) a příliš theore-

[1]) K připomínce té nutí nás zpráva podaná v č. 22. lonských „Hlasů ze Sionu.“ vydávaných v Pardubicích, kdež čteme: „S opovržením tím největším a s ohrazením nejdůraznějším odmítáme co evangelíci, co synové reformace a co věrní synové národa českého onu mistrovstvím všeho jezovitství zbudovanou a záští ke všemu, co není římského, napojenou, zarytým farizejstvím přistřenou pohanu a urážku naší drahé evangelické církve a národa českého — spáchanou v knize „Bludy a lži v dějinách“ jakýmsi Alojsem Hlavinkou,“ kterémuž Hlavinkovi prý „věří jen nějaký vesnický kostelník z jeho tábora.“ Co vysvětlí se takýmto řáděním?

ticky; zde třeba obšírnějšího výkladu, doloženého historickými příběhy, kterými by zároveň objasnila se i potřeba i prostému rozumu pochopitelná, že v řádných společnostech lidských, k nimž ovšem náleží i církev, (dle str. 28.) »jednota nemůže býti beze hlavy,« hlavami však samozvanými že společnosti se rozštěpují, ale nikoli ne*re*formují. Tudy také snadno vysvětlitelný je zjev dějepisný, že vystoupením jednoho tak zvaného *re*formatora dával se podnět k úrodě *re*formatorů stále počtem rostoucích, jež pak vedly k mahomedánské zásadě »cuius regio eius religio,« pěstované horlivě v Němcích, kde jako zvláště v pověstné Dolní Falci průběhem padesáti let obyvatelé sedmkrát nuceni byli měniti svou víru dle choutek knížecích a tedy šestkrát se »*re*formovali«! Facta loquuntur! Rozumějme dobře slovu »facta,« jež znamená skutečné příběhy, dokonale pozorované a osvědčené, ale nikoli příběhy toliko vymyšlené. V této pak příčině podjal se p. Hl. díla záslužného, i pokud následoval spisu »Geschichtslügen,« i pokud samostatně probírá jisté stránky dějin českých, v obou případech ukazuje k některým »bludům a lžem,« jednak líče jejich prameny, jednak vypisuje průběh událostí dle hodnověrných zpráv, které dotyčnými »bludy a lžemi« tu a tam se nahrazují. Proti tomuto způsobu vyvracení »bludův a lží« marné jsou všeliké žvasty, třebas sebe i sebe drzejší smělosti nazývaly »Hlasy ze Sionu.« Co udělali dějepisní fanatikové ze španělského velinkvisitora Petra Arbuesa? »Krvelačného starce,« »kata mnoha tisíc« lidí, »vraha celých zástupův« — ovšem také nadšeného »jezovitstvím,« ač za jeho doby jesuitů ještě nikdo neznal, a ač za doby jednorokého velinkvisitování Arbuesova ani jediná poprava nebyla vykonána! Kdo o které ví, hlas se, a vyvrať p. Hlávinkovo objasňování (str. 262.—268.)! — A ti »jezovité,« kteří vynalezli a zužitkovali zásadu »účel posvěcuje prostředky!« Jeden tisíc zlatých rýnských nabízí P. Roh (str. 414.) tomu, kdo dokáže, »že některý jesuita v některé knize učil pověstné dotčené zásadě,« ale »Hlasy ze Sionu« pohrdajíce odměnou za skutek záslužný, láteří na »mistrovství všeho jezovitství« dále, jakoby takým láteřením věc dala se dokázati. (Mimochodem řečeno buď, že »Hlasy ze Sionu« píší zúmyslně »je*zo*vitství,« aniž jim připadá na mysl obdobně mluviti o »re*wur*maci.«) My našli jsme skutečně pověstnou výše doslovně uvedenou zásadu v jisté knize, kdež zní takto v řeči originalní: »Ohne gewalt lässt sich keine umwälzung bewirken; wer ein ziel erreichen will, muss auch die mittel ergreifen, die zum zwecke führen: der aber ist weise, welcher die besten mittel wählt« k vytčenému předkem cíli, na př. k podrobení polabských Slovanů. P. Rohem vypsané ceny se nám však nedostane, poněvadž nenalezli jsme té pověstné zásady v knize jesuity, nýbrž v knize »Geschichte des preussischen staates« (I., 27.), kterou složil »evangelík« »co syn re*wur*mace« jménem Gustav Adolf Harald Stenzel. Kde tedy třeba hledati tábor je*zo*vitů? Neměli tedy pravdu u věci té zkušený Leon Taxil (str. 53.—54.), řka: »Toute arme est bonne contre la religion et ses ministres,« ač zkušenosti své nenabyl jako člen řádu jesuitského? My s p. Hl. však rozhodně nesouhlasíme v těch slovích (v doslově na str. 453. pronesených), že »dcerou reformace jest — revoluce,« neboť tak řečená »reformace,« ať Husova nebo Martinkova, ať Kalvínova nebo Lutherova atd. jsou podstatou svou »revoluce,« jen že hlavně církevní a méně politické, ač nikoli bez příznaku politického. Revoluce rozhodně politické pak vznikaly i ve státech pohanských jakož i v monotheistických a ve křesťanských. Zpupných dítek najdeš dosti a dosti v rodinách, školách a společnostech kteréhokoli náboženství, poněvadž rozbujnělý rozum třebas i bezúmyslnou svou domýšlivostí nerad snášívá řádu kázeňského a auktority vyšší. Pražské učitelce sl. Čadové je »Praha srdcem české vlasti husitské« (viz letošní »České školy« č. 11., str. 166.), ačkoli Praha byla »srdcem« české vlasti také na př. za císaře Karla IV., jenž o husitství neměl ani tušení, a ačkoli v tom srdci, jak nyní čilosť svou jeví, již dávno odstraněny jsou zříceniny, jež hanobily Prahu husitskou. Že není Praha nynější husitskou, mohla sl. Čadova pozorovati na sobě jako učitelce husitům naprosto neznámé.

»Klášterům a významu jejich v dějinách« a »temnému středověku« věnuje p. Hl. sice jenom málo, ale jadrných slov (str. 111. 132., 139. 149.), jichž studium doporučujeme zvláště sl. Čadové a jí podobným učitelkám, aby alespoň tušily, jak temný by byl novověk, kdyby nebyly středověké kláštery pěstovaly věd a umění všeho druhu a neodchovávaly takých matek, jakou byla Eliška, matka našeho otce vlasti Karla IV. Karlův klášter na Slovanech byl Praze více k ozdobě, než husitské jeho rozvaliny. V klášterních školách u sv. Jiří naučila se jmenovaná Eliška nepoměrně důkladněji i ženským ručním pracím i výchově dítek, než u sl. Čadové, třebas ona sebe žvastavěji brojila i proti středověku i proti školám klášterním. Takým žvastalkám doporučujeme spis p. Hlavinkův se zvláštním důrazem.

Jednání sněmu kostnického s Husem také má u nás mnoho nepovolaných mravokárců, kteříž o věci samé ani o poměrech tehdejších nemají ani nejmenší znalosti neb jí míti nechtějí; jim ovšem nejde o pravdu, nýbrž o zostuzení; bylo by také zbytečno dokazovati jim, že sněm jakožto nejvyšší soud církevní nad pravověrností či bludem jednal úplně správně: toliko na schlazenou jejich žáhy na sněm a nadšení pro svobodomyslnosť husitskou stoj zde tato parallela:

Dvali konají totéž, není to totéž.

I.

Léta Páně 1414. sešel se v Kostnici sbor církevní, aby vedlé jiných úkolů »potlačil nauky Vikleřovy a Husovy, ježto podrývaly celou soustavu hierarchie křesťanské.«

Také Jan Hus vydal se do Kostnice. Neobyčejná pozornosť, kterouž lid, třebas jen ze zvědavosti, k němu obracel, překvapovala ho. V Kostnici obdržel hospodu v ulici Pavlově u vdovy řečené Fida. Na čas zdvižena jest i dosavadní kletba papežova nad ním, pročež volno mu bylo choditi po městě a po kostelích. Hus však neužívav dovolení takového zůstával vždy doma, i připravoval řeči všeliké, jež před sborem přednášeti zamýšlel. Teprve po nějaké době odveden byl na doléhání svých nepřátel do zajetí v klášteře dominikánském. Strážní jeho však i zde nejen mu dovolovali psáti, co a komu chtěl, ale i přátelům jeho navštíviti jej někdy v žaláři. Teprve později, když v Gottliebenu vsazen jest do věže vysoké a osamělé, nohy jeho spoutány, v noci také ruce ke zdi vázány, a všecko spojení s přátely naprosto zamezeno.«

»K instruování pře Husovy zřídil papež kommissi. I musí se ovšem s jedné strany tak upřímně vyznati, že kommissarové šetřili proti Husovi všech forem a ohrad právních, jako s druhé strany zapříti nelze, že formy tyto ve příčině podezření o kacířství nezachová-

II.

Léta Páně 1421. »sešel se v Praze v Karolině sbor kněží všech stran z Čech i z Moravy ku zřízení řádu církevního pro celé duchovenstvo české, neřádům a výtržkám všelikým ku poražení a zkažení.«

Také »mladý kněz Moravan Martin Houska dostavil se na místo, aby hájil svého učení, že ve svátosti oltářní chléb a víno jsou toliko znamení těla a krve Kristovy; ale zpozorovav, že sbor toliko donucoval odříci se přesvědčení mu protivného a že ani veřejné odvolání nepojišťuje bezpečí osobního, uminil opustiti Čechy a vrátiti se do moravské vlasti své. Ale na cestě ve Chrudimi postižen jest a jat i s tovaryšem svým knězem Prokopem jednookým; oba vězni pak spoutaní odvezeni jsou do Roudnice a tam arcibiskupovi Kunratovi odevzdáni, aby naložil s nimi dle úřadu svého. I uvrženi jsou do temnic a přístup lidu obecnému k nim zabráněn. A když osm neděl krutě vězeni byvše ani jiskry polepšení na sobě spatřiti nedávali, Žižka za přítomnosti své v Praze jal se doléhati na Pražany, aby do Prahy přivezeni a k hrůze jiným na veřejném náměstí upá-

valy oné mírnosti, která jináče ve právě církevním vůbec panovala. Když pak Hus ve vězení onemocněl, papež dal jej léčiti skrze své vlastní lékaře. Nová kommisse zdělala zprávu o výsledcích Husova vyšetřování, avšak i návrh odsudku. Nicméně byl Hus třikrát veřejně slyšen a teprve při třetím výslechu 39 jeho článků věroučných za bludy prohlášeno. Kardinal Zarabella pak Husovi ohlásil, že mu předložena bude formule přísahy, sepsaná slovy mírnými a opatrnými; že má rozmysliti se zdravě a ustanoviti, co učiní. Mezitím král Sigmund důvěrně domlouval kardinalům, aby jej upálili, a kdyby třebas i odvolal, aby mu nevěřili, neboť přijda do Čech, že by natropil ještě více zlého nežli dříve. Přece však nechán Hus ještě plné čtyři neděle na živě. Potom teprve osvědčil se písemně, že odvolati nemůže, ani nechce, a že jen tenkráte odvolá, když písmem svatým lépe poučen bude. Prohlášen tedy kacířem. Leč i v posledním okamžení, než upálen býti měl od moci světské, přišel od krále říšský maršálek Haupt z Pappenheimu a vyzval Husa, aby odvoláním zachoval život i duši svou. Hus však odpověděl, že cítí se v duši své nevinna, i že na té pravdě, kterouž poznav učil a kázal, nyní vesele chce umříti. Konečně, přivázán byv na hranici již dříve k prknu provazy i řetězy, dřívím a slamou až po krk jsa obložen, upálen jest dne 6. července l. 1415.«[1])

[1]) Viz Fr. Palackého „Dějiny národu českého" dílu III. č. 1. str. 150.—151., 160.—161., 165. až 166., 170.—171., 174., 177.—178., 183.—185., 187., 189., 192.—194., 196.—197. a 202.

leni byli. Ale konšelé pražští bojíce se rozbroje v lidu, protože měl Martínek mnoho přátel a ctitelů v městě, vyslali raději jednoho i s katem do Roudnice k arcibiskupovi. Kat zmocniv se jich, popálil jim boky až ke střevům, aby vyznali, od koho mají své kacířství a kdo jsou spoluvěrci jejich. I udali jména několika spoluvinných svých v Praze.

Potom velice byvše napomínáni, aby navrátili se opět kajicně k církevní jednotě pražské, odpověděli s úsměchem: Ne my, ale vy od kněží svedeni jsouce bloudíte a před tvorem totiž chlebem posvátným klekáte.

Konečně když dne 21. srpna ve množství lidu vedeni byli na hranici a pobádáni, aby lid prosili, by se modlili za ně ku Pánu Bohu, kněz Martínek vece rychle: My vašich modliteb nepotřebujeme; proste za ty, kdož toho potřebují.

Po těch slovech zabedněn jest do sudu a spálen i s tovaryšem svým l. 1421.

Z prvního vězení svého psal Martin Houska přátelům svým: Jáť děkuji Bohu mému, žeť mě jest od bludů vysvobodil: jižť vesele čekám smrti chvátaje.«[1])

[1]) Viz Fr. Palackého „Dějiny národu českého" dílu III. č. 1. str. 414.—417., 419.—420., 424. až 427.

V obou sloupcích užito jediné slov p. Palackého, k čemuž ve příčině koncilia kostnického dodáváme též soud p. Palackého (str. 151.), jenž doslovně zní: »Při hojení uznaných od obojí strany« (t. koncilia a Husovy) »neduhů v ústroji církve chtělo koncilium, aby každý úd jeho strany pečlivě chráněn a zachován byl: tento« (t. Hus) »pokusil se o ně« (t. neduhy), ›jak se dí, ‚skoč oko nebo zub.‘ Ať řekneme slovy novověkými: sbor počínal sobě po monarchicko-aristokraticku a konservativně, Hus po demokraticku, radikalně a revolučně.« A jak počínali si husité? K tomu můžeme dodati směle stručnou odpověď »fanaticky revolučně.«

(P. d.)

Vědy přírodní a bible. Sepsal *Filip Heusler.* V Brně. 1888. Str. 98.

Bible není knihou ku poznání přírody, nýbrž ku poznání Boha a poměru člověka k Bohu. Na poměru tom spočívá náboženství, a bible jest knihou čistě náboženskou. Poměr však člověka k Bohu jest poměr úplné závislosti, i v řádě při-

rozeném; nemohla tedy bible míti lepšího počátku a základu, než poučiti čtenáře svého o tomto poměru, t. j. o původu člověka z moci boží. Anthropogonická tato část rozšířena na vše, co s člověkem ve světě viditelném souvisí, i povstala geogonie Mojžíšova, jak ji podávají prvé verše biblické; pravím geogonie a nikoli kosmogonie, poněvadž ostatních světů všehomíra mimo vytčené meze, t. j. zmínku o světlech zemi a člověku sloužících, se nedotýká. Thema tedy společno s jistými odvětvími přírodovědy, ale důvod a účel zcela jiný: že přece přírodověda a bible se tu setkaly, tu přátelsky tu nepřátelsky, jest přirozeno, neboť skutek ostává skutkem, ať používá se jeho k výkladům a důsledkům sebe různějším. Bible jest kniha inspirovaná, jest slovo boží; ne sice všude, ano snad ani ne často co do slov a výrazův, avšak co do pravdivosti vypravování a nauk inspirovanými původci hlásaných, tedy v těchto příčinách naprosto pravdivá. Pravda jest ovšem o téže věci jen jedna, a tudíž přírodověda může s biblí o původu světa souhlasiti neb jí odporovati, souhlasiti tedy neb odporovati slovu božímu: setkání tedy jest nutně přátelské či nepřátelské, a křesťanu pak ovšem »dlužno poslouchati více Boha než lidí,« nejen v příkazech, nýbrž i v naukách, když by věda i sebe jistěji tvrdila, že tomu není tak, jak bible vypravuje. Při tom nesmíme zapomenouti, že bible mimo skutek bezprostředného stvoření a pořadí jeho takořka nic nevypravuje, co by se dále přírodovědy týkalo, kteráž tedy dále má úplně volnou dráhu; »volnou« pravím ne jakoby naukou o stvoření přírodověda byla nějak zotročována, nýbrž naopak má jistý bod, za který netřeba jí již pohlížeti, a to v nauce o Tvůrci všemocném tak vznešené, že celá moudrosť předkřesťanská mimo Zjevení se k pomyslu takovémn nepovznesla.

Skrovný tedy onen obsah, jenž tu jest předmětem víry — vše ostatní jest volné — věřícímu jest úplně jistý, ať přírodověda sebe učeněji odpírá. Avšak slepé víry nikdo nežádá, víra má se státi rozumnou, pokud možno; zde pak v oboru empirickém, pokud k začátkům světa lze proniknouti, jest i žádoucno, víru potvrzovati bádáním vědeckým. Jest tedy alespoň zajímavo, neli více, jak přírodověda, tedy přední zástupcové vědy přírodní k bibli v této příčině se zachovali; známá pak slova *Darwinova* jsou: K otázce, zda jest Tvůrce a Ředitel všehomíra, od největších duchů, již vůbec žili,[1]) přisvědčeno. Myslícímu člověku tato věta může býti velmi úrodnou.

Tím budiž naznačen stručně úkol spisu jmenovaného. V úvodě velmi vhodně podány zásady, jak ve příčině přírodovědecké na bibli třeba pohlížeti, což tuto jsem naznačil. Dále jedná se ve třech odstavcích, o původu světa, vegetace a živočichů, člověka, co o nich praví přírodověda a bible.

Otázky sem spadající jsou nesčíslné, neboť námitky, úsměšky a laciné vtipy rodí se zvláště od dob encyklopaedických jak houby po dešti. Spis objemem tak skrovničký ovšem jen nejhlavnějších, a to jen povšechně dotknouti se může, ano nemohu potlačiti výtky, že titul knížky jest příliš obsáhlý, jemuž projednaná látka daleko nevyhovuje, obmezujíc se nejen na věci nejdůležitější, ale i pouze na jistou část námitek, nikoli proti celé bibli (potopa, Josue a j. a j.); není to o sobě vadou knihy, ale může vzbuditi na obou stranách, i přátelské i nepřátelské nedorozumění. Spisovatel v bohaté tu literatuře německé velmi sečtělý[2]) sám zajisté dobře ví, že o čem napsány celé svazky apologií, nelze zahrnouti na stu stránek; proto však nepřál bych si, aby titul byl obmezen, nýbrž ať spisovatel raději látku rozšíří, abychom tu aspoň nějakou popularní pomůcku měli a nějaký aspoň začátek apologie. Jeviť se v práci té mimo sečtělosť láska k věci, střízlivý, klidný soud — jejž přede vším chválím — a stručný jadrný výklad v pěkném slohu. Nemýlímli se, praco-

[1]) Ale naši čeští přírodozpytci současní mezi nimi prosím nejsou; naše mládež akademická a tu a tam prý i gymnasijní a realní krmí se odpadky z Němec již pohozenými, jichž nikde nechtějí, o věčnosti hmoty (!) a pod. Spisovatel cituje na str. 18. a 19. v té příčině *Dra. Fr. Studničku* a *K. V. Zengera*; v praxi jich ovšem působí více.

[2]) Nové „Apologie des Christentums von Paul Schanz, Freibg. 1887." I. a II. díl (dosud), vynikající obrovským bohatstvím látky nade vše jiné, s prospěchem bude užito, ať si o methodě její jsou spory jakékoli.

váno hlavně podlé *Hettingerovy* apologie, a i tu výbor z onoho díla někdy unavujícího šířkou a nepřehledností třeba nazvati šťastným.

V podrobnostech budiž jen něco poznamenáno. Na str. 22. praví se: »velcí přírodozpytci všech věků také zjevně se k víře v Boha Tvůrce hlásili.« Doklady namnoze mluví jen o víře v Boha, ne všechny též o Tvůrci: o toto pak běží, nikoli o vyvrácení atheismu, ač ovšem velká podpora i zdejšímu důkazu tím dána. (Str. 27.) možnosti »generationis aequivocae« pro nejnižší tvary učili sice scholastikové, ale jen za příkladem svých předchůdcův, ano i *Origena*, *Augustina* a j. Za popularní příklad tamtéž (str. 28.) mohlo býti uvedeno plození červů v sýře, o nichž dosud (i mezi vzdělanci) namnoze se myslí, že povstávaji z pozůstalých částic másla. Překlad známého hypothetického zákona *Darwinova* (str. 34.: »zápas o jsoucnosť«) naprosto se mi nelíbí; viděti v něm zrovna německé »Kampf ums dasein«: užívané »boj o život« vyhovuje úplně a jest správným překladem původního: »struggle o. the life.« O druhu a neurčitosti hranic jeho bylo snad též něco podotknouti, aby se nezdálo, že se činí jistým, co není jistým. Mezi nejznámějšími příklady nalezených lebek (str. 61.[2]) mohla býti uvedena čelisť, čásť lebky sice pouze ale důležitá, nalezená prof. Maškou v Šipce na Moravě (26. srpna 1880.), jež také requirována za útvar pithekoidský neb aspoň nižší než nynějšího lidstva, až *Virchow* dokázal, že jest to znetvoření pouze nahodilé. V theoriích hexaemerických (str. 89. sll.) zdali všechna jména správně rozdělena, nepátral jsem podrobně; *Michelis* (str. 91.) rozvinul theorii restituční velkým důmyslem, hodným lepší věci: dominikan Gatti? (str. 90.). Theorie ty vůbec nejsou přehledně rozděleny; lépe tříditi vůbec: výklad slovný a volný a tomuto ostatní podříditi. Soudu svého spisovatel nevyslovuje, avšak nepotřeboval zamlčovati, že na theorii restituční a *Cliffordovu* nevelmi příznivě nyní již se pohlíží.

Na konci podána životopisná data mnohých v díle uvedených učenců, což jistě jest chvalné nejen ze příčin literarně-historických, nýbrž i proto, že ve sporech sem spadajících u širšího obecenstva mnoho váží autorita: tu zajisté zmůže výrok odborného a vůbec uznaného přírodovědce mnohem více, než sebe lepší důkazy apologetovy, ba i odborného protivníka může alespoň v rozpaky uvésti a k dalšímu přemýšlení povzbuditi. Ale seznamu jmen a věcí, jenž nyní každému dílu vědeckému se přidává, čehož tuto pohřešujeme, ona data nenahradí.

Spis jest rozhodně dobrý a záslužný, pro širší vrstvy určený. Nedávno počato u nás přetřásati otázku o naší literatuře theologické, a tu jmenován tuším také tento spis, jakoby jím v tom oboru mezera byla vyplněna. Tím křivdí se spisovateli, jemuž nic podobného na mysl přijíti nemohlo, když jen poohlédl se po tom, co v theologické literatuře jinde o věci napsáno; křivdí se mu, any podkládají se mu praetense, kterých nemá, a knize vnucuje měřítko, kterého ona si nežádá. Oněm snahám pak o pozdvižení naší theologické literatury z té příčiny jest jen přáti méně té vysokoběžnosti a více rozhledu. Přílišnou sebechválou ještě žádný vědecký podnik zdárně nebyl započat: theologická literatura naše má mezery úžasné na všech stranách a koncích, a ty mezery nevyplní se ani kvapným překládáním, ani spisy popularními, jichž bez toho také nemáme, nýbrž solidními pracemi vědeckými, jež ovšem dle přeobsáhlé látky musejí míti též přiměřený rozsah a objem. Sebeklam kněžstva, které všude přispívalo a pracovalo na své potřeby nepamatujíc, a když něco pro ně vykonáno, nechalo toho bez dalších úvah a účinků, se jemu, jak viděti z celých našich poměrů literarních, velice špatně vyplatil: stojí zde ve vlastním oboru — až na skrovničké čestné výjimky — s prázdnýma rukama, nemajíc co dáti ani prostému lidu na poučenou a ochráněnou od nebezpečí odevšad se valících, ani poctivému vzdělanci na vyvrácenou pochybností nutně se naskýtajících, ani theologu k opravdovému vědeckému vzdělání theologickému; ba ani slušného vydání Písma sv. předpisům církevním, pokrokům jazyka českého a vědy biblické přiměřeného ve vhodné úpravě nemáme — my, »národ písmáků«! Sebeklam onen stále odvolává se na Třebízské atd.:

avšak ty konečně velebí i Neruda s Vrchlickým, a ti zajisté vědí proč. Sebeklam onen může pokaziti a zničiti v zárodku i zmíněnou chvalnou snahu o povznešeni naší literatury bohovědné, a proto měl jsem za svou povinnosť na něj při této příležitosti poukázati, poněvadž i tohoto spisu ve svém směru pro širší čtenářstvo určeném velmi záslužného mohlo by takto býti zneužito. *P. J. Vychodil.*

Dějiny metropolitního chrámu sv. Václava v Olomouci. Podává *Mořic Kráčmer,* kooperator u sv. Michala v Olomouci. Díl I. Část všeobecná. S osmnácti vyobrazeními. V Olomouci. 1887. Str. 111 v 8⁰.

Když munificencí J. Em. p. kardinala knížete-arcibiskupa olomouckého landhraběte z Fürstenbergů metropolitní chrám olomoucký přestavován byl, nalezeny byly mnohé památky starožitnické, které věrojatně svědčí o památnosti, starobylosti a slovanském původu jak chrámu, tak i župního hradu, který na místě nynějšího velechrámu a v jeho bezprostředním okolí stával.

To pohnulo vp. M. Kráčmera, by na základě spolehlivých pramenů dějepisných, zvláště však na základě archaeologických nálezů vylíčil dějiny místa, jemuž se v Olomouci »na dómě« říká.

Hrad olomoucký byl oblíbeným sídlem Přemyslovců, byl pevnou baštou, která vzdorovala všem útokům nepřátelským. Tam ráda dlela knížata moravská, vedouce rodinný život po způsobu předků našich slovanských. Svatí apoštolé slovanští Cyrill a Methoděj častěji pobyli v Olomouci, jak kříže cyrillo-methodějské dokazují (str. 11.) a tedy jistě i na hradě olomouckém. Tam zaznívaly posvátné zpěvy cyrillo-methodějské a konala se liturgie řecko-slovanská, jak p. spisovatel na str. 39. a 50. z památek nalezených dovozuje; tam uctíván popředně sv. Václav, jenž od biskupů moravských obřadu řecko-slovanského za svatého byl prohlášen, jak mimo jiné prameny také obraz na omítce u metropolitního chrámu nalezený dosvědčuje (str. 23.—31.); tam skonal smrtí násilnou poslední Přemyslovec a trůnili biskupové, již slynuli obětavostí a horlivostí pro slávu boží a rozkvět víry křesťansko-katolické.

Pan spisovatel rozvrhl látku na osm období, z nichž sedmero v tomto prvním díle pojednává, a sice: období I. od pravěku až do zavedení víry křesťanské na Moravě, t. j. až po r. 863.; období II. od r. 863.—1131., t. j. až do zřízení biskupského chrámu; období III. od r. 1131.—1265., t. j. až do přestavování romanského chrámu ve sloh gothický; období IV. od r. 1265.—1380., t. j. až do úplného zgothisování jeho; období V. od r. 1380.—1616., t. j. až do stavby velikého presbyteria ve slohu renaissančním; období VI. od r. 1616.—1777., t. j. až do povýšení dosavadního biskupského chrámu na arcibiskupský neb metropolitní: období VII. od r. 1777.—1883., t. j. až do velikého přestavování za nynějšího knížete-arcibiskupa J. Emin. kardinala Fürstenberga.

Jak zmíněno, záleží přednosť spisu v tom, že si spisovatel hojně všímal památek archaeologických a naznačil tím nový směr historického bádání, které v Německu již dávno se pěstuje, u nás však teprve v prvních jest počátcích. A přece jest tak důležito bádání to u národa, jehož písemné památky zlobou zničeny byly, tak že staré zdi, peníze, náhrobky a nástroje z lůna země vykopané o životě a vzdělanosti drahých předků svědčiti musejí!

Sloh p. spisovatelův jest prostý a srozumitelný. Některá nedopatření čtenáře přerušují, na př. že p. spisovatel na mnoha místech předl. m i m o s acc. nepojí, že biskupa R o b e r t a nazývá brzy R o b e r t e m, brzy R u p e r t e m, jakoby obě jména totožna byla (str. 35. sl.); že co do číslování biskupů se jménem »Jan« od obvyklého číslování, jehož i učený Brandl (»Sborník Svato-Methodějský,« str. 311. sl.) užívá, se odchýlil, tak že na př. biskup Jan (Mráz), jenž u jiných jest toho jména X., u něho jest IX. (str. 62., 68. chybou tisku XI.); myslíme, aby v tom pro uvarování zmatku jednostejnosť se zachovala, dokud není závažné a odůvodněné příčiny se odchýliti.

Tiskové chyby též se vyskytují; tak str. 8. *cí*hel; str. 10. kr*a*sný, okr*á*sy, vynakládal*í* (ženy); str. 35. velechr*a*m; str. 51. pochov*a*n, mo*d*litba; str. 65. pr*ú*čelí; str. 67. proceství m. processí; str. 75. každ*a*ročně, nechal stavěti m. dal stavěti; str. 76. stejnak m. stejně; str. 79. kryp*r*y

m. krypty; str. 103. *tá*, pokr*ý*vač, Metropolit*á*nkirche. To však spisu ceny neubírá. Jestiť celý provanut duchem církevním a vlasteneckým, a obsahuje mnoho nového čerpaného z kapitolního archivu olomouckého a kníž. arcib. registratury. Proto zasluhuje všemožné podpory a bude vždy ozdobou knihovny nejen pro svůj obsah, ale i pro překrásné obrazy světlotiskem provedené, jichž osmnácte v knize jest umístěno.

Dr. Jos. Kachník.

Frant. Lad. Čelakovského **Růže stolistá.** Báseň a pravda. S výkladem prof. *Fr. Bílého* s podobiznou. „Bibliotheka mládeže studující," vydávaná péčí „Ústř. spolku učitelstva středních škol českých." Serie I. č. 3. V Praze. 1888.

Lze zajisté naprosto schváliti, že do bibliotheky mládeže studující pojata byla tato báseň zakladatele novější poesie české; nejen cena její mluví pro to, ale i sama didaktická nutnosť, neboť, jak známo, samy instrukce, nařizujíce četbu celých děl, mezi jinými jmenují i »Růži stolistou.« Na tomto místě nejde nám o to, oceňovati hodnotu a význam této básně v české literatuře, nýbrž pronésti se o výkladě, který k ní připojil prof. Bílý, který, jak známo i širšímu čtenářstvu, podrobněji životem i spisovatelskou činností Fr. L. Čelakovského se obírá.

Prof. Bílý opatřil knihu nejdříve úvodem, v němž vykládá vznik »Růže stolisté,« upozorňuje na nejlepší lyrické básně a udává povšechný obsah druhého dílu. Na to následují oba díly naší básně, a sice zcela správně s opravou omylů, které se vyskytly v souborném vydání v »Národní bibliothece« Kobrově, na něž byl poprvé prof. Krondl v »Listech filolog.« upozornil. Na to následuje výklad obou dílů. Nejprve jsou poznámky k jednotlivým básním, na to pak rozbor vždy každého oddílu, jakožto celku. Na konci rozboru druhého dílu podána jest zpráva o tom, jak »Růže stolistá« vyšedši byla přijata, a pojednáno o stránce jazykové jakož i formě naší básně. Konečně jsou přidána themata, která na základě četby mohou býti dána ku slohovým úkolům.

Výklady dotýkají se hlavně stránky věcné i slohové, v obtížnějších případech aspoň otázkami upozorněno i na stránku jazykovou, a konečně i přihlíženo ku stránce aesthetické. Kde třeba, opsána a vyložena myšlénka a obsah celé básně.

Výklady se zamlouvají tím, že nikde nečiní se básním násilí, že totiž do básně se nevkládá, čeho v ní není. A to zajisté dlužno s pochvalou uznati. Ba pan vykladatel jde i tak daleko, že někde podává i výklad dvojí Dále jest výklad i úplný, a co rovněž dobře jest, výklad nejde do zbytečných malicherností nebo věcí samo sebou se rozumějících.

Z té příčiny tudíž dílko toto doporučujeme i mládeži naší, pro niž jest určeno, i učitelstvu, jemuž jest »Růži stolistou« vykládati.

Co se týče filosofické soustavy Čelakovského, i pokud se řeči týče, upomíná značně na Kanta, který vůbec na naše myslitele počátkem našeho století měl značný vliv. Pan vykladatel upozornil na to na str. 86. při básni LXXI., kde hlásá Čelakovský jisté meze, jichž lidský rozum nepřekročí. Ale i samo rozdělení hmoty ve tvrdou i měkkou není bez vlivu Kantova; tenť zajisté na př. i v § 58. své »Kritik der urtheilskraft« mluvě o svobodné tvořivosti přírody, mluví o tekuté a pevné. A praví-li na př. Čelakovský v básni 68. »z měkkosti se k tvrdu strojí hmota s prvním úsvitem,« myslí Kant tamže, kterak tekutosť dle všeho starší jest než pevnosť. Že měkkosť a tvrdosť jsou jen obdobné výrazy pro tekutosť a pevnosť, z celého popisu vysvítá. Podobně i výrazy jako úkaznosť, zzákoněná svoboda na Kanta připomínají.

O druhém oddílu dí pan vykladatel, že nemá již takového sjednocujícího střediska, jako první, že po 21 písních filosofických ostatní jdou za sebou bez niterné spojitosti, žádnou základní ideou nesdruženy. Myslíme, že jakási niterná souvislosť jest přece patrna. Básník od filosofie theoretické básní 72 přechází tak říkajíc ku filosofii praktické, kde posledními slovy »za kořisť celou pokladej, tvůjli šlechtí zemský byt mravní shoda, krasocit« pravý Kantovec k nám mluví. Na to mluví o básníkovi, kráse přírodní a hlavně jejích účincích na lidskou (specialně básníkovu) mysl, o mladosti (ač malou spojitosť básně 81. a 82. uznati lze) a konečně přikročuje ku vlastní praktické filosofii, mluvě o povinnostech k lidstvu, k vlasti, k jazyku i národu.

Co se týče výkladu, mohlo snad v poznámce k básni 67. upozorněno býti i na poslední slohu, a sice na to, že u člověka sličná forma se rozvíjí vlnitou čárou, kterážto čára od Hogartha a jiných nejvíc aesthetickou se pokládá. Máť výrok tento v aesthetice svůj význam (srv. Durdíkova »Všeobecná aesthetika,« §. 47. Čára krásy), zrovna tak jako verše v básni 96. »nemá obr krásy pravé, rovně jako trpaslík atd.« nejsou bez významu pro aesthetický názor Čelakovského: jeho názor značně souhlasí s podobně vysloveným míněním Aristotelovým v Περὶ ποιητικῆς kap. 7.

Prof. Bílý praví na str. 101., že Čelakovský v č. 69. dospívá překvapujícího výsledku, že zákony platné pro tělesný život člověka jsou také platny pro duši. Výrok ten jest upřílišen a nehodil by se ani k dualistickému přesvědčení Čelakovského, který poněkud jinak a vhodněji se proslovil:

> Má i v sobě duše zírá
> tyž, leč vyšší, obdoby,

kde zajisté slovu obdoba doslovně, totiž jako analogie, rozuměti sluší. —

Tyto myšlénky nás napadly, když přehlíželi jsme výklad prof. Bílého k Čelakovského »Růži stolisté,« a doplňky naše zajisté nikterak nejsou pověděny, a nejsou s to, aby snížily váhu a zásluhnosť práce prof. Bílého, jehožto »Růži stolistou« ještě jednou doporučujeme, přejíce sobě, aby i jiným nejdůležitějším věcem z naší literatury, které by již na středních školách znáti měl každý český studující, dostalo se vykladače tak povolaného a s pravou láskou ku věci hledícího. *Č.*

Premie umělecké besedy v Praze na rok 1888. Uspořádal *Josef Holeček.* Nákladem umělecké besedy.

Máme před sebou první literarní premii, jíž vydala »Umělecká beseda« svým členům na rok 1888, místo dosud obvyklé premie děl výtvarného umění. Myslíme, že krok tento všude srdečně vítán, tak že to nebude asi poslední, jediná literarní premie, nýbrž že jí učiněn počátek premií nového druhu ... Nechceme tu přednášeti své návrhy, jak by si měla vésti redakce příštích literarních premií, jakými pravidly by se snad mohla řiditi: všimneme si pouze prvého kroku na té dráze, snůšky prací veršovaných, krásné prosy a článků zábavně poučných.

Velmi skvostná, krásným titulním listem ozdobená kniha, velké osmerky, počíná básní *Ad. Heyduka,* nadepsanou »V šiku,« jenž od 25 let hájí práva národu, jemuž »svoboda všech bojů cílem« a heslem »osvěta a krása.« Je to báseň příležitostná, ceny asi také, jakou mívá většina podobných plodův. Daleko cennější prací téhož autora je báseň »Matka.« Pausanias, viněný z vlastizrády, vrací se do Sparty; vítá jej matka, nechtějíc věřiti, že by syn její byl schopen podobného zločinu. Ale přesvědčivši se, že syn vskutku vlastizrádcem, »matkou ne — jen Spartankou« chce býti teď. I nosí kamení ku chrámu Athenině, v němž má býti zazděn vlastizrádný její syn. Velmi dobře vylíčen tu boj v nitru matčině. — Básně Jaroslava Vrchlického svými myšlenkami a formou nezapřou svého původce! Větší ceny nemá z nich žádná. »Primavera« a »Meditace« jsou spíše hračkami básnickými; forma, ač ani ta není dosti hladka, chce býti vším. Lepší je »V srdce zpátky:« je to báseň jemným citem prodchnutá. V básni »Spor o duši« vypravuje se, jak anděl a satan hádají se o duši, jež sice mnoho hřešila ale pak litovala a kála se. Spor prý rozhodl »kdosi třetí,« jenž sporné strany odbání slovy:

> Zpět oba, duše ta je moje!
> Pojď atome, splyň ve života zdroje,
> na tebe velká matka čeká země,
> tam spočineš, tam spáti budeš jemně ...

Ničeho k těm myšlenkám nedokládáme, jen upozorňujeme čtenáře — k vůli srovnání —, že nám p. Vrchlický napsal též »Boj o mrtvolu« (»Zl. Praha.« 1888. č. 15).

Účinna je báseň *Ot. Mokrého,* v níž líčí zahájení »Koncilu« Tridentského ve chrámu Maggiore. *Petr Jasmín* napsal znělku »Soucit zimy« a báseň »Stín kříže,« z nichž prvá vyznačuje se přede druhou svým jemným pojetím i formou: zima srovnala na hřbitově hrob vyzdobený i polozapadlý. Dobrou myšlenku má *Fr. X. Svobody* »Slovanská allegorie:« svár národů slovanských představen svárem cestujících, již, nemohouce se shodnouti o směru další cesty, rozejdou se. Ale nad Svobodovu allegorii zpraco-

vaním vyniká jinotajná báseň *Sv. Čecha* »Tyran Rozum.« Rozum a Cit šli dobyt země. Odvahou Citu zmocnili se jí; Rozum však uchvátil samovládu: ale zle se vede zemi pod jeho jhem. On

> ... robí zbraň, že tisíců
> krev po bojišti stříká,
> a klestí dráhu obchodu
> přes hroby celých národů,
> neb v otroctví je smýká...

Básník předpovídá světu lepší budoucnosť, až »svorně Cit i Rozum vládnout budou.«

Jemností citu a lehkým veršem vynikají básně *Pokorného*, z nichž se nám zamlouvá zvláště »Rodina.« *Aug. Mužík* napsal reflexivní báseň »Tajemství země« a *M. A. Šimáček* »Poslední idylku,« jejíž látka — jak to u Šimáčka bývá — vzata ze života dělníků v továrně. Mlčením pomineme báseň *Frant. Šaldy* a zvláště zdlouhavou *Ant. Klose* a promluvíme raději šíře o delších veršovaných pracích *Quisa* i *Táborského*. Onen napsal humoristickou povídku ve verších »Posvícenská mše,« trochu rozvleklou ale plnou jadrného humoru. Líčí se tu posvícenská mše, k níž chudákovský učitel vycvičil si v hudbě ochotníky, přední zástupce městečka, a pozval zpěvačku z Vídně, jež majíc zazpívati »vložku z Beethovna.« náhle omdlela; pozdě teprv poznává pan učitel, že

> kdo na Vídeň svou naděj' věší,
> posléz vždy svou škodu dohledlí.

Z postav ochotníků vyniká zvláště pan mistr Potěh, jenž tluče na kotly. Ale má notnou žízeň, a vida, že soused jeho shlazuje žízeň pivem z nádoby, kterou si schoval v útrobu basy, přemítá, jak by se dostal k doušku. Má velkou pausu, a vedle kostela je krčma: rychle sběhne dolů: ale aby nezmeškal, pořád čítá: jedna, dvě, jedna, dvě...« Napil se a přišel v čas, dobře čítal. Blíží se konec mše, již jen jakýsi šotek trochu hatí.

> brzo trhá struny potměšile,
> tu zas hlasy pěvců ladné rozladí.

Již kněz pěje: »Ite missa est,« a

> kotly mají naposledy v ryku
> intradou se zvučnou ozvati,
> ale mlčí!

Všichni se již obracejí na mistra Potěha, ten však nemá paliček – šotek mu je vzal —; ale mistr má dobrý nápad.

> Však tu ševci v oku blýskne cosi.
> Na zem již si sedá na své šosy
> a než bysi (!) mohl napočítat tři,
> bosonoh tu stojí, vítězně kol zří,
> za holinky drže svoje boty,
> tluče jimi v kotly podle noty.
> A dráb raduje se spolu ze zdaru,
> ryčnou v rachot bubnů mísí fanfaru.

Vedlé mistra Potěha zajímavy též postavy jiných ochotníkův i pánů učitelů, chudákovského a kozobudského. Želeti, že báseň není ve všech částech rovně propracována: počátek zvláště zdlouhavý, jinde zas vypravováno příliš úsečně.

Podobnou výtku zdlouhavosti činiti jest básni *Fr. Táborského* s titulem »Na jitřní.« Básník jde »v noc svatou« ve svatovítský dóm. Kráčí zamyšlen — a pojednou se mu zdá, že je doma, před kostelem rodného městečka. Všichni ubírající se do chrámu vítají jej, rozmlouvají s ním. Básníku naskytá se tu příležitosť, podati několik maloměstských postav, jež charakterisuje buď kratší zmínkou buď delším vypravováním — rázu buď vážného buď veselého —, jež vkládá jim v ústa. Z postav tu vykreslených vyniká přede všim strýc »písmák,« jejž mnozí zvou »mudrlantem« a »místní farář zrovna ‚protestantem‘.« Jemu věnoval p. spisovatel zvláštní pozornosť, a přiznati jest, že zachytil postavu tu výborně. V ústa mu vloženy dvě dlouhé řeči, jimiž písmák podává své názory, čímž charakterisován. Obě tato vypravování mají asi 180 veršů, tak že by trvala slušnou chvilku. Považímeli, že i řeči druhých postav jsou obšírny (na př. řeč maloměstského politika, starce věkem, obsahuje asi 140 veršů), považímeli dále, že vypravování ta kladena v ústa lidem, spěchajícím do kostela, v noci, o vánocích, a že je jich slušná řada: vzniká nemalá obtíž pro pravděpodobnosť. Málo tu pomáhá výmluva básníkova, že prý byla noc pěkná a skoro teplá. O vánocích? Básník náš měl na mysli, jak výborně povedlo se *Sv. Čechovi* »Ve stínu lípy« charakterisovati jednotlivé postavy venkovské delším vypravováním, jež jim vložil v ústa — a chtěl podati něco podobného. Ale při tom nedobře volil okol-

nosti, za nichž se s postavami, jež chce zachytiti, sešel. Ostatně též pravdě nepodobno, že by venkované — staří — pouštěli se do tak širokých rozhovorů, před kostelem, kde již počínají modlitby a služby. Básník sám tak dlouhou dobu, za všech těch rozmluv dlouhých, stojí venku, v zimě o vánocích před kostelem. (Maně nám připadla otázka, jak to, že vše, co tu široce v básni vypravuje, zdálo se autoru za tak krátkou dobu, co byl »na cestě« ve chrám svatovítský?)

Přednosť básně je věrné vylíčení postav, zmíněného již strýce »písmáka,« Crhy, plného vtipův a šprýmů, starého politika, vdovy Matúškové. Mile se dotýká pěkná vzpomínka na učitele Vendelína; tklivosti působí verše, jež básník věnoval postavám starostlivých rodičův.

Co se týče zmínky »písmákovy« o slavných bohoslužbách, dobře se hodí k povaze tohoto maloměstského »protestanta;« ale zmínka ta neslouží účelu, k němuž ji básník použiti mínil, míníme specialní záměr básníkův, naznačený na témž místě. — Celkový úsudek o této dosud nejobšírnější poetické skladbě nadaného básníka zněl by asi v ten smysl, že bychom si přáli, by básník nenechal ladem ležeti pěkné nadání epické a podal nám více tak realisticky pojatých — jen lépe popracovaných — plodů. V lyrice nemá téhož zdaru. Ač není báseň bez vad, má výborné jednotlivosti: dobře kreslí typy venkovské a zachycuje humor našeho lidu. Že celek vložen v rámec zdání, nikterak básni neprospívá. Také verš není všude plynný. (O. p.)

Zlatou stezkou. Sonety *Xavera Dvořáka.* (Č. 1. „Nové salonní bibliotheky,“ vydávané redakcí *P. Karla Št. Vodičky* v Krnově.)

K salonním, kabinetním, národním, drahým, laciným a všelijakým jiným knihovnám přibyla »Nová salonní bibl.,« redigovaná Karlem Štěpánem Vodičkou v Krnově; první její číslo koluje po veřejnosti. Jako nejprvnější ukázka nové bibliotheky číslo první nás velice zajímá, i dlužno promluviti o něm šířeji, ale také o nové bibliothece zvláště se zmíniti. Promluvíme nejdřív o prvním čísle a pak o zmíněné bibliothece.

Na titulu knihy či díla většího nebo menšího nezáleží, nicméně nadpis »Zlatou stezkou« živěji na novou sbírku básní upozorňuje, kterouž z valné řady znělek uspořádal mladý básník Xaver Dvořák.

Ku knize na více částí rozdělené uvádí básník čtenáře »Prologem,« v němžto, hledaje ztracený ráj, dí:

Na kraji propasti jsem stál, jež dělí
zem od nebes — již klesal duch můj smělý —
tu klesl jsem a k Tobě volal v stesku,

a náhle z hlubin jako kouzlem blesku
se vzpjala zlatá stezka v strany obě:
tou stezkou, Matko, byla „láska k Tobě!“

Míniť zde Matku boží, Pannu Marii, k níž sonety celé knihy se odnášejí.

I. oddíl, »Obraz Madonny,« lépe by se zamlouval, kdyby sonety vyznívaly v iambech a nikoliv u verších adonických. Líbily se nám obzvláště sonety »Co šumí listí« (str. 17.), »Otázka« (str. 20.), »Svatá stráž« (str. 21.); v této poslední básničce právě závěrečný verš jest škubaný a celku nemálo vadí:

V dědinku hledím — touha mě jímá:
jak se jí klidně, tichounce dřímá,
když jí Tvé, Matko, oko — sny střeží.

Budiž sonet sebe zdařilejší, podobný závěrečný verš všecko pokazí. — Sonet »Záváto všecko« žalně končí, a to jest chybné; právě zde měl básník pohnutku a příležitosť, v Matce boží najíti za všecko zaváté štěstí náhradu a sonet, jinak pěkný, smířlivě, konejšivě zakončiti.

Ve II. oddílu, »Reminiscence na Píseň písní,« jsou básně dobré, ač postrádají větší ráznosti; básník měl mystický význam i dojem těch oněch míst písně písní určitěji projádřiti; sonety tohoto oddílu splývají v lahodné sice, ale ne příliš účinné parafrase. K lepším básním počítáme: »Ó znám Tě« (str. 31.), »Sonet o Tvé kráse« (str. 32.), »Ó mluv, má Paní!« (str. 34.), »V touze« (str. 36.), »Tam v stínu počkám« (str. 38.).

Oddíl III., »Růženec,« poskytl básníku themata přístupnější, z nichž dobrá polovice zdařilých sonetů vypučela. Velebny jsou myšlénky v sonetu na tajemství »S kterým Jsi Alžbětu navštívila!« (str. 45.). Krásnou znělku na tajemství »Jehož Jsi, Panno, v chrámě nalezla!« (str. 48.) básník nevhodně zakončuje myšlénkou truchlivou, jakž to již jinde vytknuto bylo; básník měl přestati na radostném shle-

dání Matky se Synem, ale nepřidávati k radosti trpké poznámky:

> Jest radosť jako záře úsměvu,
> jež na rty naše jenom v letu splývá
> a za ní bol jde a se hořem stmívá.

Tajemství »Jenž se krví potiti ráčil!« (str. 49.) přepěkně motivováno: útěchou Páně v úzkostech smrtelných jest — láska Matčina. Rovněž v tajemství »Jenž bičován býti ráčil!« (str. 50.) Kristus klidně trpí, aby nerozmnožil bolesti Matky své. V tajemství »Jenž těžký kříž nésti ráčil!« (str. 52.) vhodně pojato spoluutrpení Matky boží: Syn nese kříž na ramenou a Matka — v srdci. V tajemství »Jenž Tě, Panno, na nebe vzíti ráčil!« (str. 57.) vrcholí krása básnická v touze po nebi, poněvadž tam dlí Matka boží. V sonetu na tajemství »Jenž Tě, Panno, na nebi korunovati ráčil!« (str. 58.) jest zbytečný a neoprávněný přídavek před závěrečným veršem poslední strofy: »Ó klekněte!«; ba bez něho byl by závěrek jednodušší a proto účinnější. V závěrečném sonetu tohoto oddílu »Requiescant!« (str. 59.) nebylo básníku třeba volati neurčitě:

> Snad jednou někdo, duše opuštěné,
> se na mě v chvíli své též rozpomene.

Proč se neobrací přímo k Panně Marii, když o ní již mluví?

Podlé skromného soudu našeho jsou v »Růženci« nejlepší sonety celé knihy.

V oddílu »Salve Regina« (str. 63.) jsou také zdařilé sonety, ale básník jest látkou jakoby umožen. V sonetu »Salve Regina« jak o nejidealnější královně básník o Matce boží praví:

> . . . náhle zaplála jak zábřesk zlatý
> a rozechvěla srdce lidu mělká —
> ne mocí žezla, ale — láskou velká!

Nejasný jest sonet »Mater misericordiae« (str. 64.); v sonetu »Salve« (str. 67.) ruší se dojem básně nebásnickým závěrkem: »proč jediný jen člověk Tobě klne?!« — »Exsules filii Hevae« (str. 69.) nezamlouvá se, jelikož básník této trpké pravdy ničím nezjemnil. Mile dojímají sonety »Vita! dulcedo!« (str. 65.) a »Virgo« (str. 75.).

Oddíl »Legendy« obsahuje sonety skrovné ceny, ana již forma sonetu epice nevyhovuje; ale líbiti budou se každému čtenáři »Slzičky Panny Marie« (str. 80.) a »U hrobu Marie Panny« (str. 86.).

Poslední oddíl »Zlaté stíny« směrem i obsahem druží se k oddílu prvnímu. Líbí se nám tu »Královně máje« č. II. (str. 90.). V sonetu »Starý obraz« (str. 91.) velmi pěkná jest myšlénka, ale sonet zůstane mnohému čtenáři nejasný. V »Mater dolorosa« (str. 94.) veršový rozměr ruší dojem dikce. Druhý »Sonet štědrovečerní« zase příliš elegicky končí; nechválíme toho, jako již dříve. Sbírku uzavírá klidný, dojemný »Epilog.«

Prošedše jednotlivé oddíly, dovolujeme si povšechný úsudek vysloviti: Xaver Dvořák jest básníkem nadaným; jeho sonety vynikají po valné části krásnými myšlénkami, ale jsou ještě mladým, nevykysalým vínem, plny mladického neklidu, málo řízny a prohloubeny. Básník vyvolil si předmět vznešený, velebný, ven a ven poetický, leč choulostivý. Napsati dlouhou řadu sonetův o Matce boží, není hravou věcí, mají-li básně býti zdařilé. Sbírka mohla býti alespoň o polovici menší; básník mohl a měl vybrati nejdůležitější tajemství a nejskvostnější myšlénky, odnášející se k panenské Mateři boží, i měl je co možná prohloubiti a co nejsvědomitějším rouchem zevnějším okrásiti, pak mohla sbírka nabyti daleko větší ceny: jinak nebylo lze, aby se básník ubránil šablonovitosti, umdlení v jednostejné práci i aby předešel znechutění u čtenáře, k čemuž výhradná forma sonetu valně přispívá. Dlužno uznati, že dikce sonetů jest básnická, než dosud neustálená, přeplněná; odporučujeme jarému básníku co možná průzračné, plynné verše, netrhané, jasné věty a správné rýmy. Rýmů nesprávných našli jsme ve sbírce dosti, i verše tvrdé, avšak zvláště ničeho neuvádíme, upozorňujíce pouze, že sonet již svým složením nutně vyžaduje nenucené blahozvučnosti, že verše jeho mají býti iambické a rýmy ženské.

Upřímně si přejeme, aby salonní i nesalonní naše čtenářstvo příjemně prošlo se Dvořákovou »Zlatou stezkou.«

Ještě několik slov o P. Vodičkově »Nové salonní bibliothece.« My nové této bibliotheky P. Vodičkovy nezavrhujeme, ale také se z ní netěšíme. Přes různé náhledy, kteréž by o potřebě podobné bibliotheky za našich poměrů literarních v různých hlavách povstati mohly, po-

strádáme poetické knihovny, kterouž by vydávali ti, jimžto na obnově mírné či lépe — ať užiji obvyklého a případného slova — panenské literatury záleží, jelikož v této příčině se stávajícími kluby či cechy literarními spříhnouti se nelze.

V literarních kruzích pražských, kde tak úpěnlivě žehrají na »moravskou« kritiku, bez odporu považuje se každé dílo, neseli se duchem křesťanským anebo postrádáli alespoň boucharonských frasí mladočeských, za nábožensky tendenční, třebas bylo umělecky zdařilé; tendenční publikace Vrchlického a moderní, věru nucený a přejedlý již husitismus ovšem tendenčními — nejsou! Zvláštní tedy bibliotheka poetická ve zmíněném smyslu nebyla by na škodu, neboť kruhy pracovníků kolem »Obzoru« a »Vlasti« vzrůstají; než v Krnově a za redakce P. Vodičky nová bibliotheka asi málo by prospívala. Předně třeba vyčkati času, až mladší síly seberou větší řadu prací, také nezbytna jest spolehlivá, osvědčená redakce, knihovna pak sama vycházela by nejvhodněji v Praze, aby se snadněji udržela na žádoucí rovni. Opravdu sine ira a jen ve prospěch dobré nové literatury přejeme si, aby P. Vodička v »Nové salonní bibliothece« nepokračoval, nýbrž péči tuto příhodné době a povolané redakci přenechal. Rozdíl jest: vydávati časopis náboženský a redigovati biblioth. salonní, jejíž nejpřednější a poslední podmínkou jest vytříbený vkus umělecký a poetická krása.

Fr. Kyselý.

Náš přítel Něklúžev. Komoedie o pěti jedn. od *Alex. J. Palma,* z ruštiny přeložil *Dr. Pavel Durdík.* (Č. d.)

Již z obsahu — jejž jsem za tím účelem, aby přednosti komoedie Palmovy poněkud vynikly, podrobněji pověděl, nežli zvykem bývá v toho druhu posudcích — možno poznati, s jak obdivuhodnou pravdivostí všecky povahy do nejmenších podrobností jsou nakresleny. Nežli však k jich zevrubnějšímu ocenění přistoupíme, vizme napřed, jaká vine se naším kusem základní idea a jakého došla dramatického zpracování. Přehlédněme k tomu konci stručně hlavní pásmo dějové.

Vážná, zbožná, sebezapíravá a obětavá, někdy ovšem i bujná Natáša zahoří hlubokou láskou k lehkomyslnému světákovi Něklúževovi, který pořád jen z banky peníze krade a je s hýřivými druhy a ničemnou ženštinou utrácí. Vznik této lásky padá před počátek kusu. Slyšeli jsme od tety Bělové, že Natáša v minulé zimě po tři večery na plesu téměř výhradně s Něklúževem se bavila. Jak tehda v srdci jejím tato láska vyklíčila a tak hluboké kořeny zapustila, básník nám nepraví, a naše kritika mu to také za chybu vyložila; ale učinil tak zajisté proto, že věc pokládal při povaze Natášině za samozřejmou. Jakým jevil se jí asi tenkráte Něklúžev? Uvažme jen, jak otec její, který přece dlouhá léta pořáde mezi lidmi se pohybuje a hojnou tedy má příležitosť různé povahy seznávati, soudí ještě tehda o Něklúževovi, když tento Natáši, byv její přímostí a poctivostí překonán, veškeré své ničemné jednání odhalil. Když starý a světa velmi zkušený Laptěv vidí v něm muže řádného, bystrého a podnikavého, všude důvěry a dobrého jména požívajícího, a toliko jednu při něm vadu nalézá, že je totiž přílišným světákem, k čemuž dodáváme, že byl Něklúžev také krásné postavy a uhlazeného chování — jak neměl zaujati srdce prosté jeho a nezkušené dcery, která svět a lidi málo zná a mimo to — což velice padá na váhu a slyšíme z úst jejích hned na počátku dramatu — životem prázdným, všedním je obklopena a tuto prázdnotu trpce pociťuje? K otázce tedy (učiněné Zákrejsem v »Osvětě« r. 1887. str. 564), jak se to stalo, že dívka tak velikých předností zamilovala se do člověka tak ničemného, prostě odpovídáme: Život, skutečný drsný život, jejž nám zde Palm pravdivě předvádí, zastihuje dívky ušlechtilých povah často takovýmto neštěstím; i běží tu jen o to, zda bude míti taková dívka dosti vůle a odhodlanosti, aby zjednala si včas úplnou znalosť povahy milencovy, a jak zachová se k němu, seználi v něm člověka ničemného, ale nápravy schopného. A tím ocitáme se hned u hlavní myšlénky, která jest vzácným jádrem našeho dramatu. Ale nepředbíhejme.

Nám zdá se tedy vznik lásky Natášiny zcela jasným a přirozeným. Než jak vede si Natáša v této své lásce?

Dobře ví, že Něklůžev vede život světácký a že má nekalý poměr s paní Stavickou; obě tyto věci nutí ji, aby lásku svou zapírala, chová se proto k němu delší čas odmítavě. Při povaze její stává se však tato přemáhaná, zapíraná láska tím hlubší: jen tak si vysvětlíme onen vroucí projev tajené lásky, kde sama jsouc s jeho podobiznou, ji líbá a k ní nejněžnějšími slovy hovoří. Neméně jest u takové dívky přirozeno, že pozvání Neklůževa, by jej v nové jeho ville s otcem a tetou navštívila, dlouho odpírá, ač dychtí po příležitosti, jeho srdce a povahu jasně poznati. Tu paní Stavická, která by Něklůževa ráda bohatě oženila, doufajíc, že s ním pak bude dále cizoložiti, svou chytrou, vypočtenou řečí učiní ji trapný tento stav nesnesitelným. Nataša odhodlá se všechno zvěděti od samého Něklůževa.

Tak dostál básník úkolu prvního jednání měrou dokonalou. Především podařilo se mu náš interes k hlavní osobě Natášině mocně upoutati. S živým napjetím sledujeme tajenou její lásku; činíme si otázku, k jakým asi koncům povede, když k ní tak prohnaná žena Natašu co nejúlisněji podněcuje, i bojíme se zároveň, aby tato vzácná dívka láskou nenaklonila se k muži nehodnému.

S povahami čelnějších osob jsme dostatečně a vždy zcela dramaticky seznámeni, jednu toliko vyjímaje, Něklůževa samého. Tento totiž v 1. jednání nevystupuje, a to bylo také našemu dramatu jakožto poklesek proti technice divadelní vytčeno. Myslím, že tato odchylka od běžného pravidla je bezvýznamna; slyšíme o něm z různých úst tolik, že ty stránky jeho povahy, které světu na oči staví, jsou nám zcela jasny. Více prozatím nepotřebujeme.

V druhém jednání dovídá se Nataša, že ten muž, k němuž tak hlubokou láskou přilnula, je zlodějem a prostopášníkem, který bez všeliké k ní lásky na to špekuloval, aby jejími penězi od provazu neb od Sibiře se zachránil. Podlé své mravní přísnosti měla by se od něho odtrhnouti, třeba by srdce její sebe více při tom krvácelo. V jejích trhaných slovech vidíme jasně tento boj duševní se obrážeti. Když však slyší, že Něklůžev ve zkroušené zpovědi trpce na svůj dosavadní život žaluje a ji opravdově začíná milovati, tu láska její, která prvním dojmem hrozné zprávy silně byla otřesena, znova vyšlehne, ba nyní teprve v jasné objeví se záři. Rázem odhodlá se, že jej buď zachrání, nebo všechny útrapy vyhnanství s ním bude sdíleti.

Toto jednání je ze všech nejpůsobivější. S jak překvapující znalostí psychologickou vzbudil básník úplný převrat v duši Něklůževově! Již rádi věříme, že tento kus učinil tak ohromný dojem na pražské obecenstvo. Ale snad tímto velebením Palmova realismu přepínáme a násilně oči zavíráme před zjevnými toho důkazy, že básník děj a povahu Natášinu valně zidealisoval, ba zromantisoval? Neníli — táže se kritik v »Osvětě« (str. 565.) — Natášina láska naskrze výstřední a tudíž pravdě nepodobna? »Jeli uvěřitelno, že dívka půjde v noci jen tak s mužem v odlehlé místo parku, nebo že bude spíš očekávati vysvětlení o tom, jaký je člověk, nežli že se bude těšiti z jeho lichotného vyznání lásky? A přece se výjevy Natášiny obecenstvu líbí, a to ze žádné jiné příčiny, než proto, že z nich romantické kouzlo silně dojemného idealismu vyzařuje.« S těmito úsudky nemožno nikterak souhlasiti. Zákrejs měl tu patrně na mysli obyčejná naše děvčata, která již od malička opatrnými matinkami k tomu jsou vedena, aby v ničem společenských pravidel sebe malichernějších nepřekročila, ať to se srdcem jejich a povahou dopadá sebe hůře. Taková dívka, jsouc ovšem zcela nesamostatna a hlavně k tomu vychovávána, aby se brzo a výhodně provdala, neprovinila by se snad proti onomu společenskému předpisu — co by tomu řekli lidé? Pravím »snad;« neb i u nás o různých slavnostech a výletech takové ze slušných rodin párky za krásného večera v zahradě se procházející nejsou nijak neobyčejny. Taková by zajisté také ohnivé vyznání lásky s blahou rozkoší poslouchala, ničeho více zvěděti nežádajíc; takové by pak arci sebe horší minulosť nápadníkova, pokud ji ostatní svět nezná, zůstala hustým závojem zastřena. Myslím však, že by taková dívka náš interes sotva mocněji dovedla vzbuditi, a básník by ji stěží mohl učiniti hrdinkou svého

dramatu. Ale Natáša je dívka nevšední, samorostlá, bez mateřského vychování, povahy samostatné, společenských předpisů, které tak rády a často zbytečně každý krok dívčí upravují, nehrubě dbající. Takovéto povahy i u nás se vyskytují, na Rusi však v měšťanských rodinách jsou jistě mnohem častější. Kterak možno očekávati, že by taková dívka, vědouc nepěkné zprávy o tom muži, k němuž hlubokou, ovšem tajnou, chová lásku, nechopila se i v takový čas podávané příležitosti, aby se o pravé povaze jeho přesvědčila? Nebo že by kochala se v ohnivém jeho vyznání lásky? Zda není dále z její povahy náležitě zdůvodněno, že, vidouc v něm blahodějný převrat a věříc pevně v jeho stálosť, ač slyší z úst jeho podezřelá slova, že snad již zítra opět začne páchati podlosti, odhodlává se vykonati pro něj skutek nejvýš obětavý? Zkrátka, nevidím zde nikde nic romantického; všechno zdá se mi zcela přirozeným a pravdivým.

V třetím jednání snaží se Natáša otce přiměti k tomu, aby Něklůževa svými penězi zachránil.' Otci však, poněvadž se zatím o podvodech jeho v bance dověděl, je pojednou muž ten, kterého maličko před tím velmi vychvaloval, již jen prohnaným padouchem. Marně se ho Natáša se vší rozhodností ujímá a jeho špatné jednání vysvětluje. Nemohouc otce obměkčiti, pevně mu oznamuje, že je odhodlána jíti za Něklůževem do Sibíře. Tu sezná z jeho lístku, že muži tomu, pro něhož chce i starého otce opustiti a v život strastiplný se vydati, hlavně na tom záleží, aby se jejími penězi od Sibíře zachránil. Láska její je tím prudce otřesena; vidí, že Něklůžev jednání jejího nechápe.

Jak z tohoto přehledu je patrno, také děj třetího jednání zcela přirozeně se rozvíjí. Povahy všech tří osob: Natáše, Laptěva, Bělové jsou do nejjemnějších odstínů psychologických pravdivě nakresleny. Toliko jedna věc snižuje maličko vysokou jinak cenu tohoto jednání. Nelze totiž zapříti, — uznávám tuto výtku Zákrejsovu za správnou — že jest tu mnoho dramaticky jaksi planého.

Zvědavé otázky tety Bělové, která by ráda domnělou »hanbu« Natášinu vypátrala, její vzpomínky na mladá léta, jak tehda ženich její k ní se choval, Natášino bujné s ní zahrávání — to vše slabě souvisí s hlavním pásmem dějovým, vyplňujíc toliko dialogicky dobu až po návrat Laptěvův z banky. Sluší však zase vyznati, že tato zástavka dějová živým dialogem velmi obratně je zakryta, a že rozmluvy tu vedené přispívají k charakteristice obou osob měrou znamenitou. (O. p.)

Barevné střepy. Nová prosa *J. Vrchlického* (1885.—1887.). „Kabinetní knihovny" sv. XXVIII.

Jest to sbírka menších prací, jež dělí se na dva díly: I. obsahuje 7 kreseb a povídek, II. 10 básní v prose.

První kresba prvního dílu nadepsána jest názvem celého díla: »Barevné střepy« a líčí se v ní, kterak umělec malíř podává dva barevné střepy z rozbitých skleněných nádob, modrý a červený, mladé dámě, majitelce velkého panství, která již v pensionatě »Nesnesitelná« zvána byla, a která nalézá se ustavičně v pessimistické náladě, a vybízí ji, aby jen skrze ty barevné střepy podívala se na svět, že se jí hned v lepším, byť i falešném světle objeví. Dokazuje pak malíř ten v dalším hovoru slečně, a to také, tušíme, chce i p. Vrchlický touto prací ducha svého básnického dokázati nám, že na světě »Umění nebo láska, něco býti musí, neboť by to bylo k zbláznění. Umění je modré, láska je červené sklo, jímž se díváme na svět . . . Je to ovšem illuse, ale což není illusí všecko? . . .« — V druhém článku: »Kytice fialek« léčí prof. Fambri markýze San Giorgio vypravováním příběhu ze života svého ze žárlivosti, přinášeje dceři bývalé své snoubenky kytici fialek, ve veřejné přednášce mu proti vůli matky hozenou, nazpět. — »Pro slepici« jest obraz smutný ze života rodiny cikánů za dob poddanosti, kterou úředníci vrchnostenští pronásledují, kněžna však proti vůli knížete v ochranu svou béře, novorozeňátku cikánskému kmotrou při křtu jest a otci dítěte dovoluje na panském dvoře slepici pro šestinedělku si chytiti. Při tomto skutku dopadne jej o dovolení kněžnině nevědoucí vrchní, a na jeho povel čeleď

dvorská cikána honí a do smrti utluče. Kněžna na vrchního se hněvá, kníže jej však za skutek ten potají chválí! — V povídce: »Štědré večery přítele Onorata« dokazuje se nám, že i revolucionář a Garibaldista může míti srdce citlivé, které láskou k rodičům něžnou oplývá; neboť Onorato již jako seminarista z ústavu utíká, jen aby s matkou svou mohl slaviti štědrý večer; a jako muž, který mravně i politicky bouřlivý vede život, přichází každoročně o štědrý večer do rodné visky své modliti se na hrobě svých rodičův, a tak slaviti štědrý večer! — Jen »Ty knihy« byly příčinou, že poštovní official Sehnoutek každý zbývající groš na ně vynaložil, a že po smrti jeho rodina jeho v děsné bídě uvázla. »Ty knihy« byly příčinou, že Sehnoutkův synáček Petřík po nich neunaveně se shání, a »ty knihy,« které hezká Cilka, sestra Petříkova, v dobu nejvyšší nouze antikváři prodává, byly příčinou, že si svobodný domácí pán, v jehož domě Sehnoutkovic bydlili, Cilku za manželku béře a vší bídě rodiny té konec činí. — »Blouznivá Běta« až příliš naturalisticky líčí nám, kterak osoba blbá po třikráte stala se matkou! — V obraze ze života maloměstského: »Živé obrazy« odhaluje nám spisovatel rodinné tajemství a nesrovnalosti manželské. Osoby zde jednající jsou dle samého výroku jedné z nich »smutné figury.«

Druhý díl »Barevných střepův« obsahuje, jak nahoře již praveno, deset kratičkých básniček v prose. Hned první psána tonem Vrchlickému obvyklým. Obsah její jest tento: Poněvadž Mojžíš rozkázal učiniti nádržku k očistování levitů z kovových zrcadel žen a dcer israelských, vidí v nádobě té očisťující se levité obrazy nahých žen a dívek, které druhdy v zrcadlech těch se shlížely, a obrazy ty je k nečistotě svádějí, a to je: »Pomsta hmoty.« — Mile dojímá »Smutný dopis.« Básník z okna bytu svého pozoruje na protější straně domu starou služku, která, mezi tím co páni její na procházce dlí (a je to v nedělní odpůldne), namáhavě a s pláčem nějaký hotoví dopis. »Bůh sám ví, co psala a proč plakala. Nešťastná však byla zajisté.« — Ostatní statě jsou opravdu jen barevné střípky. *—dr—*

Gedankenlese aus Shakespeare's dramatischen werken nach der deutschen übersetzung von A. W. Schlegel und Ludwig Tieck. Ausgewählt und systematisch geordnet von *G. Mühry.* Hameln. Str. 278.

»Shakespeare — bez konce« opakuje se stereotypně při nových dílech o něm jednajících již po hezkou řadu let. A zase se k němu vracejí, ano jakoby dosud nic nebylo se stalo, zvláštní společnosti v Anglii a Německu ze základův úsilovně pracují o všestranném probádání a takořka diplomatickém pověření života a spisův jeho. To zajímá ovšem jen odborníky; širším vrstvám stávají se úsloví jeho slovy perutými, kéž by jen mezi nimi bylo více myšlének jeho! Jestiť v nich — mimo jiné příčiny — nevyčerpatelný poklad psychologických úsudků, ne z psychologie nastudovaných nýbrž psychologii divinatoricky podávaných. A co do šířky myšlénkového obzoru jeho, známo, že se stejnou znalostí života probíhá společnosť lidskou od královských komnat až do zákoutí chuďasů; všechny snahy nabyti odtud nějakého světla ku poznání osobních poměrů Shakespeareových proto byly marny. Jedněm líbil se jakožto advokát, druhým jakožto potulný herec, jiným jakožto skromný občan bídou stíhaný atd. — a každý z nich měl pádné důvody čerpané ze zevrubných charakteristik v dílech jeho životné pravdivosti. Ano též o náboženském jeho vyznání — ač zdají se mi důvody spisovatelů dokazujících, že byl katolíkem, přesvědčujícími — i o tom dlouhý spor, vedený s velkou důkladností dosud nepokládá se za vyřízený, a to nikoli nedostatkem příslušných míst: pouze zevnější svědectví působí tu obtíže.

Sbírka nadepsaná, o níž referuji jen proto, že byla za tím účelem redakci zaslána, z bohatého myšlénkového pokladu děl Shakespeareových podává výbor, spořádaný v 7 oddílech: Člověk, státy a národy, umění a věda, příroda, čas a věčnosť, průpovědi, charakteristické výroky. Idealem takové sbírky nejsou; jsou jen výstřelkem moderního encyklopaedického vzdělání, avšak výstřelkem nynější době již nezbytným. Lépe zajisté jest díla *Sh.* pročísti a myšlénky ony si poznamenati a pokud možno pamatovati; tak zajisté dojdou lepšího poroz-

umění a mají hlubší účinek. Z té příčiny alespoň to chváliti třeba v této sbírce, že každý výňatek jest zevrubně citován a jmenována osoba, která slova ta pronáší; kdo poněkud zná charaktery dramat *Sh.*, snadněji se vmyslí v dosah toho kterého výroku. Že v takové sbírce viděti někdy také »honbu za myšlénkou.« rozumí se samo sebou; ostatně dostál spisovatel svému slibu, že vynechal všechna místa rozpustilá a urážlivá

R.

Knihovna prostonárodní.

Ottova Laciná knihovna národní.

Čís. 82. „Ze starých pamětí.“ Napsal *Kolda Malínský*. V Praze. Str. 450.

Kolda Malínský v Ottově »Laciné knihovně národní« spojil dvě historické povídky, obsahem tvořící jedno vypravování, v jeden celek; jména jich jsou: »Syn direktorův« a »Dcera emigrantova.« Látka vzata z třicetileté války.

Syn direktorův, mistr Jan Šultys z Felsdorfu, byl vyžádán od měšťanů slanských za rektora tamnější školy. Nový rektor nepočínal si na novém svém působišti, jak zasluhovalo jeho povolání, ale to nevadilo, by nepadl do oka odkvétající bohaté vdově Anně Mouchovské, až byla svadba. Slanští přidali se k direktorům, jichž členem byl též otec mistra Jana. Na Bílé hoře zle se odbojníkům vedlo, za nedlouho však také jejich spojencům. Město Slaný těžce pykalo za své účastenství v odboji. Mistr Jan, když obrátil se jiný vítr, ač byl synem direktora popraveného, stal se katolíkem, k čemuž přemluvil i svou manželku. Zároveň s mistrem Janem ve Slaném usadil se dobrodruh Václav Ignacius, který na Šultysovu přímluvu stal se custodem školy slanské, ač v pravdě byl zpravodajem katolíka Jaroslava Bořity z Martinic, vladaře domu smečenského, který po bitvě bělohorské jako za odměnu učinil jej purkrabím ve Slaném Purkrabímu zalíbila s Markétka, dcera varhaníka Eliáše, požádal o ni, ale když mu přislíbena byla, za krátko jí povrhl. Stalo se to takto: Dostal se mu do ruky list, z něhož vyčetl, že Helena, domnělá dcera Anny Mouchovské jest dcerou psaného Vodolána Pětipeského, ačkoli dříve Jaroslavovi Bořitovi dokazoval, že Helena Pětipeského z Chýš mrtva, čímž pomohl mu k četným statkům. Nyní jiný v něm uzrál úmysl, »získati přízně Heleniny a s ní pak statku Blahotic.« Ale přičiněním mistra Šultysa, přítele Václava Ignacia, jemuž Václav pomohl k primatorství ve Slaném, se tak nestalo. Týž Šultys panu Bořitovi udal na Václava Ignacia, že chce nabyti statků Heleniných, ačkoli ví, »že stavem sobě nejsou rovni.« Mistr Jan též byl zaslouženě očerněn u vladaře smečenského. Oba proto byli potrestáni, totiž »aby do osmi dnů města i statků svých pod ztrátou hrdla navždy prázdni byli.« Šultys z Felsdorfu, syn direktorův, odstěhoval se s novou manželkou do Prahy, kdež časem zastával ji v obchodě hokynářském . . .

Konec osudů Václava Ignacia vypravuje druhá povídka »Dcera emigrantova,« jménem Magdalena Pelargovna. Táž otce svého neznala, v kolébce opustil ji a odebral se mimo vlasť. Magdalena byla horlivou katoličkou. Zradila emigranty, kteří došli do Slaného, mezi nimiž i otce. Konečně otce slepého nepoznána vodíc, smyla svou vinu. Václav Ignacius povolán opět do služeb syna Jaroslava Bořity, p. Jiřího Adama, byl purkrabím na Smečně, kdež vladařila komtessa Kateřina, která láskou zahořela k hudebníku svému Filipu Machaoniovi. Pro různosť stavů slíbili si pouze přátelství. Sličný Filip Machaonius nebyl též lhostejným Magdaleně, dceři vypuzeného Václava Pelarga. To popudilo Václava Ignacia proti muzikusovi vladařky Kateřiny, žaloval na něj, ale když jeho nekalým záměrům se nedařilo — oběsil se.

Kolda Malínský patří k lepším pěstitelům povídky historické. Dříve než co napíše, připravuje se k tomu bedlivým studiem. Ve svých povídkách napodobuje i slohem i řečí tehdejší dobu. Rovněž i kulturnímu životu bývá věnována náležitá píle. Povahopisům dalo by se častěji něco vytýkati, tak v našich »Starých pamětech« zvláště Magdaleně Pelargovně. Kněží katoličtí ve jmenovaném spise jsou vylíčeni dle známého receptu, jakého užívají povídkáři »při katolických knězích z dob utrpení.« Vypravování mohlo by jíti rychlejším tempem. Tiskových chyb jest dosti.

J. V.

Hlasy katolického spolku tiskového za rok 1888. V Praze.

Č. 1. „Dílo lidí." Obrázky ze smíšené osady a ze světa. Napsal *Edvard Brynych.* Str. 246.

Ke spisu »Kříže a kalichy,« dočkavímu se za krátko druhého vydání, přiružil E. Brynych nové vypravování, zaývající se touže látkou jako první pod ázvem »Dílo lidí.« Předmětem obou pisů jest náboženství. Pan spis. způobem sokratickým dává zastávati svá čení katolíkům, členům vyznání helvetkého, augsburského, ba i anarchistům, nichž konečně vítězí učení církve katocké jako jediné pravé, od Boha založené, dílo pak lidí,« t. j. ostatní vyznání, ponáhlu se boří . . .

Dílko zbudováno na odborných studiích ohosloveckých a psáno objektivnou věcostí. Smíšeným osadám zvláště přijde elmi vhod. Sloh jest jadrný; způsob vyravování jest z většiny dialog. Mluvě ohla věnována býti větší píle, jaké zaluhovalo »Dílo lidí.« *J. V.*

Národ. Občanský kalendář na přestupný rok 1888. Ročník čtvrtý. V Praze.

»Národ« patří mezi nejmladší naše alendáře. Nastoupil teprve svou čtvrtou ouť, kterou můžeme celkem nazvati ťastnou. Obsahuje ročník tento deset ací. »Jan Mydlář,« obraz *Fr. Chalupy.* Paní vrchňová,« povídka od *V. Lužické.* Kvas krále Václava,« báseň od *K. V. Raisa.* »Holub mstitel.« Z panského záší, napsal *R. J. Kronbauer.* »Každých eset minut...« Ze Špilberských kasamat, apsal *R. J. Filipenský.* »Silvan,« obrázek e severní Ameriky od *F. G.* »Není hopodářství jako hospodářství,« obrázek *Fr. Chalupy.* »Socha štěstí« od *L. Jesenkého.* »Jak lze poněkud alespoň předejíti zniku (!) nemoci padoucí« od *MDra. Č. Křížka.* Poslední touto prací, která vyata jest ze spisu »Českým paním,« zatoupeny jsou jediné poučné články v kaendáři tomto.

Výše uvedené práce, ač celkem ádných hlubších myšlének ani zvláštího poučení neobsahují, jsou dosti pěkně sány a poskytují čtoucímu pěknou záavu. Z nich vynikají »Paní vrchňová,« čící kletbu mamonu; »Holub mstitel,« e kteréžto práci naznačena jest moc hlasu svědomí, a nejobsáhlejší práce celého kalendáře »Silvan,« v níž seznamuje se čtenář s poměry v jižních státech severní Ameriky. O hrůzách Špilberských kasamat dovídáme se v práci »Každých deset minut...« Slabší práce kalendáře tohoto jsou: »Jan Mydlář,« »Není hospodářství jako hospodářství« a »Socha štěstí,« kteroužto jsme již jinde dříve četli.

Správnosti jazykové bylo dosti šetřeno. Sloh jest přiměřený, lidu srozumitelný. Více poučných článků nebude kalendáři tomu nijak na ujmu.

Kalendář »Národ« vyniká hojností vyobrazení, vyobrazení pěkných, k nimž jest vždy připojeno vysvětlení. Nacházíme zde podobizny zasloužilých mužů (J. J. Kolar, J. Zeyer, K. Jonáš, Fr. Pravda, F. Čenský, J. Fügner a m. j.), obrázky dějepisné (5) a přemnoho obrázků rozmanitých, vesměs pěkných. Jsou to sice mnozí staří známí ze »Světozoru,« »Jarého věku« a j., ale to jim nijak není na ujmu.

Celkem zasluhuje čtvrtý ročník »Národu« odporučení, a doufáme pevně, že i příští ročník za tímto pozadu nezůstane, spíše že nad něj ve mnohém předčí.

J. Novodvorský.

Časopisy.

Štěpnice. Časopis pro mládež československou. Příloha časopisu „Škola a život." Redaktor *Karel Vorovka,* professor c. k. učitelského ústavu v Praze. Ročník XXXIII. 1887.

Tento ročník »Štěpnice« obsahuje většinou články zábavné. Obsah všech však poskytuje mládeži vhodného poučení. Z veršovaných příspěvků, jichž jest 26, nejobsáhlejší jest veršovaná báchorka *B. Klimšové* »Tři perly.« Příkladná láska matky k synovi a syna k matce jest obsahem jejím Kromě práce této podala Klimšová ještě dvě přání a čtyry básně. Práce její jsou dobré. Pěkné jsou práce *Nečasovy* a *Jiránkovy.*

Ze článků prosou psaných vynikají obsahem svým: »Nevčasný žert« od *F. J. Andrlíka,* jímž naznačeno jest, jak zhoubný účinek může míti strašení dětí, »Jinému kdo škodí, sobě nejvíce škodí« od *J. K. Hraše* a »Příhody pavouka domácího« od *Pölzelbauerové.* Poslední práce zasluhuje

zvláště, aby na ni bylo upozorněno. Vypravování jest poutavé, a mládež poznává hravě život našeho pavouka domácího. Práce *J. V. Nováka* »Ze staročeských rozprávek« obsahuje deset poučných příběhů. Výstražná jest *B. Lesnákova* povídka »Dostal za vyučenou,« kterou by mnozí mladí nerozvážlivci čísti měli.

Překlady zaujímají v ročníku tomto dosti místa. Jest jich sice jen devět, jsou však za to obsáhlejší. Obsahem zůstávají celkem za pracemi výše uvedenými, nenacházíme v nich nic závadného, mohou se dáti mládeži ku čtení. Nejobsáhlejší jsou: »Paša pasákem,« »Jakub« a »Mezi nebem a zemí.«

J. Vlk uveřejnil v tomto ročníku čtyry početní oříšky, na nichž mládež důvtip svůj brousiti může. Všechny jsou ve verších a odporučují se.

Písní i s nápěvy jest pět. Z nich vynikají »Zpěvy českých dívek« od *J. Paťhy* a »Žně« od *T. Duchácké*. Posledně jmenovaná pořadová hra dobře poslouží učiteli neb učitelce tělocviku.

Obsahem svým »Štěpnice« uspokojuje. I sloh jest přiměřený, srozumitelný, až na nepatrné výjimky. Hůře pochodila stránka mluvnická a pravopisná. Velikou toho vinu nese tiskárna. Chyb tiskových se jen jen hemží. Nejvíce jich nachází se v sešitě druhém. Není možno vytknouti všechny ty nesprávnosti, vzrostl by tím posudek tento velmi. Myslíme, že redakce povšimne si upozornění tohoto a bude příště pilněji k tiskárně přihlížeti.

»Štěpnice« hodí se mládeži vyšších stupňů, zvláště pak mládeži odrostlejší. Učiteli bude dobrou příruční knihou, ze které může mnohé ku poučení mládeže čerpati. Písně, v tomto ročníku uveřejněné, poukazují zvláště k tomu.

J. Novodvorský.

Naši mládeži. Zábavný a lehce poučný obrázk. časopis pro mládež dospělejší. Red. *J. V. Krátký.* Ročník XIII. V Praze. 1887.

Časopis »Naší mládeži« určen jest mládeži dospělejší, zvláště mládeži škole odrostlé. Určení svému časopis ten úplně vyhovuje. — Přítomný ročník obsahuje hojnosť příspěvků, jež činí zadosť požadavkům našim.

Veršovaných příspěvků jest 71, kromě 2, vesměs původní. Nejlepší jsou práce *Nečasovy* (20 pův., 2 přel.). Vynikají obsahem (láska k Bohu, vlasti, po krevencům a p.) i formou. Pěkné jsou té práce *B. Čermáka, Soukala, Nálevky* a

Z příspěvků prosou psaných, jich počet dosahuje téměř 200, jest velk většina původních, jen asi 10 přeložených. Již jména přispívatelů jsou dobrou zá rukou prací zde obsažených. Přispěli d tohoto ročníku kromě jiných: *K. V. Rai* (4 příspěvky), *V. Špaček* (1), *Č. Tonder* (5) *K. Čermák* (2), *B. Čermák* (6), *V. Petr* (4), *A. B. Šťastný* (4), *J. Šafránek* (3), *A. Svoboda* (3), *Fr. Polívka* (4), *Fr. Faktor* (3) *Drbohlav* (6), *Rosůlek* (6), *Wagner* (1) a m. j

Z povídek vynikají: »Dobré srdce, příběh ze života slavného houslisty Slavíka který vypravuje *K. V. Rais.* Od téhož spis jest obrázek z doby našeho probuzen »Primice u sv. Havla« (primiciantem by V. Nejedlý) a »Poklad,« vzor kněze lidu mila. Všechny povídky Raisovy vynikaj obsahem i formou. »Tajemný nález« o *K. Čermáka* jest pěkná archaeologick povídka, kterou čtoucí nabádá se, ab všímal si starožitností a hleděl je zachovati Mile pobaví žertovný obrázek »Lyon« o *Č. Kalandry.* Zhoubné působení školy šul fereinské vypisuje *V. Špačkův* obrázek z života »Nezapomněl.« Z moravských svýc obrázků podává *Č. Tonder* poutavé vypra vování »Synové Svatoplukovi.« Tklivý jes obrázek od *T. E Tisovského* »Král ptáků. — Pěkný příklad pilnosti a vytrvalost obsažen jest v povídce »Učeník« od *E Souvestra,* přel. *K. D. Pravčický.* Překla tento mohl býti plynnější. Práce *V. Petr* »Špička,« ukazující, jak záhubně působit může přezdívka, a »Jak bych se byl sta zrádcem,« napomínající k opatrnost v jednání s cizími lidmi, taktéž jso dobré.

Z článků děje-, země- a národo pisných, ač všechny na svém místě jsou vynikají »Obrázky novověké« (počtem 14) které podává *A. Svoboda.* Od téhož jes příkladný vzor »Trojhvězdí řecké sta tečnosti.« Vzpomínky na pravěk a z ces *K. Čermáka* »Nákolci« taktéž povšimnut zasluhují.

Vzory následování hodné staví s před oči v životopisech ve XIII. ročník »Naší mládeži« uveřejněných. Jest jic devět. »Karel starší ze Žerotína,« napsa *B. Čermák,* »Václav V. Rainer« od *V. A Černého,* »Ferd. Čenský« od *B. Čermáka*

Frant. Pravda« od *K. V. Raisa,* »Josef Dobrovský« od *E. Miřiovského,* »Některé drobnosti ze života Jos. Haydna« od *T. Vorbesa,* »Frant. Špatný« od *Fr. Zenkla,* »Petr Maixner« od *A. B. Šťastného* a »Wolfgang Amadeus Mozart« od téhož. Zvlášť pěkně zpracovány jsou životopisy »Karel st. ze Žerotína« a »Frant. Pravda.«

V článcích přírodopisných a přírodozpytných první místo zaujímají příspěvky *Fr. Polívky:* »Před zimou v přírodě,« »Jaké přípravy proti zimě konají rostliny,« »Ze života tří afrických ptáků,« »Zábavy při drobnohledu« (3). V »Zábavách při drobnohledu« mělo býti při rzi obilní pověděno, kde přezimují výtrusy jejı. Na téže str. (225.) mělo býti při I. obr. přidáno podrobnější vysvětlení.

Mnoho zajímavého obsahuje vypravování (dle francouzských pramenů) prof. *Ant. Sochora* »O lovu některých ryb mořských.« (O. p.)

Literarní paběrky.

Mosaika.

Smutné úkazy. O vánocích zaniklo »Paedagogium« Urbánkovo. Nestálo sice daleko na té výši, na které bylo za Lindnera,[1]) avšak zaniknutí jeho jest úkazem zajisté podivným. — *E. Jelínek,* jeden z prvních hlasatelů literarní vzájemnosti slovanské, redigoval dosud s péčí nemalou časopis, jenž v první řadě měl vzájemné poznávání se národů slovanských pěstovati. Byl to »Slovanský sborník,« vycházející u J. Otty. I tento časopis přestal r. 1888. vycházeti. — Jinde zase jiný úkaz. Redakce »Osvěty« připomíná při vydání I. svazku, že »nepřízní doby za posledních let odběratelstvo »Osvěty« tak prořídlo, že nutno jest vyhledávati mimořádné pomoci, aby exsistence listu byla uhájena« — i obrací se k dosavadním odběratelům s prosbou o rozšiřování časopisu. *x. y.*

* * *

Jak také možno psáti. Před několika dny četli jsme v jednom časopise: »Dne 5. t. m. oděl se opět staroslavný N. v háv slavnostní. Četné prapory, jimiž okrášleny byly budovy města, hlásaly, že, ač dnes den všední, předce pro N. dnem velmi slavnostním. Konalať se u nás způsobem velmi slavnostním řídká (?) slavnosť« atd. »Celá slavnosť měla ráz velmi srdečný, jako zajisté málokterá slavnosť v městě našem.« *x. y.*

* * *

Velice pěkně se vyjímají ohlášení knih na skladě v »Pokroku západu.« Neznáme obsahu nabízených knih a jenom dle názvu soudíme. Často lze čísti hned vedle sebe tyto publikace: »Svatá biblí pro zasmání.« Vykládá F. B. Zdrůbek (3 seš. po 20 kr.), »Druhá čítanka pro školy česko-americké.« podává F. B. Zdrůbek (týž, který píše biblí sv. pro zasmání. Ubohá mládež česko-americká!). »Svatý Antonín Paduanský, humoristické vylíčení slastí a strastí tohoto patrona« (128 str. 50 c.). — Kdo četš, rozuměj! *M. Z.*

* * *

Na otázku, proč tolik časopisů pro mládež i dospělé v české literatuře, odpovídá neznámý kritik v »Pěstounu« (r. V. č. 3.) velmi naivně: »Inu, Božíčku, aby bylo hodně mnoho redaktorů . . .« *M. Z.*

* * *

Velice zvláštní inserat přinesl »Hlas« (č. 218. r. 1887.), týkající se literatury české. Slyšte a divte se!

»Ctění páni spisovatelé, kteří nějaké spisy k vydání připravují a nakladatele postrádají, žádají se, aby své nabídky zaslali laskavě s udáním podmínek administraci tohoto listu pod schiffrou ‚Nakladatelství‘.«

Nedávno ještě nemohli spisovatelé nalézti nakladatele a teď se tito sami hlásí. Účinek inseratu byl jistě znamenitý. *M. Z.*

[1]) V jisté zvláště paedagogicky veledůležité příčině nelze tak říci. *Pozn. red.*

Různé zprávy.

Z přednášek univers. V Praze.

Ř. prof. *Hanel:* Říšské i právní dějiny německé; Encyklopaedie práva. M. ř. prof. *Čelakovský:* Dějiny práva v zemích českých. Ř. prof. *Zucker:* Právni filosofie. Ř. prof. *J. Durdík:* Logika; Soustava filosofie. M. ř. prof. *Masaryk:* Základové abstraktní psychologie. Soukr. doc. *P. Durdík:* O gymnasijní paedagogice. M. ř prof. *Hostinský:* Odborná esthetika; Dějiny hudby 19. století. Ř. prof. *Tomek:* Starší dějiny zemí mocnářství rakouského až do času císaře Karla IV. Ř. prof. *Emler:* O dějinách rakouských a pramenech jejich od stěhování se národů; O umění heraldickém; O regestech a návod k zhotovování jich. Ř. prof. *Goll:* Dějiny 16. století. M. ř. prof. *Rezek:* Dějiny války třicetileté v přehledu; Dějiny Evropy a zvláště mocnářství Rakouského od míru westfalského do konce 17. stol. Ř. prof. *Jireček:* Císařství byzantinské a jeho sousedé v 10. a 11. stol.; Zeměpisný přehled říše římské. M. ř. prof. *Palacký:* Fysikalního zeměpisu II. čásť geologická; geotektonika a stratigrafie; Asie; Historického zeměpisu III. čásť. Soukr. doc. *Píč:* O dějinách ruských. Ř. prof. *Kvíčala:* Historie lyrického básnictví řeckého a výklad vybraných básní a zlomků z oboru lyrického básnictví; Srovnavací historie literatury řecké a římské a výklad některých památek řeckých a římských k srovnávání zvláště způsobilých. M. ř. prof. *Král:* Dějiny bukolského básnictví řeckého a římského s výkladem o Theokritově dialektu a rozborem vybraných jeho idyll. Soukr. doc. *Novák:* Dějiny římské satiry. Ř. prof. *Hattala:* Nejdůležitější částky nauky o jednoduchých větách slovanských vůbec a českých zvláště; O poměru epické poesie k historii vůbec a české zvláště. Ř. prof. *Gebauer:* Česká literatura; Historický výklad českého časování. Soukr. doc. *Polívka:* Přehled památek staroslověnského jazyka. Ř. prof. *Jarník:* Historická mluvnice jazyka francouzského; Tvoření slov v jazyku francouzském. Soukr. doc. *Zubatý:* Výklad výboru z epické literatury staroindické; Zvukosloví a tvarosloví jazyků staroitalských. S výkladem některých nápisových památek starolatinských, umbrických a oskických. Soukr. doc. *Kovář:* O příbuzenství jazyků slovanských k ostatním indoevropským; Roztřídění jazykovědy. Soukr. doc. *Mourek:* Historie literatury německé doby nové; Mluvnice německá (pokud ji ke zkoušce státní z něm. jako předmětu obecného znáti třeba). Soukr. doc. *Kraus:* Goethovo mládí, a t. ř. „Sturm u. drang.“ Soukr. doc. *Dvořák:* Arabština: Četba a výklad Beidáviova kommentaru koranového dle vydání Fleischerova; Turečtina: Četba a výklad výboru z poesie turecké dle chrestomatie Wickerhauserovy; Hebrejština: Základy jazyka hebrejského s počátky četby. Vědecké semináře. M ř. prof *Masaryk:* Rozbor Spencerovy psychologie. Ř. prof. *Emler:* Čtení a výklad kroniky Jana opata z Viktringu. Ř. prof. *Goll:* Výklad pramenů; Písemní práce. Ř. prof. *Kvíčala:* Výklad básní Catullových a recense latinských prací písemných; Výklad Aristofanových „Oblakův“ a recense řeckých prací písemných. Ř. prof. *Gebauer:* Mluvnice staroslovenská; Čtení a výklad textů staroslovanských. Ř. prof. *Jarník:* Čtení a výklad bájek Lafontaineových. Lektor *Kolář:* Grażyna, powieść litewska przez A. Mickiewicza; Kosovo, srbské národní písně o bitvě na Kosově; Dušeňka, starobylá povídka ve volných verších od J. Bogdanoviče. Lektor *Brábek:* Mluvnice jazyka maďarského, spojená s praktickým cvičením; O cestopisné literatuře maďarské od jejích počátkův až na dobu nejnovější. Lektor *Sládek:* O mluvnici anglického jazyka. Lektor abbé *Fauvin: a)* V romanském semináři: Dějiny francouzské literatury v XVII. věku po francouzsku a překlad řečí Riegrových; Cvičení v deklamaci, čtení básní francouzských; slohová cvičení a výklad pravidel francouzské syntaxe. *b)* Obyčejný kurs: Základy mluvnice francouzské, čtení a výklad listů paní de Sevigné a cvičení v konversaci; Cvičení v konversaci, překlad veselohry „Noc na Karlštejně“ a po případě: Dějepis francouzské literatury v XIX. století.

I. Spolkové.

Z literarních besed přerovských. Zprav. *J. Bartocha.* Ve schůzi XVIII. dne 10. března hovořeno nejdříve o tom, co se již podniklo ve příčině zamýšleného vydání „Passionalu“ (velmi četně přihlásili se bohoslovci olomučtí za odběratele), ustanoveno podniknouti ještě další pokusy za tím účelem, načež prof. *Fr. Nábělek* přednášel velmi zajímavě a poučně o pohybu otáčivém a provázel výklad některými demonstracemi.

Ve schůzi XIX. dne 24. března věnované volnému rozhovoru rokováno o „Literarním oznamovateli,“ vycházejícím zdarma a

majícím úkol státi se jaksi prostředníkem mezi odběratelstvem a knihkupci a takto přispívati k hojnějšímu odběru knih, poněvadž účastenství obecenstva nepostupuje zcela souměrně s vydáváním českých knih. Účel a směr toho listu rozebírán byl s rozmanitých stanovisek a konečný soud o něm byl tento: aby „Literarní oznamovatel byl na větší prospěch jak odběratelům tak i knihkupcům, bylo by třeba obsah jeho rozhojniti o články literarně-publicistické, o tužby a přání, naléhavé potřeby literarní, o rubriku „díla v tisku," o rubriku „knihy hledané a nabízené;" dále bylo by třeba, by zajímavostí bibliografických bývalo více a bibliografie aby bývala co možná úplna. Také bylo by prospěšno a žádoucno, aby knihkupci neb aspoň knihovníci v listě tom ohlašovali, které knihy jsou zvláště hledány a ve kterých místech které knihy zvláště jsou čteny. — V dalším rozhovoru upozorněno na překlad nejlepšího a nejrozšířenějšího romanu polského, jenž nabyl evropské slávy, „Mečem a ohněm" od *Henryka Sienkiewicze*, na *Vrchlického* překlad „Osvobozeného Jerusalema" *Torquatova;* vysloveno přání, aby přeložena byla do češtiny některá znamenitá díla z jazyka anglického, ruského i polského, když z jazyků těch leckteré spisy ceny někdy nepatrné máme již přeloženy. Na konec stala se také zmínka o *Herainových* listech ruských.

Ve schůzi XX. dne 7. dubna přečten dopis od „Matice české," jímžto se k žádosti literarního odboru přerovského snižuje cena některých knih Maticí vydaných na polovici. Knihy ty jsou: K. Tieftrunka Dějiny Matice české, Fr. Jeřábka Stará doba romantického básnictví, Knížky o hře šachové (vydané od F. Menčíka). Potom vyřízeny některé věci „Passionalu" se týkající, načež prof. *Krippner* posoudil *Jiráskovu* povídku „Nevolnici," vyšlou v „Libuši," matici zábavy a vědění, jakožto 1. číslo v roce 1888. Protože posudek ten bude nepochybně v listě tomto uveřejněn, uskrovníme se pouze na několik slov. Děj povídky je dosti skrovný, nicméně zajímavý, vážen z doby velmi vzdálené, v níž nezřídka nutno pomahati si kombinacemi. Idea vzácna: hluboká, vytrvalá láska překoná odpor sebe mocnější a vzbudí lásku vzájemnou. Zvláštní chvála vzdána charakteristice osob. Popisy jsou živé a názorné. Péči zvláště svědomitou věnoval Jirásek kulturním poměrům tehdejším, tak že povídka podává věrný obraz své doby. V „Osvětě" bylo mu sice vytýkáno, že prý v povídce té málo pověděl o rodinném a společenském životě staročeském, ale výčitka ta není správna; neboť by děj povídky musil daleko více býti rozhojněn, aby z ní pouěný moment přespříliš nevyzíral; sice by děj takořka zmizel v samé tendenci.

Z literarního odboru měšťanské besedy v Třebíči. Zpravodaj *Ig. Páral.* Měšťanská beseda v Třebíči snažila se vždy členům svým mimo zábavu skýtati i poučení, a to zvláště v dobách zimních, kdy nedělní večery konány bývaly přednášky druhu rozmanitého, nejvíce poučného. V dobách posledních vysloveno několikráte přání utvořiti po příkladě měst jiných odbor literarní, jenž by se výhradně zabýval literaturou, o ní si podával zprávy a tak nejen sobě, nýbrž i obecenstvu širšímu nahrazoval ony přednášky dobou zimní konávané. Myšlénka ta obzvláště přičiněním prof. *Fr J. Rypáčka* přijata a odbor se utvořil.

Maje tedy svého předsedu inspektora a ředitele gymn. dra. *J. Reicherta,* místopředsedu prof. *J. Pokorného,* jednatele prof. *Fr. J. Rypáčka* odbor konávati bude své schůze každých 14 dní ve čtvrtek.

I. schůze 24. března, týž den, kdy se odbor ustavil, prof. *J. Pokorný* podával zprávu o Čechových „Jitřních písních."

Započínaje řeč svou slovy obsahu první básně „V jitřním šeru" přiměřenými, oddával se též nadějím, že se započne svítati z těch mlžin netušiti sobě, liknavosti, lhostejnosti a rozervanosti z toho poślé, obzvláště kdy se mládež pilně bude buditi a rozjařovati básněmi tak nadšenými a procítěnými jako jsou „Jitřní písně." Kdo čte písně Čechovy, nemůže nevzpomenouti nadšených písní Kollarových a Čelakovského; kýž jen probudí v nás život tak jarý a mladý, jako probudily písně našich buditelův! Probrav pak báseň za básní — až na malé výjimky — všech probíraje obsah, udával jejich vroucnosti a krásy, věště, že za nedlouho snad nadejde doba, kdy i zapěti je uslyšíme. Přál básním hojné obliby a mnohého vydání.

Báseň poslední pak „Dozvuk" podnět zavdala k malému rozhovoru o tendenci básní, na niž báseň ta naráží a souhlasem, že básně beztendenční ani snad není, až na některé muže básníky, kteří započavše několik veršů básně, ještě nevědí, co napíší. Čech má svou ideu a maje ideu nemůže psáti netendenčně.

Básním nebylo nic vytýkáno ani od p. referenta ani od ostatních, neboť bylo pominuto v řeči, co by snad k výtce bylo zavdalo podnět.

Ve schůzi II. 5. dubna, prof. *Fr. J. Rypáček* pojednával o Jiráskově „Maryle." o díle jak sám praví z Jiráskových po „Psohlavcích" nejkrásnějším a nejsympatičtějším.

Podav obsah díla, přechází k podrobnostem a praví asi: Dílo to jest opravdová historická selanka, poněvadž postavy jsou skutečné, takové jaké si představujeme. (Probírá jednotlivé) Řeč jest rozkošna, přiměřena, době mila, takže kdo přečte jednou, častěji bude čísti a zajisté přečte několikráte. Sám vyznává, že přečetl ji asi desetkráte. Povahy osob překrásně jsou vylíčeny. Kdyby chtěl vylíčiti povahu dívky, hodina by nestačila. Z doby té, do které i událosť v Jiráskově díle obsažena padá, čerpáváno bylo a bývá často, obzvláště z doby té vybíral své postavy a děje nebožtík Třebízský. Kdežto z jeho povídek trud vane, selanka Jiráskova nás usmiřuje, oblažuje. Proto takových povídek více.

Král. č. spol. nauk. Letošní soutěž o honorář za vědecké spisy české z jubilejního fondu vypisuje se do konce prosince 1888. („Měsíční zprávy" za únor 1887. sl.) Jaké spisy se o honorář ucházeti mohou, ustanoveno jest statutem dotčeného fondu, který dohodnutím mezi nejmenovaným zakladatelem jeho a kr. českou Společností nauk byl přijat a celým svým zněním ve výroční zprávě za r. 1886. (v Praze 1887.) str. L—LV uveřejněn. V téže výroční zprávě (str. LVIII—LXIV) otištěn i regulativ, v němž se předpisují výminky a modality, pod kterými rukopisné práce anebo pro případ, že by žádný rukopis nebyl za hodna uznán, díla v prvním vydání tištěná mají se předkládati. I dává se o tom veřejná vědomosť s pozváním, aby páni spisovatelé, kteří by výhod jubilejním fondem poskytovaných užiti chtěli, díla svá dle regulativu upravená nejpozději do 6. hodiny večerní dne 31. prosince 1888. v kanceláři kr. české Společnosti nauk ráčili odevzdati.

V kanceláři té dostati lze zvláštní otisky i statutu i regulativu.

Schůze řádných členů dne 11. ledna. Po přednesení obvyklých zpráv o běžných věcech vzata na vědomí zpráva pokladníka, že konečně dosaženo rokem 1887. rovnováhy mezi příjmy a vydáním, a vyřízeny žádosti cizích společností vědeckých za výměnu spisů, jež podala: *a)* Società reale v Neapoli, *b)* Colorado Scientific Society, *c)* Přírodovědecký spolek v Brunšvíku, *d)* Lékařsko-přírodovědecký odbor musejního spolku v Kološi, *e)* Haynaldova hvězdárna v Kaloči, *f)* Norvéžské museum v Bergenách, *g)* Maatschappij der nederlandsche Letterkunde v Lejdě.

Delegatem do poroty pro udělení ceny Čermákovy zvolen prof. *Dr. J. Emler.*

Na to přikročeno k volbám nových členů, při čemž objevil se výsledek tento: 1. *Josef Hlávka,* c. k. stavební rada, zvolen per acclamationem za člena čestného; 2. *Dr. V. Tomsa,* prof. na c. k. české univ., zvolen za řádného člena třídy mathem.-přírodovědecké; 3. *Edv. D Cope,* prof. ve Filadelfii, a 4. *N. Iv. Kokšarov,* akademik v Petrohradě, zvolen za člena přespolního téže třídy; 5. *Dr. Václav Em. Mourek,* docent na c. k. č. univ., 6. *Dr. Ladislav J. Píč,* docent na c. k. č. univ., 7. *Ant. Truhlář,* prof. na c. k. akad. gymnasii, zvolen za mimořádného člena třídy historicko-filologické; 8. *Dr. Fr. Augustin,* docent na c. k. č. univ., zvolen za mimořádného člena třídy mathem.-přírodovědecké; 9. *Dr. Fr. Bayer,* prof. gymn. v Táboře, a 10. *A. Mannheim,* prof. polytechnické školy v Paříži, za dopisujícího člena téže třídy.

Dne 9. ledna *Dr. Ig. Kadlec* předn. o „Herbartově metafysice" s ohledem na Kanta a j. — Po historickém úvodě podal přednášející nástin Herbartovy metafysiky, přihlížeje stále k úzké souvislosti její s učením Kantovým, Leibnitzovým a j. Zároveň oceňoval námitky, jež byly učiněny proti některým pojmům čelným soustavy Herbartovy (proti pojmu „bytí," „skutečného dění," „prostoru," „hmoty").

Dne 23. ledna skriptor *J. Truhlář* četl úvod k vydání t. zv. Manualníku Korandova, od něho upravenému. Podav zevrubný popis kodexu a výčet obšírně obsah všech v něm obsažených kusův a přičiniv k jednotlivým krátké historické poznámky, dospěl, hledě k povaze celého rukopisu, k těmto závěrkům: 1. Podlé úmyslu i těch, kteří jednotlivé části nebo skupiny písemností tu zapsaných sestavili, i toho zvláště, který celek vazbou v jedno spojil, jest kodex ten jakýs formulář, sdělaný po výtce z písemností konsistoře utrakvistické v druhé polovici XV. stol., a pořízený k potřebě téže konsistoře budoucí. 2. Takových formulářů bývalo okolo r. 1500., kdy as kodex svázán, v konsistorní kanceláři nejspíše více. 3. Vzhledem k vědeckým potřebám našim jest formulář tento nejstarším souborným

zbytkem archivu konsistoře utrakvistické, a takto pramenem památných dějin XV. věku veledůležitým. 4. Že by kodex tento jakožto celek byl sborník anebo manualník právě Korandův, nepodobno pravdě; ale jelikož veliký počet písemností v listáři tomto pochází od V. Korandy, ano jednotlivé části dojista pod dozorem jeho povstaly, a přípisky a opravy ruky jeho vykazují, slušno ustoupiti ustálenému zvyku a zváti kodex i dále manualníkem Korandovým t. ř.

Nejmenovaný zakladatel jubilejního fondu dal pokladně společnosti odevzdati dalších 5000 zl. r. č., čímž tento fond dosáhl výše 35.000 zl. r. č. nominalně v rakouské rentě papírové.

Literarní jednota v Klatovech. 27. bř. předn. *PhC. K. Chlum* o životě a působení V. M. Krameria. Přednáška stala se tím zajímavou, že týkala se rodáka klatovského a v mnohém ohledu že vzpomenuto doby a poměrů klatovských za doby mládí Krameria. Nejprve vylíčen všeobecný stav duševního života českého po bitvě bělohorské až do sklonku stol. 18., načež vylíčena velmi důkladně činnosť rodáka našeho jako nakladatele, spisovatele a překladatele, jenž celé své žití tomu věnoval, aby prospěl národu a vlasti, a jehož působení vděčně národem českým vzpomínáno bylo a bude. Konečně krátce vylíčena i slavnosť odhalení desky Krameriovy v Klatovech dne 28. září 1868. konané, o kterouž slavnosť velmi činně se zasadila zdejší „Měšť. beseda.“ Přednáška sama byla velmi příležitostná, neboť právě minulou sobotu bylo tomu 80 let, co svědomitý buditel národa uložen byl předčasně do hrobu. — 3. dubna předn. *F. E. Petrmichl* o životě a působení znamenitého paedagoga Dra. Lindnera. — 10. dubna předn. *MUDr. A. Mašek* o Dru. J. Ev. Purkyňovi.

Historický spolek měl 12. bř. valnou schůzi. Dle jednatelské zprávy „Spolek histor.“ celkem netěší se podpoře, kterakou by spolek s takovým účelem důležitým v české společnosti vědecké, ba i širší právem očekávati mohl. Účel spolkový jest vydávati prameny historické, vlasti naší se dotýkající — ale vlastencův a historiků jen skrovný počet spolku přízeň svou osvědčují. V minulém období za zakládající členy spolku přistoupili: Karel kníže Schwarzenberg, Jan hr. Harrach, hr. Z. Kolovrat-Krakovský-Novohradský a ndpp. Karel Schwarz, biskup, Ant. Hora, gen. vikář. Má tedy na tu chvíli spolek 8 členů zakládajících, skutečných 45, přispívajících 42, úhrnem 93. Co do prací, jež spolek od poslední valné schůze vykonal, oznámiti jest, že do tisku odevzdána byla osmá, devátá a desátá kniha konfirmační. Dosavade na číslo vytištěno deset archů, tak že už jen asi pět archů vysaditi zbývá. Tento díl, obsahující dobu husitskou, bude badatelům i přátelům naší historie tím obzvláště zajímavý a vítaný, že poznají, kde a kam zasáhl v té době živel husitský. Spolu dotištěním desáté knihy ukončí se předůležitá publikace ta, odevšad žádaná i hojně citovaná, by potom na řadu přišel některý pramen český. Také obtížná práce vydání Pulkavovy kroniky postoupila v tisku již tak daleko, že asi v půl létě bude moc dán býti u veřejnosť latinský její text. Z 25 dosud známých rukopisů „Českých letopisů“ přepsáno a srovnáno bylo roku minulého pět několik, tak že již 18 jich v příčině té odbyto; zbývá srovnati jich ještě 7, kterých se však již přepisovati nebude. Jest tedy naděje, že dostaneme do rukou zajímavé a veledůležité ony letopisy v rouše novém a rozhojněném. Činnosť výboru a spolku směřovala i letos dále k tomu, aby archivy byly vyzkoumány a co možná nejvíce listin z nich bylo opsáno, a tu lze říci, kdyby spolek nic nebyl za svého trvání vykonal, nežli že pořídil onu velikou sbírku přepisů listinných, pokladů historikům našim pohodlně přístupných: už tím dobyl sobě práva k vřelé podpoře všech přátel české dějepravy. Přepsány byly zbytky knihy Čelakovické, velmi zajímavé; a dále řada listin z archivu kapitulního v Praze, a to z let 1361—1378., zbývajících 63 listin proboštského archivu krumlovského, velmi pilně opisoval *V. Nordéck* v c. k. archivu místodržitelském listiny pro diplomatař; též opsány byly některé listiny bělské. *Dr. Čelakovský* probádal archiv olešnický, nyní ve Vratislavi chovaný, který se z více bývalých archivů skládá a mnoho velezajímavých listin Čech se týkajících obsahuje. Tu přepsal české kusy z register hrabství kladského od r. 1472.—1491. Přičiněním pokladníka našeho *Dra. J. Čelakovského* opsány kusy z knihy budišínské (č. 56.) a šťastnou koupí získána litoměřická rukopisná kniha kmet. soudu, bohužel kusá, ale ovšem důležitá. Svým členům pražským pořídil výbor pět přednášek. — Ze zprávy pokladníkovy patrno, že v uplynulém období přijato bylo 750 zl. 25 kr. a vydáno 233 zl. 50 kr., zbývá tedy 516 zl. 75 kr. — Potom konaly se volby. Za předsedu opět zvolen byl jednohlasně vládní rada prof. *V. V. Tomek*, za místopředsedu řid. *Tieftrunk*. Do výboru povoláni jsou prof. *Dr. Emler*, *Kalousek*, *Čelakovský*, *Jireček*, *Plč*, vdp. kanovník *K. Borový*, bibliothekář *A. Vrťátko*, řed. *Gabler*, scriptor *Tadra* a *Dr. Z. Winter*, jenž zvolen opět za jednatele. Pokladníkem zůstal *Dr. J. Čelakovský*. V téže valné schůzi pokračoval vládní rada *V. V. Tomek* v přednášce své o změnách v zřízení pražském do roku 1526. Vypsal tenkráte úřady zvláštní, které v obci bývaly: pro správu vinic a polí — úřad perkmistrův; pro správu mostu a statků jemu oddaných — úřad mostský; pro oekonomii městskou — úřad šestipanský. Obšírně promluvil o privilegiích, jež si dávala města od každého krále znova tvrditi; vyložil původ domnělých práv soběslavských, vylíčil poměry Hradčan a Vyšehradu, kteráž města byla poddána královským purkrabím, s nimiž bývala často ve sporu. Pan přednášející podal tu posluchačstvu nad obyčej hojně shromážděnému obraz plný pestrého života — nejnovější ukázku své monumentalní práce o dějinách pražských.

Historický klub. 11. bř. předn. *V. Dušek* o králích Augustech v Polsku.

„Slavia.“ 13. března předn. koll. *Teige* o Dalimilu.

Král. č. museum. 13. bř. předn. *Dr. E. Kovář* o českých mluvnicích na středních školách.

Paedagogická jednota. 17. bř. předn. *Dr. J. V. Novák* o školách pražských za doby veleslavínské.

Spolek pro vydávání písemných památek náboženského a církevního vývoje v Čechách (dle „H. n.“ 76.) netrvá již, rozešed se na jaře 1887. a vrátiv příspěvky 375 zl. 19 členům do té doby přistouplým. Založen byv 1885. do skutečné činnosti ani nevstoupil.

II. Smíšené.

Literarní cena. Ze základu *Ferd. Náprstkova* vypisuje „Svatobor“ do konce dubna 1889. na původní dramatický kus, vážný nebo veselý, látky české dějinné neb časové pro celý večer divadelní, cenu 300 zl.

Ottovu Slovníku naučnému „Magazin für die litteratur des in- u. auslands“ (č. 12. doslovně: Ottuo slovík manučný!) vytýká množství přispívatelů, nepoměrné k počtu Čechoslovanů, radí non multa sed multum, a pohřešuje mezi spolupracovníky Masaryka, Gebauera a j.

Učebnic pro soukromé katolické školy zvláště složených může po approbaci udělené ministerstvem kultu a vyučování v těch školách býti užíváno (výn. min. ze dne 14. bř. 1888.).

Spisů v Praze vyšlých r. 1885. čítá se mimo časopisy 692, českých 533 (původních 461, přel. 72), německých 159. Podíly v tom mají: Encyklopaedie a sborníky: 62. Theologie: 19. Paedagogika: 35. Filologie: 13. Filosofie: 5. Právnictví: 13. Statistika: 1. Dějepis: 55. Zeměpis: 33. Přírodověda: 12. Lékařství: 13. Mathematika a astronomie: 2. Technika: 1. Ostatek hlavně krásná literatura. Hudebniny: 77 (českých 68, něm. 9). Časopisů vycházelo v Praze 137.

Théâtre libre v Paříži zřízeno od září m. r. za tím účelem, aby hrána tam byla dramata, která jinde nebudou přijata, ač toho zasluhují. Vstupenky nejsou v prodeji, nýbrž obecenstvo jisté se zve. „Vláda tmy“ *Tolstého* (srv. min. číslo t. č.) tam hrána s velkým úspěchem.

Pro **urážku na cti** odsouzen v Německu spisovatel jistého románu, za jehož hrdinu vybral si jakéhosi „kommerčního radu,“ jejž tak věrně vypodobil, že mu žalobce dokázal místní i dějinnou totožnosť se svou osobou.

III. Rozpravy literarní v časopisech.

Zoubek, Aforismy o Rukop. Kralodv. (N. l. 82. sl.).
A. M. Slovo o literatuře krásné (Kom. 13.).
Bačkovský, Kterak naši vlastenci dodávali Němcům úcty k jazyku a písemnictví českému (N. l. 82.).
Bartoň, O činnosti některých slovinských školských družstev (Kom. 14.).
Bauše, O tváři lidské (Sv. 17.).
Čech, Ve stopách královny Dagmary (Sv. 17.).
D., Vzpomínka na Krameria (H. n. 83.).
Drbohlav, Církev a vzdělanosť ve středověku (Vl. 7.).
Durdík Pavel, Ke článku „Ruské čítanky“ (Kom. 15.).
Frič, Dr. Josef Miloslav Hurban (Osv. 4.).
Gabler, Význam r. 1848. v dějinách národu českého (H. n. 71.).
Hodinář, Slovo o českém dějepise církevním (Vl. 7.).
Holeček, Bez kritiky (N. l. 75.).
Hrnčíř, Nejstarší čeští spisovatelé pro mládež (Jos. Václav Zimmermann; Kom. 15.).
Hrubý, Klassická poesie řecká jako vychovatelka (Kom. 12.).
Jelínek, Dvě přítelkyně českého národa na Litvě (Ned. l. 11/3).
Kopal, O socialismu (Vl. 6.).
Kořenský, Sibiř jindy a nyní (Osv. 4.).
Kotek, O školních knihách (Pos. z B. 14.).
Krecar, O štěstí zlatého mládí — dle Rousseaua (Bes. uč. 13.).
Licibořský, Za pravdu a právo (Kom. 15.).
Lindner, Jak vychovává příroda (Uč. l. 14.).
Menčík, Kněžna K. R. Daškova (Ruch 10.).
Michl, O vlivu osobnosti učitelovy na mládež školní (Bes. uč. 15.).
Mourek, Historický vývoj anglické novellistiky (Ned. l. 11/3).
Mrštík, O falešném realismu (Ruch 8.).
Novák, O školách pražských za doby veleslavínské (Pos. z B. 13. sl.).
Pakosta, Josef Jiří Strossmayer (Osv. 4.).
Prášek, Nejnovější nálezy v zemích mesopotamských (Osv. 4.).
Přemysl, Bez kritiky (Lit. věst. 4.).
Soukal, Nový hlas ve prospěch spisů pro mládež (Lit. věst. 4.).
Šercl, O povaze a významě Volapüku (Sv. 17.).
Šmaha, Komenského brána jazyků v Anglii (Č. šk. 12.).
Štěpánek, Píseň národní ve školách obecných a měšťanských (Pos. z B. 13.).
Tondera, O knize mládeži psané (Lit. věst. 4.).
Tuhý, Komenský o vyučování ručním pracím ve škole (Bes. uč. 14.).
Tumpach, Ze slovinských vlastí (Vl. 7.).
Vlasák, Starožitnosť farních chrámů venkovských v Čechách (Vl. 7.).
Vlček, Jan Hollý (Sv. 18.).
Vrchlický, Zda hlava či srdce? (Ned. l. 18/3).
Vršatský, Dr. J. M. L. Hurban (Lit. l. 7.).
Zíbrt, Neděle smrtná u starých Čechův (Ned. l. 18/3).
Četba a vzdělanosť (Ill. l. 5. sl.).
Bendl a Šmilovský (H. n. 81.).
K thematu o kritice (N. l. 95. sl.).
Morawski, „Spowiedź“ Lwa Tołstoja (Przegl. powsz. 4.).
Sokołowski, Bizantyńska i ruska średniowieczna kultura (Prz. polski 4.).
Tarnowski, Kardynał Czacki (Prz. polski 4.).
Alberti, Idealismus u. philistertum (Magaz. 10.).
Brandes, Emile Zola (Deutsche Rundsch. 4.).
Eckstein, Die frage der stoffwahl (Dichterheim 1.).
Markov, Lew Tolstoi u. G. P. Danilewsky (Ill. Ztg. 2326.).
Mauerhof, Zum wesen der tragischen kunst (Bl. f. litt. unterh. 7.).
Mauthner, Etwas über die parodie (Schorers Familienbl. 9.).
Björnson als sittlichkeitsapostel (Ggw. 7.).
Adam, Pascal et Descartes (Rev. philos. 1.).
de Castellane, Essais de psychologie politique: Talleyerand (La nouv. Rev. 3.).
Campbell, The first Australian Poet (Acad. 824.).
Toynbee, Paris and Tristan in the „Inferno“ (Acad. 824.).

IV. Díla posouzená.

Andrlík, Umění nad bohatství (Záborský: Č. šk. 10.).
Brynych, Dílo lidí (J. V.: Hl. l. 5.).

Čech, Pravý výlet pana Broučka do měsíce (Šujan: Lit. l. 7.).
Dostál, Na novém světě (Hraba: Lit. věst. 4.).
Dvořák, Zlatou stezkou (Kyselý: Hl. l. 5.).
Geislova, Vlnobitím ku přístavu (Vítězný: Lit. l. 8.).
Harapat Jizerský, Posel z hor (-á.: Lit. v. 4.).
Heusler, Vědy přírodní a bible (Vychodil: Hl. l. 5.).
Hlavinka, Bludy a lži v dějinách (Hl. l. 5.).
Hraše, Mladosť. Z říší bájí (Jandl: Pos. z B. 12.).
Chval, Aesthetický rozbor Sofokleova Aianta (Vávra: Lit. l. 8.).
Janský, Nástěnné obrazy zoologické (J. P.: Lit. věst. 4.).
Jelínek, Dámy starších salonů polských (Vykoukal: Osv. 4.).
Jirásek, Povídky z hor, Skály, Maryla, Zemanky, Nevolnice, Rybnikář, Na staré poště, V pohanském chrámu, Pandurek (Vykoukal: Osv. 4.).
Kalandra, Od Sázavy ku Labi (Andrlík: Kom. 14.).
Klimšová, Paleček a Malenka (V. K.: Pos. z B. 11.).
Kolda Malínský, Ze starých pamětí (J. V.: Hl. l. 5.).
Kovalenská-Konérza, Krutikov (Andrlík: Kom. 14.).
Kráčmer, Dějiny metropolitního chrámu sv. Václava v Olomouci (Kachník: Hl. l. 5.).
Krátký, Naší mládeži (Novodvorský: Hl. l. 5. sl.).
Leger, Povídky veršem (Čermák: N. l. 95.; F. R.: Lit. l. 8.).
Malinský, Ze starých pamětí, Syn direktorův, Dcera emigrantova (Vykoukal: Osv. 4.; J. V.: Hl. l. 5.).
Milota, Patero pohádek (-ch.: Lit. věst. 4.).
Místecký, Básně (Op. týd. 25.).
Nečas, Knížka pro malé čtenáře (Andrlík: Kom. 14.).
Pavlikovský-Polabský, Novelly (Marek: Lit. l. 8.).
Podlipská, Láska a nenávisť (Tbnk: Lit. v. 4.).
— Matčin podvod (Lečický: Lit. věst. 4.).
Pohunek, Boj o školu (Dusil: Past. duch. 6.).
Reybaud-Frida, Ze života mořského dobrodruha (Marek: Lit. l. 8.).
Rezek, Dějiny prostonárodního hnutí náboženského v Čechách (Vávra: Past. duch. 6.; Tenora: Hl. l. 5.).
Řehák-Kamenický, Obrázková knihovna pro mládež (Č. šk. 12.).
Skuherská, Padesát zpěvů pro opatrovny a školy mateřské (Lichtner: Lit. věst. 4.).
Soukal, Z našich luhů (Kálal: Č. šk. 10.).
Štech, Maloměstské tradice (M. A. Š.: Sv. 18.; -o.: Ruch 10.).
Štolba, Maloměstští diplomaté (Bičík: N. p. 101.).
Schubert, Vyučování rostlinopisu na školách obecných (Rosický: Lit. věst. 4.).
Tuček, Z besídky dědečkovy (-aue-: Lit. l. 7.).
Vorovka, Štěpnice (Novodvorský: Hl. l. 5.).
Vrchlický, Barevné střepy (-dr-: Hl. l. 5.).
Fr. L. Čelakovského „Růže stolistá“ (Č.: Hl. l. 5.).
Premie Umělecké besedy v Praze na rok 1888. (Hl. l. 5. sl.).
Kalendář „Národ“ (Novodvorský: Hl. l. 5.).
Naše odborné hudební listy (Pravdomil Nestranný: Lit. l. 7.).
Povídky od Žofie Podlipské (Horský: Uč. nov. 15.).

V. Knihopisné.

Nitowski, Odrodzenie Czech. Pb.
Шубинскій, Очерки изъ жизни и быта прошлаго времени. Спб.
На память о нашихъ общихъ друзяхъ. Спб.
Mausbach, Divi Thomae Aq. de voluntate et appetitu sensitivo doctrina. Paderb.
Alzog, Grundriss der patrologie. 4. Freibg.
Brasch, Wie studirt man philosophie. Leipz.
Knortz, Hamlet und Faust. Zür.
Münsterberg, Die willenshandlung. Freibg.
Neuwirth, Geschichte der christlichen kunst in Böhmen bis zum aussterben der Přemysliden. Prag.
Schweitzer, Geschichte der skandinavischen literatur. II. Leipz.
Wolff, Die jüngste deutsche literaturströmung und das princip des modernen. Berl.
Combes, Profils et types de la littérature allemande. Par.
Schaff, Church and state in the Uniteds States. N. Y.
de Batine, Giunte e correzioni alla bibliografia dantesca. Fir.
Gherardi, Nuovi documenti e studi intorno a Girolamo Savonarola. 2. Fir.

Feuilleton.

O utvoření literarního spolku a českoslovanské knihovny
v semináři budějovském.

Napsal *Jan Žahourek.*

(O.) F. Čeněk Bílek, kaplan v Plané u Tábora, poslal (dne 4. března 1880.) předsedovi s krásným dopisem a heslem: »Rostež a množtež se!« tyto knihy: trojí ročník Libuše, Vlčkovu Elišku Přemyslovnu a j.; že rok co rok pošle ročník Libuše slíbil a činil, i penězi spolku pomáhal. Chvála mu!

»Starý kněz« Vojtěch Hlinka (Fr. Pravda) potěšen, odpověděl vroucně: »O knihy se Vám starati budu, vědecké, bohoslovecké, aspoň každý rok o nějakou, a budu hleděti, aby již letos stal se začátek, neboť jsem starý a tu arciť třeba si pospíšiť! Prozatím Vám na knihy, a to české, posílám dvacet zlatých.« Hle, slova a skutky muže vele-

zasloužilého! Kéž mu Pán Bůh sílu dává pořáde!

Ant. Kotal. kand. doktor., kooper. v Choustnice, poslal několik ročníků časopisu Katolického duchovenstva, Výklad evangelií, 5 svazků Výkladu katechismu Deharbeova a j.

K slovu katechety Jos. Baara poslal Jos. Vačlena, jsa jednatelem Zlaté Knihy v Písku, devatero ročníků Zlatých Lístkův a též osmero ročníků Zlatých Klasů.

Jednatel Dědictví sv. Cyrilla a Methoda v Brně, Fabian Roháček, poslal 21 knih.

Jan Švéda, děkan v Prachaticích, psal (dne 10 července 1880.), »že ve dni nejblíže příští prohlédne knihovnu svou, vyhledá, co by se hodilo a do Budějovic odešle, že na seminářskou knihovnu nezapomene.«

Bohoslovec Al. Mayer daroval knihy: Obecné listy naučné Řemeslník český od Dr. A. Mayera, Bezděkovy Základy moudrosti a opatrnosti, Některé pověsti; Haranta z Polžic Cestu do Svaté země; Nauky technické dva díly; Tělo lidské s ohledem na duši lidskou od Pečírky.

Z těchto knih utvořili před lety a podobně rozmnožovali bohoslovci knihovnu, která teď veleužitečna jest. Spolek sám odbíral a platil si časopisy: Obzor, Orol, Světozor, Museum, Zábavy večerní (Sbírka záb. a poučného čtení pro lid).

Knih sešel se dosti hezký počet i dal na ně vldp. rektor P. Špelina skříň udělati.

Tolik o utvoření literarního spolku a o vzniku československé knihovny v semináři budějovském. Tím zároveň i činnosť spolku za první rok jeho trvání vylíčena jest.

Ačkoli tento rok mnoho členů nebylo, většina z I. ročníku, učinili zajisté více než druhá léta se stalo; bylať mezi nimi dobrá vůle, horlivá snaha a svorné přátelství.

Ještě slovo o literarní činnosti spolku.

Básně napsali a ve schůzích přečetli bohoslovci: Jos. Pavelka, Fr. Sauer, Jakub Bozděch, Al. Mayer. Prosaické práce podali: K. Mráček, V. Petr, Jos. Thir, Ant. Stulík, Jan Královec, Ondřej Truhlička a j. Práce jejich byly většinou zdařilé i nalezneš mnohé z nich v lithografovaném časopise bohoslovců Museum; mimo to Fr. Sauer jest nyní básník slovutný (Frant. Kyselý); Al. Mayer vydal spis: »Slavnosť vánočního stromku« a práce Mráčkovy i Thirovy čítali jsme ve mnohých listech otištěné. Zajisté k práci literarní spolek pobádal je mnoho, pročež užitečnosť jeho jest patrna a tím patrněji ukáže se tomu, kdo spolek po ostatní léta pozoroval a činnosť jeho zná.

Tehdá, jak již jsem se zmínil, spolky k Růži Sušilově patřící vyměňovaly si práce; v budějovském spolku na př. čtena byla Racinova Athalie, již přeložil V. Češkuta, předseda literarní jednoty brněnské. Takové sdružování a výpomoc jest zajisté ponuknutím velmi vydatným, užitečným. Psaní, která tehdy posýlali bohoslovci brněnští budějovským, jsou samá láska bratrská, samé nadšení, samé naděje, zápal vlastenecký, obětavosť. Vzájemnosť bratrská hovoří ze všech a k práci zvláště společné jako starší mladších důtklivě vybízejí.

Utvoření literarního spolku, založení knihovny a všecko podnikání bohoslovců budějovských u kněží, ke kterým o něm zpráva se dostala, uznání došlo a pochvaly, neboť nebylo to jen hnutí vlastenecko-literarní, nýbrž i náboženské a povznesení společenského života v semináři. Bylť úmysl horlivých bohoslovcův ušlechtile baviti se ve spolku, i na budoucí povolání vážně se připravovati, aby v životě veřejném užitečně i důstojně pracovali pro církev a vlasť.

Některé pochvaly za řeči již jsem pověděl, jen tedy ještě slova druhých vzácnějš., slova Vojtěcha Hlinky:

»Zajisté líbí se mi tužba a snaha Vaše a ubezpečuji Vás, že opravdu potěšili jste mne návěstím svým. Vůbec vždy z toho mám radosť, když se dovídám, kterak Vám na tom záleží, abyste se připravili, se vzdělali k budoucímu stavu svému a mohli pak s prospěchem pracovati na vinici Páně, sloužiti vlasti své a národu svému, z něhož jste vyšli. Ctím Vás a chválím Vás za to a s největší ochotou chci podporovati šlechetný úmysl Váš.«

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník V. — 1888. — Číslo 6.

Četba a vzdělanost.

Anton E. Schönbach, Über lesen und bildung. Graz 1888. Str. 144. Časové úvahy, jež podává *P. Š. S.*

II.

Nedávno uvedl *John Morley*, že ze všech vypůjčených knih z národních knihoven anglických 67—84% je romanů, ve Spojených státech procento ono jest o 10 menší. Dějeli se tak v Anglii a Americe, kde i dělníci po vzdělání se snaží, kde londýnská »společnosť pro rozšíření universitního vzdělání« ročně sta bezplatných kursů ve večerních hodinách zařizuje, kde členové amerického spolku »Chautauqua« knihami a listy vyučovacími o podobném cíli pracují při tisících mužův a žen, jak teprv jest to asi u nás, kteřížto nemáme žádných veřejných knihoven lidových a ty knihovny pro lidi učené, které máme, zabarrikadovány takovými a tolika podmínkami a pravidly, že širšímu obecenstvu jsou naprosto nepřístupny! Také žádnému našemu boháči nenapadlo, aby, jako v Anglii se stává, zřídil nějakou veřejnou knihovnu a tak aspoň částku vrátil těm, na jejichž útraty sám oplývá. Knihovny pak našich menších míst, většinou spolkové, jsou čirý roman, zde onde ještě najdeš cestopis, nějaký dějepis a báchorkový nebo popularní přírodopis. Domácí knihovnu si zaříditi, to u nás v Rakousku lidé nejsou zvykli. A kdo přece ob čas nějakou knihu si koupí, pak je to francouzský produkt v českém, častěji německém rouše, ale ne snad Montaigne, Molière nebo Corneille, ba ani ne Musset, Béranger a Balzac, nýbrž vždy jen dílo nejmodernější. Ve žlutých obálkách válejí se pak taková díla po ložnicích a salonech, bavíce paní a slečny dcery, až jsou na konec tak ušpiněna, jako jejich obsah.

Nechci tím sápati se na realistický, či jak mu mnozí přezdívají, naturalistický roman, je každý směr oprávněn, pokud jen hledá a blíží se idealu umění; aniž zrazovati chci ode čtení nové belletristiky. Proč by také po denní práci povídka nebo roman od osvědčeného už spisovatele současného, neb od šťastného počátečníka teprve, nebyl milým občerstvením, nepovznášel duši z prachu všednosti?

Ale ovšem pro takové lidi, na něž den zívá už zdaleka zahálkou, jako oni naň nudou, pro jejich labužnický jazýček je moderní roman nutností. Pro ně popíší se ty massy papíru fantastickými klikyháky a moralními kaňkami, a nestačili pak je odbírati, strhne se křik, že literatura se nepodporuje, že talenty hynou hladem a bídou. Nu, tuším, že by nebylo se škodou, kdyby ta část spisovatelstva nucena byla obrátiti se k něčemu jinému. Jak se takovýmito plody kazí ono hltavé obecenstvo, viděti z toho, že brzy už ani uměleckých stránek díla lepšího necítí: popisy a rozmluvy jsou mu nezajímavy a verše se bojí, jako nemístné překážky ve zběžném čtení. Ačkoli formy básnické u nás zvláště v poslední době jen jen se třpytí a lesknou, obsah

stále pokulhává; obecenstvo to také odpouští, jen když mu vše lahodí; a nač by se tedy spisovatel pak mořil s technikou! Proto snad svět si naši literatury tak všímá; do západních literatur přeloženo jen to, co jsme si sami přeložili, literarní úvahy jim píšeme o sobě rovněž sami; že si nás všímají poněkud ostatní slovanské národy, není nic zvláštního, snad nám chtějí oplatiti aspoň časť té uznalosti, jíž my chováme k jejich literaturám. Ano, my jsme náramně uznalí i tam, kde bychom jimi neměli býti! Překládáme šmahem vše a všelijak. Spisovatelů původních jest u nás hrstka, ale za to překladateli jen se literatura hemží. Pánové tito jsou tak přičinliví, že sotva naučí se trochu sklonění a časování toho kterého jazyka, už nás obmýšlejí plody svého studia. Ba někdy nemají ani jednoho překladu téhož díla dosti; tak máme pak něco dvakrát i třikrát přeloženo, ovšem pokaždé výtečně!

Ale kde je kritika, otáže se mnohý, kde jsou recensenti, aby hájili dobrého vkusu? Francouzi mají svého Edmonda Schérera, Angličané Johna Ruskina, Matthewa Arnolda, Philippa Hamertona, Němci, ač v přítomnosti žádným velikánem se vykázati nemohou, měli přece ještě před nedávnem nenáviděného Juliana Schmidta, ale naše kritika přečasto kazí ještě obecenstvo, trhajíc anebo chválíc, kde se jí zazdá a dávajíc přece každému na vybranou, čehokoli se mu zachce; ostatně pořádnou kritiku literarní činí samo obecenstvo nemožnou, kritiky vůbec málo dbajíc a podporujíc. —

Dobrý pokyn, jak by člověk životní úlohu svou dle kulturního vývoje doby řešiti měl, dává Wilhelm Scherer v předmluvě ku svým »Dějinám německého jazyka«: »Kdo by za mládí ku plnému sebevědomí se povznesl, zajisté by pečlivě stav a míru sil svých uvažoval, zkoumal by, k jaké práci se jeho vlohy nejlépe hodí, zkoušel by obzor života, v němž by mu bylo pracovati, pátral by po veřejných úkolech, jež čekají svého rozřešení; a ze srovnání všeobecné situace se svými osoblivými schopnostmi vyplynula by volba životního cíle. Nesklamalli se, odkázalli ho zralý úsudek a šťastný pohled vnitř i vně na pravé místo, splyznou s dráhy jeho všechny svůdčí přízraky, vytrvalostí pak dosáhne snad nejvyššího místa, jež mu podlé přirozených darů jeho přísluší.«

Ano, kdyby se u nás vůbec při volbě stavu na individualnosť jednotlivce pomýšlelo! Syn už od rodičů předurčen bývá k jisté dráze životní, kteráž obyčejně se volí dle toho, jakého skýtá prospěchu a pohodlí. Nejvíce pak tlačí se lidé do státní služby, a tu zase uvažuje se, kde bude příprava nejkratší, avancement nejlepší a pense největší. Dostalli se pak takový konečně ke korytu státnímu, z něhož má stravu zaručenu, nestará se už o nic jiného, nejméně pak o své všeobecné zdokonalení, o své vzdělání.

Řekneli někdo, že organisace našeho státního ústrojí potřebuje zvláštní, čili přiměřené přípravy; že dělení práce jest principem její zdárné účinnosti a člověk tedy má se co oháněti ve svém oboru; že úřad ten, ač by snad činil člověka jednostranným, musí býti doživotním, ježto škody z chvilkového úřadování, jež mění se s ministerstvem, dobře vidíme ve Francii, a v Anglii a Spojených Státech už je také uznávají: v tom ve všem může míti pravdu, ale proto přece úředník takový není leč strojem, jenž hodí se jen ke své práci, a kdyby nějak přenesen byl v obor cizí, neví si rady. Protož jen všestranného vzdělání více! Toť nikomu neuškodí!

Ale naskytne se otázka: Jak se všestranně vzdělávati, kdy člověk zapřažen je ve jho úřadu svého a musí je vléci, chceli se uživiti?

Čtením. Ale čtením děl klassických; neboť jen taková díla plodí harmonické vzdělání všech sil duševních, vzdělání, jež co nejpevněji splývá s individualitou každého.

Nuž a jak poznati spisovatele klassického, radí nám Sainte-Beuve takto: »Spisovatel, jenž ducha lidského obohatil, poklady jeho rozmnožil, jej v před pobidl; jenž objevil nějakou nespornou pravdu mravní, nebo ku věčné vášni srdce lidského, jež zdálo se do dna prozkoumáno, pronikl; jenž své myšlénky, pozorování, objevy podal ve formě jakékoliv, ale velkolepé, dalekosáhlé, vtipné a rozumné, zdravé a krásné; jenž ku všem vlastním jich slohem mluvil, ale při tom slohem svým; spisovatel, jenž novým jest a starým zároveň a ze všech století vyrůstá — takový spisovatel je klassickým.«

Poněvadž však nemůže člověk sám všecky spisy pročísti a podlé měřitka tohoto odhadovati, jeli spisov. klassickým čili nic, třeba ty spisy míti za klassické, na nichž kritika všech časův i národů v tom smyslu se ustálila. Také národ sám toho spisovatele, jenž vyřkl jeho nejryzejší idee, podlé jeho povahy přispěl k literatuře světové, pozná ihned, a bylli by někdy příliš nadšen pro kteréhosi, kritika ostatních národů ho srazí s oné výše, a místo patřičné mu přisoudí. A takovýchto klassikův, — aby se někdo nepolekal, že jimi bude zasypán, — jest právě tolik, co by vyplnili několik přihrádek skromné skříně.

Momentem těchto děl světových jest fantasie; ta z básníka činí pána lidí. On jest jejich sladkým despotou, protože je zná, je prozkoumal, jich podstatu v podobách svých soustředil a jim krásných slov propůjčil. On je tlumočníkem lidských citů, tajných bolů, starostí, přání, naděje i vítězství. Co máme na jazyku, avšak nemůžeme vysloviti, dáno mu jest vyjádřiti v lahodných verších. V něm obráží se doba se svými lidmi, v něm poznává se však i budoucí pokolení. Dávní básníci nepřestávají na nás účinkovati, ba intensivněji účinkovati, než na své současníky. Myť nepostřehujeme na krystalových odách Horácových jejich slabostí, necítíme trpkých narážek v dramatech Shakespearových jen plný proud vášně a boje duševního na těchto, dokonalou krásu na oněch pojímáme.

Jungmannova aesthetika scholastická.

Píše *P. J. Vychodil.*

T r a g i č n o s ť jest jen zvláštní druh v z n e š e n o s t i, jsouc taktéž zobrazením buď vlastností neb děl božích, buď vynikajících zjevův ethického řádu, buď velkolepých stop působení božího ve světě viditelném (na př. spravedlnosť trestající a p.) »tragicky« zbarveným; ovšem mohou býti všechny tři živly v jednom tragickém zjevu zastoupeny.

Hned potom jedná spis. o otázce: můželi vznešenosť vypovídána býti též o povahách a skutcích ethicky špatných? Otázka ta nutně se namítá proti nauce spisovatelově o vznešenosti, po případě tragičnosti nejen z theoretických děl, nýbrž obzvláště z pouhého pohledu na uměleckou praxi, zvláště divadelní. V prvé příčině uvádí spisovatel výroky několika moderních aesthetiků německých i jiných, které často doslovně spolu souhlasí; ve druhé pak zběžný pohled na to zločinné sebe a jiných zabíjení na divadle, bez něhož »pravé tragiky« není, vybízí k vysvětlení a obraně. Vznešenosť budí p o ž i t e k r o z u m n é m u d u c h u, r a d o s ť, r o z k o š, p o d i v, ú c t u a pod. J e d n á n í

člověka spadá pod zákony a soudy rozumnosti: jestli ono nemravné kterak může rozumnému člověku býti původem rozkoše neb úcty atd.? Jen špatný člověk může ze špatnosti míti ten požitek. Určitěji otázka ta klade se praxi divadelní dvěma případy nejčastěji se objevujícími: co souditi tedy o samovraždě a o vzdoru proti Bohu? V těch kolejích obyčejně tragika nyní se pohybuje, a aesthetikové se ji tuto zastávají.

»Zoufati si« při zdravém rozumu a z toho se zavražditi ještě žádná moralka ani ethika neprohlásila za dovoleno. která jen poněkud chce v rozumném světě býti uznána. Zoufalství není nikterak kajicností a samovražda nikterak pokutou na sobě vykonanou za přestupek mravního zákona. tak že by naše úcta k tomuto zákonu tím jen rostla — nýbrž naopak pohnutka k zoufalství jest ethická slabosť a pýcha, a samovražda jest hrubou urážkou zákona mravního, z čehož ovšem úcta v nás nemůže k němu povstati, aby zároveň povaha samovraha byla nám vznešenou: to jest psychologicky zhola nemožno!

»Vzpouru proti Bohu« hlásají někteři býti vznešenější, než sebe větší výkon dobra. Rozumně uvážena vzpoura ta kdyby nebyla tak hrozným zločinem, byla by na nejvýše směšna. Ostatně záleží na tom, proti jakému bohu kdo se vzpírá: jestli to vzpoura proti Bohu jen poněkud poznanému a vzpoura příčetná, pak zasluhuje nejhlubší opovrženosti. po případě politování: tu »hrdina« zajisté »neví, co činí.« Kdyby zajisté Bůh ten byl tak malicherný, aby vzpoura taková pokaždé přiměla jej ku zjevné reakci. soudilo by se o tom jinak: že však Bůh na nejvýš blažený, všemocný a dobrý nemetá hned bleskův a šípů, jako bohové mythologičtí, tedy »hrdina« jako nezbedný klučina bez překážky může práti hlavou o nehybnou zeď a vzdorovati — a býti v tom nazýván vznešeným!!

Z pojmů samých vyplývá, že vznešenosť nevylučuje pouhé krásy, jak mnozí praví, nýbrž že zcela dobře spolu obě obstáti mohou.

Líbeznosť jest přídavek krásy, jímžto krásný zjev vyhovuje také zároveň jistým touhám našim po úctě, vážnosti, lásce a pod. Spis zahrnuje touhy ty jménem duchovně společenských náklonností: tak poutá nás zvláštním kouzlem přívětivý úsměv, nelíčená skromnosť, důvěra nešťastníka, upřímná přítulnosť a pod. Proto líbeznosť jest údělem hlavně dětským a ženským, a poněvadž ona požitek krásy velmi stupňuje, ona působí na podmětné touhy a náklonnosti naše, jsouc předmětem nevlastní lásky často mocnější nežli vlastní — proto často se obě zaměňují. a co by mělo přičítáno býti líbeznosti, přičítá se kráse. Odtud také jest onen omyl, že pohlaví ženskému přičítá se naprosto větší krása, než mužskému: vše zajisté, co jeví se jemným, mírným, tichým, něžným a pod. — i ve přírodě neživé — činí dojem líbeznosti, jejžto přečasto nazýváme krásným, ač jím z velké části není. Dle toho jest líbeznosť jaksi opakem vznešenosti — ač ne protivou —: ona totiž jaksi lichotí naší přednosti, vyzývajíc naši blahosklonnosť a přízeň, tato vymáhá na nás podivu a úcty.

Pravdivosť, novota a rozmanitosť proto působí požitek člověku milý, poněvadž každá svým způsobem ukájí přirozenou touhu jeho po vědění, náležející lepší části jeho, totiž rozumnému duchu. jenž touží po činnosti, aby si zjednal jakýsi obsah a neostal pouhou mohutností rozuměti a věděti. Zde pravdivostí rozumí se každý poznatek, oboha-

cení myšlénkové zásoby, nikoli ona shoda s rozumným duchem, která jest podstatným požadavkem krásna; a zákon jest, že každá p r a v d a působí jakýsi požitek, jenž sesiluje se n o v o t o u, řídkostí a vzácností pravdy té. Mnohá díla jen touto novotou působí, tak že podruhé již požitku neposkytují. Pravá o r i g i n a l n o s ť mimo novotu má hlubší přednosti, o sobě krásné, které činí díla její trvalými, kdežto pouhá novota vypočítána jest na e f f e k t.

Zde má také d i d a k t i c k á poesie svůj základ a důvod. V otázce, které pravdy více požitku poskytují, zda theoretické či praktické, různí se mínění, avšak dříve přisvědčíme těm, již praví, že p r a k t i c k é; buďiť povšechnější zájem, jsou vůbec přístupnější, kdežto theoretické mají užší kruh milovníků svých. Odtud také význam m r a v n í c h s e n t e n c í v básních i nedidaktických. Samým poučováním ovšem nevzniká dílo umělecké, ale jsouc takové, může nějak poučiti bez ujmy krásy. Účinek životné pravdivosti jest toliký, že i pravšední zjevy, věrně podány, rozkoš působí.[1])

Sem náleží také zjevy p o d i v n é, o b d i v n é, ale nikoli zcela pravdě nepodobné: budí přirozenou zvědavosť a touhu po nových pravdách a zkušenostech. Z téhož důvodu působí účinně r o z m a n i t o s ť a změna. Duch lidský nemá předmětu, jenž by jej zcela vyplnil a zaměstnal, poněvadž nekonečného Ducha úplně nepochopuje. Proto jednak, a dále že jednotlivé poznatky a dojmy časem unavují, potřebuje nových a různých, aby rozmanitostí jaksi nahradil, čeho jedním směrem dosíci nemůže; změna ta pak působí libě a příjemně.

Pravda sama, novota a vzácnosť její působí samy o sobě požitek a ukojení příslušné touhy: rozmanitosť sama o sobě zase vzdaluje více nepříjemnosť nudy a únavy, která dostavuje se při dlouhém trvání týchže dojmův, jelikož poznání naše závisí na vnímání smyslovém; jinak zase ve střídání přistupuje novota, a tím rozmanitosť stává se působivější a cennější.

P o s u d k y.

Bibliotheka mládeže studující, vydávaná péčí Ústředního spolku učitelstva středních škol českých.

S upřímnou radostí byla svého času přivítána »Babička« Boženy Němcové, již vydal po šesté prof. Bartoš jako první svazek »Národní bibliotheky české mládeže.« Byloť zárukou díla dobrého již jméno vydavatelovo, jenž právě s nevšední horlivostí vždy propagoval myšlénku, jak nevyhnutelnou jest nám knihovna pro studentstvo naše, aby toto mělo ve vý-

---

[1]) Spisovatel uvádí za doklad jakousi charakteristiku recensí v Německu, na konci předešlého století napsanou, již tuto jen mimochodem podávám:

Recense jsou
- zaplacené
  - od spisovatele
    - recensemi
    - pochlebenstvím
    - podporou
  - od nakladatele
    - penězi
    - dary
- nezaplacené
  - psané od spisovatele samého
  - psané od jiných
    - stranně
    - nestranně
      - od dětí
      - od mužů.

Zjevy takové zasahují patrně v obor v t i p u, jenž působí zálibu p ř e k v a p u j í c í v ě r n o s t í, sdruženou s jinými přednostmi.

boru klassiky naše v úpravě školám příhodné. S nemalým tedy podivením pozorovali jsme, kterak teprve po tomto vydání týž Spolek učitelský, jenž tak dlouho nechával věc tuto ležeti ladem, podjal se téže práce, ohlašuje, že počne sám vydávati bibliotheku s týmž účelem, načež prof. Bartoš od dalšího vydávání knihovny své upustil. — Nové této bibl. vyšlo tou dobou již pět svazkův, i nutká nás již důležitosť, jakou podniku tomu přikládáme, k tomu, abychom je posoudili třeba jen zkrátka.

Prvním číslem této bibliotheky jest »Píseň o bitvě u Kressenbrunnu« od *Ad. Heyduka.* — Činiti výbor z knih jest vždy prací velmi subjektivní. Pozorovati to bylo možno velmi dobře při nedávném anglickém výpočtu 100 nejlepších knih, proti němuž se všech stran se ozývaly nespokojené hlasy a vyskytovaly knihy jiné od jiných zase za nejlepší vyhlašované. V té příčině shody dociliti bude asi těžko. Myslíme však, že všichni shodnou se o tom, že bibliotheka určená pro mládež studující má býti výborem nejlepších našich věcí, jež by každý studující měl nevyhnutelně znáti. S toho stanoviska měli zajisté vycházeti pořadatelé. Ale již při prvním čísle, zdá se nám, pořadatelé spustili základní tento požadavek se zřetele. Divíme se věru, proč právě »Písní o bitvě u Kressenbrunnu« byl učiněn začátek. Ani snad největší ctitel Heydukův nemohl by říci, že by básník touto písní ve sbírce naší byl dobře representován. Nezdáť se nám píseň ta nikterak tak znamenitou, aby jí mohl býti učiněn počátek výboru nejlepších našich věcí, a bylli o tom přesvědčen p. vydavatel, měl nám nevidoucím krásy a předností jejích alespoň poněkud je ukázati a mínění své zdůvodniti. Tomu však p. vydav. opatrně se vyhnul a tím dopustil se rozhodně chyby. I u plodu prosaického vyžadujeme při vydáních pro studující mládež třeba sebe nepatrnější ocenění jeho a upozornění na největší přednosti anebo zvláštnosti. Tím více je toho potřebí při básni.

Chceli si který studující přečísti tu neb onu báseň beze všelikých výkladů, pak dostane ji skoro vždy, ač neníli otištěna pouze v některém časopise, jako právě »Píseň o bitvě u Kressenbrunnu.« Ale i vtipnému studujícímu schází často porozumění celé básně, schází mu porozumění pro to, proč právě dílo to neb ono jest krásné, jest mu zkrátka nutný návod, jímž by byl přiveden k náležitému ocenění celku i jednotlivostí. A tímto klíčem, otevírajícím mladému čtenáři přístup do tajemného nitra básně, má býti právě její ocenění aesthetické s příslušnými vysvětlivkami.

P. Dr. J. Novák však si práci svou náramně ulehčil: po stručném životopisu básníkově opsal historický podklad básně z Palackého, k závěrku pak předmluvy podotkl, že báseň psána jest epickým veršem slovanským — a rozbor básně byl ukončen. Připojené poznámky konečné dle vlastního přiznání vydavatelova týkají se hlavně historické stránky, ale ani ty nás zdaleka neuspokojují, tak jako nespokojily ani prof. Prusíka, jenž jest účastným ve vydávání bibliotheky a na jehož posudek v »Kroku« 1888. č. 3. poukazujeme. —

Výtku zmíněnou shora můžeme opakovati také při číslech 1. a 2. II. serie, kde obsaženy jsou: »Legenda o sv. Prokopu« od *J. Vrchlického* a »Chudí lidé« od *Boženy Němcové.* — První k vydání upravil Fr. Prusík, ale divíme se věru, proč své jméno k básni připojoval; když dle předmluvy sám básník mnohé místo nebo slovo dle potřeby upravil, byl by také ostatní změny snad učinil. Vysvětlivek je zde celkem 23, tedy počet zajisté skrovný a zdají se nám býti jenom nahodilé; vysvětlujeli p. vydavatel slovo azurný aneb aureola, měl tím spíše vysvětliti neznámější slova: bazaltový (str. 41.), hóra (str. 104.), antifony (str. 111.), snad i gigantický, symbol a pod. — Lehoučká obsahem i formou povídka Boženy Němcové nepotřebuje právem velikých výkladů. Trváme však, že mělo při tomto vydání býti odstraněno chybné německé užívání slovesa: já si dal pozor, já šla vařit a pod. místo: dal jsem si pozor, já jsem šla vařit kávu a pod. Také věta: pak přišla děvčata, zastavily se u Francly (str. 26.) mohla býti opravena. Že by ku zvláštnostem dialektu, které byly ponechány, patřila ne právě pěkná slova: piksla (str. 12.) nebo politirované (str. 18.), nevíme, ale pak nestála za tu milosť, aby byla ponechána. Také jsme spozorovali

několik rušivých omylů tiskových: *z* půdy, na niž (akk.) a pod., kterých by měla býti naše knihovna prosta.

Znamenitým opravdu číslem této knihovny jest však *Čelakovského* »Růže stolistá,« kterou náležitým a pěkným výkladem opatřil prof. *Fr. Bílý.* Ježto listy tyto již přinesly obšírnější o ní úvahu, nehodláme se v tomto celkovém referatě již o ní šířiti, podotýkajíce jenom, že podobných čísel přáli bychom naší knihovně hodně mnoho.

Hned druhým číslem prvé serie »Bibl. mládeže studující« bylo »Zeměpisné rozšíření rostlin a zvířat« od *Dra. Viléma Kurze* Pěkné a poučné články Kurzovy z »Osvěty« r. 1886. došly tu nového uveřejnění, namnoze jen nepatrně byvše pozměněny. Nehledě však k této hodnotě jejich, dovolujeme si tvrditi, že podobná pojednání nemají býti do této sbírky vřaďována, vycházejíce stále od základního požadavku, že má bibliothekou touto dán býti žactvu do ruky výbor spisovatelů, jichž známosť jemu musí býti nezbytnou, po přednosti pak plodů básnických, nikoli vědeckých, zvláště ne z časopisu, který má býti všemu studentstvu znám a ode všech čten, jako právě z »Osvěty.« Z téže příčiny nepochopujeme, proč byly hned v prvém čísle ohlášeny jako další číslo bibliotheky: »Příběhy Telemacha, syna Odysseova,« od *Fenelona*, tedy překlad z franč̌iny. Ačkoli známe vysokou cenu tohoto díla, nicméně zdá se nám, že především pořadatelé mají zůstati v mezích písemnictví domácího a teprve když by s tímto byli mladé své čtenáře dobře seznámili, mohli by podniknouti s nimi vycházky po luzích literatur cizích. Kromě toho je Fenelon tak lehký, že jej může čísti v originale bez obtíží zvláštních každý realista i gymnasista, který poněkud frančinou se obírá.

Co se zevnější úpravy bibliotheky naší týče, všichni nakladatelé (Stýblo, Kober i Otto) opatřili ji náležitě. Knihy jsou úhledného formátu, mají velmi pěkný papír a čitelný, velký tisk, a jsou při tom dosti laciny. Čtyři z nich opatřeny jsou pěknými podobiznami autorů. Přáli bychom si jenom, aby knihy vycházely nejlépe jenom vázané, nikoli brožirované; při vkusnosti vazby a při nepatrné její ceně zajisté každému bylo by možno zjednati si knihu vázanou. — Kromě toho by se mělo vydavatelstvo postarati o to, aby všichni nakladatelé posílali jednotlivá čísla redakcím časopisů: vždyť publikace, jako je tato bibliotheka, nemusí zůstati omezena jenom na kruh, pro který je v první řadě určena, než může si hledati čtenáře také jinde; a kde se tito mají o ní dověděti, když nedostane se ani do listů literarních, natož pak politických? —

Toť několik upřímných slov o podniku, jemuž bychom přáli pro důležitosť i záslužnosť jeho největšího zdaru, jenž však proto také v první řadě má hleděti toho, aby přinášel pro nejdůležitější vrstvu mládeže naší, pro naši budoucí intelligenci, věci nejlepší ve vydáních nejlepších dle známého pravdivého výroku, pro mládež že nejlepší jest právě dobrým dosti. Doufáme, že obezřelé vydavatelstvo při dalších číslech vše podnikne, cokoli směřuje k většímu ještě zlepšení díla mu svěřeného. *—el—*

Premie umělecké besedy v Praze na rok 1888. Uspořádal *Josef Holeček.* (O.)

Prvý příspěvek krásné prosy, nadepsaný »Větrně,« napsala *Kar. Světlá.* Podivné to postavy ženské v této črtě! Z počátku mníme, že máme před sebou čarodějnici, a je to — dle dalšího vypravování — prostá stařena venkovská. Nemožna je postava prosté dívky venkovské, střeštěné, vzdorovité Dorky. Jak podivně mluví o Bohu? Tak nemudruje o lži, o hříchu, modlitbě, povinnostech dívka venkovská! Věříme, že snad pí. K. Světlá tak soudí v srdci svém, ale nikdy ne venkovanka — prostá, jakou Dorka. Ona prý neráda modlitbou »pána boha obtěžuje,« an prý »pán bůh« má veliký »kříž, když musí tolik tisíců a tisíců denně vyslýchati.« Později přece oroduje »u Panny Marie, aby to přece s *P*ánem *b*ohem (!) udělala, a ženštiny nemusily milovati žádných jiných mužů, než svoje otce a syny...« A tak to jde dál a dále. Málo tím dokázala pí. K. Světlá, že dovede objektivně líčiti povahy; subjektivnosti tu nazbyt; lépe již vystiženy postavy obou bratrů, zvláště postava vojáka správně líčena Ostatně celá črta nestojí za to, bychom

se při ní déle zdržovali. Se zásadami, tam pronesenými, nelze souhlasiti. — Dosti suchoparna je črta *Al. Jiráska* »V e s e c k ý.« Líčí se tu poslední dny posledního potomka starodávného rodu rytířského pánů Veseckých z Vesce; poslední ten potomek byl dělníkem a umřel v jedné okresní nemocnici. — Nemnoho lepší je črta *Jelínkova* »V jasné záři.« Sličná, mladá děva Janina ujme se osiřelého nemluvněte, by je vychovala pro vlasť a národ. Povaha její je pěkná, ale v črtě není živosti potřebné.

Tak tedy krásná prosa, ostatně nečetně zastoupená, špatně pochodila. Za to hojny a dobry jsou články zábavně poučné. Hned první, »Divé ženy dle dosavadních pověr lidu moravského« od *Fr. Bartoše,* je výborný. Je tu plno zdravého humoru. Spisovatel líčí nejprve, co si lid vypravuje o divoženkách, o jich postavě, vespolném životu, poměru k lidem, o jejich písních; dospívá k tomu názoru, že pro mnohé rysy lidské povahy, s kterými se u nich shledáváme, lze diváky a divé ženy míti za nějaké nižší kočovnické plémě, jež naši předkové ve vlasti našli, do lesů zatlačili a pomalu úplně vytiskli. Článek ten v každém vzhledu znamenitý... — Velmi pěkná je kulturně historická stať *Dra. Z. Wintera,* v níž líčí nedělní představení »v šermířské škole,« v létě někdy koncem 16. století. Poukazuje ke starobylému způsobu zápasu u Čechův, a podává velmi zajímavý doklad zvláštnosti té, jehož by si měli všimnouti, »kdož podezírají hodnověrnosť naší básně Ludiše a Lubor.« Zpráva ta jedná o zápasu z r. 1310. Pravidla školy šermířské utvrzena roku 1607. císařem Rudolfem. Karel VI. utvrzení svého mistrům »od péra« odepřel, poněvadž prý zabili juristu. — Vedlé Wintera napsal článeček z dějin kulturně historických *Čeněk Zíbrt* s nadpisem: »Jak se líčily staročeské panny a paní«; článečku vadí, že hojné a případné citaty nejsou tak dovedně spojeny, jak to viděti u obou předešlých prací.

Zajímavý příspěvek »O plastičnosti v básnictví« napsal *A. Maděra.* Ukázav, co nazýváme plastickým na dílu umění výtvarného, vymezil pojem plastičnosti v básnictví; škoda jen, že p. spis. nepodal několik vhodných příkladů plastického líčení z oboru poetického, jimiž by ozřejmil své vývody. Článek by byl tím mnoho získal.

Cestopisné črty podali *E. M. Rutte* »Na Luganském jezeře« a *K. Jireček* »Batak.« Prvá práce nemá ceny; nakupeno několik jmen, ale obraz poutavý nepodán. Daleko lepší je práce Jirečkova, poutavá, ale při tom důkladná, vědecká. Vypravuje se tu o dřevěném městysu bulharském, Bataku, známém příšernou řeží r. 1876., v níž fanatičtí mohamedané povraždili strašným způsobem četné bezbranné obyvatelstvo jeho. Strašné to povraždění nazval Angličan Baring »nejhorším zločinem, spáchaným za našeho století.« — *J. V. Frič* napsal vzpomínku z let šedesátých, ze svého pobytu v Paříži, nadepsanou »Dvě Malorusky.« Představuje nám tu dvě zcela různé povahy žen ukrajinských, roztomilé, prostosrdečné Iljušky a podivínské spisovatelky paní Markovičové, jež napsala pod pseudonymem Marko Vovčok výtečné obrázky z lidu, jež se těší zvláštní oblibě u čtenářstva, a u kritiky došly zasloužené chvály. Je tu hojně podrobností, jež dobře poslouží tomu, kdo se pokusí o vylíčení tohoto zvláštního charakteru... — Pořadatel literarní premie *J. Holeček* podal velmi zajímavý příspěvek ku poznání charakteristiky lidu jihočeského s titulem: »Jak u nás žijou a umírají.« Líčí se nám zvláště zbožnosť venkovanů, ež se jeví ve všech okolnostech života, od kolébky až ke smrtelné posteli. Tu a tam naráží básník na obřady církevní, a tu nerad slýchá »duchaprázdné litanie, jež asijským mlýnkům na modlení mnoho nezadají...« Jinak psána práce s patřičnou úctou ku zbožným zvykům venkovanů. Práce má značnou cenu.

Nejdůkladnější a nejrozsáhlejší prací je *Hostinského* stať »O zpěvohrách Smetanových«; uvedeny jsou v pořadí historickém a vytčena jich cena. — Konečně *Fr. Chalupa* napsal něco o »Umělecké besedě,« jež slavila dne 9. března t. r. pětadvacetileté jubileum svého trvání.

Tím podán stručný obsah prací první literarní premie »Umělecké besedy« a vytknuta cena jednotlivých příspěvků. Vedlé prací cenných je tu slušná řada prostředních, ba zcela bezcenných, jež mohly býti

nahrazeny plody lepšími. Nejhůře se vedlo krásné prose; ani básně — mimo 5 neb 6 — nemají zvláštní ceny, jsou bezbarvé. Bylo by si tudíž přáti, by příští literarní premie byla pečlivěji sestavena, by nescházelo tam tolik předních spisovatelů, by práce prostřední se nepřijímaly do tak skvostně upravené knihy; škoda by bylo papíru na takové práce.

Premie vydává se pouze členům »Um. besedy«; roční příspěvek obnáší 5 zl. *A. V.*

Skály. Několik výjevů z dějin samoty. Od *Al. Jiráska.* „Salonní bibliotheky" č. LI. Str. 252.

Básník »Šotka« když po svém způsobu líčí, jak se připravoval na zjev diblika, jenž z kouzelného vejce se měl vyklubati, mezi jinými »špatnostmi,« které tropil, přiznává na sebe tu, že psal roman z doby pobělohorské. Chtěl tím asi naznačiti, v jaké pověsti jsou jisté tak zvané historické povídky anebo jak bývají jménem čtenářstva přijímány tou kritikou, jež nepovažuje historii ve všech rysech jejich za nejvhodnější rejdiště pro umělé skoky básnické fantasie, nýbrž žádá, by všeobecně ustálený správný názor historický podanou líční minulých dob aspoň podstatně nebyl urážen a lehkomyslně nevšímán. Se zřetelem k tomuto požadavku bylo by zajímavým úkolem, vedlé obrazu, jaký nám právě o bitvě bělohorské, jejích příčinách, následcích a dosahu skýtají dějiny, postaviti mosaiku, sestrojenou z charakterů, děje a vpletených sem tam sentencí v belletrii výše zmíněného druhu. Dnes ovšem směr ten vykazuje vždy méně nových příkladův, ale to není ani tak proto, že by se bylo ujalo přesvědčení, jak jest neoprávněn, jako spíše odtud, že moderní naše řekl bych f e u i l l e t o n i s t i c k á belletrie se zálibou se vrhajíc na lehká themata novel, kratších črt a »studií,« velmi zřídka vzmůže se na díla, vyžadující většího nadání, důkladnějšího studia a více času — na roman socialní a roman či povídku historickou. A specialně zde udržela se jen skrovňoučká hrstka těch, kteří dovedou i chtějí viděti a slovem vtěliti d u c h a dějin, jak se zjevuje upřímnému zpytateli, když zahloubav se do písma minulosti čítá je a řeší se stálým zřetelem k nejvyššímu mravnímu cíli jednotlivcův a národa.

Přistupujeme k posudku Jiráskova posledního díla právě s takovou úvahou, jelikož spisovatel tentokráte výslovně podotýká v úvodě, že citoval »vznešeného ducha našich dějin,« aby vyzvěděl na něm a přiměřeně doplniti si dal kusá slova pověsti o rozvalinách hradu skalského a jeho okolí.

»Samotou« nazývá spisov. krajinu v nynějším výběžku broumovském nad sráznými stěnami polickými. Na úpatí vrchu, na němž za husitů hrad Skály stával, byla později vystavena malá tvrz se dvorem stejného jména. Roku 1626. zakoupila toto zboží nová vrchnosť, a tím začíná řada výjevů, končící r. 1680, po rozmanitých proměnách radosti a žalu při chmurném, teskném pozadí tehdejší doby.

Zde v osamělém zákoutí nalezli útočiště lidé neštěstím stíhaní. Pan Albrecht Křinecký, mladý učenec a rektor emeritus vysokého učení pražského, od nedávna ženat s Beatou Bohdaneckou, pozbyl konfiskací všech statků. S nimi mešká tu Dr. Voborský, vlastně Valentin Kochan z Prachové, syn jednoho z českých direktorů, popravených před staroměstskou radnicí. Že zranil jakéhosi zrádce, jenž se hrozné exekuce zastával, měl býti trestán na hrdle. Uprchl však a skrývá se nyní za cizím jménem u přítele z let studijních, u rodiny Křineckých. V tichu a klidu samoty všem se uvolnilo. Zamlklé dosud místnosti skalské rozléhaly se veselým smíchem obou synků Křineckých a vyjasnily se zjevem mladistvé matky jejich. Pan Albrecht obyčejně sedával v knihovně, zabývaje se studiem, jindy předčítal shromážděné rodině z bible a ve chvílích, kdy zachmuřovaly ducha jeho teskné úvahy o rodině, vlasti a budoucnosti, sedávala paní Beata ku klavikordu, a tu nápěvem starobratrské písně neb ohlasem žalmu jakoby se tmy ducha jeho trhaly. Byltě pan Křinecký, kromě toho, že zdraví mu nevalně sloužilo, povahy melancholické; nynější protivenství má za spravedlivý trest boží, jemuž bez reptání třeba se podrobiti. Jinak Voborský. Maje na paměti hroznou smrť otce svého a vida, jak lid trpí pro své vyznání a tisíce z vlasti se stěhují, zasvěcuje celý život

svůj jedinému úkolu: »aby toto naše království povstalo ze svého ponížení.« Utkvěla mu v duši slova, jež slyšel jednou při tajné noční pobožnosti v nádvoří starého hradu skalského: »To budiž nás všech přirozeností, abychom v protivenstvích strachem neschli, alebrž se zelenali jako strom odvahou a nadějí, abychom chyby své poznali a pevně stáli, když nepřátelé mysli, že nás přemohli a námi o zem udeřili, abychom byli jako skály.« Pronesl je evang. kněz starý Adami. Byl jej tenkrát Voborský s mladším knězem Matoušem Ulickým přivedl do upravené hradské budovy, aby zde žili v úkrytu. Ulický, přítel Voborského z universitních studií, touží za týmže cílem životním, doufaje spásu v tom, kdyby všecek lid chopil se zbraně proti císaři. Organisuje tedy v kraji povstání lidu, udržuje spojení s ostatními agitatory, z nichž předním jest Voborský, a vyjednává s cizinou o včasnou pomoc. S takovým úmyslem odešel též ještě v noci po tajné pobožnosti, péči Voborského zanechav starého Adamiho a sestru svou Evu. Je to milý zjev mysli ryze ženské s oddanou láskou k bratrovi, a vývoj náklonnosti, již Voborský k ní pojímá, nakreslen spisovatelem jako nový »výjev« života, jenž rozproudil se skalskou samotou. Zatím dole ve dvorci p. Křinecký scházel vůčihledě; ani nové jaro — druhé od příchodu na Skály — ani pečlivá láska paní Beaty a Voborského umění lékařské nedovedlo jej udržeti: zemřel, přijav ještě od přítele V. slib, že bude osiřelé rodině ochráncem, a od manželky, že nevzdá se nikdy svého vyznání. Brzy potom odebral se V. ze Skal do kraje hradeckého, aby řídil povstání. Ulický už dříve odešel se sestrou a s Adamim na Kouřimsko vykonat posledních příprav k boji. Ale byl to smutný boj s necvičenými selskými houfy proti zřízenému vojsku. Byli na všech stranách poraženi a krutě potrestáni. Kněz Ulický zajat a popraven.[1]) Večer ocitá se Eva u popraviště bratrova, omdlévá bolem, a když Voborský ji vzkřísil, pláče usedavě. »V ten okamžik, kdy mladého Kochana pronikal usedavý pláč nejmilejší mu bytosti, kdy upíral zrak na zohavenou mrtvolu jejího bratra, kdy bezděky vedle ní zjevil se mu krvavý stín popraveného otce a všech jeho nešťastných druhů, v ten hrozný okamžik černé zoufalé pustoty a nesmírného žalu, kdy nejpalčivěji pocítil svou i veškery vlasti žalostnou bídu a hrozné ponížení, probudila se v srdci divoká zášť a klel se těžkou přísahou, že do nejdelší smrti nezapomene a neustane se mstíti — —« (str. 164.). Oba navrátili se do Skal, když byl Adami manželskému svazku jejich požehnal. Tou dobou právě paní Beatě vypršela lhůta, by buď přijala víru katolickou, anebo se vystěhovala ze země. Rozhodla se pro exsilium, při čemž z nesnází o prodej skalského statku vyvedl ji Voborský, jenž si byl v Praze opatřil od Vavřince Nyžburského[1]) stvrzenku o katol. zpovědi a přijímání, aby mohl zůstati ve vlasti a provésti své úmysly. A nyní dosavádní obyvatelé skalského sídla jeden po druhém je opouštějí. Nejprve vdova šlechtična odchází do vyhnanství. Potom Eva po čtyrletém manželství zemřela, zanechavši Voborskému synáčka Valentina. A nedlouho potom V., když se proneslo, že není katolíkem, prchá za hranice. Nazpět vrátili se všichni r. 1642 v průvodu švédského vojska. Voborský byl v něm lékařem, oba mladí Křinečtí důstojníky. Tenkrát znovu ožívly a vyjasnily se chmurné prostory skalské. Hošík Valentin byl zde pod dozorem pí. Křinecké. V. do myslivého hocha všechnu naději svou skládal, chtěl ho vychovati jako Hannibala. Ale i tato naděje byla odňata těžce zkoušenému muži: na cestě ku švédskému vojsku byl od císařských přepaden, těžce poraněn, a syn zmizel beze stopy. Marně otec celé Čechy prochodil.

Ku konci války třicetileté pí. Beata Křinecká navždy opustila skalský dvorec. Po letech, r. 1662. koupil jej hradecký biskup a určil na vydržování tří kanovníků.

[1]) „M. Ulický, kaplan čáslavský, kněz nekatolický, byv z č. království vypověděn, Moravu, Uhry, Rakousy procházel, do Čech tajně se navrátil, jat, dvakráte v městě Čáslavi mučen a posledně pro zbouření sedláků, jehož on původ byl, dne 11. září 1627. k ohavné smrti veden, jemuž kat nejprv pravou ruku uťal, potom hlavu sťal, tělo na čtyři čtvrti rozdělil, je na čtyři koly, hlavu na pátý kůl vstrčil, a to všecko okolo šibenice k divadlu postavil.“ *Beckovský*, „Pos.,“ III., p. 54.

[1]) Srv. *Dr. Krásl:* „Arnošt hr. Harrach,“ p. 224. 237.

Bylo zde čím dále tím smutněji. jako »po veškeré české koruně nastaly ticho a klid omráčení. Jen stranou lid stýskal, naříkal i pěstě zatínal pro hrozné útisky domácích a ještě více cizích vrchností. Ale nikdo toho nedbal, lidu nikdo neslyšel. Setmělo se jemu i všemu národu. Nastávala tma pusté, mrazivé noci. Vše hynulo duševně i hmotně. Tak přišla zoufalosť, jež vzpružila mozolnou ruku dosud jen robotující, že se chopila zbraně« (str. 222.). Bylo to šedesátého léta po bělohorské bitvě. Lidem šla pověsť o starci bělovlasém, tajemném vůdci všeho hnutí. Tehda naposledy oživlo opuštěné skalské zákoutí. V lesnatém okolí jeho nejdéle trval selský odboj. Aby urovnal zmatky vzešlé z povstání, přijel jednou do Skal kanovník, jeden ze tří, jimž příslušelo užívati důchodů z tohoto zboží. Uslyšev, že ve zříceninách starého hradu v noci světlo je vídati, jakoby tam strašilo, jde procházkou ke zříceninám, setkává se tam s bělovlasým starcem, v němž poznává svého otce — Kochana — Voborského. Tímto výjevem a rozmluvou, jež mezi oběma se rozpředla, »Skály« se končí. —

Dějový náčrt podán proto poněkud obšírněji, aby z něho snáze bylo lze představiti si niternou úpravu »Skal.« »Skály« nejsou ani povídkou, ani romanem, nýbrž, jak na titulním listě správně činí spisovatel čtenáře pozorna, jen řadou »výjevů,« jež ve spojení ne tak všestranně příčinném — což v romanu i povídce nezbytným požadavkem — jako namnoze jen chronologickém k sobě se druží. Události bez překvapujících zápletek klidně jsou líčeny, jak se po sobě sběhly. Nejeden však z těchto výjevů — zvláště líčeň vzájemného poměru Voborského a Evy, a mistrné vypsání selského odboje s tragickou smrtí Ulického — je tak založen, tak zdá se býti sám o sobě necelý, že mimoděk nám připadá, jakoby vyňat byl z velkého romanu, — a že snad původní asi úmysl spisovatelův. vytvořiti na základě pověsti o skalském hradě dílo celistvé, historický roman, že tento úmysl rozbil se bezpochyby o nepodajnou látku, jež ve všech jednotlivostech svých stejně jsouc lákava, spisovateli jen jedno ze dvou ponechávala voliti: buď pominouti některé, byť samy o sobě zajímavé momenty, aby celek byl více soustředěn a umožněna úplná spojitosť příčinná, — anebo sestaviti všechny momenty v serii obrazů, kdež není tak přísně potřeba, by celkový dojem byl jednotný. Práce první byla by ovšem nesnadnější, ale též cennější. Jirásek podal veřejnosti na ten čas práci druhou, jež však i v této své podobě co do poutavosti nestojí daleko za romanem. Znatelné obtíže působilo mu jen spojení a vhodné vyplnění doby od popravy Ulického r. 1627. do selského povstání r. 1680., kdež Voborský naposledy vystupuje na jeviště. Jsou sice i zde některé z výjevů líčeny živě a zajímavě, jako na př. poslední návrat pí. Beaty na Skály a zmizení malého Valentina; v jiných však (str. 173.—194.) jest děj tak chudý, že spisovatel sám jej referuje, nemoha dramaticky vložiti ho na jednající osoby, jelikož jich tu poskrovnu.

Niternou cenu knihy nemálo zvětšuje historické pozadí načrtnuté, jak v Jiráskových prácech tohoto druhu vůbec, ani ne tolik reflexemi, jako ponejvíce vlastním dějem a povahami vystupujících osob: obojí mívá vtisknuto na sobě určitý ráz své doby. Buď bývá z dějin čerpána látka (na př. v »Psohlavcích«), anebo nehistorický sice, ale době od spisovatele naznačené venkoncem přizpůsobený útek dějový obetkán historickou obrubou, což vzorně provedeno na př. v »Maryle.« Ve »Skalách« dějinný živel jeví se předně tím, že hlavnější osoby mají jména z podrobných dějin vlasteneckých známá; tak Jan Albrecht Křinecký z Ronova, Beata Bohdanecká z Hodkova, jeho manželka a oba synové, — Valentin Hochan z Prachové, všichni důstojníci uvedeni jako vůdcové při vzbouření selském r. 1627. Mimo to Matouš Ulický a Voborský zasahují též činem do důležitých událostí tehdejších, jsouce vylíčeni jako původcové selského odboje proti císaři. Hlavní osudy celé země vypravuje spis. buď sám, buď ústy jednajících osob. A tak čtenář se samoty skalské vidí v perspektivních obrysech dějiny celé doby od bitvy na Bílé hoře až do selského vzbouření r. 1680. Rodina Křineckých jest jakoby malým obrázkem všech šlechtických rodin, zastižených pohromami pobělohorskými, a stav valné části ostat-

ního národa charakterisován líčením selských povstání. Neustálými válkami ochuzený lid byl k zoufalým těmto výstupům dohnán jednak utlačováním se strany nových vrchností v příčině hmotné i náboženské, jednak podnětem rozličných agitatorů, z nichž však většina byla ve službě nekalé politiky cizích dvorů.[1]) Jen málo kteří z nich měli šlechetné zámysly. Různým způsobem totiž jevila se reakce proti následkům bělohorské porážky. Jedni — a jich repraesentantem jest Křinecký — malomyslně ruce skládali v klín a spatřujíce v tehdejších pohromách spravedlivý trest boží, mínili, že nutno trpěti a věci ponechati běhu svému; jiní, z nichž podrobně nakreslen Ulický a Voborský, záchranu vlasti, restituci bývalých poměrů politických a náboženských, snažili se dosíci pomocí ozbrojeného lidu. Křinecký zadumává se nad slovy Tacitovými: »... expulsis insuper sapientiae professoribus atque omni bona arte in exsilium acta...« Voborský však s důrazem čte dále: »Dedimus profecto grande patientiae documentum« (str. 95.). Ale pokusy obou nezištných agitatorů minuly se s doufaným cílem: Ulický umírá na popravišti, a Voborský na konci dlouhého života, věnovaného zájmům vlasti, poznává, že marně pracoval a lid že marně krvácel. Vyznává to před vlastním synem, z něhož Hannibala chtěl si vychovati, jenž však nyní stojí tu jako představitel nových, s otcovými se nesrovnávajících snah, ke spáse vlasti směřujících. Považuje za nutno, smířiti se s tím, čeho odčiniti nelze, a »udržeti to, co se dá udržeti a zachovati, a tím připravovati lepší budoucnosť« (str. 246.). Sám »byltě jedním z oněch pracovníků v dobách nejsmutnějších, jejichž jména zapadla v zapomenutí, kteří však prací svou a úsilím připravovali lepší budoucnosť a učinili možným »zázrak« našeho z mrtvých vzkříšení« (str. 251.). Některé z nich spis. připomíná, zejména: »šlechetného Balbína, jezovitu,« biskupa Tomáše Pešinu z Čechorodu a Pavla Stránského; knihu svou věnoval »slavné památce« obou těchto »velikých vlastenců.« Jak ti všichni působili, je známo. Úkolem jejich bylo krvavé rány národa »hojiti, aby se národ nevykrvácel, aby nepozbyl vědomí, aby práva tohoto našeho království neupadla v zapomenutí a neklesla lhostejností vlastního lidu« (str. 247.). Vždyť právě tato protestantskými stavy zaviněná lhostejnosť lidu k věci národní byla příčinou porážky bělohorské a proto příčinou všech vyplývajících odtud důsledů politických, kdyžtě celý národ pozbyl své samostatnosti, a náboženských, když veliká čásť národa, pokud nechtěla živořiti v cizině, reformací katolickou byla nutkána, opustiti německý protestantismus a vrátiti se ku sv.-václavské víře předhusitských předků. Ta byla spásou jejich. Želeti při tom ovšem, že nebylo vždy a všude užito přiměřené duchu křesťanskému methody, zvláště kde světská moc dle známého z dob jiné reformace principu: cuius regio, illius et religio, právo si osobila na svědomí poddaných.[1]) Ale i když kat. reformace tak se prováděla, jak dle nařízení duchovního úřadu se prováděti měla, nebylo lidu snadno vzdáti se zastaralých zvyků: bylo to k cíli přivedeno jen tvrdošíjným duševním bojem, jaký v miniatuře vyličuje katol. kněz Valentin evangelickému otci Voborskému, když doznává o sobě (str. 245.): »Tím čím jsem, nestal jsem se z nějaké slabosti nebo mdloby, nestal jsem se tím bez zápasu a bojů duševních — trpěl jsem a přetrpěl jsem mnoho za let chlapeckých; i pak když jsem dospěl, přicházel ďábel vrtkavosti a pochybnosti. Ale všecko to utrpení vydalo dobré ovoce —«: jemu jistotu o pravdě, lidu pak kromě toho též exsistenci. Neboť když ve válce třicetileté »zahynuly a zmizely v pohromách i strastech neslýchaných tři čtvrtiny národu, — jedna čtvrtina, ježto zbyla, zachovala se jen pod výminkou, že snah předků svých netoliko se odřekla, nýbrž i zapírala i zatracovala je. Od té doby obdrželo vrch to zdání, že dějiny české XV. a XVI. století byly vesměs pobloudením, kteréhož litovati, za kteréž se styděti slušelo.«[2])

[1]) O stavu českého lidu rolnického po bitvě bělohorské a o příčinách i průběhu několikeré vzpoury jeho pojednal *Josef Svátek* obšírným článkem „Vzbouření lidu selského v Čechách r. 1680." v „Osvětě" 1887., č. 1., 2. 4

[1]) Srv. *Dr. Krásl:* „Arnošt hr. Harrach," p. 30., 37., 59.

[2]) „Dějiny nár. česk.," V., č. II., str. V., VI. Palacký mluví zde všeobecně o husitismu a

Tolik o »Skalách« po stránce jejich historické, jež tu vystupuje značně do popředí, pročež o ní důkladněji bylo třeba promluviti. Osvědčujeli spisovateli, jak sám v úvodě praví, srdce, že dobře pochopil řeč ducha dějin, myslíme, že i rozum může přistoupiti k tomuto osvědčení.

Takovým způsobem jsou nahrazeny některé nedostatky komposice, zaviněné, jak už řečeno, formou »výjevů.« Jelikož není obvyklá, stane se snadno, že čtenář sleduje jednotlivé části děje tak, jakoby povídku nebo roman měly utvořiti. Odtud vzniká, že nenalezna v pozdějším vypravování úplně provedeno, co dříve bylo naznačeno a nadřečeno, není docela uspokojen. Ovšem dlužno čísti dle intence spisovatelovy, označené titulními slovy, a výtka sama sebou by pominula, kdyby jen soudnému čtenáři mimoděk nepřipadalo pravidlo, že všechny nitky děje mají býti v přesném příčinném spojení.

Jednotlivě mohlo by se vytknouti, že z několika romantických, do děje dosti příhodně vsunutých živlů nejméně asi pravděpodobným se zdá shledání Evy s Voborským (str. 141.). Nepochopitelno též, jak mohl Voborský, nemaje bezpochyby na cizí své jméno žádných listin, bez nesnází převzíti na se statek skalský — a proč mu tento po jeho útěku nebyl zabaven.

K přednostem knihy kromě charakterů, jež vesměs nakresleny jsou pérem Jiráskovým, počítáme též lepý, ušlechtilý, zaokrouhlený sloh a čistotu i zvučnosť mluvy. Spis, ať už sám, ať ústy svých osob mluví, vyjadřuje se nenuceně, hladce a plynně, tu používaje prostonárodních obratů, tu přispůsobuje výrazy a sloh starým kronikám, tam opět dle potřeby řeči dojemně tklivou nebo až pathetickou obraceje se k srdci čtenářovu.

A bylo by uvésti mnoho dokladů, měllí by podán býti důkaz, že každý pochvalný přívlastek, jak zde po řadě jsou načítány, je ve svém smyslu vhoden a oprávněn. *V. K.*

---

protestantismu v Čechách, mylně považuje boj o „právo svobodného zkoumání a přesvědčení ve věcech víry a náboženství" za oprávněný, čímž však pro nás jeho úsudku ani v nejmenším váhy se neubírá.

Dámy starších salonů polských. Studie *Edvarda Jelínka.* „Salonní bibl." č. LVI.

»Pane Bože, houšť!« zvolali jsme po přečtení této výtečné studie Jelínkovy. Jen více takového čtení do našich salonů, neboť je to četba právě salonní, která dovede nejen mile pobaviti, ale, co více platí, poučiti, zušlechtiti, pro ctnosť a obětavosť nadchnouti paní a slečny lepších domů bohatších rodin našich!

Studie tato jest dle našeho zdání nade vši kritiku povznešena, jsouc sama jakousi mravní kritikou založenou na skutečných událostech a životopisech, čerpaných z vlastních dopisův a korrespondencí i dějin šesti dám výtečných z kruhu šlechtických pobratimského nám národa polského, za dob jeho strádání po povstání r. 1830.

V životopisech těchto šlechtičen, v pravém toho slova smyslu, zračí se nám jako v nejskvělejším zrcadle láska k rodině, láska k vlasti, láska k národu, a to láska vznešená, obětující se až do sebe sama zapomenutí; v dějepisu tomto mile nás dojímá i bohoodevzdanosť dokonalá a síla ducha obdivuhodná.

Nemožno nám tuto rozebírati stať jednu po druhé, neboť by nás to daleko vedlo; jsoutě si v hlavních rysech takořka podobny; toliko podotýkáme, že nás nejvíce zajímal, ba až bolestně rozrušil životopis: »Paulina Felińska« (str. 77. až 132.), ve kterém se nám podává srdcelomná tragoedie rodinná. Žádný zajisté nepřečte tento oddíl studií Jelínkových bez pohnutí a přisvědčí z plna srdce slovům, zakončujícím částku tu: »Anděl lidskosti sklání palmu a lká hlasitě... A tak díti se bude citlivému čtenáři a spanilomyslné čtenářce i při statích ostatních.

Mluva studií těchto je ryzí, ušlechtilá, ne bez básnického nadšení, právě salonní! Opakujeme proto ještě jednou: Jen více takového čtení do našich salonův, a vyšší naše společnosť vyprostí se ze zhoubného nynějšího směru naturalistického a materialistického, a učiti se bude povznášeti se k šlechetným idealům, a rozohní se pro všecko dobré, krásné, vznešené, čemuž žehnejž Bůh! *—dr—*

Spisovatel črt kozáckých a litevských věnoval pozornosť svou tentokráte polským dámám a připadl tím na předmět stejně

vzácný jako zajímavý a záslužný. Spočívajíce na pouhé pravdě, studie ty působí na nás přece kouzlem čisté poesie, té poesie totiž, která vlastní jest každé bytosti, nesoucí na sobě pečeť dobroty a ušlechtilosti. Proto bychom se nerozpakovali studie ty nazvati básní a pravdou. Čtouce o těchto dámách, my Češi nemůžeme ubrániti se bolestnému citu, že jsme něco ztratili, co nám už sotva kdy nahrazeno bude. Šlechta! Šlechta! Máme i my mnoho žen šlechetných a budeme jich míti. Ale většina jich ve klidném zátiší nemá příležitosti rozvinouti síly své k onomu hrdinskému a vyššímu účinku, jenž povahu ženy ukazuje v nejjasnějším lesku. I o ženě platí, že v úzkém kruhu člověk zakrsá, an roste s velikými svými účely. Ženy jako paní kastelánovou Trockou, Paulinu Felińskou snad by chovati mohla naše přítomnosť, ale pro vzory jako kněžna Lovická, Marie Czartoryská a j. bylo by třeba zajíti hezky daleko do minulosti naší, a snad by i ta cesta marna byla pro nedostatek zpráv osobních. V tom zajisté spočívá hlavní přednosť studií těch, že spisovatel, uživ bohatých pramenův a pomůcek literatury domácí, mohl povahy polských dám postaviti nám před oči pod bezprostředným dojmem jejich vlastních slov, sestaviv dovednou rukou, co z dopisův a zápisků zajímavého po nich zůstalo. Kéž by záslužná působnosť Jelínkova na širším poli slovanském povzbudila nějakou bystrou hlavu, aby se s nadšením zabrala do minulosti české a vyvážila tam odtud jasné vzory dokonalých mužův a žen národní odrudy české, jejichž jednotlivé rysy jako listiny, dopisy a paměti po zaprášených archivech našich vrchností sem tam bídně rozmetány jsou!

L. Šolc.

Libuše. Matice zábavy a vědění. R. XVIII. Č. 2. a 3. „Upomínky." Od *Karoliny Světlé.*

Obsah celého spisu naznačila spisovatelka na konci úvodu těmito slovy: »...Podávám tímto nástin dojmů svých z mládí... a obraz tehdejšího vychování i domácích a rodinných poměrů měšťanských v naší milé Praze.« Nejsou tudíž »Upomínky« ani povídkou, ani kronikou nějakou, nýbrž, jak Světlá sama dí, obrazem, a to obrazem roztomilým, plným harmonických, lahodných barev a tvarů.

Veškeré vypravování lze rozděliti ve dvě hlavní části. První líčí zvyky, obyčeje a společenský život lidu pražského vůbec, jak byl za mladých let spisovatelčiných; středem a východištěm jest učiněna její rodina. Vystupují zde všichni členové od děda až po naše sestry-spisovatelky Karolinu (Johanu) a Žofii (Podlipskou), a to tak přirozeně a pravdivě, že se nám zdá, jako bychom nazírali vlastníma očima na onu patriarchalní domácnosť, kterou vespolek tvoří. Četné episody, kterými jest tato částť hojně protkána, ukazují čtenáři život a působení této rodiny mimo krb domácí, seznamují ho s osobami v sousedství i jinde žijícími, jejich vespolné styky a malý obrázek rodinný rozvinuje se v jasný obraz života městského. Poštovská ulice, kde hlavní dějiště jest umístěno, všecka jest zahalena oním rouchem milého kouzla a půvabu, jímž Světlá obetkala kdysi boky Ještědu. Při tom srovnává časy nynější s minulostí, dotýká se poměrů socialních, národnostních a literarních za svého mládí a podává o nich úsudky velmi trefné a správné. Touží na naše ženy z vyšších kruhů, že nemají pravého vkusu a smyslu pro ušlechtilou četbu, appelluje na svědomitosť a idealní mravnosť našich spisovatelek, která má vanouti ze všech jejich plodů, zvlášť pro ženy určených; jesti žena vlastním vychovatelem národa a zasluhuje, aby byla opatřena pracemi dobrými a umělecky dokonalými.

V druhé části seznamuje nás spisovatelka se způsobem vychování mládeže v rodině i mimo dům a vypravuje zvláště osudy svého mládí.

Čtenáři jest volno nahlédnouti do srdce i mysli plné vzletu a idealů, jež byly mocí utlumovány, avšak nezanikly, nýbrž dospěly k netušené mohutnosti. Jest mu volno nahlédnouti v duševní život ostatní mládeže po letech třicátých a pozorovati, jak byl nepřirozený a odporný, jako byl nepřirozený pro národ náš veškerý tehdejší system vyučovací. A v této kritické době osvědčila mladičká tehdy ještě Světlá pevnosť a statečnosť muže hodnou, zachovala si, jak

sama dí, drahocenný poklad svého jazyka a národnosti jediná mezi svými spolužačkami.

Obraz tento neminul se s cílem, jenž mu jest na počátku knihy ustanoven: podati totiž látku »umělcům, kteří se stanou jednou důstojnými historiografy niterného našeho rozvoje.« Jest kreslen rukou povolanou, s láskou a zápalem vlasteneckým, z něhož zajisté svůj původ vzal. Nechť putuje po naší milé zemi všemi vrstvami lidu, jenž v něm nalezne odlesk života svých otců, uzří jejich ňcty a následování hodný příklad.

J. P. Šlechta.

Náš přítel Něklúžev. Komoedie o pěti jedn. od *Alex. J. Palma*, z ruštiny přeložil *Dr. Pavel Durdík.* (O.)

Čtvrté jednání je krátké, dějem však dosti bohaté a pro poznání povahy Něklúževa velmi důležité. Nataša se tu neobjevuje, pro kteroužto odchylku od běžné techniky divadelní nečinil bych básníkovi žádné výtky, kdyby jenom to, čeho se zde o Nataši z úst Mišových dovídáme, nám bylo zcela jasno. Miša totiž oznamuje Něklúževu, že Nataša, ač byla včera, přečetši jeho lístek, všecka zlomena a pořád jen volala, že jí nepochopil, dnes už zase pevně jest odhodlána jíti za ním i do Sibiře. Jest patrno, že přestála zatím krutý boj. Poznala z jeho lístku, že jejím nnkám, její povaze nerozumí a že touží hlavně po jejích penězích, aby se zachránil od hrozící záhuby. Je přirozeno, že láska její utrpěla tímto poznáním hlubokou ránu. A přece druhého dne vzkazuje mu, že pevně trvá při svém dřívějším úmyslu. Zda ukonejšila se myšlénkou, že snad jeho slova příliš citlivě si vyložila, či neviděla se touhou jeho, penězi jejími od Sibiře se zachrániti, svého tak rozhodně mu daného slibu zproštěnu, toho ve zprávě Mišově se nedovídáme; v této věci uznávám žádoucným, aby nám básník — nejlépe ovšem ústy Natašinými — pohnutky jejího jednání byl odhalil.

S velikou pravdivostí kreslena je zde povaha Něklúževova. Vida nebezpečí ještě poněkud vzdáleno, vede si proti Kalinskému a Mišovi s hrdinnou lehkomyslností a bezstarostností. Ač neví o žádném prostředku, jímž by se zachránil, tvrdí Kalinskému, posmívaje se téměř svému nebezpečí, že za tři dny se uzdraví — je prý churav! — a vše uvede do pořádku; do Sibiře že má daleko. Něklúžev prý se tak snadno nedá! Vida však nebezpečí hrozivě se blížiti, stává se malomyslným, pociťuje úplně zoufalosť svého postavení a žádá si rady i od samé Stavické, milou a drahou Julií ji nazývaje, ač byl maličko před tím v pravém světle poznal její ničemnosť. Když však se znova přesvědčí, že ona je každé i sebe menší oběti neschopna, chce jí i sebe zastřeliti; ale chybiv se cíle a probrav se z prvního zděšení, s hrdinnou lehkomyslností vydává se v ruce vyšetřujícímu soudci.

Co obyčejně pokládá se za nesnadné i básníku velmi obratnému, aby totiž divák až do úplného dějů rozhodnutí udržen byl v napjetí, neb jinými slovy, aby nevěděl na př. již ve 4. jedn. (neb i dříve!), jakým způsobem drama se zakončí, toho aspoň ve příčině hlavní osoby dosáhl Palm v našem dramatě.

Do pátého jednání vstupujeme s otázkou, zdali provede Nataša svůj úmysl. Jsme sice přesvědčeni, že tato vzácná bytosť jest úplně schopna i největší obětavosti, ale předobře zároveň cítíme, že by takovýto osud vznešené povahy Natašiny nikterak nesrovnával se s poetickou spravedlností. Než dlouho zdá se nám, jakoby básník tohoto požadavku si nevšímal, a spíše přihlížel ke skutečnému životu ruskému, kde častěji obětavé milenky a ženy odsouzence provázívaly do Sibiře. Slyšíme totiž, že Nataša pořád ještě trvá na svém úmyslu jíti za Něklúževým přes to, že po celý téměř rok churavěla a za ten čas velice seslábla. Ba, aby toto mínění naše potvrdila, přichází dokonce sama do soudní síně, chtějíc aspoň na chvilku s Něklúževým promluviti. Co mu chce pověděti, básník nám sice výslovně nepraví, ale ze všeho nade vši pochybnosť vychází, že chce jej ujistiti o nezvratnosti svého úmyslu. Tu však slyší od vdovy Pospělové, jak hrozné následky způsobil v její rodině zločin Něklúževa; vidí vlastníma očima nesmírné hoře vdovy nešťastné, slyší srdcervoucí slova: »Děvčátek mi není tak líto, někdo se jich přece ujme — sama půjdu sloužit, nebudu beztoho již dlouho na světě — ale kdo mi vrátí synáčka?« V mysli Natašině pojednou se

rozbřeskne: kdo má býti ten »někdo,« který by se ujal ubohých sirotků? Ve své opravdové zbožnosti vidí již jasně cestu svého budoucího života naznačenu. Jak by mohla lépe smazati hříchy Něklúževa, jak zasluženěji za něho samého se obětovati, než budeli pečovati o nešťastné oběti jeho zločinu? Tak rázem jsouc odhodlána, nechce již s Něklúževým mluviti, — toliko bolestným pohledem loučí se s ním — a bude jako dříve, s novými ovšem sestrami, otci náležeti.

Končí tedy kus zcela uspokojivě. Že Natáša neprovede úmyslu svého, o němž nás dříve tak pevně ubezpečovala, a nedostojí tak slibu svému, jest vznešeným úkolem, který pojednou jako svatá povinnosť před ni předstupuje, náležitě odůvodněno Podivno, že právě toto zakončení a jeho odůvodnění mohlo se některým zpravodajům divadelním nelíbiti Tak píše se aspoň ve »Hlase národa« (dne 24. března m. r.): »Celý večer deklamuje (t. Natáša), že půjde za Něklúževem do Sibíře, člověk jí to skoro již věří, a na konci za ním přece nejde; zůstati u bohatého otce a starati se o vdovu Pospělovu a její děti je přece — pohodlnější« (!)

Všimněme si nyní, pokud zasluhuje charakteristika osob té neobmezené chvály, kterou jsme jí vzdali na počátku této rozpravy. O hlavní osobě Natášině pověděli jsme již všechny důležitější věci a k tomu dospěli jsme výsledku, že kreslena je veskrze s neobyčejnou pravdivostí a psychologickou znalostí, nejsouc nikterak hyperidealně měkkou nebo romantickou. Také druhou hlavní povahu, Něklúževa, jsme příležitostně již zevrubněji oceňovali, podivujíce se při tom realistické kresbě básníkově. Zde však zbývá nám ještě leccos doplniti. Zákrejs vytýká Palmovi, že učinil Něklúževa nejzkaženějším a nejhnusnějším hanebníkem, tělesně a duševně vyžilým, sobcem atd., jakoby prý dramatika byl vedl převrácený Hugovský názor: »Čím ohyzdnější, tím vábnější.« Mimo to prý je také postava jeho proto divadelně velice pochybena, že se nerozvíjí, že celkem strnule stojí: »Vždyť ani nevidíme, kterak počal býti defraudantem a kterak ve zločinu mohl pokračovať a vytrvať.« Jen dvakráte vybleskne prý v něm jakási jiskřička dobra, poprvé ve 2. a podruhé ve 4. jedn. V 5. jedn. odsouzen prý je k roli úžasně passivní, tak že nevíme, co si o něm vlastně mysliti máme.

V těchto výtkách je mnoho nesprávností, které již pražský časopis »Východ« v č. 13. m. r. celkem zdařile vyvrátil. Jak začal Něklúžev z banky peníze krásti, je zcela jasno; sám praví k paní Stavické: »Ty's příčina a původ mého neštěstí.« Od té doby, kdy učinil si známosť s touto ženou, stal se také zlodějem. Jak nectně ona bídnice z této cizoložné známosti kořistila, dovídáme se hned na počátku kusu. Kdy ovšem tato známosť začala, básník nikde nepraví, a je také věcí zcela vedlejší. Kdo však jednou začne krásti, obyčejně v tom také pokračuje, máli jen sebe menší k tomu příležitosť. A Něklúžev měl věru velmi snadnou; ředitel banky Slepenďajev byl člověk velmi obmezený, který ničeho kolem sebe nevidí a jak svou ženou, tak i svým pokladníkem velmi lehce dává se klamati. Vždyť ještě tehda, když Něklúžev ohromné peníze byl zpronevěřil, vidí v něm vzorného kasíra, který ani o čtvrť kopejky nikde se nezmýlí! Ukradené peníze Něklúžev všecky prohýřil s druhy stejně prostopášnými, pro budoucnosť nic si neschoval. Sobcem tedy nebyl; když mu Julie radí k útěku, přiznává se, že je zhola bez peněz. Není tudíž tento defraudant »nejzkaženějším a nejhnusnějším hanebníkem« — kdyby tomu tak bylo, láska Natášina by tím u nás valně byla snížena —, nýbrž toliko lehkomyslným hýřilem. Zvláště vynikající jeho vlastností je bezměrná lehkomyslnosť; než o této stránce jeho již dříve jsme promluvili (při 4. jednání). A tato povaha nestojí také v dramatě zcela strnule. Mocný převrat, který v něm vzbudila panenská čistota a přímosť Natášina, jasně svědčí o tom, že je šlechetným citům přístupen; mravní své bídy nemohl tenkráte hlouběji pociťovati. Maje učiniti Natáši, kterou již dříve byl poznal jako ušlechtilou bytosť, vyznání lásky a požádati za její ruku, násilně se do toho vhání; dobře cítí hanebnosť svého počínání (str. 30.: »Nikdy nezakusil jsem tak hnusného pocitu. Byly nepříjemné chvíle v mém životě, ale přece nelze srovnati je s nynějším mým stavem«), a čím více Julie jej k tomu pobádá, tím

větší budí se v něm proti tomu činu odpor, a jistě by od něho upustil, kdyby myšlénka na Sibíř jej k tomu nedoháněla. S Natášou (ve 4. jedn.) nechce se setkati, vždyť by se hanbou před ní propadl; lístek jí napsati také nemůže, protože nechce tak čisté dívce lháti, nemaje už v sobě k ní těch pocitů, které jednou jen vzplanuly. Milostná psanička paní Stavické přeochotně vydá. Rozhodně zastává se Nataše proti potupným slovům Juliiným (»Dosti! Ona je příliš čista pro takové lidi, jako jsme my«). Před soudem mohl aspoň část viny svaliti na nebožtíka Kalinského, ale nečiní tak; paní Stavické při celém přelíčení ani nejmenuje atd. Podlé toho je Něklúžev ještě schopen nápravy, a možno tudíž, že zasloužený trest bude mu cestou k polepšení. Přirozeným následkem lehkomyslnosti jest jeho nerozhodnosť, passivnosť, a z těchto vlastností vysvětluje se dobře i jeho »kličkování« ve 4. jedn. (Viz »Osvěta«: »Kličkuje toliko, zdržuje vše.«[1]) Že v 5. jedn. ničeho nemluví, lze sice celou jeho situací vysvětliti; nicméně musím tu přece vyznati, že bych si přál do jeho nitra nahlédnouti, jakým asi zrakem pohlíží na svůj trest a na svou budoucnosť. Že před svým odchodem do Sibíře se dozví, proč Natáša za ním nepůjde, básník jako věc zcela přirozenou předpokládá.

Všechny ostatní osoby jsou bez výjimky velmi zdařile nakresleny. Všimněme si tu, ovšem stručně, jen vynikajících.

Laptěv je skrz naskrz obchodník, ale při tom i laskavý otec, který o dobro své dcery upřímně pečuje. Proti jejímu sňatku z prva nic nenamítá; jako zkušený muž připomíná toliko své dceři, jež zdá se mu příliš do toho kvapiti, aby se všechno napřed pořádně uvážilo. Když však podvody Něklúževa vyšly na jevo, děkuje Bohu, že ještě v čas se to stalo, a důrazně prohlašuje, že takového zloděje nebude svými penězi chrániti, poněvadž by obchodní jeho česť na dobro byla zničena. Zkušenosť a opatrnosť mluví z něho tam, kde nedává si vřelou obranou Natášinou nijak vymluviti, že Něklúžev touží jen po jejích penězích, nemysle nikterak na nějaké pokání.

Velmi pravdivou figurkou ve všech svých někdy dosti směšných slabostech je teta Bětová. Všeho, co náleží k vyšším kruhům společenským, náramně si váží; paní Stavická, ač ošklivé pověsti o ní se roznášejí, pro svou veselosť a hovornosť a protože ji ve všech lepších domech rádi vítají, velmi se jí líbí; Něklúževa, poněvadž je k dámám velmi pozorný a v Petrohradě má příbuzné dokonce mezi aristokraty, nad míru vychvaluje; dbá ve všem společenské uhlazenosti a tento nedostatek přísně Nataši vytýká; ráda si vzpomíná na ty doby, kde bývala mezi důstojníky tak oblíbenou, zvláště pak na hraběte Monsipura, velitele brigady, který prý si jí velice vážil. Při tom je také, jak se samo sebou rozumí, velmi zvědavou atd. Zákrejs nazývá tuto povahu bídnou karikaturou, zajisté neprávem. Slabosti její a pošetilosti nejsou nikterak přehnány; nesmíme nikdy zapomínati, v jaké společnosti ztrávila svůj mladý život.

Měl bych ještě pokračovati, s jak znamenitou pravdivostí nakreslena je tu bídná a ničemná Julie Stavická, nebo prohnaný redaktor Promtov atd., ale musil bych napořád jen samou chválu pronášeti.

Celkový úsudek náš nemůže ovšem jinak zníti, nežli velmi pochvalně. Palmův »Něklúžev« je přes některé nepatrné vady velmi zdařilý výtvor dramatický, veskrze na zdravém a ušlechtilém realismu založený. Kéž dostane se naší literatuře dramatické brzo a hojně plodů podobných! *P. K.*

[1]) Tu přihodilo se Zákrejsovi divné nedopatření. Něklúžev prý chce se zastřeliť, ale netrefí se; chce zastřeliť Julii, ale ona mu vyrve zbraň. Vskutku chce Něklúžev Julii i sebe zastřeliti; vystřelí po Julii, ale chybí se jí a vida to vrávorá a ruka mu klesne; Julie v tom okamžení se vzpamatuje, vyskočí, vytrhne mu revolver z ruky a uteče postranními dveřmi.

Nowy Zakoń. Do hornjoserbšćiny po rjedźe Vulgaty přełožištaj Jurij Łusčanski a Michał Hórnik. Z dowolnosću duchowneje wyšnosće. Budyšin. Z pomocu towaŕstwa ss. Cyrilla a Methodija. 1887. Zešiwk I. Ewangelii s. Mateja a s. Marka. Zawod IX.—XVI. str. 1—80. Zešiwk II. Ewangelii s. Lukuša a s. Jana. Zawod XVII.—XX. str. 81—182. Budyšin. 1888. Vel. 8°. Ćišćal E. M. Monse w Budyšinje.

Odporučujeme snažně všem milovníkům nářečí slovanských dílo toto zá-

služné: »Nový Zákon« v nářečí hornosrbském čili hornolužickém dle Vulgaty, přeložený snahou P. Jiřího Luscanského, předsedy srbského semináře v Praze. a P. Michala Hórnika, srbského faráře v Budyšině v Sasku. Vychází v sešitcích 5—6archových podporou bratrstva sv. Cyrilla a Methoděje v Budyšině. z nichž každý v knihkupectví má cenu 1.50 m. V posledním sešitu obsažen bude i titul, předmluva atd. (str. I—VIII).

Papír a tisk jest velmi krásný a ozdobný, tisk v úhledné okrouhlé latince, jazyk velmi čistý a přesný s dualy v podstatných jménech i slovesech. Před kapitolami jest vždy udán stručný obsah. Překlad tento Písma sv. v jazyku hornolužickém velmi snadno, lehce a pohodlně čte se, jelikož znění čtyř evangelií každému čtenáři českému a jmenovitě knězi beztoho známo jest. Lužičané, jediný to zbytek Polabanů slovanských čili srbských, zasluhují zajisté naší všemožné podpory.

P. Method.

Literarní unicum „obdivuhodné." Pan *F. S. Pluskal-Moravičanský,* lékař a spisovatel v Brumově na Moravě, vydal právě svým nákladem životopisné pomněnky pod názvem »50 let.« Jest sice pravda, že za své peníze může si každý popřáti té legrace, která je mu nejmilejší, ale když tou legrací je dílko literarní, které dostává se zajisté též do rukou čtenářstva — byť stalo se tak náhodou — podléhá takový sport také soudu veřejnosti. Pan Pluskal věnoval tento svůj životopis na 97 str. tištěný »všem svým milým a ctěným přátelům, příznivcům a známým na památku.« Přejíce jim dobré zábavy při jeho čtení, dovolujeme si promluviti též několik slov o tomto literarním monstrum.

Autobiograf má za to, že — dostoupiv vrchole života svého — má právo ohlédnouti se v minulosť, zdali může spokojen býti s činností dosavadní atd. Nenamítali bychom ničeho proti tomu, kdyby tak byl učinil spiskem vážným, ač vydávati své paměti jest zvykem jen osob velice důležitých anebo zajímavých. Že takovou osobou není p. Pluskal, snad uznává sám. Čím tedy jest spisek jeho vyplněn? Obšírným, nudným popisem jeho studií a starostí, líčením návštěv u některých pacientův a uváděním dopisů pro veřejnosť žádné důležitosti nemajících od úřadů, spolkův i jednotlivců. Při těch připomíná p. autor, že uvádí je doslovně a že jsou u něho k nahlédnutí, »aby zapudil podezření, že si mnohá data vymyslil.« Pochybujeme, že se někdo na ně dívat půjde; vždyť takových a podobných listin má člověk u veřejnosti postavený dnes do 30 let celý balík. V líčení je p. Pluskal někdy až příliš naivním, jako na př. na str. 14., kde vypravuje o tvrdošijném volátku, které zaháněl — masti (páni lékaři mohou se tu něčemu přiučiti!), ale vrátilo se přece! Leckdes se p. P. »uvázal« — ve své povinnosti (str. 34.), ano dílo jedno vydal a mladé, ještě svobodné dceři barona Siny — Ifiženii, proto, že statek po svém dědovi zdědila a později majitelkou jeho býti měla — věnoval!! Vidíme, jak se p. Pluskal uměl zatočiti! O svých »historických spisech« vyznává na str. 88., že choval je dlouhá léta ve skříni, věda, že náhledům našich historiků naprosto odporují. Známe kuriosity ony, jež p. Pluskal nazývá »historickými spisy,« víme, že v nich na každé straně řada nesmyslův a kotrmelců rozličných, že Palacký, Tomek, Šafařík, Vocel a j. jsou v nich menšími nully samé, ale máme za to, že — kdyby dosud ve skříni ležely, dějezpytu našemu, ani p. P. by ku škodě nebylo, spíše tomuto ještě a reputaci jeho posloužilo. — Na str. 15. vypravuje se o ženě s hlavou »jako škopek.« Co však vypravuje p. autobiograf na str. 15. a 16., je již přímou ne—slušností. Odpustíli mi ct. čtenářové, vyjmu jen několik vět: »Prst do zad.... uvedený přišel na tvrdé, jako hrách velké kuličky —. »Člověče, co pak jste jedl? Polknul jste růženec?« — atd. »O tomto případě jsem se na požádání ve společnosti častěji zmínil, dodávaje, že jsem musil růženec vytahovati« —. Tážeme se p. Pluskala, do jaké to chodí společnosti?

Před několika léty vyšel v Č. Brodě spisek »Cesta do Štamburku« od *Pasovského,* kterýž rozesmál snad tisíce lidí, ježto dosud něco podobného u nás nevyšlo. K němu druží se Pluskalových »50 let,« ale rozdíl mezi oběma »plody« je značný. »Spis« p. Pasovského rozesměje i podagristu, »spis« p. Pluskalův však budí — hnus i politování. *x.y.*

Knihovna prostonárodní.

Dědictví maličkých. Č. 30. a 31.

Není snad sbírky knih, o které by bylo tolik různých mínění jako o »Dědictví maličkých.« Známo jest všeobecně, že v poslední době byly knihy »Dědictví maličkých« z knihoven žákovských vyměšovány. Mnozí zastávali se »Dědictví,« mnozí zase je odsuzovali. Spor ten vznikl neporozuměním účelu »Dědictví maličkých.« Neníť »Dědictví« vydáváno jen pro dítky školní, podíly jeho patří i mládeži odrostlejší. Myslím, že netřeba poukazovati na mnohé pěkné spisy z doby dřívější, chci se omeziti na stručný posudek dvou posledně vydaných prací.

Sv. 30. vyplněn jest prací »Škapulíř a talisman.« Příhody katolické rodiny pode jhem tureckým, jež mládeži dospělejší a její přátelům vypravuje *Fr. J. Andrlík,* učitel v Ústí nad Orlicí.

Povídka tato poctěna byla cenou 150 franků a směle tvrdíme, že si spisovatel čestné odměny této zasloužil.

Způsobem velice poutavým, slohem srozumitelným vypravuje nám spisovatel osudy rodiny čiprovického kováře Atanasa Nikoferova, jehož jeden syn stal se mnichem františkanem, druhý pak se poturčil, ku konci však svého života opět k poznání přišel a usmířen s Bohem svým i svou rodinou tiše skonal. Utrpení lidu křesťanského pod mocí tureckou vypsáno jest zde tak, že lépe ani býti nemohlo. Rozdíl víry křesťanské a turecké pěkně jest vyznačen. Nebude snad nikoho, ani mezi dospělými čtenáři, kdo by povídku tu četl bez pohnutí niterného. Jest to jedna z nejlepších, v poslední době vydaných povídek.

Chvály hodno jest, že cizí slova jsou vysvětlena, i že spisu přidána jest mapa poloostrova Balkanského.

Pěkné jsou též barvotiskové obrázky do knihy vložené.

Ve sv. 31. nacházíme povídku z doby křížových válek »Bůh tomu chce.« Sepsal *Eduard Militký,* učitel na Smíchově u Prahy. — Hrdinou povídky jest chlapec Ludvík, který vydal se do svaté země hledat svého otce, pána z Chlumku, který při křižácké jedné výpravě byl zajat a potom do otroctví prodán. Osudy Ludvíkovy vypsány jsou poutavě. Hned na počátku líčen jest smutný osud celé výpravy dětské do svaté země.

Vedlé líčení osudů Ludvíkových seznamuje se mládež s mnohými užitečnými věcmi; tak dovídá se o válkách křižáckých, seznává kraje africké, seznamuje se s obyvatelstvem i zvířectvem a rostlinstvem krajů těch.

I tento spis, cenou 100 franků odměněný, zasluhuje plného odporučení.

Barvotiskové obrázky jsou pěkné.

Z posledně vydaných spisů »Dědictví maličkých« zřejma jest snaha vydavatelstva, podati mládeži spisy dobré, cenné, ducha ušlechťující a vzdělávající a při tom laciné.

Přejeme »Dědictví maličkých.« zvláště pak oběma posledně vydaným svazkům rozšíření nejhojnějšího; doufáme, že i příští svazky za uvedenými pozadu nezůstanou. *J. Č. N.*

Zábavy večerní. Redaktor *Vojt. Pakosta.* Ročník IX.

Č. 2. „Páni a horáci." Rozmarná historie. Napsal *Fr. Jiří Košťál.*

Spisovatel líčí nám pobyt bohaté pražské rodiny v Podhůří při horách Orlických. Jádrem celé výpravy jest rodina Břetislava Řepínského, pokřestěného žida, k níž přivtělili se milovník dcery Řepínského Rozkošný, pak pan Kopřiva, doktor bez doktoratu a básník Hvězdoslav, recte Rachota. Hlavnější jednající osoby jsou: Podhůrský krejčí Běhounek, pan Řepínský, doktor Kopřiva, básník Rachota, farář Beránek a hajný Benda a jeho koza.

Obsahu této rozmarné historie vypravovati nebudu; to ponechávám laskavému čtenářstvu. Stojíť čtení knihy té za to. Vypravování jest poutavé, celkem plynné, prosté vší rozvláčnosti. Kresba jednajících osob jest mistrná a téměř všude i u všech osob důsledně prováděná. Velmi pěkně vylíčen jest nezdar apoštolování Kopřivova, který chtěl lid podhorský oblažiti šířením nauk socialistických. Však se to jemu samému špatně vyplatilo! Zklamán ve svých nadějích opouští Kopřiva nevděčný ten kraj, v čemž ho již dříve předešel přítel jeho Rachota. Pěkně a pravdivě nakresleno jest blahodárné působení faráře Beránka. — Rázovitá jest postava hajného Bendy. I povaha

Řepinského a Běhounkova spočívá na pravdivém základě. Celkem jsou osoby jednající lidé skuteční, ne jen vybásnění. čímž právě kniha získala. —

Správnosti jazykové taktéž šetřeno. Našli jsme jen několik menších vad. Mnohé z nich kořeni v samém způsobě vypravování spisovatelova. Některé mohly snadno opraveny býti. Nepěkné jest na př. rčení: »Co to je za pořádek« (str. 93.) a j. —

Spis »Páni a horáci« můžeme pochváliti. — Neobsahuje nic frivolního. má zdravé jádro, jednající osoby vzaty jsou ze skutečného života a spis sám pěkně se čte. —

Jedno se nám poněkud nelíbí. Jest to cena. Spis obsahuje 118 stran a stojí 45 kr. Myslíme, že mohl býti lacinější. Tím by bylo poslouženo též hojnějšímu jeho mezi lidem rozšíření, kterého si spis tento plně zaslouží. *J. Novodvorský.*

Ottova Laciná knihovna národní.

Čís. 83. „Pro lepší budoucích." Obraz selských dychtění. Nakreslil *Václav Řezníček*. V Praze. Str. 172.

Severovýchodní Čechy zhusta bývají polem tvorby Řezníčkovy, protože p. spis. dobře zná onen kraj v přítomnosti i v minulosti; ba nejnověji ve »Vlasti« poučnou statí »Prusové v Kladsku« zašel z něho přes hranice a ukázal, že pilně studuje.

Náchodsko jest dějištěm našeho obrazu. Ve vesnici Zliči bývá na narození Panny Marie pouť, na niž odevšad sejde se poutníků veliké množství, zvláště mládeže, hodlající se s někým obeznámiti. Syn sedláka zličského. Bohdaského, již od minulého roku měl vyhlídnutou milou, a proto dle tamnějšího obyčeje zajel si pro Haničku ke Křečkům do Skaličky. Svadbu měli míti až o masopustě; ale člověk míní, Pán Bůh mění. Hned o pouti stala se nehoda; když byli věřící přítomni službám božím, počal svolávati roh na robotu. Vévoda náchodský chtěl, aby sedláci se vykoupili z roboty. Všichni s podáním jeho souhlasili, jen Bohdaský byl proti, rozumuje: »Nač si kupovati svobodu neprávem odcizenou, tím bychom uznali její oprávněnosť.« Toť i příčina, proč Bohdaský s Křečkem se nepohodl, neboť nechtěl dáti dcery na statek nevykoupený od roboty. Brzy uznali, kteří se vykoupili, že Bohdaský dobře radil. i sám Křeček. Po smíření obou otců, kteří pracovali »pro lepší budoucích,« došlo k zamýšlené svadbě jejich dětí. Brzy potom i r. 1848. zasvitla žádoucí svoboda.

Podali jsme konturu obrazu Řezníčkova, jemuž více pestrosti a svěžesti by neuškodilo. Děj je chud na takový rozsah, počátek loudavý a konec srázný. Bohdaský je dobře kreslen, takových pevných povah jest na venkově dosti; i ostatní povahopisy osob se dosti povedly. Ráz, směr, styl obrazu Řezníčkova je vší chvály hoden. *J. V.*

Č. 84. „Silhouetty." Drobnokresby a črty od *J. Arbesa*. Str. 108.

J. Arbes čtyry své drobnokresby umístil v č. 84. Ottovy »Laciné kn.,« dav jim hlavu »Silhouetty.« První dvě z nich »Žhář« a »Macecha« jsou zábavné, druhé dvě »Těžiště« a »Co si lidé myslí« jsou více poučné a psané pro užší čtenářstvo, nač poukazují i četné cizomluvy v nich obsažené.

V první črtě líčí nám Arbes duševní boj otce, jemuž synek na smrť nemocen ležel a on neměl mu čím zatopiti. Šel do lesa, usekl strom, avšak při krádeži polapen a v myslivně uvržen do sklepa. Od té doby zanevřel nešťastný otec na lesníka; syn se mu sice uzdravil, ale plamen pomsty v srdci neuhasl. Obcházel myslivnu, našed vhodnou chvíli, založil oheň zrovna u oken domu, a když se podíval do vnitř, byl odzbrojen. Uhasil oheň a odešel. Dcerku myslivcovu, jíž chtěl uškoditi, uzřel mrtvou; Bůh jej předešel.

Pan spisovatel i při dalších svých kresbách velikou píli věnuje líčení duševního procesu při jednajících osobách. Nám je divno ve »Žháři,« proč otec ani slova nevypouští z úst, když byl chycen; přílišný zármutek přece by ho nezbavil řeči, ač jinak povahopis jeho je zdařilý.

V »Maceše« uvádí nás p. spis. do srdce dětského, jemuž umřela matka. Dítě představuje si macechu jako nestvůru s krvavýma očima, ale z omylu ku své radosti bylo vyvedeno, když tou macechou se stala jeho dobrá tetinka.

S mnohými myšlénkami v »Těžišti«

obsaženými shledali jsme se také v »Slunečníku,« psychické črtě téhož spisovatele v letoší »Osvětě,« což ovšem jí ceny neujímá. Mistr Levý vytvořil sochu sv. Jakuba pro kostel poličský. Přišli znalci, aby pronesli úsudek o novém díle. Chválili vše až na nohy, které několikerým pohybem dláta možno napraviti; ale mistra Levého chvála jejich netěšila, on hledal, kde má socha »těžiště« a oni mu nemohli poraditi.

»Co si lidé myslí,« takový nápis dal Arbes své nejdelší silhouettě, v níž nastínil několika slovy povahy četných osob.

Pan spisovatel s přítelem ubírali se v noci domů s malé hostiny, již uspořádalo si několik přátel. Na cestě zastavili se u dělníků, kteří spravovali stoku. Spolužák ze studií, inženýr, při stavbě zaměstnaný, setkal se s nimi. Pomocí inženýrovou zkoumali dělníky, co si myslí. Na konec zastavili se u starého pracovníka, který na otázku jejich, co si myslí, vyložil jim, že na vnuka, položeného na umrlčím prkně. Inženýr pustil na čas dělníka z práce. Pan spis. šel domů, na cestě nahlédl do okna, v němž hořelo světlo; bylo to u téhož nešťastného dělníka, který klečel u mrtvoly vnukovy, maje hlavu zakrytou oběma dlaněma. Spisov. sahá po tobolce, ale ta prázdna; od té doby nezúčastnil se banketu.

Arbes po příkladě Čechově závěrkem svých črt překvapuje. Méně se mu to povedlo v »Těžišti.« Na kresbě povah, jak již podotčeno, dá si velmi záležeti, zabíhaje až do podrobností. Z črt »Co si lidé myslí« a »Žháře« vyznívají dobré zásady, v kteréž příčině i ostatním nelze ničeho vytýkati. Mimo zvláštnosť u časoslov je řeč pěkná. *J. V.*

Obrázková knihovna pro mládež. Řídí *St. Řehák-Kamenický.* Ročník VI. Nové Město nad Metují. 1888.

Sešit 3. „Zjevy ze života." (Část druhá.) Mládeži dospělejší veršem podává *Jan Nečas.* Illustroval *Felix Jenewein.* Str. 140 v malé 8°.

Poučné a zábavné básničky jsou mládeži vždycky mily. To platí zejména vší měrou o básních J. Nečasa, s jehož zdařilými plody setkáváme se často na tržišti knihkupeckém v poslední době. Jako deklamovánky pro mládež i dospělejší mají trvalou cenu. Nemalé ozdoby a zajímavosti dodávají jim krásné a důmyslné dřevorytiny a obsah nejvíce dějepisný. Tudíž jest plnou pravdou, což básník v úvodní básni »Nad psacím stolkem« této sbírky části druhé »Zjevů ze života« ku konci píše:

> Jsem v duchu s vámi, rozumím vám, děti,
> a vždycky se mi nejvolněji dýše,
> když hlava myslí, ruka pro vás píše.

Toť pravý ton básniček pro mládež. A proto těšíme se upřímně na třetí část týchže »Zjevů ze života,« by duch i srdce naší milé mládeže jimi obohaceny byly. Zvláště libila se mně báseň »Damon a Fintias« dle známé ballady Schillerovy, v této druhé části.

Jan Nečas chystá též »Biblické příběhy a legendy ze zemí východních« veršem a pěkně illustrované do tisku, k žádoucímu poučení a ušlechtění ducha i srdce nadějného dorostu naší vlasti a našeho národa. *P. Method.*

Veselé čtení pro náš lid. Sešit 1. a 2.

Pro náš lid! Nestyděli se tak nazvati to p. nakladatel, tož věru stydíme se my, že v české literatuře takový skvost stává. Takové anekdoty, jaké jsou tu uveřejněny, toť věru těžko pohledati, na př.: Kluk křičí na drátenika, běžícího po návsi: »Jurko, kde máš pas?« — »Prečítaj si ho!« křikl drátenik, vystrčiv na kluka svoji z.... — Ostatní příspěvky by ještě ušly, ale takové anekdoty by mohl p. pořadatel směle vynechati, neboť podobnými věcmi si jistě »Veselé čtení« česť nebude dělati. Delší příspěvky v posledních dvou sešitech jsou od *Oldř. S. Kosteleckého, B. Klimšové, Fr. Suchardy.* V příštím třetím sešitě slibuje vydavatelstvo uveřejňovati cenou poctěné práce *P. J. Košťála,* které bohda budou lepší těchto příspěvků. — Cena by byla dosti mírná, jednoho sešitu 12 kr., ale ten obsah, ten obsah! *B.*

Časopisy.

Naši mládeži. Zábavný a lehce poučný obrázk. časopis pro mládež dospělejší. Red. *J. V. Krátký.* (O.)

Cestopisů jest v tomto ročníku deset. Z těch jsou pozoruhodny: »Od břehu

Temže,« »Amsterdam,« »Z pobřeží zálivu neapolského.« vesměs od *Fr. Faktora*, a »Do Ameriky« od *J. Wagnera*. Zvláště posledně jmenovaný obsahuje mnoho poučného a výstražného pro nerozvážné vystěhovalce do Ameriky a zasluhuje odporučení. Poučná jest črta *V. A. Černého* »Biron a jeho cesta kolem světa,« ač na mnohých místech není sloh jasný, srozumitelný. Přáli bychom si, aby u všech cizích jmen poznamenána byla vždy výslovnosť a toto poznamenávání aby dělo se důsledně. Postrádali jsme toho při všech článcích cestopisných, zvláště při čl. Fr. Faktora. Dobrá jest rada na str. 175.: »Radím svým mladým čtenářům, aby nahlédli do mapy Ameriky. Učiňtež tak i tam, kde poznámky této není. Aby cestopis s užitkem čten byl, nescházej nikdy mapa.« Odvolávajíce se na větu poslední, jejíž oprávněnosť všeobecně jest uznána, přejeme si, aby k cestopisům vždy přikládány byly do textu mapy. Čtoucí nemá vždy atlasu po ruce.

Z článků různých (37) povšimnutí zasluhují práce *Fr. Rosůlka* a *V. Drbohlava*. Rosůlek napsal: »Jen za svým praporem,« »O vědeckém vzdělávání řeči české (r. 1820.—1882.),« »Mládež šťastnější budoucnosť naše,« »Buďme hospodárnými!« »Cti otce svého i matku svou!« a »O vzkříšení řeči a literatury české.« Vincenc Drbohlav pojednal o »Člověku v písmě,« »O rytířství,« »O dětských slavnostech ve středověku,« »Něco o vzniku pošt,« »O počítání času« a »O důležitosti a potřebě ohně.« Příspěvky obou jsou cenné. Zvláště příspěvky Rosůlkovy, vycházející ze srdce, budou zajisté mluviti k srdci mládeže.

Nezávadným a poučným obsahem svým odporučuje se XIII. ročník časopisu »Naší mládeži« k pilnému pročítání. Mládež najde v něm milou zábavu, najde mnohé poučení, mnohý povzbuzující příklad. Na vychovatelích mládeže jest, aby odporučovali mládeži, zvláště mládeži ze školy vystupující, časopis tento. Pěkná a poutavá četba, v časopise tom obsažená, odvrátí mládež od knih špatných i od rozličných zhoubných daremností.

Jako dbáno bylo stránky věcné, tak dbáno bylo i stránky formalné. Sloh prací jest mládeži, které práce ty určeny jsou, srozumitelný. Vypravování většinou poutavé, nikdy rozvláčné. Proti správnosti jazykové jen v málo případech hřešeno. Mnohé z chyb přičísti dlužno tiskárně, kteráž, jak doufáme, příště větší korrektnosti dbáti bude. Závažnější, někdy i smysl rušící chyby jsou: Na str. 12. udán při téže události (bitva u Kolína) jednou den 18 července, podruhé 18. června. Tím se čtoucí mate. Jak má se rozuměti na str. 45. v básni »Pod sněhem« místu:

> Na koni bílém, běloučkém,
> ze soboliny kloboučkem,
> přijela králka v kraje.

Str. 60. »chladnou prstí zahájil« má státi zaházel; str. 74. nadlicky místo nadlidský; na str. 112. vynecháno slovo »vodu« líti vařící a pod.; str. 137. šel jsem honiti, správně honit; str. 150. »po životě Ježíšově nástrahy činil;« str. 153. zaplývající m. splývající, str. 165. naposud m. dosud; str. 175. »kde Biron se svými stanul lodi;« na téže straně nepěkně zní »všiči;« str. 178. »náramky nejvíce od bronzu,« správně z bronzu. Podobných nedopatření ještě více dalo by se uvésti. Nevysvětleno zůstalo ve čl. »O rytířství,« co rozumí se »triviem« a »quadriviem« (»chodil do trivia, mnohdy do quadrivia«). Taktéž zůstalo nevysvětleno, kdo to byli ti »staromilci« a »novovědci« (str. 54.).

Úprava časopisu jest velmi slušná, obrázky vložené, z nichž zvláště vynikají kresby Jenneweinovy a podobizny kreslené Janem Vilímkem, jsou vhodné.

Při mírném ročním předplatném (4 zl. 20 kr.) byla poskytnuta předplatitelům ještě možnosť koupiti si lacino některou z cenných premiií, které k časopisu tomuto přidávány byly.

Přejeme »Naší mládeži,« aby našla v rodinách našich hojného rozšíření, jehož si zajisté obsahem svým i na dále zaslouží.

J. Novodvorský.

Priateľ dietok. Časopis pre našu mládež. Odpovedný redaktor *Karol Salva*, učitel v Klenovci (Gemer. st.). Ročník I. 1887. Deset sešitů ročně po 4 kr.

Časopisek tento vydáván je po způsobu »Anděla strážného« a řízen jsa zkušeným vychovatelem a horlivým vlastencem slovenským, vyhovuje všem požadavkům v něj kladeným.

K titulnímu listu připojen je pěkný obrázek, představující Ježíše, žehnajícího dětem a pravícího: »Nechajte dietky a nebráňte jim isť ku mne, lebo jích je

království nebeské.« (Mat. 19. 14.) Takový obrázek zdobí modrou obálku každého sešitu.

Prohlédněme obsah!

Článků, psaných veršem, je 28: z nich některé delší, některé kratší. — Úvodní básnička, nadepsaná »Priatel' dietok« od vydavatele, je tak prostinká a přece tak lahodná. My vidíme toho malého Slováčka před sebou, an se konečně slíbeného »Priatel'a« dočkal a slyšíme ho z nevinného srdéčka volati:

Vítaj, vítaj, priatel'ko môj dobrý!
dávno sme ťa už čekali všetci.
Jaký krásný! pozri, mama, pozri,
jaké to v ňom všetko pekné veci!

Velmi dojemna je »Modlitba vianoční« od *B. Perwolfové:*

Náš milý, dobrý Ježišku,
Tys prišiel spasiť dušičku,
by sme se stali hodnými,
Bohu i l'uďom milými.

Několik básniček pochází »z pozostalých rukopisov *J. D. Makovického,*« v nichž tento naříká na nynější zlé časy, chvále dobu dřívější, kdy

. . . Sýpky plné
po rokách bývaly,
criedy ovec mäkkovlné
v horách vydájali.
V domech hojnosť — nič dlžoby,
— — — — — —
Ani slychu o zlodejstve,
zámku sme neznali,

ale nyní naopak: plno dluhů, všude bída. Jinde naříká na zavádění nových krojův u dívek a napomíná tyto ctíti slovenské »materské odevy.« Přiměřeně, nikdy nechutně, napomíná Makovický po spůsobu našeho Douchy; tak básnička »Surovosť« jakoby Douchou napsána byla; tak na př. hloupý surovec

Opýtať se pekne nevie,
ba ani odvetiť;
surovú reč ústy mele,
dobre zná klevetiť.

Kdo nepoznává v tom ducha Douchova?

Taktéž jiné básničky — dílem popěvky, dílem veršované bájky a pod. — pěkně se čtou, jsouce plynným veršem psány.

I naše básnířky české *R. Jesenská* a *L. Grossmannová-Brodská* přispěly svými verši.

Z článků napsaných prosou zdají se nám nejlepšími obě vypravování biblických příběhů »dla *Vácslavy Městeckej*« »Zvestovanie Panne Marii« a »Narodzenie Pánie«: oba jsou sice prostě, ale malým ditkám velmi lahodně vypravovány. Užiti místy anachronismů vypravování není na ujmu, ano kdo vyučuje náboženství naše děti, ví, jak mnohdy nelze se anachronismům vyhnouti. Tvrdíme, že články ty jsou vzorem vypravování příběhů biblických malým dětem. — Celkem podány 22 buď delší, buď kratší články mravoučné mimo bájky. V žádném není nechutného moralisování; mravné naučení plyne z vypravování samo, a tedy hlouběji utkví v duši dítěte.

Bájek jest osm, z nichž některé od *Hrašeho:* tyto jako vždy zvláště dobré.

Poučných článků z různých oborů, jako zeměpisu, dějepisu, přírodopisu a j. je celkem 16, jeden ve spůsobu dopisu. Všechny jsou lehce poučny a zajímavy.

I zábavných článků podává »Priatel'« několik, jeden sdramatisovaný — »Klasnica,« veselohra v 1 dejstve. Všecky mile pobaví mládež, zvláště »žartovnému čtení« se i dospělý chutě zasměje.

Mimo vytčené články obsahuje prvních osm sešitů snadnější hádanky a rebusy. — Vyobrazení v textě je 15.

Z uvedeného přehledu patrno, že vydavatel dbal slov »rozmanitosť baví,« vždyť téměř ze všeho něco podáno.

Ano, první sešity přinesly i článečky jazykem českým psané a neradi jich v ostatních sešitech postrádáme. Jenom v seš. 8. ještě je článek »Janík a Václav« z části psán jazykem českým. Máli býti »P. d.« tlumočníkem dětí slovenských a českých, jak ze článku zmíněného vysvítá, pak hodno jest, aby v každém sešitě byl alespoň jeden článek český. Tím zajisté získalo by se více odběratelů, jichž »P. d.« nevyhnutelně mnoho potřebuje, aby se při láci této udržel: ale při nynějším počtu odběratelů (dle »Domu a školy« všeho všudy 1500!) nelze beze škody časopisku toho vydávati.

Vnější úprava je velmi slušna.

Kdo chce každého měsíce za 4 kr. dětem učiniti radosť, předplať jim mimo »Anděla Strážného« nebo jiného časopisu pro mládež ještě »Priatel'a dietok«: již to děti mile pobaví a potěší, že čtou »cizí« řečí a čtenému rozumějí.

Jan Horňanský.

Literarní paběrky.

Mosaika.

Kritika „moravská“ p. *Lierovi* vězí hluboko v žaludku. V č. 125. »Hlasu národa« píše: »Škoda, že samospasitelný a vševědoucí moravský cech kritický obmezuje se na laciné vivisekce slovíčkářské a nechává s překvapující skromností výtvarné umění na pokoji. Bylo by zábavno a poučno viděti, kterak by si tento cech nejokázalejší malby letošního pražského salonu (Umělecké výstavy) stáhl nejapnýma rukama pod nejnižší hledisko, jakou nízkosť by projevil, imputuje všecku nízkosť umělcům i divákům, odmítaje v spravedlivém rozhořčení s hnusem malované vředy, smetí a špínu (id est ženské půvaby obrazu božího)« atd. — Jemináčku, té »výsosti« a všestrannosti páně Lierovy a těch »japných« rukou jeho!

* * *

O spoustě časopisů pro mládež. V současné době vychází pro mládež, zejména menší, velké množství časopisů, z nichž hledí jeden druhého jak v rozmanitém obsahu povídek, básniček, hádanek, šarád, rebusův atd., tak vkusnou úpravou, jemným papírem, pěknými obrázky a levnou cenou předčiti. Nejlepší z nich jsou a také největší odbyt mají: »Malý čtenář,« »Besídka malých,« »Anděl strážný,« »Zlaté mládí,« »Matice dítek.« Mimo tyto zde jmenované jest ještě množství menších, jako jsou: »Zahrada nebeská,« »Vínek pro dívky československé,« »Zahrádka maličkých« atd. Vizme, jak rozmanitá jest jejich cena: »Malý čtenář« (číslo za 5 kr.), »Besídka malých« (4 kr.), »Matice dítek« (2 kr.), »Zlaté mládí« (6 kr.) atd. — Chválíme velice snahu redaktorův i vydavatelů, že velice pečlivě starají se, aby podali mládeži jak obsah, tak obrázky vzorně sestavené. Jen aby to množství nevedlo jak jinde — k ledabylosti!

* * *

Něco o obálkových vydáních. Páni nakladatelé stěžují si na špatný odbyt svých knih, že však sami si jej horším činí, na to nepomyslí. Zejména škodí si tím, že opatřují knihy staré novou obálkou a dávají na ni vytisknouti rok běžící. Tak zejména v nejnovější době knihtiskárna F. Šimáčka převzala od Fr. A. Urbánka některé spisy, jako: *Sládek,* »Na prahu ráje« (bylo původně vydáno nákladem vlastním), *Quis,* »Z ruchu,« »Kytice národních písní slovanských,« *Čech,* »Nové básně, a opatřila novou, pestrou obálkou. Také knihkupectví Kobrovo činí tak, na př. *Vočadlo,* »Český právník,« díl I.—II. (jest původní vydání z r. 1871.), *G. Sande,* »Konsuelo« (z r. 1865.). — Nedivíme se, když se tak stane u velikých děl, které nemajíce dosti odběratelů, vychází ve více laciných vydáních: tak Kobrův »Slovník naučný« vycházel již jednou a nyní vychází obálkové vydání druhé v sešitech po 20 kr.; »Příručný slovník všeobecných vědomostí,« redaktor *J. Rank* (vycházel v sešitech nejprve po 30 kr., po druhé po 20 kr. a právě nyní vychází třetí vydání v sešitech po 15 kr.); ale u menších spisů se to zajisté dělati nemusí. Stane se, že mnohý z čtenářstva koupí sobě takovýto spis, mysle, že je to spis nově vydaný, když pak vidí, že je to dílo staré, opatřeno novou obálkou, zajisté nic pěkného si o nakladateli nepomyslí.

* * *

Nedávno přinesl »Čech« (č. 208.) ve feuilletoně úvahu, jakou důležitou úlohu v literatuře zaujímá stará známá modlitební kniha, vůbec »Nebesklíčem« nazvaná. Byla prý sepsána jesuitou J. Plachým, statečným obrancem Prahy. Kniha tato byla a u starých lidí dosud jest velmi oblíbenou, třeba že pro veliký objem trochu nepohodlna. Prodělala úpadek českého písemnictví a pomahala udržovati a sesilovati lásku k rodnému jazyku. České matky při knize té mnohé vychovaly syny, věrné Čechy, a v utrpeních byl »Nebesklíč« útěchou četným. Jako nyní v Čechách tato vzácná kniha v zapomenutí přichází, tak prý hojně tištěna a rozšiřována je po Slovensku. Čechům byla útěchou v bojích s živlem germanským a slováckým bratřím podobnou zastane službu v tísních a pronásledování uherském. *M. Z.*

* * *

Jistý časopis píše o praktickém zpropitném, jež místo peněz jistý duchovní správce v dobrých kalendářích poskytuje, dokládaje, že koná dobrý skutek, poněvadž dobrá kniha má cenu trvalou a celé rodiny z ní mohou míti prospěch. Jestliže hned ne kalendáře dospělým, výhodno dětem rozdávati místo diškrecí, jež brzy jsou utraceny, dobré knihy, jež jim stejně budou milé a čtenáře pobaví a poučí. *M. Z.*

Různé zprávy.

Z přednášek universitních. Ve Vratislavi. Ř. prof. *Nehring:* Vybrané části staroslov. mluvnice; O sv. Cyrillu a Methodu; Dějiny polské a ruské literatury 18. a 19. stol.; Filol. cvičení. — **V Černovicích.** Ř. prof. *Kałužniacki:* Literatura západních a jižních Slovanů v 19. stol.; Nauka o slov. kmenech. Ř. prof. *Smal-Stocki:* Dějiny ruth. literatury 11. a 12. stol.; Četba. — **V Berlíně.** Mimoř. prof. *Brückner:* Dějiny literatury české, polské, ruské ve středověku; Slovanská cvičení; Slovanské tvarosloví. — **Ve Lvově.** Ř. prof. *Piłat:* Dějiny polské poesie; Skladba polská. Ř. prof. *Ogonowski:* Nová doba dějin literatury ruthenské; Výklad památky „Prawda russkaja." Soukr. doc. *Kalina:* Dějiny slov. filologie. — **V Lipsku.** Ř. prof. *Leskien:* Srovnávací mluvnice slovanská; Četba starocharvatských básníkův; Ethnografie a dějiny starých Slovanů.

I. Spolkové.

Z literarních besed přerovských. Zprav. *J. Bartocha.* Ve schůzi XXI. dne 14. dubna *Ant. Michálek* referoval o „Literarní premii Umělecké besedy v Praze na r. 1888." (str. 193), uspořádané J. Holečkem. Umělecká beseda podává letos svým členům místo obvyklé reprodukce obrazu od některého domácího mistra, knihu — sborník obsahem dosti rozmanitý. Z básníků do něho přispěli: Heyduk, Vrchlický, Mokrý, Svoboda, Jasmín, Čech, Pokorný, Quis, Mužík, Šalda, Klos, Táborský, Šimáček. Prosa zábavná vykazuje idyllu od K. Světlé „Větrně," dále články od Bartoše, Wintra, Jiráska, Holečka a j. Spisovatelé uložili tu mnohou krásnou myšlénku, ač snad neměli dosti času všechno dokonale propracovati. Heyduk pěkně nás uvádí do celého spisu; s pěknou povahou dívčí seznamuje nás Světlá ve „Větrně," v němž obráží se smysl našeho lidu pro nešťastníky bez ohledu na porušené paragrafy a jich strážce. Vrchlický dokazuje opět, že jest mu cizina a vzdušné prostory nejvítanějším zdrojem pro jeho sny. Pěkně jest vypravována stať o divých ženách v pověrách lidu moravského od znamenitého zkoumatele lidu moravského, prof. Bartoše. Článek „Šermířská škola," sepsaný přičinlivým znalcem našeho středověku Wintrem, přesvědčuje nás o staré pravdě, že předkům našim (a mnohdy také nám) milejší jest nesmyslná kratochvíle z ciziny přišlá, která cizincům pomahá z nás týti. Heydukova báseň „Matka" opěvá známý motiv, že matka pomáhala zazditi vlastního syna, zrádce vlasti. Čtouce truchlivou vzpomínku Jiráskovu „Vesecký," maně se rozpomínáme na šlechetnosť vlády a stavu velký účinek majícího, jíž tolik vznešených a šlechetných rodin vlasti naší bylo zničeno z pohnutek náboženských. Naproti tomu jasný obrázek nakreslil Jelínek dívkou, která zachraňuje jediného potomka českého svému národu v poněmčilé vsi. Zajímav jest cestopis Ruttův „K jezeru luganskému" — kolik krásnějších, ovšem ne krkolomných krajin má naše Morava! Po dvou truchlivých vlasteneckých písních Pokorného vesele nás naladí Quis trefnou básní výpravnou „Posvícenskou mší," z níž vyznívá stará pravda, že nelze z Vídně pro náš národ mnohých dobrodiní čekati. K. Jireček poutavě vypravuje o pověstném Bataku v Bulharsku. Dále mohl by snad zajímati nás článek Zíbrtův o tom, jak se líčily dámy za středověku. J. V. Frič přispěl episodou, kterou zažil mezi ruskými a polskými emigranty v Paříži. Pěkná jest výpravná báseň Fr. Táborského „Na jitřní." Velice zajímavá jest a znalostí lidu na jihočeském západě vyniká stať Holečkova. V ní popisuje autor povahu lidu selského s nevšední dovedností. O ty, kdo zajímají se naší umělou hudbou národního směru, postaral se Dr. Hostinský delším článkem o plodech Smetanových. Ku konci přidán jest od Chalupy velice kratičký náčrtek o Uměl. besedě samé. — Úprava knihy nejeví nic zvláštního ve příčině typografické a cena (5 zl.) zdá se poměrně drahá. Na konec připomenul p referent, že by se měla postarati Umělecká

beseda o to, by vydána byla illustrovaná anthologie básnická, neb aspoň anthologie básnická vůbec. S tím všichni se srovnávají. Dále poznamenáno, že by se měly též vydati illustrované památky výtvarného umění v Čecháeh.

Po referatu nastal volný rozhovor; poznamenáno, že měly býti od redaktora do sborníku pojaty práce, které by měly cenu trvalou, kdežto na některých viděti, že jsou sdělány na kvap. Výběr spisovatelů jest ledabylý, leckterá síla osvědčená schází. „Posvícenská mše" na leckterých místech působí látkou znamenitě, forma však semotam jest nepropracována. Čechova báseň „Tyran Rozum," ač obsahuje myšlénku nenovou, vhodně jest namířena na dobu současnou, řešíc problem nynějšího století. Též báseň Táborského „Na jitřní" chválena a čteny z ní zdařilé úryvky; vytčena ovšem za vadu nemožnosť děje a rozvláčnosť formy na některých místech.

Ve schůzi XXII. dne 21. dubna rozhovořil se prof. *Fr. Bílý* o „Několika povídkách a různých črtách" Sv. Čecha, vyšlých jakožto 31. svazek Šimáčkovy „Kabinetní knihovny." Poněvadž p. referent uveřejní úsudek svůj v listě tomto, odkazujeme k němu na jiné místo.

Ve schůzi XXIII. dne 28. dubna *Dr. J. Kahovec* posoudil proslulý roman hr. Lva Tolstého „Annu Kareninu." I tento posudek otištěn bude ve „Hlídce literarní," pročež odkazujeme na příslušné místo.

V rozhovoru potom všeobecně stýskáno a odsuzováno, že překlad „Anny Kareniny" jest bídný, jako mnohé jiné překlady z ruštiny pořízené — jak se podobá — s velkým kvapem a spěchem takořka nádennickým. Překlady takových vzácných a důležitých prací neměly by se svěřovati lidem nezkušeným a nepovolaným, kteříž ani cizího ani svého jazyka řádně neznají a mnohdykráte ani nedovedou spisovatele duchem postihnouti.

Ve schůzi XXIV. dne 5. května rozhovořil se učitel *Fr. Slavinger* o spisu prof. Fr. Bartoše „Naše děti" (obšírný referat byl uveřejněn v „Mor. Orl." dne 10. a 12. kv.). Úvodem podotkl p. referent, že ještě žádný národ nemá takové sbírky, jakou nás právě obdařil prof. Bartoš, v žádné literatuře není tak úplného a dokonalého obrazu ze života mládeže, jak jej nakreslil spisovatel ve spise pojmenovaném. V úvodě jest objasněn název knihy, která má děti vylíčiti tak, jak jsou, nikoliv jak by měly býti. Proto nechává jich spisovatel skotačivě dováděti a mluviti tak, jak srdce bezstarostné ve přírodě volné mluviti jim velí. Třebas zábava jejich není salonní, za to jest přirozená. nezkažená, jako nezesurověl náš lid, když nemaje škol, neuměl ani čísti, ani psáti, ba byl po některých stránkách vzdělanějším, nežli pokolení nynější, rozvíjeje samorostlou vynalezavosť nejen v poesii, ale i v životě praktickém. Na základě pravé zbožnosti a trpkých pohrom životních zbudoval si rázovitou a při tom jemnou poctivou povahu mravní. Nyní však bohužel ony doby a mravy po většině zašly, a to přimělo spisovatele, aby je vylíčil.

Spis celý jest rozdělen ve tři díly: o dětech v rodině, o dětech mezi sebou, o dětech v obcích, každý oddíl v menší články roztříděn.

V první části mluví se o narození dítěte a vypisují se podrobně všechny pověry a všechny úkony, jimiž chtějí rodiče a jiní uhodnouti budoucnosť nového člena rodiny a ochrániti jej všech nehod, pocházejících z kouzel a čar od mocností zlých a zjednati mu na jisto co nejvíce vlastností dobrých jak tělesných, tak duševních. Dále popisují se starosti mateřské: jak matky uspávají svá poupátka, jak je baví a jak utužují tílko jejich prvními hrami. Slova ukolébavek překypují při své prostotě vroucností a srdečností, nápěvy jejich rovněž jednoduché chovají tolik něhy a vroucnosti, že i dospělý, naslouchaje jim, pozbývá maně všech trampot a svízelů tělesných, uchvácen jsa do říše čarovné, plné kouzel a divů. Jak šťastno jest robátko, jemuž ústa mateřská zpívají takové ukolébavky!

Potom přechází spis. k mluvě dětské, složené nejčastěji ze slov onomatopoetických a uvádí celý slovníček z dětské řeči. Jakmile se dítko naučí žvatlati, matka vštěpuje mu lásku a úctu k Bohu kratičkými modlitbičkami, načež uvádí je do říše báchorek mravními zásadami prodchnutých (o kohoutkovi a slepičce). Vady tělesné a duševní u dětí dospívajících (vzdorovitosť, prostořekosť, vybíravosť a j.) kárají a léčí se případnými říkadly.

V části druhé „Děti mezi sebou" líčí se blažený a bezstarostný život našeho podrostu ve volné přírodě, kteráž jako nejlepší učitelka rozmanitými zjevy a proměnami, zvuky, barvami, bylinami a zvířaty mocně působí v rozvoj ducha dětského. Každá doba roční svými půvaby jinak a jinak děti k sobě vábí. Děti na jaře vítají vracející se zpěvavé

opeřence, probouzející se broučky a rozvíjející se kvítka, s kterými se všemi děti se baví a rozmlouvají.

Největší podiv vzbuzují p t a č í ř e č i, popěvky to, jimiž lid zpěvem ptačím dojatý snaží se vystihnouti a vyjádřiti city opeřených zpěváčků. Nevyrovnatelný to důkaz síly a tvořivosti ducha v lidu českém, jenž zvuky mnohdy nejasné vyjadřuje intervally zcela čistými, podkládaje jim slova, jakých vyžaduje charakteristika jednotlivých p t á k ů nebo postup melodie (na př. v r a b e c).

Značnou část spisu zabírají d ě t s k á ř í k a d l a (59 str.), *a)* společenská, *b)* satirická. S p o l e č e n s k á mají po většině účel praktický (jako rozčítadla při hrách); druhdy jsou to i povídačky o zvířatech, ano též o pravdách náboženských. V říkadlech s a t i r i c k ý c h jeví se děti naše bystrými pozorovateli a ostrými kritiky, kteří postřehnou každou chybičku na soudruzích a posmívají se jí popěvky druhdy velmi vtipnými a jadrnými. Není jména řemesla nebo stromu vůbec, o nějž by chlapci vtipu svého neobrousili.

Důležitým oddílem jsou h á d a n k y, které pomálu mizejí z lidu našeho, jen u mládeže ještě jsouce pěstovány, kdežto dříve bývaly pramenem zábavy nejduchaplnější na přástkách, besedách a j. schůzkách. Proto měly by se mládeži hojně předkládati, aby z paměti její nevymizely (zvláště ve škole dalo by se tím směrem působiti). Vedle hádanek jednoduchých čteme tu i hádanky s l o ž i t é a p o č t á ř s k é, které mnohdy objevují tak podivuhodnou vynalézavosť ve vztazích u různých předmětů, že člověk dospělý s těží je postřehá. Za hádankami následují d ě t s k é h r y: jednoduché, drobných dětí, společenské, závodné čili zápasné, v míč, špačka a j. Všechny jsou důležity pro vychování mládeže, jsouce dítěti potřebou takovou, jakou dospělému práce. Hry naše baví, tuží, ochraňují od úhony, vzdělávají povahu, šlechtí krasocit, cvičí dětské hlásky. Život dětí však neplyne jenom samou hrou a zábavou; hrami zotavují se jen po drobných pracích, jimiž pomahají rodičům. I našim dětem — jako kdysi synům patriarchů židovských, bohatýrů Homerových — dostalo se úkolu „pásati stáda otce svého.“ Ž i v o t n a š i c h p a s t e v c ů vylíčen tak dopodrobna a zajímavě, že čtenář venkovský duchem ocitá se v oné zlaté době, kdy naslouchával těm veselým popěvkům pasákův a pasaček, kdy slýchal je rozprávěti s němou tváří jim svěřenou jako s rozumnými tvory, kdy smával se veselým nápadům a konskům skotačivých dětských hrdin.

Poslední oddíl popisuje d ě t i v o b c i. Poutavým způsobem líčí spisovatel děti naše jako členy obce, kde každý hospodář jim strýčkem a každá hospodyně tetičkou, kdežto jim zase každý chlapec je synkem a děvče dcerkou. Mnohé staré obyčeje a zejména vážné události roku církevního pojí jaksi všechno obyvatelstvo každé osady v jednu rodinu a v ní jsou děti důležitou částí. Spisovatel vypisuje za sebou koledy, říkání, obyčeje vánoční, tříkrálovské, na sv. Blažeje, Matěje a Řehoře, na neděli smrtnou, květnou, obyčeje velikonoční, svatodušní a udává jich původ. Zajímavo sledovati jest, jak mnohé naše obřady pohanské časem oděly se v roucho křesťanské.

Vytknouti nejkrásnější a nejcennější místa spisu toho jest nesnadno. Každé má svoje přednosti; o celku dlužno podotknouti, že spis podařilo se sloučiti živly mnohdy různé v tak rozkošný obrázek, že nemožno se od něho odloučiti. Pan referent přeje nejen spisovateli, aby spanilé jeho dílo všude co nejhojněji se šířilo, nýbrž i celému národu, aby p o v š e c h s v ý c h v r s t v á c h k němu přilnul, a dle něho děti své odkájel.

V rozhovoru volném připomenuto, že p t a č í m l u v a v tomto spisku jest úplnou sbírkou toho druhu v literatuře naší a žádná jiná literatura nemůže se honositi sbírkou tak úplnou. Čteny též zajímavé příklady z ptačí mluvy a hádanek. Potom upozorněno na spisy *Kosinovy*, jež právě vycházejí v „Bibliothece paedagogických klassiků českých i cizích.“ Potom ještě zapisovatel podal stručný přehled o činnosti odboru literarního za letoší období a tím činnosť odboru pro letošek ukončena.

Jednota literarni v Jičíně (zprav. *J. Vlček*) pořádala v tomto období 9 schůzí, dvě veřejné a 7 dychánků, vyhražených pro členy.

V první schůzi dne 26. února *Dr. Vavřínek* promlouvaje „O pramenech národního bohatství,“ doporučoval hlavně obchod a průmysl jako bezpečný zdroj blahobytu, zvláště dějeli se výroba ve velkém a staráli se podnikatel sám o odbyt obchodem. — Prof. *Paulus* nastíniv stručně život J. Jakubce, jenž blíže Jičína se narodil a zde studoval, podal obsah tří větších jeho povídek a doporučoval vřele jeho zajímavé spisy přízni obecenstva. — Ku konci čtena Vrchlického jednoaktovka „Nad propastí“ pí. *R. Prokopovou, Drem. Volfem* a *Trinklem* spůsobem v každé příčině zdařilým

a poskytnuta tím obecenstvu náhrada za hry divadelní, jež z nedostatku vhodných místností nemohou nyní býti provozovány v našem městě.

Dne 1. března prof. *Štětina* probíraje Čechovy „Jitřní písně,“ četl některé zvlášť úchvatné, poukazuje k jich kromobyčejné síle, pádnosti a formalní uhlazenosti. Mimo to čtena prof. *Servítem* Kosteleckého humoreska „Ohnivzdorná zeď.“

Dne 8. března *JUC. Zd. Lepař* podal obsah Čechových „Petrklíčův“ a vyložil jejich allegorický význam, načež sl. *Zd. Rašínova* předčítala z nich některé partie. — Pan jub. přednosta stan. *Geissl* zalétl ve své přednášce „Svět za sto let“ v doby, kdy u nás dobré knihy, i vědecké, a to velice objemné, půjdou v pravém slova smyslu na dračku, a kdy naše národní uvědomělosť utváří se docela jinak, než jak vypadá nyní.

Dne 15. března promluvil prof. *Vlček* o Čechově prvotině „Bouři,“ z níž překrásnou modlitbu „Ó hvězdo mořská“ přednesla pí. *Pořízková*. — Učitel *Kočárek* četl z Kosteleckého „Radošínského pantatínka“ některé zdařilé partie.

Dne 22. bř. prof. *Čapek* podal zevrubný obsah Čechova „Zpěvníku Jana Buriana,“ zmínil se o poměru šlechty k našemu národu v době předbělohorské a nynější a naznačil význam básně té, z níž sl. *G. Čapkova* recitovala oddíl snad nejúčinnější a nejvážnější, kde Jan Burian, jsa sklamán v lásce, sahá po smrtné zbrani: „Jest dozpíváno“ atd. — *Zd. Lepař* četl ze Stroupežnického drobných humoresek „Na směnku“ a „Revolver.“

Dne 8. dubna pořádán na počesť 70. narozenin večer Tomkův. Slavnostní přednášku o životě a literarní činnosti Tomkově měl prof. *Koska*, vychvaluje veliké zásluhy Tomkovy o dějiny české a rakouské. — *P. Kejzlar* obrav si za předmět své rozpravy „Národní píseň,“ vytkl hlavní její vlastnosti, zmínil se krátce o jejích dějinách a vyslovil přání, aby se opět věnovala větší pozornosť národním písním, aby se zase rozléhaly jako v letech šedesátých a dříve.

V dychánecích dne 12., 19. a 26. dubna prof. *Dr. Kramář* vykládaje „O nadání věšteckém,“ pokusil se o vědecký výklad, uváděl příklady tušení, snů, somnambulismu a vidění, zajištěné svědky hodnověrnými, zevrubně pak pojednal o věštírně delfské, o Sokratovi, o Apolloniovi Tyanském, o Nostradamovi a Svedenborgovi, podotýkaje, že nijak neplyne z toho, že psychologie a vědy přírodní nedovedou dostatečně vysvětliti jednotlivých případů, že je to vesměs mam a klam, spíše že jsou naše vědomosti v tom ohledu velice kusé. — Mimo to uč. *Kočárek* recitoval z Čechových „Jitřních písní“ mohutnou „Modlitbu,“ *Trinkl* E. Krásnohorské „Chodskou“ a *Koubek* četl dvě drobné črty Stankovského „Z divadelních historek.“

Král. č. spol. nauk. Dne 5. března prof. *Dr. V. E. Mourek* podával zprávu o zlomku středoněmecké básně duchovní, asi z první polovice XIV. století, jejž nalezl P. Jan Jůsko, městský kaplan krumlovský, v tamní praelatské knihovně. Jsou to čtyři listy pergamenové 22 $^c/_m$ zvýší a 15 $^c/_m$ zšíří, a obsahují 495 veršů básně založené na latinské skladbě z první polovice XIII. stol.: „Vita beate Marie virginis et Salvatoris metrica,“ a sice ze vzdělání, jež jako „Bruder Philipps des Carthäusers Marienleben“ známo jest a vydáno r. 1853. od Dra. H. Rückerta. Zlomek krumlovský obsahuje události hlavně ze života Spasitelova (v. 5155.—5283., 5531.—5774., 6026.—6149. vyd. Rückertova) a vší povahou svou jest novým dokladem toho, že skladba bratra Filippa nebyla původně v nářečí hornoněmeckém, jak se domníval Rückert, nýbrž středoněmeckém, jak už tvrdili Fr. Pfeiffer, J. Haupt a jiní.

Dne 18. dubna 1888. odbývána schůze **„Matice slovinské.“** „Matice“ trvá nyní na 25. rok; dobu svého 25letého trvání chce oslaviti důstojným způsobem, vydáním značnějšího počtu spisů, což ovšem při malém počtu účastníků (kolem 1500) jest věcí dosti obtížnou.

Literarni jednota v Klatovech. 17. dubna předn. prof *F. J. Zdímečník* o Carusově soustavě lidského těla.

Jednota filosofická. 5. kv. předn. prof. *Dr. Ot. Hostinský* o aesthetice Herbartově; prof. *Dr. P. Durdík* o Lindnerově paedagogice.

Svatobor povolil *H. Mejsnarovi*, prof. akad. gymn. v Praze, 250 zl. na cestu do Ruska, *J. Lierovi* 200 zl. na cestu po musejích a obrazárnách západní Evropy, spisovateli *J. Jakubcovi* 150 zl. k cestě do Moravy a na Slovensko, *Ad. Paterovi*, kustodovi musejnímu, 150 zl. na cestu do Uher a Moravy k studiím rukopisným, *L. Dudovi*, prof. I. realného gymn. v Praze, 150 zl. k entomologickým studiím ve Štýrsku, *J. Kušťovi*, prof. realn. škol rakovnických, 100 zl. k bádání na důležitých nalezištích kamenouhelného útvaru českého, *J. Karkovi*, asistentu musejnímu, 100 zl. k zoologickým studiím v Berlíně, Dobrosoli a Vídni, spisovateli *L. Kubovi* 150 zl. k cestě do jihoslovanských zemí za účelem hudební ethnografie, *A. Suchardovi*, prof. při střední škole táborské, 50 zl. na cestu do Němec k studiím mathematickým. Nemocným a potřebným spisovatelům povoleno na výpomoc dohromady 450 zl. Podporu 50 zl. z nadání Jablon-

ského dostal knihařský učeň Stan. Forchheim, vnuk J. K. Tyla.

II. Smíšené.

Ceny literarní. Ze základu *V. Náprstka* vypisuje „Svatobor“ konkurs do konce dubna 1889. na dramatickou práci z českých dějin neb nynějšího života (300 zl.). Výrok pronesen bude 16. srpna. — Výbor Nár. divadla vypisuje: 1. ruskou cenu (1000 rublů) na tragoedii nebo drama z dějin slovanských, zvláště českých; 2. cenu L. Grabowského (376 zl. 50 kr., s úroky od 1881.) na drama z dějin slovanských, jehož rek by zastupoval myšlénku spojení Slovanů neb jednoho kmene; upozorňuje se v té příčině na Přemysla II. polského, jehož dcera Rejčka provdaná byla za Václava II. Lhůta do 31. března 1890. — „Svatobor“ udělil cenu Náprstkovu (zal. 1858.) „Drahomíře“ Vrchlického. Ze základu Čermákova udělil 400 zl. Durdíkovým „Dějinám filosofie novověké,“ 200 zl. Bartošově „Dialektologii moravské.“

Počátkem roku letošního přestal **v Lublani** vycházeti jediný slov. illustr. časopis „Slovan,“ který po čtyry roky pilně se snažil Slovince vzdělávati a hlavně s ostatními národy slovanskými seznamovati. Kolem „Slovana“ shromažďoval se především mladší dorost. Mezi pracemi shledáváme se s mnohými překlady Čechovými. Zajímavými byly hlavně rozhledy po světě slovanském. „Slovan“ míval kolem 900 předplatitelů, což při illustrovaném časopise ovšem poněkud málo. Vydavatelé sobě stěžují na ztrátu skoro 2000 zl. Na místě „Slovana“ v rozměrech poněkud menších počal vycházeti „Slov. svet“ dvakráte měsíčně.

Slovinci, kteří v posledních dvou letech mnoho vynikajících synů národa ztratili, vzpomínají vděčně svých buditelův a pracovníků. Na pomník poslance faráře Bož. Raiče sebráno již 600 zl., podobně na pomník prof. Fr. Erjavce; na pomník pak Levstika sebráno v krátce 500 zl. Poslednímu výbornému znateli řečí slovanských, který, jak Lj. „Zvon“ praví, jak Aristides zemřel, vystrojilo „Slov. pisateljko podporno družstvo“ svým nákladem též pohřeb. —

Jiráskovi „Psohlavci“ počali letos vycházeti v překladě slovinském v novém časopise „Slovanski svet.“

Knižný trh v Rusku. P. Pavlenkov podal v „Historickém věstníku“ zprávy o knižném trhu ruském za rok 1887. Všech děl, vydaných v Rusku kromě Finska, bylo 7336. Díla ta vyšla ve 24,403.242 výtiscích. Z nich bylo ruských 5442 v 18,540.390 výtiscích. Co do obsahu první místo náleží knihám učebným, potom následují po sobě: belletrie, bohosloví, národní lékařství, dějiny, knihy pro děti, vojenské, slovesnosť, hospodářství, mathematika, technologie, paedagogika, právnictví, zeměpis, cestopis, otázky politické a společenské, přírodopis, účetnictví, filosofie a konečně dějiny umění. Nejvíce výtisků vydalo se *Puškina* (1,481.375), po té *Tolstého* (677.600), *Lermontova* (15.000), *Gogola* (40.000), *Turgeněva* (16.000), *Krylova* (50.000), *Grigoroviče* (10.000), *Gribojedova* (10.000). Dle počtu obyvatelstva připadá na člověka 0·23 knihy. — Tiskáren jest 1500.

Ruskou bibliografii uveřejňuje německý „Magazin“ (č. 18.), jenž přešel nedávno do rukou jiného vydavatelstva v Drážďanech, zdá se, že ve svůj prospěch.

„Albertine,“ pověstný roman nedávno v Kristianii veřejně spálený, přeložen již také do němčiny; „Magazin“ (č. 19.) praví, že dílo umělecky jest bezcenné, tak že spálením asi dostalo se mu více cti, než zasluhuje.

Časopisů ve Španělsku čítá se 1128, tak že na 34 286 obyvatelů připadá jeden časopis. Denníků vychází z toho jen 309.

III. Rozpravy literarní v časopisech.

Bělohoubek, O chemické a mikroskopické zkoušce ruk. K. (Osv. 5.).
Grégr J., Páně J. Gebauerovy „důkazy!“ (N. l. 102.).
Bačkovský, Črty z dějin filosofie (Bes. uč. 17. sl.).
— O některých klamech spisovatelů českých (Vl. 8.).
Holeček, Lva Tolstého „Vojna a mír“ v českém rouše (N. l. 123.).
— O překládání ruské krásné prosy do češtiny (N. l. 109.).
Jandl, Řemeslné práce ve školních dílnách (Pos. z B. 18.).
J. L., O srostitých a odtažitých podstatných jmenech (Bes. uč. 17.).
Kapras, Psychologický základ činnosti školské (Č. šk. 14.).
Klika, Jeli paedagogika vědou (Šk. a ž. 4.).
Kovář, Kořenění a opojení (Ned. l. $^{15}/_{4}$).
— Z národopisu pravěku (Zl. Pr. 22.).
Krásnohorská, Ze zkušeností české spisovatelky (Ženské l. 5.).
Krecar, Paedagogické myšlénky o knize (Pos. z B. 18.).
Kuba, Za písní slovenskou (Ned. l. $^{6}/_{5}$).
— K lovu v Britanech. Ze svých potulek za písní maloruskou (Lum. 13.).
Kuffner, Novodobá péče o choromyslné (Sv. 21.).
Licibořský, Školské obrázky ze starých zlatých časů (Uč. nov. 16.).
— Učitelstvo ve službách osvěty, mravnosti a náboženství (Uč. nov. 17.).
Lindner, Práce, umění a hra prostředky vychovatelskými (Kom. 17.).
Michl, Paedagogické barbarismy (Uč. l. 16.).
Novodvorský, Knihy mezi lid! (Hl. l. 6.).
-o, Národní divadlo. Honoráře (Ruch 12.).
Rubeš, Německé školství v XVIII. století (Uč. nov. 20.).
Sklenářová-Malá, Z minulých dob (Osv. 3.).
S., Španělská literatura v posledních letech (Ned. l. $^{15}/_{4}$ sl.).
Šmaha, Komenského brána jazyků v Anglii (Č. šk. 13.).
Vlček, Květnové divadelní jubileum (Osv. 5.).
Vymazal, O předložce *na* (Kom. 20.).
x. y., Básníkova (Zeyerova) předmluva. Umění, obchod a řemeslo (H. n. 101.).
Záměčník, Jak vznikají a rostou náruživosti a jak je potlačovati (Šk. a ž. 4.).
Zíbrt, Pověra o můře u starých Čechův (H. n. 109.).
Vsevolod Michajlovič Garšin (Čas 10.).
Nepokradeš! Dr. J. Durdík v Ottově „N. Sl.“ (Čas 10.).
O ruském realismu (Ath. 7.).
Emile Zola (Ruch 13.).
Ze života Jana Havelky (Kom. 19.).
Matusiak, Obrońca języka i narodowości Łużyczan (Przegl. powsz. 5.).
N., Spółczesna powieść społeczna w Anglii (Przegl. polski 5.).

Tarnowski, O dramatach Schillera. VII Marya Stuart (Przegl. polski 5.).
Bettelheim, Neuere franz. kritiker. (Magaz. 17.).
Fischer, Taras Grigov. Ševčenko (Balt. monatsschrift 8.).
Fuchs, Alfred Tennyson (Lpzg. Ztg. 26.).
Henkel, Die heutige russische litteratur (Magaz. 17.).
Katscher, Matthew Arnold als dichter (Magaz. 17.).
Kraus, Antonio Rosmini (Deutsche Rdsch. 6.).
Sacher-Masoch, Das litterarische Frankreich (Magaz. 18.).
Spitteler, Erzählungen in metrischer form (Bl. f. litt. unterh. 9.).
Bentzon, Le roman étrange en Angleterre (Rev. d. d. m. 3.).
Janet, Une chaire de psychologie experimentale (Rev. d. d. m. 3.).
Montégut, Heures de lecture d'un critique (Rev. d. d. m. 2.).
de Vogüé, La puissance des ténèbres de L. Tolstoï (Rev. d. d. m. 2.).
Ferri, La psicologia e l'origine dei fatti psichici (Nuova Antol. 7.).
Nencioni, Leone Tolstoï e i suoi ultimi scritti (Nuova Antol. 7.).

IV. Díla posouzená.

Arbes, Silhouetty (J. V.: Hl. l. 6.).
Bartoš, Naše děti (R. Uč. l. 16.; Hl. l. 6.; Obz. 10).
Bayer, Naši ptáci (Dědeček: Č. šk. 13.).
Bílý, Čelakovského „Růže stolistá" (č.: Čas 10.).
Brandl, Život P. J. Šafaříka a K. J. Erbena (Oblak: Ljublanski Zvon 2.).
Heyduk, Obrázky (Čermák: N. l. 123.; P. + Q.: Ned. l. 6/5).
Holeček, Literarní premie Umělecké besedy (Vykoukal: Osv. 5.).
Hraše, Z říše bájí (Přemysl: Kom. 20.).
Hrnčíř, Ústřední knihovna pro českou mládež (Libertas: Uč. nov. 18.).
Jelínek, Dámy starších salonů polských (-dr-a Šolc: Hl. l. 6.; Vykoukal: Ned. l. 8/4).
— Ukrajinské dumy (Vykoukal: Ned. l. 8/4; Tichý: Lit. l. 10.).
Jirásek, Skály (Čermák: N. l. 109.; V. K.: Hl. l. 6.).
Kádner, Z perspektivy života (Vykoukal: Osv. 5.; Vítězný: Lit. l. 10.).
Kapras, Paměť (Krejčí: Ath. 7.).
Košťál, Z našich hor (Vykoukal: Osv. 5.).
— Páni a horáci (Novodvorský: Hl. l. 6.).
Kovář, Indické pohádky (-b-: Ath. 7.).
Lejkin-Mrštík, Kousek chleba (Marek: Lit. l. 10.).
Lindner, Paedagogika (Mrazík: N. l. 130.).
Lužická, Květiny a ženy (Vykoukal: Osv. 5.).
Makovička, Kázeň války a míru ve společnosti, rodině i škole (Krejčí: Ath. 7.)
Mokrý, Dumy a legendy (Čermák: N. l. 130.; Ned. l. 6/5)
Müller, O rukopisech kroniky Přibíka z Radenína (Mýtský: Ath. 7.).
Nečas, Vybrané bajky Aesopovy a Phaedrovy. Pohledy do dějin (Kramatta: Pos. z B. 16.).
— Zjevy ze života (P. Method: Hl. l. 6.).
Novák, Osvěta mládeže. Sv. IV. Sousto chleba (Záhorský: Pos. z B. 19.).
Podlipská, Povídky (Soukal: Uč. l. 16.).
Rosický, Květiny letní (Dědeček: Č. šk. 13.).
— Květiny podzimní (Dědeček: Č. šk. 13.).
Řehák, Naše vzory (-aue-: Lit. l. 10.).
Řezníček, Pro lepší budoucích (Vykoukal: Osv. 5.; J. V.: Hl. l. 6.).
Sadovský, Vyučování dějepisu na škole obecné (Vagner: Č. šk. 15.).
Salva, Priatel' dietok (Horňanský: Hl. l. 6.).
Sienkiewicz-Moudrý, Na zmar (Čas 10.).
Srbený, Podstata ústavnosti a zásady sněmování v Rakousku (-el-: Lit. l. 10.).
Srb-Tadra, Památník „Hlaholu" (Vykoukal: Osv. 5.).
Světlá, Upomínky (Šlechta: Hl. l. 6.).
Štolba, Maloměstští diplomaté (J. V.: H. n. 100.).
Vrchlický, Čarovná zahrada (x. y.: H. n. 108.).
Bibliotheka mládeže studující (-el-: Hl. l. 6.).
Za praporem sokolským (Vykoukal: Osv. 5.).
Literarní unicum obdivuhodné (x. y.: Hl. l. 6.).
Dědictví maličkých (J. Č. N.: Hl. l. 6.).
Veselé čtení pro náš lid (B.: Hl. l. 6.).
Nowy Zakoń (P. Method: Hl. l. 6.).

V. Knihopisné.

Логелъ, Вліяніе музыки на человѣка и животныхъ. Каз.
Gross, Goethes Werther in Frankreich. Lpzg.
Hübener, Christliche kleinkinderschule, ihre geschichte. Gotha.
Scherer, Poetik. Berl.
Carrau, La conscience psychologique et morale dans l'individu et dans l'histoire. Par.
— La philosophie religieuse en Angleterre. Par.
Mickiewicz Vl., Adam Mickiewicz, sa vie et son oeuvre. Par.
Regnaud, Origine et philosophie du langage. Par.
Setchénoff-Derely, Études psychologiques. Par.
Church, Dante and other essays. Lond.
Donnell, A history of criticism. Lond.
Morgan, Shakespeare in fact and in criticism. N. Y.
Clerici, Studî varî sulla Divina Commedia. Città di Castello.

Feuilleton.

Knihy mezi lid!

Napsal *J. Novodvorský.*

Nářky na špatný odbyt knih nejen neustávají. ale ještě se zvětšují. Spolek českých knihkupcův a nakladatelů myslí, že bude věci pomoženo, budeli ve volných lhůtách vydávati »Literarního oznamovatele«, v němž uváděti se budou díla vydaná. Myšlénka sama jest dobrou; bude tím aspoň provedena lepší registrace

vydaných spisů, bude tím usnadněna práce bibliografů, historiků literatury naší. Znajíce však naše literarní i společenské poměry, znajíce z vlastní zkušenosti úskalí, na nichž ztroskotává se obyčejně rozšiřování knih, musíme tvrditi, že i »Lit. ozn.« nevykoná úkolu mu svěřeného. Každý, kdo jednou byl činným ve směru tomto, potvrdí tvrzení naše.

Nikdo neupře, že »Libuše« i »Matice lidu« jsou podniky laciné, a přece jak těžko najde se i v osadě dosti lidnaté a zámožné pět nebo deset odběratelů. Sběratel musí vynaložiti značnou sílu výmluvnosti, aby výtisk odbyl. Když tedy ani živé slovo nepůsobí, jak působiti může mrtvé písmeno? Hlavní překážkou rozšiřování knih jsou a zůstanou vždy peníze. Máli někdo dáti najednou jeden zlatý za knihu, zajisté že dlouho se rozmýšlí. Snadněji odbývají se sešity lacinější. Dokladem toho, bohužel že smutným, byla literatura krvavá. Proč knihy ty tak snadno se šířily? Myslím, že vedlé jiných, přispělo k tomu mnoho vydání sešitové. 20 nebo 25 kr. za sešit snadněji (aspoň na pohled) se zaplatilo, byť i častěji, než najednou 1 zl. — Vydávání knih v sešitech napomáhá a podporuje rozšíření spisů. Trváli však vydávání takové dlouho, omrzí. Dokladem toho jsou opětně krvavé romany. Ty byly by zašly po krátkém čase, vzdor všem lákadlům, samy sebou.

Chcemeli českou knihu rozšířiti, nesmíme nikdy se zřetele pustiti stránku peněžní. A tu by měli především naši nakladatelé spojiti se výdělkem menším. Kdo chce skutečně dobré věci prospěti, nesmí hleděti vydáním knihy se obohatiti. — O této velice choulostivé stránce naší literarní produkce bylo již dosti mluveno i psáno — bohužel, že s výsledkem nepatrným. Jak zhoubně působilo snižování cen spisů, které vlastně velkou vinu nese, že nyní knihy špatně na odbyt jdou, jest též všeobecně známo. — Roztrpčilo odběratelstvo, které jest vlastně pořád totéž. Mezi obecný lid kniha dosud nevnikla. Tam jest ještě kniha česká doby novější málo známou.

Jaké vlastnosti má míti kniha, by vnikla mezi lid a zdárně působila? Kniha taková musí býti cenná, lidu přístupná tak obsahem tak formou, úpravy pěkné a nesmí býti drahá. Spisovatelé Jirásek, Beneš Třebízský, Pravda, Sv. Čech, K. Světlá, Ž. Podlipská a j., ze starších Tyl, Chocholoušek a j. podali nám dosti spisů lidu vhodných. Proč asi s knihami těmi mezi lidem se nesetkáváme? Většina jich vydána jest ve svazcích silných, drahých. Kniha stojící 1 zl., 1 zl. 20 kr., 1 zl. 50 kr., i více nejde na odbyt. Jak snadno rozšiřovala by se pěkná povídka jedna, stojící 10, 20 nebo 30 kr. Proč spojovati jich kolik v knihu objemnou a tím i drahou? To vadí rozšíření spisů B. Třebízského, K. Světlé, Sv. Čecha a j. Menší práce spisovatelů měly by vydávány býti vždy ve svazcích menších.

Taktéž v menších svazcích měly by vydány býti národní naše pohádky, pověsti, obyčeje a pověry. Máme pěkné sbírky těchže od Bož. Němcové, B. M. Kuldy, Jak. Malého, M. Mikšíčka a j.; bohužel, že jsou sbírky tyto drahé. —

Kniha má býti úpravy slušné. Pěkný zevnějšek jest knize odporučením častokráte vydatnějším, než sám její obsah. Kniha laciná nemusí ještě býti, co úpravy se týká, macešsky odbývána.

V každém větším městě jest jedno neb i více knihkupectví. Lid venkovský do města přicházející povšimne si všeho, co kde za skříní jest vyloženo. Také pěkná kniha upoutá jeho pozornosť. Budeli pak venkovan viděti, že pěkná knížka ta není drahou, spíše si ji koupí, než neúhlednou knížku jakous. Přimlouváme se za to, by cena knihy byla vždy zřetelně na přední desce vytištěna.

Pěkná úprava bude knize lepší reklamou, než všechny ty dosavadní novinářské reklamy, které přehnaností, někdy i nepravdivostí svou odbytu knih taktéž škodily.

Format knihy nevolme příliš malý. »Ústřední knihovna« právě tímto malým formatem se lidu nezamlouvá. Můželi míti pěkný format »Salonní bibliotheka,« proč by nemohly podobným formatem honositi se sbírky pro lid vůbec.

Že vyobrazení, rozumí se pěkné, knize na újmu nebude, nemusí se ani podotýkati. Slyšíme však hned něco o zdražení knihy s vyobrazením. Kdo poměry dobře zná, ví, že to s tím zdražením tak zlé nebývá. Z kreslířů našich ještě žádný nezbohatl.

Abychom vraceli se ještě jednou k ceně knihy, pokládáme za zbytečné. Obětí na nikom nežádáme, přejeme si jen, aby ceny byly přiměřené, solidní, nepřemrštěné. —

Jedné věci nelze nám však mlčením pominouti. Spolek českých knihkupců chce vydávaným »Literarním oznamovatelem« lid na knihy vydané upozorniti. Pouhým tímto registrováním knih mnoho se u věci té nepořídí.

Věděli bychom lepší cestu. V každé obci najdeme v tom aneb v onom hostinci alespoň nějaký časopis. Také mnohý pokročilejší občan odbírá často nějaký časopis a týž i sousedům půjčuje. Nebylo by žádnému časopisu nijak na závadu, kdyby aspoň jednou nebo dvakrát v měsíci upozornil čtenáře své na tu neb onu dobrou knihu. Nemusel by míti ani žádné pro to rubriky. Mohouli naše denní i ostatní listy uveřejňovati sáhodlouhé zprávy o každé rvačce, každém klepu, každém zločinu, čímž spíše čtenáře znemravňují nežli zušlechťují, mohly by malého místa popřáti i literatuře naší.

Zajisté, že našel by se vždy někdo, kdo by věc tu pro ten který časopis obstarávati chtěl a mohl. Tím by zužitkovány byly i knihy, které nakladatelé redakcím časopisů zasýlají, by vyjití jich svým čtenářům oznámili. Nyní se kniha taková nechá prostě ležeti anebo, což také se stává, bývá majitelem listu, na venkově bývá tento často knihkupcem, prodána. Také vedlejší užitek z listu!

Nemuselo by o knize příliš obšírně psáno býti, stačilo by poznamenání, že kniha jest dobrá, lidu vhodná a upozornění na její přednosti. Zprávy tyto nesměly by však zabočiti nikdy do kolejí nekalých, v poslední době hojně bujících reklam. Přesvědčilli by se čtenář o pravdivosti zpráv těchto, důvěřoval by jim a dle nich se řídil.

Také kalendáře mají zde nové vděčné pole otevřené. Nyní vychválí si nakladatel kalendáře nanejvýš jen spisy své, ať vhodné, ať nevhodné, o jiných nikde ni té nejmenší zmínky neučiní.

Spolek českých knihkupců měl by se postarati o to, by ve všech kalendářích uveřejněn byl seznam spisů vyšlých v roce uplynulém a zvláště přihlédnouti by se mělo ke spisům pro lid. Kdo vědecké nějaké dílo potřebuje, doví se o něm snadno způsobem jiným. Nebylo by třeba velkých oznámení, stačilo by pouhé: »V uplynulém roce vyšly následující dobré spisy pro lid«: —

Rozumí se, že seznam byl by pečlivě objektivně sestaven, že by neuveřejňovalo se v něm šmahem vše vyšlé, nýbrž jen to, co by skutečně bylo lidu vhodné. Spisy mohly by býti uvedeny dle spisovatelů v pořádku abecedním. U každého spisu oznámena by byla cena i jméno nakladatele. Doufáme, že neslo by toto soustavné upozorňování v časopisech, kalendářích a p. v krátké době utěšené ovoce.

Přejeme zajisté literatuře naší rozkvětu nejbohatšího, nejkrásnějšího, neradi však vidíme, že příliš často objevují se květy jalové, které jsou literatuře ke škodě mravní i hmotné.

Jest tedy žádosť naše k nakladatelům celkem takováto:

Máli literatura dojíti rozšíření i v třídách nižších a zde zdárně působiti, musí býti především bedlivě přihlíženo k obsahu spisův. Obsah buď vždy cenný. Spisy, nemající ceny, neuváděj též se do života.

Přihlíženo buď vedle obsahu i k tomu, by vypravováno bylo srozumitelně, slohem snadno přístupným.

Úpravě spisů pro lid věnována buď vždy náležitá péče. Knihy pro lid vydávány buďtež buď v sešitech, jeli spis objemnější, buď v menších svazcích.

Cena knihy buď co možná nejmírnější. Nejsme národ boháčův; a kdo knihu koupí, častokráte si to, co za ni vydá, od úst utrhne.

Lid buď na dobré knihy ustavičně upozorňován.

Velice dobře posloužila by dobře organisovaná kolportáž. Po případě mohl by v našich městečkách, vesnicích svěřen býti prodej spisů lidem intelligentním (na př. vzdělanějším obchodníkům), kteří by zajisté pro dobro věci práce té rádi se podjali. Mohouli kupci a p. míti filialky rozličných pol. časopisů, mohou i dobré knihy lidu odporučiti a prodati.

Doufáme, že tyto dobře míněné pokyny dobrého přijetí a uvážení dojdou, což by nám proto, že by tím věci dobré poslouženo bylo, velice milo bylo.

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník V. 1888. Číslo 7.

Příspěvky ku praktické poetice.[1])

Podává *Fr. Bartoš.*

I.

Ballada horská.

Řekněte mi, babičko má, co že rány svírá,
o čem člověk, těžce raněn, přece neumírá?" —
„Rány hojí otevřené na tom lidském těle
jenom čarodějná jarní šťáva z jitrocele."

Řekněte mi, babičko má, co se dobře dává,
li ochořelá hlava bolestí až žhavá?" —
„Na tak těžký úpal hlavy pomoc jiná není,
nežli mladé listí z lesní jahodeni."

ítě z chaty vyskočilo do sousedních polí: —
Daruj šťávy, jitroceli, na vše, co kde bolí!"
S pole spěchá ku lesině přes trní a hloží: —
„Dej mi to své mladé listí, jahodino boží!"
o kde chtělo, rychle mělo, ke kostelu běží,
kříži tam pod oltářem Kristus rozpjat leží.

„Potírám Tvá svatá prsa, myju bok Tvůj svatý,
tělíčko zas uzdraví se, Ježíšku můj zlatý.
Kladu čerstvé listí lesní na hlavu a líce,
nebude Ti hlavičky Tvé bodať úpal více!"

Nad kostelem velké zvony do okolí zvoní,
lid se sbíhá, v prsa bije, zázraku se kloní:
jak to dětská duše snila,
vůle boží vyplnila.

Podnes mají v horské vísce obraz Trpitele:
nemá rány ve svém boku, nemá trnu v čele, —
bílá lilje v ranní záři po celičkém těle.

Jan Neruda.

Dítě bylo v kostele; snad poprvé ve vém živobytí. »Zlatého svého Ježíška,« němž mu dobrá babička tolik krásného avykládala, vidí tam na kříži rozpjatého. lava jeho trním do krve zbodaná, bok opím proklaný vzbudí v něm srdečnou tosť s milovaným Trpitelem. Dítě často ývalo toho svědkem, jak sousedé k jeho abičce docházívali na poradu, když u ich někdo onemocněl, a jak babička od aždé bolesti, na každou ránu léčivou zelinu poraditi uměla. Vrátivši se tedy z kostela, horlivě se vyptává babičky, co hojí rány a »co se dobře dává« na bolavou hlavu. Babička vnoučeti svému ochotně odpoví, že »rány hojí čarodějná jarní šťáva z jitrocele,« a na bolavou hlavu že dobře jest přikládati mladé listí jahodové. Tou radou jsouc potěšeno, dítě skokem běží do pole natrhat jitrocele, odtud chvátá do lesa nasbírat listí jahodového. S těmi zelinami pospíchá do kostela, nakape Je-

[1]) *Pozn. redakce.* Rozborů básnických děl českých písemnictvo naše těžce postrádá: nemámeť i takových, jimiž by všechna díla jednotlivých básníků byla vyložena a oceněna, ani mnoho kových, jimiž by aspoň jednotlivé básně s dostatek byly probrány a oceněny po stránce aesthetické. vše častěji vyzváni, abychom podobné rozbory uveřejňovali, požádali jsme povolaného znalce rodního básnictví, prof. *Fr. Bartoše,* aby jimi přispěl; i slíbil laskavě, podati řadu rozborů takových jednotlivých plodech básnictví buď umělého neb národního. Snad příklad a vzor tento povzbudí hopných následovníků!

žíškovi do raněného boku šťávy jitrocelové a hlavu mu obloží listím jahodovým.

Který čtenář neprovázel toto jednání nevinného dítěte s největším účastenstvím? Koho nedojala jeho vroucí láska k milému Ježíškovi, jeho srdečná útrpnosť se svatým Trpitelem, jeho pevná důvěra v jistou pomoc babiččiných léků? Dítě ve své nevinné naivnosti nevidí na kříži pouhou sošku, nýbrž milého svého Ježíška samého s tělem i s duší. Tato pevná víra nevinného dítěte nesmí býti zviklána, jeho vroucí láska nesmí býti sklamána chladnou skutečností. A skutečně, »jak to dětská duše snila, vůle boží vyplnila.« Tu zázrak přestává býti zázrakem, tento zázračný konec vyplývá logickou nutností z děje samého a z povahy jednající osoby, zázračná tato událosť stává se poetickou pravdou.[1]) a tím jediné vhodnou látkou básnickou, jíž se v naší balladě dostalo mistrného spracování.

Básník nás uvádí hned »in medias res«; počínáť velmi účinně dramatickou rozmluvou vnuka s babičkou, napínaje takto naši pozornosť. Pozornosť tato mění se v srdečné účastenství, jakmile se dovídáme, že ony otázky vnukovy nebyly pouhým výronem dětské zvědavosti, nýbrž že je diktovala vroucí láska k Ježíškovi a útrpnosť s jeho bolestmi. Hodné to dítě stává se nám milejším a milejším, s účastenstvím verš od verše vzrůstajícím doprovázíme každý jeho krok, a když běží se svými zelinami, »kde na kříži Kristus rozpjat leží,« když s plnou důvěrou říká své »mocné slovo« nad jeho ranami, trneme jakořka strachy, aby nevinná tato duše nebyla sklamána, aby se věc nemožná možnou stala. A když se na kostelní věži zvony samy od sebe rozezvoní, lid se sbíhá a zázraku se kloní, pokloníme se i my vděčně vůli boží, která po našem srdečném přání »vyplnila, jak to duše dětská snila.«

Děj naší ballady plyne zcela přirozeně z povahy osob jednajících. Jak výtečně podařilo se básníku zobraziti povahu nevinného, naivního dítěte! Když děti něco neobyčejného podnikají, nesvěřují se s tím, nýbrž rády překvapují hotovou událostí. Tak i naše dítě nezmiňuje se babičce, nač vlastně její rady potřebuje, víť ono, že dobrá babička, až uvidí účinek své rady, tím více radovati se bude a hodné své vnouče pochválí. A že babička se nezeptá svého vnoučete, čemu to všecko věděti chce? Takové právě jsou ty naše babičky! »Pamatuj si, milé dítě, to je od toho a to od toho; nyní tomu ještě nerozumíš, ale až vyrosteš, dobré ti to bude, kdo ví, povíli ti kdo co, až mne nebude.« Proto babička ochotně odpovídá svému vnoučeti na každou otázku, jsouc ráda, že dítě je zvídavo a chápavo.

Naše báseň vyniká všemi přednostmi pravé ballady. Děj, jak už řečeno, mistrně zosnován, řeč jest jadrna, stručna a úsečna. Mimo to básník velmi prospěšně použil v této balladě »horské« formalní stránky zaříkání prostonárodního. Jako naše dítě oslovuje jitrocel a jahodu, by mu daly své šťávy a svého listí, a jak potom »říká« nad ranami Ježíškovými, tak a podobně počínají si naši prostonárodní lékaři a zaříkači.

Základní báje naší ballady vznikla asi tímto způsobem: V horském kostelíčku měli kříž, na němž pnějící Kristus neměl náhodou rány v boku ani hlavy trním zbodané a zkrvavené. Prostosrdečný, naivní lid, hledaje příčiny neobyčejného toho úkazu, našel ji svou čilou obrazivostí a vybájil tuto krásnou pověsť. Hojně takových »příčin vybájených a vybásněných« podává P. Sobotka ve své poučné rozpravě téhož jména (v M. Slovesnosti na str. 293.).

[1]) Srovn. prostonárodní balladu „Sirotek" a Kalinův „Kšaft," v nichž tolikéž dítě jest osobou jednající.

II.
Smrť.

Byltě jeden člověk,
bylo mu jakkolvěk.
Šel od role k roli
hledět na obilí:
„Obilíčko moje,
jaké jsi ty pěkné!
Jsi pěkné zelené
od vrchu do země.
Kterak já tě sežnu,
do stodoly svezu!“

Potkala ho smrti
na velké silnici.
„Co děláš, můj choti?
Mám s tebou mluviti.“
„Jdu od role k roli
hledět na obilí.
Mocný, milý Bože,
jak ono pěkně je!“
„Zanechej obilé,
stroj se v roucho bílé;
mám s tebou mluviti,
musíš se mnou jíti.“
„Nech mne, milá smrti,
já mám co činiti.
Dám ti peněz dosti,
co můžeš unésti.“
„A což mi to zlato,
to kladu za blato.“
„Mám já drobné děti,
chci je spořádati.“
„Tvoje drobné děti
bude Bůh živiti.“
„Manželku mám mladou,
komu ji poručím?“
„Tu tvoji manželku
sám Pán Bůh opatří.“
„Zanechej mne, smrti,
až pošlu pro kněze,
co jsem z mládí činil,
na oči mi leze.“
„Již tam kněze nechej,
jenom se mnou spěchej!“
„Běda mně hříšnému,
jsem dlužen každému,
a nejvíc jednomu,
Pánu Bohu svému!“

Střelila ho smrti
střelou přeukrutnou
a bodla ho v srdce
převelice těžce.

Moravská.

Látka naší ballady živě nám přivodí na mysl místo z evandělia sv. Lukáše 12, 15.—21., kdež se toto čte: I řekl k nim: Hleďte a vystřihejte se všelikého lakomství, neboť žádného život nezáleží v hojnosti těch věcí, kterými vládne. A pověděl jim podobenství řka: Pole člověka jednoho bohatého přineslo hojné úrody. I přemýšlel sám u sebe řka: Co učiním? Neb nemám, kde bych shromáždil úrody své. I řekl: Toto učiním: Zbořím stodoly své a nadělám větších a tu shromáždím všecky věci, kteréž mi se urodily i zboží svá; a dím duši své: Duše, máš mnoho zboží složeného na mnohá léta; odpočívej, jez, pij, hoduj. I řekl jemu Bůh: Blázne, této noci požádají duše tvé od tebe, to pak, co's připravil, čí bude? Takť jest, když sobě někdo shromažďuje poklady a není bohatý v Bohu.

Zdá se býti nepochybno, že básník náš toto čtení na mysli měl, když skládal svou báseň.[1]) Ale jaký rozdíl jest mezi jeho balladou a mezi parabolou evandělickou! Básník náš nepřestal na pouhém zveršování a zrýmování slov evandělických, takových »didaktických básní« poesie lidová nezná. Jak daleko takové básně pokulhávají za prostými sice, ale právě touto svou prostotou velebnými slovy písma, o tom se přesvědčí, kdo srovná obratně zveršované Štulcovy »Perly nebeské« s původními parabolami evandělickými.

Našeho básníka z celého tohoto čtení

[1]) Možná však i to, že nápadná tato podobnosť jest pouze nahodilá. Citelnému člověku a pravému básníku stačila i skutečná událosť, náhlá smrť mladého, bohatého hospodáře, která jej stihla na poli uprostřed krásné úrody jarní, za námět k velikolepé této balladě.

evandělického nejvíce dojal strastný osud ubohého boháče, jenž právě v tu dobu, kdy měl nejvíce proč radovati a těšiti se ze života, všeho zanechati a se světa odejíti musil. Pod tímto mohutným dojmem genialní náš básník prostičký příběh o nešťastném boháči spracoval v malé drama, z něhož týmž mohutným dojmem vyznívá tragický osud pokolení lidského.

Člověk bohatý (»šel od role k roli,« »dám ti peněz dosti, co můžeš unésti«), mladý (»manželku mám mladou«), šťastný manžel i otec, za krásného jarního dne vychází do pole podívat se na hojnou úrodu a potěšit se jí. Monolog jeho, kterým tak krásně vyjadřuje svou čistou radosť z hojného požehnání božího, nás mile dojímá; se srdečným účastenstvím provázíme jej od role k roli, díváme se na jeho pěkné zelené obilíčko, s ním se radujíce. I ta jeho starosť, kterak to všecko sežne a do stodoly sveze, jest výronem čisté rozkoše. Kdo by měl více příčiny radovati se ze života, než tento přešťastný hospodář? — Však hle, jaký to náhlý obrat, jak neočekávaná katastrofa! Uprostřed jeho požehnaných rolí, uprostřed krásné jarní přírody, uprostřed všeho toho blaha, v mladém věku »potkala ho smrti na velké silnici«! Nehledala ho, ale našla jej; nevybírala, vzala, co jí v ústrety přišlo (»na velké silnici,« když přecházel »od role k roli«). A již jest jejím chotěm, již musí s ní jíti. Jí nezajímá jeho »obilíčko pěkné zelené od vrchu do země,« jeho zlato, jímž by se rád vykoupil, »to klade za blato«; nic jí nedojímá jeho úzkostlivá péče o mladou manželku a drobné děti; nelítostná a neúprosná smrť ani tolik času mu nedopřeje, by se mohl smířiti s Bohem. »Střelila ho smrti střelou přeukrutnou a bodla ho v srdce převelice těžce.«

Čím zavinil tento člověk svůj tragický osud? Ničím, zhola ničím! Celá jeho vina jest, že se narodil člověkem. Jesti to osud nás všech, jakž to i sám básník velmi pěkně vyslovil: Byltě jeden člověk, b y l o m u j a k k o l v ě k, t. j. na jméně nesejde, buď kdo buď, člověkem tím každý z nás býti může. Tento tragický osud pokolení lidského proniká celý epický příběh naší básně, tenť jest její ideou. Poučení může si z ní vybrati, jaké kdo chce: »Štěstí lidské jest vrtkavo, nezakládej si na svém bohatství, buď vždy pamětliv smrti a srovnej včas své účty s Bohem« atd. Ale takové didaktické tendence, takového mravního naučení v básni naší není, právě proto, že je skutečnou básní.

V Sušilově sbírce jest ovšem takový přídavek, obsahující mravné naučení:

> Už ten vtipný rozum
> už mi sloužiť nechce.
> Rozmilí přátelé,
> z toho příklad vemte;
> což na mně vidíte,
> na sobě čekejte.
> Moje milé děti,
> na mne pamatujte,
> při každé mši svaté
> jen mně obětujte.

Soudný čtenář rozezná snadno tuto mdlou prosu pozdějšího veršovce od oné mohutné poesie genialního básníka. Hned ty první dva verše nejsou v nižádné souvislosti s předešlým dramatickým ukončením, jest to nejspíše nahodilá reminiscence z jiné básně. A co potom následuje, není než jalové povídání »mravoučné.«

Vnější pak svou formou naše báseň jest pravým vzorem výtečné ballady. Nikde tu není zbytečného povídání, nikde zdlouhavého popisování; děj, naznačený toliko mohutnými konturami, postupuje a stupňuje se dramaticky, monolog střídá se s dialogem. Ballada naše jako tragoedie má svou peripetii a svou katastrofu. Zvláště peripetie svým mohutným kontrastem dojímá neodolatelně naší mysli: Tam šťastný mladý člověk uprostřed jarní přírody a krásné úrody, tu hrozná,

neúprosná smrť. Jak náhle, jak tragicky mění se tu jeho blažená radosť v hrůzu zdrcující!

Původem svým ballada naše odnáší se k době přechodu od pohanství ku křesťanství. Ku starému jejímu původu ukazuje představa smrti jako střelkyně i starý nom. »smrti«; kdežto ze zmínky o knězi a o zpovědi poznáváme básníka křesťana. Ovšem tato její poslední úprava, jak viděti z rýmu, spadá v dobu pozdější.

Látka této básně vyskytuje se ve sbírce Sušilově v několika různých variantech, ale žádný z nich nedostupuje velkolepé výše naší ballady. V jedněch vypravuje se prostě děj vnější, ne to, co se v nitru lidském děje, v jiných dere se všetečně na povrch nebásnická tendence mravoučná. Jeden z nich jest výbornou illustrací známého výroku, že »de sublime au ridicule il n'y a pas qu'un pas.« Zní takto:

Putovał robenek
od otce, mateři.
Nadešła ho smrti
na jednej silnici.
Počkaj, robenečku,
mam s tebu młuviti;
mam s tebu młuviti,
že maš dnes umřiti.
Ma miła smrtničko,
zaněchaj mně ešče,
do dňa devateho,
do roka sedmeho.
Sedmy rok přichodi,
devaty děň stoji.
Dal se oholiti,
vylež mezi děti.
Smrť buři na dveře,
vyšlo k ni pachole:
Ma miła stařeno,
něni tu žadneho.
Mamy doma něni
a taty němamy.
Smrť na to nědbała,
do dveři se brała;
přes prah překráčeła,
na pec pohlidała;
na pec pohlidała,
po peci sahała:
Vstaň s peca, ty hoły,
dy robenka něni.
Hned ho za krk vzała
a o zem nim prała;
a takhle ho stiskła,
ež krev z něho piskła.
[Hleďte, mili pani,
jak se on ji brani.
Běda mně hřišnemu,
dłužen sem každemu,
a najvěc jednemu,
Panu Bohu svemu.
Musim před nim stati,
jemu počet dati.]

Zamýšlelli básník svou skladbou vzbuditi v posluchačích náladu humoristickou, nelze na jisto tvrditi; ale podařilo se mu to znamenitě. Jen se podívejme na hrdinu této básně! Byl mladým šohajem, putoval od otce, mateře, asi na zkušenou do světa, ana ho taktéž na silnici potká smrť. Hodlá jej se světa sprovoditi, ale jest milosrdna: po jeho vlastním přání povolí mu sedm let a devět dní lhůty. Zatím náš robenek zařídil si své hospodářství a oženil se. Když pak vypršela lhůta povolená, ukrývá se smrti jako jiný pštros. Oholí se, ženu pošle z domu a vyleze na pec mezi děti, hodlaje takto smrť oklamati. Můželi býti figury komičtější, nežli toto staré dítě na peci? I všecek sloh naší básně má do sebe ráz humoristický, jmenovitě, jak nejstarší synáček vyřizuje smrti vzkázání svého chytrého tatíka: »Ma miła stařeno, něni tu žadneho; mamy doma něni a taty němamy.« Ani následující katastrofou neruší se nikterak dojem komický. Náš »chytrý« robenek jiného osudu nezasluhuje: sám si smluvil a vyžádal lhůtu, jíž nyní ošemetně a hloupě dodržeti nehodlá. Tu však nezbytně potřebí, aby se báseň končila verši »a takhle ho stiskła, ež z něho krev piskła;« co dále následuje, jest rázu zcela jiného a ruší dokonce jednotnou náladu humoristickou.

Četba a vzdělanosť.

Anton E. Schönbach, Über lesen und bildung. Graz 1888. Str. 144. Časové úvahy, jež podává *P. S. S.*

III.

Statistická data bibliografická vykazují ročně přírost 25.000 nových knih, jenž nejenom se zmenšovati nebude, ale zvyšovati rok od roku; obyčejný pak čtenář, jenž nejlepší část dne ztráví svým povoláním, může za dvě neděle jednu ne příliš tlustou knihu vážného obsahu přečísti, což by dalo do roka 25 knih a za padesát let 1250, tedy jen tisícinu všech za tu dobu vyšlých knih. A bychomť i zdvojnásobili tento počet přečtených, což je to proti nesmírnému počtu vydaných knih všech věkův a zemí a proti těm massám papíru, jimiž každoročně ve spůsobě novin, časopisův a brošurek svět se zasypává! Ačkoli častým čtením naše schopnosť a hbitosť ve čtení se zvětšuje, nedostačil by nám i při největší zběhlosti všechen náš věk na pročtení knih aspoň jednoho odboru. Ostatně nikomu snad se ani nenamane ta myšlénka, by chtěl všecky knihy pročísti, bylať by to práce při poesii docela zbytečná, že city a vášně, jež líčí, od pravěku jsou tytéž, ona jen s jiné stránky a jinak je neustále podává, u vědeckých odvětví pak tím zbytečnější, ježto máme dobré výtahy, zkratky a přehledy vědeckých děl, které dostačí i odborníku. A potom! hodná většina knih nestojí za čtení. Proto můžeme těšiti se jako Emerson, jenž při návštěvě ohromné knihovny Athenaea v Bostoně, říkával si v duchu, že cenné spisy z ní zdi jeho malé studovny také obsahují.

Jak však vyznati se má člověk v tomto chaosu knih? po kterých sáhnouti, aby nemařil času čtením malicherných, bezcenných věcí?

Angličané už v minulém století starali se o nějakého průvodce literaturou a dnes jsou dokonce s to, by odměřili jistý počet knih dobrých, mimo kterýžto počet všechno ostatní je nepotřebné, bezúčelné, zkrátka nestojí za nic. Počet tento dogmatickým spůsobem ustanovili na stu, jako čísle prý nejrovnějším, snad též, aby se to hodilo do dekadické soustavy; v čemž srozuměni jsou s nimi i Američané a Francouzi. A nyní tedy »ter quaterque beati« Angličané vzdělávajíce se, jednoduše výberou si některou stovku vzdělavací, — majíť jich už hodný výběr od přerozličných firem, z nichž nejokázalejší honosí se jen jménem William Gladstone, — přečtou si všechny knihy v ní odporučené a vzdělanosť mají v malíku. Nejlepším ze všech těchto seznamů jednohlasně uznán Johna Lubbocka, kancléře university londýnské. O ceně jeho dle lonského ročníku »Magazin für die litteratur des in- und auslandes« jen toto:

Zřetelem cíle tohoto seznamu sta nejlepších knih je Lubbockova práce jen mizernou karikaturou. Nalézáme tu knihy, jež ku vzdělání naší doby docela jsou zbytečny a postrádáme těch, jež jsou nevyhnutelny. Knihy prostřední ceny zastoupeny tu v hojném počtu, za to o mnohých genialních spisovatelích ani zmínky. Tak suchopárná Xenofontova Anabasis našla místa, jehož nedopřáno vzorným řeckým lyrikům. Ovidius, jehož palec byl větším básníkem než celý Horatius, chybí docela. Nejslavnější básník anglický od dob Shakespearových, lord Byron, nezasluhoval v očích p. Lubbocka ani vzpomínky, rovněž jako cituplný, genialní Shelley. Z německé literatury nacházíme tři knihy, z francouzské a italské maličkosti a ze slovanské skoro nic! Potom! **knihou** prý je také bible, snůška to celé literatury různých věků, národův a řečí, — dále Shakespeare a Heine! —

Vůbec je hloupým snažení vytknouti určitý počet dobrých knih a nemístným, ba zkázonosným chtíti dle vlastní zkušenosti přikazovati někomu ty a žádné jiné spisy čísti, chceli míti nároky na vzdělanosť. Jeť už dosti toho omezování a vyměřování v našich školách, netřeba ho ještě při samostatném vzdělávání, kde dlužno dbáti vždy co nejvíce individuality. Ovšem jakýchsi ukazatelů na vzorné knihy, jakýchsi pomůcek při vybírání četby je nám nezbytno a bylo by si přáti, aby v takové se proměnily nekritické seznamy knihkupecké, nakladatelské a vánoční, jež vedlé cenných děl s touže horlivostí odporučují všeliké škváry, jen aby páni knihkupci prodali!

Poučnými při výběru knih pracemi jsou Fredericka Harrisona »Catalogue raisonné« a Ralpha Waldoa Emersona »Essays.« kdež tento tři zvláště pravidla užitečného a prospěšného čtení vytýká: 1. nečti knihy, která není roku starší; 2. nečti jiných, leč proslavených knih; 3. nečti nic jiného, než co se ti líbí.

První pravidlo chce položiti hráz jakousi novým knihám, jež čtenářstvo zaplavují, druhdy jen o peníze a čas je olupujíce. Jakkoliv u vědeckých knih je po většině zbytečno čekati rok teprve na dobrozdání o tom aneb onom díle, — víť zkušený odborník, čeho od nějaké práce očekávati může, — je to tím důležitější při literatuře belletristické. Tu mnohá prskavka vyletěvší nad obzor literarní, obrátí všechnu pozornosť na sebe, avšak za nějaký čas uhasne a padne v noc zapomenutí. A věru, v první čas nemožno jí v hluku veřejného mínění rozeznati od hvězdy trvalé krásy a dlužno tedy vyčkati. Pravidlo toto ovšem asi nelíbí se spisovatelům a nakladatelům: tito chtějí knihu co nejdříve rozprodati, aby slovíčko »xté vydání« působilo brzy nový effekt a hojný odbyt; onino pak chtějí ihned po vydání práce honoráře skvělého, obdivu a slávy dosíci. Zvláště na spisovatele, již z péra žijí, dolehlo by trapně zachovávání podobné regule; ale výteční spisovatelé obyčejně jsou ve spojení s časopisem, redakcí některou a mají, neli skvělou, aspoň dostatečnou exsistenci pojištěnu: a malí, prostřední, pisálkové? — hm! to by bylo na ně opravdu dobrou metlou, aspoň by si dříve vše dobře rozvážili, než by počali lidstvo vyssávati svými prácičkami.

Nad to žádný rozumný čtenář neodřekne si všech nově vyšlých spisů, zvláště takových ne, které o problemech mysli jeho nejdražších pojednávají, které ducha jeho na výši časové energie, časových bojů, časových pokrokův udržují.

Druhé pravidlo: nečísti leč proslavených knih je hlavně pro ty, kdož teprve počínají své vzdělání a neschopni jsou vlastního úsudku. Avšak třeba dobře si objasniti, co myslí Emerson slovem »proslavený«! Jemu je proslavený tolik jako klassický, tedy skoro protivou toho, co jest modním. Moda ne vždy vybírá díla nejlepší, ne vždy nejnovější. Někdy i staré haraburdí, máli jen trochu třebas barokní zajímavosti, si oblíbí, — jako vidíme ve Francii a Anglii, kde romance François-Villonovy a verše Boudelaireovy za vlasy dotaženy na výši klassičnosti, kde nepatrný Herrick vedlé Miltona, Keats nad Byrona a Wordsworthe vyzdvižen; — moda honíc se za světluškami, nevidí slunce; hledajíc, co jí lahodí a lehtá, nechává zdravé a silné nepovšimnuto: avšak moda jen do času a rozumný duch na věky, jenž konečně propracuje se ku právu, literarním popelkám ke trůnu dopomůže.

Tedy dle druhého pravidla ne tomu, či renommé vytrubuje se na ulicích, co uváděno hlučnými intradami mody, leč krví srdce básníkova jsouc napsáno, uznání rozvážných a nepředpojatých mužů dochází, — máme býti nakloněni.

Posléze: nečti, leč co se ti líbí, t. j. čti jen to, co tvé přirozenosti se zamlouvá, co jí neodporuje, aby vlohy a schopnosti tvé volně se rozvíjely a cizím nepřirozeným, vnuceným směrem s pravé dráhy sváděny nebyly. Ale hleď se, ať při tom neupadneš do frivolní rozpustilosti, vymýšlivosti, vyběračnosti! Jeť každý vkus, každá náklonnosť oprávněna jen potud, pokud jejím podkladem jest vážná touha po zdokonalení. Nedělej se také nadšeným pro to, k čemu cítíš odpor; nestav se, jakoby se ti líbil Dante, protože se jiným líbí, když ty sám jej shledáváš nudným; nechval s druhými Corneillea, myslíšli, že je nabubřelým; nezaněcuj se pro Chateaubrianda, táhneli tě srdce za Zolou!

Tato pravidla zajisté neomezují ničího individualního vývoje, jsouť všeobecna; ty však předpisy, jež zabíhají do podrobností, jednotlivostí, jako dotčené seznamy knih nejlepších, mohou míti důležitosť jen pro jednotlivce, jehož povaze jsou přiměřeny a proň zvláště pořízeny.

Jak mnoho knih má člověk čísti?

Kdo z každého díla, jež přečte či přelétne, jen něco, mnohdy jen vedlejšího, si vybere, ten sotva kdy vzdělání svého se dočte; všechno u něho bude jen povrchním, ledabylým. Naproti tomu někdo jen málo velkolepých děl v životě prostudoval, ale za to několikrát a s pozorem, tak že obsah jejich vyčerpal, ducha jejich do sebe vssál. Tak za starších dob se stávalo, že lidé jedním toliko autorem po celý svůj život se obírali, — neušli sice jednostrannosti, ale stálo přece za to, bytosť velkého básníka úplně v duši svou přelíti.

A proč by také dobré dílo nemělo se vícekráte čísti? vždyť na krásné obrazy, sochy, stavby díváme se několikrát bez omrzení; krásné hudební kusy posloucháme třebas každodenně, a přece neztrácejí pro nás půvabnosti a krásy!

A nejinak se má věru i s díly básnickými.

Kdy má člověk čísti? Ráno, večer, či po obědě?

Kdy má pokdy a kdy se komu chce. Nebuduť se nutiti do čtení, vábíli mne spaní, procházka, koncert, divadlo, — partie nějaká nebo hostinec, kavárna, — ač v těchto posledních případech mohli bychom se častěji přemáhati, než činíváme. Neradno také jest čísti v jednom dechu, nebo po přečtení knihy pohoditi ji a vícekrát ji ani nevzpomenouti; ale dobře, vždy po čtení asi čtvrť hodinky přemýšleti o přečteném, posouditi a tak zužitkovati, co jsme četli.

Nějaký zápisník při čtení po ruce míti nejen paměti pomůže, ale též pro život osvědčuje praktickou důležitosť. Angličana i Američana neuvidíme bez tak zvaného »scrapbooku,« svazečku to čistého papíru, nebo pouzdra lepenkového, naplněného čistými lístky, nebo zvláštní mapy. Tam zapisuje a nosí s sebou všechno, co se mu zdá, že by si nezapamatoval; veň zanáší rozličné poznámky o tom, co přečetl, uslyšel, uviděl; veň shromažďuje výstřižky z novin o věcech zajímavých, lepí obrázky a karrikatury z listů humoristických a všechno pak opatřuje indexem. U nás však panuje zvláštní nechuť k registrům a indexům tak jako v Německu. Naši i němečtí učenci raději 77krát přelistují celou knihu, kdykoli něčeho z ní potřebují, než aby naléhali na spisovatele, by sestavil ku knize vědecké vždy pořádný věcný a jmenný seznam.

Přednosti takových zápisníků leží na snadě; kdo obsah čteného denně nebo týdně si promýšlí, v krátce načrtává nebo posuzuje, nucen je své myšlénky pořádati a korrektně pronášeti; názor jeho se čistí, úsudek tříbí, a to je cennější, než cvičení paměti, která v našich časích pod nátlakem tolika dojmů je

choulostivou; a na svůj scrapbook člověk může vždy spolehnouti. A při tom ještě čta, obrací aspoň všecku pozornosť na formu a koncept díla, nemuse se starati o věcnou kostru.

Zápisník velice snadno přejde pak v denník, ale jen co nejstručnější, jakož i ne takový, jaký psávalo naše krásné pohlaví, jenž nebyl nic jiného, než sepsanými klevetami a zrcadlem veškeré ješitnosti; takovému dobře, zahynulli! Něco jiného však, co u nás rovněž vymírá, totiž společné čtení, hodno je zachovati. Jím nejen že čtenář naučí se přednášení, nýbrž i navykne čtení důkladnému, pozornému, nebudeli moci celé řádky a stránky jen tak přelétati; ba při spisech básnických bude mu i přípravy třeba, by srozumitelně, dle smyslu předčítal. Po přečtení knihy úsudky se vyměňují, doplňují a opravují; na přednosti a chyby se upozorňuje; posluchači vnikají lépe v dílo, než kdyby je o samotě byli četli a přivykají ušlechtilé zábavě a rozumné společnosti. Především paní a dívky měly by pěstovati takovéto společnosti mezi sebou; majíť v našich vzdělaných třídách času až nazbyt — a v jejich to ochraně vlastně spočívá mrav společenský; — nuže, starejte se o zjemnění jeho! vymyťte kávové a čajové dýchánky, které jsou jen mělkým pleskáním, a zaveďte společnou, krásnou lekturu!

Ostatně ať se čte už tak aneb onak, jen když se čte; hlavní jest, aby se četlo vždy s určitým zřetelem. U nás se však posud myslí, že čtení má býti zábavou, vyražením po denní práci a ono zatím musí býti každému nejdůležitějším prostředkem k sebevzdělání. A čtení musíme se, jako jiným dovednostem, učiti; písmenky ve slova, slova ve věty skládati, to ještě není čtení, toť je teprve slabikování! Umění pak toto záleží v tom, že z každé knihy vybíráme, co v ní jest; že zmocňujeme se myšlének, jež obsahuje; že věci hlavní od vedlejších rozeznáváme; že poměr mezi formou a obsahem pojímáme; že vytýkáme ke všemu své vlastní stanovisko a nové věci si přispůsobujeme. Není tedy divu, že i mnozí tak zvaní vzdělanci čtou jako děti: nikdy nevědí dobře, co četli, na všechno se jen jako v mlhách upomínají; tu tam některé jméno jim v hlavě straší (přečasto nadpis knihy, autor málokdy), a všimli si snad, jak to dopadlo: dostali se, nedostali se!

Proto by radno bylo, ukládati žákům na středních školách soukromou četbu, z níž by musili počet klásti; ve škole beztoho jen články a úryvky, málokdy dílo celé, se mohou čísti, — což všechno umění čísti mnoho nepomáhá. Odtud vidáme v životě mladíky, již nevědí, jak promluviti, jak se vyjádřiti, již jedné myšlénky nedopoví větou souvislou! Také naše slečinky, k hanbě dívčích vyšších škol, vyrostše neumějí knih užívati; zastavují se při maličkostech, k jádru díla nepronikají; jejich pak hovor je také prázdným toliko štěbotem, který příliš podobá se uspávavému šumění stromů.

V umění čísti spadá též čtení duchapřítomné; dále čísti dílo v tomtéž pořádku, v jakém je psáno, ne hned tu, hned tam, napřed od konce a pak teprve ze začátku: čísti je celé, nepřeskakovati, co se nám snad zdá zdlouhavým; proto třeba také čísti, když máme pokdy a bez kvapu; na kvapné čtení je náš život příliš krátký. Má také každý autor své tempo, dle něhož dlužno čísti; tak báseň anebo vážné dílo povolněji, rozjímavě, povídku nebo roman v lehké prose spíš nž hbitěji — ale nikdy ne lehkomyslně, ledabylo!

Cíl pak náš, s nímž po knize sahati budeme, bude ovšem vždy zdokonalení naše všestranné a všeobecné, proto však zvláštních cílů, jež vyměřuje nám naše povolání, mijeti nemusíme. Tak na př.

obchodník aneb úředník, který celý den za pulpitem u cifer aneb akt proseděl, chopí se večer výhradně knihy takové, jež bují fantasií, knihy, kteráž by vyvážila jednostrannosť hrozící povaze jeho od suchoparného zaměstnání. Bohužel však lidé tito nejvíce ze všech pohrdají takovými knihami, bojí se verše, štítí se živých a bujných obrazů — jako báchorek, jako může nedůstojných hlouposti! Právě síly a schopnosti, jež při práci naší ladem zůstávají, třeba osvěžovati, v energický pohyb přiváděti lekturou; povolání a vzdělání musí se vzájemně podporovati, aby daly celého člověka.

Mimo všechny prospěchy, jichž čtením dosaháme, jaká to potěcha po denní klopotě utéci se na chvíli do ráje duševního života, povznésti, rozveseliti a vzpřímiti se nektarem skvělých myšlének, užiti třebas v poutech osudu a neštěstí na chvíli hrdé niterné nezávislosti, volnosti, samobytnosti!

Otázka, jak má se četba ku vzdělanosti, přechází od pokolení ku pokolení, stále se měníc, vstoupajíc a klesajíc; ale co se nemění, to je poesie, ta zůstává věčně stejna, stála, stálejší než vědy, jež vyznačeny jsou ustavičným pokrokem; jediná poesie je po věky tatáž, ona hýbá ve stejně prostých rythmických tvarech srdcem národů nevzdělaných, jako naším vybroušeným jemnocitem.

Posudky.

Prof. *Dra. G. A. Lindnera* **Paedagogika** na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním. K vydání upravil *Josef Klika*. V Roudnici. 1888.

Vydavatel spisu neměl rukopisu pro tisk upraveného, nýbrž sám jej upravil, opíraje se: 1. o zásobu rukopisu hotového, 2. o poznámky auktorovy (jaké, toho v doslovu nepovídá), 3. o material ve spisech tištěných a pozůstalosti rukopisné, 4. o vlastní poznání Lindnerových ideí.

Uznávajíce horlivosť a záslužnou píli p. vydavatele, přece litujeme toho, že nám neoznačil poznámkou nebo tiskem, kterou částť rukopisu nalezl hotovou, kterou vybral z ostatních spisů Lindnerových a kterou přidal sám, opíraje se o poznání Lindnerových ideí. Při spisovateli jako jest Lindner, úzkostlivosť ta byla by nejen chvályhodna, nýbrž jest i potřebna. Na doklad toho uvádím jednu věc:

V §. 2. stojí, že jest výchova týž pochod, který psychologie vyznačuje jménem osvojení či appercepce. To jest myšlénka docela nová, ale ne docela správná. Můžeme sice výchovu srovnati s appercepcí, protože oba děje se podobají, ale nelze umístiti výchovu do rozsahu pojmu appercepce. Appercepcí pozbude totiž představa osvojená své samostatnosti a stane se členem družiny osvojovací, jejíž osudy později sdílí — při výchově však má chovanec nejen zůstati, nýbrž právě státi se bytostí samostatnou, která pak již nepotřebuje vychovatele. Nesrovnalosť ta byla ref. podivna a teprve v doslovu vydavatele nalezl její vysvětlení. Tam se přiznává tento, že auktor při poslední revisi §. 2., 3. a 4. vyloučil (snad přetrhl). Tyto vyloučené paragrafy však vydavatel umístil v úvodu, a to z toho důvodu, že některé myšlénky v nich obsažené i v následujících paragrafech se opakují.

Snad by bylo svědomitější, kdyby byl vydavatel i v následujících paragrafech tyto auktorem zavržené myšlénky vynechal. Že by to byl učinil auktor sám, kdyby spis do tisku dával, o tom přece pochybovati nikdo nemůže. A když těch vyloučených odstavců vynechati vydavatel nechtěl, měl je dáti buď pod čáru, nebo na konec spisu a označiti jasně, jako odstavce vyloučené. Úvod není vhodné místo pro myšlénky auktorem zamítnuté, nýbrž pro myšlénky, které tvoří základ celého spisu.

Přáli bychom si upřímně, aby vydavatel ostatní spisy pozůstalé svědomitě a pragmaticky vydal a svoje doplňky i v tisku jako vlastní věrně označil.

Co se obsahu týče, jest spis pěkným nástinem filosofické paedagogiky a auktor hlavně tím ji rozšířil, že Herbartovy nauky všude doplňuje výsledky Baina, Spencera a Comtea.

Přátelé výchovy vůbec a učitelé zvláště naleznou zde mnohého poučení a vydavatel přidává i rejstřík spisů příbuzných, který svědčí o nevšední jeho horlivosti. *F. X. P.*

Pozn. red. Pan posuzovatel v posudku svém měl, jak patrno, po výtce zřetel ku práci vydavatelově, ne tak k dílu † Lindnera samého, jehož paedagogické názory v německých spisech pronesené od paedagogických časopisů křesťanských namnoze jsou odmítnuty, a jak české spisy jeho (z části vydané v „Bibliothece paedagogických klassiků") dosvědčují, asi ne neprávem. O této stránce tedy se stanoviska našeho nebudiž prozatím rozhodováno: snad bude lze někdy ke knize se vrátiti.

Bludy a lži v dějinách. Rozhledy po dějinách církevních a světských na obranu pravdy. Složil *Alois Hlavinka.* (O.)

Jako chválíme, že p. Hlavinka důrazně připomíná (zvláště na str. 253.), kterak »španělská« inkvisice byla zařízením státním, zřízena jsouc r. 1478. z moci královské, a že nebyla nikoliv institucí církevní, a kterak tedy nelze ani přechvatů jmenované inkvisice svalovati na církev: tak zase litujeme toho, že neužil příležitosti té, aby poukázal jak na to, že papež Sixtus IV. proti nadužívání inkvisice již v lednu l. 1482. viděl se nucena zakročovati, tak i na to, kterak nevděčně, ano zlomyslně zapomíná se na vše, cokoli vykonali organové církevní ve příčině objevení nových dílů světa na povrchu zemském a které položili základy k novému rozkvětu hvězdářství a vůbec pak k obnovení staroklassických věd a umění. Velké obecenstvo v městech a zvláště studující mládež středních a vysokých škol bývá na př. operou Scribeovou »Africankou,« která v českém Zünglově textě nečesky pojmenována jest »Afrikánkou,« proti organům církevním, ano proti učení církevnímu naladováno hnusnými scenami, ve kterých lissabonské duchovenstvo směšným způsobem protiví se výpravě, kterou Vasco de Gama podniknouti míní do Indie kolem jižní Afriky (za krále Emanuela I. 1495.—1521., tedy v době, kdy Kolumbus na cestu se strojí ku třetí své výpravě přes ocean Atlantský). Před duchovenstvem lissabonským a ovšem i s jeho slavnostním schvalováním nazývá na str. 19. dotčeného českého textu Zünglovy »Afrikánky« velkoinkvisitor Vasca »smělcem bohaprázdným,« ježto »nový svět odhalit kacířským jesti zdáním, neboť v písmech svatých o tom ani zmínky.« Po odporu Vascově pak dokládá týž velkoinkvisitor: »Za rouhavé to lhání v žalář s ním na vždy již! Bůh teď sám slovo své má, provolává mým zde hlasem anathema — anathema — nad ním.« Tak jednají organové církevní v »uměleckých« kusích divadelních! A jak jednali ve skutečnosti? Z důchodů řádu Kristova staví téhož řádu velmistr Jindřich Plavec loďstvo, které překonavši tehdejší pověry o parnu mořském při západních březích střední Afriky dostalo se až k nejjižnějšímu mysu, který král Jan II. nazval mysem dobré naděje. A kdežto na divadle dle p. Scribea stíhá duchovenstvo klatbou všeliké pokusy k objevení nových zemí, ví to i dítě ze skutečných dějin, že by Kolumbus bez podpory duchovních nikdy nebyl se dodělal konce svých tužeb. Ostatně bylo by dobře v obranách proti bludům a lžím dějepisným jmenovitě ve příčině pyrenejského poloostrova důrazně připomínati, že by jej byl postihl týž, neli ještě horší osud, než poloostrov balkanský, kdyby nadšení ke křižáckým obranám tam nebylo bývalo duchovenstvem nepřetržitě pěstováno. Čeho nedovedly vykonati války náboženské a politické do nekonečna se vlekoucí ve střední Evropě proti Osmanům, to podařilo se méně četnému obyvatelstvu poloostrova pyrenejského proti Maurům. Učenci a umělci byzantští na útěku svém před Turky těšili se v Italii nejvíce z ochrany a podpory církevní, i když »nesloužili« církvi, nýbrž i když pohanské staroklassické spisy opisovali a překládali. Toho zvláště měli by pamětlivi

býti oni »sociologičtí« učenci, kteří do světa vytrubují, že školy a vědy odchovávány bývaly církví toliko potud, pokud byly »službou zájmů církevních.«[1]) Co v té věci průběhem pouhých pěti let (1453.—1458.) vykonal jediný papež Mikuláš V. (1447.—1458.), jest skutečně »epochalním,« třebas nebylo za něco podobného vytrubováno od »sociologických« žvatlalů moderních, kteří ani tušení o tom nemají, jaká vědecká poušť zakrývá se tím »bombastologickým« názvem »sociologie.«

Pověstnou báchorku o Galileově »a přece se točí« a o všem tom, co s ní souvisí, p. Hl. sice obšírně objasnil (str. 330.—354.), ale toliko po stránce záporné; dle našeho mínění kladné výklady působily by přesvědčivěji. A ke kladným výkladům počítáme zjevné vybídnutí koncilia lateranského (1512. až 1517.), učiněné ke Koperníkovi ve příčině přispění k opravě kalendáře, vydání »epochalního« díla Koperníkova »De revolutionibus orbium caelestium libri VI« spůsobeného pod ochranou papeže Pavla III., kdežto ne církev, ale němečtí rytíři pomocí najatých kejklířů tropili si z Koperníka jako z blázna ostudné posměchy, a konečnou opravu kalendáře papežem Řehořem XIII. provedenou léta 1582., ku které opravě němečtí protestanté přistoupili teprve r. 1700. Kladnými takými skutky přesvědčivěji se působí, než pouhým vyvrácením zlomyslných báchorek, rozšiřovaných od »sociologických« nevděčníků katolických i nekatolických a všech těch humanistických i nehumanistických nadavačů na církev (str. 268.—277.), mezi kterými svým spůsobem »reformator« Luther rovněž tak vynikal, jako za doby naší »bezkonfessionalní paedagogové« ve svých hromadách a časopisech.

Z výkladů sahajících do obecných dějin politických a církevních nejméně zdařilým býti se nám podobá na str. 71. až 83. objasnění sporův investiturních v době papeže Řehoře VII. a císaře Jindřicha IV. Nikde tam neshledáváme vyložených základů ke vzniku jmenovaného sporu, kterých základů nenahrazují citaty z novověkých názorů toho neb onoho spisovatele dějepisného. Jak známo, vymaňovali císařové němečtí, již Otou I. počínajíce, aby moci často zpupných vojvod německých politicky rozdrobili a učinili sobě neškodnými, arcibiskupy, biskupy, ano i opaty z podřízenosti vojvodských, povyšujíce je tím spůsobem na světská knížata říšská. Následkem toho domnívali se také jako u knížat světských vůbec míti právo dosazovati na osiřelá knížetství osoby sobě oddané; avšak právě proto splynula dvojí investitura, t. církevní, pokud běželo o duchovenský úřad arcibiskupův, biskupův a opatův, a světská, pokud týmž úřadům duchovním udílena byla tehdejší moc zeměpanská (zákonodárná, soudní, vojenská, finanční a vůbec všeliká exekutivní), tak zauzleně v investituru jednu, že v rozervaných dobách tehdejších, kde i knížata duchovní v samé Italii bouřili se proti papežům, rozuzlení se nedařilo a dařiti nemohlo pouhými nařízeními sporných stran. Proto také ani »Canossa« neměla účinku, po kterém toužily obě sporné strany, nejsouce si ho ani zhruba vědomy v plném jeho rozsahu. Mezi »Canossou« a »konkordatem vormským« (l. 1077. a l. 1122.) uplynulo 45 let, za kterých teprve po přetrpkých zkušenostech nabyly obě strany příslušného poučení k pořízení věcí tak záhadných. Také ve příčině »zašantročení Čech« do říše německé, vykonaného prý Vratislavem II., nelze souhlasiti s p. Hl. Poplatku po předcích svých povinného naproti říši německé nemohl Vratislav zbaven býti papežem, nýbrž toliko panovníkem německým; udělená pak Vratislavovi koruna královská neučinila úředně knížete »kralíkem,« nýbrž »králem,« kterýžto úřední titul samostatným svrchovaným panovníkům příslušíval a v Čechách více vážil, než »mitra« knížeti udělená od

[1]) V „epochalní“ Paedagogice po zemřelém Dru. Lindnerovi, vydané nedávno učitelem školy měšť. J. Klikou, čte se na str. 118.: „Ve středověku vládla církev školou naprosto. Tak stala se škola služkou zájmů církevních a odchovávala především dorost pro duchovní stav“ ... Tak málo známy jsou vydavatelům jmenované „paedagogiky“ „sociologické“ poměry středověké, že ani netuší, který dorost na př. vycházel z klášterních škol ženských, kde učily se „čísti, psáti a počítati“ osoby stavů šlechtických atd. a jmenovitě které působení měla církev v obecném životě, že i chudý poddaný nabýval týchž osobních práv jako nejvyšší šlechtic ... (Srovn. Hl. str. 142.)

papežů. Věnovalli p. Hl. některým již překonaným »bludům,« jako na př. »čarodějským soudům« (str. 225.—236.) několik stránek, neměl spořiti výklady liče nadobyčejně rozervané poměry společenské v posledním čtvrtstoletí věku XI., aby poctivá povaha Řehoře VII. tak vyšla na jevo, jako jeho šetrnosť k liturgii slovanské (str. 83.—95.).

Na str. 211. při rozboru bouří husitských praví p. Hl.: »Dočítáš se v každé knize školské« (míní se tu asi text německý!), »že jest universita pražská první v Německu. Ale nenáhlým zákonitým způsobem mohla se státi první toho druhu ústavem ve **Slovanech.**« Ve slovech těch jeví se patrná dvojsmyslnosť, neboť ve větě přední naráží se slovem »první« na vývoj historické posloupnosti, ve větě druhé však na stupeň dokonalosti; že by se však stupeň ten dal zákonitě nějak privilegovati, to po zřízení university v Polsku, v Uhrách a v Rakousích, kde vládly jiné moci zákonodárné než v Čechách, nebylo snadno možným. Pokud pak běží o významnosť pouze historickou v dotčeném dvojsmyslu, byla universita pražská v celé střední Evropě, tedy německé i slovanské skutečně první. Nevyjímá se hezky, padáli do nových bludů, kdo odstraňuje bludy starší. Naproti tomu souhlasiti jest s připomenutím p. spisovatelovým, že statečnosť husitů v obraně jejich vlasti naproti vojskům různorodým také mnoho měla děkovati ve své proslulosti věnci hor a lesů Čechy obklopujících (str. 216.).

Výklady o sv. Janu Nepom. (str. 149.—162.) účelu svému slušně vyhovují. Tolikéž i na nesnášelivosť náboženskou se strany všeho druhu schismatiků na příslušných místech (str. 362., 366., 372., 380., 384., 389., 391., 398.) řádně posvíceno; ale bylo by i to dobře bývalo, že katolíci nedovolovali si z bohoslužebných obřadů jinověrců tropiti si takové pošklebné veřejné nezbednosti, jaké si schismatikové i za Husa i později pouličnicky dovolovali (str. 170 a 171., 398., 405.). Před bitvou bělohorskou na př. působením měšťana Jana Kolba Chomuťané na potupu slavnosti božího těla vystrojili »veřejný průvod, kde pod nebesy z prostěradel udělanými nesen byl korbel piva« (viz p. Tom. Bílka II. díl »Konfiskací« v Čechách, str. 1087.). Jsouli ty a podobné zjevy náboženské tolerance výrazem vysoké vzdělanosti, pak ovšem katolíci takovou vzdělanosti nevynikli nikdy. Jakož známo, povykují nyní i v táborech učitelských mnozí na kněze, hájili na kazatelně ráz školy konfessionalní, rodiče o věci slušně poučujíce, jakoby prý spílalo se při tom a štvalo proti učitelům; ale títéž povykáři velebívají Husa proto, že i pod širým nebem tanobil katolické duchovenstvo vůbec, ač, jakož známo, sám arcibiskup pražský dopřával Husovi příležitosti proti zlým řádům tu a tam při duchovních osobách se naskýtajícím rázně vystupovati při kázaních synodalních, při kterých duchovenstvo se shromažďovalo. Ale bývá to za všech věků křiklavým znamením »reformatorův« a »svobodomyslných výtečníků« pozorovati třísku v očích svých protivníkův a neviděti ve vlastním oku břevna.

Zlořády dob husitských vypisuje p. Hl., pokud vychvalovány bývají na potupu katolické církve, sice obšírně, ale při tom znamenati lze v jeho textě dvojí nejasnosť zvláště nemístnou: předně tu, že »husity,« »kališníky« a různé přívržence »kompaktatů« staví druh proti druhu (jako na př. na str. 289.—295.), aniž jich nerozlišuje dle schismatických jejich příznaků, jako to činí na př. Palacký ve svých »Děj. Č.« v díle III. č. 1. na str. 341.—344., v č. 2. na str. 379.—384. a 406., a pak tím, že ve sporu krále Jiřího s papežem o potvrzení kompaktat nepřipomíná na dodatečný výklad, dle něhož přijímání svátosti oltářní pod obojí nemělo býti toliko připuštěným, nýbrž i za nevyhnutelně potřebným ku spasení prohlášeno. Kdo přídavku toho si nevšímá, nepochopí, proč nezdařily se Jiřího Poděbradského pokusy o konečn smíření husitů s církví katolickou. N pochopení to zavinilo i za doby naši nevkusné vyobrazení krále Jiřího a legata papežského Fantina de Valle, které viděti jest nyní na mnohých výstavách knihkupeckých jako premii ku »Zlaté Praze« (k letošnímu textu na str. 206. a 207.).

Že bitvy na Bílé hoře a následků jejich nelze pokládati za pohromu národa českého, vykládá p. Hl. na 26 str. (374.—400.) ve smyslu a na velkém díle i slovy pp. Brandla a Tomka spůsobem

důstojným i dovedným. My bychom si však byli přáli, aby také u věci té bylo ukázáno bývalo k základnímu vývoji našeho mocnářství, které, kdyby ho nebylo, pro bezpečí národního rozvoje svého, museli bychom si dle slov p. Palackého teprve utvořiti. Náš »otec vlasti,« císař Karel IV., potvrdiv dědičnosť trůnu českého po přeslici brněnskou úmluvou z r. 1364. s habsburským Rudolfem IV. učiněnou a za pozdějších dob obnovovanou položil základy ke spojení zemí koruny české se zeměmi habsburskými a po úmluvách mezi rodem habsburským a králi uherskými zavřených tedy i se zeměmi uherskými. Jako přešla koruna česká Eliškou Přemyslovnou na rod lucemburský, tak dostala se po úmluvách Karlových Eliškou dcerou Sigmundovou Albrechtu (cís. II.) a Ladislavu Pohrobkovi habsburskému, Eliškou, dcerou Albrechtovou, Jagajlovcům Vladislavovi a Ludvíkovi. a Annou, dcerou Vladislavovou, za Ferdinanda I. opět rodu habsburskému, při kterém potom pořád zůstala jako základní kámen zvláštního státního celku tehdá ve velkých historických rysech již hotového, až zvláště proti Turkům potřebného, důkladné obrany. Volbou knížete falckého Fridricha za krále českého vykonanou proti úmluvám Karlovým, a to na sněmě nezákonitém, tedy vůbec způsobem revolučním, mělo býti utváření se nynější naší říše překaženo, koruna česká pak do spletků říše německé lehkovážně uvržena. Veliký historik anglický Macaulay pokládá to, že byli Angličané z Francie vytlačeni a k samostatnému vývoji takto donuceni, za štěstí národa a státu anglického: i naše vytlačení z »bundu« německého je podobným štěstím. Ke štěstí tomu země české, a tedy i národ český, odtrženi jsouce od zemí habsburských a uherských, nebyli by se dostali a byli by tedy tak dlouho živořili v Němcích, zápasíce o svou zvláštnosť, až by v moři německém dle přání novověkých Knotzů byli utonuli. Velebívá se ve mnohých věcech Jiří Poděbradský jako důmyslný král český; ale u velebení tom zapomíná se, že týž opatrný vlastenec, proti úmluvám Karla IV. a mimořádným způsobem na trůn český jsa povýšen, za panování svého toho nabyl přesvědčení, že nejzdárněji budou věci české se dařiti, vrátíli se národ opět k týmž úmluvám Karlovým, které jeho volbou byly přerušeny. Jiří Poděbradský slávu rodiny své obětoval vlasti, sám na sněmě českém radiv stavům uznati právo Jagajlovců ke koruně české. Těžko domysliti se, že by v rodině cizozemce Fridricha Falckého byl by se našel nějaký obětavý Jiří, který by utvařování se nynější naší říše byl slávu rodu svého obětoval. Ať pohlížíme na věc s kteréhokoli stanoviska, s národního, politického nebo náboženského, poražení Fridricha Falckého na Bílé hoře nikdy nemůžeme pokládati za pohromu národa českého, ovšem však za pravý její opak, s p. Hlavinkou v tom souhlasíce z důvodů jim i námi zde uvedených.

Končíce již posudek svůj o spisu p. Hl., přejeme mu pilných čtenářů, jsouce si tím jisti, že by jich bylo se mu mnohem více dostalo, kdyby pod textem nebyl šetřil místa tu citaty ze spisů sporných předváděje, onde podávaje zprávy o badatelích věcí, kteří tou měrou obecenstvu a studující mládeži známi nejsou, jak p. Hl. předpokládá. *J. L.*

Naše děti. Jejich život v rodině, mezi sebou a v obci, jejich poesii, zábavy a hry i práce společné popisuje *František Bartoš.* V Brně. 1888.

Nejnovější spis Bartošův »Naše děti« jest v každé příčině pozoruhodný a zajímavý. Jest důležit nejen sám o sobě jakožto jednolitý celek, ale i látkou, již jiné vědy z něho mohou čerpati.

Jak sám již nadpis sděluje, jest spis náš především rázu descriptivního. Popisuje naše děti, totiž děti moravské, z vlastního a bezprostředního názoru spisovatelova, »děti skutečně naše, jak si je vychovával náš lid sám v rodině i v obci, a jak děti spolu vyrůstaly a sebe vychovávaly svou vlastní kázní ve volné boží přírodě a v ovzduší své líbezné poesie při společných hrách a zábavách i při společné práci.«

Kniha se rozděluje na tři velké oddíly: popisují se děti v rodině, děti mezi sebou a děti v obci. Stopujeme tudíž život dětský od nejútlejšího mládí až do nejkrajnějších let dětských, až do těch dob téměř, kdy milostné touhy vyznívající z některých těch písní kravařských vedou

nás ku přechodu z věku dětského ve věk jinošský a panenský.

Spisovatel vyloživ obyčeje a pověry velkých při narození, křtu atd., sděluje kolébavky, hry s nemluvnětem, dětskou řeč, modlitbičky atd., zkrátka tu »methodu naší samorostlé ‚školy mateřské,‘ kterou něžná láska našich matek svým miláčkům vybásnila.«

Na to přichází spisovatel k druhému činiteli vychovatelskému, totiž k obci dětské, do niž dítě ihned vstupuje, jakmile se na vlastní nohy postaví, a která »stará se potom jak náleží nejen o zábavu, nýbrž i o rozvoj tělesných i duševních sil svého nového údu.« Tu se potkáváme především s poesií dětskou, již poskytuje nejhojnějších námětů příroda sama svými zjevy a proměnami, zvuky a barvami, zvířaty a bylinami.

Na to následuje velice zajímavá kapitola o ptačí řeči, mluvě čtvernožců, hmyzu a žab, mluvě zvonův a cepů, jakož i o jiných zvucích mechanických. »Jest věru čemu se podiviti,« dobře dí spisovatel, »jak věrně bystrá a vnímavá mysl česká napodobiti dovede rozmanité hlaholy ptačí podlé rythmu i podlé noty, podkládajíc jim slova významná i obsažná.« Lidové napodobení ptačí řeči jest tu velmi zevrubně podáno, a práce tato tím větší ceny nabývá, jelikož veliká čásť řeči ptačí i notami jest poznamenána.

Po té se ponořujeme v poesii dětskou, jak se jeví rozmanitými říkadly společenskými, satirickými, dětskými hádankami a podobnými zábavkami.

Vyloživ potom stručně sice, avšak dobře a jadrně spisovatel význam hry, seznamuje nás podrobně s dětskými hrami od her drobných dětí až ke hrám mládeže dospělejší, která všelijakých nástrojů ku svým hrám a zábavám užívá. Zvláštní kapitola jest věnována jarním hrám dívčím zpěvem provázeným.

Zajímavý jest následující obrázek v pravdě idyllický o dětech pastevcích. Od her a zábav přicházíme v obor práce, z níž však »nejdůležitější, kterou se svým rodičům nejvíce zavděčují, jest jim zábavou nejmilejší.« Jest to stav pastevský, nad nějž není. Vylíčen rozdíl stavů mezi pastevci, husaři totiž, kozaři a kravaři, kteřížto mezi našimi pasáky tvoří vlastní aristokracii. Po všeobecném popisu života pastevců (počátek pastvy, bič, první den pastvy, letnice kravařské) následuje zvláštní líčeň různého zaměstnání kravařek a kravařů. Kdežto tito společně sobě hrají a skotačí, onyno »nejraději samy někde opodál popásají a zábavou nejmilejší bývá jim tu zpěv.« Jsouť pravými tvůrkyněmi zvláštní poesie kravařské; jsou sice tyto kravařské písně většinou drobné popěvky příležitostné, »ale jsou plny tklivé srdečnosti a libezného půvabu, i když pouze k jejich slovu hledíme, na to teprve když se nesou ‚s vršku do dolinky‘ na perutech svých nevyrovnaných melodií.« I následují nyní četné ukázky slov i melodií této kravařské poesie; zvláštním druhem této poesie jsou tak řečené helekačky, zpěvy to, jimiž pasačky udržují ustavičný styk se svými družkami jakkoli vzdálenými a které se začínají a ukončují stálými refřeny »heló,« »heleló,« »hoja,« »ohó.«

Popisem života kravařů (zábav, plevaček = výstražných popěvků, kravařských hodin a pranostik, kravařské stravy, společné pastvy na podzim) končí druhý nejdelší a nejzajímavější oddíl.

Oddíl poslední týká se dětí v obci; tvořiť děti naše společnou rodinu a tato rodinná spojitosť prokazuje se skutkem při slavnostech roku církevního, při nichž »mnohé starobylé obřady, zachovalé dílem ještě z dob pohanských, už jen tato drobná obec dětská udržuje, obveselujíc jimi nejen sebe, nýbrž i dospělé, a bývajíc od nich za to štědře odměňována.« Popisem těchto zvyků za doby vánoční, o svatých třech králích, o sv. Blažeji, o sv. Matěji, sv. Řehoři, o neděli smrtné a květné, v době velikonoční a o letnicích končí zajímavý tento spis.

Již sám stručný nástin obsahu přesvědčí každého, že Bartošovy »Naše děti« jsou zajímavou četbou pro každého skutečného přítele dítek. Kdož by rád se nepokochal obrazem života dětského, vylíčeným z autopsie milovníka zlaté mládeže, pozorovatele pilného i bedlivého, jenž vše postřehne okem bystrým v celku i podrobnostech, a jenž lahodnou a ryzí mluvou českou podává rázovitý obrázek. Bylo by dříví do lesa nositi, dithyrambicky velebiti spisovatele, jejž v této příčině přítel i nepřítel si oblíbil stejnou měrou.

Toť, abychom tak řekli, zábavná čásť našeho spisu.

Nemenší však jest cena jeho vědecká, a sice hlavně svým materialem, jejž poskytuje jiným vědám. Mnohá a četná fakta zde uvedená poslouží k novému ověření pravd již získaných, kdežto jiné údaje k novým výzkumům mohou vésti.

Bylo by třeba širšího a delšího pojednání, kdybychom v té příčině chtěli na všechny otázky poukázati, které se namanou při čtení díla tohoto. Proto na odůvodněnou tvrzení tohoto jen o některých věcech se zmíníme.

Mimo hudbu a hudební deklamaci, na niž dobře již jinde bylo poukázáno a o čemž povolanější nade mne nechť se zmíní, jest to především paedagogika, a sice dětská paedagogika, k níž se tu poskytuje hojnosť látky dokladné. Psychologie dětská, všímající si i prvního dětství, teprve v době novější pilnější měrou se pěstuje a dá zajisté základ vědecký paedagogice i v tomto směru. U nás celkem dosti málo se ví o pracích z tohoto oboru, jež pocházejí od Sigismunda, Darwina, Kussmaula, Taina, Preyera, Pereza, Vierordta, Uffellmanna a Sikorského (na některé výzkumy Darwinovy a Tainovy upozornil v Lindnerově »Paedagogiu« Mrazík). Abych aspoň na jednu věc v této příčině upozornil, ukazuji na četné hry dětské, o nichž Uffellmann dí, že sílí tělo a vyvíjejí ducha, a jejichž význam Bartoš takto vyjadřuje: »Jakmile duševní život v dítěti probouzeti se počne, důvtipná láska mateřská neustává vynalézati nové a nové hry, aby děťátko své pobavila a rozveselila. Těmito hrami provozuje se přiměřený a prospěšný tělocvik, anyť se při nich všecky údy pohybují a svaly zlehounka protahují« (str. 12.). Sikorski širou říš her rozděluje ve tři velké skupiny, a sice 1. skupina slouží k tomu, aby se dítě učilo rozumovati (usuzovati), 2. skupina slouží k vývoji a ustálenosti vědomí o sobě, 3. skupina slouží k tomu, cvičiti se v reprodukci dojmův a představ. A tu skutečně pěkné doklady jsou na př. čapkání, když dítě již stojí panáčkem anebo přebírání prstíčků. Ještě zajímavější s této stránky by pak bylo studium her dospělejších dětí, v nichž zajisté vidíme první počátky umy dramatické.

Bohatý rovněž material poskytují nám »Naše děti« ve příčině studia vývoje aesthetického. Zde zajisté bude zajímavo činiti důležitá srovnání, až vyjde nedávno oznámený spis Pérezův: »Le sens esthétique chez l'enfant.«

Tyto dvě věci snad postačí, abychom ukázali na služby, jaké spis tento může učiniti psychologii dětské a spočívající na ní paedagogice.

Avšak i pro jiné obory vhodný je tu material. Chceme upozorniti na nauku nejméně vyvinutou, nauku o vzniku a rozvoji umění básnického; zde zajisté vedle poesie nejprimitivnějších národů poesie dětská bude nejdůležitějším pramenem. Tato nová kniha Bartošova vedle jiných spisů jeho bude v této příčině zdrojem nevyčerpatelným. Toť také příčina, proč spisy Bartošovy nemají jen nejužšího významu pouze pro literaturu českou, ale proč se stanou vítanou pomůckou badatelům opravdovým vůbec, kteří na základě nejhojnější indukce budovati budou pravdy a zákony příslušných věd. Nechť najde se jich i u nás dosti, aby pravý význam činnosti Bartošovy ještě zřejměji byl oceněn u nás i jinde.

A tak i z této příčiny doporučujeme Bartošovy »Naše děti« co nejvřeleji. *Č.*

Bez boje. Drama o čtyřech jednáních. Napsal *M. A. Šimáček.* V Praze. 1887. (Repertoir českých divadel V.)

Přítomné divadlo jest z nepřebrané knihy ú k l a d ů v a l á s k y, nebo lépe ú k l a d ů v a c t n o s t i či p o c t i v o s t i. Líčí tedy, byť i nadepsáno bylo »Bez boje,« skutečně b o j, a sice tuhý a čestný boj dobra proti zlu. Myšlénka jeho a směr jest ryze mravní. Básník ukazuje, jak se daří ve světě povaze lidské, jinak dobré, b e z b o j e, neozbrojené ať tak díme pavezou pevné vůle a nezvratných zásad mravních, když narazí na zlo tohoto světa, shrnuvší se na jednu hlavu v podobě úkladů, neštěstí a bídy, klamu, lži a neblahé shody okolností. Dvě zásady ničemné, mající společný jeden pramen zlý, básník staví na pranýř a k pádu přivádí. Jednu: »Dej ženě pláštík ctnosti, pod nímž může hřešiť světem nezakřiknuta, vnukni jí myšlénku, že přináší při tom oběť, a padne i světice.« Druhou: ». . . rci, zda věříš ještě, že hřích jen zlo by pouze plodiť mohl? Toť přežitá theorie. . . . Pojď — vypi-

jeme láhev vína na vítězství theorie nové.« —

Básník obral si za předmět své práce myšlénku vůbec nepopíranou, v niž se obecně věří, a přece velmi zajímavou, protože, podléhajíce břemeni přítomnosti všichni snad bez rozdílu náchylni jsme krčiti rameny a připouštěti pravý opak její, jenž kořenem od zlého jest. »Pravda a dobro na konec přece vždy vítězí« učí se děti ve škole a za několik let jednají jako Jindřich Wolf v našem divadle, řkouce: »Zda věříš ještě, že hřích jen zlo by pouze plodit mohl? Toť přežitá theorie.« — Toť onen řez, co protíná vejpůl živé srdce lidské, a probíhaje všimmírem do nekonečna, dělí jej na dvě polovice, jednu černou, druhou bílou. Toť ta pravda velikolepá a poetická, otevírající rozhled až po sám soudný den: video meliora proboque, deteriora sequor. Toť ta břitva, na níž se kolísá ubohá duše lidská mezi světlem a tmou, mezi nebem a peklem, svíjejíc se v bolestech, ani s jedné strany běsové-čerti drápy své do ní zatínají, se strany druhé bělbozi-andělé ji vyrvati a k sobě přetáhnouti usilují. Zde Bůh bohů, tam ďábel, Mefisto, věčný škůdce, had. Bojuj! heslo jest nemluvněte, jakmile spatřilo světlo světa. Bojuj! budiž si kdokoliv, mladý, starý, bohatý, chudý, muž anebo žena! Pouhá tato myšlénka stačí, aby vzbudila útrpnosť s ubohým pokolením lidským. Ovšem bojuj! Ale jaký to boj! Duchť zajisté hotov jest, ale tělo mdlé. Tím žalostnější jest pohled na člověka, — a běda jemu! — jenž nenaučiv se bojovati, neuprosným osudem nenadále v ta místa přiveden jest, kde mu nelze vyhnouti se boji, nýbrž buď zvítěziti nutno nebo padnouti. On má nejlepší vůli — či lépe řečeno nejhoroucnější přání, aby bojovati a zvítěziti mohl, ale nenaučiv se a neuměje bojovati, utrží si bolestných ran, padá a podléhá. Žalostný to zajisté pohled a smutný, ale nikoli tragický. Nepovznášíť nás, nýbrž toliko skličuje a vědomím slabosti lidské naplňuje. Muž takové povahy trpné, poddajné, jenž neumí bojovati, jenž bez boje se vzdává, nepozdvihnuv zbraně, vzbudí asi jen politování naše, sotva pravou soustrasť a lítosť. Se ženou nebude mnoho jinak. Žena, která bez potřeby nevyhnutelné, z pohodlnosti odchýlí se od cesty ctnosti, aniž opírá se dostatečně zlu, tedy bez boje, hodna bude našeho opovržení, a budeme milosrdni, osvědčímeli naproti ní pouze nevšímavosť. Mámeli míti soucit se ženou padlou, nutno, aby se tak bylo stalo bez vůle a proti vůli její, proti dobrému jejímu přesvědčení, žádáme, aby v skutku všecka mravní příroda její vzpírala se skutku, aby se ho hrozila a odmítala jej od sebe. Nepřipustno, aby padla naprosto bez boje. — Jak tedy možno, aby žena o své vůli zabloudila s cesty ctnosti, bez boje, a přece lítostivé soustrasti naší dovolávati se mohla, aby byla osobou tragickou? Jediná tu možnosť, a sice ta, co temeniskem jest všeho tragického, co již tragikům starým tak výborně známa a od nich s úspěchem náramným všude užívána byla. Míníme onu Aischylovu ἄτη, onu namnoze neuvarovatelnou úpravu duševní a náladu, kterou bohové jako síť nějakou házejí kolem hlavy a nohou osob z míry vykročujících, aby neviděly a padly: onen dým opojivý, jemuž vstupovati dávají do chřípí a očí lidí, co se bohů nebojí a z chabosti nebo z přepychu proti zákonům odvěkým hřeší, aby je omámil, a oni v závrati se slunných výšin olympských, kam se drápali, rázem padli do hlubokosti tartaru. Toť ta slova svůdná onoho demona, jenž na stupních oltáře šeptá do ouška mladých dívek, a jemuž propadl ten, kdo jen i prvnímu šepotu naslouchá, kdo nezacpe sluchu svého, kdo nemá dosti duchapřítomnosti, aby si vzpomněl na jediný povel spasný: in fuga salus. Toť ta kolísavosť, jež se z první dosti maličké nerozhodnosti rozmůže v zoufalý boj andělů s ďábly o cenu jedné duše lidské, v níž ubohá duše pojímá celé peklo do sebe a sama vytrpí všechny rány toho nadlidského boje, nadlidského, jakmile člověk maličko povolil, jakmile mu otěže vypadly z rukou a on maně koňmi unášen s Faethontem padmo letmo dolů tříská. — A kolik mnedle jest lidí těch, aby vždy a všude na světě uměli zanechati kabátce v rukou svůdkyně — ženy, aby s bezúhonnou duší utéci uměli hříchu? A proto právě, že všichni jsme si vědomi slabosti své, jsme náchylni odpustiti ženě, která, zapomenuvši se ve chvíli nestřežené, do-

stala se na scestí; a nemůžeme ubrániti se pravé soustrasti, vidouce hříšnici, ana dlouho kráčevši cestou bludnou, konečně zhrozí se úchylky a klesá pode tíhou své viny, neubráníme se údivu, umíli ještě dáti se na pokání. — Taková žena budí soucit náš také ve přítomném divadle.

Olga byla dcera velkoobchodníka Lisińského, jenž se přepychem své choti dostal na mizinu a proto nucen byl dáti se za úředníka Jindřichu Wolfovi, bohatému továrníkovi ve Lvově. Olga byla krásná i dobrá i šlechetná po matce své, ale zdědila i přepych po ní a nebyla zvyklá hospodařiti. Krása její pohnula továrníkem, zamiloval si ji a již byl na tom, aby o ruku její požádal. Tu dostala se Olga jednou do nebezpečí utonouti ve vlnách, a strojník Wolfův, Jaroš, nasadiv život vlastní, zachránil ji smrti. Miloval také on Olgu a ucházel se o ni. Olga má za to, že povinna jest život svůj vrátiti tomu, kdo ji zachránil. I nerozpakuje se pojati Jaroše za manžela, ač byl vdovec o 18 let starší než ona, ač měl dceru málem dospělou, ač byl nebohat a postavením závislý na jiných, ač byl on člověk prostý a neúhledný, ona pak vychována po pansku a krásna a zvyklá po pansku žíti. Tím byl továrník Wolf do duše uražen a hněv i žárlivosť jeho obrátily se proti strojníkovi Jarošovi. Jaroš se vzdá svého místa a ujede se ženou a dcerou do Kyjeva, kde našel brzo zaměstnání. Ale továrník Wolf šílil láskou vášnivou a neuhasitelnou. Každý měsíc dojížděl do Kyjeva, aby se aspoň pohledem na Olgu oblažil, a nepřestával pomýšleti, jak by touhu srdce svého ukojil. Napadne ho ďábelská myšlénka. Anonymními dopisy pobouří Jaroše, že kyjevskými úřady z nihilistických agitací podezírán jest a střežen. Hlavně na domluvu své rodiny Jaroš odhodlá se náhle utéci. Olga zatím spotřebovala většinu jeho úspor a na útěku ztrávil se i zbytek. Na hranicích prusko-ruských Jaroš ubytuje se v bídné židovské hospodě, v níž i s rodinou živ jest na dluh, a vypůjčiv si peněz od žida hledá si po okolních továrnách místa. Deset dní už hledá marně. Olga i dcera Jarošova, Míla, zastavily všecky šperky a šaty, žid už nechce čekati a vyklidil je z hostinských pokojů. I poslední, co měly, svatební šaty Olžiny, měly býti vydány. V tom vstoupí do hospody Jindřich Wolf, jenž Jarošově rodině všude v patách byl, a zapřisáhaje Olgu svou šílenou láskou, pomoc jí nabízí. On jí hrozí, že ho dožene k nejkrajnějšímu, ku zločinu. Ale Olga hrdě ho odmítne. Tu Wolf déle neváhá vykonati svůj úklad — káže hostinskému poslati pro četníky. Stane se. Policie zmocní se Jaroše, Wolfem nevinně nařknutého, a odveze ho do Moskvy. Olga s Mílou zůstane v hostinci, přísahavši Jarošovi, že zachrání život i česť Mílinu. Jsou teď samy v cizí zemi, bez peněz, židovi zavázány dluhem. Co počíti? Továrník Wolf nabídne Olze svou ochranu a pomoc, nežádaje, než aby Olgu denně jednou spatřiti směl. Odveze ji i Mílu do Lvova a odtud na blízký dvorec, vymíniv si, aby Olga na veřejnosť za jeho pravou manželku se vydávala. I k tomu Olga dá se pohnouti na domluvu naivné Míly a na radu Wolfovu, že prý tak nutno, aby úřady nepátraly po původu jejím. Již dva měsíce žijí v nádheře a přepychu na statku Wolfově a zvěsť o jeho sňatku brzo se rozhlásila. Dověděla se o tom i Regina, rozená baronessa Vělotinská, jež si Wolfa vášnivě byla zamilovala, ale odmítnuta byvši, provdala se za ztřeštěného básníka Laskiewicze. Ta znala Olgu ze dřívějších dob a věděla i, co se s Jarošem stalo. Když nadešla doba, kde Wolf nucen byl známé své sezvati a představiti jim svou manželku, nastaly Olze trapné chvíle. Již to stálo ji veliké přemahání, aby se veřejně za Wolfovu manželku vydávala; ale při největších výčitkách svědomí odepříti toho již nemohla, ježto už dříve tak byla učinila vůči panu Kościńskému, nejbližšímu sousedu Wolfovu, mezi nímž a Mílou rozvíjel se nejutěšenější poměr milostný. Sejdou se hosté a leckdo citelně projeví Olze svou nedůvěru, protože tají svou minulosť. Přijde i Regina, pozná Olgu, a podezření její, že to není Wolfova poctivá manželka, ledačím se potvrzuje. Zatím láska Míle otevřela oči, i pozoruje s úžasem, že se Wolfovi o více jedná než o pouhou ochranu, a Olga že již podléhá; i chtěla by ráda s matkou utéci odtud, ale láska ku Kościńskému tomu nedá. Lásky té chce ve hrozícím nebezpečenství užiti Wolf. Prodal

již továrnu svou ve Lvově, i chce nyní Mílu zasnoubiti Kościńskému a sám s Olgou uprchnouti do Ameriky. Neočekávané štěstí Mílino mělo býti Olze novou pohnutkou, aby se mu vzdala na dobro. — Než minuly tři dni, Regina rozšířila své tajemství v obecenstvu. Bylo tedy třeba urychliti sňatek Mílin. Kościński požádal již o její ruku, ale Míla, jež se přesvědčila o velikomyslnosti svého ženicha, nechce sňatku, dokud by si nedonesla požehnání ode hrobu svého, prý, mrtvého otce v Moskvě, a chce s matkou ihned odejíti z domu Wolfova. Ale Wolf přemluví Mílu, aby raději otci psala, on že se přičiní, aby tentokráte odpověď jistě došla; však sám padělal list, jímž Jaroš svoluje ke sňatku Mílinu. Olga zatím podlehla úplně Wolfovi, jehož vášnivosť, obětavosť a vytrvalosť odvrátila ji od Jaroše a vzbudila v ní žár před tím necítěný. Ani Mílino vybídnutí, odejíti od Wolfa, ani pomoc nabídnutá od Wolfova bratra neodtrhne ji už od milence, a ona ukáže padělaný dopis Míle, aby tím urychlil se sňatek. V tom náhle Regina navštíví Olgu a usvědčí ji, že jest souložnicí Wolfovou. Olga zachrání se od veřejné hanby jen tím, že se odpřisáhne svého jména, svého muže a svého otce.

Ale Regina, utvrdivši se ve svém mínění, odjede náhle do Moskvy, vyjedná tam Jaroše, a když byl vyručen, zpravila ho o všem.

Jest předvečer Míliny svatby, v domě Wolfově společnosť hostí, s nimiž se Wolf před odjezdem loučí.

Náhle vstoupí Jaroš, dav se ohlásiti jmenem Pawlowski, za jehož vdovu Olga se Regině vydávala, a žádá mluviti s Olgou o samotě. Činí jí spravedlivé výčitky, zjeví, že udavačství Wolfovo vše to spůsobilo, a jen pod tou podmínkou chce se smířiti, aby deset let živila se sama prací rukou svých, pak aby očistěna k němu se vrátila. Toho již Olga ovšem schopna není.

Jaroš nalezl v Míle milující dceru, v Kościńském šlechetného zetě a odejde s nimi. Dověděv se pak o padělaném listě, o němž Olga vědomosť měla, zapudí ji na dobro. Olga, nemajíc nyní, koho by se přidržela, učiní svému životu násilný konec. (O. p.)

Ukrajinské dumy. Napsal *Eduard Jelínek*. „Kabinetní knihovny“ svazek XXX. V Praze. 1888.

Malá knížečka a v ní osm pěkných obrázkův, osm roztomilých básní prosou. Pravé to básně, na nichž by se dobře ukázati mohlo, jak povolaný básník ze skutečnosti a z obecného života myšlénky vážiti dovede. A v tom spočívá kouzlo těchto drobných prací, že čtouce je, nejen se pobavíme, nýbrž i potěšíme a povzneseme. Se zalíbením spočívá zrak na těch zdravých, bohatýrských, nezkažených postavách, žijících uprostřed panenské, nedotknuté přírody, kde vše rozvíjí se klidným a velebným souzvukem odvěkých zákonů, proti nimž člověk hřešiti ještě nezvykl. Vše jest ryzí, pravdivé, jasné, mohutné a vroucí: slova, skutky, city a vášně. Tu vidíme, jak stařičký ataman z jara naposledy vítá zelenou step, a vzpomínáme si při tom na krásnou a lehkou smrť bohatýrů, jako Svatohora, Marka Kraleviče, Cida a j. — V každém mladíku srdce zajásá a hrdě ozve se mužné vědomí, když se doví, jak Sičští kozáci mladého druha svého, novopřišlého Bajdu, vyléčili z milostných tužeb a z rozmařilé lásky k ženám, a jak už potom byl vždycky dobrým hrdinou. — Hrozně krásný zjev jest »Pokutník,« jenž nerozvážným bojem prohrál svou atamanskou česť a sám na sobě trestá uraženou na smrť ctižádosť — druhý to Ajas. — »V milostném toužení« jest rozkošná idylla, v níž nás jímá odhodlanosť a energie milující dívky, která, aby přemohla hrdého ale chudého milence, zapálí svůj statek a potom za něho jde, pravíc: »Chudobu ti nesu věnem! Tak tě miluji!« Ach, ti jsou bohatí! V »hetmanovu miláčku« malý, věrný kozáček-sirotek, jako David Saula, pohnul k lásce starého, nevlídného hetmana strunou a písní. — »Bohdanův mstitel« jest oř jeho neskrocený »ďábel,« jenž porozuměv příkazu opuštěné milenky jeho, Hrinky, vykoná pomstu na vrahu Bohdanovu Mustafu Kri. — »Na zakletém jezeře« jest dojemná elegie o smrti chudé, osiřelé a vším světem povržené dívky Sašky. A na konec opět veselý bohatýrský obrázek, jak páni bratří kozáci po smrti atamnaově nejstaršího druha svého vyhráti nechali v závodě koňském, aby se mu dostalo cti, býti dědicem atama-

novy šavlc. Milá to postava, jako hovorný stařec Nestor u Homera. — Tyto výjevy nakreslil básník slohem sice poněkud zvláštním, ale svěžím a půvabným, oddychujícím libou, samorostlou poesií. — *L. Šolc.*

Anna Karenina. Roman hr. *L. N. Tolstého.* V Praze. (Předneseno v liter. besedách přerovských.)

I. Spisovatel uvádí nás do domu Oblonských v Moskvě, kde panuje veliký zmatek. Kníže Štěpán Arkadjevič, známý ve společnosti pod jménem Stiva, udržoval nedovolený poměr s francouzskou guvernantkou, která dříve v domě bývala, a paní jeho, Darja Alexandrovna, v důvěrném hovoru Dolli od něho jmenovaná, proto naň zanevře a oznámí mu, že s ním nemůže žíti pod jednou střechou. Oblonský, člověk to celkem dobrý, ale vždy jaksi nerozhodný a pod vlivem dobré a špatné stránky charakteru svého kolísající, nemůže se ani v této záležitosti ustáliti. Psal své sestře, Anně Arkadjevně, aby byla prostřednicí při smíření muže se ženou. Slíbí, že přijede. Oblonský rozkáže sluhovi, aby to sdělil své choti. Sluha vrátí se se vzkazem, že Darja Alexandrovna nechce se setkati se svou švakrovou a že odjede. Porozprávěv po snídani se svými dětmi, rozhodne se konečně přece, učiniti ještě sám jeden pokus o smíření se svou chotí a vejde do její komnaty. Pokus tento nevede k cíli a manželé rozejdou se nesmířeni. Přece však poznáváme z rozmluvy té, že by se rádi smířili: Oblonský, aby měl klidný život a choť jeho, že ho miluje a zároveň nerada by se odloučila od svých milovaných dítek. Oblonský odejde do úřadu. Byl přednostou jednoho moskevského soudu, kteréhož úřadu se mu dostalo skrze muže sestry Anny, Alexeje Karenina. Zde ho vyhledá Konstantin Levin, statkář, nový hospodář, gymnast, který v jedné ruce zvedne 5 pudů, statný lovec atd., aby zvěděl od něho, co dělá sestřenice Oblonského, a sestra jeho manželky, Kiti, dcera knížete Štěrbackého, jiř Levin miloval. Oblonský sdělí Levinovi, že Kiti najde v zoologické zahradě jezdící na bruslích.

Vylíčiv nám, jak láska Levinova vznikla, uvádí nás spis. k bratru Levinovu, Koznyševu, proslulému filosofovi, jehož Levin zastane v rozprávce s jiným filosofem o hranici mezi psychickými a fysiologickými zjevy v činnosti člověka, kteréž se i súčastní. Od Koznyševa se doví, že se objevil v Moskvě tach, jich mladší bratr Mikuláš. Zvěděv jeho byt, rozhodne se, že ho navštíví, až si svou vlastní záležitosť odbude. V zoologické zahradě najde Kiti, která ho vyzve, aby vzal brusle a šel se s ní klouzat. Zachovala se o něm v Moskvě pověsť, že byl nejlepším bruslařem. I zde osvědčí větší dovednosť v umění bruslařském, nežli v tom, aby záležitosť svého srdce přivedl k cíli. Při každé narážce se hned zastydí a zarazí. Kiti ho sice nemiluje, ale má ho ráda — snad jako bratra — sama ani neví. Matka její, která tuší, proč Levin přijel, ale má s Kiti jiné plány, oznámí mu suše, že ve čtvrtek u nich přijímají návštěvy.

Nežli návštěva stane se skutkem, seznamuje nás spis. blíže s Kiti a její matkou a upozorňuje nás na druhého, a jak se zdá, šťastnějšího nápadníka Kiti, jednu z hlavních osob romanu, hraběte Vronského. S večerem přijde Levin na návštěvu k Štěrbackým, najde zde Kiti samotnu a žádá ji, aby se stala jeho ženou. »To nemůže býti!« odpoví Kiti a již Levin chce odejíti, když vstoupí kněžna. Tím učiněn konec další jich rozmluvě, která se pak pohybuje v mezích konveniencielních. Ve společnosti té pozná Levin soka svého Vronského. Matka její jest mu nakloněna, nikoli však otec, který přeje Levinovi, a proto nastane mezi manželi Štěrbackými hádka po ukončení návštěvy, která však věc nenapraví. Za to jest však Vronský s úspěchem svým spokojen tak, že po skončené návštěvě zůstane doma, ač byl Oblonskému slíbil, že ho vyhledá. Setkají se však až následujícího dne na nádraží, kdež Oblonský očekává svou sestru Annu Kareninu a Vronský svou matku. Anna přijíždí v témž coupé s hraběnkou Vronskou a ihned při prvním svém objevení učiní svou postavou, svými způsoby a svou řečí na Vronského rozhodný dojem. Zvláštní náhoda a nehoda sblíží obě tyto osoby ještě více. Hlídač železniční dostal se pod kola vlaku. Stiva i Vronský jdou se podívati na zohavenou mrtvolu. Když pak první vyprávěl o nářku ženy hlídačovy, zmíní se Anna Karenina,

zda by nebylo možno jí pomoci? Hrabě Vronský ihned odejde a odevzdá jednomu úředníkovi 200 rublů pro vdovu. Přednosta stanice přichází se poděkovat za dar a tím se i Karenina doví o tomto činu Vronského. Odjíždí z nádraží se chvějícími se rty a slzami v očích. »Špatné znamení,« odpoví bratru na jeho otázku, co že se jí stalo, a když na další vyptávání bratr se zmíní, že si má vzíti Vronský Kiti za ženu, ztichne. Karenina přijede k Oblonským a podaří se jí smířiti Dolli se svým mužem. Její způsoby jsou takové, že každého, kdo se k ní přiblíží, upoutá. Děti na ní visí a když Kiti, která přijede k Oblonským na návštěvu, se s ní setká, upadne i ona v tenata kouzelné její moci. Když jest rodina, oslavujíc smíření, při čaji, o 10. hodině večer přijde ještě Vronský, přinášeje pozvání ku zítřejší hostině. Touž dobou Karenina náhodou jde do svého pokoje pro album a u schodou setkají se jich zraky.

Jsme na plesu. Kiti má šťastný den a jest s sebou velmi spokojena. Sotva vkročí do sálu, stržena jest do víru tanečního. Při tanci spatří Kareninu a v témže skupení hostův i Vronského. Dá se tam svým tanečníkem zavésti. Představovala si Kareninu na plesu v šatech lilových; ona však se objeví v černých atlasových a Kiti poznává, že dosud nepochopila všecky její krásy. Což divu, že i Vronský tomuto mocnému kouzlu podléhá. Kiti čekala, že ji vyzve na mazurku a odmítla již z té příčiny několik tanečníků. Nyní se však dovídá, že se zadal s Kareninou. Nastane trapný okamžik pro Kiti. Hraběnka Nordsternova musí jí zaopatřiti tanečníka. Kiti bystře pozoruje Kareninu a Vronského a poznává, že tento jest asi pro ni ztracen a svědomí její k tomu ještě vytýká jí, že včera odmrštila člověka, kterého měla snad ráda, proto, že důvěřovala jinému. Z kouzelné moci Anniny přece však se nemůže vymaniti. Levin neobjeví se na plesu. Navštíviv svého bratra Mikuláše, vrátí se na svůj statek a jest zase celým hospodářem.

Chování Kareniny a Vronského na plesu bylo tak nápadné, že nebylo pochybnosti, že se za tento jediný večer do sebe zamilovali. Ještě se Karenina této lásce vzpouzí a jakkoli ráda slyší od Dolli, že se vypráví, že Vronský se do ní zamiloval, přece chce z tohoto víru uniknouti a hned po plesu odjede domů. Na jedné stanici vystoupí s vozu a setká se s Vronským, který na otázku její, kam že jede, odpoví: »Vy víte dobře, že jedu proto, abych byl tam, kde jste vy.« Bojí se těch slov, ale přece ráda je slyší: chvilková tato rozprávka strašně je zblížila. V takovém rozpoložení setká se na nádraží petrohradském se svým mužem a pozoruje, že proti němu jakýsi nepříjemný cit pojal její srdce, který byl sice již dávný, jejž však dříve nepozorovala. Když však Karenina octne se zase ve své domácnosti, nastane u ní reakce, která city její k Vronskému zatlačí do pozadí.

II. Kiti jest jednáním Vronského krutě postižena, upadne v trudnomyslnosť a chřadne. Na radu lékařů rozhodnou se rodiče její, že odeberou se do ciziny, doufajíce, že tam snad na příčinu trudu svého zapomene.

Jsme v Petrohradě. Zde nás spis. seznamuje se společností, s níž stýká se Anna Karenina. Jsou to tři kroužky, ale ani jeden se nám nezamlouvá. Po svém návratu z Moskvy objevuje se Karenina nejvíce v kruhu kněžny Tverské, která nevyniká přísnými mravy a stýká se zde s hrabětem Vronským, jemuž i nyní ještě, ač jen slabě a zdánlivě odporuje. Vronský ji vytrvale všude pronásleduje a chování jich tak jest již nápadné, že i manžel Anny Kareniny, který přece žárlivosť považuje za vášeň ponižující, si toho povšimne a se rozhodne s ní o věci té promluviti. Avšak běda! Jest již pozdě. Oděna krunýřem lži stavěla se proti všem jeho pokusům, aby ji přiměl k nějakému vysvětlení, neproniknutelnou stěnu jakési veselé nevědomosti, proti čemuž byl manžel málomocný.

Děsná scena! Dlouho Anna vzdorovala — konečně však klesla a nad troskami svého studu kloní svoji druhdy hrdou a veselou hlavu. Pociťuje odpor a hrůzu a nechce ani na pád svůj mysliti. Ale i ve snu ji myšlénky tyto pronásledují a stav její v celé jeho nahotě ukazují.

Aby nám popřál oddechu, uvádí nás k Levinovi na venkov a líčí ruské poměry hospodářské. Od Oblonského, který přijede k němu návštěvou, doví se o tom, co se děje s Kiti, na niž nelze mu zapomenouti.

Vracíme se opět ku Karenině a Vronskému. Připravují se dostihy, při nichž Vronský též hodlá se účastniti Před tím však navštíví Kareninu. Tato mu sdělí, že jest matkou, což oběma zase na paměť přivede jich vzájemný poměr, jemuž nutno učiniti konec. Ale jak? Zajímavě líčeny dostihy; Vronský, jenž má největší naději na vítězství, zlomí nevhodným pohybem koni kříž. Anna, sedící na tribuně, rozrušena pádem koně Vronského, zapomene na vše a vzkřikne. Muž její k ní přistoupí a podává jí rámě, aby ji odvedl. Nevidí toho. Na druhé vyzvání odpoví mu: »Nechci, zůstanu zde.« Až na třetí vyzvání odchází s ním. Na zpáteční cestě, když jí muž domlouvá pro poměr její k Vronskému, přelomí poslední přehradu a praví: »Já ho miluji, já se vás bojím, nenávidím vás« — a myslí jen na to, zdali Vronský k slíbenému dostaveníčku přijde.

Následující kapitoly líčí nám lázeňský život v německém městečku, kamž se odebrali Štěrbackých, aby se Kiti uzdravila. Kiti přijde zde do nové společnosti a poměry, které z toho vzniknou, zaujmou ji tak, že na příčinu hoře svého pozapomene a úplně se zotaví. Její styk s pí. Stahlovou, která nám tak živě staví před oči ješitnosť ženskou, má na Kiti velký vliv; tato chce se vyšinouti na stanovisko konvencionelní a vnějšího lesku, poznává však, že to klam, přetvářka a honosivosť a že se to s povahou její nesrovnává. Zatouží po svém domovu.

III. V domácnosti Oblonských jest pořád stejně. Muž nestará se o ženu, pošle ji na venek do věnné vesnice a žádá Levina, který má svůj statek nedaleko, aby tam dohlédnul a čeho potřebí nařídil. On tak učiní a domluví se při té příležitosti s Dolli o Kiti a doví se, že přijede Kiti sestru navštívit. Ačkoli z toho, co Dolli mu sděluje, čerpá pro svou lásku ku Kiti naději, přece rozevře se mu zase stará rána — uražená hrdosť a samolibosť — přetrhne další rozmluvu a odjede. A znovu se mu Kiti objeví, když při senoseči zdrží se na louce, usne v kupě sena, probudí se a ubírá se po široké cestě ku vsi: Kiti jede touže cestou na návštěvu ku své sestře. Zraky Levina a Kiti se setkají. Poznají se.

Karenin nepoznává své chyby a pravé příčiny, proč pozbyl lásky své ženy a uvaluje veškeru vinu na ni. Co mu však po ní? Chce hověti své ctižádosti. Napíše jí list, ve kterém jí sděluje, že nepovažuje se za oprávněna roztrhnouti rodinné svazky pro přestupek její. V Anně, uvažující svůj stav, probouzí se ponejprv nedůvěra vůči Vronskému a stud a strach před následky svého jednání. Kdykoli se však s mužem svým setká, vždy více propasť mezi nimi se rozšiřuje.

Líčí Levina, jeho poměr k hospodářství a návštěvu bratra Mikuláše. Levin jede na cesty.

Poměr mezi Annou, její mužem a Vronským stává se vždy nesnesitelnějším. Její podrážděnosť vůči svému muži vzrůstá, ba i vůči Vronskému, a vzniká v ní následkem snu předtucha o brzkém skončení tohoto poměru, který má býti vysvobozením pro všechny. Karenin chce se dáti se ženou svou rozvésti, poněvadž nevyhověla jeho přání, aby se ve svém domě s Vronským nescházela. Oblonský ho však přemluví, aby vykonání svého úmyslu odložil aspoň do té doby, až promluví s Dolli.

Při hostině u Oblonských sejdou se Karenin, Levin a Kiti mimo jiné nám známé i neznámé osoby. Dolli domlouvá Kareninovi, který však odpírá a konečně odjede, neustoupiv od svého úmyslu.

Levin s Kiti se domluví a následujícího dne slaví se zasnoubení. (P. d.)

Vypuklá mapa s názvoslovím ku počátečnému vyučování zeměpisu na školách národních. Navrhl a zhotovil *Maxmilian Klar,* prof. na realce německé ve Šternberku. Cena 12 zl.

Tato mapa, zhotovená z papíroviny, jest $55\frac{1}{2}$ $c/_m$ vysoká a 70 $c/_m$ široká a znázorňuje nám plasticky 1. ploché tvary moře (moře niterné, průliv, záliv, zátoku, přístav, rejdu, chobot); 2. vodu tekoucí (pramen, potok, řeku, břehy, přítoky, toky řeky, průplav, říčné jezero, peřeje, vodopád, ramena řeky, ústí deltové a otevřené, předěl, řeku pobřežní, parallelní řeky, řeky blížence); 3. vodu stojatou (jezera, močál); 4. ploché tvary povrchu zemského (pevninu, šíji, pobřeží, poloostrov, ostrožnu, ostrov pevninský, oceanský a říční, souostroví); 5. kolmé tvary povrchu zemského (vysočinu, pahorka-

tinu, stupňovinu, nížinu, rovinu, pohoří a jeho části, předhoří, horu a její části, pahorek, prohyby, rozličné druhy vrcholů, sopku živou a vyhaslou, hranici sněhovou, ledovce a morény, údolí, úžlabinu, bok údolní, kotlinu, údolí podélné a příčné, poušť s oasou, step, prostou a poměrnou výšku): 6. dráhy suchozemské (cestu, silnici, horskou silnici, železnici, tunel); 7. město, pevnosť, město přístavní, stát, politické a přirozené hranice, meridian a rovnoběžku.

Methodické uspořádání materialu prozrazuje zkušeného paedagoga. Tvary jsou vhodně sestaveny a celkem správně provedeny. Volba barev jest šťastná. Úprava je velmi krásná a cena mírná. K mapě připojeny jsou tabulky s názvoslovím, podlé něhož najde žák lehce formy na mapě číslicemi různobarevnými označené.

Končíme přáním, aby tato mapa, kterou počítáme mezi nejlepší pomůcky názorné, dožila se největšího rozšíření.

Em. Bronec.

Knihovna prostonárodní.

Literarni produkce r. 1887. vůbec a spisy pro lid vhodné zvláště.

Přese všechny stesky na špatný odbyt knih zkvétá belletrie česká utěšeně. V roce minulém vydáno bylo kromě časopisů, pokud nám možno bylo stopovati, přes 120 knih. Nejvíce spisů vyšlo ve sbírkách. Čelnější sbírky knih jsou: »Matice lidu,« »Libuše,« »Laciná knihovna,« »Salonní bibliotheka,« »Ústřední knihovna,« »Moravská knihovna,« »Z našich a cizích vlastí,« »Zábavná bibliotheka.« »Zábavy večerní,« »Přítel domoviny,« »Světová bibl.,« »Kabinetní knihovna,« »Poetické besedy,« »Česká bibl. rodinná,« »Sborník illustrovaných romanů,« »Romanová bibl. Světozora.« Celkem vydány ve sbírkách těch 93 knihy. Samostatně vydáno asi 30 spisů. Velká většina všech vydaných spisů měla již vydání druhé (přes 50 sv.).

Překladů bylo 32; zbývá tedy na původní spisy přes 90 svazků. Prosou psáno asi 100 spisů, ve verších 25.

Kromě těchto knih objevily se na poli belletrie naší ještě přílohy mnohých polit. časopisů, které přinášely většinou překlady. O mnohých z těchto spisů bylo již promluveno, k jiným vrátíme se později.

Vlastním úkolem našim jest ukázati, které z vydaných spisů lidu odporučiti se mohou.

Mnohé z prací v minulém roce vydaných jsou cenné, nemůžeme jich však za vhodnou četbu obyčejnému lidu odporučiti. Nepíráme, že máme spisů hojnosť, schází nám však dobré spisy pro lid. Literatura naše vyšinula se v některých směrech poslední doby na výši literatur světových; tím stalo se, že mnohé cenné spisy její přístupné jsou jen jistým kruhům, v jiných, že jim porozuměno nebylo a také ani porozuměno býti nemohlo. Zde především nutno počítati se vzděláním lidu. Dosud není lid náš tak vzdělán, aby porozuměl spisům Arbesovým, Zeyerovým, některým Čechovým, Hellerovým a m. j. Spisy ty jsou sice často ozdobou literatury naší — ale náš obecný lid jich nečte, čísti nemůže. Lid jim neporozumí. — Chcemeli, aby lidu podobné spisy byly přístupny, musíme čtenářstvo ponenáhlu vychovávati. Nesmíme přestati na tom, čas po čase vydati pro lid spis jakýs bezcenný. Tím lidu nevzděláme, spíše otupíme pro spisy dobré. Pro lid mají býti vydávány spisy, jimž by snadno porozuměl, které by ho nejen bavily, ale i poučovaly. Mravní hodnota spisů nesměla by se zřetele nikdy puštěna býti.

Z vlastní zkušenosti víme, že lid mnohých knih nechce, mnohé pak že jdou z ruky do ruky. Prohlížímeli knihy, které nám nejčastěji vráceny bývají, shledáme, že to jsou často i cenné spisy, jimž však čtoucí tehdy dobře rozumí, máli určité vzdělání.

Přihlédněme tedy ku spisům minulého roku vydaným se stanoviska toho, pokud obecnému našemu lidu, tedy nejčetnější jeho třídě řemeslnictvu, menšímu obchodnictvu a p. odporučeny býti mohou.

Prohlédněme nejdříve sbírky. Nejstarší sbírkou knih jest

»Matice lidu.« Sbírka ta určena jest pro vzdělání a poučení lidu. Mnohé z vydaných dříve spisů zůstanou vždy cennými. Poslední ročník podává pět prací, celkem dosti lidu srozumitelných. Poučení poskytují spisy: »Pravěk lidstva evropského« od *Kl. Čermáka* a »O vodě« od *J. Jettmara.* První zůstane většině obyčejného čtenářstva nesrozumitelným.

druhý spíše porozumění dojde. Dobré jsou spisy: »Ze srbského života« a »Povídky *Boženy Víkové-Kunětické*.« Roman *Danilewského* »Uprchlíci na Nové Rusi,« jako vůbec všechny překlady z ruského těžce se lidu čte, neníť zvyklým lid na sloh spisů těch. I obsahem svým pro lid roman ten se nehodí.

»Libuše« vydala šest knih, které plné zasluhují chvály. Jsou to práce: »Dvě povídky« od *Fr. Heritesa*, »Zemanka« od *Al. Jiráska*, »Z opuštěných míst« od *M. A. Šimáčka*, »Vybrané polské povídky a novelly,« které přeložil *Ar. Schwab-Polabský*, »Z naší národní společnosti« od *T. Novákové* a »Salomena« od *V. Lužické*. Obsahem i slohem svým jsou tyto spisy lidu přístupny, srozumitelny a neobsahujíce nic závadného, mohou lidu odporučeny býti.

»Laciná knihovna.« V r. 1887. vyšlo šest spisů. Z těch odporučiti se mohou: »Jan Přibyl« od *Fr. Heritesa*, »Z našich hor« od *Fr. J. Košťála* a »Pro lepší budoucích« od *V. Řezníčka*. »Silhouetty« *J. Arbesa* (celkem čtyry) menšímu porozumění těšiti se budou. Spis »Ze starých pamětí« od *Koldy Malínského* obsahuje dvě práce »Syn direktorův« a »Dcera emigrantova,« které byly již dříve uveřejněny. Rozhodně špatnou knihou pro lid jest »Doktor Johánek,« který neměl v »Laciné knihovně« uveřejňován býti.

»Zábavná bibliotheka« vydala v minulém roce osm svazků. Z těch zvláště lidu odporučiti se mohou »Novomodní švindl« od *Ježka*, velice pěkné »Drobné povídky« od *G. Preissové*, »O pouti« od *V. Kosmáka*, v kterémžto spise však notové vtipy u lidu nedojdou porozumění, a »V ratejně« od *Al. Dostála*.

»Zábavy večerní« vydávají taktéž spisy lidu vhodné, srozumitelné. Nacházíme zde příspěvky od *Pakosty* (»Venkovský reformator«), *Brodského* (»Boj o štěstí« a j.), *Košťála* (»Jak pantáta Trousil vyplatil své dědice«) a m. j.

»Katolický spolek tiskový v Praze« vydal taktéž v minulém roce některé vhodné spisy, které i od kritiky příznivého přijetí došly.

»Ústřední knihovna« v uplynulém roce vykazuje sedm svazků (seš. 220.—233.), z nichž však většina pro lid vhodnou není. Neníť v lidu porozumění pro práce, jako jsou »Jan Hus« od *M. Baňa*, »Básně« *V. Rába* a j.

Knihovnou pro lid chce býti »Přítel domoviny.« Ve sbírce té vydáno v šesti svazcích 17 prací. Mnohé jsme již dříve jinde četli (*Braun*, »V poddanství vladyckém,« »Na scestí života« a j.). Lidu přístupné, poučné a dobré práce jsou zvláště: *Preissové* »Akrobatka.« »Panská stolice« od *Al. Dostála*, »Bramborové políčko« od *Žofie Podlipské*. Máli býti »Přítel domov.« knihovnou prostonárodní, musí býti výběr spisů přísnější. Celkem i tento ročník zasluhuje odporučení.

Z »Moravské bibl.« možno vybrati pro lid spisy: »Jitřenka« od *K. Světlé*, »Dějepisné povídky, obrazy a črty« od *Al. Dostála*, »Z blízka a zdáli« od *Wünsche*. Básní lid náš vůbec nečte.

»Salonní bibliotheka« vykazuje devět svazků, z nichž šest vyplněno jest básněmi. Ze zbývajících tří svazků možno odporučiti lidu práce *Jiráskovy:* »Povídky a novelly« časť II. (obsahuje sedm prací) a »Skály.«

V »Kabinetní knih.« střídají se taktéž práce prosou psané s veršovanými. Veršované, jak již dříve podotknuto, nedocházejí u lidu našeho příznivého přijetí, ty jsou jen pro třídy vzdělanější. Z prací druhých vyniká zvláště »Maryla« od *Al. Jiráska*. Byla již dříve jinde uveřejněna.

»Poetické besedy« obsahují jen básně, neposkytují tedy lidu užitku žádného.

Ve sbírce »Z našich a cizích vlastí« uveřejňovány byly »Šlechtické novelly« od *F. Schulze*. Těch nemožno lidu odporučovati. Svého času odsouzena byla již první z nich »Starý pán z Domašic« pro svůj směr.

»Sborník illustr. romanů« vlékl se v poslední době velmi zdlouhavě. Uveřejňován v něm překlad *Sienkiewiczovy* práce »Ohněm a mečem« a »Alma« od *J. Kronbauera*.

K posledu ponechali jsme si sbírky překladů.

»Česká bibl. rodinná« uveřejňuje pouze překlady. Z těch možno některé odporučiti. Tak na př. serie III. sv. 9.—12., serie IV. sv. 1.—2. Některé nedojdou porozumění pro svůj obsah (»Mé dítě«), jiným vadí sloh.

»Světová bibliotheka« podala tentokráte práce, které již dříve otiskla (»V domě obchodního rady,« »Diogenes«). Těší se oblibě více pro své premie, než pro svůj obsah.

»Romanová bibl. Světozora« uveřejňuje taktéž překlady, které však pro lid nejsou.

Po sbírkách různých prací můžeme přistoupiti k rozličným sebraným spisům a spisům samostatně vydaným.

»Sebrané spisy *Arbesovy*« nedoporučují se pro lid náš.

Druhé vydání »Sebraných spisů *Chocholouškových*,« jichž dosud jen I. díl vyšel, pátý svazek »Spisů *K. Světlé*,« obsahující práce »Zvonečková královna,« »Naší mládeži,« »Rozcestí,« pak »Sebrané spisy *V. Beneše-Třebízského*« a téhož »Z rodné chaloupky« zasluhují plného odporučení. — Pro zasmání vítanou jest sbírka *Tumova* »Z českých mlýnů.«

Práce *Sv. Čecha* v tomto roce vydané, ač jim nikdo skutečné ceny upříti nemůže, nedojdou mezi lidem porozumění. Vydalť v uplynulém roce »Různé črty,« »Humoresky, satiry a drobné črty« a »Pravý výlet pana Broučka na měsíc.«

Druhé vydání »Žertů hravých a dravých« od *J. Nerudy*, jakož i spisy *Zeyerovy* (»Sestra Paskalina,« »Rokoko«), *Havlasovy* »Tiché vody« (II. vyd.) a *Jelínkovy* »Spisy« (II. vyd.) vyžadují k svému porozumění čtenářstva určitého vzdělání.

Libiti se bude *Holečkův* »Obšit.«

Prohlédli jsme si nejvýznamnější zjevy na poli belletrie české v r. 1887. a seznali jsme, že z celé té bohaté úrody pro nejčetnější třídu čtenářstva, pro rolnictvo, řemeslnictvo a p., bylo vlastně nejméně vydáno. Zde je nutně nápravy potřebí. Aby literatura naše na nynější výši své se udržeti mohla, musíme pomýšleti nyní, což arciť již dříve se státi mělo, na solidní základy její — musíme vydávati spisy pro lid. Tím vychová se čtenářstvo pro spisy obsahu hlubšího, vědečtějšího, k jichž porozumění nyní nestačil duševní fond téhož čtenářstva. Pak dojdou i ony spisy, které skutečně cenné jsou, pro lid však nesrozumitelné, po čase rozšíření nejhojnějšího, pak bude bohatá literatura naše přístupnou a užitečnou všem vrstvám a tím i celému národu prospěšnou. Nyní má z literatury naší prospěch jen jistá třída národa, většina ji s prospěchem použíti nemůže. Při nápravě té musí však především dbáno býti toho, by práce lidu našemu podávané byly původní, psané v duchu našeho národa. Není třeba vyplňovati »mezery« chatrnými překlady chatrných prací. Dosti bylo již psáno ve směru tomto, bohužel, že dosud s výsledkem pranepatrným. Mámeli však literatuře naší pomoci k rozšíření i v těch vrstvách, kam nyní přístupu nemá, majíli pominouti i ony neustálé stesky, musí se u věci té co nejdříve obrat státi. Čím dříve, tím lépe. *J. Č.*

Cestopis do Egypta a Palestiny. Podává *Josef Kubín*, hostinský a rolník v Cetkovicích u Jevíčka na Moravě. 1888. Str. 88 v malé 8⁰.

V spise tomto velmi zajímavém popsána jest cesta do Egypta a Palestiny, kterou p. spisovatel dle krátké předmluvy dne 15. března 1887. nastoupil a dne 22. dubna téhož roku šťastně ukončil. Sloh jest jednoduchý a prostý; líčení příhod dosti živé. Ovšem vloudilo se do spisku též několik nepatrných chyb tiskových, kteréž sobě čtenář snadno sám opraví. Kromě těch nalezl jsem též několik jiných nedopatření. Na str. 48. na př. stojí vytištěno, že v údolí Gihon výše hory téhož jména, severo-západně od města, jest hora Golgotha neb Kalvarie. To bylo ovšem dříve, za doby Ježíše Krista, nyní však jest hora Golgotha téměř uprostřed města. A dále čteme: »Z hory této (tudíž z hory Golgothy), místy olivami ověnčené, skýtá se pohled na všecky strany, a viděti pustou, smutnou a mrtvou krajinu se šedými vrchy.« To nemůže býti, jelikož hora Golgotha jest nyní úplně zastavena a plochou střechou kryta, tak že jest tam dvojitá kaple katolická a řecká, což i popsáno jest dobře na str. 58. Ta dvě místa si tedy odporují. Na str. 50. popsán jest hrad Davidův aneb tvrz, též věž Pisani zvaná. Toť vlastně hrad a pevnosť krále Heroda Velikého u brány Jaffské, po pravici do města vcházejícího jest věže Hippikus, nyní věže Davidova zvaná, k východu dále do města věže Phasael, a poblíže věže Mariamnes. Starý hrad krále Davida ležel na hoře Sionu, nyní vně města na jihu,

kdež ukazuje se večeřadlo Páně a **hrob** krále Davida. Na str. 52. tvrdí se, že chrám božího hrobu byl vystavěn na hoře »Zionu,« má státi: poblíže hory Golgothy. K IX. zastavení atd. křížové cesty na str. 64. podotýkám, že Abraham chtěl obětovati syna svého Isaaka na hoře Moriah, kdež později stál chrám Šalomounův a nyní stojí mešita Omarova. Na str. 68. čteme: »Po obřadu šli jsme do údolí josafatského a na horu Olivetskou, načež jsme vyšli Štěpánskou branou za město;« má však státi: »načež jsme vešli Štěpánskou branou do města.« Na str. 74. čteme s opravou nutnou takto: »Na místě, kdež se Kristus modlil, nachází se jeskyně, kterouž katolíci k službám božím upravili, a o níž vypravuje se, že prý zde též Adam po vyhnání z ráje přebýval a svůj hřích oplakával. (Zdařilý obraz této jeskyně nachází se na hoře Kalvarii v Jaroměřicích).« K tomuto místu též patří, co na str. 75. stojí o »jeskyni Ouzkosti Páně,« jelikož jest to tatáž. A na str. 81. stojí odstavec tento: »O něco dále za kostelem Narození Páně (totiž v Betlemě) jest jeskyně, kdež se sv. Rodina uschovala před útěkem do Egypta.« Na to má ihned sledovati, co čteme na str. 82.: »Dle podání ukájela zde Panna Marie Ježíška na svém útěku do Egypta« atd. Ku konci spisku toho poučného a zajímavého, z něhož i »Hlas« brněnský r. 1887. přinesl pod čarou úryvek o pyramidách u Gizeh, jest seznam 85 vzácných památek z pouti té, uschovaných na památku v kapli Cetkovické u Jevíčka.

P. Method.

Časopisy.

Malý čtenář. Časopis pro českou mládež. Redigují *Gabriel Smetana,* učitel měšť. školy v Poděbradech, a *Josef Zelený,* řed. měšť. školy v Golč. Jeníkově. Ročník VII. Ročně 10 sešitů. V Praze.

Naříká se a částečně i právem na veliký počet časopisů pro mládež; drobení přispívatelů i odběratelů na více časopisů těmto zajisté neprospívá, leč nedomnívejme se, že by vydáváním třeba jenom jediného časopisu odběratelé mnoho získali. Naším míněním jest, že velkým počtem časopisů činí se újma jediné dobrému obsahu, ale na ostatním, totiž na úpravě a mírnější ceně se získá. — Když vydáván byl před několika lety jeden nebo dva časopisy pro mládež, stál sešitek takového časopisu v úpravě daleko jednodušší než nyní, 5 kr., kdežto nyní v úpravě sličnější, o témž počtu stran s přidáním ročně čtyř malovaných obrázků, které, jak nakladatel praví, stojí více než celé číslo, prodává se sešitek za čtyři kr.! I »M. č.«, vycházející dříve ve formátě osmerkovém, stál tak 4 kr., jako nyní ve formátě kvartovém a v úpravě mnohem krásnější, a zajisté, že nakladatel ani nyní nemá škody. Vida, nač je konkurence dobrá!

V tomto směru tedy skutečně vydavatelé »odpomáhají cítěné potřebě« (totiž zmírnění ceny).

Ročníkem sedmým počínaje, převzal nakladatelství »M. č.« knihkupec Vilímek zároveň s nakladatelstvím časopisu »Naší mládeži«; tento určen pro mládež odrostlejší, onen pro mládež od 6 do 12 let. »M. č.« dvojitým (9. a 10.) číslem, totiž za měsíce červen a červenec (!) ukončil dříve než ostatní časopisy podobné svou roční pouť, a sice již sedmou.

Již předem pronášíme o »M. č.« úsudek celkem příznivý.

Veršem psané články jsou 44, k nimž přidáno 26 vyobrazení. Mezi »básně« také vřaděna »Píseň bez rýmu« od *B. Klimšové;* »píseň« ta je nejen bez rýmu, ale i beze smyslu! Ostatně nemohou býti všechny básně nejlepšími: »M. č.« přináší velkou část obrázkův odjinud, a k těm mají »básníci« teprve »stvořit« přiměřenou »báseň«. Jeli to při nejlepší vůli vždy možno, pochybujeme, a původních obrázků je poměrně málo. Nám se lépe zamlouvá, k některým obrázkům nepřidávati žádných slov, což je zajisté lepší, nežli špatná »báseň«.

To platí o většině obrázků titulních, které se zajisté beze slov úplně obejdou a tudíž umělého výkladu nepotřebují. Mládež ani k takovým obrázkům slov nehledá, ona sama si vše »vyloží.« — Když o vyobrazeních již mluvíme, jest nám říci, že jsou většinou velmi krásny, ač, jak praveno, málo jich je původních. Některé mohly býti vynechány. V čís. 2. vyobrazen zlý rytíř visící na šibenici; tím se má mládež »vzdělati?« Taktéž

směle mohla býť vynechána některá vyobrazení »žertovná« zvláště to k »básni bez rýmu« přidané; ta mládeže nezajímají a žertem chceme přece pobaviti. Obrazy mladého Václava II. čís. 1. a 2. si odporují; v čís. 1. má tvář mladičkého Václava, jenž vězněn byl ve věži braniborského hradu Špandova, výraz tváře starcovy, v čís. 2. výraz tváře děcka, ač právě byl ze žaláře propuštěn. Obrázků je v každém čísle několik.

Z básniček nejlépe se nám líbily: »Král Jan« od *Strahla,* »U hrobu matčina« od *Hyšmana*, »Pohádky« a »Před vánocemi« od *Kozla,* »Ježíšek přijde« od *Jesenské*, »Horymír« od *Soukala,* všecky *Nečasovy* a. j. — Některé jsou slábу.

Z článků psaných prosou je nejlepší »Ze žalných dob« od *K. V. Raisa,* v němž tento vypravuje o utrpení Václava II., jehož mu bylo od Otty braniborského a jeho nohsledů zakoušeti. Článek ten je psán velice mistrně. Jak jinak působí na mládež čtení o knězi, jenž všudy těší a pomáhá a v klášteře, vlastně abatyši Anežce, o niž »bídní rukama lomili a bědovali: ‚Naše dobroditelka! Naše poslední ochrana v bídě! Kdo nám nahradí zlaté její ruce! Kdo nám pomůže, když není drahé matičky!' (Str. 44.) jako když čítá mládež v povídkách dějepisných (!) a jiném, které přece mají míti skutečnosť a pravdu za podklad, ujištění, »že všeho neštěstí Čech vinni jsou jesuité« [1]) (rozuměj kláštery a kněží!). Jak jiného smýšlení nabývá čtenář o obyvatelích kláštera čta slova: » . . . A lidé věřili, že přímluva matičky Anežky (zemřelé) usmířila rozhněvané nebe,« — než, když se mu mocí cpe názor, že klášternice jsou lidu na škodu! O vyobrazeních (zvláště visícího rytíře Bardy na šibenici) jsme se zmínili.

Obsahuje celkem »M. č.« přes 20 článků mravoučných a zábavných, z nichž za nejlepší máme *Špačkův* »Dal se svésti,« zeměpisných a dějepisných 7, nejlepší — mimo uvedený *Raisův* — *Paterův* »Z Domažlic do Nýrska« a *Václavkův* »Demosthenes,« přírodopisných 5, 1 životopis (Štěpána Bačkory) a více článků drobných. Nejvíce jsou články původní; některé hodí se lépe mládeži dospělejší nežli 6—12leté.

Každé (mimo poslední) číslo obsahuje hojnosť hádanek, rebusův a podobných zábav, z nichž některé otřepané.

Bohatý obsah, veliká hojnosť krásných obrázků, vnější pěkná úprava (malý kvart, 156 str.) a velice mírná cena, která mohla jenom při velikém počtu odběratelů stanovena býti, to vše zajisté samo »M. č.« nejlépe doporučuje.

Jan Horňanský.

[1]) Malého „Zpomínky starého vlastence," str. 9.

Literarní paběrky.

Mosaika.

Směru české literatury všimnou si také někdy listy venkovské způsobem pozoruhodným. Tak na př. »Listy Pojizerské« (v č. 16.—19. »Porovnání doby našeho probuzení s nynější« od *Dra. Jana Melichara*) široce se o předmětu tom rozepsaly v úvodních článcích. »Jeví se záhubný, ale i slavného někdy národa nedůstojný proud jiný, povážlivý a nebezpečný, proud to, jemuž naše novověká mládež, ba i někteří starší pseudoliberalním duchem ovanutí hověti a následovati se zdají, proud, vštípiti národu až posud zbožnému a mravně zachovalému... ráz jiný, západní, proti němuž se předkové naši nejvíce vzpouzeli a ohražovali.« Citovav Vocela, že »vědy, umění a literatura vůbec potřebují ku zdařilému vzrůstu svému pevného náboženského a mravního základu,« pokračuje: »A k čemu vede to bažení po vědomostech, rozumem nedostížených, nežli k nepokoji duševnímu, k čemu ta světová rozervanosť, romantičnosť, byronské a heinovské básnictví, nežli k nevěře a nemravnosti, když naši praotcové se vždy směrem praktickým a životních vědomostí brali.« Jan Melichar dokládá slova svoje mnohými citaty a příklady. »V příčině té tedy, v neváženosti a v neuctění starých tradic a víry národní (!) leží vina, že literatura naše tak zdárně nepokračuje, jak byla začala a že obecenstvo při mnohých literních, zvláště

pak básnických plodech lhostejným zůstává, toho vinu nesou plody ty samy, nikoliv obecenstvo... Erben, Rubeš, jakož i neméně Tyl, Havlíček uměli se dobře vpraviti v poměry lidu. z něhož pošli, jakož i těchto časů *Pravda* v Čechách a *Kosmák* na Moravě proto se líbí, poněvadž v pověstech jejich jest život náš, nikoli cizí... Jmenujeme zde jen »Matici k rozšíření laciných knih,« ale proč ve svém horkokrevném zanícení pomýšleno hned na 3000 odběratelů! Což neznali naši zbědovanosť, naši chudobu a sílu mocných nepřátel?! K čemu práchniví za 70.000 knih, když se všude knihovny zakládají a lid nemá zač si je koupiti! Počet matičníků prý klesl, ale nehodí se všechno pro lid, co se líbí výtečníkům a pořadatelům. A lid má také své právo za své peníze něco pořádného očekávati. »Matice lidu« pozbyla svého vlivu a své popularnosti, jelikož se nelibě dotkla mravnosti a citu náboženského (»Doktor Johánek,« »Česká Magdalena« atd.), jehož narážky i hrubý lid velmi těžko nese. »Libuše« má přinášeti vědění, ale kromě zábavy ničeho se v ní nedoví. Po pět let klesal jeden časopis za druhým snad suchoparem jak hmotným, tak duševním. Nová generace si libovala ve sférách a idealech, o kterých se lidu našemu nikdy nezdálo. Lid přece nemůže odbírati a kupovati knihy, kde jest jeho nejposvátnějším zájmům posmíváno, aniž může přisvědčiti mužům, kteří po jeho výtečnících blátem hází...«

M. Z.

* * *

Reklama je dobrá věc a nyní se bez ní ani knihkupec a nakladatel neobejde. Ale často zabíhá za všechny meze. Tak na př. žádal jistý list své odběratele, aby ti, kteří si touže firmou vydaného kalendáře nepřejí, nakladatelství laskavě písemnou zprávu podali. Měllí by na př. všem odpovídati čtenář, jichž výrobků si nepřeje, kam by došel?

M. Z.

* * *

Podobným příkladem reklamy je ohlašování nových romanů sensačních (překladů z pravidla) v novinách. Takový jeden »velice poutavý« roman »s dějem nad míru pestrým a zajímavým, který upoutá čtenáře hned na prvních stranách a stupňuje stále s větší měrou až k vrcholu efektu« — označen hlavními rysy veškeré knihy: »Láska, miliony a úklady...« hrají zde největší úlohu. Pak načrtnut obsah počátku a ku konci čtenář odkázán na poutavé, sensační dílo.

M. Z.

* * *

Jak rozdílně ceněny zásluhy toho neb onoho zasloužilého veterána, který s menším anebo větším prospěchem pracoval v době probuzení našeho národa, vidno z následujícího. *Michalu Silorádu Patrčkovi,* básníku samouku (nar. 1787., zemřel 1838.), rodné téhož město Solnice (v Hradecku) zasadilo dne 21. srpna 1887. pamětní desku a rodáci vydali slavnostní spis, nadepsaný »Rodnému městu.« V památníku tom vedlé menších prací rodáků solnických jest životopis a ukázky z děl Patrčkových (hlavně básně »Míchanice«) Každý ví, jaké počátkem tohoto věku rýmovačky byly skládány, a tedy ještě větší shovívavosť musíme míti se samoukem. Nikdo nežádá, by tyto básně, jež svého času úkol svůj vykonaly, byly znovu vydávány a napodobovány.

A úryvky básní těch *Jan Lier* v »Marném květu« (»Ruch« r. VIII. 1886.) klade v ústa Pravořije Vymetele, místního básníka (karikaturu v pravém smyslu), s přídechem ironie a posměchu tak často, že se nám znechutí tak nešetrné citaty z M. Siloráda Patrčky, jež Lier podává ku zvýšení účelu svého — švabachem.

»Zdají se býti teď už někde a někdy ti první buditelé naivními ve svém vlasteneckém horování,« píše Frant. Jiří Košťál, »zdají se teď už někde a někdy práce jejich jakoby hříčkou byly, ano stává se už dokonce, že těch starých veršův užíváno už i — na výsměch!«

»Netroufají si ovšem dnešní »vlastenečtí spisovatelé« otříti se o památky předních mužů z těchto buditelův, avšak ti, kteří s těmi předními muži pracovali, ti, kteří dali vlasti své též co mohli, ti jsou buď zapomenuti aneb dotýkáno jich posměšně.«

M. Z.

* * *

Že je lépe s Japonci bráti divadlo, nežli české spisy kritisovati a časopisy vydávati, dokazuje R. Růžička, bývalý vydavatel a redaktor »Rozhledů literarních,« který potom místo po Parnasse jezdil po venkovských městech, dávaje japonské drama »Mikado,« parodii to na Sullivanovu operu. Jako dříve vykazoval cestu českým spisovatelům, tak později cvičil své minny na pořádné Japonce. Kapital, vložený v japonský fundus instructus, asi více vynáší.

* * *

Kupovati jeden toliko druh kalendářův a týž v obci rozprodávati jest nepraktické. Byl vždy obyčej, že každý hospodář ve vsi jiný kalendář si koupil, poněvadž si hospodáři kalendáře navzájem půjčují a tak se čtení rozšiřuje. Majíli však všichni jeden kalendář, mnoho čtenářů připraveno o požitek. Že by vystačily kalendáře třeba pro stočíslovou ves, netřeba dokládati, jenom aby byly všechny stejně dobrými a užitečnými knihami. *M. Z.*

Různé zprávy.

Z přednášek universitních. Ve Vídni. Ř. prof. *Jagić:* Česká mluvnice se zvláštním zřetelem ku staročeskému hláskosloví; Slovanská palaeografie. Soukr. doc. *Leciejewski:* Slovanské hláskosloví srovnáváno s indoevropským; Život a básně Fr. Prešerna. Soukr. doc. *Strekelj:* Slovanská palaeografie. Uč. *Glowacki:* Ruština. Uč. *Menčík:* Česká skladba; Čeština ve zlatém věku. — **Ve Št. Hradci.** Ř. prof. *Krek:* Vliv křesťanství na jazyk a mythos slovanský.

I. Spolkové.

Král. č. spol. nauk. Dne 9. dubna *Adolf Patera* četl o rukopise knížecí Lobkovické knihovny v Roudnici (VI. Fg. 60), v kterém kromě jiných článků se též nalézá vypravování „o odsouzení a upálení mistra Jana Husi.“ Ačkoliv spisovatel sám o sobě praví: „já krátce sem položil o těch všech věcech, které jsú sě staly v zemi Švábské v hlavniem městě, řečeném Konstancie, neb někteří jsú ujímali a někteří přidávali, ale já, což sem viděl a přítomně při tom byl, to sem položil;“ přece, uváživše bedlivě celý obsah článku, nelze přiložiti víru tomu, že by byl spisovatel očitým svědkem těch událostí, jež vypravuje, nýbrž pravdě podobnější jest, že sepsal to, co byl slyšel vypravovati již z několikátých úst. Zachovala se nám tedy v Roudnickém rukopise nejspíše pověsť, která po upálení Husově v Čechách mezi lidem kolovala a kterou nějaký horlivý Husův ctitel napsal. — Rukopis Roudnický psán asi v druhé třetině XV. století a zachoval se nám v něm též český katechismus, který se poněkud liší od katechismu otištěného F. Palackým v „Documenta magistri Joannis Hus, Pragae 1869, pag. 703—708,“ a který byl do němčiny přeložil a vydal r. 1887 v Berlíně p. J. Müller ve svém díle: „Die deutschen Katechismen der böhmischen Brüder, pag. 90—95 (Monumenta Germaniae Paedagogica, Band IV.).“

Dne 23. dubna *Adolf Patera* pokračoval ve své zprávě o staročeských a některých latinských rukopisech, týkajících se Čech, které byl loňského roku v Horních Rakousích v knihovně kláštera Drkolenského nalezl, a sice: 1. Počátek staročeského skládání „Spor duše s tělem“ ze XIV. století. 2. Pašije dle čtyř evangelistů asi z počátku XV. století. 3. Latinsko-český slovníček botanický z prvé polovice XV. století. 4. Lat.-česká vocabula z prvé polovice XV. století v latinské postille. 5. Vocabula psalterii in Bohemico, psaná Wolfgangem, altaristou u sv. Maří Magdaleny v Budějovicích z r. 1459. 6. Latinskou postillu s českými glossami a větami v textu, kde se též nalézá píseň: „Zavítej k nám svatý Duše“ z prvé čtvrti XV. stol. 7. Latinský rukopis z r. 1388., obsahující „summam cancelariae Karoli IV.“ 8. Letopisné přípisky latinské z l. 1402. až 1411., 1421. Dva z nich týkají se kláštera Ostrovského a jsou v rukopise obsahujícím „librum omiliarum beati Gregori papae.“

Dříve než počal čísti o svých nálezích rukopisných v klášteře Drkolenském, předložil p. Patera rukopis legendy o sv. Jiří, kterou uveřejnil v Časopise Musea r. 1887 na str. 77—105., a kde se skutečně čte ve verši 636.: „wzday chwalu gunu swemu.“ Dále předložil ještě jednou Drkolenský rukopis

„P a š i j e pana našeho Jezu Krista,“ v kterém na listě 155a ř. 3. se čte: „a tu nam p r z y p r a w y t y e gyesty“ a pod třetím *y* ve slově p r z y p r a w y t y e není nijaké tečky a nemůže se tedy zde čísti: p r z y p r a w y t e.

Dne 7. května prof. *Tomek* četl výjimek z nového dílu dějepisu Pražského, o kterém teprv pracuje, jednající o způsobu konání spravedlnosti v Praze, pokud se v něm staly změny nějaké v době od roku 1420 do roku 1526, jak co se týče práva civilního tak také trestního.

Dne 28. května prof. *Dr. Píč* měl delší přednášku „o S l o v a n e c h S e d m i h r a d s k ý c h,“ jejíž stručný obsah jest asi tento: Slované usídlili se v dnešní Valachii a Sedmihradsku někdy v VI. století i byli úplně nezávislí, jakož svědčí marné proti nim výpravy Avarů (581) a Řeků (592—593, 596, 601). Ve spojení s říší bulharskou přišli Slované tito neli dříve tedy za Kruma, kterýž pokořil Avary; tehdy činí se zřejmá zmínka o severodunajském Bulharsku (813, 836). Činí pouze zmínku o Bulharech na severu Dunaje za Mortagona, kdež bojovali v Ponnonii s Franky (817, 827, 828), pomáhali Frankům proti Moravě (863, 884) i žádáni jsou, aby Moravanům neprodávali sůl (892). S těmito zprávami o Bulharsku na severu Dunaje souhlasí i zpráva uherského kronikáře Anonyma Belae notoria, i výklad Const. Porph.; dle obojího výkladu i dnešní Valachie i Sedmihradsko (s polovice) zůstaly ve spojení s Bulharskem, a sice až do doby sv. Štěpána, jakož vysvítá z uherských pramenů i ze zprávy byzantského toparcha. Než ani sv. Štěpánem nebylo Sedmihradsko uvedeno v přímé spojení s Uhry, a aspoň ve Fogaraši pamatovalo se spojení s Bulharskem do počátku XIII. věku dle listiny z r. 1231.

Kmenové pojmenování Slovanů Sedmihradských odjinud neznámé dalo by se stanoviti ze zeměpisné nomenklatury a typu; dávát oboje svědectví o (Malo-) Rusech, v jihovýchodním cípu Sedmihradska, pak o Slovanech Šaryšských, s doložením, že jazyk jejich oplýval rhinesmy. Slované tito utrpěli pohromu patrně nájzedy Pečeněhů (1021) a Kumanů (1070, 1086, 1089) a brzy potom vymizeli, pohlceni jsouce od Rumunů.

Zvláštní ostrůvek národnostní zachoval se v Sedmihradsku v dědinách Velkém a Malém Čergedu, kde do našeho věku udržel se jazyk slovanský, a sice bulharský. Bulhaři tito jediní měli ve XIV. věku katolické, pak aie luteranské kněze, a při tom zachovávali staré obyčeje z doby pohanské; z této pak osamocenosti jejich a zvláštnosti dalo by se snad souditi, že se cítili býti jiné víry než sousední svět pravoslavný, že snad byli bogomilští vystěhovalci z konce XII. nebo poč. XIII. věku.

„Růže Sušilova,“ liter. jednota pražských bohoslovců. (Zpráva o působení jejím v I. pololetí r. 1887.—1888.) Na konci minulého roku činnosť jednoty naší velice ochabla. Bylo třeba nového povzbuzení. K tomu zření maje, přednesl *A. Podlaha* v první letošní schůzi některá „pia desideria.“ Ukázal, kterak by „Růže“ členy své k budoucí těžké práci v životě veřejném připravovati a povzbuzovati mohla. Navrhl některé vzdělavací prostředky a vylíčil konečně idealní obraz „Růže“ dle svých názorův a tužeb. Řeč jeho spůsobila živé rozhovory, v nichž různá mínění projevována a objasňována byla. Konec všeho byl, že navržená oprava jednoty naší s některými modifikacemi byla přijata. A ukázalo se později, že oprava ta aspoň v některých věcech prospěla.

Schůzí (téhodních) bylo celkem 18, jichž se členstvo hojně účastňovalo. Program jejich skládal se z pravidla ze dvou přednášek. Práce přednesené byly celkem zdařilé a zajímavé. K jubileu sv. Otce vztahovaly se tři přednášky, v nichž mluveno o životě a působení Lva XIII. (Fr. Hlava), o encyklikách (A. Podlaha) a o básních jeho (K. Procházka). Z theologie podal A. Vápeník dvě přednášky, a to zajímavou exegetickou studii „Fratres Domini“ a pak rozpravu o spisku sv. Tomáše Aqu. „Expositio in symbolum apostolicum.“ Ze sociologie zpracovány tyto partie: „O původu společnosti lidské,“ „Úvod do socialní otázky,“ „Rozbor liberalismu“ (J. Kobosil), „O anarchii“ (L. Kulhánek). Směrem apologetickým nesly se přednášky A. Podlahy: „O náboženském smýšlení Fr. Palackého a Jos. Durdíka,“ „O tom, jak se na Rusi věří,“ zajímavé zprávy podal L. Kulhánek. „O víře v duchy“ důkladně pojednal V. Šimáček. Z dějepisu domácího obrali sobě látku: Jos. Pomrhonc („Kterak se staral Karel IV. o studenty,“ „O universitě Karlově za bouří náboženských“) a Fr. Hlavsa („O klášteře kladrubském“). Nynější stav literatury české vylíčil J. Čamra.

Kromě těchto prací původních předneseny byly některé pěkné ukázky z literatury francouzské, a to: „O apoštolátu sv. Františka“

(J. Nosek), „O temných stránkách pokolení lidského (z Bossueta přel. Fr. Zima), ukázky z Chateaubriandovy knihy: „Le génie du christianisme“ (J. Král). — Někdy konány byly též volné rozhovory o důležitých thematech, tak na př. o politickém tisku katolickém (hovor zapředli J. Svoboda a A. Vápeník), o družstvu „Arnošt z Pardubic“ a j. — Na oslavu jubilea sv. Otce Lva XIII. a ve výroční den konsekrace nejd. p. arcib. hr. Schönborna uspořádány byly akademie. Kromě klassických skladeb církevních předneseny byly básně, jež složili J. Frič, J. Král, A. Kříž, L. Kulhánek, A. Podlaha a J. Štecinger. — Jubileum Strossmayerovo oslaveno přednáškou o životě a činnosti jeho (K. Vimmr) a blahopřejným telegrammem.

Dlužno zmíniti se také o tom, že byly lonského roku přeloženy některé spisy sv. otců. Na venek obmezila se činnosť literarní pouze na drobnější práce, jež v rozličných časopisech uveřejnili: L. Fiala, V. Hálek, Josef Hodinář, A. Vápeník a j.

Ke čtení předkládány byly tyto časopisy: „Athenaeum,“ „Blahověst,“ „Cyrill,“ „Čas,“ „Časopis kat. duchovenstva,“ „Dělník,“ „Hlídka lit.,“ „Krok,“ „Květy,“ „Method,“ „Musejník,“ „Obecné noviny,“ „Obzor,“ „Osvěta,“ „Pastýř duchovní,“ „Slovenské Pohl'ady,“ „Světozor,“ „Škola B. S. P.,“ „Vesmír,“ „Vlasť,“ „Zlatá Praha“ a j.; z cizojazyčných: „Przegląd powszechny,“ „La science catholique,“ linecký „Quartal-Schrift,“ „Lit. Handweiser,“ „Natur u. Offenbarung,“ „Die kathol. missionen,“ „Zeitschrift f. kathol. theologie,“ „Stimmen aus Maria-Laach.“ — Z dobrovolných příspěvků (kteréž činí ročně průměrně 80 zl.) zakoupen byl značný počet důležitých knih pro českou seminářskou knihovnu. Litovati jest, že „latinská“ knihovna, na starší spisy theologické velmi bohatá, nemá přiměřené roční dotace, z níž by nová díla vědecká zakupována byla.

Co se konsumce literarních děl týče, dlužno konstatovati, že jest uspokojivá. Nelze jí ovšem číselně odhadnouti, zvláště pokud se týče spisů, jež neodbírají se hromadně. Jakýsi úsudek o ní lze si však učiniti z počtu odběratelstva spisů periodických. Bylyť odbírány časopisy a spisy tyto: „Zlatá bible“ (10 exempl.), „Doréova bible“ (27), „Časopis katol. duch.“ (76), „Pastýř duchovní“ (30), „Vlasť“ (46), „Hlídka lit.“ (29), „Cyrill“ (9), „Method“ (10), „Obrana víry“ (22), „Vychovatel“ (33), Ottův „Slovník naučný“ (23), „Osvěta“ (20), „Athenaeum“ (5), „Zl. Praha“ (8), „Světozor“ (5), „Květy“ (3), „Libuše“ (34), „Laciná knihovna národní (16) a j.

Dobré čtení zamýšlíme mezi lidem rozšiřovati tím způsobem, že zakoupíme každoročně větší počet výtisků vhodného pro lid spisu, jež mezi lid rozdáme. Letos obdarovali jsme knihami pražskou jednotu katolických tovaryšů.

Na konec ještě připomenouti dlužno, že každoročně odvádí se ze semináře značná summa peněz k účelům náboženským, vlasteneckým a dobročinným. Letošního roku věnováno bylo 160 zl. na chrám sv. Víta, 100 zl. na votivní obraz ve chrámě karlínském, 100 zl. Ústřední matici školské, 200 zl. na jubilejní dar sv. Otci, na zakoupení kláštera sv. Anežky 14 zl., na ochranovnu opuštěné mládeže 10 zl., na vydávání „Čecha“ 5 zl. a j., úhrnem asi 600 zl.

„Máj,“ klub českých belletristů. Nový výbor ustavil se takto: místopř. *A. E. Mužík*, jedn. *Ant. Klose*, pokl. *M. A. Šimáček*, zapis. *Al. Škampa*; revis. účtů: *Jan Antoš*, *Fr. X. Svoboda*. Přijat návrh předs. *I. Hermanna*, by spolek rozšířen byl na spisovatele a spisovatelky belletristické všech věků (dřívo nejméně 35. roků).

Umělecká beseda. 21. d. zvolen jednohlasně (36 přítomných členů) *Sv. Čech* předsedou, *Jar. Vrchlický* náměstkem předsedy, *J. Jakubec*, *Ed. Jelínek*, *Ant. Klose*, *Fr. Krapil* do výboru, *Fr. X. Svoboda* jednatelem, *Dr. Z. Winter*, *Ilja Georgov*, *Bohd. Kaminský*, *Ant. Klášterský*, *Al. Škampa* náhradníky, *Fr. X. Svoboda*, *Ant. Klose* zástupci literarního odboru ve správním výboru. — 13. kv. předn. *E. Jelínek* o některých novinkách slovanských, *J. Vrchlický* o některých novinkách francouzských.

Jednota filosofická. 21. d. předn. *Dr. J. Zubatý* o hlavních zásadách budhismu a o poměru jeho k brahmanismu.

II. Smíšené.

Sbornik slovanské poesie v překladech vydá Julius Hart v Uhrách.

Matica Hrvaška udělila podporu františkánu fra Dobroslavu Božići na vydání prvého svazku národního periodického spisu „Novi prijatelj Bosni.“

Michelangelo předvádí se v pařížském divadle „Eden“ jakožto postava balletní!

Do starořečtiny přeloženo nedávno idyllické epos Goethovo „Herrmann u. Dorothea.“ Rozumí se samo sebou, že v Němcích mají z toho nemalou kratochvíli.

„Zpívá (tluče) slavík za jarních dnů?“ stalo se (dle „Magaz.“ 20. sl.) v Němcích spornou otázkou, která vzbuzena příslušnou výtkou učiněnou *Heinemu*, an obraz onen byl básníkovi obyčejným. Uvésti to lze za připomínku mnohému slavíku našeho písemnictví.

III. Rozpravy literarní v časopisech.

Bartoš, Příspěvky ku praktické poetice (Hl. l. 7.).
Černý, O dramatické činnosti Fr. L. Čelakovského (Č. Th. 10.).
Holeček, A. N. Majkov (N. l. 132.).
Hrubý J., Ruská literatura r. 1887. (Osv. 6.).
Jandl, Ze školské hygieny (Pos. z B. 22.).
Jílek, Jak zjednávati škole přichylnosť občanstva (Č. šk. 16.).
Klika, G. A. Lindner o výchově a učbě (Uč. nov. 25.).
Kuffner, Grévy a Carnot (Osv. 6.).
Lipovský, Lord Byron (L. l. 13.).
Mattuška, Bedřich Peška (Uč. l. 20.).
Novomlýnský a Vrba, Pseudonymy českých spisovatelů (L. l. 13.).
Šnajdauf, K thematu o kritice (N. l. 136.).
Špíra, Slovanské vědomí u Čechů, dle Perwolfa (Vesna 11.).
Teige, Ku jubileu V. V. Tomka (Čech 124.).
Vogüé-Vepřek, L. N. Tolstoj (L. l. 13.).
Vrchlický, Listy o nejnovější poesii francouzské (Ned. l. 27/5).
— Záhadná poesie. Luigi Capuana (Ned. l. 22/4).
Winter, Blázni (Kv. 6.).
— V pražských ulicích za starodávna (Osv. 6.).
Františka Stránecká (Obz. 11.).
Národní divadlo (Čas 12.).
Slovanská západní otázka (Čas 11.).
Sto let Komedie francouzské (Č. Th. 10.).
Školní proudy r. 1848. (Pos. z B. 21.).
Tomáš Vorbes (Pos. z B. 20.).
Załęski, O masonii w Polsce (Przegl. powsz. 6.).
Alberti, Technik d. mod. romans (Nat.-Ztg. 223.).
Baumgartner, Das altnordische sonnenlied (St. a. Mar.-Laach 4.).
— Henrik Ibsen (St. a. Mar.-Laach 5.).
Harden, Die wahrheit auf der bühne (Kunstw. 15.).
Henckel, Wssewolod Garschin (Magaz. 21.).
Kreiten, Dahns neueste erzählungen (St. a. Mar.-Laach 3.).
Lipps, Psychologie d. komik (Philos. Monatsh. 7.).
Penn, Fr. Prešern u. Anastasius Grün (Mag. 24.).
Schasler, Die historische wahrheit dramatischer charaktere (Dramaturg. bl. 16.).
Siller, Ein blick in den amerikanischen dichterwald (Magaz. 21.).
Sosnosky, Realismus und pseudorealismus (Bl. f. litt. unterh. 16.).
Heilung des pessimismus in leben und litteratur (D. Univ.-Ztg. 6.).
Dauriac, Pessimisme et pessimistes (La critique filos. 1.).
Perez, L'art chez l'enfant (Rev. philos. 2.).
Munro, Lady Macbeth. A psychological sketsch (Journ. of spec. philos. 1.).
Pietrobono, La teoria dell' amore in Dante Alighieri (Riv. ital. di filos. 1.).

IV. Díla posouzená.

Bartoš, Naše děti (Macháč: Kom. 25.; Horský: Uč. nov. 25.; Č.: Hl. l. 7.).
— Národní písně moravské (-x-: Uč. l. 24.).
Bílý, Čelakovského Růže stolistá (-ík: L. l. 13.).
Čech, Několik povídek (Č.: L. l. 13.).
— Pravý výlet p. Broučka do měsíce (Čas 11.).
— Jitřní písně (Š.: Ruch 15.).
Dlouhý V., Zahrada školy národní (Pivoda: Kom. 23.).
Dostál, Dějepisné povídky (Vykoukal: H. n. 131.).
Havelka, Sebrané básně a vlastní životopis (Obz. 11.).
Herrmann, Švanda dudák (Vrba: L. l. 13.).
Hrnčíř, Dětský hlahol. Národní hádanky (Jandl: Pos. z B. 22.).
Jelínek, Dámy starších salonů polských (Tichý: L. l. 12.).
— Ukrajinské dumy (Šolc: Hl. l. 7.).
Jirásek, Skály (Tichý: L. l. 12.).
Klar, Vypuklá mapa (Bronec: Hl. l. 7.).
Kubín, Cestopis do Egypta a Palestiny (P. Method: Hl. l. 7.).
Lindner, Paedagogika (Kapras: L. l. 12.; H. n. 135.; F. X. P.: Hl. l. 7.).
Mokrý, Dumy a legendy (Vítězný: L. l. 12.).
Navrátil, Básně a nápisy Lva XIII. (Procházka: Obz. 10.).
Ostrovský-Durdík, Les (J. V.: H. n. 23/5).
Podlipská, Legenda o praotci Čechu (Pražský: L. l. 12.).
Procházka, Na úrodné půdě (Zákrejs: Osv. 6.).
— Různé zvuky (Zákrejs: Osv. 6.).
— Česká Magdalena (Vykoukal: Osv. 6.).
— Latinská babička (Vykoukal: Osv. 6.).
— Rodinná sláva (Vykoukal: Osv. 6.).
Prusík, Bibliotheka mládeže studující. Č. 1. (-ý.: Č. šk. 17.).
Sládek, Sluncem a stínem (Zákrejs: Osv. 6.).
Smetana a Zelený, Malý čtenář (Horňanský: Hl. l. 7.).
Srbený, Podstata ústavnosti a pravidla sněmování v Rakousku (Jandl: Pos. z B. 24.).
Svoboda, Povídky (Vykoukal: H. n. 131.).
Šimáček, Romanová knihovna „Světozora" (Tichý: L. l. 13.).
— Bez boje (Hl. l. 7. sl.).
Škampa, Malá křídla (Čermák: N. l. 136.).
Škultéty, Pamiatka Dra. J. Hurbana (Marek: L. l. 13.).
Špaček, Besedy mládeže. 240. (Pivoda: Kom. 23.).
Schulz, Šlechtické novelly (Vítězný: L. l. 13.).
— Dvorské panstvo (Vykoukal: Osv. 6.).
Tolstoj, Anna Karenina (Hl. l. 7. sl.).
Urbánek, Ústřední knihovna pro mládež. Sv. 5.—10. (Beňýšek: Pos. z B. 20.).
Votruba, Navedení ku krasopisu obchodnímu (St.: Uč. nov. 25.).
Vrchlický, Dědictví Tantalovo (Č.: L. l. 13.).
Weinfurt, Nová knihovna pro mládež. 73. (Pivoda: Kom. 23.).
Zeyer, Čechův příchod (Zákrejs: Osv. 6.).
Kalendář učitelstva českoslov. (J. P.: Kom. 26.).
Literarní produkce r. 1887. vůbec a spisy pro lid vhodné zvláště (J. Č.: Hl. l. 7.).

V. Knihopisné.

Bruchmann, Psychologische studien zur sprachgeschichte. Lpz.
Döllinger, Akademische vorträge. Nördlg.
Kirchbach, Was kann die dichtung für die moderne welt bedeuten. Berl.
Pfau, Kunst und kritik. Stuttg.
Jeanrey-Félix, Nouvelle histoire de la littérature française pendant la restauration. Par.
Colton, Shakespeare and the bible. N. Y.

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník V. 1888. Číslo 8.

Příspěvky ku praktické poetice.

Podává *Fr. Bartoš.*

III.

Turecká nevěsta.

Ten prešpurský mýtný
na roh stolu sedí,
sedí on si, sedí,
ven okénkem hledí.

„Prachyli to stojá,
či labutě leťá,
nebo Turci jedú
pro cerušku moju?

Prachy to nestojá,
labutě neleťá,
než to Turci jedú
pro cerušku moju!“

Dojeli, prijeli
první polajtári:
„Stroj sa, dívča, stroj sa,
mosíš íti s nami!“

„Počkajte, postojte,
první polajtári,
až sa já odprosím
otcovi, materi!

Tatíčku, matičko,
pěkně Vám děkuju
za dobré chování,
za zlé vydávání.“

Dojeli, prijeli
druzí polajtári:
„Stroj sa, dívča, stroj sa,
mosíš íti s nami!“

„Počkajte, postojte,
druzí polajtári,
až sa já odprosím
svej sestre, bratrovi!“

Dojeli, prijeli
trecí polajtári:
„Stroj sa, dívča, stroj sa,
mosíš íti s nami!“

„Počkajte, postojte,
trecí polajtári,
až sa já napiju
tej dunajskej vody!“

„Nebudeš ty píjat
tu dunajskú vodu,
než ty budeš píjat
ze zlatých pohárů!“

„Nejsem já učená
ze zlatých pohárů,
ale sem učená
prilehňa k Dunaju!“

K brehu si prilehla,
do Dunaja padla:
„Moje bílé ruky,
brehu sa chytajte,
moje bílé vlasy,
po vodě plyvajte!

Než bych já ríkala
Turkyni mamičko,
vezmi mia, uchyť mia,
dunajská vodičko!

Než bych já měla mět
turecké družičky,
radši mia tu jezte,
dunajské rybičky!

Na prostred Dunaja
kaplu staviat dajte,
kdo půjde, pojede,
každý si zpomene:
Tu leží ceruška
mýtného z Prešpurka.“

Moravská.

Látka naší písně, v lidové poesii moravské a slovenské velmi oblíbená, spracována jest v několika různých variantech. Obsah všech těchto ballad z doby válek tureckých celkem je stejný. Otec zadá svou dceru »Turku pohanovi«: dcera se podrobí vůli otcově, odchází se svým ženichem nebo jeho poselstvem do země turecké, ale cestou volí raději smrť v bystrém Dunaji, než by se zasnoubila s Turkem pohanem. Původ a příčina neblahého tohoto sňatku v každé písni jinak se líčí. Tak v Sušilově sbírce na str. 144. otec v zajetí těžce strádající sám svou dceru Turku tryzniteli nabízí výkupným za sebe:

Seděl jeden vězeň
sedumdesát neděl,
a tak těžko seděl,
až tam ošedivěl.
Sám sobě rozmlúval,
kdo by ho vyjednal,
že by mu dceru dal,
svú dceru Barboru,
polovicu dvoru.
Žádný ho neslyšel,
edem to pachole,
co poklúzá koně.
Pachole nemeškalo,
Turkům povídalo:
Slyšte, milí páni,
co náš vězeň praví:
kdo by ho vyjednal,
že by mu dceru dal,
dcerušku Barboru,
polovicu dvoru.
Turci nemeškali,
vězňa vyručali.
Přišel vězeň domů,
sednul si ke stolu,
svěsil hlavu dolů atd.

Jinde (na str. 147.) Turci na otci vězni požádají dcery náhradou za jeho propuštění:

Ten fraštacký mýtník
sedí ve vězení,
sedí ve vězení
v Červeném kameni.
Mýtníčku fraštacký,
či jsi ešče živý?
Živý jsem já živý,
a na poly shnilý.
Moje bílé tělo
všecko očerňalo,
moje bystré oči
pískem zapadnuly.
Mýtníčku, mýtníčku,
máš ty jednu dceru;
až nám ty ju slíbíš,
ty sa vyslobodíš.
A keď přišel domů,
sednul na stoličku,
sednul na stoličku,
zalomil hlavičku atd.

Dle variantu na str. 146. vlastní otec svou dceru prodal Turkovi:

Ten hodonský mýtný
na roh stola sedí,
na roh stola sedí,
do cedulky hledí.
Přichodila k němu
jeho dcerka milá:
Tatínku můj milý,
hlavali vás bolí?
Hlava mia nebolí,
ale život celý,
že jsem tebe prodal
Turku pohanovi.

Nebo konečně Turek sám, dověděv se o sličné Verunce, přijde si pro ni (str. 146.).

Ani způsob, jak se dcera vypravuje z domu otcovského, není všude stejně líčen. V jednom variantě dcera otcovi zpočátku odporuje:

A já bych zaň nešla,
radši bych umřela.

nebo:

Turka si nevezmu,
radši hlavu strhnu (str. 145.).

V jiném staví se umrlou (str. 146.) nebo radí otci, aby dal Turku místo n[illegible] dívku služebnou (str. 147.) — vše to na nemalou ujmu účinu básnického.

V každém z těchto Sušilových text[illegible] najdeme jednotlivosti vysoce poetické ale žádný z nich nepodává nám tušín[illegible] původního znění neporušeného, jak u[illegible] patrno z hojných těch variantů ku každ[illegible]

takměř strofě pod čarou přidaných. Vezmouce tyto varianty na pomoc a vynechávajíc, co k celku nepatří, anoť má na sobě patrné znaky pozdějších přívěsků, nebylo by nesnadno rekonstruovati původní text, jenž by měl do sebe všecky přednosti a půvaby vynikající ballady lidové.

Text výše položený, jehož rozbor tuto podati hodlám, zaznamenal jsem v Lanžotě. Je to spracování této balladické látky samostatné, stručnější a úsečnější všech ostatních.

Jako v žádné pravé balladě tak ani v této naší vnější děj není vlastním předmětem básně; tenť zcela nepatrný a nemá do sebe nic neobyčejného, až tak zajímavého. Děj vnější je toliko prostředkem k dolíčení citův a vášní, jež víří v nitru lidském a konečného výsledního stavu čili nálady, která se z nich v mysli lidské usazuje. Proto naši lidoví pěvci na vnější děj poměrně málo vynakládají, proto si hledí co největší stručnosti a úsečnosti, formy více dramatické nežli epické, za to tím více niterní děj psychologicky prohlubujíce. A to se i pěvci naší ballady výtečně podařilo.

Proč tu tak sedí zamyšlen a zadumán ten prešpurský mýtný? Koho vyhlédá okénkem své mýtnice? Vyhlédá hosti nevítané! Zadaltě dcerušku svoji Turku pohanovi, nastal den smluvený, kterého si ženich pro svou nevěstu poslati má. Jaké to city vrou v duši otcově! Svědomí se v něm probudilo, úzkostlivě očekává poselstva tureckého. Z dálky na silnici zdvihá se prach sloupem. Pro Bůh, snad to nejsou oni? Snad to obyčejný na silnici oblak prachový, snad to stádo labutí? Marný sebeklam! Není to prach větrem vzbouřený, nejsou to labutě, co v dálce vidí. Oni jsou to sami, jichž příchodu se hrozí, Turci to skutečně jedou pro dcerušku jeho.[1])

Přijede poselstvo ženichovo pro zaslíbenou nevěstu[1]) Ale sotva vyřídili vzkázání ženichovo, již je tu poselstvo druhé, a hned za ním třetí. Turek nemůže se dočkati své milé nevěsty, zahořel k ní láskou upřímnou, jest bohat a chystá jí bydlo nejblaženější. Náš text se toho jenom dotýká jako mimochodem: »Nebudeš ty píjat tu dunajskú vodu, než ty budeš píjat ze zlatých pohárů«; texty Sušilovy se o tom rozepisují zevrubně, líčíce nádhernými barvami obraz skvostného bydla, jež kyne naší dívce na dvoře tureckého pána. Jaký to boj bojovala by tu hrdinka novověké básně umělé! U naší dívky takový boj není možný. Naše dívka jest dcerou chudobného mýtníka, ženich její vroucně ji miluje a jsa nesmírně bohat, může jí připraviti život nejblaženější. Ale naše dívka jest křesťankou, a ženich její — Turkem pohanem. Tu není žádného uvažování; věčného blaha za blaho pozemské křesťanka obětovati nesmí; tu bylo naší dívce snadno a bez boje voliti. Než naše dívka jest také dcerou, a to dcerou, jaká býti má, dcerou svého otce poslušnou. Ale vůle otcova je na sporu se zákonem vyšším, zákonem božím. Ani tu tedy naše dívka křesťanská nemůže býti na váhách. Zprostiti svého otce závazku káže jí povinnosť dětinná; to učiní vydávajíc se na cestu s třetím poselstvím. Ale vyšší povinnosť jí káže nevzdávati se nectně své víry a věčné spásy za krátké blaho vezdejší. Co tu zbývá naší hrdince nežli zasnoubiti se bystrému Dunaji? Kdož by tu nepřál ubohé trpitelce, aby se poslední její vůle vyplnila, aby kaplička uprostřed Dunaje hlásala její vítězství, a kdo by si, jda nebo jeda mimo tu kapličku rád nevzpomněl: »Tu leží ceruška mýtného

[1]) Toť vlastní význam slovanské antithesy: jí se plasticky vyjadřuje proces psychologický; neníť to pouhá ozdůbka básnická!

[1]) „Polajtári" z něm. vorreiter = přední jízda, poselstvo na koních.

z Prešpurka.« hodná dívka, šlechetná duše, pravá hrdinka?!

Co se týká vnější formy, naše píseň jest typickým vzorem dokonalé ballady lidové, aniž tu třeba opakovati, co jsme už dříve pověděli. Vytknouti toliko sluší, že ve sloze 13. slovy: »K brehu si prilehla, do Dunaja padla.« vyjádřen jest nejprve děj sumárně, kterýž potom se specialisuje. Dívka, dcera to mýtného z Prešpurka, pokročic jen několik kroků, jest už u Dunaje. Jako lid venkovský ze studánek a potoků pijává přilehna k vodě, tak činívala i naše dívka u Dunaje. Ale nyní přilehnuvši, chytne se rukama břehu a pustí se pak do vody.

Zvláště si všimnouti jest, jak šetrně se hodná dcera dotýká skutku otcova, který jest příčinou její záhuby: »Tatíčku, matičko, pěkně Vám děkuju za dobré chování, za zlé vydávání.«

Jungmannova aesthetika scholastická.

Píše *P. J. Vychodil.*

Mnoho obtíží působí aesthetikům pojem směšna a vůbec všeho, co s ním souvisí: komiky, humoru atd. Spisovatel podav některé výměry z dějin pojmu toho, vrací se co do podstaty k výměru *Aristotelovu* a vymezuje směšno jakožto zjev, hřešící nějak proti zákonům rozumu, nepůsobící však při tom bolesti, bázně ani ošklivosti. V tom výměru Aristotelově pohřešoval dříve znaku náhlosti, překvapení; nyní od požadavku toho upouští, neklada ho býti podstatným ku směšnosti, nýbrž nahodilým.

Záliba, kterou směšné zjevy působí — ač zákony rozumu nějak urážejí! —, vysvětluje se, a to hlavně pro tuto okolnosť, oblevou a požitkem, jehož poskytují části smyslové, ba přímo stravivé, vegetativní;[1]) požitku čistě duchového, totiž z okamžitého poznání oné nejapnosti a z toho pocitu duševné dokonalosti, spisovatel zcela nevylučuje.

Komickou ve vlastním smyslu, v užším nežli »směšno« vůbec, zove spisovatel líceň samu, která předmět jeví směšným, ač sám o sobě směšnosti zvláště nevyniká. Jméno to pak přenáší se na předmět sám. Komika tedy dovede předměty nízké, špatné, ale i vznešené a dobré projeviti směšnými; tuto úlohu má na př. parodie.

Humor má mezi aesthetiky velké velebitele, ale i četné kárce; potřebí však pokaždé napřed přesvědčiti se, co kdo humorem rozumí, abychom jemu nekřivdili, přisuzujíce výroky jeho obecnému pojmu »humoru,« jenž jemu znamená něco zcela jiného. Obecný pojem zajisté nevyniká nad pojem směšnosti; ta pak sama o sobě není krásnou. Velebitelé však humoru spatřují v něm vrchol zdravého názoru světového, vymezujíce jej ovšem dle toho: často pak vyskytují se zjevy básnické, jež oboje míchajíce frivolnosť a nestoudnosť vydávají za onu povznešenosť pravého humoristy nad předsudky a slabosti lidské; naše české plody literarní, nazývané humoristickými, velkou většinou náležejí k tomu druhu.

Tím naskýtá se přechod k příjemnosti ve vlastním smyslu, to jest smyslové. Jestiť ona pak vlastnosť

[1]) Themata o smíchu, směšnosti atd. také skutečně zmocnila se moderní fysiologie a zdá se, že právem, ač záhada dosud ani dosť málo uspokojivě rozřešena není.

věcí, jížto jsou schopny státi se smyslové poznávavosti předmětem činnosti. Zrak a sluch jsou po přednosti smysly, jejichž počitky mají důležitosť také ve vědě o kráse. Důvod toho vidí spisovatel v nadsmyslové povaze krásy a v tom, že ostatní tři smyslové takořka pouze vegetativním účelům slouží a s nimi úzce jsou spojeni. Nad to však také proto neužívá umění prostředků náležejících oněm třem smyslům, poněvadž jich užívati nemůže: malíř může jen tvar květiny znázorniti, nikoli zjednati též požitek vůně atd. Ostatně tím snad jen zachráněna pravá krása od zneuctění nízkých vášní, jež pochybené směry v umění beztoho již buditi se snaží oplzlými líčeněmi a kresbami.

Řada theoretických základních pojmův aesthetických je tím ukončena. Spisovatel apologeticky obrací se nyní k jiným výměrům krásy, od svého odchylným; na dráze té třeba ho následovati nejen z důvodu dějepisného, nýbrž i čistě filosofického, abychom k jeho vlastním naukám kriticky blížeji přihlédli, čehož dosud jsme se zdrželi, podávajíce — až na některé mimotné poznámky — jen věrně nauky jeho.

Že v theoretických pojmech aesthetických není přílišné shody, nikdo nepopírá. Přední zástupcové aesthetiky ovšem mají svoje směry a důvody k nim, jež ve svých dílech obšírně vykládají. Hůře působí na aesthetickou stránku vzdělání povšechného nedostatek jednoty, ano velká různosť v dílech širšímu obecenstvu určených a přístupných, ve kterých se nejběžnější pojmy a pomysly aesthetické stanoví; u nás především každý právem tu pomyslí na aesthetické vzdělávání ve vyšších školách, pro něž není pražádného jednotného měřítka ani pravidla. V psychologii školské, která sice není základem aesthetického vzdělání v praxi, nýbrž teprve na konci gymnasijních studií se předkládá, ale přece dodatkem nabyté vědomosti sceluje a upevňuje, pěstuje se po výtce soustava *Herbartova;* v aesthetice praktické po ní není ani stopy, ač toho směru knihy *Durdíkovy* dosti jsou rozšířeny: patrně schematismus ten není ještě uveden ve spojení dosti živé se skutečným uměním. V praxi tedy panují jiné směry, vzaté ovšem ze soustav německých,[1]) které úzce přimkly se k umění antickému a německému neb jen německému; u nás velice plodnými se nestaly, jak vůbec známo. Uvésti tedy znova na paměť nauky ctihodnou starobylostí vyznamenané a souhlasem mnoha století přijaté, přispůsobené a prohloubené dle skutečného vývoje uměleckého jest zajisté již pro jednotu velmi záslužno, zvláště když věcně filosoficky naproti ostatním naukám nejlépe obstojí, byť i v jednotlivostech snad bylo tu a tam potřebí opravy.

Hlavní snahou spisovatelovou jest, jak častěji řečeno, obhájiti nadsmyslový ráz krásy. Jest mu tedy především obrátiti se proti aesthetikám sensualistickým (*Addison, Burke, Lemcke* a j.) a darwinistické (*Berg* a j.), kteráž i u nás počala se šířiti. Dále však obrací se i proti zástupcům nauky, která vymezuje krásu jakožto předmět požitku rozumového i smyslového neb jen rozumového. Zde již ocituje se spisovatel v odporu s většinou aesthetikův i svého idealně křesťanského směru. Věty, kteréž obojí stranu dělí, jsou asi tyto:[2]) Krása není pouze duchová, jak *J.* učí, nýbrž duchová i smyslová vlastnosť věcí[3])

[1]) Vytýkáno článku tomuto rovněž, že vypisuje „německou aesthetiku"; ale v díle Jungmannově jest asi tolik „německého," kolik „slovanského" je v našich dílech filosofických.

[2]) Vytčeny jsou ve kritice spisu Jungmannova, kterou podal *G. Gietmann* S. J. ve „Stimmen aus Maria-Laach" (seš. 1., 2., 3., r. 1888.).

[3]) t. j. pro nás lidi, bytosti podstatně a pří-

zároveň — toť základní různosť, která celou soustavu poněkud ovšem již mění. S tím tedy dále souvisejí věty: krása není ve přímém vztahu k vůli a žádosti, nýbrž jen nepřímo a dodatkem, přímo však k mohutnosti poznávací; niterná ona dobrota tedy, která dle *J.* jest totéž, co krása, pokud jest rozumnému duchu předmětem požitku, nesmí pojímána býti jakožto dobrota, pokud jest předmětem vůle, nýbrž jakožto dokonalosť vůbec: pokud tato jasně jest poznána, neb ještě lépe, nazírána, jest to krása; smyslová časť naše, počínáli sobě jaksi obdobně s rozumem, má velký podíl ve krásném požitku, jsouc však povždy podřaděna rozumu. V čem dokonalosť ta záleží, bylo tehda řečeno: jest to jakási shoda s rozumným duchem nazírajícím, jejížto prvky jsou: celistvosť, určitosť, řád, úměrnosť, jasnosť.

rozeně z těla a z duše složené; ne tak pro bytosti pouze duchové. Nauka *J.* má, jak viděti, velkou přednosť methodologickou: jediný výměr krásy stanoviti pro všechny říše bytostí — a to jest tuším příčinou, proč ji přese vše obtíže provésti usiluje. Protivná nauka nutně rozeznává — mimo naprostou krásu boží — ve vztažité kráse tré stupňů: čistě duchovou v andělích, duchově smyslovou ve člověku, smyslovou v bytostech přírodních.

To jsou asi různosti v základních pojmech, v nichž tuším třeba přidati se ku straně Jungmannovi protivné; filosofických důvodů, jimiž se tu bojuje, pomíjím, poněvadž dostačí pohled na skutečný vývoj umění, za pravé umění vůbec uznaného, kteréhož *J.* nedosti sobě všímá. Proto také rozhodně nedostatečným třeba nazvati to, co praví o tragice a komice; nesprávně asi vylučuje vznešenosť a líbeznosť z oboru krásy.[1]) Vůbec pak opětovati třeba, že spekulace aprioristická, v tomto díle provedená, zavinila mnohý výrok, jehožto živému umění přijati nelze; oprávněná polemika proti sensualismu v aesthetice zavedla někdy příliš daleko. Ale těchto nedostatků jest proti přednostem díla poměrně velmi málo; pokud působí na aesthetický soud o skutečném umění, ozřejmí z dílu druhého, který jest užitím povšechných zásad v prvém díle stanovených.

[1]) Z počátku uvedeno zde také, že *J.* zavrhuje slovo „krásno" za „krásu," ano prý krásno znamená jen krásné věci; avšak jistě lze slova toho užiti za „krásu," pokud se v jistém případě jeví, tedy v umění vůbec.

Posudky.

Almanah bohoslovců slovanských v Rakousku. Na památku kněžských druhotin sv. Otce Lva XIII. a blahořečení J. Kl. M. Dvořáka. Redaktor *Ig. Sedláček.* V Brně. 1888. Str. 261.

Místo časopisu »Museum« vydali slovanští posluchači bohosloví v Rakousku skvostně vypravený almanah k oslavě památných dvou příležitostí. Obsahuje tyto příspěvky jejich (* značí báseň): *J. Stecinger* z Prahy: *»K 50letému jubileu sv. Otce Lva XIII.« *Fr. Kyzlink* z Brna: »Proč doporučuje sv. Otec studium křesťanské filosofie.« *Aug. Kubes* z Brna: »Na východ!« *V. Hons* z Budějovic: Proticírkevní boj v Prusku.« *J. Jirsa:* *»Co šeptá větřík;« *»Sv. Eulalie.« *Ant. Kříž:* *»Ante portas.« *J. P. Šlechta* z Litoměřic: *»Jak volně, vítězně ten prapor vlaje!« *J. St. Pavlík* z Olomouce: *»Novic.« *A. Seibert* z Hradce Králové: *»Znělky.« *Fr. Ruber* z Brna: »Mohouli pohané býti spaseni.« *L. Kulhánek* z Prahy: »Nevěra plodí anarchismus.« *W. Janislawski* z Krakova: »Leon XIII. w obec nauki i cywilizacyi.« *Al. Pechník* z Tarnova: »Papież i Polska.« *P. Rawski* z Přemyšlu: »Bóg jako pierwszy motor nieruchomy.« *** ze Lvova: »Różnice dogmatyczne katolików i szyzmatików.« *Sbor Djaka Franjevaca*

Bosanskih: *»U proslavu misnog zlatnog pira svetog Otca, pape Lava XIII.« *J. Carić* ze Zadru: »Grčko-slavenske i latinsko-slavenske (glagoljačke) liturgične knjige o papinoj vlasti.« *Jozo Boglić* ze Zadru: »Bogomili u Dalmacii.« *A. Sokolović* ze Zadru: »Dobrotvornosti Rimskih Papa prama katolickoj Boki.« *Sbor redovničke mladeži bosanske:* »Osnutak i sadanje stanje bosanske redodržave.« *D. Pavlović* z Djakova: »Josip Juraj Strossmayer.« *A. Anet* z Djakova: *»Na majčinu grobu;« *»Lastavice.« *I. N. Jemeršić* ze Záhřebu: *»Lišće pada;« »Na badnjak.« *Frano Ivanišević* ze Spletu: »Večernja Molitva.« *Juro Krbavac* z Djakova: »Iz ,uspomena'.« *Ant. Medved* z Mariboru: *»Nj. svetosti sv. očetu Levu XIII. (o zlati maši 31. Decembra 1887).« *Borodin* z Gorice: *»Naš dar sv. Očetu-zlatomašniku.« *Ant. Medved* z Mariboru: »Kaj je almanach?«

Prosaické články až na skrovničké výjimky náleží do různých odvětví vědy bohoslovné, zvláště do dějin církevních.[1]) Themata prací českých jsou u nás většinou sice běžná, ale proto přehledné články ty ceny nepozbývají, podávajíce jistá data pěkným slohem; na vrub toho bujarého slohu snad třeba počítati též některé polemické upřílišenosti.

Články mimočeské však zdají se mi jeviti více hloubky, více studia, více sečtělosti; jsou takto sice kompilacemi,[2]) ale kompilacemi zdařilými a cennými, obsahujíce mnoho věcné látky.

Básně jsou rázu příležitostného i povšechného; mezi těmito jest delší výpravná báseň »Novic,« jehožto duševní boj líčí. Šířeji o této části nebudiž mluveno, poněvadž by tu a tam snad mohla býti vyslovena naděje, která — dle dosavadní zkušenosti — by asi jen zklamala... Vůbec na čtenáře a posuzovatele, který nechce jenom a stále vychvalovati, lichotiti a pochlebovati, literarní publikace našich kandidatů kněžství, poměrně dosti často a se chvalným úspěchem se objevující, působí tuším více bolně než radostně — sit venia! Proč? Práce almanachové zajisté nejsou na to, aby vyplňovaly činnosť literarní; jsou to lahůdky, jichžto si ve svátek lze dopřáti, aby do pracné činnosti všedního dne zbyla vzpomínka a pobídka. Ale tuto ze jmen, ve která kdysi kladou se nejlepší naděje, kolik se jich ještě později objevuje a kolik jich zapadá beze stopy — —?

Uspořádání jest pečlivé; snad mohly příspěvky jinoslovanské býti předesílány — již z pouhé galantnosti, ač nejsouli tu vinny příčiny tiskové. *R.*

[1]) Pěkný článek (s nadpisem zcela nevhodným „Na východ!") *Fr. Aug. Kubesa* obsahuje zajímavé zprávy o missionářských snahách kapucínů na Rusi za předešlých století.

[2]) Článek *Pawła Rawskiego* rozsahem i látkou pozoruhodný zvláště k tomu úsudku vybízí. Co do důkaznosti sousudku „ex motu" ušla mu však poslední nesnáz, již důkaz působí, v čemž dosavadní důkaz potřebuje prohloubení asi v tom smyslu, jak jej předkládá *Isenkrahe*.

Dějiny filosofie nejnovější. Sepsal *Dr. Josef Durdík.* Část II. V Praze. 1887. Str. 225—418.

Část tato sahá od *Herbarta* až do nejnovější doby; jsou jí tedy dějiny filosofie nejnovější ukončeny. Obzor dle látky samé se poněkud rozšířil do Francie, Anglie atd., ale celkem přece jest jen úzký; mimo jiné o slovanských filosofech — byť i filosofie ta až snad na živly pseudomystické nebyla původní — nezvídáme ničeho. Ku konci zvláště pozoruhodna je stať, jejíž nadpis »Theismus« (str. 398. sll.) jest poněkud ovšem neurčitý, ve které totiž jedná se o pokusech smiřovacích vědy a zjeveného náboženství. Skupení samo není šťastné, neboť v tom oboru seřaděni směrové nejrůznější: *M. Carriere* na př. s *A. Güntherem, Kleutgenem* a *J. de Maistrem* atd. pod jedním nadpisem poněkud divně se nese. Snad souvisí to s oblíbenou snahou spisovatelovou, vylouditi z každé soustavy (mimo materialismus, jehož úhlavním jest nepřítelem) stránky co nejvlídnější vzhledem k náboženství křesťanskému; nejvíce snaha ta zřejmá jest u miláčka a mistra jeho *Herbarta,* jako kdysi pokoušel se o to u *Kanta.* Snaha ta jest marna; theologům — řekněme hned katolickým, poněvadž vlastně pouze těm tu běží o čistotu pojmů náboženských — zajisté není lhostejno, zdali který filosof blíží se křesťanství čili nic, a zajisté rádi by jej přivítali, kdyby tomu tak bylo, ale oni zároveň spíše mohou rozhodovati, zdali tomu tak jest čili nic.

Avšak bylo by tu jen opakovati, co jsem uvedl v obšírné charakteristice

prvé části tohoto díla, podané v tomto časopise r. 1886. str. 112. sll., kdežto zde chtěl jsem jen dílo s obsahem ohlásiti, odkazuje ve všem k tomu, co tam pověděno: všechny takořka výtky tam pronesené, lze učiniti také části této; hlavní z nich pak byla nekritičnosť a nedostatek literarního materialu.

Jinak co podáno v jednotlivostech jest jasné a správné; sloh jest plynný, jakož u *J. Durdíka* jsme zvykli. V názvosloví opět přibylo několik příspěvků nových, z nichžto však některých nelze schváliti; p. spis. »Kallilogie« i staré zcela nevkusné houževnatě opakuje (na př. »nikání« a j.), jiné nešťastně tvoří (na př. rododuševěda = Völkerpsychologie).

Komu tedy jde o to pouze, aby seznal různé nauky filosofické, v knize této najde vodítko lepší, nežli v přemnohých jinojazyčných; kdo však chce nabyti správného soudu o ceně a významu nauk těch, bude jako dříve poukázán na díla cizojazyčná. *P. J. Vychodil.*

Almanah českých dětinců se schematismem. K oslavě 40letého jubilea nastoupení trůnu J. V. Sepsal a sestavil *Ant. K. Víták.*

Jubilejní rok 1888.! Kdo nevidí těch hromad různých almanahů, spisů slavnostních atd.? Již nyní, tedy téměř půl roku před jubileem, můžeme se »honositi« hezkou řadou spisů k slavnosti té vydaných, a co jich ještě do 2. prosince »vyjde!« Vždyť každý nakladatel hledí využitkovati příležitosti takové, a proto nemoha najíti v čas »spisovatele,« vydá spisek třeba teprve několik dní před slavností; mnohý nakladatel neptá se po jakosti spisovatelově, nýbrž hledí stůj co stůj »slavnostní spis« vydati, ať již je napsán kýmkoliv. Jak vzácná příležitosť státi se »spisovatelem!« Jaké ceny však některé spisy takové bývají, můžeme z uvedeného posouditi.

Přítomný »Almanah,« jejž vydal nákladem svým spolek škol mateřských v Poličce, však není takovým »tuctovým« spiskem, nýbrž práce zvláštní, která, byť třeba ani jubilejního roku nebylo, zasluhovala by pozornosti nejširší!

Spisek je sestaven velmi pečlivě; je v něm, jak praví předmluva, zobrazen vývoj českých dětinců ode vzniku jich z let třicátých až po naši dobu. Úvodní báseň — proslov — napsaný *L. Grossmannovou-Brodskou,* je spisku přiměřený; pak následují stručné dějiny všech českých dětinců na 38 str. Článek ten je velmi poučný; v něm dovídáme se mimo jiné, že všech českých dětinců v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a Dolních Rakousích je 172, z nichž připadá »Ústř. Matici« 29 a klášterům 40 (!). Opatrovny jsou 73, mateřské školy 74 a 24 opatrovny spojené se školami mateřskými. Všeho pěstounstva je 327 osob, z nichž jsou 84 jeptišky a 5 pěstounů; jeptišek tedy čtvrtý díl! V Čechách není dosud v 11, na Moravě v 7 okresech žádných dětinců, ve Slezsku jsou pouze 3, všechny »Ústř. Maticí« vydržovány. Na jiném místě dočítáme se, kterak založen byl »Spolek škol mateřských a ústavů jim příbuzných v zemích v říšské radě zastoupených.« I stanovy téhož spolku jsou přidány.

Velice se p. sestavovatel zavděčil těm kterým zařizovatelům dětinců uvedením »Stanov spolku pro vydržování školy mateřské v Poličce«: zajisté, že více míst stanovy ty si zvolí.

O účelu škol mateřských a ústavů jim příbuzných poučíme se z řeči, kterou přednesl p. sestavovatel o ustavující valné hromadě spolku dne 22. srpna 1887. v Poličce. Bohatý seznam spisův a pomůcek pro pěstounky, vychovatele a p., poslouží tomu, kdo chce se poučiti v každém vzhledě o vychování, opatrování a j. dítek a hledá spisův o tom pojednávajících. Ze seznamu toho dovídáme se též, že se vydává pro mládež 13, píšeme třináct českých časopisů.

Ke konci spisu přidán velmi pečlivě sestavený schematismus veškerých českých dětinců v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a Dolních Rakousích se seznamem jmen míst a osob. U každého ústavu jsou uvedena tato data: Jméno, doba založení, kdo ústav vydržuje, počet oddělení a dítek, platíli se školné a výše jeho, nebo se udílí opatrování zdarma, jsouli místnosti vlastní nebo najaty, jméno správce vzt. správkyně, pěstounky, opatrovnice a výše služného. Pokud ty které dětince známe, jsou data všechna správna; vždyť p. sestavovatel uveřejňuje stále seznam a každý doplněk i změnu v »Pěstounu,« jehož je redaktorem, a mimo to poslány

byly všem okresním dozorcům školním dotazné archy k vyplnění; proto jsou data správna!

Jest tedy obsah »Almanahu« velmi bohatý a pestrý, a doufáme, že přispěje k šíření a zřizování opatroven, kde jich ještě není. Cena 50 kr., úpravy velmi slušné, kapesní formát, 135 stran, se zdařilou podobiznou Jeho Veličenstva, je velice mírna. Doporučujeme »Almanah« všem přátelům našich »maličkých.«

Výraz »dětinec« znamená vůbec ústav pro dítky školou ještě nepovinné, a opatrovna, mateřská školka, jesličky a pod. jsou tudíž druhy dětince, jak jsme ze čtení spisku teprve vyrozuměli.

Jan Horňanský.

J. Vrchlický: **Čarovná zahrada.** „Kabinetní knihovny" svazek XXXII. V Praze. 1888.

K poslední básnické sbírce Vrchlického »Dědictví Tantalovo« »Čarovná zahrada« přímo se pojí. V oné, a sice v díle posledním, láska vyhlášena za ono kouzlo, které přece jen tuto zemi mění v Eden a prokletý svět vykupuje. Ovšem jen láska k ženě! A tuto lásku v nejrůznějších variacích, vynakládaje veškerou bohatosť obrazův a největší rozmanitosť rythmu, věren zásadě, že »jen silou obrazů, jen rythmu vlnou« básník nad ostatní jest větší, Vrchlický velebí.

> Ať v prázdnu visí svět, či bůh jej drží,
> nám jedno jest, v té jeho smavé strži
> my našli démant, který ohněm plane,
> nechť hvězdy zhasnou, na něm se zas vznítí.
> Toť láska jest! Bláh, kdo si v duši chytí
> to světlo z duh a rosy zorou stkané (str. 144.).

Tak čteme v jediné reflexivní básni této sbírky: »Procházce po bouři«; neboť básně ostatní náležejí buď v obor lyriky citové, jako »Serenady,« kde zvláště s mnohými pěknými básněmi se potkáváme, nebo mají ráz více epický, jako díl druhý: »Idylky,« nebo jsou to básnické charakteristiky, jako »Dívčí profily,« kde

> žen krásných visiony
> mé duše zrcadlem táhnou
> a jako harfy tony
> až do srdce mi sáhnou (str. 91.),

a sice žen buď takých, jež skutečně žily, kdežto »jiné snů jsou jen děti«; zde i dceři své Vrchlický věnuje básnickou apostrofu. Čtvrtý díl »Promenady« vedle čtyř básní seskupených pod názvem »Jarní symfonie« obsahuje líčící báseň »Humor přírody« a svrchu zmíněnou »Procházku.«

Sbírka jest opatřena prologem i epilogem, jež oba mají název: »Čarovná zahrada.« V prologu básník »Láskou« vyzván jde do jejího sadu líče cestu, setká se tu se ženou, pozná v ní vlastní svou ženu, v niž se vtělila láska a končí apotheosou lásky. V epilogu je básníku už úzko v tom sadu lásky, že vysílen, uštván klesl zemdlen k zemi a prosil Venuši:

> Ó pusť mne, zalkal, z objetí svých sadů,
> já proklínám již jejich ples i vnadu,
> mne volá život v rejdiště své šumné (str. 150.)

Však marně, vždyť mu i

> komárů dí hvizd: Je lépe sníti
> ve stínu platanů a starých fíků,
> pod ručejemi bezu, čilimníků,
> při drozda flétně, při hrdliček smíchu!

I zůstává básník, aby i v noci viděl čarovnou zahradu.

> Co básník nyní viděl v noci klínu
> ve neproniklém starých stromů stínu,
> to všecko splynulo mu v jedné směsi.
> Jen slyšel z hloubi dýchat staré lesy
> a cítil rozkoš všehomíra pláti
> v svých žilách všech, viděl se Fauna smáti
> a Floře, které vypad košík z dlaní,
> důvěrně kynout; na zelené pláni
> to vířilo sta stínů s kordy, copy
> se v jeden tanec na jeden ráz chopí
> a při slavičím zpěvu v trysku, honu
> zní v sluch mu ševel dávno zašlých tonů,
> v hvězdách to jiskří, v křovinách to praská
> a světem zní to: Láska! Láska! Láska!
> Květ zlatem plá a slzy roní skála.
>
> Na podstavci svém Venuše se smála
> (str. 154.—155.).

Jakou to teď máme čarovnou zahradu? Takovou, jakou ovšem zcela nezabaleně Zola líčí ve svém »Germinalu« kolem chaty otce Mouquettčina, kde ovšem místo Faunův a Flor jsou pouzí jen havíři a havířky. Nemáli věru Zola pravdu, prohlašujeli podobným odpůrcům, kterak jeho zločin spočívá jen v tom, že zcela hlasitě řekl to, co jiní praví zcela potichu.

Není tudíž jen a jen řekněme »platonická« láska naprosto předmětem této sbírky, jak konstatoval kterýsi pražský referent, mna si radostí ruce, jak tentokráte Vrchlický vytřel zrak těm, kdož mu vytýkají jeho velebu lásky prý pouze smyslné. Nečetliž této a i některých

jiných básní (»Antická idylka jarní,« »Erigona,« »Violanta«)? Namítne snad někdo volnosť látky: dobrá, o tom se teď nejedná, nám bylo konstatovati směr a ráz díla.

Zároveň vysvítá z tohoto epilogu, že i ta filosofická cena, kterou i v této básnické sbírce básník náš lásce přisuzoval, jest najednou skrovna. Když už i básník chce utíkati z té čarovné zahrady, což my »prosaičtí« smrtelníci!

Že v »Čarovné zahradě« mnohé básně jsou pěkny a roztomilý, řekli jsme už: avšak mnoho pravdy jest i v úsudku, jejž pronesl snad o nich Vrchlický sám v básni: »Povzdech básníků.« Doznáváť

> nevím sám, ó bože,
> jaký jejich cíl,

a mluvě o jich osudu, praví:

> Bude osud jejich
> jako pýří rej!
> který sotva vzduchem počal
> a již cesty kalný močál
> v ráz pohltil jej.

Nemáme příčiny pochybovati o tomto výroku, jeť Vrchlický zajisté kompetentním a v poslední době kritickým »řemeslem« hodně se obírá.

Ovšem že Vrchlický přičítá to asi vše na vrub čtenářstva, toho nerozumějícího, nevděčného, šosáckého čtenářstva.

My však chceme též některé jiné příčiny toho pověděti. Nehledě k obsahu, který vesměs není zajisté také vynikající, shledají mnozí bedliví a nepředpojatí čtenáři, že z jakékoli příčiny buď bujnou obrazností, buď rychlostí a chvatem básník jsa puzen nedbá toho, aby myšlénkám svým dal i srozumitelný výraz. Doporučujeme k dobrému a bedlivému pročtení básně »Setkání« a »Vyplnění,« kde jsouce asi špatně honěni v kouzelnictví a čarování neustálou tu metamorphosu žen špatně pochopujeme. Ale někdy i ve skutečné přírodě se nám nevede lépe; na př.

> Primavera! Primavera!
> Bledá, hnědá, nevím která,
> děti s tmavým, plavým vlasem
> milujete! Vše prchá časem,
> vrásky skanou do líček,
> jen se smějte, přilákejte
> zástupy těch hubiček,
> jež má v lůně, lesk a vůně,
> Primavera! (str. 21. a 22.)

nebo:

> I viděla zem,
> jak moře a lesy ji plní,
> to v liniích modravých až v nebes lem,
> ty v tmavých dmou se a vlní (str. 53.).

Já totiž, patrně ve své obmezenosti, a snad zvláště moravské obmezenosti nemohu než dáti za pravdu nedávno zesnulému francouzskému filosofu Guyauovi, jenž praví: »Simplicité et intelligibilité, tel est le premier mérite de la vraie langue poétique.«[1])

Přísní strážcové technické dokonalosti našich veršů sotva také uznají za vzorné naprosto rýmy jako prasvětla: vyletlá: vykvetla, nebo tichá: dýchá, bolná: zvolna, dále: neskonalé, na ni: ani atd.

Že Vrchlický v básních svých se opakuje, již jindy bylo mu řečeno: odpověděl na výtku tu a z daleka jen naráží na to i v básni »Logika lásky.« Na tvrzení jeho dána již také odpověď: dnes lze básníku Vrchlickému připomenouti kritika Vrchlického, a sice to, co řekl, když po Pippichovi, Štechovi objevil se na pražském jevišti Štolba se svými maloměstskými diplomaty. A přece tu rozdíl patrný!

Tolik o nejnovější sbírce Vrchlického. Zvláštního významu ani ve tvoření Vrchlického ani v české literatuře nepřisoudili jí ani nejhorlivější velebitelé Vrchlického,

[1]) Budiž zde dovoleno zmíniti se, že Guyau zemřel v Mentonu dne 31. března ve věku 33 let. „Revue philosophique" ztrácí v něm jednoho ze svých nejskvělejších a nejstarších spolupracovníků. Ve věku, kdy býváme ještě žáky, vystoupil poprvé dílem mistrovským: svou prací o filosofii Epikurově, v jejích vztazích s naukou současnou, která zjednala mu rázem slávu. Šel dále po dráze, kterou nastoupil, avšak s odvahou stále rostoucí svými spisy: „Morale anglaise contemporaine, l'Esquisse d'une morale sans obligation ni sanction," konečně „Irréligion de l'avenir," poslední knihou, která vzbudila prudké útoky, jak se dalo očekávati. Ve spisech „Vers d'un philosophe" a „Problèmes de l'esthétique contemporaine" propůjčuje volnější vzlet přirozené bohatosti svého ducha. Moralista, aesthetik nebo kritik, hojností duchaplných myšlének, skvělým slohem, znalostí a silou rozpravy, všemi vlastnostmi talentu bystrého a rozborného, okouzloval i samy protivníky. Za posledních let stav jeho zdraví mu popřál málo sil ku práci. V méně než 13 letech dovršil své dílo. Pro ty, kdo ho znali, byla to jen pouhá naděje; tak všichni ti, kdo se zajímají o studia filosofická, pocítí krutou lítosť nad touto předčasnou smrtí." („Revue philosophique" 1888., sešit květnový.) Rozbor a částečnou úvahu o Guyauově aesthetice přinesly ode mne tyto listy v loňském ročníku.

za to však mnohá krásná čtenářka a zamilovaný čtenář nalezajíce v ní ohlas citů svých a mocnou podporu své obraznosti, zapřádati se budou sladčeji a sladčeji v »čarovnou zahradu« lásky. Přejeme jim ze srdce, aby nikdy neproklínali její »ples a vnadu.« *č.*

Bez boje. Drama o čtyřech jednáních. Napsal *M. A. Šimáček*. V Praze. 1887. (O.)

V popředí děje jsou Olga, Jindřich a Jaroš. — Co Olgu do záhuby žene, jest jednak vina její tragická, jednak osud. Tragická vina má ten význam do sebe, že hrdinovi ve způsobě slabosti nebo chyby nějaké příznak člověčenství dává; ukazuje nám, že hrdina, při vší vznešenosti povahy, člověkem býti nepřestává. Tím s vysokého podstavce tragického staví nám ho jaksi po bok a jen tak činí možným, abychom s ním jako s bytostí sourodou soustrasť měli. Odstranímeli vinu tragickou, odejmeme hrdinovi divadla částku jeho lidskou, on přestává býti pouhým člověkem, on jest něco více nežli člověk: bohatýr, polobůh, světec. Ale tím přestává buditi soucit náš; nemáme s ním soustrasť, nýbrž divíme se mu, jako svatým, světicím a polobohům. Toť také na příčině, proč osoby toho druhu z oboru tragoedie naprosto se vymykají. Mimochodem podotýkáme, že tragickou vinu hledati sluší jen v obvodu divadla na jevišti před námi skutečně se odehrávajícího, v tom, co se před námi na jevišti d ě j e — nikoli pouze vypravuje jako minulé — od prvního vyhrnutí opony až dotud, kdy naposledy spadne. Jinak se stává, že tragické viny buď vůbec nenacházíme nebo jiného něco za ni vydáváme, co jí ve skutečnosti není. Viny tragické musí hrdina dopustiti se před našima očima na jevišti, neb aspoň v pásmu dějů, jež se nám jako přítomné představují. Neníli tomu tak, pozbývá drama své hybnosti vidíme pouhou hotovou událosť ve svých následcích. Není to už děj, než pouhý trpný stav. Olžinu vinu Jaroš naznačuje slovy (str. 114.): »Mělas pracovat, mělas bojovat.« Olga provinila se tím, že nabízenou Jindřichem ochranu a pomoc po zatčení Jarošově hned naprosto neodmítla, vědouc, jaké city k ní Jindřich chová. Jakmile toho neučinila, jest pád její neodvratný. Toť ten boj, jemuž ona se úplně sice nevyhýbala, ale počavši jej (v jedn. I.), v rozhodném okamžiku ustala a podlehla. Jen dokud nenásledovala Jindřicha, měla moc nad sebou sama. Jenom ten okamžik byla svou vlastní. Jakmile přešel, byla zapsána zlému a lidská moc už jí vytrhnouti nemohla. Ale dejme tomu, že by Olga byla dokázala, čeho Jaroš po ní žádá (str. 114.), že by byla odmítla pomoc Wolfovu, že by se byla živila prací rukou svých. Buď byla by mozoly svými všechnu bídu a nouzi vítězně přečkala, dotrmácena a zpola umořena, a pak by to byla hrdinská žena, jíž bychom se divili; nebo byla by mravně neporušená bídě podlehla, umořila se a utrápila, a pak byla by mučenicí, obětí nelítostného osudu: věnovali bychom jí bolestnou vzpomínku a slzu lítosti. — Ale ku tragické vině přistupuje osud. Ne snad nějaké fatum, předurčení; než, co i nová věda uznává, soubor okolností, jež mimo obor uvědomělé působnosti individua položeny jsou. Toť jest, co tragickou vinu vysvětluje, pochopitelnou činí, ať tak díme jaksi omlouvá. — Co byl Olžin osud? Že pocházela z rodiny druhdy bohaté, kde zvykla přepychu, že ta rodina schudla, že otec její dostal se za úředníka k továrníku Wolfovi, že byla krásna, že ji strojník Jaroš z vln zachránil, že byla velikomyslna a šlechetna, že Jindřich si ji zamiloval, falsa jeho že se povedla a pod. Vše to proti Olze se jako spiklo a činilo nemožným, aby zvítězila v boji, jenž jí nastával. Tak neposlední příčinou Olžiny záhuby jest Jaroš sám, a proto osoba jeho nás úplně neuspokojuje. Nevěda ještě úplně viny Olžiny, klade tuto výminku smíru (str. 115.): »Jdi pracovat, živ se, a to bude tvou očistou. Vytrvášli, přijď za deset let a ukaž mi své mozole, a já tě přijmu.« — Kdo jest ten muž, co takto k Olze hovoří? Její manžel, jemuž ona chtěla státi se nevěrnou. Ale neprovedla ještě skutku toho a sama se ho i hrozila, cítila lítosť a chtěla dáti se na pokání, poznavši, že Jindřich jest u d a v a č. A jak stal se Jaroš manželem Olgy? Zachránil Olgu od utonutí, a jakkoli věděl, že továrník, jehož on byl strojníkem, Olgu vřele miluje, ba i za ruku její žádati chce (mohlť i to věděti), přispíšil si sám a využitkoval vděčnosť, jíž mu Olga povinna byla, nepováživ, že oba se k sobě sotva

hodí. Přiznává se k tomu sám (str. 15.). Když bylo neštěstí hotovo, vyčítá to Olze (str. 116.): »Ne, my se k sobě nehodíme, odejdu sám.« To měl Jaroš rozvážiti a věděti dříve než si Olgu vzal za ženu, a proto jeho jednání nelze nazvati mužným, tím méně rytířským. A tak nemá on proč ukládati Olze takové pokání, které jí patrně zbraň samovražednou do ruky tiskne. O nějakém úplném smíření ovšem nemůže býti řeči. Ale cizoložství nestalo se přece ještě skutkem, a na tom zde mnoho záleží; a pak vina Olžina jest poblouzením, ze kterého se probouzí, poznávajíc, kdo jest ten, co ji svedl. Mravná podstata její není zničena, než jenom nalomena, a náprava jest možna. Ovšem, co se lásky týče, ta jest mezi Jarošem a Olgou nadále nemožnou, — ale právě pouze proto, že ukázalo se, že jí nikdy v pravdě nebylo. Neboť, mohloli něco vůbec, mohl celý ten příběh Jaroše poučiti, že nebyla to pravá láska, proč Olga ku sňatku s ním svolila, a dobře má Jindřich Wolf (I., 4.), an Olgu o tom přesvědčuje. Byla to vděčnosť, obdiv, náklonnosť, úcta, poslušnosť, co Olgu k Jarošovi připoutala, ale nikoli láska, ona mladistvá, horoucí, vášnivá láska, o níž Olga později (str. 87.) sama vyznává, že jí dříve neznala a že se jí teď koří. To jest právě ona ἄτη, jež u Aischyla tak velikolepě působí. Olga byla nadšena hrdinstvím strojníka Jaroše a ve své šlechetnosti měla za to, že odměna nemá o nic menší býti, nežli zásluha, život za život. Ale při tom nepovážila, že se nejedná o čin okamžiku, jak jej vykonal Jaroš, nýbrž celý dlouhý život že bude jí vykonávati, plniti onen velikomyslný a vysokomyslný záměr, jenž ji v okamžiku nadchnul a rozehřál. Ona nepovážila, že bere na sebe úkol, jenž síly její snad přesahuje. Ale Olga byla žena, dívka nezkušená. Tak nebylo u Jaroše. Strojník Jaroš byl vdovec, otec šestnáctileté dcery, muž asi čtyřicetiletý, který mohl znáti život ve všech jeho změnách a osudech. Na něm bylo nezavdávati příčiny k rozhodnutí tak nebezpečnému. Mimo to ukazuje se Jaroš povahou jako skála pevnou, ničím nezastrašenou a neotřesenou, a dle toho také mluví a sobě vede. Ale přihlédnemeli blíže, není tomu tak. Jeho energie podobá se zarytému vzdoru a plyne ze ctižádostivé touhy po samostatnosti. Není zlá, ale není také zvláštní chvály hodna. On žije tak, jak sluší dobrému, nadanému strojníkovi, jenž nechce býti z posledních. Proto jej také zastihujeme slabým v okamžicích rozhodných. Jezdiv deset dní po továrnách a nenaleznuv místa dle své chuti, je zdrcen a blízek zoufalstvu, ač se mu nabízela dvě místa podřízená, která mu v nouzi také byla dobrá. Druhá věc, která ho nejeví povahou silnou, jest jeho nedůvěra v Boha, v nějž on při prvním prudkém útoku víry naprosto pozbývá, a proto vzdorem svým ho téměř vybízí a popuzuje k odvetě (str. 19.). Neradi bychom se zdáli tendenčními, ale dle našeho mínění silná povaha tak se nejeví. Neznaboh, který chce jeviti se imposantním, musí míti hrdosti a důvěry v sebe dosti, aby Boha, jehož v pravdě neuznává, theatralním vzdorem neprovokoval; on ho musí klidně ignorovati a při tom jednati neomylně a správně dle kategorického imperativu. Ale tak si tu nemůžeme nevzpomenouti na hrdiny homerovské, kteří svým bohům nadávají, když jim náhodou neučinili po chuti, nebo na ty pohany, kteří své skřítky zahrnovali obětmi, když se něco povedlo, a zase je mrskali, když náhodou něco nedopadlo, jak si přáli. Tu příroda ještě příliš bujně vystřeluje nad rozum. Ale imposantní neznaboh musí osvědčiti svou pevnosť absolutným podřízením každého hnutí přirozeného pod sílu své intelligence. Z tohoto zoufalého odpadlictví od Boha nevyléčil se Jaroš ani tím, že z nenadání v největší bídě byl z vazby vyručen, ač by to prostému strojníkovi nebylo zle slušelo, kdyby v tom byl spatřoval prst boží (str. 111.). »...zaklínal jsem Boha, aby vás spasil. Ale Bůh mne neslyšel. Konečně svitla mnohem dříve svoboda, než jsem doufal.« — Nechceme vkládati do díla věcí, kterých tam básník vkládati nechtěl; ale kdybychom tak učiniti chtěli, měli bychom zde vhodnou příležitosť právě na Jarošovi ukázati, kterak nedostatek rozvahy a zpupný vzdor proti božstvu jen v neblahé konce vede. Povaha Jarošova bez těchto nedostatků byla by nám milejší. Avšak ani tak rovnováhy dramatu neruší; spíše Olgu ještě v jasnější světlo staví. — Továrník Jindřich Wolf jest zástupce zla. Zlo naplnilo ho

ve spůsobě vášnivé lásky k Olze, a on jest slepým nástrojem a otrokem té vášně. Jak se jí nedovedl ubrániti, tak jest ochoten obětovati jí všecko a učiniti pro ni všecko. Aby vášeň tu ukojil, vyštve lichými anonymními dopisy Jaroše z Kyjeva, stane se udavačem a lupičem jeho cti, lže, podvrhuje dopisy a listiny, osnuje Mílin sňatek, obětuje své jmění atd. Vše to činí soustavně, dle promyšleného plánu, aby svedl ženu nešťastníka, jehož on uvrhl do žaláře a v nebezpečí, že na celý život odsouzen bude do Sibiře. Při tom umí si tou měrou dávati vzezření šlechetnosti a dobroty a tak užiti svých předností, že Olga čím dále tím více v tenata jeho se zapletá, až konečně ztratí všechnu sílu odporovati, slepě se mu podvolujíc. Že cíle svého nedosáhl dříve a docela, jest zásluhou Olgy, jejíž mravní cit, pokud nad sebou moc má, nízkosti a hanbě se vzpěčuje. Smrť její a zmaření jeho nejkrásnějších snů jest pro něj trestem a zároveň ho poučuje o nepravdivosti jeho zásad. Není tedy pravda, že by zlo někdy nějaké dobro zploditi mohlo; neboť Mílino štěstí dovršeno i bez přispění Wolfova i vzdor všem nesnázím a mravním závadám, jež jeho nekalými úmysly před Mílou se byly nakupily. Není pravda, že třeba dáti ženě pouze pláštík ctnosti, pod nímž by hřešiti mohla světem nezakřiknuta, že třeba vnuknouti jí myšlénku, jakoby přinášela při tom oběť, a že padne i světice. Pokud není vyhlazen její mravní cit, nebude žena hřešiti ani pod pláštíkem ctnosti, ani pod záminkou, že tím přináší oběť. I Olze, ač byla již notně zapletena v osidlech ďáblových, postačilo, věděti, že svůdce její jest bídný udavač jejího muže, aby hříšná láska, jíž k němu zahořela, rozplynula se na rtu jejím ve kletbu, již mu na památku zanechává. — O ostatních osobách dosti jest říci, že jsou zdařile kresleny rukou dovednou a cvičenou. Zejména Regina, vtělená to nemesis, jež vystupuje před Olgou pod škraboškou, pátrajíc po svém tajemství, hraje svou úlohu velmi obratně. Vůbec nepotkáváme se ve práci té s ničím, co by začátečníka nebo kvapnou práci jevilo. Básník jest rozhodně nadán, myslí a pracuje, i nebylo by nezajímavo, kdyby sil svých pokusiti chtěl na předmětu větších rozměrů, na látce historické. — Rozdělení divadla na sudý počet oddílů přirozeným během pro drama není nejvýhodnější. I ve přítomném díle jednání prvé odtrženo jest od ostatních časem i prostorem, a jest mimo to i poměrně krátké. Nebylo by možno upustiti od jednání prvého úplně a počíti hned jednáním druhým, tak, že by se — ovšem se ztrátou působivých výjevů I. 4. 5. 6. — obsahu jednání prvého užilo k exposici?

L. Šolc.

V Hložinách. Povídka ze severních Čech, od *Karoliny Světlé.* „Kabinetní knihovny" sv. XXVI. Str. 156.

»V Hložinách« říkalo se ve Světlé pod Ještědem statku Velebových, protože měli všechna pole kolem obrostlá hlohovými keři. Byla to jedna ze zvláštností, jimiž jeho držitelé od starodávna se lišili od ostatních rodin v dědině. Nejvíce vynikali zvláštní svorností a láskou ku zděděné domácí půdě. Poslední jarou ratolestí tohoto rodu byla hospodářova nejmladší dcera Monika. Lidé soudili o ní, že Duch sv. rozdávaje své dary na ni nebohatě pamatoval: bylať spůsobů tichých a malomluvna, poněvadž množství mocných citů jí nezřídka ve výřečnosti překáželo. Tak se stalo, že nemohla hned ve zniku vysvětliti nedorozumění, jež po roce šťastného manželství bylo příčinou roztržky mezi ní a manželem. Byl Kilian, syn zvěřináře Obořila, hrdý hoch, a jen že Monika sama mu přála, svolila, ač se strachem, teta její Kačka, aby se přiženil na Hložiny; pocházelť »z plemene nemodlenců, u nichž nejsou ženy ničím.« Ale Kiliana zdálo se jakoby mírná Monika přeměnila, a starý pletichář Obořil, jenž s netajenou zlostí toliko připustil jeho sňatek, závistivě pozoroval, že z bujného jindy Kiliana stal se pilný hospodář. Chtěje míti jej k svému prospěchu za společníka v obchodu, žádal Moniku s přetvářenou laskavostí, aby ona přiměla manžela k tomu, čeho sám dosíci si netroufal. Ten domnívaje se, že Monice to stejno, jestli on doma nebo za obchodem v cizině a že tedy místo něho milovala dosud jen svou rodnou půdu, ze vzdoru činí otci po vůli. Od té doby málo býval doma, a bylli, tož neminulo se nikdy

bez nemilých výstupů. Monika několikrát marně se pokusivši vyvrátiti jeho domněnky, mlčela a trpěla. Rozhodně vzchopila se teprve, když manžel, seznámiv se zatím důvěrně s nalevačkou Špulinkou, tuto chtěl uvésti do svého domu. Tu přichází Monika v noci k dumajícímu manželu a svým úmyslem, setrvati při něm, aby netrpěla jeho česť před lidmi, pohne jej ke smíru, a všechno se vrací do bývalých milých kolejí.

Přední osobou v povídce jest útlocitná, v zátiší vychovaná Monika, jež trpí tím přirozeným nedostatkem, že právě ve chvílích, kdy třeba jí něco vysvětliti nebo se obhájiti, hluboká její mysl nemá na snadě vhodného výrazu. Odtud vzniká nedorozumění mezi ní a manželem, jenž se jí následkem toho úplně odcizuje, ba z nevrlosti sám nad sebou úmyslně ji dráždí. »Jaký div, že stávala se mladá žena ještě nesmělejší, váhavější a tím i neobratnější ve svých odpovědech než dosud bývala, až konečně na nařknutí jeho úplně mlčívala.« A v tomto smyslu zamýšlí též jednati, když Kilian na ni se neohlížeje, chce vzíti do domu cizí dívku. »Nikdy nepřipustím, abys před lidmi se zahodil, když mohu tomu zabránit. I umínila jsem si svatosvatě, nechť zůstaneš s dívkou tou zde v Hložinách, či odstěhuješli se s ní jinam, já že vytrvám po boku tvém. Neboj se však, nebudu ti v ničem překážeti. Volno ti bude jednati vedle mne vždy jen dle srdce svého. Leč to dobře si zapamatuj: ni jí, ni některé jiné nikdy nezadám práva o tebe se starati —« (str. 151.). Tento úmysl odůvodňuje svou zásadou: »Máli ten svět potrvati, tož nutno, aby přebývala v ženách stálosť, dobrota, smířlivosť. Ony jsou základy jeho. Pakli by ony povolovaly, rozpukají se a vše, co stojí, s nimi se zboří a propadne. Uložil Bůh srdci ženinu, aby vše snášelo a překonalo pro ty, které její lásce svěřil. Jí jest svět ten vykoupiti ode všeho zlého svou trpělivostí a jej upevniti svou ctností« (str. 153.). Z trpné povahy Moničiny taková řeč plyne přirozeně, aby však zásada jí vyslovená skutečně všeplatnou byla, jako dle intence spis. všeplatnou býti má, musila by vyslovena býti povahou, která v jednání svém by při vší individualní určitosti osobních rysů obrazila v sobě ženský typus vůbec, či přesněji řečeno, typus manželky. Takového v Moničině celkem nikoli normalní povaze není, jež soudímeli z posledního úmyslu jejího více k extremu se kloní, než ke zlatému středu ctnosti. Proto důsledně už napřed lze tušiti, že záhada jí k rozřešení uložená, jednostranně budouc od ní pochopena, bude též jednostranně, nevšeplatně prakticky oprávněna. Domysl ten každému, kdo přihlédne blíže k jádru zásady zde pronešené, snadno se potvrdí. Hluboký, nesčetnými variacemi v životě manželském se jevící problem, kterak založiti trvalé blaho rodinné, rozřešen zde maximou ze široké, neurčité moralky, slovnou plevou bez praktického zrna. Jak docela jinak byla by slova ta zněla, kdyby je byl Monice vnukl nikoli sentimentalní výplod blouznivé mysli — »svatý duch« v podobě měsíčného paprsku, »který chvěje se na vlnkách potoka, zabloudil až do stínů pod stromem a utkvěl na jejím čele jako láskyplné políbení,« podobně jako »tenkráte, když ji Kilian naposledy v čelo políbil« — (147. 146.) — nýbrž Duch svatý, jehož positivně křesťanský zákon modlitbou s jedné a milostí s druhé strany v srdci se tak jasně uvědomuje a provádí v životě. Lzeli ze zákona toho pro každý určitý případ zvláště sestrojiti si vzor mravního jednání, tož z idealu, jaký v Monice nakreslila spisovatelka, nezáří k nám nic více, leč postava, která — užíváme slov motta stojícího před povídkou — zachovává si v životě prosaickém mravní poesii, — arci že jen holou poesii.

Tolik o zamyšleném rozluštění problemu vzhledem k jeho pravdivosti: upřenému pohledu rozplývá se v nic, jelikož kromě příčiny právě udané není odpověď naň, na str. 153. provedena dle onoho uměleckého pravidla, jež radí, aby praktická pravdivosť ideí vložených do děje ne slovem spisovatelovým, nýbrž činem jednajících osob se osvědčovala. Žádná deklamace činitelům děje v ústa položená nenahradí názorného poučení, jaké si čtenář se zálibou odvodí z povah a děje sám, když

obojí před jeho očima dramaticky se rozvíjí. Toho dožadujeme se též při idei v »Hložinách.« Zásada na konci povídky vyslovená není za jedno souhrnným výrazem dřívějšího jednání Moničina. Vykládá se sice s počátku o ní, kterak tajemnou jakousi mocí zamilovala si Kiliana, nic však, že by za životní úkol si byla vytkla, zjinačiti svého manžela, vyvésti jej »z plemene nemodlenců, u nichž nejsou ženy ničím.« Podobně též že by prakticky se osvědčila slova její po smíření jakožto základ pozdějšího jednání, nedočítáme se, jelikož smíření, úmyslem jejím způsobené, je závěrem povídky. Kde tedy hledati záruky, že smíření to bude skutečně trvalým?!

Rozmluvili jsme se o hlavní osobě povídky proto, že jest představitelkou dějové idee a že vylíčena jest jako zjev poměrně dosti sympathický. Ostatní tři důležitější pro rozvin děje osoby: Kilian, otec jeho Obořil, Špulinka, jsou povahy, jež nevzbudí ve čtenáři ani jiskry sympathie, což nelze nepokládati za vadu, a to značnou. Ne že by postavy povídkové bez rozdílu měly býti kresleny takovými barvami, aby po případě s veškerou svojí mravní špatností a slabými stránkami vloudily se do srdce čtenářova a nedavše se rozumu v pravé své podobě poznati pochvaly si na něm vydobyly: — nikoli: neřesť vždy má býti podána tak, aby odpuzovala, jako ctnosť silou přítažlivou má působiti na cit a rozum čtenářův: v tom záleží spisovatelova objektivnosť. Ale i povahopis v této příčině zcela nestranný a objektivní nesmí z pravidla býti toho způsobu, aby náš zájem nenaleznuv na líčených povahách, byť i špatných, ani rysu sympathického, s nelibostí se od nich odvrátil a tím zároveň i záliby pozbyl na ději, jehož jsou povahy nositelem. O Goetheho postavách tvrdívá se s tohoto stanoviska, že i když očividně jsou nemravny, umějí se v zájem čtenářova ducha tak vlichotiti, že mimoděk a ne nerad hřeší spolu s nimi: toť sice extrem požadavku výše zmíněného, ale zároveň též důkaz jeho oprávněnosti a opačného vlivu, když příslušnou měrou se ho užívá — aspoň potud totiž, pokud nutno jest, aby čtenář sledoval děj bez odporu a nechuti. — Tohoto v umělecké kanonu tak důležitého pravidla v »Hložinách« nebylo dbáno. Tak povaha Kilianova od začátku až do konce zajisté nikomu se nezamluví. Hned první jeho vystoupení, když setkává se s Monikou,[1]) není s to, aby naladilo příznivě: nechutně jeví se už zde jen jeho osobivosť a domýšlivosť jakoby celý svět kolem něho se točil. A po roce šťastného manželství stačí mu několik slov manželčiných, v nichž dává na jevo svou přilnulosť k rodnému statku, aby se od ní odvrátil a ze vzdoru jinde si náhrady hledal. »Bylo Kilianovi myšlénkou nesnesitelnou, že Monika vedlé něho ještě jiného uznává, jiného dbá, třeba to byla jen ta hrouda bezcitná, na níž se zrodila. Zaskřípal zuby, představuje si, že mu tedy není přece jen tak oddána, jak by byl dosud domníval, maje za to, že žije jen jeho dechem —« (79.). Odporně je též charakterisován starý Obořil. A kterak Špulinka v takové všedně sprosté podobě, jak nám ji předvádí spisovatelka, zaujati mohla Kiliana, jenž se s ní stýkal osobně, když čtenář jen z musu dočítává ty sceny mezi oběma: to zůstává hádankou. Rozebírati dopodrobna tyto povahy bylo by zneužívati trpělivosti, vkusu a nálady laskavého čtenáře těchto řádků.

Dle všeho toho ani komposice povídky není nejlepší: jednotlivé děje jsou sice příčinně spojeny, ale nexus ten je tak patrný, že nelze v něm neviděti umělé strojenosti. Nedosti přirozeny jsou

[1]) Úvod rozsáhlé jeho řeči, již Monice za té příležitosti přednesl, budiž zde uveden jako curiosum: Monika chystá se síci trávu. „Ku poctě nejvznešenější panny! (!) při tom zvolala pokloniví se proti slunci jako před zlatou branou nebes, kdež s nejsvětější Trojicí u věčné slávě jako královna jejich panuje. — ‚Tedy k poctě tvé vlastní,‘ ozval se za dívkou náhle cizí hlas. — Monika polekaně se ohlédla. — ‚Nebude panny nad tebe vznešenější?‘ dodal neznámý, vystupuje za houštinou dosud před jejím zrakem jej skrývající. — — Monika upustila zděšeně kosu. — ‚Proč na mne tak ustrašeně pohlížíš?‘ pokračoval neznámý. ‚Což nevede kolem vaší louky cesta veřejná s hor do údolí? Či uhodla jsi snad, proč vlastně jsem tedy si zamířil, a je ti to proti mysli?‘ — Při posledních slovech stáhl mladík svoje husté temné obočí tak hrozebně, že se podobalo nad jeho sršícíma očima jediné černé čáře“ (str. 35., 36.). A p. d.

též některé výjevy, zvláště v druhé polovici povídky. Částečně vinen tím dialog, z jehož uhlazeného slohu více se jeví umělý soustruh spisovatelčin, než mluva Ještědských podhoráků. Že ostatně jest dikce vytříbena a řeč pečlivě vybroušena, dlužno jen chvalně uznati.

Celkového úsudku snadno se dobereme. A nebude asi daleko od pravdy, kdo se domnívá, že spis. sáhla tentokráte do zažloutlých písemných pozůstatků z mladých let první tvorby a podjala se nevděčné práce, jakž takž doplniti a na povídku upraviti, co kdysi zůstalo nedokončeno nebo pouhým motivem. Hodnotou aspoň se povídka »v Hložinách« nad lepší začátečnický pokus nepovznáší. *V. K.*

Anna Karenina. Roman hr. *L. N. Tolstého*. V Praze. (O.)

Vrátiv se domů Karenin obdrží dva telegramy, z nichž jeden mu oznamuje, že Anna, choť jeho, umírá, aby přijel. S počátku odpírá; pak ale uváživ, že jeli na smrť nemocna, možná smrť je oba z tohoto hrozného stavu vysvoboditi může, rozhodne se zajeti k ní. Tu doví se, že včera porodila dcerušku, ale že jest na smrť nemocna. Vstoupí do jejího kabinetu a zastane zde Vronského, který jest celý zoufalý. Vstoupí do ložnice. Zde se odehrává úchvatná scena. V horečném záchvatu odhaluje nám Anna dvě stránky své povahy. Jsem tatáž, jako dříve, ale ve mně jest ještě jiná, já se ji bojím — ona si ho oblíbila. Později zavolá Vronského a žádá Karenina: »Podej mu ruku. Odpusť mu.« Karenin slzy maje v očích, tak učiní. Nastanou hrozné bolesti, které jí lékař ulehčuje morfiem. Karenin dojat tímto výstupem oznamuje Vronskému, že jí odpustil a že rozvésti se nedá. Vronský pro tento jeho stav nemá žádného citu. Odebéře se domů, nemůže usnouti pro dojmy posledně zažité a ani on neví jiného východu z tohoto bludiště, nežli smrť. Chce zemříti a střelí se, avšak poraní se pouze.

Po přestálé nemoci upadá Anna v rozpor sama se sebou. Nyní nenávidí svého muže pro jeho dobrotu a velkomyslnosť. Když ji navštíví Oblonský a ji těší, nechce jeho potěchu přijmouti a jasně poznamenává, že z tohoto nepřirozeného poměru není jiného východu, nežli smrť. »Cítím, že letím střemhlav do propasti, ale já nesmím dbáti na svoje zachránění. Byla bych však ráda, kdyby již bylo po všem.« Stiva pokouší se u Karenina, by svolil k rozvodu, a dosáhne toho.

Vronský chce se také z moci lásky své vymaniti a nechce se již stavěti mezi Annu a jejího muže. Proto přijímá místo mu nabízené v Taškentu. Ale zlý duch Anny, kněžna Betsi Tverská, sdělí mu, že se dověděla od Stivy, že Karenin svolil k rozvodu. Ta tam u Vronského všecka odhodlanosť, spěchá k Anně, vášnivě ji líbá a objímá, a vášeň jeho ji uchvacuje tak, že chvíli nemůže ani promluviti, pak ale vyrazí ze sebe: »Ty's mne překonal, jsem tvoje!« Rozvodu nechce a odjede s Vronským do Italie.

IV. Svatba Kitina. Život Vronského s Annou v Italii. První dny manželství Levina. Návštěva v Moskvě. Smrť bratra Mikuláše.

V domě Karenina usadí se hraběnka Lidie Ivanovna, která již dávno přestala svého muže milovati. Chtěla si podmaniti K., což se jí i bez velké námahy podařilo. Anna doví se o tomto poměru hraběnky Lidie a dopisem ji žádá, by jí dovoleno bylo podívati se na syna Serežu. Lidie dohodnuvši se s Kareninem, odepře.

Touha syna po matce jest velká. Nevěří, že umřela, jak mu říkají, a jest přesvědčen, že přijde. A skutečně, srdce mateřské vítězí a vzdor odmítavé odpovědi navštíví Anna svého syna, který ji miluje. Těžko jí s ním se rozloučiti. Setká se zde i se svým mužem.

Proti vůli Vronského jede večer do divadla, kdež se jí stane urážka. Sousedka jí řekne, že stydno jest seděti s ní v jedné řadě. Zlobí se na sebe i na Vronského, že jí násilně nezabránil návštěvu divadla. Zde jeví se ponejprv, že láska tato Vronského počíná tížiti. Bylo mu jí líto a horšil se na ni. Ujistil ji láskou, což se mu zdá býti již tak sevšednělým, a nečinil jí výčitek, leda v duši.

Dolli navštíví Annu na statku Vronského a nastane na žádosť Vronského diskusse o Anniném poměru. Nevede však k cíli. A mimo nadání překvapí nás spisovatel zase jednou ohromující scenou

(str. 580.—581.). O rozvodu nechce ani slyšeti. Záhadu tuto vysvětluje nám tím, že svého syna a Vronského má stejně ráda, více nežli sebe (str. 585.). A to jest asi příčinou, že celé její živobytí, ač ji oblažuje láska Vronského, ji neuspokojuje. Při každém odjezdu Vronského odbývají se prudké výstupy, které jich lásku ochlazují. A této myšlénky se pak Anna nejvíce hrozí. Vronský odjede zase jednou k volbám do města a nevrací se v ustanovený čas. Anna pošle za ním list, který ho nemile překvapí. Chce ji obětovati všecko, nikoli však svou mužskou svobodu. Výsledek toho listu nebyl však dle jejího očekávání. Rozmluva jejich končila, nevěštíc nic dobrého (str. 594.—595.). Vším možným způsobem vynasnažuje se Anna změniti svůj poměr ku společnosti, i koketnosti jaksi užívá, aby si naklonila mladé muže (Levina); ale zároveň postavil se mezi ní a Vronského nerozvratný duch boje, které nebylo lze vypuditi z jeho, ale méně ještě ze svého srdce. Oblonský pokusí se ještě jednou o dosažení rozvodu, ale nedosáhne toho. Zároveň setká se se synem Anniným a poznává, že se tento matce úplně odcizil. Anna pozbyla všeho. Z toho povstala u ní rozdrážděnosť a všecky pokusy o dohodnutí ještě více ji rozněcovaly a zvětšovaly. Vronský litoval, že se k vůli ní pustil do tak těžkých poměrů, které ona, místo aby je usnadňovala, činila ještě složitějšími a spletenějšími, pročež choval se k Anně chladněji. Anna počne žárliti a chová se ku Vronskému ještě příkřeji, dráždí jeho trpělivosť až do krajnosti, odpírá mu ve všem, haní jeho matku a odpuzuje ho od sebe, ač si tajně přeje, aby se vždy a vždy zase k ní vrátil. Myšlénka, že z těchto poměrů nelze jinak vyváznouti, nežli smrtí, pořád jasněji na mysli jí tane. Že se jí nechce úplně a ve všem podrobiti, počne ho i nenáviděti. Vronský navštíví svou matku na venkovském statku. Anna ve své podrážděnosti pošle za ním telegram, aby se ihned vrátil, a když Vronský tak neučiní, poněvadž jest to nemožno, spěchá za ním — avšak na poslední stanici vrhne se pod kola přijíždějícího vlaku. A svíce, při níž četla knihu plnou hrůzy, klamu, hoře a zla, šlehla rudším nežli kdy jindy plamenem, osvítila jí vše, co dříve zahaleno bylo tmou, prskla, začala blikati a — zhasla na vždycky.

Anna Karenina jest roman socialní, napsaný r. 1874., ve kterém se analysuje jedno společenské zřízení naše: manželství. Jest to roman realistický, který, jak praví de Vogüé, pozoruje život tak, jak jest, v celku i složitosti jeho, čerpaje co nejméně z osobnosti umělcovy. Obírá si člověka v obyčejných případech životních, povahy, jaké nám každý den skýtá, prostřední, měnivé. Realismus spíše nás chce poučovati analysou pocitův a činů, nežli nás baviti nebo dojímati zápletkou a divadlem vášní, snaží se napodobiti přirozenosť v její neuvědomělosti, mravní lhostejnosti, nedostatku svobodné volby, vyjadřuje vítězství kollektivity nad individuem, množství nad hrdinou, relativného nad absolutným. — Poměry, které ve společenském životě vznikají tím, že dvě osoby vstoupí ve svazek manželský, jsou velmi rozmanité a spletité, a když život lidský bedlivě pozorujeme, uznáme, že nelze ustanoviti a ustáliti schematu pro život manželský. V Anně Karenině předvádí se nám trojí poměr manželský: knížete Oblonského s Dolli, Karenina s Annou a Levina s Kiti. Jak ohromný tu rozdíl! Kníže Oblonský nemiluje své ženy a hledá náhrady u ženštin jiných, avšak zachovává vnější formu slušnosti, a žena jeho, Dolli, trpělivě snáší tento život. Jinak jest u manželů Kareniných. V Anně, manželce Karenina, která po osm let již žila se svým manželem v manželství spokojeném, propukne náhle vášnivá láska ku mladému hraběti Vronskému. Dlouho odporuje této své vášni a nechce se jí poddati, konečně však přece zvítězí vášeň nad rozvahou tak, že se poddá Vronskému a muže svého, jehož nyní nemiluje, ba téměř nenávidí, opustí. Chce zpřetrhati pouta, která ji poutají na manžela, avšak jiný cit, neméně mocný nežli láska k Vronskému, jí v tom překáží — láska mateřská — láska k synovi. I jinde naráží Anna na odpor a poznává, že pouta, která nám utkala společnosť lidská, nelze tak snadno přetrhnouti: ta společnosť, ve které do svého poklesku žila, vyvrhne ji ze sebe, a v jiné společnosti, nežli ve které vyrostla a již byla vychována, žíti jí nelze. Ocitne se před záhadou, které jí nelze rozřešiti, v poměrech, jichž ne-

může překonati. pozbude sebedůvěry, pozbude vážnosti k sobě samé a nevidouc žádného východu z tohoto temného bludiště, zvolí konečně smrť, aby se zbavila toho. co ji znepokojuje, co ji trápí. A muž její Karenin? Jest muž vnějších forem, muž snad bez srdce, zajisté však bez hlubšího citu, který si takovou povahu, jako jest jeho manželka, na sebe upoutati nedovede, tak že se tato pak diví, jak tak dlouho s takovým mužem žíti mohla. Neví si rady, jak by si v těchto těžkých poměrech počínati měl a jeho slova i myšlénky prozrazují nám bezměrnou ješitnosť jeho (str. 492.). Jest patrno, že takoví lidé vedlé sebe žíti nemohou. Avšak ani rozvod je nemůže spasiti, ponévadž svazky rodinné a společenské staví se tomu na odpor.

Třetí konečně manželství Levina s Kití jest zase zcela jiného rázu. Setkali se v něm dva lidé, kteří se návidí, ctí a jeden druhého doplňují. Levin jest sice hloubavý, ale namahavé práce tělesné se také neštítí, stará se o svoje hospodářství, o své poddané co nejlépe. Kiti ho v těchto jeho snahách podporuje, ale zároveň zase přílišnou jeho horlivosť, kde by mohla škoditi, mírní. Vyskytnou se sice i u nich mráčky na manželském nebi, jakož v každém manželství bývá, ale zářící slunce jich lásky a shody vždycky zase je rozpráší.

Hlavní osobou romanu jest Anna Karenina a hlavní děj krátký a průzračný; jen četné episody ho zdržují, jednak aby nám mohl spisovatel předvésti celou tu společnosť, ve které Anna Karenina žila, a aby se nám tím stalo jednání její srozumitelným a pochopitelným, ale jednak i proto, aby nám po některých ohromujících scenách popřál klidu a oddechu. Anna Karenina zamiluje si při své návštěvě v Moskvě na plesu hraběte Vronského. I Vronský jest jejím zjevem uchvácen a stíhá ji při každém její kroku. Dlouho mu odporuje, konečně však jeho vytrvalosti přemožena jsouc, se mu poddá. První děsná scena (na str. 241. českého překladu). Anna stane se matkou (str. 302—303.) a nastává s ní zvláštní změna (str. 304.). Po dostihách vrací se se svým manželem domů a vyznává se mu ze svého poklesku (str. 335., 336., 338., 339.). Poměr mezi Annou, jejím mužem a Vronským stává se čím dál nesnesitelnějším. Pokládají rozvod za jediný možný prostředek uniknouti z tohoto dusného ovzduší, ale nedojde naň. Anna porodí dcerušku a onemocní nebezpečně. Zase (str. 472.—477.) děsná scena. Již již chtějí se Vronský a Anna rozejíti, ale dovídají se, že Karenin svolil k rozvodu — odjedou do Italie. Po jich návratu množí se obtíže jich poměru čím dál více a nemohouc je překonati, Anna zvolí konečně smrť děsnou na kolejích železničných. Rozčlánkování tohoto děje četnými episodami a líčení společenských i hospodářských poměrů, jakož i zjevů přírodních jest tak mistrné, že sotva co lepšího v kterékoli literatuře najdeme. (Na př. líčení hr. Oblonského [kap. I.—VI.], scena v hostinci [str. 10. a 11.], smíření mezi Oblonským a Dolli [str. 121.] Levin [str. 154.—155.] s jeho myšlénkami, Vesny [str. 247.—248.), hospodářských poměrů na Rusi [kap. XIII., str. 248.] a poslední okamžiky Anniny.) Spisovatel pořád nás poutá víc a více a strhuje nás posléz tak mocně s sebou, že s poděšením a zrovna omámeni vidíme se blížiti tragický konec kleslé ženy a omráčeni jakoby ve snách vidíme se valiti kola ohnivého netvoru přes tělo půvabné ženy, která nenašedši želaného klidu v životě, hledala a našla ho ve smrti (str. 678.). Trvá dlouho, než se z uchvácení svého vybereme.

Hlavní obrysy nejdůležitějších osob naznačili jsme již dříve. Zbývá nyní ještě zmíniti se o Vronském a Levinovi. Vronský nepoznal rodinného života. Matka jeho byla ve svém mládí světačkou a měla mnoho romanův. Otce svého skoro ani nepoznal a byl vychován ve sboru pážat, z něhož vystoupil jako mladý, hezký důstojník. V Moskvě pozná Kiti — a oblíbí si ji, ale státi se její ženichem, na to ani nepomyslí. Nechce se oženiti, nemiluje rodinný domácí život, jelikož ho nepoznal a představoval si jej jako něco cizího, nepřátelského a nade vše směšného. Proto tak snadno Kiti opouští a k Anně přilne. Jest celkem více povahou receptivní, passivní (laissez faire, laissez passer) a nezasahuje činně v děj než na počátku, kdy svou vytrvalostí Annu přivede k pádu, a na konci, když si ho chce Anna příliš

upoutati a v něm se probudí proti tomu odpor a touha po mužské svobodě. Jinak jest povahy mírné, vážný, miluje pořádek a pokládá svůj poměr k Anně za manželský a nedovolí nikomu o tom pochybovati nebo snad žertovati. Mimo to, že jest milovníkem koní, nesúčastňuje se zejména hýřivých zábav, oblíbených v tajnějších kruzích důstojnických. Jenom z mírné jeho povahy vysvětliti si můžeme, že poměr mezi ním a prudkou a vášnivou Annou potrval vůbec tak dlouho.

K Levinovi vracíme se ještě jednou proto, že osoba jeho stává se nám zajímavější tím, že spisovatel v něm líčí sama sebe, »jak přemítal, jak se trápil pochybnostmi, jak pozoruje a hledá smysl života pozemského. Známky povahy Levinovy: pravdivosť, lidskosť, skromnosť, vřelé účastenství ve všem, čím možno umírniti bídu lidskou, až do těch filantropických plánů shledáváme také u Tolstého. Levin-Tolstoj hlásá, že každý zavázán konati hmotnou práci, která spůsobuje, že tělesných i mravních sil přibývá a povaha se upevňuje (str. 378.—380.). Ostatně odlučuje se od ostatních a dává přednosť osobním zájmům a přichází proto často do odporu sám s sebou. Tak jako Levin i Tolstoj pokládá manželství za nerozlučitelné (str. 154.). S pozdější manželkou svou zná se již od mládí. I ona ho návidí; nezkušenou vábí však více lesk Vronského a proto Levinovi odřekne, ačkoliv sama těžce nese, že tak hodnému člověku, jakým Levina poznala, spůsobila bolesť. Jsouc od Vronského opuštěna teprv ještě více pociťuje s přimíseným pocitem uražené hrdosti váhu svého nerozvážného kroku a poznává, že přece jenom Levina milovala. Srdce jejich si ihned porozumějí, když se později setkají a z nerozvážného děvčete se stane rozhodná a rázná žena. Temnou stránkou její povahy jest její hrdosť a nenávisť k Anně, že jí odloudila Vronského — ač ho nemilovala.

Nebudeme se rozepisovati o účinnosti romanu tohoto; postačiž říci, že žádná tragoedie nedovede rozechvěti člověkem celým více než on. Snad jen účin antické tragoedie se vyrovná účinu Anny Kareniny. To dělá nedostižná pravdivosť díla a každé črty jeho, pro niž od kritiků německých Tolstoj byl přirovnán k Homerovi.

Komposice knihy jest prostá a přirozena, jak jen vůbec býti může. Roman počíná příchodem Aniným do Moskvy za účelem smíření Oblonského s Dolli. Tady se pozná s Vronským a před ním ujede domů do Petrohradu — a již jsme v plném proudě dějovém, do něhož se vlévají říčky vedlejších dějů odevšad. Takto nabýváme obraz o šlechtickém životě ruském všech vrstev a poznáváme všecku tu západnickou prohnilosť jeho. Každý čtenář se ho leká. Tu marně bychom hledali uvědomělého slovanství. Jediný Levin jest tu jasnozářící hvězdou, a jeho Kiti, jakož i rodiče Kitiny, zvláště otec pomáhají osvětlovati tu temnoty společenského života ruské šlechty.

Překlad český jest neobyčejně laciný: stojíť celá kniha toliko 70 kr., kdežto německý překlad stojí necelých sedm zlatých. Ale ovšem překlad jest chatrný a překladatel dobře učinil, že své jméno neuznal za hodno oznámiti. U nás pohříchu v této věci úžasná lhostejnosť převládá. Lidé, kteří bez slovníku nepřeloží stránky, kteří mnohdy nerozumějí originalu a v českém slohu a české mluvnici nemají více cviku než se přinesli ze školních úkolů na gymnasiu, odvažují se na největší díla Tolstého a jiných. Goethe kdysi nazval překladatele rovesníkem autorovým; tolik vzdělání, síly duševní a umělecké schopnosti po něm žádá. U nás však mnohým stačí — domýšlivosť.

Dr. J. Kabrec.

Svatopluk Čech. **Několik povídek a ruzných črt.** „Kabinetní knih." sv. XXX. V Praze. 1888. (S podobiznou básníkovou.)

Sbírka tato obsahuje 10 čísel, z nichž povídek jest pět; z ostatních jedno, »Vineta,« podává črtu cestopisnou, »Čtenáři« a »Čtenářky« mají do sebe ráz literarně-publicistický, »Poslední máj« pak jest tklivá elegie nad bojištěm Lipanským; »Kouzelné zrcadlo« posléz napřed se odívá v roucho pohádkové, načež ukazuje význam pohádky.

»Vinetu« pokládáme za nejdokonalejší číslo sbírky. Básník popisuje cestu sem a krajinu zdejší a lká tu nad zánikem tohoto bohatého a slavného města

i nad zánikem všeho pobaltického Slovanstva; mohutné, úsečné a význačné verše Kollárova velebného předzpěvu ke Slávy Dceři protkávají tuto elegii, dodávajíce jí barvitosti a samy znovu plnou sílu svou osvědčují. Dojímá mile, ta uznalosť Svatopluka Čechova ke Kollárovi, tím mileji, čím méně jsme zvyklí u našich básníkův a učencův podobným úkazům.

»Čtenáři« a »Čtenářky« dotýkají se otázky, kdo vlastně tvoří literarní obecenstvo české, mužili či ženy, a dospívá posléz výsledku, že čtenářky české jsou největší oporou knihkupeckého trhu našeho. Spisovatel si jen přeje, aby svou lásku k české knize vštěpovaly též mužům a jich passivní odpor zlomily. — »Poslední máj« přenáší nás do r. 1434.; bojiště Lipanské poskytuje příšerný obraz spousty a smrti, jemuž ani krásný večer májový nedovedl ubrati hrůzy a děsu. Básník oživuje si všecky ty mrtvoly zde ležící, a vidí zápasiti spolu bratry proti bratřím, hrdiny posud nikým nepřemožené; boj ten podobá se mu boji titanů proti titanům. S ním dokvetl i máj českého lidu. Slyšme, k jakým úvahám nalaďuje mysl básníkovu vzpomínka toho boje: »Kdyby kronika naše — dí — chovala jen tuto hrstku listů, dosti by jich bylo pro věčnou slávu jména českého. Nechť se ukazuje na krvavé cepy, rozkotané hrady a zpustošené kraje, na ukrutné vraždění a zdivočilosť duchů — toť byl jen divý kroj surového věku, jehož cáry nedovedou zastříti a zakaliti velikolepé myšlénky, jež vystoupily v něm na jeviště světové. Ten horoucí zápal pro svatý ideal, ta nezdolná bouře šlechetného nadšení, ta nezlomná síla bohatýrského vzdoru — kde že jest srdce básnické, jež nezabušilo by prudce před divadlem takovým! Rachotem houfnic táborských otvírala se brána nového věku — svoboda! svornosť! bratrství! zahřmělo nad světem, který nechápal ještě velebných těch hesel. Myšlénky, které teprve po staletích uchvátily celou Evropu, ba i takové, které posud marně hlásí se o právo svoje, zažehovaly již čela vážných těch kněží a vůdců husitských.

Veta, na vždy veta je po máji tom! . . . Rozkvétal krví a slavíky jeho byly houfnice — ale byl to přece bujarý, krásný, opojný máj našeho národa . . .«

»Kouzelné zrcadlo« vrací nás opět přítomnosti. Ale není ta naše česká přítomnosť taková, aby snesla vlastní pohled v přirozeném zrcadle, potřebuje zrcadla kouzelného, rovněž jako ho potřebovala ta šeredná a nešťastná princezna, mělali se zdáti a sebe spatřovati pěknou. Tak je na všech polích, v literatuře, společnosti, politice. Když pak posléz přece shledne vlastní tvář, bývá již pozdě a proto následuje konec smutný. Zmínky zasluhuje, že pohádku zcela podobnou jako zde Čech vypravuje též Catulle Mendes pod podobným názvem (Zrcadlo), jen že bez reflexe a jak u Francouze jinak nemůže býti, s milostnou pointou. Svatopluk Čech však úmyslně připíná k pohádce tendenční úvahu, aby myšlénky čtenářovy zde upoutal a přiměl k vlastnímu rozvažování a přemýšlení o nynějším stavu národa, jeho písemnictva, jeho společnosti. Kéž se mu to podaří žádanou měrou!

Povídková čísla nesou názvy: »Lili«, »Noc na Supově«, »Hůl Petra Kašpara Světeckého«, »Strýc« a »Archaeologická přednáška r. 5000.«

V prvé povídce spisovatel odhaluje celou hloubku svého soucitu s lidmi nešťastnými, byť nosili i kabát sebe všednější. Láska sklepníka a jeho ženy k jedinému dítěti, jež, ač choro, bylo jim nade všechny poklady a ohledy drahým, a účin smrti tohoto dítěte na oba rodiče daly podnět k prácičce té. Nepopírajíce tklivosť líčně přece zase přiznáváme, že tu užito barev neobvykle silných, tak že místy spisovatel se dotýká samých hranic pravděpodobnosti.

»Noc na Supově« počíná milou chválou dostavníků a podává pak příklad, co se mohlo přihoditi člověku, když cestoval dostavníkem, při čemž však spůsob cestování méně podstatnou úlohu hraje než následující nenadálé vpadnutí do bytu nepřítomného idealního přítele z mládí a náhoda, že mu bylo zastupovati tohoto několik hodin v jeho ložnici, což se vypravuje v další části spůsobem rozmarným a obratně rozpustilým. Výklad, kdo ona tajemná rodina noční byla či nebyla, by se bez ujmy

celku dobře pohřešil. Závěr by byl sic úsečnější, ale též účinnější.

»Hůl Petra Kašpara Světeckého« tepe výstřední libůstky ve sbírání památností po předcích, prýštili z pohnutek ješitných a dějeli se to sbírání bez náležitého vzdělání, jakož bylo u pana Václava Světeckého, který kupoval zvláště vše to, co se jakkolivěk vztahovalo k osobě Petra Kašpara Světeckého, jehož rodina byla zchudlou větví šlechtického rodu Světeckých z Černčic. Dověděv se pan Václav Světecký, že Šimon Vrchota, majitel malého panského statku nedaleko města, prapodivný to pavouk, chová u sebe hůl Petra Kašpara, odváží se k němu, a tento styk pak vyplňuje vlastní povídku. Je psána po spůsobu starých romantiků, totiž málo pravděpodobně a hodně směle bez ohledu na vnitřní příčinnosť. Václavů Světeckých u nás by našel posud po řídce, Šimonů Vrchot dnes snad vůbec ne. Spisovatel as také neobmýšlel víc než napsati veselý kousek.

Také »Strýc« je drobotina menší ceny. Vypisuje slabosť dobráckého strýce, jíž uměli příbuzní dobře využitkovávati. K tomu ke všemu od Jarmily, dcery obratných příbuzných, dostane nevítanou lekci.

Za to vtipem, ironií a satirou srší poslední číslo sbírky: »Archaeologická přednáška r. 5000.« Ta zatíná nemilosrdně do živého; už volba látky značí myslícího umělce.

Satira docíluje obyčejně účinu svého zveličováním vad. V této přednášce však přednášející učenec, dovozující na základě nálezů vykopaných na místě, kde před více než 3000 lety stála Praha, že Čechové bývali národ německý, nepoužívá důvodů smyšlených, nýbrž shrnuje toliko za jedním účelem četné skutečné zjevy, ukazuje posluchačům svým věrný obraz našeho národního života nynějšího a nynější vzdělanosti naší. A hle, nepřirozeností, směšností a nedostatků se nachází tolik, že sami se nad tím zarážíme, tím méně tedy se divíme onomu učenému p. přednášeči, že nemohl a nechtěl dáti víry těm, kdož mínili, že v Čechách bydlívali v XIX. stol. Slované. Tak bojovala satira u starých Řekův a Římanů, tak i u jiných národů proti převrácenostem doby své a držela před ní zrcadlo, aby vidouc se v pravé podobě snaze a lépe sebe poznala a tím sebepoznáním se napravila. Snad i u nás tímto spůsobem se proklestí dráha lepší budoucnosti. Jest to zamilovaná myšlénka Čechova a básník dal jí už v Hanumanu Jitřních písních i jinde výraz, že jen přísným udržováním národního rázu národ zachová svou exsistenci neb aspoň svou česť.

Sbírku svou spisovatel zavírá »Doslovem«, v němž se jaksi omlouvá z toho, že ji vydal. Než byť i slabší práce některé sem byly pojaty, každá nám přece jest milá; i pouhé jiskry Čechova ducha bohdá zanítí mnohou mysl čtenářovu, mnohou povzbudí, mnohou pobaví.

Úprava »Kabinetní knihovny« tímto svazkem se pozměnila. Že při tom zvolen drobnější tisk místo posavadního, litujeme. Ze škol se knihy s příliš drobným tiskem vylučují pro množící se krátkozrakosť. »Kabinetní knihovna« by neměla přispívati ke zlu tomu. *Fr. Bý.*

Knihovna prostonárodní.

Přítel domoviny. Časopis k zábavě a poučení. Pomocí čelnějších spisovatelů pořádá *J. M. Hovorka.* V Praze. 1888. Ročník IV.

Č. 2. „Za Dunajem." Srbské kresby od *Jiřího Jakšiče.* Přeložil *J. Z. Raušar.* — „Otčenáš." Hercegovská povídka. Napsal *J. D. Konrád.* Str. 208.

»Přítel domoviny« dosud předkládal svým čtenářům práce původní, až druhé číslo letošního ročníku přineslo dvě srbské kresby od Jiřího Jakšiče, přeložené Jos. Raušarem. Povídky předchází zcela vhodně krátký životopis téhož srbského spisovatele, aby širší čtenářstvo, jemuž určena tato knihovna, o něm něco vědělo. V této příčině mnohé knihovny »pro lid« mohly by »Přítele« následovati.

Selskou průpovídkou ze Srbska »Křivosecká hospoda,« jsoucí na prvém místě, zalíbil se dojista Jakšič českým čtenářům, ač děj odehrává se z většiny v hospodě, plné puchu tabákového a z kořalky. V Křivoseku pop. Pavel Ďatič a kmet Bogosav byli zvrhlí lidé. Místo

spravedlnosti hleděli si pekelného zločinství. Scházívali se v hospodě u cincarina Nauna, pili kořalku a kávu. Při tom nebude divu, že kmet neměl obecních účtů v pořádku. Jak by je uspořádal, poradil mu pop. Do hospody k Naunovi chodil též Stojadin, dříve bohatý člověk, ale nyní pro nestřídmosť na mizině jsoucí, ačkoliv ještě přece louka a krásná dcera mu zůstaly. Tento nešťastník stal se obětí kmetovou a popovou. Krásní tito správcové obce spili Stojadina, v nepříčetnosti vynutili na něm podpis, jímž stvrdil, že dluží Bogosavovi 100 dukátův anebo louku, mimo to dceru svou synovi jeho. V té ministerstvo padlo, nastoupili jiní úředníci místo předešlých uplacených. V Křivoseku nastala náhlá prohlídka obecních účtů. Kmet byl ve psí, ale pop poradil. Oba dva za tmavé, bouřlivé noci šli do kostela a obkradli kostelní pokladnu. Úředník shledal vše dobrým v účtech, ale než odešel snažil se vyšetřiti loupež kostelní. Pop a kmet usilovali podezření se sebe svrci, ale kmet na smrtelné posteli vyznal se. Pop a cincarin Naun byli též za svou nešlechetnosť potrestáni — za živa uhořeli.

Povídkou z nejnovější doby, pojmenovanou »R u s k a,« zavádí nás Jakšič z venkova do královského Bělehradu a tam seznamuje nás s bohatou Ksenii Ničiforovnou, která z lásky k bratrskému národu srbskému opustila svatou Rus, aby ošetřovala dobrovolníky, raněné v boji za svobodu drahé otčiny. V nemocnici oblíbila si raněného hajduka, jejž i za manžela pojala přese všechny nástrahy svého krajana Bajbakova, který též o její ruku stál.

Z povídek Jakšičových nabýváme částečného obrazu o životě srbském ze stinné stránky, protože spisovatel byl povahou nestálou, rozervanou, která na svět hleděla temnými brejlemi. Jakšič je pravý realista, líčí život, povahy, jaké jsou, při tvorbě počíná si nenuceně, píše slohem básnickým a pokud jej známe spůsobem mravnosť neurážejícím.

Povídkami těmito zalíbil se »Přítel« čtenářům českým více, nežli mnohými původními svými pracemi, jako na př. »P o s l e d n í p o u s t e v n i c í« od *K. Světlé.*

Dalo by se vytýkati českému překladateli, že nevyložil v poznámce neznámých slov, jako cincarin, kmet atd., aby i nejprostější čtenář všemu rozuměl.

Aby čtenáře ještě lépe obeznámil se životem jižních Slovanů, dodal Jos. D. Konrád hercegovskou povídku »Otčenáš,« ovšem že s menším zdarem svého předchůdce. Již nápis jest méně vhodný. Jest to kus cestopisu po našich obsazených zemích, líčící jeho divoké přírodní krásy, zároveň i osud ženy Novky, jejíž muž seděl v Mostaru ve vězení, protože v jeho domě chyceni byli zloději. Nevina jeho přišla na jevo, pustili jej domů. Těšil se na okamžik, kdy uvidí opětně svou krásnou Novku, ale zlí lidé nasadili štíra žárlivosti do srdce jeho. Synáček vyléčí jej otčenášem, který za něj říkával s matičkou, když tatínek byl ve vězení.

Konrádovo péro je živé, snaží se psáti zábavně.

Všem povídkám až na několik nedopatření slohových a tiskových věnována byla patřičná péče. *J. V.*

Č. 3. „V p r a ž s k é k r č m ě p ř e d p ů l s t o l e t í m." Ze zábav starých Pražanů. Dle tradice vypravuje *J. Arbes.* — „Z a č b y l o ž i v o b y t í z a s t a r o d á v n a." Od *Dra. Z. Wintra.*

»Přítel domoviny« číslem tímto plní program svůj. Podává čtenáři zábavu i poučení. —

Jakub Arbes líčí nám společnosť v pražské krčmě, kde scházeli se pensisté i prostí občané řemeslníci z vůkolí. Jednoho večera usnesla se společnosť prostředního stolu, elita to společnosti, potrestati jednoho člena svého, který večer při kartách pravidelně usnul a hráče chrupotem svým vyrušoval. Usneseno — provedeno. Když Vrchovský, tak jmenoval se hrdina, zase usnul, shasnuta všechna světla a procitlému pak Vrchovskému namluveno, že oslepl. Vše provedeno do krajnosti. Vrchovský však byl by málem zaplatil rozpustilý žert ten smrtí, neboť vyveden jsa na ulici a opuštěn za tmavé noci, zapadl do sněhu a byl by zmrzl, kdyby ho nebyla nalezla stráž. Památkou zůstaly na onen večer šedivé vlasy.

Vypravování jest poutavé a jednající osoby líčeny jsou do nejmenších podrobností věrně. Práce ta jest dobrým příspěvkem k poznání doby nedávno

minulé. Jest též dobrou prací »Přítele domoviny.«

»Zač bylo živobytí za starodávna« vyhovuje druhé stránce programu »Přítele domoviny« — poučení. Poučuješ nás o drahotních poměrech u nás v dobách minulých. Shledáváme zde doklady ze století 16. a násl. — Práce ta bude zajímati každého čtenáře. —

Třetí číslo letošního ročníku »Přítele domoviny« zasluhuje plného odporučení. Cena, jako při všech ostatních číslech, velice mírná. — *J. Novodvorský.*

Hlasy katolického spolku tiskového za rok 1888. V Praze.

Č. 5. „Něco o volbách." Dle vypravování starého Bárty z Rozumovy Lhoty blíže Mudrákova napsal *F. P.* Str. 38.

Většina našich venkovanů není poučena o důležitosti těch nejsvětějších práv, která jim za značné daně poskytuje zákonník občanský — zvláště o volbách. Aby poněkud vyjasnilo se v tomto ohledu mezi naším lidem, poučuje p. F. P. ve spisku »O volbách« rozmarným způsobem své čtenáře. Názory své o témže předmětu nepronáší sám, nýbrž vykládá za něj své rozumy starý Bárta sousedům mudrákovským. Přejeme si, aby p. spis. malého tohoto spisku čtenáře kat. tisk. spolku dalším něčím z rakouské ústavy pobavil, a to tak obratně a jadrným slohem, jako v nynějším spisku. *J. V.*

Zábavy večerní. Redaktor *Vojt. Pakosta.* Ročník IX.

Č. 2. „Páni a horáci." Rozmarná historie. Napsal *Fr. Jiří Košťál.*

V č. 6. na str. 183. sl. tohoto ročníku spis jmenovaný posouzen naším p. referentem celkem příznivě, v čemž ovšem obsaženo, že se může dáti lidu do ruky jakožto dobrý a prospěšný, neboť posudek onen uveřejněn pod záhlavím: knihovna prostonárodní. Poněvadž zatím jinde spis odsouzen jakožto nevhodný pro lid, a k nám činěny dotazy, po případě výtky, že jsme spis ten schválili: odpovídáme tuto k nim, že spis **opětně schvalujeme a doporučujeme pro lid, potvrzujíce směle a s dobrým svědomím úsudek p. referenta v č. 6.** O ceně literarní nemluvíme, nýbrž jen, že spis od lidu venkovského se mnohým prospěchem bude čten. *Red.*

Čís. 3. „Holandské povídky." Napsal *J. J. Cremer.* Přel. *A. Koudelka.*

»Zábavy večerní« zovou se sbírkou zábavného a poučného čtení pro lid. Se stanoviska toho chceme je posuzovati. Obsahuje přítomný svazek čtení lidu vhodné, jak obsahem tak formou přístupné? Prohlédněme si svazek ten.

Nacházíme dvě povídky: »Blyskavý kohoutek« a »Páví péro.« První líčí podomního obchodníka Harmena Langhunsena, který má dceru Gertrudu. Do té zamiluje se Dorus, syn Gieselsův, kterého však Harmen nenávidí. Jest to nenávisť, povstalá v dobách dřívějších. Dorus však zachrání Harmena při povodni. Nenávisť ustoupí přízni, a z mladých lidí stane se párek. Do děje často zasahuje převozník a krčmář Bolmans, vzor to pokrytce světského i náboženského. Jeho povaha jest důsledně kreslena. U ostatních není možno vždy tak říci. Hlavním vodítkem spisu jest pokrytectví Bolmansovo, a tím pokrytectví vůbec, čtenáři odhaliti a na jeho ohavnosť ukázati. Čtoucí tím varován jest od pokrytství. Myšlénka jest dobrou. Provedení její není šťastné. Vypravování jest velice rozvláčné, unavuje. Jednotlivým místům není možno ani porozuměti. — Překlad jest velice chatrný. Chyb tiskových i mluvnických plno.

Kdybychom chtěli na všechny nesprávnosti ukázati, vzrostl by posudek náš velice. Proto jen některé.

Máme věci ze zlata, ne jak v knize nesprávně od zlata, domek stojí u silnice, nikoli na silnici. (Kudy pak by se jezdilo?) Jednou oslovuje se otec slovem »ty,« podruhé »vy.« Kdo porozumí následujícímu: »Člověk podobá se na vlas dýmce tabáku, popel zůstane, ale kouř jest duch a kouřové obláčky vystupují k nebesům — aspoň dokud dýmka má dech.« — »Gertruda musí přemýšleti: než když otec ke skříni se odebral, viděla ho kouřiti: dýmka nebyla zacpanou — obláčky kouře vystupovaly vzhůru!«

»Dešťovkou« rozumí zajisté každý červa v zemi se nacházejícího — nikoli vodu dešťovou.

»Kéž bys dnes tak spatřil tvůj nůž!«

Pěkné je rčení: »A kromě toho měl celé odpoledne žraní v břiše.«

Vedlo by nás daleko, kdybychom chtěli všechny nesrovnalosti, nesrozumitelnosti a nesprávnosti všeho druhu vytknouti.

Druhá povídka »Páví péro« předvádí nám pyšného sedláka Jana Baldera, který v pýše své pohrdá každým chudším, i vlastním bratrem. Teprve neštěstím, stihnuvším ho, vyléčen jest z pýchy své. Postava jeho kreslena jest rázovitě, pravdivě. Celkem jest druhá povídka přístupnější, srozumitelnější. Čte se lépe než předešlá. Vad však prosta není. I ona trpí rozvláčností, nejasným slohem a mnohými nesrozumitelnými místy. Také řeč není vždy správnou.

Jak porozuměti rčení: »Zemřela při prvním dítěti — ‚srdečné' Lotynce«?

Co to jest »plaňava« a co »kocar«?

Pěkná jest věta: »Potom odebral se Hubert do pole nasécť jetele i sekl a sekl bez přestání, jakoby měl celou louku za den sesíci.« — I »Třeba, byste sedláky byli, chceteli poznati, kde to kulhá, než tolik přece také tak vypozorujete, že boty tam zuli a střevíce obuli.«

Avšak na tom dosti.

Pěkné jsou vůdčí myšlénky obou povídek: vylíčiti ohavnosť pokrytství i pýchy. Spracování jich není dosti šťastné, aspoň ne pro náš lid. Rozvláčností děje odpudí se každý čtenář, a to tím spíše, že mu mnoho nesrozumitelným zůstane.

»Holandské povídky« nestanou se knihou hledanou, nevyplní úkolu svého.

Pro »Zábavy večerní« voliti jest spisy lidu obsahem i formou srozumitelné — tentokráte se tak nestalo.

Taktéž ku správnosti jazykové měl by pilný zřetel obrácen býti.

Přítomného spisu nemůžeme dobře odporučiti.

J. Novodvorský.

Časopisy.

Sborník Československé jednoty. Ročník 1887. Redaktor *Dr. J. L. Píč.* V Praze.

Co práce, porad, schůzí stálo, než byl v život uveden časopis věnovaný výhradně zájmům slovanským. Zprvu nahražován zvláštním slovanským feuilletonem v »Osvětě« (»Drobné zprávy.« r. 1878.—1879.), konečně nakladatel Otto odvážil se vydávati samostatný »Sborník Slovanský.« Ale všecek náš život národní lpí ještě příliš na západě, pro Slovanstvo není ještě dosti hlubokého, vytrvalého a širokého zájmu. Jej stačí ukojiti denníky a týdenníky naše skrovným tím místečkem, jež vyhrazují věcem slovanským. Věda a umění jinoslovanské interessují jen jednotlivce — budiž toho Bohu žel! Tak se stalo, že »Slov. Sborník« nikdy se v obecenstvu pořádně nezakořenil, až literarní ochablosť poslední doby jej nadobro vyvrátila.

Proto s povděkem vítáme aspoň částečnou náhradu jeho, »Sborník Československé jednoty.« Není rozsahem hrubý aniž obsahem činí zadosť všem přáním, ale především běží o to býti, a potom teprv o to, jak býti. Redaktor Dr. Píč jeví snahu nejlepší, aby o každém kmeni slov. se čtenářstvu dostalo nějaké zprávy. Ovšem jsou některé ty zprávy nepatrné a málo charakteristické; ale jsouce rádi, že podnik ten nový existuje, spokojujeme se i tím, co máme. Obsahuje pak ročník tyto články: »Varjagorusové« od *Dra. Píče*, kdež se rozebírá otázka kmenové příslušnosti Rurika, zakladatele ruské říše, a vplyv jeho na osudy její; »Z doby nejhlubšího spánku národa českého« od *Č. Zíbrta,* kdež se vypisují osudy českého jazyka ve stol. XVII.; článek »O srovnávacím badání v právech Slovanův« od *Dra. Trakala,* cestopis do nejstaršího hlavního města bulharského Preslavi od *Dra. K. Jirečka*, rozpravu »O hudebním umění lidu polského« od *L. Kuby,* několik slov »O ruských skládacích obrázcích v Čechách,« jež se tu i tam zachovaly jako stopy vojska ruského z dob války s Napoleonem, od *Klimenta Čermáka,* posléz životopis Děržavina od *Rudolfa Pokorného,* s novým překladem Ody na Boha.

Drobné zprávy podávají »Několik svědectví o bojovnosti starých Slovanů,« popis srbské pouti v monastýru Ljubostině vystaveném od carevny Milice krátce po bitvě na Kosově na památku (iz ljubosti) caru Lazarovi, obrázek »Na věži v Lublani,« několik zpráv o lužickém pastoru buditeli lidu

Michalu Frenclovi, a o »Bratrstvu svaté Markety v Lounech roku 1600.« črtu »První den na Slovensku« a »Selskou hromadu v Uherské Rusi.« Knihy zavírají historické anekdoty (o caru Alexandru I., Puškinovi a j.) Četiva rozmanitého podáno prozatím tedy dosti, byť se ještě nebylo zasáhlo do hloubky; zdali bude jen také dosti čtenářů?

Fr. Bý.

Besídka malých. Pramen poučení i zábavy československé mládeže. Řídí *Jan Svoboda*. Ročník IX.

»Besídka malých« se zdokonaluje pořád. Právě ukončený ročník obsahuje 36 básniček, 38 článků prosou psaných, z nichž 16 zábavných a mravoučných, mimo několik bájek a článečků menších — mohli bychom je nazvati anekdotami —, 8 přírodopisných, 8 země- a dějepisných a v každém čísle hojnosť rozmanitosti.

Z básniček jsou některé sice slabší, ale většina jsou krásné! Přispěli jimi: *Polášek, Košťál, Grossmannová-Brodská, Krch, Heyduk, Nečas, Soukal, Geisslová, Kozel* a j.

I mnohé články prosaické jsou cenny; téměř všechny přírodopisné a země- i dějepisné; tyto vynikají lahodným slohem, zábavným vypravováním a uváděním věcí mládeži buď neznámých, buď méně známých; i učitel jich může častěji s prospěchem užiti. Vyslovujeme se však rozhodně, aby jednou přestala fabrikace »pohádek« pro mládež. Máme dosti a dosti národních pohádek, jež velmi dobře hodí se pro mládež a jež vybrali a vydali Hraše, Stránecká, Bayer a j., nač sami teprve napodobovati lid? Proto mohly býti »pohádky« takové směle jinými články nahraženy. Články prosaickými přispěli *Kořenský, Andrlík, Kodym, Petrů, Vítek, Kryšpín, Špaček, Hraše* a j.

Obrázků — pěkných — od akad. malíře J. Bízy, jest 45, z nich 4 malované.

Z rozmanitosti sice mnohé mládež pobaví, ale některé zase nestojí za nic, což směle můžeme říci o většině »rebusů«; nelzeli najíti rebusů lepších, raději žádných.

Celkový úsudek: »B. m.« obsahuje hojnosť čtení dobrého a velmi dobrého, vyniká krásnou úpravou (přáli bychom si však větší formát, třeba méně stran), mnoha krásnými obrázky a lácí (přes 200 stran za 44 kr.!), tudíž všeho doporučení zasluhuje. *Jan Hořanský.*

Literarní paběrky.

Mosaika.

„Moravská kritika." [1]) Feuilletonista »Hlasu národa« *(r. y.)* končí zprávu svou o *Bartošově* sbírce národních písní moravských takto: »Matice Moravská« měla by již proto býti známější v naší vzdělané společnosti, aby nebyla literatura moravská v očích našich ustavičně representována jen oněmi pověstnými »literarními časopisy,« které se povalují po kavárnách nejvíce k tomu konci, aby nedosti zaměstnaní talentové mohli psáti kritiky a antikritiky na obruby jejich ve formě více méně vkusných a duchaplných glos. Zvláštní věc: vše dobré a krásné, co literatura naše kdy získala z Moravy, mohlo býti mladšímu pokolení literarnímu do jisté míry zastíněno několika literarními ochotníky, trochu slabochy, trochu podiviny, kteří začali pověstnou »kritiku« svou prováděti na Moravě se značnou podporou — z Čech. Řekli bychom »duševní podporou,« kdyby to nebyl příliš těžký hřích proti duchu svatému. V kterémsi nemoravském časopise [2]) stěžuje si kritik Čechova »Výletu pana Broučka na měsíc« na zmínku o moravské kritice. Není prý Moravan, ale takové poznámky prý bolí. Onen pak kritik domnívá se, že jest Čechův Brouček se svým několikapatrovým domem a svými nepočítanými plzenskými vedle směšných měsíčních obyvatelů sympatickou osobou! Básník nanesl na obá své extremy tolik barev humoristických, aby byl účinek u vzdělaného

[1]) Pražské velké journaly naše našly si nový sport, boj proti „moravské kritice." Jsou to hlavně literati „Hlasu národa" *Vrchlický, Lier* a jiní (chiffrovaní). Neopomeneme čtenářů svých seznamovati s těmito projevy.

[2]) V „Čase."

čtenáře docela nepochybný, a tu najde nejen vzdělaný čtenář, ale i literarní kritik, kterému jest všednosť a bezedná prosa obtloustlého měšťánka sympatická — protože ji spatřuje vedlé nadzemšťanů, živících se vůní květin! Kontrast, jejž básník postavil proti měsíčanům v osobě pana Broučka, vyloučil možnosť pokládati Čecha za nepřítele celého kruhu literatů, jehož některé jednotlivé zjevy stihla jeho zcela hravá, čistě umělecká satira. Básník není nepřítelem žádné poesie. Nepřítelem poesie jest jen prosa, všednosť, nedostatek ducha a srdce, a to jsou pásky, jimiž by si mohli dáti svázati ruce jako

= snoubenci =

P. T. pan Brouček a t. zv. »moravská« kritika.

Dodatek redakce t. l. Na něco tedy ta „moravská kritika" přece je dobrá; aspoň totiž na to, aby ubohému feuilletonistovi, jehož nic chytřejšího nenapadá, pomohla feuilleton o sloupec prodloužiti. Není lepšího důkazu, že „moravská kritika" jest velepotřebnou, nad výlevy onoho literata předního journalu našeho.

* * *

V č. 148. »Hlasu národa« p. *r.* posuzuje básně *Ferd. P. Místeckého,* dodává: »Líbili se taková poesie na Moravě.[1]) pak ovšem chápeme, proč se tam nelíbí poesie česká. Ze (sic) stanoviska toho jsme vydání básní p. Místeckého i povděčni, víme aspoň, co souditi o kritikách moravských, které šmahem (!) odsuzují, co u nás mluví myšlenkou, vášní neb formalní dokonalostí (!).«

Prosíme laskavého čtenáře, aby bedlivě ty dvě věty pročetl a pověděl si pak sám, kolik slušnosti a logiky má člověk, který se něco takového neostýchá napsati. Jak viděti, v obou případech je napřed řeč o nějakém spise a pak přitažena moravská kritika. Podobného cos uvedli jsme od p. *Liera* v minulém čísle: patrně pracuje se tu podlé kopyta.

* * *

Důkladná reklama. Jisté pražské nakladatelství píše o sbírce, kterouž vydává: Za dobu 16letého trvání rozšířeno po národě českém »více než milion« silných svazků nejvybranějšího četiva a podán v posavádních 16náctí ročnících za 16 ročních příspěvků po . . . celkem tedy — zl. — kr. 101 veliký svazek aneb $1034^1/_2$ archu, aneb 16852 stran, tak že arch nestojí ani $1^1/_2$ kr., jedna strana pak dokonce ani $^9/_{100}$ krejcarů atd.

* * *

Proti nemravnému a umělecky nízkému směru, vládnoucímu nyní v **»Národním divadle«** pražském, ozývají se jednomyslně nezávislé časopisy a noviny české.

* * *

„Doctor angelicus" — „anglický učitel." Sv. Tomáš Aquinský, jak známo, má dle středověkého zvyku příjmení, a sice »Doctor angelicus,« kterým se často uvádí i bez vlastního jména. V nejnovější encyklice Leo XIII. rovněž jej tak jmenuje. Duchovenské denníky naše »Čech« a »Hlas« překládají pak: »anglický učitel« (!), patrně již dle německého překladu »der (NB.) englische —.« Lze z toho souditi, že překlad svěřen laikovi, což při významu okružníkův apoštolské stolice eminentně theologickém nezdá se býti právě vhodno; také bývá ten překlad, nad to z němčiny jsa pořízen, obyčejně drsný a nesrozumitelný. Že ostatní noviny české totéž otiskují, nelze se pak již diviti.

* * *

Myšlénky umělcův o umění. *L. Janmot,* slavený malíř současné školy lyonské, v díle svém s oním nadpisem mezi jiným takto o umění se pronáší: Každé umělecké dílo skládá se jako člověk z těla a duše. Tělo bez duše je mrtvolou a duše bez

[1]) Podobně píše „Světozor" č. 28. (-Rafín-): „Opětně jednou „poetická" efemerida na trhu moravském, odkudž právě vychází dosti důrazných slov, žalujících na „scestí nynější poesie." Tyhle „básně" mají býti vzorem něčího vkusu?"

těla nepojatnou bytností: beze smyslové formy myšlénku vyjadřující a bez myšlénky smyslovou formou vyjádřené umění nestává. Leč spojení jakékoli myšlénky s jakoukoli formou smyslovou netvoří ještě uměleckého díla. Také nedostačí říci, že forma i myšlénka musí býti úměrny; třebať především krásné myšlénky, jejímž výkvětem byla by forma. — Krásnou myšlénkou je vše, co povznáší mysl člověka, ji dojímá, rozohňuje, vyprosťuje ze všedního života; moc tato tajemná přioděna pravdivostí, výrazem, silou a lehkostí — toť dílo v pravdě umělecké. Podlé toho forma sama i sebe dokonalejší jest věcí pouhého řemesla, může se vytvářeti třebas i strojem; a zase myšlénka sama formou dokonalou nevyjádřená patří vědě a ne umění. Idei pak nejvyšší, nejobsáhlejší, nejplodnější a nejvábnější pro mysl lidskou jest idea Boha. Vše, co se jí blíží, stává se způsobilým oživiti formu uměleckou, co se jí vzdaluje, zříká se této moci. Není pravé poesie, jejíž podkladem není myšlénka božská. Za ni není náhrady; fantasie i nejbujnější je bez ní dětskou hrou. Takových pak idei poskytuje víra katolická nejvíce, poněvadž jen ona zná pravého Boha. Pohanství sice též vytvářelo díla umělecká, ale jen potud, pokud zachovalo si pravdy z původního božského zjevení a pokud idee tyto dílem prosvítají, uznáváme jejich krásu. Ostatně umění pohanské je prázdnou formou, jíž schází pravdivá myšlénka. Proto také návrat k umění antickému v době renaissance byl krokem nazpět, byl bludem, jenž živořil po tři století, než byl seznán. — Krásno, jež nemá povznášejícího účinku na bytosť rozumnou, jest jako bez umělecké myšlénky: prostá fialka, jež v pozorovateli svém budí pocit krásy, a duši jeho povznáší ku Tvůrci, vyplňuje úkol v tvorstvu mnohem důležitější, než nejohnivější květy tropického pralesa, na něž pouze slunce shlíží a motýl usedá. Krásno v malém, krásno prostinké, nejjednodušší, jež chudák vyciťuje z květinek, které si za oknem pěstuje, jest stejnomocno s krásnem nejsložitějším, jež uchvacuje touristu při pohledu na krajinu bohatou a mnohotvárnou. Jeť v něm táž pravdivá myšlénka božská, totéž výmluvné povzbuzení, jež srdce naše v obzor ideálů pozdvihuje.

* * *

Turgeněv o svých spisech. V dopisech Turgeněva vyskytují se četné výroky o umělcích, o písemnictví, z nichž ovšem nejzajímavější jsou ty, které pronáší sám o sobě, jsa v té příčině k sobě velmi přísný a skromný. Stojte zde některé.

Ani řádku neuveřejnil jsem v jiné nežli v ruské řeči: sice nebyl bych umělec, nýbrž ničema.

Ani řádku nenapsal jsem, za nějž bych se měl styděti neb jej odvolati.

Bez práce, bez krušné práce kterýkoliv umělec nebude leda začátečníkem.

Technika i v poesii jest mu veledůležitou: co blýská se originalitou, jest obyčejně technicky chabé.

Spisovatel objektivní nakládá si velké břímě i potřebuje silných čivů.

Jmenuje se realistou, jejž nejvíce zajímá živá pravdivosť lidské přirozenosti.

Tvorby umělecké nikdy netvořil dle povšechných idei, nýbrž dle skutečných postav v mysli se vznášejících.

V malířství platí totéž, co v písemnictví: kdo líčí všechny podrobnosti, veta po něm

Beze vzdělání a svobody — vzhledem k ruským poměrům —, svobody vzhledem k sobě, ke svým předpojatým názorům, k národu svému a dějinám jeho nelze si pravého umělce mysliti.

* * *

Básně v časopisech. Vynikající současný básník anglický zdráhá se přispívati básněmi do časopisů, ač se mu nabízejí ohromné sumy i za menší příspěvky. Když konečně poslal mu jistý americký časopis check k libovolnému napsání sumy, odpověděl básník: Nemíním zasílati básní do časopisů, neboť se nechci vtírati: vydámli samostatnou knihu a obecenstvo ji koupí, vím, že básně chce čísti; v časopise však je k tomu jaksi nuceno.

* * *

Snaha po čistotě jazykové vzmáhá se v Německu nápadně, t. j. snaha očistiti řeč od zbytečných cizích slov i nesprávných úsloví, ze všední mluvy do spisovného jazyka se deroucí. Patrně není věc ta velikánskému písemnictvu německému lhostejna, jako na př. — nám! V recensích německých tu a tam viděti totiž, co u nás již někteří pokládají za šosáctví, t. opravy chyb jazykových.

* * *

Na nesvědomité **odmítání dramatických děl** od divadelních správ stěžují si u nás i v cizině. V Němcích učiněn za tou příčinou návrh, aby každé odmítnutí obsahovalo větu: Opis zkušebné zprávy vydá se za náhradu výloh jeho. Tím má se totiž správa přinutiti, aby díla zadaná bedlivě zkoumala, vydávajíc se takto soudu veřejnosti.

* * *

Přírodovědecká methoda v psychologii umění. Materialistická věta: »Člověk je tím, co jí« doplňuje se nyní: »a co pije«, s doklady z dějin. Především káva, zvláště černá co do účinků na obrazotvornosť a poesii zaujímá důležité místo (Arabové, Voltaire, Schiller a m. j.); k ní přistupují soupeři o snídani a večeři: čaj a víno. Pak ten nezbytný průvodce tabák — kuřlavý a šňupavý. Sprostější již jest kořalka, ale i ta přispěla jistě mnohými molekulemi k originalitě a genialnosti. Hořká voda neméně prý zdárně působí na harmonickou objektivitu těla i duše. Snad podaří se Němcům ještě hojně takových surrogatů lidského genia vynalézti, po případě objeviti.

Různé zprávy.

Seznam českých časopisův a periodických spisů r. 1888. vycházejících.[1] Sestavil *Fr. Bayer.*

I. Náboženské. *a)* katolické. 1. Ascetická bibliotheka, Brno. 2. Anežka, Č. Budějovice. 3. Bibliotheka nejslovutnějších kazatelů, Kroměříž. 4. Blahověst, Praha. 5. Časopis katolického duchovenstva, Praha. 6. Květy Marianské, Brno. 7. Ludmila, Č. Budějovice. 8. Obrana víry, Praha. 9. Pastýř duchovní, Praha. 10. Posvátná kazatelna, Olomouc. 11. Růže dominikanská, Praha. 12. Škola Božského Srdce Páně, Brno. 13. Václav, Č. Budějovice. 14. Výbor kázaní, Praha. 15. Zahrádka sv. Františka, Krnov. *b)* evandělické. 16. Betanie, Tábor. 17. Český bratr, Praha. 18. Evandělické listy, Praha. 19. Evandělický církevník, Humpolec. 20. Hlasy ze Siona, Pardubice. 21. Stráž na Sionu, Ranná.

II. Politické.[2]) 1. Brněnský Drak, Brno. 2. Čas, Vinohrady. 3. Čech, Praha. 4. Hlas, Brno. 5. Hlas národa, Praha. 6. Kroměřížské noviny, Kroměříž. 7. Lev, Vídeň. 8. Malé národní noviny, Brno. 9. Moravská Orlice, Brno. 10. Moravská Slovač, Uh. Hradiště. 11. Moravské noviny, Brno. 12. Národní listy, Praha. 13. Národní noviny, Brno. 14. Národní politika, Praha. 15. Našinec, Olomouc. 16. Obecné noviny, Brno. 17. Opavský týdenník, Opava. 18. Plzeňské listy, Plzeň. 19. Pozor, Olomouc. 20. Pražské večerní noviny, Praha. 21. Selské listy, Olomouc. 22. Východ, Praha. 23. Vyšehrad, Vinohrady.

III. Zábavné. 1. Domácí přítel, Praha. 2. Domácnosť, Žďár. 3. Hvězda, Praha. 4. Jitřenka, Polička. 5. Květy, Vinohrady. 6. Libuše, Praha. 7. Lumír, Praha. 8. Moravská bibliotheka, Vel. Meziříčí. 9. Matice lidu, Praha. 10. Obzor, Brno. 11. Ottova laciná knihovna národní, Praha. 12. Přítel domoviny, Praha. 13. Rodinná kronika, Brno. 14. Ruch, Praha. 15. Šumavan, Klatovy. 16. Světová bibliotheka, Ml. Boleslav. 17. Světozor, Praha. 18. Vesna, Vel. Meziříčí. 19. Zábavná bibliotheka, Brno. 20. Zábavy večerní, Praha. 21. Zábavné listy, Praha. 22. Zlatá Praha, Praha. Humoristické. 23. Brněnské humory, Brno. 24. Humoristické listy, Praha. 25. Nový Paleček, Praha. 26. Švanda dudák,

[1]) Seznam tento jest úplnější než úřední poštovní seznam časopisů. — Česko-americké listy nejsou zde uvedeny.

[2]) Mnohé z listů místních (v. t.) jsou i politické i zábavně poučné.

Praha. 27. Rarášek, Vídeň. 28. Šípy, Praha. 29. Veselé čtení, Val. Meziříčí.

IV. Odborné: *a)* obecně vědecké. 1. Časopis kr. Musea Českého. Praha. 2. Osvěta, Vinohrady. 3. Vlasť, Žižkov. *b)* jazykovědecké. 4. Listy filologické, Praha. *c)* literarní. 5. Athenaeum, Vinohrady. 6. Hlídka literarní, Brno. 7. Literarní listy, Velké Meziříčí. 8. Literarní oznamovatel, Praha. 9. Věstník literarní, Smíchov. *d)* dějepisné a zeměpisné. 10. Časopis vlast. spolku musejního v Olomouci, Olomouc. 11. Historický časopis, Pardubice. 12. Zeměpisný sborník, Praha. (Sborník historický v Praze bohužel zanikl.) 13. Slavín, Praha. *e)* přírodovědecké.[1] 14. Listy č. spolku pro ochranu ptactva, Praha. 15. Listy chemické, Praha. 16. Vesmír, Praha. 17. Zprávy spolku geologického, Praha. *f)* mathematické. 18. Archiv mathematiky a fysiky, Praha. 19. Časopis pro pěstování mathematiky a fysiky, Praha. 20. Věstník jednoty českých mathematiků, Praha. *g)* pro pěkná umění. α) výtvarná umění. 21. Český kreslíř, Praha. 22. Method, Karlín. β) hudební. 23. Českoslovanský varhaník, Něm. Brod. 24. Cyrill, Karlín. 25. Dalibor, Praha. 26. Hudební listy, Brno. 27. Hudební květy, Brtnice. 28. Lyra, Hořice. 29. Slovanská hudba, Něm. Brod. 30. Varyto, Brtnice. 31. Vlastimil, Litomyšl. γ) divadelní. 32. Česká Thalia, Praha. 33. Jeviště, Karlín. *h)* encyklopaedické. 34. Ottův Slovník naučný, Praha. 35. Kobrův Slovník naučný, Praha. *i)* lékařské. 36. Časopis českého lékárnictva, Praha. 37. Časopis lékařův českých, Praha. *k)* právnické a samosprávné. 38. Národní hospodář českomoravský, Brno. 39. Obecný rádce, Mnich.-Hradiště. 40. Právník, Praha. 41. Samosprávný obzor, Praha. 42. Úřadní list, Kr. Hradec. 43. Úřadní list c. k. o. hejtmanství, Třebíč. 44. Úřední a oznamovací list, N. Město n. Met. *l)* vychovatelské. α) pro učitele. 45. Beseda učitelská, Praha. 46. Bibliotheka paedagogických klassiků, Přerov. 48. Časopis učitelek, Praha. 47. Česká škola, Praha. 49. Knihovna učitelská, Ivančice. 50. Komenský, Olomouc. 51. Krok, Praha. 52. Listy školské správy, Polička. 53. Národ a škola, Vel. Meziříčí. 54. Nedělní škola, Praha. 55. Paedagogický rádce, Smíchov. 56. Paedagogické rozhledy, Praha. 57. Praktický národní učitel, H. Moštěnice. 58. Pěstoun, Polička. 59. Posel z Budče, Praha. 60. Škola a život, Praha. 61. Škola měšťanská a živnostenská, Praha. 62. Učitelské listy, Brno. 63. Učitelské noviny, Praha. 64. Věstník Ústřední Matice školské, Praha. 65. Vychovatel, Praha. 66. Ženské listy, Praha. β) pro mládež. 67. Anděl strážce, Brno. 68. Besídka malých, Smíchov. 69. Budečská zahrada, Praha. 70. Jarý věk, Praha. 71. Malý čtenář, Praha. 72. Matice dítek, Polička. 73. Naší mládeži, Praha. 74. Obrázková knihovna, N. Město n. M. 75. Přítel dítek, Praha. 76. První č. knihovna pro mládež, Vel. Meziříčí. 78. Štěpnice, Praha. 77. Zlaté mládí, Praha. 79. Včelka, Olomouc. 80. Zahrádka maličkých, Olomouc. *m)* hospodářské. 81. Časopis českých zahradníků, Praha. 82. Časopis zem. spolku štěpařského, Praha. 83. Česko-slovanský rolník, H. Studenec. 84. Český včelař, Praha. 85. Domácí hospodyně, Olomouc. 86. Háj, Žďár. 87. Hlasatel hosp. spolku, Beroun. 88. Hlasatel hosp. spolku, Kr. Hradec. 89. Hlasatel hosp. spolku, Poděbrady. 90. Hospodář, Praha. 91. Hospodář, Příbram. 92. Hospodářský list, Chrudim. 93. Hospodář moravský, Přerov. 94. Hosp. nár. noviny, Ml. Boleslav. 95. Hospodářské noviny, Praha. 96. Illustr. hosp. listy, Brno. 97. Lesní besídka, Žďár. 98. Listy zahradnické, Praha. 99. Lověna, Žďár. 100. Plzeňské hosp. noviny, Plzeň. 101. Přemysl, Jičín. 102. Rolnické listy, Sedlčany. 103 Rolník, Brno. 104. Rolník, Č. Budějovice. 105. Rozhled, Kutná Hora. 106. Rybářské listy, Žďár. 107. Sborník hosp., Jaroměř. 108. Rolnická rada, Praha. 109. Věstník hosp. prům. spolku, Rakovník. 110. Věstník hosp. spolku, Kolín. 111. Věstník vinařského spolku, D. Beřkovice. 112. Zpravodaj hosp. spolku, Hořovice. 113. Zprávy hospodářské, Něm. Brod. *n)* průmyslové. 114. Časopis spolku pro průmysl pivovarský, Praha. 115. Česká práce (Obuvník), Praha. 116. Český mechanik, Praha. 117. Kvas, Praha. 118. Listy cukrovarnické, Praha. 119. Mlynář, Praha. 120. Pekařské listy, Praha. 121. Pivovarské listy, Praha. 122. Práce, Brno. 123. Řeznické listy, Praha. 124. Rukavičkářské listy, Praha. 125. Stavbyvedoucí, Praha. 126. Technické listy, Praha. 127. Živnostník, Praha. *o)* obchodní. 128. Český Lloyd, Praha. 129. Český Merkur, Praha. 130. Sborník

[1]) Viz též čas. mathematické *f)*.

záloženský a spořitelní, Polička. 131. Věstník obch. omladiny česko-slovanské, Praha. 132. Věstník záloženský, Praha. *p)* tělocvičné a vojenské. 133. Sokol, Praha. 134. Vojenské listy, Kolín. *q)* těsnopisné. 135. Těsnopisná beseda, Brno. 136. Těsnopisné listy, Praha. 137. Věstník těsnopisný, Brno. *r)* dělnické. 138. Dělník, Brno. 139. Hlas lidu, Prostějov. 140. Křik lidu, Brno. 141. Přítel dělníků, M. Ostrava. 142. Rovnosť, Brno. 143. Spravedlnosť, Brno. 145. Vzájemnosť, Prostějov. *s)* modní. 144. Bazar, Praha. 146. Evropské mody, Praha. 147. Moda, Praha. 148. Modní svět, Ml. Boleslav. *t)* různé. 149. Cyklista, Smíchov. 150. Český hasič, Klatovy. 151. Český střelec, Ml. Boleslav. 152. Generalní oznamovatel, Praha. 153. Hostimil, Praha. 154. Insertní list, Praha. 155. Jednota, Praha. 156. Klub, Žižkov. 157. Naše besedy, Praha. 158. Oběžník, Hořice. 159. Praktické listy, Praha. 160. Pražský průvodce, Praha. 161. Sborník typografický, Praha. 162. Učeb. listy německé, Praha. 163. Učebné listy ruské, Praha. 164. Ústřední oznamovatel, Praha. 165. Věk svobody, Praha. 166. Veleslavín, Praha. 167. Velocipedista, Praha. 168. Všeobecný oznamovatel, Praha. 169. Všeob. oznam. „Patria“, Praha. 170. Všeobecný věstník, Praha. 171. Vysloužilec, Žižkov.

V. Místní.[1]) 1. Benešovan, Benešov. 2. Bojovník, Brno. 3. Boleslavan, Ml. Boleslav. 4. Budivoj, Č. Budějovice. 5. Bydžovské listy, N. Bydžov. 6. České chaloupky, Kyje. 7. České listy, Vinohrady. 8. České prameny. Olomouc. 9. České zájmy, Vinohrady. 10. Českobrodské listy, Č. Brod. 11. Český jih, Tábor. 12. Český sever, Terezín. 13. Český východ, Chrudim. 14. Český západ, Plzeň. 15. Domažlické listy, Domažlice. 16. Drak, Kolín. 17. Hlas od Cidliny, N. Bydžov. 18. Hlas předměstí, Karlín. 19. Hlasy, Slaný. 20. Hlasy od Blaníka, Benešov. 21. Hlasy od Lužnice, Soběslav. 22. Hlasy pojizerské, Turnov. 23. Hlasy z Chrudimska, Chrudim. 24. Hlasy z Hané, Prostějov. 25. Hlasy z Jindř. Hradce, J. Hradec. 26. Hlasy ze Šumavy, Strakonice. 27. Hodonínské listy, Hodonín. 28. Horymír, Příbram. 29. Hostýn, Kroměříž. 30. Hradecký Polaban, Kr. Hradec. 31. Choustník, Soběslav. 32. Jičínský obzor, Jičín. 33. Jizeran, Ml. Boleslav. 34. Klatovské listy, Klatovy. 35. Krákonoš, Jičín. 36. Kroměřížan, Kroměříž. 37. Kutnohorské listy, Kutná Hora. 38. Listy pojizerské, Turnov. 39. Listy ze západní Moravy, Třebíč. 40. Lučan, Lonny. 41. Mělničan, Mělník. 42. Na stráži, Plzeň. 43. Naše hlasy, Č. Brod. 44. Neodvislosť, Vinohrady. 45. Nová Plzeň, Plzeň. 46. Nový Boleslavan, Ml. Boleslav. 47. Obč. listy, Nymburk. 48. Občanské noviny, Nymburk. 49. Obecné noviny, Brno. 50. Ohlas od Dunaje, Vídeň. 51. Ohlas od Nežárky, Jindř. Hradec. 52. Orel, Telč. 53. Orlice, Telč. 54. Otavan, Písek. 55. Pernštýn, Pardubice. 56. Pochodeň, Vodochoby u Libšic. 57. Podřipan, Roudnice. 58. Polaban (pol. nov.), Kr. Hradec. 59. Polaban, Kolín. 60. Posel od Čerchova, Domažlice. 61. Posel z podhoří, Rychnov. 62. Posel ze Sušice, Sušice. 63. Posel z východn. Čech, Chrudim. 64. Poutník od Otavy, Písek. 65. Pravda, Čáslav. 66. Předměstské listy, Žižkov. 67. Předměstské noviny, Karlín. 68. Příbramské listy, Příbram. 69. Pšovan, Mělník. 70. Ratibor, Kr. Hradec. 71. Říp, Roudnice. 72. Slovan, Vídeň. 73. Slovanské listy, Vinohrady. 74. Strakonické listy, Strakonice. 75. Stráž na severu, Turnov. 76. Stráž na Šumavě, Strakonice. 77. Středočeské listy, Vršovice. 78. Svatobor, Sušice. 79. Světlo, Slaný. 80. Svoboda, Louny. 81. Svobodný občan, Slaný. 82. Svornosť, Slaný. 83. Tábor, Tábor. 84. Vesna kutnohorská, Kutná Hora. 85 Věstník. Spy. 86. Věstník českomoravský, Chotěboř. 87. Věstník, Vídeň. 88. Věstník okresu hořického, Hořice. 89. Valašské hlasy, Val. Meziříčí. 90. Vinohradské listy, Vinohrady. 91. Volné slovo, Kutná Hora.

Celkem tedy vydává se v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a ve Vídni 335 časopisův a periodických spisův, a sice: I. náboženských 21, II. politických 23, III. zábavných 29, IV. odborných: *a)* obecně vědecké 3, *b)* jazykovědecké 1, *c)* literarních 5, *d)* děje- a zeměpisné 4, *e)* přírodovědecké 4, *f)* mathematické 3, *g)* pro pěkná umění α) výtv. umění 2, β) hudebních 9, γ) divadelní 2, *h)* encyklopaedické 2, *i)* lékařské 2, *k)* právnických a samosprávných 7, *l)* vychovatelských α) pro učitele 22, β) pro mládež 14, *m)* hospodářských 33, *n)* průmyslových 14, *o)* obchodních 5, *p)* tělocvičné a vojenské 2, *q)* těsnopisné 3, *r)* dělnických 7, *s)* modní 4, *t)* různých 23. V. Místních 91.

Dle místa rozděleny jsou časopisy takto: Praha 120, Brno 30, Olomouc 10, Vinohrady 10, Ml. Boleslav 7, Budějovice 5, Chrudim 5, Kr. Hradec 5, Plzeň 5, Vídeň 5, Žďár 5,

[1]) Místní časopisy jsou dílem politické, dílem záb.-poučné.

Žižkov 5, Kolín 4, Kroměříž 4, Kutná Hora 4, Polička 4, Slaný 4, Smíchov 4, Strakonice 4. Velké Meziříčí 4, Hořice 3, Karlín 3, Klatovy 3, Něm. Brod 3, Pardubice 3, Příbram 3, Prostějov 3, Tábor 3, Turnov 3, Benešov 2, Brtnice 2, Č. Brod 2, Domažlice 2, N. Město n/M. 2, Nový Bydžov 2, Nymburk 2, Písek 2, Přerov 2, Roudnice 2, Soběslav 2, Sušice 2, Telč 2, Val. Meziříčí 2. Beroun 1, Čáslav 1. D. Beřkovice 1, Jaroměř 1, Hodonín 1, H. Studenec 1, Hořovice 1, Humpolec 1. Chotěboř 1, Ivančice 1, Krnov 1, Kyje 1, Litomyšl 1, Mn. Hradiště 1, Mor. Ostrava 1. Opava 1, Poděbrady 1, Rakovník 1, Ranná 1, Rychnov 1, Sedlčany 1, Spy 1, Uh Hradiště 1, Vodochoby 1, Vršovice 1.

Vychází tedy v Čechách 259 časopisů, na Moravě 69, ve Slezsku 2, ve Vídni 5. — V Americe vydává se asi 30 českých časopisů.

I. Spolkové.

„Štitný," spolek jihočeských akademiků. 8. června předn. *L. Haškovec* o vztahu váhy mozkové k intelligenci živočichů.

Jednota filosofická. 10 června předn. *Dr. R. Dvořák* učení Konfuciovo.

Slovanský umělecký spolek „Krb," z něhož veškera politika vyloučena, zakládají slovanští akademikové ve Vídni.

Vědecké spolky francouzské konaly 26. svůj roční kongres v Paříži v 5 odborech, z nichž archaeologický zvláště vynikal prokázanou činností za uplynulý rok.

II. Smíšené.

Ceny literarni. „Besídka malých" vypisuje: kromě honoráře 3 duk. za nejlepší povídku; 3 duk. za nejl. pohádku; 2 duk. za nejl. článek přírodopisný; 2 duk. za nejl. článek dějepisný. Objem ne větší než 5—6 stran „B. m." Lhůta do konce července t. r. — *Jiráskův* roman „M e z i p r o u d y" (ve „Světozoru" 1887.) obdržel cenu *V. B. Třebízského* nálezem poroty, v níž zasedali: Ant. Truhlář, J Vrchlický, Fr. Zákrejs.

Bibliografii tradice lidové (slovanské), pokud není podána *Wollnerem* v *Leskienově* a *Brugmannově* sbírce litevských písní a pohádek, podává *V. Tille* v „Listech filologických," č. 3. str. 317. sll.

Na vědeckou akademii českou učinil jistý pán, jenž nechtěl býti jmenován (jest prý to rada *Hlávka*), velkolepý dar 200.000 zl. Při té příležitosti fabrikovaly naše velké pražské journaly tolik dělaného nadšení, „šíření se prsou" a pod. cetek, že by ton odpornou affektací člověku pokazily málem celou radosť z činu zajisté velikého.

Ruská censura dovolila dováželi do Ruska některé dosud zakázané spisy, na př *Carlyleovy* „Dějiny Bedřicha Velkého." spisy *Heineho* a j.

Revoluce z roku 1789. má ve Francii úředně býti oslavena, a sice také spisy, které by prokázaly všechna dobrodiní revolucí tou zjednaná. Naproti tomu měsíčník „L'association catholique," organ „Cercles catholiques d'ouvriers" sestavil výbor, jenžto ve třech oborech — duchovním, politickém, hospodářském — by dle dat ukázal, jak zhoubně na celý život francouzský revoluce ta působila.

Pověstný hrabě **Vasilij** vydal nové listy o vynikajících osobnostech („La société de Paris," II.) *J. Kuffner* podává v „Osvětě" (6.) článek: „Grévy a Carnot." Soudíc dle této charakteristiky o charakteristice dvoru papežského, která kdysi u nás pobouřila krev, potřebí přece vyznati, že hr. Vasilij z c e l a n e p ř e d p o j a t ý m n e n í proti papežství. *Grévy* alespoň a *Carnot* jsou dle jeho líčení proti Leonu XIII. a jeho okolí praví světci, nemající ani sebe menší nedokonalosti!

III. Rozpravy literarní v časopisech.

B ě l o h o u b e k, O chemické a mikroskopické zkoušce Rk. (Osv. 7.).
Dozvuky ke sporu o RKZ. (Ath. 9.).
A r b e s, Jakub Seifert (Č. Th. 13.).
B a r t o š, Prostonárodní kalendář (Obz. 13.).
B a u š e, Z autobiografie Ch. Darwina (Kv. 7.).
E. J., Obrázky z Varšavy (Sv. 29.)
H a l o u z k a, Autobiografie † Dra. J. Bílého (Vl. 10.).
H e u s l e r J., Smrť v národním podání (Obz. 12.).
J. L. T., O vydávání spisů Tylových (H. n. 152.).
K a h l i k, Vesmír (Kv. 7.).
K o v á ř, O novějších dějinách fonetiky (L. filol. 3.).
— O původě Japygův a Apulův (L. filol. 3.).
K r á l, O nynějších směrech bádání mythologického (L filol. 3.).
K u r k, O individualitě (Sv. 30.)
K v a p i l, Apollon Nikolajevič Majkov (Zl. Pr. 28.).
K v í č a l a, O boji proti pěstování klassických studií na středních školách (Krok 3.).
K l i k a, G. A. Lindner o výchově a učbě (Uč. nov. 28.).
M. W-k, Přírodní vědy a křesťanství (Vychov. 12.).
M a k o v i č k a, Nad knihami psychologickými (Kom. 28.).
M a t z e n a u e r, Příspěvky ke slovanskému jazykozpytu (L. filol. 3.).
M r š t í k, O baletu (Ned. l. 8/7).
N ě m i r o v i č-D a n č e n k o-Š t ě p á n e k, Španělská scena (Č. Th. 13.).
N o v á č e k, Jest víra ve „zjevení" pověrou? (H. n. 151.).
N o v á k, O vzdělání učitelstva našeho v době vlastenecké a o Zieglerově „Příteli mládeže" jako prostředku k tomu (Č. šk. 21.).
P e i s k e r, Zádruha na Prachensku (Ath. 9.).
R u b e š, Fysiognomie, frenologie a grafologie (Pos. z B. 27.).
S o k o l, Několik myšlének o škole národní (Č. šk. 19.).
Š m a h a, Brána Komenského po Hollandsku, ve Francouzích a ve Švédech (Bes. uč. 28.).
T o n n e r, Stavitelé chrámu sv. Víta (Zl. Pr. 30.).
T r a k a l, Alliance rak.-německo-italská (Osv. 7.).
T r u h l á ř, Staročeský passional z roku 1395. (L. filol. 3.).
V r c h l i c k ý, Nová kniha V. Huga (Ned. l 1/7).
V y m a z a l, Čeština roku 1800. (Kom. 29.).
Z í b r t, Pouti u starých Čechů (H. n. 183.).
Kapitola o venkovské žurnalistice (Čas 14.).
Jak zvelebovati naši literaturu naukovou (Ath. 9.).
T a r n o w s k i, Miłość w poezyi Krasińskiego (Przegl. powsz. 7.).

Boetzkes, Propaganda für die neue weltanschauung (St. a. M.-Laach 6.).
Carriere, Neue poetiken (Ggw. 22.).
Goldmann, Zur aesthetik des ehebruchdramas (Deutsche Universtztg. 12.).
Hirsch, Das alter der schaffenskraft (Schorers Familienbl. 25.)
Kreiten, Randglossen zu preisgekrönten u. nicht preisgekrönten gedichten der gegenwart (St. a. M.-Laach 6.).
Peschkau, Humoristische charaktere (Tägl. Rdschau. 134.).
Rée, Was ist kunstkritik? (Ggw. 20.).
Schasler, Arthur Schopenhauers ansichten über die musik (Mag. 26.).
Vogel, Goethe in d. poln. litteratur (Nation 40.).
Schuré, La légende de Krishna et les origines du Brahmanisme (Rev. d. d. m. $^{15}/_{5}$).
Chiarini, Le donne nei drammi dello Shakespeare e nel poema di Dante (N. Antol. $^{1}/_{5}$).
de Retes, Estudios sobre el Teatro español contemporáneo (Rev. de Esp. $^{30}/_{4}$).

IV. Díla posouzená.

Arbes, Silhouetty (Č.: L. l. 14.).
— V pražské krčmě před půl stoletím (Novodvorský: Hl. l. 8.).
Bartoš. Naše děti (x. y.: H. n. 142.; Taubenek: L. věst. 6.; Čas 13.; Tille: L. filol. 3.).
Bauer, Črty cestopisné. II. (Libertas: Uč. n. 29.).
Cremer-Koudelka, Holandské povídky (Novodvorský: Hl. l. 8).
Čech, Několik povídek (Fr. Bý.: Hl l. 8.; Čermák: N. l. 164.).
Čermák, O českých penězích do r. 1526. (K.: L. věst. 6.).
Černý, Slovanský sjezd v Praze roku 1848. (Čas 13.).
Durdík, Dějiny filosofie nejnovější (Vychodil: Hl. l. 8.; M.: Ath. 9.).
Flekáček, České květy (Soukal: Uč. l. 26.).
— Drobné obrázky dějepisné (Donat P-ý.: L. věst. 6.).
Frumar, Nástěnné obrazy dějepisné (Všehrdský: Pos. z B. 25).
F. P., Něco o volbách (J. V.: Hl. l. 8.).
Hanušová, Dívčí tělocvik (Ducháčká: L. věst. 6.).
Havelka, Sebrané básně (x.: Ned. l. $^{20}/_{5}$)
Heusler, Vědy přírodní a bible (-ý.: H. n. 155.).
Hovorka, Přítel domoviny (Vítězný: L. l. 14.).
Hrnčíř, Ústřední knihovna pro českou mládež. Sv. 5.—10. (Libertas: Uč. nov. 29.).
Hulakovský, Naplněné proroctví (Bý.: L. l. 14.).
Chvála, Čtvrtstoletí české hudby (Kramatta: Pos. z B. 27.; Hraba: L. věst. 6.).
Heyduk, Obrázky (Zákrejs: Osv. 7.).
Jakšič-Raušar, Za Dunajem (J. V.: Hl. l. 8.).
Jirásek, Průvodce k fysikalním pokusům (Jarý: Č. šk. 19.).
— Nevolnice (Čermák: N. l. 175.).
Kaizl, Finanční věda (Ath. 9.).
Kodym, Vzorové vznešení (Uč. nov. 29).
Konrád, Otčenáš (J. V.: Hl. l. 8.).
Kopecký, Ze života ptáků (Hrnčíř: Kom. 28).
Košťál, Páni a horáci (Konečný: Obz. 13.; R. Hl. l. 8).
Krásnohorská, Šumavský Robinson a Letorosty (Zákrejs: Osv. 7.).
Leger, Poslední Rusalka, Tři povídky, Povídky veršem (Zákrejs: Osv. 7.).
— Povídky veršem (er.: Čas 14.).
Lindner, Paedagogika (P. Durdík: Krok 3.).
Malínský, Ze starých pamětí (Vykoukal: H. n. 155.).
Místecký, Básně (r.: H. n. 148.; Rafín: Sv. 28.).
Nečas, Pohledy do dějin (Vágner: Č. šk. 21.).
Ostrovský-Durdík, Les (B. F.: Zl. Pr. 27.).
Píč, Sborník Československé jednoty (Fr. Bý.: Hl. l. 8.).
Podlipská, Povídky. Seš. 9. (Chvalský: Pos. z B. 28.).
Prokeš, Povídky z Krkonoš. IV. (Libertas: Uč. nov. 28.).
Raušar, Obrázky z dob robství Srbska (Zákrejs: Osv. 7.).
Rezek, Dějiny prostonárodního hnutí náboženského v Čechách (J. M.: Ruch 19.; Müller: Ath. 9.).
Sedláček, Almanah bohoslovců slovanských v Rakousku (R.: Hl. l. 8.).
Světlá, V Hložinách (V. K.: Hl. l. 8).
Svoboda, Besídka malých (Horňanský: Hl. l. 8.).
Škába, Masopust v Soběslavi (Vykoukal: H. n. 155).
Skampa, Malá křídla (-ý.: Sv. 28.).
Špaček, Besedy mládeže. 241. (Pivoda: Kom. 28.).
Štech, Žena J. L-ý.: (Č. Th. 12.).
Tuma, Vybrané spisy K. Havlíčka Borovského (Čas 13.)
Víták, Almanah českých dětinců se schematismem (Horňanský: Hl. l. 8.; Horský: Uč. nov. 28.).
Vlastenecký, Legendy (Zákrejs: Osv. 7.).
Votruba, Navedení ku krasopisu obchodnímu (Sv. 30.).
Vrchlický, Čarovná zahrada (Č.: Hl. l. 8.).
Vybnis, Svatého Basileia Slovo k jinochům (Král: Listy filol. 3.).
Winter, Zač bylo živobytí za starodávna (Novodvorský: Hl. l. 8.).
Zelený, Tomáš Pešina z Čechorodu (Vančura: Ath. 9.).
Zíbrt, Dějiny hry šachové v Čechách od dob nejstarších až po náš věk (P. S.: Sv. 29.; š.: N. l. 157.).
Bibliotheka mládeže (Hulakovský: L. věst. 6.).
Loutkové hry (J. S.: Uč. l. 27.; Verner: Kom. 28.).
Sebrané básně a vlastní životopis Jana Havelky (Horský: Uč nov. 26.).

V. Knihopisné.

Antal, Die holländische philosophie im 19. jahrh. Utrecht.
Brückner, Europäisirung Russlands. Gotha.
Kleinpaul, Sprache ohne worte. Idee einer allg. wissenschaft der sprache. Lpzg.
König, Der vers in Shakespeares dramen. Strassbg.
Reich, Schopenhauer als philosoph der tragödie. Wien.
Siebeck, Untersuchungen zur philosophie der Griechen. 2. Frbg.
Viehoff, Die poetik auf der grundlage der erfahrungsseelenlehre. Trier.
v. Waldberg, Die deutsche renaissancelyrik. Berl.
Lanéry d'Arc, Bibliographie des ouvrages relatifs à Jeanne d'Arc. Par.

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník V. 1888. Číslo 9.

Jungmannova aesthetika scholastická.

Píše *P. J. Vychodil.*

Vlastnosti, které působí dojem krásy a které dosud probírány, jeví se na předmětech, jež proto zoveme krásnými. Předměty takové jsou díla buď přírody, buď člověka: obojí poskytují požitku krásného; požitku aesthetického dle spisovatele poskytují jen díla lidská, i zahrnut v něm též požitek, ve kterém dojem vlastně krásný převýšen jest jinými přednostmi aesthetickými, na př. v satiře a pod.

Pojem umění vyplývá z tohoto sám sebou, jakož i rozdíl umění svobodného a řemeslného (mechanického), ač ne dosti určitý: záležiť on ve vztahu k vyšším či všedním potřebám života. Umění krásné pak jest ono, které dle svého vlastního účelu má a může vytvářeti díla aestheticky cenná. Není tedy pouze úkolem krásného umění, vytvářeti díla krásná, poněvadž prvky krásy nalézají se i v dílech umění řemeslných (souměrnosť atd.).

Účelů, které zavazují umění vytvářeti díla aestheticky cenná, je tré: sloužiti zdaru náboženství, zdaru blaha občanského a přímo požitku aesthetickému. Ráz umění náboženský k tomu zavazuje, neboť Bohu dáno býti má jen nejlepší, a aesthetický požitek sesiluje dojem náboženský; občanský k tomu zavazuje, jsa podstatně mravní, ethický, a krása mezi vlastnostmi povahy ethické náleží k nejpřednějším; hedonický pak ráz, jenž totiž přímo za účel má rozkoš a požitek aesthetický, ovšem sám sebou k tomu zavazuje. Ve všech pak třech případech cena aesthetická, k níž umění jest zavázáno, není ledabylá, nýbrž vysoká, pokud možno nejvyšší, tak že kdo tu nevykonal něco vynikajícího, nic nevykonal: prostřednosť v umění nezaslouží té shovívavosti, jako v jiných zaměstnáních; snad ne neprávem přirovnává *Horatius* umění v té věci ke koncertu stolovému.

K úloze takto postavené: »umění má se snažiti, aby provedlo díla vynikající krásy,« chceli zváno býti krásným uměním, přistupuje další znak, aby mělo čím prováděti díla vynikající krásy; dle dřívějšího ovšem budou to zjevy z říše duchové, lépe duchovně smyslové. Takovým uměním osvědčilo se dle spisovatele v dějinách: stavitelství, umění dramatické,[1]) sochařství, malířství, vyšší řečnictví,[2]) básnictví, hudba. Důležitý rozdíl však tvoří v této stupnici samé účel, za nímžto se vlastním určením jednotlivá odvětví nesou: zdali totiž slouží účelům náboženským či světským (občanským a hedonickým). V theorii naší stále opakují se nauky o »naprostém umění,« žádnému jinému účelu nepodřízeném, ale ani jedno dílo

[1]) To různí spis. od poesie.

[2]) jež počítá spis. ke vlastním krásným uměním.

umělecké nemůže se na důkaz toho uvésti: každá stavba má jistý účel a jemu přiměřený ráz, a tak i v jiných oborech, třeba ne vždy tak zřejmě. Náboženské uměny co do počtu jsou docela stejny se světskými, an pouze přídavek »náboženský« či »světský« povahu jejich mění; jen dramatické umění spisovatel z náboženských vylučuje, pouze mezi světská je počítaje.

Že umění vyvinula se napřed v oboru náboženském a tam na nejvyšší stupeň se povznesla, jest pravda uznanými znalci dějin přečasto vyslovená, při čemž malým »kritickým« duchům průvodním neb následným nezbývá než ji v malichernostech popírati a vyvraceti. Celkový dojem z kulturního pravěku zůstane vždy týž a ovšem dalším vývojem se jen potvrdí. Při tom však potřebí na paměti podržeti, že i mythologie byla vážným náboženstvím, nikoli hračkou obrazivosti aneb jen částí života veřejného v tom smyslu, že by se jemu bylo ve všem podřizovalo; právě naopak: bylo sice ústavem veřejným, částí života politického, ale tak, že celým životem tím pronikalo a jej řídilo, a sice jakožto náboženství, t. j. úcta vyšších bytostí. Jednotlivých dat uváděti na důkaz není potřebí: jsou vůbec známa. Zneuznáváno jest poněkud křesťanství ve svých počátcích, které co do civilisace poskytuje obdobného pohledu jak historický přirozený vývoj kultury vůbec. Z obdoby té celkem správné a nepřílišené lze vysvětliti ty změny a stupně ve vývoji umění křesťanského. Z povahy náboženství vůbec a křesťanského zvláště vyplývá samo sebou, že za stejných jinak okolností dochází umění v náboženství nejvyšších stupňů: přirozený ten skutek osvědčují pak také dějiny umění — v naší době prý sice nikoli, ale myslím, že lépe než mnohdy jindy právě úpadkem umění. Důsledek, jejž mimochodem vyvádí z těchto pravd spisovatel, poněkud překvapuje: aesthetika není prý částí pouhé filosofie, ana za skutečných okolností stejnou, ba vyšší měrou předpokládá Zjevení, tedy by byla částí theologie. Souvisí s tím také, že nelze nyní schvalovati přílišného jednostranného horování pro antické umění: spisovatel zcela správně zove je anachronismem, poněvadž nelze odloučiti umění od života, a v tomto 18 set let přece nepřešlo beze stopy. Spisovateli jest tu polemisovati s několika vážnými výtečníky domácími, zvláště předešlého a tohoto století: u nás jest sice přemrštěných ctitelův antiky hojnosť, ale té bezkřesťanské »antiky,« která zasluhuje nanejvýš opovržení, žádného vyvracení věcného.

Po těchto povšechných větách o poměru náboženství k umění přistupuje spisovatel k náboženskému umění zvláště. Vývody části této jsou namnoze ne nové sice, ale důrazně a rozhodně obnovené proti nivellisujícím snahám v moderním umění zavládlým. Základní věty jsou tu: náboženské a světské umění neliší se ani tím, že ono pohybuje se v názorech křesťanství neodporujících, ani tím, že ono má obsah církevně náboženský, toto pouze lidský. Rozdíl ten i u nás bylo by zajímavo stopovati, kde málem by se umění lišilo i dle toho, zda umělec jest knězem či laikem. Spisovatel dovozuje takto: účelem náboženského umění jest zajisté buditi představy a city náboženské: to nemožno sice bez obsahu náboženského, kterýž tedy ovšem jest podstatným znakem umění náboženského: ale obsah náboženský konečně bude míti i dílo, které jej chce hanobiti a tupiti. Nutno tedy, aby k obsahu přistoupila přiměřená — niterná i zevnější — forma, úmyslem a účelem náboženským řízená (spisovatel praví pouze: aby přistoupil úmysl onen); slovem: Umění křesťansky náboženské je to,

jež tvoří přímo za účelem nadpřirozeným.[1])

Úplně v katolické dogmatice ocitáme se dvěma zákony umění náboženského (ovšem křesťanského), ježto spisovatel jemu stanoví Účel umění toho jest buditi představy a city nadpřirozené, směřující k úctě bytosti v náboženství křesťanském ctěných; nadpřirozené však úkony, jak učí táž věrouka, bez boží pomoci nejsou možné, tak že prvý zákon dle spisovatele bude: Umělecké dílo náboženské nesmí nic obsahovati, čím by součinnosť Ducha Svatého se rušila, a druhý zákon, vlastně kladné a stupňované znění prvého: Umělecké dílo náboženské má býti oné součinnosti přiměřeno. Objasnění obou zákonův obsahuje zajímavé zprávy kritické o »náboženské« ceně některých t. ř. náboženských maleb a skladeb hudebních, zvláště z dob medicejských. Jsou to předně doklady hrubé nemravnosti v uměleckých dílech o náboženských látkách; druhé objasnění mimo mírnější doklady z dějin umění (zvláště o t. ř. »Svatých rodinách«) vysvětluje zákon sám. Požadavky zde vyslovené týkají se díla i umělce: nesmí nadpřirozené, supernaturalní býti naturalisováno, nadlidské pouze lidským činěno, vůbec má býti vše tak utvářeno, aby náboženská mysl k náboženským představám a citům byla povznesena. Z toho jde pro umělce (po případě ovšem i pro vnímatele) dvojí: oba, tvůrce i vnímatel náboženského díla mohou býti jen lidé dle náboženství smýšlející a cítící. Není tím řečeno, že nábožnosť činí člověka umělcem náboženským, nýbrž: nábožnosť učiní umělce umělcem náboženským.

[1]) V praxi rozdíl ten nejpatrněji osvědčuje se asi v hudbě, kde se liší ba i „ästhetische“ a „kirchliche andacht“ — ona v síni koncertní, tato v kostele.

Větám takovým, které v originale ještě ostřeji vytčeny jsou, u nás ovšem nejsme zvykli: mluvívá se sice u nás o božském nadšení, bohonadšených pěvcích a pod., ale není v tom ani stínu náboženství; naši básníci, kteří z přesvědčení i povolání svého anebo pouze z přesvědčení neurážejí náboženství křesťanského — druhých bez toho je málo — čítají se již k básníkům »náboženským,« a opovážili se zvoliti nějaký náboženský motiv, třeba zpracování — dle řečeného — nebylo náboženské, nýbrž čistě lidské, přirozené, již jest básníkem »katolickým a klerikalním.« Něco pravdy nevědomky tím vypovídají, t. j. že ty bohopusté blasfemie v básních odnímají ovšem básním ráz náboženský, byť i látka byla náboženská; takové básně může si pak »nemoravská kritika« nazvati třeba bezkonfessionalními, neboť jsou náboženskými bez náboženství.

Ale v theorii větám takovým nejsme zvykli, byť i praxe z části správně soudila. V cizině není *Jungmann* prvý, který je pronesl: i u nás vlastně mají vlásti, poněvadž v těch oborech, na které přímo působí církev, any jsou v její takořka úřední službě, dosud platí staré církevní předpisy o křesťanském umění. Avšak jednak i v těchto upadly ve dlouhé zapomenutí, jednak jsou obory mimo přímý vliv církve. Jinde i učená theorie nauky té se zastávala, a to ve všech oborech krásného umění. V této však souvislosti, při té příležitosti však sotva kdo je tak pronesl, jako *Jungmann:* a i ta rozhodná smělosť jest čin! Smělostí zovu to ne z věci samé, nýbrž z okolností a domněnek vládnoucích.

Opakuji, že těm větám nejsme zvykli, ba v té strohosti snad i jinde na chvíli překvapí svým ultramontanismem: a přece nejsou ničím jiným než specialisovaným výrazem nauk vůbec hlásaných: zpracování řiď se

také povahou látky; [1]) niterná a zevnější forma má souhlasiti a pod.

Nejzajímavějším dokladem zdá se spisovateli právem zobrazování »Madonny,« t. j. Panny Marie s božským Synáčkem, v čemž rozeznává s dějepisci umění 4 doby. V prvé jeví se ráz technicky sice ještě nedokonalý, ale opravdu nebeský, po případě božsky velebný, při čemž božské Dítě jeví se samostatně jako Bůh a Pán; ve druhé počíná vynikati ráz více lidský, Dítě podřizuje se jaksi Mateři, ač ještě probleskuje z něho přirozenosť božská; ve třetí zavládají pravé obrazy Madonny, na nichž panenská Máti jest hlavní osobou, Dítě pak jen podřízenou jakožto dítko její — v obou však dobách posledních září s obrazů těch výraz vzoru ctností křesťanských: pokory, oddanosti k Bohu atd.; ve čtvrté teprve době mizí ráz náboženský víc a více: vidíme mladou matku s jejím dítětem, při čemž obraz matčin jest obyčejně podobizna milenky neb lecjaké jiné hezké dívky. Nejvýše poměrně dle spisovatele prý tu stojí ještě *Raffael*, jenž aspoň ethickou důstojnosť zachovati hledí; o madonnách Raffaelových ostatně vypukl tuhý spor, dosud neukončený, právě v této věci mezi obhájci Raffaelovými a přívrženci směru spisovatelova. —

Dle věcné souvislosti spisovatel přistupuje po té k otázce, jak se má dějinná pravdivosť k umění. Nauka jeho jest: umění náboženské a občanské v podstatném obsahu přísně má říditi se skutečnou pravdou; vedlejší rysy mohou býti přiměřeně vybásněny. Hedonické však umění, zábavné, tímto požadavkem vázáno není, neboť jemu dostačí poskytnouti obrazivosti naši látky k zábavné činnosti, při čemž soud čistě rozumový nemá jakoby kdy vyniknouti: touto neobmezenou volností invence nabývá hedonické umění svého bohatství látky.

Od pravdivosti dějinné liší se pravdivosť filosofická; ona žádá, aby se věc byla takto stala, tato, aby věc jakožto událá mohla býti rozumným způsobem myšlena. Touto pravdivostí všechny tři druhy umění jsou vázány; vyjádřena pak jest v základních pravdách rozumu, t. ř. axiomech, a větách z nich odvozených, tak že každý poklesek proti rozumnému myšlení jest pokleskem proti filosofické pravdivosti. Poklesek takový zvláště v hedonickém umění jest osudný, an ruší illusi, tedy hlavního činitele, kterým hedonické umění působí: čím názornější jest výtvor umělecký, tím očitěji vystupuje vada uražené pravdivosti filosofické, tedy zvláště ve dramatě a v umění výtvarném.[1])

Čím tedy v náboženském a občanském umění je pravdivosť dějinná, tím asi jest v hedonickém pravděpodobnosť, věrojatnosť neboli důvodnosť, což je srostitější výraz filosofické (v básnictví: »básnické«) pravdivosti, kterou vázány

[1]) Dovoluji si zde upozorniti na výtku, kterou učinil v této příčině „Čas" (čís. 7.) o *X. Dvořákových* znělkách „Zlatou stezkou" (1. č. „Nové salonní bibliotheky," nákl. „Zahrádky sv. Františka"): „Básník apostrofuje Madonnu svatou... erotika *Dv.* je docela světská... užil běžných světských motivův erotických k duchovní poesii... kdyby byl básník měl kytici milostných veršů, jež pak na duchovní básně předělal pomocí pouhých apostrof: Matko, Madonno, nemohly by nynější Sonety světštěji dopadnouti... stará „Salonní bibliotheka" Ottova byla by tuto sbírku ještě dobře snesla." Výtka týká se i mnohého jiného náboženského básníka, jenžto k P. Marii vzdychá samými plagiaty z Vrchlického a Mužíka.

[1]) V náboženském a občanském umění jest nepravdivosť filosofická méně možna, a proto tím nechvalnější. Jsou však jisté anachronismy v náboženské malbě, jakých se dopustili největší mistři, které méně urážejí, nestanouli se manýrou, na př. Maria držící růženec a pod. Duchaplně vidí se tu poznamenávati *Lotze*, že díla náboženská jakoby věčnosť zachycovala, nikoli dobu ještě plynoucí.

jsou látky vybrané i vybásněné. Sem spadá mnoho otázek, z části dosud i v theorii i v praxi sporných. Jedna na př. jest, jak počínati sobě s postavami historickými, jednotlivými neb celých společností? Spisovatel odpovídá, že známé povahy jejich co do podstaty má umělec zachovati a vše, čeho ony vyžadují, ale smí nad to přiměřeně mnoho přidati, prohloubiti. Dále smíli vybásněný děj připsán býti osobám historickým? Jsouli přiměřeny jejich povahám, ovšem; jinak sotva lze nalézti rozumný důvod, a v té příčině mnohé dílo básnické, vůbec za vynikající pokládané, třeba odsouditi (na př. Goetheovo »Götz v. Berlichingen«). Poklesky časové, t. ř. anachronismy dle toho tedy nejsou sice samy o sobě správny, leč ostávajíli snadno nepovšimnuty, ba neznámy, jsouce buď nepatrny nebo mimo historický čas položeny (na př. v Iliadě). Nad jiné však nedůstojno jest prohřešovati se, jak spisovatel dí, proti osmému přikázaní božímu neboli proti přirozené spravedlivosti, totiž historickým osobám hrubým spůsobem na cti utrhati. Příkladů jest mnoho, velmi mnoho; spisovatel uvádí *Schillerovy* postavy: Marii Stuartovnu, Pannu Orleanskou, Don Carlosa; *Rousseauovu* Héloisu a j. Zákon ten platí ne snad proto, že by básně měly učiti dějinám, nýbrž že obecenstvo nutně předpokládá podstatnou pravdivosť a sami umělci na to počítají, ať již šíří zúmyslně pravdu nebo lež.

To vše vztahuje se jako nahoře k postavám jednotlivým i celkovým, společnostem, národům atd. »Ti umělci tendenční, v jejichžto dílech zástupcové církve a duchovenstva, šlechty a duchovních řádů vždy vystupují jako nejpodlejší postavy, hřeší nejen proti cti svých bližních, nýbrž i proti zákonům aesthetickým. Ovšem jsou ty obrazy mravní zpustlosti, které takto kreslí, obyčejně jen variacemi vlastních podobizen.«

Posudky.

Biblioth. paedagogických klassiků českých i cizích. Redaktor a vydavatel *Fr. Bayer.* Ročník III. V Přerově. 1888.

Dílo VII., seš. 1. sll.: *Jana Ev. Kosiny* „Sebrané spisy." Svazek I. Drobní spisové (Články. Úvahy).

Dvěma paedagogickým podnikům většího rozměru a dosahu se nedaří: záslužná »Encyklopaedie paedagogická« zanikla po několika sešitech, »Bibliotheka« právě jmenovaná zápasí tuším se stálým nedostatkem, z něhož ji sotva vytrhne padesátizlatová subvence zemského výboru moravského. O »Encyklopaedii« v těchto listech svou dobou (roku 1884.) byla řeč, taktéž i (roku 1885.) o »Bibliothece,« kteráž až dosud dovedla se udržeti, vydavši »Drobné články paedagogické« *Dra. G. A. Lindnera,* »Sebrané spisy vychovatelské« *J. A. Komenského,* »Diaetetiku duše« *E. Feuchterslebena,* »Zásady vychovatelské« *M. Montaignea,* spisy *Havelkovy* atd. a majíc v čele svém řadu zvučných jmen, jichž díla hodlá vydati.

Z těchto děl jen prvé bylo v tomto časopise posouzeno (na m. u.). Dle takového začátku nebylo lze rozehřáti se pro »Bibliotheku.« † *Dr. G. A. Lindner* jakožto filosof a paedagog byl přísným stoupencem školy *Herbartovy,* ve kterou hluboko vnikl, důsledně ji prováděje — ale nic více: tímto posledním chci zvláště říci, že neměl smyslu pro vývoj dějinný, jehož dotýkal se často slovy příkře nespravedlivými, svědčícími o velké nevědomosti a zlomyslné zarputilosti proti církvi katolické; dále tím chci říci, že zahrával si po spůsobu většiny

herbartovců nedůstojně s mravoukou vychovatelskou, láteře na křesťanství a jeho výchov a nemaje při tom nic lepšího a nic chytřejšího pro paedagogii než vysokoběžný herbartismus, jejž kandidatům učitelství a učitelům již působícím za vodítko vychovatelské podával. Do konferencí učitelských vjela herbartovská horečka: jakmile články zmíněné vydány, kdekoli jen byl který p. učitel, jenž měl dosti vytrvalosti, aby se těmi ubohými »praktickými ideami« propracoval, již také v konferenci učitelské o nich přednášel, načež pokaždé odměňován »hlučným potleskem«... Posluchači rozcházeli se pak — zajisté velmi poučeni — aby v obecných školách vychovávali podlé praktických idei: nevím sice, kde se toto stalo, bezpochyby nikde, ale jistý vychovatelský časopis tvrdíval ve příslušných dopisech, že přednášky ty jsou veleprospěšny a velepoučny. Již tento skutek ukazuje, že články ty byly nevhodny, máli »Bibliotheka« býti »paedagogickou«: kostru nehotové soustavy v nejpovrchnějších obrysech, odevšad bez toho napadané, předkládati našemu učitelstvu! Ty pouliční frase o »středověké temnotě« a pod. byly jen přiměřeným kořením té vysoké filosofie.

Dalšími spisy zdál se býti p. vydavatel šťastnější, ač nebylo snad většího odporu, než uveřejniti spisy *Lindnerovy* a *Komenského* v jedné knihovně. Patrně kolísá se tu mezi směrem čistě vědeckým a praktickým; dále zdá se příliš rozhodovati náhoda o klassičnosti paedagogické a posléze objem »paedagogiky« je tu příliš široký, tak že by »Bibliotheka paedagogická« toho objemu mohla směle obsahovati polovici všech spisů vůbec vydávaných. Toto poslední týká se také spisů *Kosinových,* o nichžto zvláště chci promluviti. Se stanoviska paedagogického však nemohu a nechci o ceně sbírky rozhodovati, nýbrž jen se stanoviska čistě vědeckého a pak praktického, pokud týká se čtenářstva jejího. Dle toho tedy myslím, že by lépe bylo rozhodnouti se pro jistý ráz ve volbě spisů, buď vědecký nebo praktický — volbu samu dle titulu: Bibl. paedagogických a to klassiků předpokládajíc —; v obojím případě, a zvláště ve druhém třeba rozhodnouti se pro jistý ráz po stránce náboženské, neboť obojakostí neprospěje se nikomu. Požadavek tento není vysloven z úzkoprsosti náboženské, nýbrž jak p. vydavatel, jsa zkušeným paedagogem, jistě sám nejlépe ví, z důvodů věcné pravdy; v praxi pak to má ten význam, že, jak se říká, každý »ví čí je.« Jestli zvláště sbírka pokladnicí pro nastávající učitele, pak požadavek onen tím více roste: navrhovati na př. mladému učiteli za alfa a omega vychovatelské obratnosti »Emila« — jak se nedávno stalo v jistém českém časopise vychovatelském — jest pošetilosť, jež mohla vzniknouti jen z chorobné fantasie, jaké právě »Emile« jest výplodem.

Ty a podobné úvahy vzbuzeny hned z počátku v nestranném pozorovateli. Nechtěl jsem však »Bibliothece,« jež mnoho dobrého poskytuje, škoditi takovým pohřešováním, a z toho též vysvětluje se a budiž omluveno, že o sbírce té v časopise tomto tak dlouho nebylo řeči: souhlasiti zajisté ve všem s ní nelze, jak pověděno, neboť — ať jen o té jedné stránce se zmíním — velký boj mezi výchovem náboženským a beznáboženským (NB. je totéž jako: confessionalním a bezconfessionalním) nesmí považován býti dle novinářských půtek, jak se opravdu někdy vedou, za inspektorskou ješitnosť nebo věc politickou, v praxi vychovatelské lhostejnou. — —

Sebrané spisy *Kosinovy* — až na to, že valnou většinou nenáležejí do »Bibl. paedagogických klassiků« — vzbudí zajisté upřímnou radosť, u nás již proto, že Kosina je takořka zakladatelem té prožluklé »moravské kritiky.« Posuzovati jednotlivých rozprav si netroufám a není snad radno, poněvadž samy jsou vlastně posudky. »O pěstování jazyka« obrací se proti názorům *Dra. Jos. Durdíka,* které pronesl 1879. v »Paedagogiu« Lindnerově a později opáčil v »Poetice,« až mezi tím důkladně Kosinou vyvráceny: nedotknutelnosť náleží, jak známo, ke spisovatelským vlastnostem Durdíkovým. »Zpytujme svědomí svá« odhaluje některé vady spolkového života našeho. Pak následují vlastní úvahy literarní (O spisech Wenzigových, Havlasově romanu »Tiché vody«[1]),

[1]) Ke zdrcujícímu posudku tomu podotýká p. vydavatel: (Roman) „vychází nyní ve vydání druhém“ (!).

Vrchlického »Epických básních« a j.). Důmyslnějších kritik v písemnictvu našem nemáme.

P. J. Vychodil.

Nowější dějepis Rakauský. (Od r. 1526. do r. 1860.) Sepsal *W. Wladiwoj Tomek.* V Praze. 1887. Str. VIII a 584 v 8⁰.

W. W. Tomek r. 1858. vydal »Příruční knihu dějepisu Rakauského,« v níž dle methody synchronické vykládají se dějiny našeho mocnářství až do r. 1526., to jest až do smrti krále česko-uherského Ludvíka u Moháče. — »Příruční kniha« sepsána byla hlavně se zřetelem k posluchačům vysokých škol a k professorům dějepisu na středních školách, jimž hověla po dlouhou řadu let a hoví až dosud, ač mnoho se již pozměnilo i ve státě našem i v bádání o něm, a tudy nové vydání bylo by všem velmi vítáno. Přednosť »Příruční knihy« v tom jest, že ve formě úsečné, obsáhlé a přehledné podává veliké množství fakt, tak že ten, komuž podlé ní učiti se jest anebo hledati ob čas rychlého poučení, na malém prostoru najde všecko, k čemuž v jiných dílech musil by procházeti několik svazků. Vady při »Příruční knize« shledávány od kandidatův učitelství a professorů středních škol dvě: předně, že jde toliko do r. 1526. a tudy celý předmět až do našich časů v sobě nezavírá, a za druhé, že jest úplně prosta literarního apparatu a ani v nejmenším neukazuje cest, po nichž by jíti bylo těm, kdož by blíže a podrobněji o některé věci poučiti se chtěli, než jest při nevelkém rozsahu možno ve příruční knize. Tato druhá vada velmi pociťována, a zvláště proto, že nejrozšířenější německý spis příruční o dějinách Rakouských (*O. Lorenzem* upravené vydání *Pölitzovy* »Oesterr. geschichte«), ač co do methody jest pochybený a v celku svém velice jednostranný, co do literarního apparatu zpořízen jest výborně.

Co týče se té okolnosti, že »Příruční kniha« jde toliko do r. 1526., sám W. W. Tomek poznával, že bude potřebí pomysliti na doplnění její druhým svazkem, kterýž by od r. 1526. šel až na naše časy. Ale pro jiné důležité práce a zvláště pro rozsáhlá bádání o dějinách města Prahy zůstalo s dějinami Rakouskými na odkladech skoro po třicet let. Když pak rozdělením university v českou a německou potřeba příručních knih pro posluchače stávala se naléhavější, W. W. Tomek odhodlal se konečně, dokonati dílo r. 1858. započaté. Ale měllí druhý svazek »Příruční knihy« tvořiti s dílem prvním celek organický, bylo nutno první svazek vydati v novém vydání, aby předsevzaty býti mohly přemnohé změny v něm, dle nynějšího politického a vědeckého stavu věci. Neboť r. 1858., když vyšel první svazek Tomkovy »Příruční knihy,« Rakousko bylo ještě náčelníkem německého »buntu« a náležela k němu rozsáhlá panství v Italii, zejména Lombardsko a Benátsko!

Avšak upraviti nové vydání I. dílu »Příruční knihy« pro různé příčiny nepovedlo se a tedy musily dějiny Rakouska od r. 1526. upraveny býti jakožto samostatný od I. dílu »Příruční knihy« neodvislý spis. A tak vznikl Tomkův »Nowější dějepis Rakauský od r. 1526. do r. 1860.« Titulem, úvodem a rozsahem (neboť přihlíží nejen k potřebám akademické mládeže, ale i širšího vzdělaného obecenstva) jest »Nowější dějepis Rakauský« dílem o sobě stojícím, samostatným a každý může v něm čítati, byť i starších dějin Rakouských do r. 1526. po ruce neměl aneb zabývati se jimi nechtěl. Kdo však má I. díl »Příruční knihy« páně Tomkovy vydané r. 1858., může plným právem »Nowější dějepis Rakauský« pokládati do velké míry za její pokračování, neboť oba spisy jsou dílem téhož autora, a ač dělí je od sebe téměř 30 let, stojí oba co do methody a pojetí dějin Rakouských na týchž základech, a po stránce formalné »Nowější dějepis Rakauský« rovně jako »Příruční kniha« ve krátké a úsečné spůsobě podává velmi mnoho fakt v dobrou soustavu a jasný přehled uvedených. Kdo by hledal v »Nowějším dějepise Rakauském« lehkou četbu pro zábavu, byl by sklamán; »Nowější dějepis Rakauský« jest ne romanem, ne historickou knihou, v níž na úkor věci hovělo by se formě, nýbrž knihou pro vážné studium určenou, velice stručnou a proto obsažnou a k četbě nelehkou. Kdo však naučiti se chce z ní průběhu dějin Rakouských od r. 1526.—1860., odtud se dobře tomu naučiti může, a studiem knihy Tomkovy o 584 str. dozví se více o dějinách státu našeho

v této době, než ze tří i čtyř obkrouhlých svazků jiných spisů, kteréž touže látkou se zabývají. Toť nepopíratelná přednosť všech a zvláště tohoto díla p. Tomkova!

»Nowější dějepis Rakauský« napřed ve krátkém »Úvodu« (1.—11.) poskytuje poučení o stavu zemí nynějšího mocnářství Rakouského před r. 1526., a potom ve třech knihách líčí nám dějiny státu od té chvíle, kdy rod Habsburský, nabyv volbou stavů koruny České i Uherské, stal se vlastním zakladatelem mnohojazyčné říše rakouské. Kniha první (1.—189.) zavírá v sobě 5 kapitol, a sice od bitvy u Moháče až do bitvy na Bílé Hoře (1526.—1620.), kniha druhá (190. až 372.) o 6 kapitolách jde až k smrti císaře Karla VI. (1740.) a kniha třetí (373.—564.) o 9 kapitolách od nastoupení Marie Terezie až do diplomu říjnového (1860.). Na str. 565.—584. jest dobrý registřík místní a osobní; litovati sluší, proč také ne věcný. Rovněž tak nelze nepolitovati, že Tomek i v tomto spise, jako r. 1858. ve »Příruční knize.« naprosto neuvedl literaturu předmětu, a ani tam, kde v pojímání některé události podstatně se liší od běžných názorů, sebe kratší poznámkou nevysvětlil, proč to neb ono mínění zavrhuje a své za lepší má. Tento nedostatek literarních dokladů nebyl by vadou při knize pro širší čtenářstvo určené; neboť to nerado vidívá mnoho poznámek, citatův a jmen cizích spisův, a docela se spokojí se spůsobem Tomkovým, zvláště když jest povědomo, že veškeré údaje jeho veskrze jsou spolehlivy. Ale při spise, kterýž má sloužiti zároveň také posluchačům a kandidatům professury, je to vadou s tím následkem, že ti, kdož dle knihy studují, musí literarní doklady a poučení o nich (zejména při sporných otázkách) shledávati si jinde, buď ve dvousvazkovém díle *Mayerově,* nebo v obšírných spisech *Kronesově, Hubrově* atd.

Co se pojetí Rakouských dějin týče, jest stanovisko Tomkovo od mnohých let všem dobře známo. V bojích mezi mocí stavovskou a mocí panovnickou Tomek rozhodným jest přívržencem silné vlády ústřední, protože ona jedině stát činívala mohutným a byla pevnou ochranou těch vrstev národa, kteréž nepatřily k »stavům.« Čím více »svobod« dobývali si stavové, tím hůře vedlo se státu na venek a obecnému lidu uvnitř. Z přílišných »svobod« povstávali státové nevázaní, kteří stali se hříčkou v rukou sousedův. A poněvadž se »svobodami« stavovskými úzce od 16. století souvisel proud Lutherovy církevní »reformace,« kterýž valem do zemí státu našeho se hrnul a s interesy politickými se pojil: není Tomek také přítelem tak zvané reformace a nemluví v dithyrambách o věci, kterou sluší pojímati i vykládati co nejstřízlivěji, chcemeli státi na půdě objektivné historie. — Principy, kratičce tuto nastíněné, provedeny jsou v »Nowějším dějepisu Rakauska« dopodrobna. Jak praveno, není v nich nic neznámého; Tomek již v letech padesátých na tomtéž stál stanovisku a v témže smyslu psával. Ocitl se tehdáž pro toto své mínění v odporu s panujícími názory a jak už u nás bývá, nepokoušeno se ani tak mnoho vědecky vyvrátiti názor Tomkův jakožto omylný, nýbrž dáno se po obvyklé a snadnější cestě »zrádcování« a »národního pranýře.« Ba ještě v letech šedesátých někteří zvláštní horlivci mezi studenty pobíhali mezi kollegy a varovali je, aby nedávali se zapsati do přednášek k prof. Tomkovi, protože je »reakcionář,« »ultramontan« a »byl od vlády zakoupen.« Věci tyto v živé jsou dosud paměti, a zajisté poučno jest v přítomné chvíli vzpomenouti si na ně, neboť tatáž »sorta« lidí zrádcuje i dnes tímtéž spůsobem jiné muže.

Tomek jako moudrý muž nechal vlky výť a šel svou cestou dále, až si dobyl uznání všeobecného, nejen u těch, kdož názory jeho za docela správné považují, ale i u těch, kdož ne se vším souhlasí, avšak dovedou respektovati vědecké přesvědčení a vědeckou práci. Podalť Tomek za 38 let učitelské a téměř za 50 let své spisovatelské činnosti tolik důkazů nezištného vlastenectví a neumorné práce ku cti českého jména a české vědy, že dnes neopováží se nikdo přicházeti s kalumniemi a denunciacemi, leda — J. V. Frič a několik lidiček jemu podobných! A nepřátelství těchto literatů Tomkovi k necti není.

»Nowější dějepis Rakauský« lze tudy jak pro formu tak pro věcný obsah všem těm velmi doporučiti, kdož o vývoji státu našeho od r. 1526.—1620. poučiti se

chtějí. Slyšeti jest, že odbyt knihy byl neobyčejně slabý, tak že »Matice Česká,« aby nakladatel škody neutrpěl, některou část exemplářů zakoupila pro své členy. Jeli tomu tak, nutno zastyděti se, že kniha od předního spisovatele našeho, kniha pro politické vzdělání velice potřebná, nenachází odbytu. Je to úkaz hlubokého poklesnutí všeho smyslu pro skutečné potřeby národa, neprodávajíli se knihy dobré jen proto, že nejsou »nádherně illustrované« a že nerozezvučel se v jich prospěch zvon nechutné reklamy! A protož my ještě jednou »Nowější dějepis Rakauský« vřele doporučujeme, ba přejeme si od srdce, aby nalezl se brzy povolaný spisovatel, kterýž by sepsal »Nejnovější« dějiny Rakouska od diplomu říjnového (1860.) až do třetího vyrovnání s Uhry (1888.). Spis takovýto, dobře upravený, byl by výborným doplňkem velkého díla Tomkova a knihou jako sůl potřebnou všem, kdož s bolestí vidí, jak »našim« žurnalistům nedostává se historických vědomostí, a jak jest jim jedinou autoritou německo-liberalní fanatik — *Rogge* (»Oesterreich von Villagos bis zur gegenwart«) anebo to, čeho se dočtou v »Neue freie Presse.« *Z.*

Památník vydaný roku 1888. o jubilejní slavnosti ochotnického spolku „Pokroku“ ve Vídni. Pořadatel části textové *Ferd. Menčík.* Nákl. spolku „Pokroku.“ Ve Vídni. 1888.

V době naší, kdy pětadvacetiletých, padesátiletých i stoletých slavností různého druhu máme několik do roku, není divu, že také stoly a skříně knihkupecké plny větších i menších spisů jubilejních. Jiná jest otázka, zda prospějí literatuře aspoň poněkud v tom poměru, ve kterém stojí náklad na ně vynaložený k nákladu na jiná díla ať toho ať onoho druhu. My aspoň o tom pochybujeme. Jednu chybu mají skoro všecky společnou, že přijímají šmahem práce starších spisovatelů, kteří aspoň jakés takés jméno získali, a téměř bez rozdílu veškery práce nových spisovatelů, jen když se svazek naplní. Neníli dosti příspěvků, vyplní se ostatek různými drobotinami, jež nemají žádného významu, nebo i četnými inseraty, tak že kniha taková má spíše podobu cenníku, jakož se to v našem »Památníku« stalo.

O části slovesné (neboť o obrázkové části vůbec šířiti se nechceme) nadarmo bychom se rozepisovali široce dalece; jestiť veskonccem slaba, i zdá se, že p. pořadatel nečinil veliký výběr z prací zaslaných. »Proslov,« ne mnoho vzletný, napsal *Ad. Heyduk.* Ostatní příspěvky básnické pocházejí od *Vrchlického, Škampy, Klášterského, Svobody, Místeckého, Georgova.* Zdá se, že jsou to práce, jež by jinak sotva byly světla božího uzřely, jež snad dlouho ležely v zapomenutí u ctěných pp. autorů. Formou se ještě zamlouvá báseň Škampova, ač vzlet není neobyčejný. Myšlénka pěkná: mnoho zbývá nám ještě činiti, bychom odstranili nevlasteneckosť našich děv i žen.

Delší práci prosou podal *J. Braun* s názvem »U lože mistra z Prachatic.« Je sice nejcennější z přítomných prací, ač mnoho jí lze vytýkati, tak již samu rozvleklosť při chudobě děje, místy unavující dialog, podivné názory o náboženství katolickém a pod obojí. Vypravuje se tu o posledních okamžicích mistra Prachatického († 1438.), jenž dokončil velikolepou věž Svatoštěpánskou, ale další práce se vzdal pro různé neshody, jež mu povstaly tím, že byl utraquistou. Protivou Čecha mistra je neupřímný městský písař vídeňský, rovněž Čech — však odpadlík — od víry i národnosti. — Ze statí zábavně poučných nejlepší »Český jazyk v Dolních Rakousích,« kde jsou četná a podrobná data ze života českých vlastenců ve Vídni. Zvláště důkladně pojednáno o Jos. Zlobickém, professoru českého jazyka na universitě vídeňské († 1810.). Jinde vzpomenuto jiných spisovatelů, kteří působili neb umřeli ve Vídni, na př. Furcha, J. Kollára, A. Fürchtgotta Tovačovského, Ant. Rybičky atd., jakož i dvou zasloužilých vlastenek, Boženy Němcové a Otilie Sklenářové Malé. — *J. Dráždík* napsal »Upomínku na první představení Žižkovy smrti.« Jiné články týkají se památek »českého umění« a »českého tisku ve Vídni.« *A. V.*

Vzdechy a popěvky. Básně. Napsal *Josef Jasanovič.* V Krnově. 1888.

Z lyrických až na skrovné vyjimky básní — vzdechův a popěvkův — uvil básník, známý pod tímto pseudonymem

z moravských časopisů, kytici, již skromně charakterisuje slovy:

> Jsou to jen kvítka chudobná,
> chudobných půvabů, zdoby —
> pučela v stinném ústraní
> nizounké, neznámé koby.

Částečně jsou pravdiva: motivy nejeví se ani z daleka vzaty ani pojaty hluboce, máme-li zřetel k formě, jakou je básník vyjádřil; vlastní svou podstatou však svědčí motivy tyto, že vyšly z nitra rozhodně básnického, byť se tu a tam nestejně dařilo, citěné vzdechy a popěvky jeho též básnicky vysloviti. 75stránková sbírka sestává ze dvou oddílů, z nichž první »Vzdechy« uveden nedosti význačným mottem:

> Co tajně v ňader hloubí
> tvým srdcem chvěje,
> to ve slova se snoubí
> a k hrudi spěje,
> to na tvých rtech
> je prosba, vzdech!

Název jest případný: nejlepší básně oddílu dají se podeň shrnouti; jiné, jež názvu tomu se vymykají, jsou značně slabší. Tak hned z počátku »První dny v cizině,« líčící, kterak pohled na sochu Lurdské Panny připoměl básníkovi, že v cizině místo vzdálené matky bdí nad ním Máti nebeská — jest už sama o sobě rozvláčnou, natož aby vzdechem slouti mohla! Totéž o rokokovém thematě v »Potěšení zarmoucených«: před kaplí se modlí kmet, aby se mu navrátil ztracený syn — a hle, on přichází! — Idea »Náhrobní růže,« rozkvetlé na hrobě dívky, jež zemřela z beznadějné lásky — jest na motiv zajisté ne nový provedena rozvláčně a končí sentimentalní útěchou otce, jehož vinou dcera zemřela:

> Za noci když tak sám tu dlel,
> hlava když v růžích snila,
> růže ty jak by šeptaly:
> Ona ti odpustila. —

Několik pěkných slov o míjivém štěstí pozemském věnuje básník »Své choré sestře.« Povzdech »Kýž křídla mám,« k letu totiž do otčiny, byl by cennější, kdyby podložena byla bývala hlubší myšlénka. — Obsahem osmi znělek »Před obrazem Tvým . . .« jest prosba k Panně Marii, aby zachránila duši, jež s vírou pozbyla niterného poklidu, jak to pěkně vyjádřeno v IV. Též poslední znělka lahodně se čte; ostatní jsou nevyspělé: II. jen začíná vzletně, pointa III. slabě prosvitá, V. neliší se obsahem podstatně od IV., jako VII. od VI. Co do pořadí měla IV. následovati hned po I. — Krásna jest myšlénka básně »Ó Královno, ó Máti,« že ač rádi uznáváme nejsvětější Pannu za královnu — přece, když srdce důvěrně k ní volá, že »nejraději vzdychá jen: Ó Máti!« — »Z jara v lese« jest přírodní líceň, nevhodně proložená výpravným živlem. Konec

> duch v nadhvězdné pozalétá výše,
> kde hymnů věčných z cherubínů tiše
> mním slyšeť zvuky: Zdrávas Marie!

jest nucený, jelikož z celku nevyplývá tak, aby i čtenář domníval se slyšeti podobné zvuky. Podobně jsou motivy neorganicky přilepeny k básním na str. 44., 55., 56. — »Doma na hřbitově« jest nenové a tak neurčité, že by se hodilo na kterýkoli hřbitov, ne právě na domácí. — »Modlitba plavcova« jest pouze modlitbou člověka, jenž představuje si život jako plavbu na moři; aby skutečně byla modlitbou plavcovou, bylo by třeba zachytiti obraz určitého plavce s vlnami zápasícího: podobnosť plavby se životem by se namanula sama, a proto působivěji. — »Sněhové hvězdičky« považuje dítě sirotek za andělíčky. Reflexe jeho nad smrtí matky jsou na útlý věk příliš rozumné, aniž odůvodněno, proč dítě umírá.

Poměrně zdařileji než celkem »vzdechy« plynou básníkovi od srdce »popěvky.« Jsou seřaděny dle ročních dob. Z »Jarních vzkazů« jest nejpěknější 1. a 6. Předposlední sloha v 3. jest úplně zbytečna. V 2. naznačená básníkem analogie mezi lidským duchem, jenž kdys »opustí tělesnou schránu,« a ledem, jenž pluje »k slunnému, smavému jihu,« dává čtenáři jen zdaleka tušiti krásnou myšlénku, jež básníkovi tanula před očima. — Dojem a city »Z rána v létě« dovedně jsou vystiženy čtyrmi básněmi, z nichž prvé tři — zejména »Velebná mluvo, svatá mluvo zvonů« — jsou z nejlepších v celé sbírce. Čtvrtá zarazí hlavně tím, že pohled na mladou chasu, když za letního jitra chystá se sklízeti »zlaté, těžké klasy,« vyvolává v básníkovi ozvěnu sterou

> klopotného ruchu,
> mozolu, potu, námah, slzí, muk,
> jimiž dluh plémě Adamovo splácí
> prácí, prácí, prácí! (sic!).

Podobné úvahy byly by oprávněny, kdyby výsledkem práce a námahy bylo »trní a bodláčí.« — Čtyry básničky »V jeseni« ničím nevynikají nad prostřednosť. — Za tu náladě listopadové výborně sluší verše: »Listí padá.« — Při teskné přírodě pozdního podzimku, když »Zima se hlásí,« vhodně se vyjímá vzpomínka na ustarané rodiče. — Lehkým veršem a zpěvným rythmem jsou psány popěvky »Vánoční.« Prostá idea třetího, »že i z chudoby se pravé rodí štěstí« — mohla důmyslněji býti provedena tím způsobem, že by štěstím se rozuměl Spasitel právě narozený. Čtvrtý mohl beze škody odpadnouti. — »V zimě« vida, že venku všechno povadlo a sněhem pokryto, mimovolně s básníkem

> Zamyslíš se, proč tak rychle
> v náruč zmaru všechno běží,
> zamyslíš se, zadumáš se — —
> venku zatím — tiše sněží! (I.)

Tu zalétají do paměti sny o bývalé mladosti, jež jako princezna z pohádek předoucí babičky vystupuje. (II.) Vzletně jest psána vzpomínka na druhy z mládí (IV.), ale poslední dvě slohy jsou nevhodným epickým přídavkem k reflexivnímu původně výtvoru. — Celkovou tendenci »Vzdechův a popěvků« vyslovuje básník v »Epilogu« slovy:

> Za noci když jsem k prosbě pjal dlaně
> před soškou svaté, nebeské děvy,
> slza když horké kropila skráně:
> vyzněly z duše prosté ty zpěvy.

A skutečně téměř v polovici básní různého obsahu ozývá se motiv marianský, což ve sbírce básní zdá se býti vadou. Jakkoli svrchované chvály zasluhuje, vztahujeli básník v soukromém životě rád všechno k idealu »nebeské děvy« a všude jen chválu její vidí — tož ve sbírce nelze v tom nespatřovati pohodlné jakési jednostrannosti na ujmu rozmanitosti. Aby se této předešlo, musil by motiv, byť o sobě nejpoetičtější, zpracován býti s novou krásou, kteréžto však měřítko se jen na několik básní tohoto druhu dá přiložiti. I ostatně básníkův myšlénkový obzor není široký, ale nejednou ukázkou osvědčil, že na blízkých předmětech umí dovedně vycítiti poetickou stránku. Reflexe, když vysoko se chce povznésti nad bezprostřední dojem, se básníkovi nedaří. Ale popěvky, jež čtenáři stručně sdělují duševní náladu s případnou reflexí, jsou nejlepší z celé sbírky. Méně podařeny jsou básně, v nichž líčení pojí se s výpisem, jak povstala. Úplně pochybeny jsou obě epické.

Forma zvláště v II. oddíle stává se jednotvárnou tím, že na malé vyjímky všechny básně jsou ze sloh čtyřřádkových. Rýmy jsou všude štěpné a plnozvučné. Mluva je správná. Nesprávné jest rčení: »zahojiž je sladce« — »žvatlati učila sladce.« *V. K.*

Škola obecná a poměr její k vyznání náboženskému se zřetelem k výchově dítek školních. Sepsal *Jan Lepař,* emer. ředitel c. k. č. ústavu učitelského, c. k. okresní inspektor a místopředseda okresní školní rady pražské. V Brně. 1888. Str. 72.

Podání prince Aloise Lichtensteina na říšské radě o změně zákonů školních vyvolalo v naší literatuře několik brošurek, z nichž poslední p. Lepařova, tušíme třetí, vyslovující se pro školu náboženskou, dostala se nám do ruky. Lepař jest osvědčený paedagogický spisovatel, proto také poslední jeho spisek »Škola obecná« nemá rázu pouze příležitostného, nýbrž ceny jest trvalé. Jsou v něm uloženy názory a zkušenosti vychovatele ve službě školy sešedivělého, často nové, proto mnohému podivné. Pan spisov. otevřeně maje pouze dobro školy na zřeteli, vyznává vady moderní školy, rozebírá nedostatečnosť školních zákonů nynějších, poukazuje na jejich mnohdy nejasnosť a vzájemný odpor. S podáním Lichtensteinovým nesouhlasí úplně; jest proti centralisaci školstva. Bychom poznali poněkud zásady p. ředitelovy, uveďme několik myšlének z jeho spisku, rozděleného na 11 odstavců, z nichž v prvém vypisuje účel školy obecné, dále mluví o prostředcích, jimiž účelu onoho dosíci možno, o organech ve škole působících, o dozoru, centralisaci a autonomii, konečně o docházce školní. Tak na str. 12. čteme: »Pokud běží o žáčky, pokládáme ovšem i učení ženským ručním pracem za nutný předmět...: avšak nemenší potřebou jest dívkám naučiti se prvopočátkům vychování dítek.« Mimo

to přeje si p. spisov. vyučování pod širým nebem. Na jiném místě píše, že kandidati učitelství, odbyvše ústav, vycházejí do praxe na jednotřídné školy, kterých po všechen život svůj neviděli, kteří o ní mimo některé theoretické pokyny (ač mohlyli jim dány býti od professorů, kteří mnohdy o starospartských školách více vědí, než o škole jednotřídní, třebas nevědomosti své nezavinili sami) nenabyli pražádné zkušenosti. Jinde zase praví, »že na libovolných sjezdech učitelských většiny bývají nahodilé.« Dle mínění p. Lepařova »bylo by velmi užitečné takové opatření v dozoru školním, aby se svěřoval ve příčině dozorců v okresních toliko na čas, a to osobám vybíraným hlavně a přede všemi osobami ostatními z učitelstva škol obecných.« Také zavésti veřejné zkoušky dětské hry jest přáním p. spisov. Zvláště poslední prospěšnější by byly, nežli jakékoli povídačky o »Horatiovi Coclovi, Mutiu Scaevolovi, Bratřích Filénových, Regulovi, Hunech, Avarech« atd.

Lepař píše jasně a správně, často ostřím svého péra tepá, co haněti dlužno. Úprava spisku jest pěkná. Litovati, že brošurce není připojen obsah a věcný ukazovatel.

Valně objasní spisek p. Lepařův mnohé zmatené pojmy za nynějšího boje o školu náboženskou; proto, vzdělaný čtenáři, kup si jej! *J. V.*

Národní báchorky a pověsti moravské a slezské. Sebral *M. Mikšíček*. Svazek I. V Praze. 1888.

Moravské báchorky národní vypravovali posud Matěj Mikšíček, J. Menšík, Beneš Method Kulda a Františka Stránecká. Nedostalo se tedy tomuto druhu poesie lidové tolik pěstitelů, kolik by jich žádalo neskonalé bohatství její. Věc má se asi podobně jako s písněmi národními. I tu se myslilo, že Sušilovou sbírkou jest práce sběratelská ukončena a také plných padesát let nikdo nenásledoval příkladu Sušilova, aby zkusil, nebyloli by možno ještě uviti jeden takový vínek písní. Ani hudebník, ani filolog, ani básník, ani přítel lidu se do díla nedal — všichni jen chválili Sušila. A hle, po tolika letech prof. Fr. Bartoš nasbíral neli více, aspoň jistě tolik písní, co Sušil, a byl u výběru opatrný a choulostivý! Horlivý pak sběratel valašských zvláštností, jichž má již nasbíráno malé museum, učitel p. Ed. Peck ve Vyzovicích, vydal sám značnou sbírku valašských toliko písní roku 1884. v Brně. Tak i pohádek vzácně pěkných bylo by lze uslyšeti a vypravovati na tisíce, jen kdyby tu byli povolaní sběratelé.

Ale doba nynější ve mnohém jaksi žije toliko z píle a práce let čtyřicátých, až se zdá, jakoby nebylo už té bývalé činorodé lásky k národu, byť se o ní a o všeličem jiném mluvilo a psalo sebe víc. Doba frasí a mdloby.

Mikšíček (ještě posud žijící) vydal své pohádky poprvé o 4 svazcích v letech 1843.—1845. v Brně a Olomouci a o 2 svazcích r. 1845. ve Znojmě. Ježto byly časem rozebrány, »Národní bibl.« Kobrova se mnohým zavděčila, vydávajíc je nyní podruhé: a sice budou jí za to povděčni jak četné matky a dítky, tak i badatelé.

Rodiče totiž najdou zde pohádky, které se hodí dítkám různého věku a jmenovitě dítkám nejmladším, a vypravované slohem prostým a přece poutavým. Učenec zas najde zde material příhodný ke srovnávání s jinoslovanskými a najmě též českými pohádkami a ke studiím slovanského mythu. Četné pohádky Mikšíčkovy totiž ještě dosti jasně stopy mythu chovají v sobě. Boj světla s tmou, jakož i přírody zimou zaklnuté ve spánek s jarem k novému životu budícím jest jim základem, a světlo zobrazováno jest řídčeji zlatými a stříbrnými jablky, zlatými ptáky a častěji ovšem anthropomorficky v podobě krásných princezen anebo princů, zaklnutých druhdy též v medvědy, stromy, do studánek, zámkův atd. aneb uloupených. Variace nacházejí se zde rozmanité. Také ovšem dosti tu báchorek, v nichž už pozdější názory mravní pronikly a starý mythus značně pozměnily. Takové pohádky zajímají zase mravní stránkou svou (na př. vztahy rodinnými, spůsobem života) živly právními tu uloženými (na př. názory o spravedlnosti) a j. Některé jsou si zcela podobny, ba totožny, jako na př. »Roztrhané střevíce« a »Ospalý Janek,« pak »Sedlákův mlýnek« a »Divotvorný mlýnek.« »Liška nad lišku« jest vlastně anekdota, »Pouť do

Jerusalema« legenda. »Klipy klap« tendenční povídečka na postrašení rozpustilých dítek. V »Bílém medvědu« divně se slučují živly pohádkové s ethickými a závěr jest čistě křesťanského základu, tak že tu již přestává pohádka.

Zajímavé číslo jest »Strýček.« O něm rádi bychom věděli, kdo je spisovateli vypravoval. Jakkoliv u pohádek dlužno býti opatrným v úsudku o tom, jsouli původu domácího či odjinud vzaty: »Strýček« přece tak nápadně a do podrobností nejmenších se shoduje s povídkou o Aladdinovi a kouzelné svítilně v »Tisíc a jedné noci,« že nelze původ její než odtamtud odvozovati.

Rázu hrubšího, méně ušlechtilého jest pohádka »O třech vojácích.« Rukavičky, jméno vojáka a setniny, u které sloužil, a jistá smyslnosť a p. ukazují, že asi vznikla původně v bujné fantasii nějakého chlubivého vysloužilce v době novější, při čemž použil původce některých pohádkových příkras. »Sedlákův mlýnek« vztahuje se ke Krakonošovi a jest zajímavo pozorovati, jak táž pověsť v »Divotvorném mlýnku« vzala na se docela jiné, méně cenné roucho.

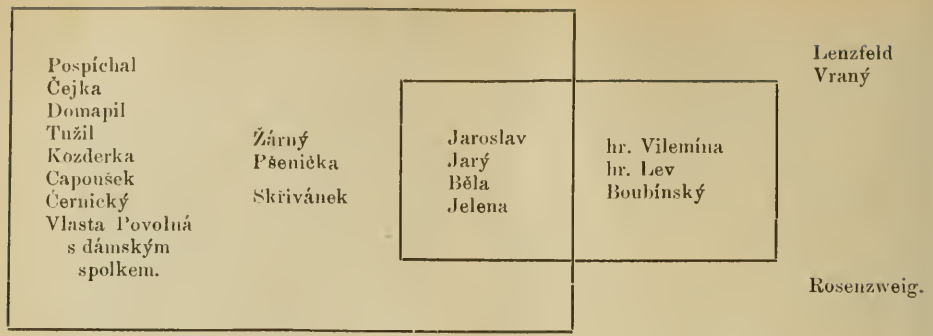
Pravou podstatu pohádkovou má mimo jiné »Zakletá princezna« kterou Mikšíčkovi r. 1845. napsal Dr. Alois Fr. Šrom, nynější člen panské sněmovny. Čtouce plynně a lahodně vypravovanou pohádku tuto, opravdu litujeme, že jich z toho péra nevyplynulo více. Řadí se k nejpěknějším číslům celé sbírky.

Těšíme se, že ostatní svazky její nedají na se dlouho čekati, jakož i že snad jí bude přece někdo povzbuzen k nové práci na tomto poli. Jmenovitě by si bylo přáti, aby někdo pohádky slovácké sebral v takové úplnosti a vypravoval po erbenovsku, jakož učinil s valašskými P. Beneš Method Kulda. Také výběr pohádek pro nejútlejší mládež byl by činem záslužným (tím záslužnějším, že posud takové sbírky nemáme ani jedné) a svědčil by zvláště dobře p. prof. Bartošovi, jak z »Našich dětí« patrno; ba řekli bychom, že by jím tento spis byl teprv náležitě doplněn.

Kéž se k němu p. professor touhou mládeže dá brzy pohnouti! *Fr. Bý.*

Svět zásad. Veselohra o třech jednáních. Napsal *Karel Pippich.* „Repertoir českých divadel“ VIII. V Praze. 1888.

Dobrá literarní pověsť, kterou Pippichovi zjednaly jeho jednoaktovky »Z české domácnosti« a »Ve veřejném životě,« tonto veselohrou utvrzena na novo. Jest to jemná salonní veselohra s vybroušenou, elegantní dikcí, bohatým fondem myšlénkovým a celou galerií rozmanitých postav komických i vážných, kreslených celkem zdařile a plasticky. Sloh jest poetický a květnatý, dialog duchaplný, sententiosní, zkrátka, vzor české salonní konversace. Komika jest i charakterní (Domapil, Pospíchal, Pšenička, Kozderka, Capoušek, Tužil, Rosenzweig) i situační (závěrečná scena I. jedn., II. 10., III. 4.), záležející tu v jemné ironii, onde zase přiostřena v satiru a účinnou persifláži. Hlavní síla této veselohry spočívá ve zdařilém celkem povahopisu a v dialektice, která jest tak obratná a poutavá, že člověk unesen jejími vlnami ani nepozoruje, že děje jest vlastně velmi málo. A tím blížíme se k vadám této práce, které jsou dvojího druhu: jedna týká se komposice, druhá charakteristiky. Za vadu pokládám, že tu není jednotného děje, není krystalisačního bodu, kolem něhož vše ostatní by se kupilo, není hlavní osoby. Jsou tu vlastně dva okruhy dějové, neboli dvě skupiny osob, z nichž každá působí pro sebe samostatně, od druhé neodvisle. Jedna skupina (hrabě Jaroslav Mirovský, Dr. Jarý, Pospíchal, Čejka, Domapil, Kozderka, Capoušek, Tužil, Černický, Vlasta Povolná s dámským spolkem, Žárný, Pšenička, Skřivánek) pořádá hospodářsko-průmyslovou výstavu, a druhá (hraběnka Vilemína, hrabě Lev Mirovský, komtessa Běla, hrabě Jaroslav Mirovský, baron Boubínský, Dr. Jarý a jeho sestra Jelena) působí k sňatku Jaroslava s Bělou, a pouze čtyry osoby (Jaroslav, Jarý, Běla, Jelena) zasahují do kruhův obou, z těch však činně pouze dvě, totiž Jaroslav a Jarý. Úplně stranou stojí kníže Lenzfeld a správce Vraný, kteří k ději nepřispívají ničím, osvětlujíce pouze jednu stránku povahy Jaroslavovy (jeho vlastenectví), a docela sám pro sebe stojí baronisovaný bursian Rosenzweig. Graficky můžeme si znázorniti věc takto;

Při takové komposici není ani jinak možno, nežli že tu není vlastně žádné hlavní osoby, která by vše držela pohromadě. Z počátku zdá se, že v popředí děje státi bude hr. Jaroslav, ale milý hr. Jaroslav brzy mnoho ztratí na svém nimbu a přes hlavu mu přeroste ten, jehož uvedení na jeviště ohlášeno bylo způsobem pro něho ne právě příliš lichotivým — Dr. Jarý. Jaroslav jest pouze, ať tak dím, protektorem celé výstavy a vznášeje se nad půdou, na níž pořadatelé podniku působí, činně do výstavy zasáhne pouze dvakráte: ve prospěch dělnického spolku »Práce« a při volbě jury, posledně nepříliš šťastně. Jarý však svou energií, svou klidnou rozvahou, svým bystrozrakem a nezištnou šlechetností zasahuje řídící rukou jak do výstavy, tak i do sňatku Jaroslava s Bělou, jest spiritus agens obého. Ale hlavní osobou přece jen není, centrum jest zde rozštípeno na dvé, i zde pozorujeme právě jako nahoře jakýsi dualismus. Za vadu tedy pokládám, že tu dvě idee — pořádání výstavy a sňatek — nepronikají se tak, aby tvořily organickou jednotu, nýbrž že běží parallelně vedle sebe, jsouce svázány nikoli svazkem kausality (jak to při dramatu má býti), nýbrž pouze volnějším pojítkem prosté současnosti a posloupnosti (jak to bývá při epice). Jsou tu tedy dvě jednoaktovky, z nichž jedna druhou jest pouze proložena, nikoliv organicky proniknuta. Není mi ovšem neznámo, že moderní dramatikové od požadavku absolutní kausality upouštějí, řadíce prostě poutavé výjevy vedle sebe, a že i to — takový neorganický řetěz poutavých scen — může se líbiti (cf. o tom úvahu Kuffnerovu ve »Květech«), ale dramatickou chybou zůstane to přec!

Přihlédněme nyní ku každému z těchto dvou dějů zvlášť! Více děje a pozornosti zaujímá (hlavně v I. a II. jedn.) výstava, tedy předně o ní!

Základní myšlénka jest tato. Výstavu pořádají lidé, z nichž každý jiné má názory a zásady, a každý jiné, většinou zištné a sobecké sleduje při tom účely. Jest tu na př. ten komický Pospíchal, jednatel celého podniku, jenž má pořád plné ruce práce — nebyti jeho, nebylo by nic! — jenž všecky zásluhy rád by konfiskoval pro sebe, a aby volba jury dopadla podlé jeho přání, slibuje pánům z výboru celé ošatky diplomův a medaillí.

Totéž činí, ale zase ke svým účelům, advokat Dr. Čejka, jenž rivalisuje s Pospíchalem pro jeho jednatelství, které by přece podlé práva a slušnosti náleželo jemu — vždyť jest řečníkem, má vynikající společenské postavení, zásluhy o město!

A ti usedlí měšťané a majitelé domů pan Tužil, který jest proti každému, kdo neměl toho štěstí naroditi se také v tom městě, kde se narodil on a jeho předkové, který nedá na nic, nehledí na žádné kliky háky a drží se své kapsy.

A pan Kozderka, který jest proti každému, kdo nenaučil se dělati pánům měšťanům pěkné poklony a nenamahá se zjednati si jejich přízeň.

Čalouník Capoušek nemá rád doktory, advokaty a professory, a jest vůbec proti všem »pánům,« kteří by ve schůzích pořád chtěli mluviti jen sami, a živnostníci aby jim přikyvovali.

Městské haute volée rozumí rovnosti společenské jen nahoru, naproti šlechtě, ale naproti řemeslníkům — to jest něco jiného! Proto starostka dámského spolku paní Vlasta Povolná nechce míti při bufletu dcerky řemeslníků — kdo by byl ve společnosti tak míchané!

Hrabě Jaroslav rozumí rovnosti společenské tak, že má platiti nejen pro měšťany, ale také pro sprostší lid, pro dělníky. S takovým míněním nesnáší se však p. Pospíchal, který se proto na šlechtu zlobí, že je — vzdělané občany — jen bagatelisuje.

Měšťanské dámy při bufletu s paní Povolnou v čele rády by, aby páni především bavili je, ale hrabě Jaroslav dvoří se sestře Dra. Jarého, která ani není v komitétu, a je — komitét — zanedbává.

Jediný, kdož nad toto nízké hemžení sobeckých účelů vysoko jest povznesen, jest poctivý, přímý, železně důsledný, vždy jen blaho celku na zřeteli mající, ideal demokrata: Dr. Jarý, a pak ještě ten dobrák professor Domapil, který ty protivy různem jdoucí (jak auktor po brusičsku dává se mu vyjadřovati) marně rovná a klíží.

Přirozeno, že taková různosť povah vede ke konfliktu všech proti všem, který dostoupí svého vrcholu při volbě jury, později však prostředkováním živlů rozvážných se urovná. Tato základní myšlénka provedena dramaticky velmi obratně a poutavě. Živý ruch výstavy shliží se tu jako v zrcadle. Vytýkáme pouze, že konečné urovnání konfliktu nepředvádí se dramaticky, nýbrž že se jako hotová událosť epicky vypravuje.

Sňatek.

Základní myšlénka: Hraběnka Vilemína a vzdáleně s ní příbuzný hrabě Lev přejí si, aby z jejich dětí, Jaroslava a Běly, byl párek. Ale věc má své obtíže. Mezi dětmi nepozorovati náklonnosti nižádné, ba naopak! stále se jen hašteří. Aby rodiče svého cíle přece dosáhli, vymyslí Vilemína tento plán: vzbuzením žárlivosti na obou stranách vznítiti lásku, a vznícenou lásku spečetiti sňatkem. Plán ten se také podaří.

Motiv »žárlivostí k lásce a k sňatku« není neobyčejný. Jaké však jest jeho provedení? Není bez chyby. Chyba vězí hlavně v psychologické nedůslednosti a nepřirozenosti jednání Jaroslavova. Sledujme jen celý duševní process Jaroslavův od začátku až do konce! Až do výstavy není o nějaké náklonnosti Jaroslava k Běle a naopak ani řeči. Naopak! Stále se jen hádají. Na výstavě spatří najednou Jaroslav sestru svého přítele Dra. Jarého, krásnou Jelenu, a jest jí tak okouzlen, že hoří jako (jak komtessa Běla poněkud nesalonně se vyjadřuje) »stoh slámy,« ale týmž okamžikem, ještě ve společnosti Běly pro několik zdvořilých slov, jež Běla s Jarým vymění, tak se rozhorlí, jakoby na Jarého velice žárlil a na smrť byl uražen, že Běla nechce ho, nýbrž Jarého. Tento náhlý výbuch vášně se strany Jaroslavovy není motivován. Divno, že Jaroslav, který zcela zaujat jest Jelenou a její půvabným zjevem tak jest okouzlen, že jen na ni hledí a svého okolí si nevšímá (II. 4. nepozoruje hraběnku Vilemínu, hraběte Lva a Bělu), pravím divno, že tento Jaroslav má kdy, aby dával pozor, s kým se baví druzí. Neméně jest s podivením, že se tak velice pozastavuje nad několika nevinnými slovy, jimiž Běla žádá Jarého o výklad a průvod výstavou, a že v tom vidí cosi podezřelého. Vždyť přece nemůže předpokládati, že Běla bude se chovati k Jarému pořád tak — abychom užili výrazu nejmírnějšího — neženovaně, jako když se s ním setkala poprvé. Rozčilení Jaroslavovo jest tak veliké, že kácí i zásady dávno hlásané, že zapomínaje na své demokratické theorie o společenské rovnosti všech stavů, staví se najednou na aristokratické podpatky a s Jarým — svým dlouholetým přítelem — nechce ani mluviti. Ale přes noc se ze své žárlivosti vyspí! Hned druhý den ráno jde učinit poklony slečně Jeleně a ve své horlivosti nabízí jí hned svou ruku, ale hned zase si dá namlouvati od Jarého Bělu a poslouchá, když mu Jarý dokazuje, že miluje Bělu, a ne Jelenu. A jak se k tomu tváří Jaroslav? Poslyšte novou nedůslednosť! Včera na smrť žárlil, byl nanejvýš podrážděn myšlénkou, že by Běla nechtěla ho, nýbrž Jarého, a dnes ráno tváří se tak, jakoby se mu o tom ani ve snu bylo nezdálo (»Já Bělu?!« str. 85.), a Jarý musí užiti všech prostředků své výmluvnosti, aby ho o jeho lásce k Běle přesvědčil. Přece však začíná hned vážně o tom uvažovati a za chvilku, uslyšev doma, že o Bělu ucházel se baron Boubinský, a poznav, že by rodiče si přáli, aby si vzal Bělu on, jest rozhodnut. A sotva že se zasnoubili a pustili se z objetí, již se Běla bojí, aby se její Jaroslav do některé jiné dámy neza-

miloval (str. 102.). To má býti láska? To hloubka citu? Divná to láska, která ku svému vzniku a udržení tolikerých potřebuje pák, mělký to cit a prchavý, o nějž se musí báti nevěsta, sotva že s ženichem se zasnoubí! Ale ještě něco! Na výstavě rozohní se Jaroslav pro Bělu tak velice, že krom Jeleny nevidí, neslyší. Viděti, že to není pouhá galantnosť, při níž ústa sladce šveholí, ale srdce ničeho necítí. Později však, když rozhodne se pro Bělu, líčí Jaroslav věc tak, jakoby se byl Jeleně dvořil pouze z důvodů taktických, aby prý se přesvědčil o lásce Bělině (»A proč pak, mama, strojili jste na mne celý plán válečný, jak sama vyzrazuješ? Musil jsem se brániti! Proč Běla přímo nemluvila? Proč vzpírala se lásce?« str. 101.). Tedy celý řetěz psychologických nedůsledností! A potom uvažme ještě toto. To vše, totiž vzbuzení žárlivosti a povstalé z ní lásky a z toho pochodící zasnoubení, stane se za celý jeden den! To přece na takovou věc, jako jest vznícení lásky a zasnoubení, trochu málo času!

Úloha, kterou hraje Jelena, není v souhlasu se sympathiemi, kterých si tato jemnocitná, skrz na skrz šlechetná povaha u čtenářů (diváků) dobyla. Něžná, půvabná Jelena jest nejspanilejší kvítek z celého věnce dam tohoto dramatu. Jako »Gangesu lotosový květ« objeví se náhle na jevišti, aby zjevem svým Jaroslava a kde kterého diváka okouzlíc zase ták náhle zmizela. Tato jemnocitná Jelena jest tu pouhým nástrojem, jenž má pomahati k uskutečnění sňatku Jaroslava s Bělou, a vykonavši svou mouřenínskou úlohu, může jíti, bez ohledu na to, že její srdce při tom raněno. Cítíme, že to není v pořádku, aby proto, aby kdosi jiný mohl býti šťasten, rozrušen byl duševní klid povahy, která na naše sympathie větší má nároky, než ten, kdo její neštěstím ku svému štěstí si pomohl. Bratr její sice doufá, že cesta do Italie Jelenu vyléčí, že časem na Jaroslava zapomene, ale to pošinuto za drama do budoucnosti, z jeviště samého odchází Jelena rozrušená, ve svém jemnocitném srdci zraněná. Roma crescit Albae ruinis!

Zbývá několik slov o charakterech. Povaha osob účinkujících při výstavě vysvítá již z toho, co bylo řečeno nahoře. Promluvíme tedy jen o některých.

Hrabě Jaroslav svým prvním vystoupením rázem strhne na sebe naše sympathie. Jest demokrat hlasatel moderních idei o společenské rovnosti všech stavů, bohatýr ducha a práce, upřímný český vlastenec, člověk jemnocitný a šlechetný. Očekáváme, že bude středem všeho jednání, ale průběhem událostí poznáme, že na to nestačí. Má též své vady. Jest příliš vznětlivý (sanguinik), dá se uchvátiti vášní a ztrácí pak rozvahu, tak že následkem toho jedná i proti svým zásadám (str. 57. jsem právě tak v nejlepší náladě dokázati jedenkrát, že dovedu také vyvýšiti se nad jiné a vymoci si autoritu šlechtice). Špatný rozmar vzniklý z příčin osobních vnáší i do jednání veřejného a opouští dobré dílo pro malicherné příčiny. Jeho cit nemá příliš hlubokých základů.

Povaha Bělina jest zajímava. Má některé pěkné vlastnosti, ale jest v ní též dosti odpudivého. Mile nás dojímá její nadšené horování o bohatýrské slávě předků, její vřelá láska k české vlasti. Má ducha, vtip a pěkné vzdělání, ale jest vášnivá, vzdorovitá, umíněná, pyšná aristokratka, která pokládá pod svou důstojnosti snížiti se k zábavě se světem občanským. Na svůj mladistvý věk (má 18 let) jest až příliš raffinovaná, jednání šlechetnému beze vší podstatné příčiny podkládá úmysly sobecké (a jsi jist, že [Jaroslav] jen z příbuzenské lásky ujal se nás, ne z obavy, aby mohutný kmen jeho rodu nehyzdila uschlá, postranní ratolesť, chudých soujmenovců? str. 14), vše kritisuje pronášejíc své mínění s neobyčejnou smělostí a sebevědomím jako nejvyšší instance, od níž není odvolání, mluví s kousavou ironií — nesnesitelný to ženský eristik. Její eristika jest eristika lidí mladých, kteří nesnesou odporu, poněvadž jsou přesvědčeni, že vždy jen oni mají pravdu, eristika lidí, kteří při svém idealním horování zapomínají na faktické poměry skutečnosti. Náhlá změna jejího aristokratického smýšlení na konci kusu — odkládá svou pýchu — (Jaroslav: »Souhlasíte, že chápu se zase svého úkolu práce národní?« Běla: »Dovol, abych v ní věrně ti stála po boku!« — Dříve byla proti), není dosti motivována. Jest sice pravda, že »jediný sluneční paprsek

vzbuzeného citu sráží často mlhu zásad, jak zlíbí se mu a hodí nejlépe« (str. 48.), a rádi bychom též uvěřili tomu, co vůči Jaroslavovi tvrdí o ní Dr. Jarý (hrdosť odložiti naučí ji láska, láska k tobě a tebou k lidu, str. 86.), jen kdyby to též trochu vysvítalo z jejího vlastního jednání!

Dr. Jarý jest nejrázovitější postava celé veselohry, jediný, jenž nezpronevěří se svým zásadám a vyjde z kusu vítězem.

Professor Domapil hraje komickou a nevděčnou úlohu beschwichtigungshofrata. Do děje zasahuje leda několika bezvýznamnými slovy, jimiž rozvaděné strany marně usiluje smířiti. Mluví češtinou, jíž v posměch se vydávají snahy našich brusičů, což auktoru nechválíme. Když velikánskému písemnictvu německému čistota jazyková není věcí lhostejnou (viz německé recense!), my Čechové, kteří syntaxí a fraseologií posud ještě až po krk vězíme v němčině, nejméně toho máme potřebí, abychom strážců naší jazykové přesnosti dotýkali se posměšně. Ostatně, při vší chvále, kterou jsme elegantní dikci Pippichově vzdali, nechceme se tím tajiti, že by nebylo škodilo, kdyby ji místy nějaký ten brusič Domapil přece jen byl obrousil (na př. frase »výstavy účastniti se s sebou,« str. 15., »prosaditi volbu,« str. 64., »nercili,« str. 40. a pod.).

Rozkošná figurka jest baronisovaný bursian Rosenzweig, který má ve své knihovně tak vzácné spisy, jako jest kniha vázaná jako foliant v nejcennější vazbě kožené s ozdobným kováním, a když se otevře, je to schránka na doutníky a hraje valčík z »Zigeunerbaron«!

Prodejná frejířka žurnalistika mistrovsky persiflována ve svém zástupci, zpravodaji místního časopisu Pšeničkovi, jenž haní a chválí na zakázku, nejraději má tak nějaký škandálek, ze všeho vybere si vždy to, co se mu hodí tak, jak toho prospěch listu právě vymahá.

Řeknemeli ještě, že všecka tři jednání končí velmi effektně, vyčerpali jsme tím všecky své poznámky. Vady, které jsme vytkli, vyváží s druhé strany hojné toho díla přednosti. Kus jest celkem velmi poutavý, a můžeme si od Pippicha do budoucnosti mnoho slibovati.

Dr. Jan Korec.

Chrt. Obraz ze života. Napsal *V. Kosmák.* V Telči. 1888. Str. 513.

Autor »Kukátek,« která jménu jeho zjednala tolik popularity a tolik náklonnosti čtenářstva, zvláště po Moravě, zabočil od nich na pole širších a delších prací, svých povídek, a octnul se časem až u románu. Kosmák dorostl na tyto větší a velké práce, a čtenářstvo jeho zůstávalo mu věrno i při nich, neboť bylo ve všech těchto pracích viděti tytéž charakteristické zvláštnosti i přednosti Kosmákovy, které se líbily u »Kukátka,« zkrátka, Kosmák uhodil i v nich na pravou strunu. Při tom stejně šťastně vybíral si za jeviště svých povídek moravskou ves, jako zpanštělé městečko, a rekové jeho, ať už se jmenují Jan Kroutil, pololáník, ať slečna Eugenie nebo paní Eugenie, ať zase sedlák Chlubil, vesměs vynikají pravdivým líčením a charakterisováním: tato pravda vás přitahuje a vábí. V nejnovějším svém díle »Chrtu« Kosmák provázeje reka svého z vesnice do města a konečně do města hlavního, rozvinuje před námi pestrý obraz jak života venkovského s jeho hostinskými a správci, tak života velkoměstského s bujnými a nevázanými a zase nadšenými studenty, se žurnalisty, policií atd. atd., tak že stopujeme s napjetím a zájmem život tohoto reka, až dospěje tam, kde jej zanechává autor, k tajné policii.

Hrdina náš jmenuje se Isidor Trnka, a spisovatel seznamuje nás s ním na cestě do města, kam vede jej na studie Trnka sen., dávaje mu různé praktické pokyny pro život. Trnka slibuje dle nich se říditi, a to také činí. Ve škole objevuje se ku spolužákům úslužný, pokud mu z toho plyne prospěch, professorům podlízá, by dostal od nich hodiny. Konečně učí také syna správcova, Emanuela, kterému se valně ve studiích nedaří, a chodí s ním pilně do knajp, což konečně skončí tím, že Emanuel nechal studií, a Trnka tak přišel o hodinu. Aby mohl pohodlně vystudovať, umínil si tedy, že půjde do kláštera na velikou radosť své hodné matky. Ale vystudovav, dal se náš chytrák z kláštera vyhnati, aby se odebral na vysoké školy. Poněvadž se to matce moc nelíbilo, neměl Trnka o prázdninách ustláno na růžích, i hleděl se při-

živiti někde jinde. Naklonil si hostinského Rambouska s rodinou jeho a začal učiti dceru jeho, Beatu, na kytaru. Současně také začal-choditi ke správcům, kde vstoupil ve vážnosti, poněvadž měli na vdavky dcery. Mezi oběma rodinami rozpředl se o nadějného kandidata ženitby skrytý boj, z něhož prospěch měl Trnka: dostalť od správců důležitý doporučující list a od Rambousků hmotnou podporu. — Tak octnul se náš Isidor na studiích v Praze. Zde pokračoval ve své gymnasijní politice: získal si podporu kláštera, byt u bývalého spolužáka Pinkavy a hlavně přízeň rodiny hostinského Kvasničky a dcery jeho Melanie; u bratra správcové Buršové, místodržitelského rady Ehrmanna, dostal dobrou hodinu. Tento ho vybídl konečně k tomu, aby chodil do společnosti českých akademiků, kteří prý proti vládě kují pikle, a všecko na ně udával. Isidor svolil, dostal peníze, koupil si čamaru a začal vlastenčiť a chodiť do »Besedy,« rozkmotřiv se nadobro se svými bývalými německými kollegy; odstonal to Pinkava, který nechtě trpěti Trnku v bytě, dostal výpověď od Kvasničků, kde mezitím se Trnka pevně v lásce byl upevnil, ač nespustil se zřetele ani Buršovy, ani Rambouskovy. Z »Besedy« zatím pilně udával vše, co se tam obmýšlelo, až konečně byl z udavačství usvědčen a z české společnosti vypuzen. Na doporučení rady Ehrmanna dostal místo u vládního časopisu. Mezitím matka Isidorova zemřela. Náš Isidor stal se samostatným redaktorem českých vládních novin, otec jeho prodal chalupu a odejel k němu do Prahy, kde dostal podřízené místo při administraci. Samostatný pan redaktor mohl se nyní oženiti, ale nedbaje slečen správcových, ani ubohé Beaty, chtěl věnovati srdce své tragoedce Vlastě Polabské. Bohužel byl odmítnut a tím více zanevřel na svět. Za to umínila si dostati nového redaktora pode jho manželské Melanie Kvasničkova a navázala znovu známosť dříve přerušenou k němu. Isidor tím ochotněji svolil, ježto potřeboval hostince, kde by otec jeho zadarmo stravoval. Ale již začalo se naň hrnouti neštěstí: Rambouskovi, dověděvše se, že Isidor psal správcovým o Otilii, vypověděli mu přátelství; »Rádci lidu« jeho se nedařilo, a s těží upokojil ještě rozhorlenou Melanii, která jej viděla jednou s Polabskou po Praze jezditi; ani ve hře, které se oddal, nepřálo mu štěstí, a tak byl konečně přinucen vzíti peníze otcovy, které mu tento jako kauci byl složil. Když ještě Buršovi na sňatek s Otilií naléhali, umínil si Isidor přestěhovati své noviny do Brna, kde mezi povolnějším lidem doufal najíti lepšího úspěchu a tím zároveň vyváznouti z vlivu Ehrmannova. — Listu jeho v Brně dařilo se po nějakém čase dobře a na p. redaktora měly stále zálusk Melanie a Otilka správcovic. Ona, chtějíc Trnku zase jednou spatřiti, jela s matkou do Brna, kde se náhodou sjely se správcovými a se slečnou Polabskou. Náš hrdina místo tří nevěst neměl najednou žádné, nastal také převrat vládní, jeho list přestal vycházeti a spustlý redaktor odejel do Vídně k tajné policii i s penězi otcovými, kterých tento po dobrém ani po zlém od syna dostati nemohl. Tak zasev vítr, sklidil bouři.

»Chrt« je největší z obrázků Kosmákových, jež vycházely pod názvem »Z lidského zvěřince« v brněnském »Hlasu.« Pan spisovatel v předmluvě své na dorozuměnou podotýká, že úmyslem jeho bylo v tomto díle »vylíčiti sobce, jemuž není nic svato, ani náboženství, ani rodinný krb, ani láska, ani vlasť; jenž pro sebe ze všeho těžiti dovede a věrolomností svou každému stavu, do kterého se dostane, ku hanbě bývá... vylíčiti typ člověka — chrta.« Tento úmysl se ovšem p. spisovateli podařil: od hrabivého a nízkého Trnky každý čtenář s hnusem a opovržením se odvrátí, a to bylo asi snahou p. spisovatelovou, jenž v tomto díle svém velice se jeví býti příbuzným s *Jeremiášem Gottholfem*, z jehožto všech spisů vychází na jevo paedagogický jich účel. Nejsme sice nikterak nepřátelé tendence, ale myslíme, že Kosmák velice dobře působí a poučuje i tam, kde tendence nevystupuje téměř nic na jevo. To viděti na př. v jeho výborném spise »Sláva a úpadek pana Jana Kroutila,« který také nenechá zajisté čtenáře bez žádoucího dojmu, ač nejeví se v něm tolik snaha po poučování, za to však zůstává také dílem umělecky dokonalejším.

Jinak lze v »Chrtu« viděti všecky dávné přednosti Kosmákovy. Jeho bystrý pozorovací talent prozrazují také všecky

osoby »Chrta,« které jsou výtečně podlé přírody nakresleny a vesměs důsledně provedeny. Tak starý dohazovač Trnka — ať již pomineme mladého — jenž ani po nejkrutějším svém trestu, podvodu synově, se nemění a hledí, jak by ještě někoho napálil a při tom se dobře měl: tak poctivý a dobrosrdečný Rambousek, byrokrat Ehrmann, nadšený Kovář i správce Burš, všichni stejně případně jsou charakterisováni. I ženské postavy jsou pěkně vystiženy, hlavně však s té stránky, kde podávaly autorovi příležitosť vzíti si na mušku různé jejich slabosti: žárlivosť, marnivosť, pýchu i pomlouvačnosť, při čem neskrblil Kosmák svým zdravým humorem a říznou satirou.

Doba děje, totiž poslední doby předešlé vlády se vší možnou korrupcí, s bojem, jaký se vedl nejrůznějšími zbraněmi proti české národnosti, poskytla spisovateli příležitosť ukázati všecky tehdejší bídné poměry, v nichž slabé povahy se odpůrcům našim zaprodávaly, a Kosmák ji také velice pěkně a šťastně i věrně vylíčil.

Autor vypravuje a líčí jak jinde, tak i zde hezky široce jako pravý vypravovatel pro široké vrstvy lidu. Jakmile se mu udá příležitosť k nějakému vtipu, k nějaké humoristické odbočce, neopomene ji užiti, věda, že tím velice příjemně spis se koření. A o vtipy a nápady Kosmák nikdy nemá nouze: to jest jeho čtenářstvu známo. Tu i tam při svém širokém vypravování zapomene se také a vystoupí sám do popředí, což se ovšem s objektivností vypravovatelovou neshoduje; tak na př. na str. 88., 243., 429. — Řeč sama jest velice plynna, jeví vypravovatele dovedného i onu snahu po pravdě, která Kosmáka nikdy neopouští: jeho osoby již spůsobem mluvy jsou charakterisovány a spolu kontrastují.

Celé tedy dílo možno jak pro ušlechtilou jeho tendenci, tak pro znamenité provedení, v němž spojují se všecky známé přednosti Kosmákovy, čtenářstvu našemu vřele doporučiti ku čtení i hojnému šíření: nalezneť v něm každý čtenář milou zábavu. Při tom je »Chrt« při svém objemu dosti laciným, a nakladatelstvo postaralo se o velmi vkusnou jeho úpravu. Ještě jednou doporučujeme. *—ab—*

Knihovna prostonárodní.

Vzorové vznešení. Obrazy ze života J. Vel. císaře Františka Josefa I. i ostatních členů nejjasnější rodiny panovnické. Sepsal i upravil *Fr. V. Kodym.* V Praze. 1888.

Vyslovili jsme se v úvodě při posuzování jiného spisku jubilejního o pochybné jakosti některých spisovatelů spisků těch, ale ani v nejmenším nechceme p. spisovatele »V. v.« k těmto »pochybným« počítati, naopak: p. Kodym je znám vůbec jako osvědčený spisovatel, jenž umí mládeži vypravovati lehce, zajímavě, ze srdce. J. K. Hraše praví kdesi, že napsav něco pro mládež, nedá toho spíše do veřejnosti, až se u dětí o jakosti své práce přesvědčí: on předčítává totiž mládeži svou práci a z dojmu, jaký čtení to na mládež učinilo, soudí o jakosti čteného. A zajisté, nejlepším kritikem spisů pro mládež je mládež sama. Mnohdy bývá pozdě hledati takového posudku, když totiž již práce tiskem byla vydána, poněvadž nedá se již, alespoň při prvním vydání, napraviti. —

Některé práce p. Kodymovy, jež nesou se směrem »Vzorů,« přinášel též mezi jinými »Anděl Strážný.« Předčítávali jsme někdy článečky ty žákům za odměnu buď dobrého chování, nebo pilnosti a p., a všechny bývaly dětem pochoutkou.

Poněvadž článečky ve »Vzorech« nejen že se oněm v »And. str.« vyrovnají, ale mnohé nad ně předčí, je »kritika« hotova, a nám netřeba o jakosti jejich více mluviti, jenom podotýkáme, že ve spisku tom bude nejen mládež sama ráda čítati, ale že i rodičové budou rádi poslouchati, když jim děti budou předčítávati některé statě.

Spisek obsahuje stručné vypsání událostí, jež se sběhly za panování nynějšího císaře pána v říši naší, k nim pak druží se celá řada vyprávěnek ze života členů císařské rodiny i žijících i již zemřelých. Nejvíce vyprávěnek (a právem, vždyť vydán spisek ke 40leté slavnosti císařově) náleží J. V. nynějšímu císaři, v jiných líčí p. spisovatel události ze života Jejího Veličenstva císařovny, korunních manželův, arciv. Albrechta, belg. krále Leopolda II., císařů Ferdinanda Dobrotivého, Františka I., Josefa II. a

císařovny Marie Terezie; celkem takových vyprávěnek 41, z nichž pozná mládež nábožnosť, dobrotivosť, štědrosť a jiné krásné ctnosti členů rodiny panovnické, ona pozná, že osoby ty ctí českou řeč, české umění atd., zkrátka: Mládež uvidí vzory jednání v pravdě šlechetného a přičiní se jich následovati.

Některé vyprávěnky jsou sice odjinud známy, ale není na škodu, když se opakují, vždyť »co pěkného, rádi častěji posloucháme,« praví *Němcová* v »Babičce.«

Správnosti jazykové je náležitě šetřeno, až na to, že p. spisovatel klade někde spojku ale do prostřed místo na začátek věty, místo »bys« píše »by jsi« a budoucí čas slovesa »dobyti« tvoří »dobyde« místo správného »dobude.«

Úprava (dvanácterka) je slušná, tisk velmi zřetelný. Připojená podobizna Jeho Veličenstva není tak vkusně provedena, jak vídáme u podobných spisků jiných.

Jan Horňanský.

Z našich pověstí. Vypravuje *Václav Petrů.* „Bibliotheky mládeže studující," vydávané péčí Ústředního spolku učitelstva středních škol českých, č. 4., serie I. V Praze. 1888. Str. 80.

Kolik to máme knihoven v české literatuře? Není snad stavu u nás, který by se nehonosil svou bibliothekou. Máme knihovny salonní, kabinetní, světové, rodinné, »pro náš milý lid,« pro jarý věk, pro ženské máme poetické besedy, šlechtické novelly, mlynářské, myslivecké, železniční atd., ale studující mládež, téměř nejdůležitější činitel národní, do nedávna neměla žádné. Z Moravy konečně vyšla iniciativa, a hle, spolek učitelstva středních škol českých chopil se té myšlénky a vydává knihovnu, jsa toho názoru, že studujícím z dobrého má se podávati to nejlepší. Knihovna tato má býti studující mládeži rukou přibitou na sloupě, postaveném na rozcestí, na němž se křižují různé směry v písemnictví českém, aby ukazovala pravou cestu k osvětě a vzdělanosti křesťanské, neboť jak praví Weber, »druhdy byla řídkosť knih na ujmu pokroku ve vědě; nyní jest to jejich přílišné množství, které mate a vlastnímu myšlení vadí.«

Máme před sebou čtvrté číslo první serie zmíněné knihovny, v němž vypravuje Václav Petrů tři pověsti: »O Kbelce,« »Stříbrném zvonku« a »U kostela a v kapli.«

Není naší úlohou, ukazovati na jejich vhodnosť pro mládež studující, nám jest o nich pouze referovati pro prostonárodní knihovny. Připomínáme však, vhodnáli kniha lidu, může ji s dobrým prospěchem čísti vzdělanější studující, ovšem věkem přiměřený.

O založení města Pelhřimova biskupem Pelhřimem dovídáme se z první pověsti »Kbelky.« Zdá se nám, že na počátky této pověsti plýtváno slovy. Jen na první stránce napočetli jsme přes 20 přívlastků, jimiž se šperkuje »spanilé letní odpoledne na počátku měsíce června l. P. 1225.«

Po dosti dlouhé době, za války totiž třicetileté, udála se pověsť druhá »Stříbrný zvonek,« jejž Švédové ze Chvojnova uloupili, ale nebyli s to, by jej donesli svému vůdci, protože cestou tíže mu přibývalo, až jim spadl do vody a se rozbil.

Anežka Horynova jest rekyní poslední pověsti »U kostela a v kapli.« Nikdo neuměl lépe pořádati hry v Pelhřimově mezi mládeží, než Anežka. Jednou, když sestavila děti ku hraní, jel kolem general Lobkovic; bylo to r. 1742. Jezdci zalíbila se obratnosť dívčina, dal jí na památku tři zlaté peníze. Děti ve hře pokračovaly, ale Anežka mátla se již při řízení týchž, myslila na ono vyznamenání. Uložena jí proto od hráčů pokuta, by donesla oblázek z potoka »u božího těla.« Šla. Vykonavši svou úlohu, ubírala se domů, ale na cestě kůň se dvěma vaky po každé straně měl se k ní jako rozumný tvor, až poklekl a ona na něj vsedla a ujížděla k Pelhřimovu. To bylo divu ve městě, když uzřeli Anežku Horynovu na koni. Ptali se jí, jak přišla k tomu koni. Vyložila vše, pak odvedena k primatorovi města, který událosť napřed vyšetřiv, vaky otevřel, v nichž uloženo uzřel kostelní nádoby, které, jak se později objevilo, ukradeny byly klášteru třebíčskému. Za krátko po té události usadil se v Pelhřimově jakýsi cizí muž. Měl děti rád, ale ze zlého úmyslu, zvláště Anežka mu byla mila. Vyzval ji jednou do kapličky sv. Anny, chtěje ji tam potrestati za to, jak pověsť vykládá, že zachránila kostelní nádoby, které on ukradl; ale sv. Anna upozornila děvče na nebezpečí, čímž se zachránila.

Duch, vanoucí povídkami, jest úplně přiměřený názvu knihovny, forma, jakou podány, velmi podobna vypravování lidu.

O úpravě bibliotheky řekneme to, co již v tomto listě praveno, že jest úhledná, papír čistý, tisk veliký. Cena jest mírná, za 30 kr. 80 stránek, ale doufáme, že bude ještě menší, až knihovna mezi studentstvem, lidem, vůbec přátely českého písemnictví více se zakoření. Že lépe knihovně této se povede, nežli různým studentským časopisům, prozrazuje počátek mnohoslibný. *J. V.*

Časopisy.

Budečská zahrada. Obrázkový časopis pro mládež. Ročník XIX. Díl I. Redaktoři *M. Weinfurt* a *Fr. A. Zeman*. Se 76 vyobrazeními. V Praze. 1888.

Každý vychovatel mládeže, uznávaje důležitosť dobré četby pro mládež, bedlivě pátrá po spisech, které by mládeži s dobrým svědomím odporučiti mohl. Kniha má mládeži podávati vždy četbu ducha ušlechťující. Planých povídaček dětem do rukou nedávejme. Kniha má býti mládeži slohem svým přístupnou, aby čtenému porozuměla a tím ze čteného užitek měla. Má »Budečská zahrada« vlastnosti tyto? Myslíme, že ano. Práce v ukončeném právě I. díle XIX. r. jsou zdravého jádra, obsah jich poučný, k následování dobrého povzbuzující a psány jsou slohem mládeži vhodným.

Básník *J. V. Sládek* napsal pro mládež do tohoto dílu deset básní. Jsou to pěkné perličky, které čtoucímu zajisté se zalíbí. Většina jich vyniká i pěkným typografickým provedením, zdobena jsouc pěknými inicialkami. Mládež vedlé pěkného obsahu i formy básní těch má dojem krásna výtvarného. Tuto stránku též chváliti a na zřeteli míti dlužno. I ostatní básně (*B. Klimšové, J. Soukala, I. Geisslové, Jana Kozla, J. Vrchlického, Jos. Zaříčanského* a m. j.) jsou pěkné.

Pěkně pěje *Anatol Rubín* »Českým dětem!«

> Jen spojte ruce svorně k jedné práci
> a všecko složte vlasti na oltáři,
> ať láska vaše k ní jak slunce září, . . .

a *J. Zaříčanský* v »Písních české mládeže« dodává:

> Proto mládci, junové,
> v dnech mladosti růžové,
> snahu mějte jedinou:
> vlasť proslavit milenou.
> Jásej srdcem, že jsi Čech,
> předků važ si činů všech,
> práv i zvyků zděděných,
> svatých odkazů to svých!

Krásnou jest modlitba *Fr. Douchy* »Příklad umučeného,« která provázena jest obrazem.

> Když bolesť nám se v duši znítí,
> když trpkostí nás tísní dav,
> Tvůj krásný příklad ať nám svítí,
> nám zmírní smutku těžký stav!
> Nepřátel kruté zlořečenství
> Tvá mysl tiše snášela:
> ó dej, by v každém protivenství
> Tvá mírnosť nás provázela!

Část veršovaná chová v sobě mnohé pěkné básně, na které by každý vychovatel mládež upozorniti mohl. Celkem jest 45 básní — pěkných.

Mezi povídkami jest obsažnou a zároveň i chvály hodnou práce *Č. Tondra* »Sv. Václav a Zlický Radislav.« Děj jest asi znám. Jest to spor křesťanství s pohanstvím. Prvnímu stojí v čele sv. Václav, druhému na čas Zlický Radislav. Ten však, utkav se se sv. Václavem podivným zjevením pohnut, pokoří se Václavovi. Tak zvítězí křesťanství nad pohanstvím. Vypravování jest poutavé. Mnohé stati vynikají. Kéž všimne si mládež na př. výroku sv. Václava: »Platím tak jen dluh svůj největší; neboť v Budči naučil jsem se ctíti a milovati Boha. Tam jsem nabyl prvních počátků svých vědomostí, tam jsem se stal teprve člověkem. A není černějšího hříchu nad nevděk ku svým učitelům.«

Druhou větší prací jest »Syn pohádky.« Bajka od *Žofie Podlipské*. Hrdinou jest Miloslav, který by byl nejraději celé dny v pohádkách ležel, ostatní pak čtení, zvláště učení pak míjel. Bohyně Pohádka vzala ho na čas do své říše, syna pak svého Pravdomila dala na místo Miloslavovo. Ač Miloslavovi v říši Pohádčině dobře se vedlo, přece zatoužil po světě skutečném, zasteskl si po rodičích a byl velice rád, když ho konečně Pohádka k rodičům propustila. Byl vyléčen. »Nyní věděl, čím jest bohyně Pohádka, jak se jí má rozuměti a sloužiti, kterak a čemu lze se od ní naučiti. Již neodvracel se od pozemských trudův a nudy. Lidumilnosť

zjevila se mu, povinnosť lásky k bližnímu, pomoc a útěcha chudým byla mu jasná.«

Porozumění práci této nebude mládeži snadným. Jest to práce pěkná, potřebuje však k porozumění úplnému již vytříbenějšího ducha, než jest duch nedospělé ještě mládeže. — *V. Lužická* zavděčila se mládeži velice pěkným vypravováním »Kvítek pokory.« Od téže spisovatelky jest »Malá dobrodějka.«

Dějepisnými povídkami jsou: »Potulný pěvec.« Črta z doby krále Jana Lucemburského, od *J. Soukala.* »Rybář Múcha.« Dějepisná povídka od *K. V. Raisa.* »Za šera dějin« Črta ze života starých Čechův. Napsal *J. V. Bayer.* Nejslabší z povídek druhu tohoto jest »Odkaz Haranta z Polžic.« Hist. pov. ze 17. století. (O. p.)

J. Novodvorský.

Literarní paběrky.

Mosaika.

Jan Lier — průkopník svobody spisovatelské, píše v »Lumíru« (str. 463.): Chtějí z nás míti předříkávačů litanií, svíčkových bab a halapartníků slepého, nesnášelivého dogmatismu, jenž náboženství nikdy neprospěl a úspěchy křesťanských ideí vždy podrýval. Toť nehodno velebné nauky Kristovy, nehodno našeho století, nehodno našeho národa, v němž po tisíciletém kvašení právem ustálila se již individualní svoboda svědomí a přesvědčení (t. j. Lierova). Jenom nepřátelé víry a právě tací, kteří jsou papežštější papeže, jsou s to, troufati si na odvážný experiment, poutati znova intellekt věroukou, zahrazovati postup vědy a zarážeti vzlet poesie policejními předpisy církve, vhodnými snad mezi divochy (a ne pro p. Liera), jež nutno naučiti dříve kázni než abecedě.«

A pak se divte rozličným nesmyslným blasfemiím v »novellách.« *M. Z.*

* * *

Podivné činí přiznání *J. Vrchlický* v »Ruchu« (X., č. 2.) **o svých plodech dramatických.** Odpovídaje na výrok referatu čísla předešlého, dí doslova: »Stylisace tohoto výroku snadno svésti by mohla čtenáře poměrů neznalého k domněnce, jakoby se moje hry těšily zvláštní přízni nynější div. správy. Důkazem opaku jest faktum, že starší mé hry (»Drahomíra,« »Julian Apostata,« »Smrť Odyssea«) vůbec se nehrají, novější jen tolik, co právě zvykem u každého dram. autora (»Soud lásky« sehrán pětkrát, »Nad propastí« třikrát). Z toho zřejmo, že ovšem starší práce mé divadlo má k disposici, ale že jich ignoruje, a jisto, že nových kusů za těchto poměrův ode mne nedostane . . .« *M. Z.*

* * *

Vysoká politika pro lid. Jisté prostonárodní noviny píší: »Výsledky odbyté schůzky císařů v Petrohradě zahaleny jsou dosud nepronikutelnou rouškou a proto zjistiti je, jest velmi nesnadno. Ostatně přirozeno, že zjevny býti dnes ještě ani nemohou a že zjeví se teprve na povrchu budoucnosti (!). Proto dlužno jen s největší reservou[1]) přijímati zprávy, které je naznačují; jsouť po většině pouhými jen kombinacemi. Celkem však tolik za jisté považovati se může, že schůze císařů stala se posilou míru evropského. Na jak dlouho, to arciť říci nelze, potěšitelno však vůbec, že mohla při ní konstatována býti úplná mírumilovnosť obou panovníků.« *z.*

* * *

Dne 25. února 1888. **literarní spolek plzenský** slavil své první desetiletí. Činnosť spolku, jak známo, jeví se v přednáškách (každé pondělí) a činnosti veřejné. Pan prof. *Josef Čipera,* jednatel lit. spolku, při té příležitosti krátce pojednal o činnosti spolku dotčeného, který za 10 let odbýval přes 400 přednášek, mezi

[1]) Čtenář bude mysliti v nejpříznivějším případě na reservní vojsko!

nimiž bylo 116 literarních. Při té příležitosti dí doslova: »Na literarní život český má spolek náš vliv nepatrný, ba skoro žádný. Tu a tam bylo sice povšimnuto mínění ve spolku našem pronešeného, ale děje se tak velice zřídka. Příčina toho zjevu není ve spolku, faktum to vyplývá přirozeně z poměrů našich literarních vůbec. V literarních našich poměrech zavládá na venek nejtužší centralismus se sídlem v Praze; tam však rozdrobují se kruhy literarní na několik kroužků, které svorny jsou jen v nevšímání si venkova, v jiném dosti na sebe nevražíce. Spolek náš není ve vleku žádného z těch kroužkův, a proto jest ignorován ode všech. Vlastního listu spolek nemá, a tak dostává se na venek ze spolku zpráv jenom zdejšími lokalními listy a dvěma listy moravskými, které přímo sobě zprávy o spolku zdejším objednaly. Zprávy v listech zdejších i moravských páni v Praze buď nečtou — což platí hlavně o listech zdejších, zprávy listů moravských se umlčují, neboť moravská kritika je v Praze špatně zapsána, a tím vysvětluje se vše...« (»Plzenské listy« 1888., č. 32.) *M. Z.*

* * *

Proč asi to? Americký »Čechoslovan« (kat. týdenník) počal ve »Večerních zábavách« pojednávati ve volných kapitolách o špatných a dobrých knihách, kde velmi ostře tepe spisy, jichž účelem jest, »podvrátiti svobodu, mravnosť a zmocniti se vlády.« Známkou špatných knih prý jest »duch světský a nečistota,« vštěpují bludy, bezbožná smýšlení a zapírání Boha, podvracují rozum zdravý, a »národ, ve kterém by takové nauky a mravy panovaly, musil by býti za padesát let národem hrozným.« Jsou prý toho druhu satiry, pamflety náboženské, parodie a travestie na kostelní písně, časopisy a brošurky (revues), oplzlé romany, bezbožné verše, divadelní brošurky atd. — Nejsou tedy v Americe jiné poměry, než u nás, ač v mnohém nad nás Amerika předčila. Katolíci mají veliké své týdenníky s obsahem mnohým a vzácným, přílohami ve foliu; ať jenom připomenu »Hlas« v St. Louis a zmíněného »Čechoslovana« v Chicagu. A v témže městě má co nejdříve vycházeti katolický denník, jemuž přichystána nemalá práce. *M. Z.*

* * *

»Český Lloyd« v č. 82. píše o zajímavé **reklamě a konkurenci**: Knihtiskárna Heller a Stránský v Praze přišla na důmyslný nápad vydávání osmistránkového osmerkového časopisu. Do listu toho vřaďují se, pokud místa stačí, reklamy a sehnané zprávy všeho druhu. Jest obyčejem, že list má pouze jeden název, aby se však část insertní lépe vyplácela, dává firma 42krát měnit název dotyčného listu, tak že přidáním nové hlavičky a přestrčením pozvání ku předplacení a jednoho sloupce na druhý první stránka ovšem pokaždé jiného vzezření nabude. Takto bez velkého nákladu vydává firma zmíněná dvaačtyřicet listů. Předplatné na jeden list obnáší ročně 8 marků. Za jeden a tentýž list obdrží tudy nakladatel, pakli jenom jednoho předplatitele na každý název listu chytne, 42krát 8 m., úhrnem tudy 336 m. Avšak nakladatelstvo nestojí tak o předplatitele, jako spíše o inserty... Jako redaktor těchto 42 listů jest uveden Josef Oplatek v Berlíně. Z těchto listův uvedeme některé: »Coblenzer fabrikantenzeitung,« »Wochenblatt f. handel u. gewerbe,« »Frankfurter handelspost,« »Hessischer Merkur,« »Süddeutscher herold« atd. *M. Z.*

* * *

Kolportáž. Mnozí knihkupci posýlají kněžím knihy, časopisy a kalendáře, aby je mezi věřícími prodávali a tak hodně osobním vlivem abonentů zjednali. Velmi chvalitebná věc, ale nutno pozor dáti, aby takový šiřitel literatury nepřišel do rozkolu se zákonem. Jistý kaplan u Milína vydal jakousi brošurku, jižto na hřbitově před kostelem rozdával kostelník lidem zadarmo. Za to byli oba, kaplan i kostelník, obžalováni pro nedovolenou kolportáž a odsouzeni k pokutě každý 3 zl. *M. Z.*

Různé zprávy.

† P. Placidus Jan Mathon.

28. července v sobotu ráno o $^1/_2$3. hodině skonal v klášteře rajhradském chorobou plicní »P. Mathon,« kterýmžto jménem po vlastech našich široko daleko znám byl. Narodil se 24. února 1841 ve Slavětíně u Litovle, jsa mladší bratr bývalého ředitele realky brněnské, nynějšího říšského poslance Dra. Fr. Mathona. Vykonav gymnasijní studia v Brně a v Olomouci, 17. srpna 1859 vstoupil do noviciatu v klášteře rajhradském, 21. března 1865. složil slavné sliby řeholní, 2. července téhož roku pak na kněze vysvěcen. Odtud za krátkou dobu, nejsa žádným zvláštním úřadem domácím zaměstnán, jenž by byl všech sil jeho vyžaďoval, počal pracovati o vhodné četbě pro nejširší vrstvy lidu našeho na základě náboženském, kterážto snaha krok za krokem vedla jej často bez původních úmyslův a nadějí k podnikům vždy novým a dalekosáhlým, až dráze té přede dvěma roky položen cíl mimo jiné těžkou chorobou, déle sice již zdraví jeho podhlodávající, tehda však již nebezpečně pokročilou. Zotavil se ještě na čas, ale konečně tělo již vysílené skleslo úplně: 31. července uloženo k dočasnému odpočinku na hřbitově rajhradském.

Neunavná a napjatá činnosť jeho veřejná, jejíž obětí se takto stal, sahá od r. 1867. až přes polovici r. 1886. Onoho roku převzal, vlastně založil časopis náboženský »Škola Božského Srdce Páně.« Uvážímeli, jaký té doby byl nedostatek spisů náboženských zvláště periodických, prostému lidu přístupných, sotva chápeme obtíže, s jakými bylo redaktoru a zároveň administratoru bojovati, zvláště však tomuto, neboť nebylo ani spisovatelstva ani čtenářstva, které si »Škola« měla sama teprve vychovati: a skutečně tisíce a tisíce lidu na Moravě, v Čechách, ve Slezsku a na Slovensku naučila »Škola« česky čísti. Směr přísně náboženský, jenž v tehdejší nivellisované společnosti národní zdál se bigotním, jej od ní také poněkud rozloučil, nemluvě o zuřivých útocích liberalní journalistiky pražské, které jej pronásledovaly až do poslední chvíle.

Poučný obsah »Školy« vzbudil u přátel jeho přání, aby týmže směrem hleděl lidu zaopatřiti četby zábavné, neboť v nevykvašené ještě době tehdejší v belletrii nabýval rozhodné převahy směr protináboženský, namnoze nemravný. P. Mathon a stoupenci jeho nikdy si netajili, a nesmí si žádný pravý přítel literatury naší tajiti, že »krvavé romany« nejsou o nic škodlivější nežli mnohý plod v literatuře čestně jmenovaný. Proto založil 1870. »Zábavnou bibliotheku« jakožto sbírku zábavných spisů, nábožensky nezávadných, lidu vhodných. Těchto ovšem nedostávalo se více než čeho jiného a nedostává až dosud. Belletristé naši tehdejší i nynější jakoby za úkol si byli postavili náboženské city lidu vyrvati buď přímým brojením nebo skrytým úsměškem. Proto bylo sáhnouti ku překladům, což ostatně i se stanoviska čistě literarního bylo záslužno. Jinak »Zábavná b.« často narážela na úskalí, o jaké roztříští se takořka každý podobný podnik prostonárodní: buď podávati díla prostonárodní, při tom však literarně, aestheticky méně cenná anebo díla za umělecká vyhlašovaná, lidu však jednak nesrozumitelná jednak mravně škodlivá. Nepravím, že by alternativa tato ležela ve věci samé, neboť lze oboje dobře spojiti: popularnosť a cenu literarní; ale u nás věci tak se mají a dlouho asi míti budou, a žádná z našich prostonárodních knihoven nedovedla obého spojiti — vyjímaje pozdější »Zábavy večerní« — nýbrž obyčejně pěstovala pak četbu, lidu nevhodnou, nesrozumitelnou a škodlivou. »Zábavná bibl.« alespoň toho dovedla, čeho přátelé lidu našeho si přáli a přejí, aby takořka

každý z četných svazků jejích s dobrým svědomím mohl dán býti lidu na čtení; tím poněkud ospravedlňuje se, že mnohý z týchže svazků literarní ceny nemá, jak často neprávem celé »Zábavné bibliothece« s příkrostí vytýkáno. Nedostatkem redaktorovým ovšem bylo, že při mnohých prácech svých nestál a nemohl státi na stupni pokroku belletrie české, z níž by snad více spolupracovníků svému směru byl získal, jako na př. *Třebízský*,[1]) *Kosmák, Dostál* a j. prvotiny svoje neb i jiné spisy jím u veřejnosť podali: ostatně oblížel se stále po schopném redaktoru, jakmile byl jen podnik poněkud zabezpečen — a přece jinak zase nebylo lze si pomysliti redaktora, jenž by více byl ku práci nabádal: říkaloť se o něm, že sotva koho spatří, již přemýšlí, jakou práci by mu svěřil.

Aby práce rychleji prospívala, odebral se roku 1872. do Brna ku stálému pobytu, kdež opět nové a nové podniky povstávaly: »Časové listy« na onu dobu ostré a mimo jednou vždy zabavené, spoluredakce »Moravana« kalendáře, jejž pak od r. 1880. sám pořádal, »Asketická bibliotheka« — velepotřebná a výběrem děl dosti šťastná pro duchovní. Zvláště »Moravan« — po »Škole B. S. P.« učinil jméno jeho popularním: kalendář ten také náležel vždy mezi nejlepší, vynikaje nad jiné obsahem úplně bezvadným, a nejednou slyšel jsem od kněží: »ten alespoň člověk s jistotou každému může dáti na čtení.« »Asketická bibl.« opět napadena, tuším v »Nár. l.«, že prý z ní lidé sešílejí: jest to obvyklý spůsob liberalů, prolévati krokodilí slzy nad věcmi, po kterých jim nic není; mrzelo je také, že náboženská literatura vší moci dobývá si svéráznosti, opouštějíc nivellisovaný neutralní ton, jenžto se »hodil pro každého.«

Připočtemeli k tomu všemu menší tiskopisy, jež vydával, pochopitelno se stává, že pomýšlel na samostatnou knihtiskárnu, an svými podniky dosti pracovníků zaměstnával. Malá tiskárna zřízena r. 1881., větší později jakožto samostatná firma: tato tiskárna pak 5. ledna 1883. od biskupa brněnského p. t. Dra. Fr. S. Bauera posvěcena a památnou řečí zahájena.

Závodem tím chtěl jednak nabyti potřebné samostatnosti, jednak zříditi ústřední oporu české literatury křesťanské: t. j. mělo vydávání i těch spisů jím býti umožněno, které by jinak nedostatkem hmotné podpory nemohly býti vydány, měly vydávány býti spisy co nejlaciněji, aby se tím snáze rozšířily atd. V této snaze vydal skutečně několik nákladných děl, která přinesla ústavu velké ztráty hmotné ostavše pro nevšímavosť obecenstva ve skladě jeho: mimo jiné jmenuji jen výtečný zpěvník L. Holainův »Plesy duchovní,« kterým zahájena reforma českého zpěvu kostelního. Hlavním však úmyslem již stávalo se: vydávati co nejlacinější noviny v duchu křesťanském, které by pronikly do všech vrstev a k rozřešení socialních otázek přispěly. Za tím účelem také zakládán tiskový fond »Apoštolatu tisku,« jenž by láci, ano bezplatné rozdávání dobrých knih kdekoli od kohokoli vydaných, slovem tedy rozšíření dobrých spisův umožnil.

Z tohoto »Apoštolatu tisku« vzešel i tento časopis, jenž se původně nazýval »Zprávy apoštolatu tisku« (od r. 1884.). P. Mathonovi tisk byl opravdu velmocí, jejíž důležitosť jako málokdo prohlédal; dle osvědčeného spůsobu ciziny, jejíž poměry velmi dobře znal, horlivým byl v zakládání nových organů, na naše poměry, které nemohou si dovoliti toho přepychu, aby každá sebe nepatrnější myšlénka měla svůj organ, snad až příliš horlivým. Tak i v tomto případě se stalo: »Zprávy ap. t., listy věnované zájmům křesť. písemnictví,« založeny, aby věc »Apošt. t.« šířily, dobré knihy doporučovaly, špatné zavrhovaly, aby tedy celé písemnictví posuzovaly co do hodnoty ne tak aesthetické jako spíše praktické, komu se kniha hodí, v čem je závadná atd. Na bíledni jest, že k tomu by náležel areopag svědomitých znalců — zde však P. Mathon začal sám a sám, jsa již vícenásobným redaktorem, vydavatelem zdárného »Anděla

[1]) Tomu jakožto začátečníku v jedné z prvých povídek s jeho svolením mnoho seškrtal a upravil, což později přišlo do veřejnosti — za neblahého processu o spis „Pod skalami," (viz tyto listy r. 1885. str. 45. a 107.) — a od přemrštěných ctitelů Třebízského za nemožné a nedůstojné vykládáno.

Strážného,« pak ředitelem rozsáhlé tiskárny a vlastní administrace, a nestoje, jak pověděno, již nikterak na rovni s proudem pokročilé literatury belletristické, o kterou zde přece po přednosti běželo. Ani program nebyl dosti jasně položen a časopis hned v prvých číslech kolísal mezi kritikou literarní a pouhým dobrozdáním, smímli tak říci, ač úmyslem redaktorovým bylo jen toto pěstovati. »Zprávy« takto po 10 měsíců živořily, neboť z těch, kteří se zavázali přispívati, téměř ani jeden se již nepřihlásil, tak že čísla s těží vyplňována výstřižky a výpisky z novin, ano již ani celoarchových čísel nebylo lze stlouci. 11. číslo téhož I. ročníku již odevzdal spořádati pisateli těchto řádků, zjednav mu již dříve častěji příležitosť ku práci literarní, což tuto s vděčností budiž vytčeno. Přesvědčil jsem se brzy, že »Zpráv« tím směrem nelze udržeti, a sice hlavně pro nedostatek spolupracovníkův, i snažil jsem se přesvědčiti jej, že bude proměniti »Zprávy« v časopis literarní, máli působiti ve vrstvách literaturou se obírajících, které »Zprávy« již svým příliš prý »nábožným« titulem odpuzovaly. Po dlouhém boji se věc podařila, což bylo mojí — vinou či zásluhou, kdož ví? — ale P. Mathonovi od některých zapsaných účastníků trpce vytýkáno, kteří právě svou nevšímavostí ho byli nechali na holičkách. Po dlouhé teprve době s tou změnou se smířil a byl vždy hotov ke hmotným obětem na časopis tento, jakých každoročně potřebí.

I hlavní úmysl, založiti noviny rázu nahoře vylíčeného, podařil se mu jen z části; příčinou toho buďtež — abych se nestal trpkým v úsudku o osobnostech — jmenovány pouze »nepříznivé poměry,« jako vůbec při vypisování velikolepé činnosti nebožtíkově, která nebyla sice bez vady aniž někdy bez vady samozaviněné, ale proto přece daleko povýšena jest nad všeliké to zostuzování, kterého se jemu měrou vrchovatou dostalo často od chráněncův jeho, nesnadno zdržeti se příkrých slov. Bylo šťastnou stránkou povahy jeho, že na cizí uznalosť nikdy nepočítal, jda stále svou cestou; úsměv byl obyčejnou odpovědí, kdykoliv uslyšel o nějakých nepřátelstvích proti sobě; naproti nejnovějšímu pak heslu, které ve vlastním táboře proti jeho dílu a podnikům se zvedlo: »Zničiti Mathona« (!), k úsměvu tomu dodal: »až se tolik napracuje, co já, habeat sibi!«

Ale všeho toho budiž pominuto, abychom nezachmuřovali památky jeho, který všem protivníkům osoby i podniků svých rád odpustil; co jsem podotknul, budiž jen známkou, že přízeň okolností pro takovou činnosť ještě nenadešla. Budiž také pominuto jiných prací obětivých, které na sebe bral nebožtík, na př. pro sv. Hostýn, pro Velehrad, jakou zásluhu má o rozšíření dobrých obrazův atd., co vše vykonal ve službě idealních snah svých z přesvědčení kněze českoslovanského, církvi a národu svému upřímně oddaného.

Povahy byl vlídné, srdečné, jak povědomo jest všem, kdo se s ním kdy setkali: osobně byl daleko široko znám, všude rád vítán, jen že někdy svým »apoštolováním« a burcováním a pobádáním k čilejší činnosti nepohodlný. V »Národních listech« kdysi tuším J. Herben o něm napsal, že svými spisy zaplavuje Moravu, a pojmenoval jej pak »enfant terrible« české literatury na Moravě: co na nebožtíkovi bylo, měl J. Herben pravdu, byť to napsáno bylo ve smyslu sočivém od člena redakce »Národních l.,« ale co do druhého činitele obecenstva, tu bohužel to již méně pravda: ale i v tom jest svědectví energického úsilí o dobrou věc. Na »Zbožné památce« úmrtí jeho čtu totéž vyjádřeno vlídnějšími a výraznými slovy: Brevi vivens tempore explevit tempora multa . . .

Tož v každém případě i za tu krátkou dobu upřímného »Requiescas!« si zasloužil, s nímž jemu budiž zbožná vzpomínka! *P. J. Vychodil.*

I. Spolkové.

„Růže Sušilova,“ liter. jednota pražských bohoslovců. (Zpráva o působení jejím ve II. pololetí r. 1887.—1888.) Krátkosť letního semestru a úsilovné studium ke zkouškám vykázaly činnosti spolkové meze poněkud užší, nicméně však pracováno bylo dosti a se zdarem. V sedmi schůzích přednešeny byly tyto práce: 1. „Bylli apoštol Petr v Římě“ (A. Hoffmann). 2. „O nebi“ (z francouzského přel. Fr. Ptáček). 3. „Nebezpečí a škodlivosť atheismu“ (dle Chateaubrianda

podal J. Frič). 4. „O soustavě socialistické“ (J. Kobosil). 5. „J. Florian Hammerschmied“ rektor pražského semináře 1696.—1710.“ (A. Podlaha). 6. „O básnictví prostonárodním“ (A. Kříž). 7. „O výkladu pohádek a mythů“ (Fr. Fryč). 8. „Miltonův Ztracený ráj“ (J. Frič). 9. „Příčiny nynější krise literarní“ (L. Petr). Letošní řadu přednášek zakončil předseda jednoty J. Čamra povzbuzující řečí „Sušil — náš vzor.“ — V almanachu na památku kněžských druhotin sv. Otce Lva XIII. vydaném uveřejnili své práce: J. Štecinger (báseň úvodní), Ant. Kříž („Ante portas“) a L. Kulhánek („Nevěra plodí anarchismus“).

Sjezd rakouskych katoliků konán bude v listopadu t. r. v šesti sekcích, mezi nimiž čtvrtá určena záležitostem tiskovým, šestá za předsednictví sv. p. *Alex. Helferta* křesťanské vědě a umění.

II. Smíšené.

Literarní novinky ohlašují se: „České dítě,“ skvostné illustrované dílo, obsahující sbírku národních písní, říkadel, hádanek, her, pořekadel atd. s illustracemi černými V. Olivy a barevnými Fr. Bízy; vydá A. Mojžíš. — „Vlasť a svět,“ sbírka spisů pro mládež; vydává nakl. Fr. Šimáček; 1. sv. obsahuje povídky V. B. Třebízského. — *Čeněk Tonder* vydá svoje paedagogické články souborně. — *J. S. Machar* vydá druhou sbírku básní svých.

Stesky na netečnosť obecenstva k literatuře české počínají zase strašiti ve „Hlase národa“ — blíží se totiž doba hojné produkce knihkupecké. Bylo by asi dobře, aby pražští journalisté předcházeli dobrým příkladem, neboť „kdo nejvíce křičí“ atd.

Seznam **pamětných desk na domech pražských** uvádí „Hlas n.“ v příloze k č. 202.

Seznam spisů pro mládež, schválených „výborem ku prozkoumání spisů pro mládež,“ uveřejňují „Učitelské listy“ (č. 30. sll.) a „Komenský“ (č. 32. sll.).

„Poesie des Slaventums,“ originaly s překlady hodlá vydati letos *Julius Hart.*

Sebraná díla Ad. Mickiewicze vydána ve Varšavě s úvodem *Petra Chmielowského* za nízkou cenu 80 kopejek.

Slovanská knihovna v Melbournu v Australii založena jakožto časť velké knihovny povšechné, založené tamnějším zdravotním spolkem.

Ciganská mluvnice, sepsaná arcivévodou Josefem, vydána nedávno od maďarské akad. věd.

Pravé **rukopisy sv. Aloisia z Gonzagy** nalezeny prý na faře vísecké u Boskovic. Že se k nám dostaly, vysvětluje se styky sv. Al. se spolustudujícím knížetem Dietrichsteinem.

Kniha o lásce nejvýmluvněji a nejdelikatněji jednající jest dle mínění velké většiny dam, které odpověděly k příslušné otázce pařížského „Figaro“ — „Následování Krista,“ připisované Tomáši Kempenskému.

„Slovanská korrespondence“ ruská počala vycházeti v Petrohradě dvakrát za týden. Bude obsahovati výňatky z jinoslovanských časopisů s úsudky ruskými.

O Gambettovi, oslavenci našeho liberalně officiosního životopisce *K. Tůmy*, zajímavo čísti č. 15. „Času.“

III. Rozpravy literarní v časopisech.

Bačkovský, Odveta nepřízivcům filosofie (Šk. a ž. 7.).
— Dopisy poslané J. E. Vocelovi (Sv. 35.).
Dvořák, Papyrusy Fajjúmské (Ath. 10.).
-f-, Přibývá psychos? (Sv. 36.).
Grossmannová-Brodská, Účinky čtení u mládeže (Lit. věst. 8.).
Hraše, Tři dopisy prof. Al. V. Šembery (Lit. l. 15.).
Ikaros, Spisovatel pro mládež a jeho kniha (Lit. věst. 6.).
— Kritika (Lit. věst. 8.).
Jandl, Jan Ignác z Felbigeru (Pos. z B. 29. sl.).
Kramattová, Nikola Tomašić a jeho Iskrice (Pos. z B. 29. sl.).
Kryštůfek, Děje katol. církve v Rusku (Čas. kat. duch. 4.).
Kuba, Oskar Kolbeg (Osv. 8.).
Mattuška, Didaktický materialismus (Šk. a ž. 5.).
Mrštík, Vsevolod Garšin (Ruch 22.).
Novák, Vychovatelský rozum našeho lidu, jak se jeví v příslovích a pořekadlech (Šk. a ž. 5.).
Novotný, Dr. Ludevít Procházka (H. n. 202.).
N. T., O podmínkách zdárné tvorby umělecké v naší literatuře (L. l. 16.).
Pammrová, O některých shodách a neshodách Komenského s Rousseauem (Kom. 32.).
Pánek, Život a působení P. Václava Šimerky (Časop. mathem. 17.).
Pozorovatel, Honoráře spisovatelův učitelů (Lit. věst. 7.).
Preissová, Vzpomínka na Františku Stráneckou (Ženské l. 8.).
Sáňka, O zábavě vůbec a hře zvláště (Uč. l. 30.).
Skočdopole, Škola konfessionalní a škola moderní (Čas. duch. 3.).
Vrchlický, Ze zákulisí novějšího literarního života francouzského (Ned. l. 22/7).
— Nesmrtelný. Nový roman Alfonsa Daudeta (Ned. l. 29/7).
Vykoukal, Na českých rovech v cizině (Sv. 33.).
Zámečník, Jak vznikají náruživosti (Šk. a ž. 6.).
Zelený, Dr. Ludevít Procházka (Sv. 36.).
— O české zpěvohře (Osv. 8.).
Jakub Čišinski, lužický básník (Lum. 21.).
Matouš Václavek (Pěst. 8.)
Z kloaky francouzské literatury (Ruch 20. sl.).
German, O dramatach Józ. Szujskiego (Przegl. polski 8.).
Ostoja, Postacie ludowe w beletrystyce (Przegl. lit. 30. sl.).
Spasowicz, O mesyanizmie słowiańskim (Przegl. lit. 27. sl.).
Kämmel, Tolstoi als Kriegsdarsteller (Magazin 29.).
Reinholdt, Konstantin Akssakow (Uns. Zeit 7.).
Vogel, Der polnische Faust (Ggw. 26.).
Wollerner, Zukunft der Lyrik (N. poet. Bl. 1.).
Bournouf, Le buddhisme en Occident (Rev. d. d. m. 2.).

Rozpravy ve školních zprávách.

Braniš, Zbytky původní stavby augustinianského kláštera v Borovanech. (Realka českobudějovická.)

Hartmann, Chrám sv. Jiljí v Třeboni. (Gymn. třeboňské.)
Hirsch, Libuše v báji a literatuře. II. (Dívčí škola plzenská.)
Kneidl, Bohuslav Balbín. (Ob. školy karlínské.)
Koblížek, K ocenění staroklassických studií. (Gymn. slanské.)
Kořínek, O různorodých třídách obyvatelstva státu Lykurgova a Solonova. (G. pelhřimovské.)
Kouřil, Spartiaca. (Gymn. rychnovské.)
Krippner, Jak prospívalo básnictví římské v 1. stol. po Kr.? (Gymn. přerovské.)
Lang, Jazykovědecký rozbor Euchologia sinajského (Gymn. příbramské.)
Máchal, Ku kvantitě české. (G. něm.-brodské.)
Marek, Studie z národních písní srbsko-chorvatských. (Gymn. čáslavské.)
Molčík, O topografii Vergiliova podsvětí. (Gymn. uh.-hradišťské.)
Pelikán, O duale v češtině. (Gymn. kralohradecké.)
Prasek, Svobodný dům někdy hrabat Vlčků v Opavě. (Gymn. opavské.)
Šubrt, Essai d'un antibarbarus bohême-français (Realka karlínská.)
Šulc, Studie o Filoktetu Aischylově, Euripidově a Sofokleově (Gymn. novobydžovské.)
Tieftrunk, O písních národních. (Gymn. v Žitné ul. v Praze.)
Vlček, Rozbor Čechovy „Dagmary.“ (Gymn. jičínské.)
Zelenka, O životě a působení řečníka Andokida. (Gymn. klatovské.)

IV. Díla posouzená.

Andrlík, Umění nad bohatství (Teppe: L. věst. 7.; Tykač: Paed. rozhl. 3.).
Arbes, Ze zákulisí (Vrba: Lit. l. 15.).
Bayer, Bibliotheka paed. klassiků (M.: Ath. 10.; Vychodil: Hl. l. 9.).
Bartoš, Naše děti (Vykoukal: Sv. 35., Osv. 8; Mrazík: Paed. rozhl. 3.; Novák: Šk. a ž. 7.).
Blažek, Mluvnice jazyka českého (Kovář: Šk. a ž. 7.).
Braun, Z těžkých hodin (F. S.: Zl Pr. 33.).
Dolenský a Patera, Methodické výklady (Brož: Bes. uč 32.).
Frič, Paměti (Hořický: H. n. 197.).
Frumar, Nástěnné obrazy dějepisné (-r.: Lit. v. 7.).
Hanušová, Dívčí tělocvik (Jandl: Pos. z B. 31. sl.).
Havelka, Sebrané básně (Čas 15.).
Heller, Salomonida (Čermák: N. l. 171.).
Hlavinka, Lži a bludy v dějinách (M.: Ath. 10.).
Hrdina, Z lidu vesnického (Vykoukal: Sv. 32.; Osv. 8.; Vítězný: Lit. l. 15.).
Hrnčíř, Ústřední knihovna pro mládež (K-m.: Lit. věst. 7.).
— Eliška Přemyslovna (-aue-: Lit. l. 16.).
Chmela, Výbor bajek (F. D.: Čas. duch. 3.).
Chvála, Čtvrtstoletí české hudby (Soukal: Lit. l. 16.).
Jasanovič, Vzdechy a popěvky (V. K.: Hl. l. 9.).
Jirásek, Nevolnice (Vítězný: Lit. l. 16.).
Kodym, Vzorové vznešení (K. J. Pč.: Uč. nov. 32; Hrnčíř: Pos. z B. 29. sl.; Horňanský: Hl. l. 9.).
Kosmák, Chrt (-ab-: Hl. l. 9.).
Kráčmer, Dějiny metropolitního chrámu v Olomouci (Vondruška: Čas. duch. 5.).
Krátký, Naší mládeži (-aue-: Lit. l. 15.).
Ledvinková-Mašek, Zpěvy pro opatrovny a školy mateřské (L. K.: Pos. z B. 29. sl.).
Lepař, Škola obecná (J. V.: Hl. l. 9.)
Menčík, Památník vydaný r. 1888. o jubilejní slavnosti ochotnického spolku „Pokroku“ ve Vídni (A. V.: Hl. l. 9.).
Mikšíček, Národní báchorky a pověsti moravské a slezské. I. (Fr Bý.: Hl. l. 9.).
Mokrý, Dumy a legendy (Čas 15.).
Paťha, Zpěvy českých dívek (J. T.: Lit. l. 16.).
Petrů, Z našich pověstí (J. V.: Hl. l. 9.).
Pippich, Svět zásad (Korec: Hl. l. 9.).
Podlipská, Staří a mladí (J. P.: Lit. věst. 7.).
— Matčin podvod (Vítězný: Lit. l. 16.).
Rezek, Dějiny prostonárodního hnutí náboženského v Čechách (Nedvídek: Čas. duch 4.).
Řezníček, Pro lepší budoucích (Č.: Lit. l. 16.).
Sokol, Jarý věk (Lit. l 15.).
Steinich, Realie ve vyšších třídách školy obecné. III. (J. Š.: Uč. nov 31.).
Světlá, Upomínky (Vykoukal: Osv. 8.).
Svoboda, Z lásky k dětem (-á.: Lit. věst. 7.).
Šimáček, Bez boje (Č.: Lit. l. 15.).
Škampa, Malá křídla (Čas 15.).
Špaček, Otcovské věno (-os.: Lit. věst. 7.).
Tomek, Nowější dějepis Rakauský (Z.: Hl. l. 9.).
Tykač, Užitečné čtení (Kodym: Lit. věst 7.).
Vávra, Němý sirotek (Jandl: Lit. věst. 7.).
Vrchlický, Čarovná zahrada (Kb.: Lit. l. 15.: Čermák: N. l. 178.).
Walter, Pravda a žert v povídkách (Tykač: Šk. a ž 5.).
Weinfurt a Zeman, Budečská zahrada (Novodvorský: Hl. l. 9. sl.).
Zavadil, Památky Hory Kutné (-aue-: Lit. l. 16.).
Zíbrt, Dějiny hry šachové (-m.: Ruch 20.).

V. Knihopisné.

Gumplowicz, System socyologii. Warsz.
Pieniażek, Michał Bałucki. Kr.
Monnier, Litteraturgesch. der renaissance von Dante bis Luther. Nördl.
Natorp, Einleitung in die psychologie nach kritischer methode. Frbg.
Sarrazin, Das moderne drama der Franzosen in seinen hauptvertretern. Stuttg.
Schiller, Probleme aus der christl. ethik. Berl.
Schmidt, Byron im lichte unserer zeit. Hmbg.
Castaigne, Petites études littéraires. Par.
Chaignet, Histoire de la psychologie des Grecs. Par.
Defourny, Jeanne d'Arc et la droit des gens. Par.
Monselet, Mes souvenirs littéraires. Par.
Nageotte, Histoire de la poésie lyrique grecque. Par.
Puech, Étude sur la poésie latine chrétienne au IV. siècle. Par.
Rambaud, Histoire de la civilisation contemporaine en France. Par.
Rodocanachi, Cola di Rienzo. Par.
Burn, Roman literature in relation to roman art. Lond.
Labanca, La filosofia cristiana: studio critico. II. Torino.
Lenartowicz, Sul carattere della poesia polonoslava. Conferenze. Fir.

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník V. 1888. Číslo 10.

Příspěvky ku praktické poetice.

Podává *Fr. Bartoš.*

IV.

Žárlivec.

(Suš. 121.)

Na horách na dołách
co sa to tam bělá?
Husyli to seďá,
nebo sněhy ležá?

Dyby były husy,
už by ulétały;
dyby sněhy były,
už by otajały.

A to sa tam bělá
postelka vystłaná,
leží tam šohajek,
hłava porúbaná.

Z jednéj strany leží
z ocela šablenka,
z druhéj strany sedí
jeho frajerenka.

V jednéj ruce drží
bílený šáteček,
v druhéj ruce drží
zelený prúteček.

Bíleným šátečkem
čeło mu utírá,
zeleným prútečkem
muchy mu oháňá.

„Ani mně neumřeš
ani neokřeješ,
ani mně nepovíš,
jak dłúho živ budeš!“

„Podaj mně, má miłá,
šablu zrcadelnú,
nech sa já podívám,
jak mně líčka blednú.“

Šablu mu podała,
honem odskočiła,
na jeho srdečku
zradu ucítiła.

„Kdo ti, moja miłá,
kdo ti tú radu dáł,
věrně ťa, má miłá,
věrně ťa miłováł!“

„Nedáł mně ju žádný,
dała sem si sama,
na tvojém srdečku
zradu sem uznała!“

„Býł bych ti, má miłá,
býł bych ti hłavu sťáł,
aby po méj smrti
žádný ťa nedostáł.“

Dobrodružný život zbojnický svými romantickými příhodami našim pěvcům z lidu poskytl vhodné látky na nejednu pěknou balladu. Národního hrdinu lidu slovenského v Uhřích, pověstného Janošíka, kterýž zpupnému zemanstvu bral, aby zubožené a uhnětené chudině dával, oslavuje písněmi i lid moravský. Na Valaších a na Laších vypravují posud nejen pověsti, nýbrž i písně o zbojnicích Juráši a Ondráši. Než i skutky a dobrodružstva jiných nejmenovaných »dobrých druhů.« t. j. statečných jonáků, nabyly básnického lesku v lidových balladách moravských.

Z takových šohajů zbojníků je též

hrdina písně naší; soudíme tak z toho. že smrtelně poraněn leží v horách, po boku maje z ocela šablenku, kteráž nemůže býti odznakem obyčejného synka selského. Výprava, kterou se svými druhy podnikl, dopadla nešťastně. Byliť přepadeni a rozptýleni, a náš jonák, těžce byv raněn, zůstal ležeti za mrtvého. V tuto těžkou chvíli všichni jeho druhové jej opustili; věrna mu zůstala jenom »z ocela šablenka« a jeho »frajerenka« (milá). Ta mu na výslunní v horách měkce ustlala a ošetřuje ho s něžností nejlaskavější. Delší dobu již trvá jeho stav nezměněný: ani neokřívá ani neumírá, aniž vůbec slovo promluví. Tato dlouhá nejistota trapna jest milující dívce, i vyslovuje ji více pro sebe nežli k němu; rádať by nabyla třeba jen jiskry naděje v jeho uzdravení. Ale nitro raněného milence zabraly zatím myšlénky zcela jiné. Na mysli mu tane láska milované dívky, oddané mu věrně i v největším nebezpečenství, kdy ho všecek ostatní svět opustil. Cítí dobře, že se hodina jeho blíží. Horoucí jeho láska k milované dívce zvrhne se v děsnou žárlivosť. Takové dívky nehodlá po své smrti zanechati jinému; i umíní si sebrati všecky své síly a srubnouti jí hlavu, aby skonala zároveň s ním. Když pak mu dívka na jeho žádosť šavli podá, ale znamenajíc jeho úmysl stranou odskočí, potvrdí jí sám zlé její tušení, aby aspoň tak své děsné žárlivosti průchod sjednal.

Píseň začíná se krásnou antithesou. Skladatel její jakoby nás zopodál vedl na místo děje. Tam v dálce na horách [1]) cosi se bělá. Snihli to tam leží čili husy sedí? Nemůže to býti sníh ani stádo husí. Sníh o tom čase — jestiť už léto — byl by dávno roztál, a husy by dotud na jednom místě neseděly. Postoupice výše, spatříme raněného šohaje, an leží na prostřené plachtě.[1]) S jedné strany mu leží ocelová šavle, s druhé strany sedí jeho milá. Bílým šátečkem utírá mu krev s raněného čela a zelenou větvičkou mouchy mu ohání, starostlivě při tom naň pozírajíc.

Vyličiv nám takto básník živě a názorně místo děje a osoby jednající, vlastnímu ději rozvíjeti se dává před našima zrakoma z povahy osob jednajících. Toho jinak spůsobiti nelze nežli dramatickou rozmluvou osob jednajících. A to se našemu pěvci, pravému to mistru malby psychologické, tak znamenitě povedlo, že osobám jednajícím do duše až na dno vidíme, čímž tyto jako živy před námi vystupují. Raněný mladík leží tu před námi na první pohled zcela apathicky, na tolikeré důkazy něžné lásky a úzkostlivé péče milované dívky ani uznalým slovem ani laskavým pohledem neodpovídaje. Ale jak děsné myšlénky, jak hrozné úmysly v duši jeho zatím vrou, poznáme hned, když slova dívčina mu potvrdí, co i sám pociťuje, že totiž hodinka jeho se blíží. Tu vášnivá jeho láska vyšlehne v šílenou žárlivosť. Darmo úskočně zakrývá svůj děsný úmysl; z divokého žáru, který naposled zableskne z jeho očí, dívka hned poznává, že jiný jest jeho úmysl dostati do ruky zbraň. než aby poznal v její zrcadelné ploše postup své choroby.

Tu však nezbytno nahraditi 11. slohu textu Sušilova variantem pod čarou přidaným. Původní sloha zní takto:

> Dała mně ju, dała,
> má stará mamička,
> by mia nezeťała
> tá tvoja šablička.

Mdlou a nemístnou touto slohou ruší se na dobro úchvatný dojem velikolepé naší básně. Jak pak stará mamička věděti

---

[1]) Spojení slov „hory doly“ častým užíváním stalo se formalním; druhé slovo (doly) nemívá tu vždy svého významu. Tak čteme v Alex. „Mrtvých leží hory doly“ (= veliké hromady).

[1]) Postelkou vystlanou nesmíme si snad představovati nějakého skutečného lože s peřinami.

mohla, jaká příhoda stihne mladého zbojníka a její dceru? Tímto zněním ochladla by naše účasť poutající se neodolatelně k dívce, ana by pak nejednala sama, nýbrž vědouc už napřed, co ji očekává, toliko se vystříhala, by se nepřihodilo něco zlého. A bylali by dotud u svého zrádného milence vytrvala a ho s tolikou láskou a péči ošetřovala? Ostatně pověděl nám básník sám, kdo jí tu radu dal (na jeho srdečku zradu ucítiła), což dívka stvrzuje týmiž slovy (na tvojém srdečku zradu sem uznała). Ku změně takové zavdala ovšem pozdějšímu zpěváku, nechápajícímu již psychologické hloubky celé této dramatické sceny, snadnou příležitosť slova šohajova: »Kdo ti, moja miłá, kdo ti tú radu dáł, věrně ťa, má miłá, věrně ťa miłovał,« která však nejsou než básnickým opisem prosaického: »S dobrou jsi se poradila.«

Vnější formou naše ballada řadí se k nejznamenitějším plodům svého druhu. Jak krásně kontrastuje tu idyllický klid horské samoty s bouří vášně burácející v nitru mladíkově! Jak mohutně zní ta řeč plná zvučných vokalův a jadrných rýmův! Jak plně a plasticky zní ono opakování týchž slov, jež by jazyk spisovný namnoze nahradil mdlými náměstkami:

> Z jednéj strany leží
> z ocela šablenka,
> z druhéj strany sedí
> jeho frajerenka.
>
> V jednéj ruce drží
> bílený šáteček,
> v druhéj ruce drží
> zelený prúteček.
>
> Bíleným šátečkem
> čeło mu utírá,
> zeleným prútečkem
> muchy mu odháňá.

Jungmannova aesthetika scholastická.

Píše *P. J. Vychodil.*

Pojem pravdivosti, zvláště filosofické, kteráž jest v umění podstatným požadavkem, vede k pověstné záhadě, kterak má se umění ke skutečnosti, neboli, zpříma řečeno, k otázce, zdali umění napodobí skutečnosť či ne. — Zásada nápodoby stanovena již filosofií řeckou, i dožila se až našich dnů přese vše nepřátely své: ano v moderním umění stává se vítěznou, kdežto aesthetikové hrozíce se zdivočelosti vkusu — pode skvělým jménem »realismu« a »naturalismu« — zdánlivě z oné zásady plynoucího, rádi by ji zažehnali neb aspoň tak vyložili, že již ani toho jména by nezasluhovala. Spisovatel pojem nápodoby stanoví pouze dle filosofické pravdivosti asi takto: prvky uměleckého díla ovšem vzaty jsou ze skutečnosti; nesmějí tedy býti sestavovány dle jiných zákonů nežli dle zákonů skutečnosti, jimižto řídí se vesmír i život lidský. Jest to tedy jeden z podstatných zákonův umění, ale není to jediný nejvyšší, tak že nemůže na něm budován býti výměr umění, jenž by pak byl neúplný.

K tomu dodává spis. ještě zmínku o jednotném logickém základě všech umění, pravě býti jej nemožným. Každé umění totiž má svoje zvláštní účely a úkoly, jimiž stává se uměním krásným — nikoli naopak — a úkoly ty jsou příliš různé a od sebe vzdálené, aby je bylo lze pod jeden pojem shrnouti.

Nápodoba vztahuje se tedy ke skutečnosti, nejsouc však její fotografií. Skutečností tou jest především život lidský, tedy zjev zasahující do různých říší, z nichž vyniká ovšem zvláště mravní. Nastává teď otázka, kterak chová se k této

umění čistě hedonické, pouze aesthetické rozkoši sloužící. Spis. praví v té příčině: Umělec díla takového může a má míti vedlé účelu aesthetického, jenž je zde přední, též jiný mravně zušlechťující, jej v díle provésti, ovšem hlavnímu účelu aesthetickému podřízeně. Ta mravní obsažnosť a závažnosť dodává dílu uměleckému věku a trvání, tak že člověk pokaždé rád se k němu vrací. Díla pak pouze aestheticky zaokrouhlená jsou více méně jednodeňkami, nemajíce v sobě »života.« Protivníci zde volají hned: »tendence, tendence!«: ta je skutečně v díle, když převládá účel druhý nad aestheticky zábavný; pohříchu však křičí se o tendenci jen dobré — nemravnosť a surovosť není tendencí! Ještě dále lze tvrditi, že každá urážka křesťanské mravouky jest urážkou zákonův aesthetických, poněvadž o sobě jest ošklivá a ruší účinek i požitek aesthetický; jen u nemravných individuí může působiti cosi jako libý požitek, ale není to požitek aesthetický, nýbrž více živočišný.

Asi sto let stará jest nauka o »naprostotě umění,« úplné jeho nevztažitosti; Francouzi říkají tomu: l'art pour l'art. Smyšlénka ta je starověku zcela cizí — nejen starověké theorii, nýbrž i praxi umělecké! Sami zastanci její nejsou si důsledni — theoreticky ji hlásajíce, naskytneli se však případ souditi o jistém druhu děl uměleckými sami žádajíce, aby dílo povznášelo, zušlechťovalo a pod. Jest také nauka ona jen sosnována, aby pod širokým pláštěm jejím zakryly a skryly se jisté výtvory příliš »volné,« příliš »svobodné.«

Tím ukončena jest povšechná část o krásných uměních vůbec. Po ní obrací se k jednotlivým — dle svého výčtu (viz str. 261.) —, aby podal hlavní zákony a zásady, jimiž se v osobité povaze svojí řídí. I namítá zde mnoho zajímavých otázek a záhad, jež od delší doby v theorii a ještě více v praxi řešeny bývají spůsobem stereotypním, jakoby se sám sebou rozuměl, ač v soukromém citu svém vážný umělec a myslitel s ním nemůže býti spokojen, poněvadž zdravá příroda sama proti němu se ozývá. Jest mimo náš účel je všechny stopovati; zmíněna budiž jen otázka ve výtvarném umění často přetřásaná: jestli nahota postav — namalovaných nebo vytesaných — aestheticky krásná, ano třeba jen dovolená? Spis. rozhodně odpovídá a dokazuje, že nikoli.

Jak pověděno, spis. čítá i vyšší řečnictví ke krásným uměním a dělí je na dvé: řečnictví náboženské a občanské, poněvadž vyššího řečnictví pouze zábavného, hedonického není. Zde však i toho budiž pominuto a přihlédneme na konci jen k myšlénkám spisovatelovým, které pronáší o b á s n i c t v í.

To má s řečnictvím mnoho podobného, ba totožného; proto také tak často čteme veršovanou řeč místo básně. Rozdíl obou jest, že b á s n i c t v í b e z p r o s t ř e d n í m ú k o l e m má b u d i t i jisté c i t y, kdežto řečnictví chce přemluviti, přesvědčiti, vůbec v ů l i k nějakému rozhodnutí nakloniti. Básnictví dělí spis. na tré a dle příslušných citův je vyměřuje: náboženské, občanské, zábavné; toto poslední má pouze úkol, poskytovati požitku aesthetického. Látka tří oborů těch řídí se právě rázem jejich: prvý béře náměty své z náboženství, dva ostatní ze života lidského.

Psychologický základ činnosti básnické a požitku básnického, jako vůbec každého umění, je dle spis. ten, aby vytvořil se v duchu co nejjasnější názor předmětu, provázený přiměřenou činností obrazotvornosti. Toť asi stručný výtah z výměru spisovatelova, jak obyčejně příliš rozvláčného: dle dřívějších poznámek o spisovatelově výměru krásy pozmění se tudíž i výměr psychologického průběhu

toho povšechně asi tak, že jest názorný obraz básnického předmětu v duchu vytvořený. Poněvadž tedy obrací se umělecké dílo ke smyslové soudnosti a k obrazotvornosti jakožto nezbytným podmínkám aesthetického požitku, určeny jsou tím také prostředky, jimiž úkolu svého se dodělává. Vyčísti jich úplně nelze, jsouť přečetné a mnohotvárné: všechny mají činnosť obrazotvornosti buditi a příjemně zaměstnávati. Jsou to tedy na př.: dotýkati se niterných zájmů lidských; buditi představy živé, tu stručně tu obšírně, tu malebně tu výrazně, při tom s přikrasami slohovými a zvláště prosodickými atd., jak celé odvětví poetiky o projevu básnickém určuje. Vše to v povšechnosti lze pouze naznačiti, v jednotlivých výtvorech lze to neb toho nedostatek stopovati do podrobna, což náleží umělecké kritice. Spisovatele knihy však nelze ušetřiti výtkou, že v této části úvahy jeho jsou neúplné, nejisté, neurčité; je to nedostatek všech příliš speculativních aesthetik, že při skutečném umění jakoby necítily jisté a ohraničené půdy pod nohama, nevědouce, co s těmi a oněmi úkazy sobě počíti. Ostatně nesmí zároveň býti zamlčováno, že obšírné vývody o jednotlivých uměnách nejsou již úkolem aesthetiky povšechné.

Na konci ne dosti soustavně přidány jsou některé úvahy o »vkusu« neboli »krasocitu,« kterýž spis. jest rozum správnou vědou umění a příslušným cvikem vzdělaný, pokud o aesthetické ceně uměleckých děl správně a jistě dovede souditi. Jest ovšem řídký v celém pojmu svém, a čemu se vůbec vkus říká, jsou jen drobty z něho: odtud různosť aesthetických úsudků,, které však i jinak řídí se přece často osobní zálibou a jinými důvody, kde běží o srovnávání děl mezi sebou, tedy vztažité oceňování; stanoviti zajisté, zdali které dílo má cenu či ne, lze důvody naprosto platnými. Ostatně žádné umělecké dílo idealu svého nevyčerpává, tak že ovšem duchu lidskému žádné zcela nedostačuje — i odtud různosť úsudků.

Sledovali jsme spisovatele, pokud s úkolem naším souhlasilo na dlouhé cestě jeho; účelem naším pak bylo, jak z počátku pověděno, vytknouti hlavní myšlénky díla jimi bohatého, a to častěji myšlénkami od běžných odchylnými a bohda správnými a pro umění blahonosnými. Spis. totiž na konci doufá v obrod umění, které bývajíc výrazem své doby, i nyní poněkud zabředá pod hladinu čisté výše své; pomoci pak očekává od idealnějšího smýšlení, v němž ovšem náboženské zaujme opět své vznešené místo. Soustava aesthetiky pro tuto budoucnosť ovšem není hotova, avšak umění samo má skvělé vzory v zářící minulosti, jejíž přednosti vystihnouti a za základ nového bádání položiti záslužné toto dílo, byť i ve mnohém nedokonalé, si za nesnadný úkol bylo zvolilo a namnoze šťastně provedlo.

Posudky.

Aesthetický rozbor Sofokleova Aianta. Podává *Ph. C. J. Chval.* V Praze. 1888.

Rozbor ten psán jest nestejně. Některé stati jsou příliš obšírné, jindy zase spisovatel brevis esse laborat, obscurus fit; některé věci jsou zbytečné, jiné zase scházejí; místy zdá se, jakoby spis psán byl pro začátečníky (na str. 9. vykládá se, co jest to ekkyklema, na str. 48. při výkladu o charakterech vykládá se pojem folie), místy zase se od čtenáře mnoho předpokládá. Příliš obšírný a rozvláčný jest výklad o osnově a soustavě tragoedie. Zejména výklad o soustavě tragoedie

mohl se skrátiti, poněvadž rozděliti si tragoedii na exposici, elevaci, krisi, peripetii a katastrofu dovede i začátečník, jelikož věci ty z obsahu vysvítají samy sebou. Za to vděčnější a pro začátečníka mnohem poučnější bylo by bývalo poněkud šířeji se zmíniti o souvislosti prvé a druhé části tragoedie. Hypothese této věci se týkající odbyty příliš stručně, tak že i čtenář věci znalý ze své zásoby vědění leccos si musí přimýšleti, máli tomu, co napsáno, dobře rozuměti. Výklad o hereckých oblecích a dramatickém přednesu antických herců (str. 55.) jest zbytečný, poněvadž netýká se zvlášť Aianta, nýbrž platí o celém dramatickém umění antickém vůbec.

K jednotlivostem poznamenáváme toto.

1. K výkladu o vzniku dramaticko-tragického hrdiny. Velmi dobře vylíčen jest Aias jakožto hrdina dramaticko-tragický. Ale spisovatel nazývá tragickým hrdinou nejen Aianta, nýbrž též oba Atreovice, Agamemnona a Menelaa, a přisuzuje jim následkem toho i jakousi tragickou vinu (str. 17.—19.). S tím nesouhlasíme. Kdo s formalní aesthetikou definuje tragiku jako pád vznešeného, ten nebude tragickým hrdinou nazývati člověka špatného, jenž pyká za jednání špatné, ze špatných vyplývající pohnutek. A Atreovici jsou v této tragoedii líčeni jako povahy špatné (odpírají mrtvému pohřebu z pohnutek nízkých), takových osob nenazveme tedy tragickými.

2. K výkladu o vznětu soustrasti, bázně a slasti tragické. Na str. 23.—24. tvrdí spisov., že statný a nepřekonatelný hrdina Aias v noci s břitkým mečem v ruce na bezbranné skopce dorážející, s nimi nebožáky zuřivě se potýkající a peroucí, nelítostně je vraždící, chytající a svazující v tom domnění, že mstí se na svých nepřátelích, budí v divácích dojem komický. »Kdo by jej viděl, div by se smíchem nepotrhal« (str. 23.). Tentýž komický dojem, myslí spisovatel, že v duchu diváka spůsobuje scena, když Aias v prologu zavolán bohyní Athenou, vystoupí ze stanu a potěšen lichým zdarem vykonané pomsty, vesele si švihá bičíkem, kterým se strojí Odysseovi, dříve než jej usmrtí, ještě za živa řádně záda našlehati, přítomného na jevišti Odyssea ve své pomatenosti nepoznávaje. V tom myslím, že spisovatel úplně s pravdou se minul. Právě naopak! Obě sceny působí na diváka mocným dojmem tragické ironie Vždyť divák ví, že Aias jest šílený a že se ve svém mínění o poměru Atheny k sobě mýlí. Divák se mu nesměje, nýbrž ho srdečně lituje. Dojem komický může, jak známo, vzniknouti jen tehda, nehlásíli se v diváku některý z elementarních citů, jako jest soustrasť, sympathie a pod. Případ tento nastává, jestliže škoda z převráceného jednání pachateli vznikající jest poměrně malá. Jestliže však z převráceného jednání povstává škoda veliká, hlásí se v diváku cit soustrasti a zmizí dojem komický. A tak tomu jest v případu našem. Aiantovi vznikla z jeho převráceného jednání škoda veliká — ztráta cti. Proto nemohou ony sceny vzbuditi v diváku dojem komický, nýbrž cit soustrasti. Chyba vězí v tom, že spis. nerozeznává vojsko v táboře a obecenstvo v divadle. Komicky působí jednání Aiantovo na lid v táboře před Trojou, zejména na jeho nepřátele, jak zřejmě vysvítá ze slov sboru v. 195. sq.:

> Bez strachu zvůle nepřátel
> aj, ve větrných roklinách
> hejsá, an z úst všech chechtot zní
> ousměšku přebolného;
> mně pak v duši utkvěl žal.

Z úst nepřátel Aiantových v táboře před Trojou zní tedy chechtot ousměšku, sboru však v duši utkvěl žal. A sbor tlumočí též, jak spis. sám na jiném místě dobře praví, náladu zírajícího obecenstva.

3. K charakteristice osob. Že by Sofokles, rozděluje úlohy mezi herce, byl měl na zřeteli též příbuznosť úloh, tak aby povahy za touž věc bojující byly též v rukou jednoho herce, nezdá se nám býti pravdě podobno. Nevidíme, co by nás nutilo ku přijetí takové hypothese, obzvláště uvážímeli, že přednes a celá hra antických herců byly proti našemu modernímu přednesu monotonní, že takového umění hereckého, vedlé něhož herec snaží se úplně ponořiti se do úlohy sobě svěřené, staří neznali. Proto pokládáme též to, co praví spisovatel na str. 47.: »Když Aias mrtev klesne, podobá se, jakoby krev jeho ústy bratra jeho Teukra se dovolávala stále svého práva; neboť

týž zvuk hlasu z úst téhož herce k obecenstvu se ozývá« za příliš malicherné.

Do aesthetického rozboru náleží též bez odporu úvaha o básnické mluvě a metru, toho však zde nenalézáme.

Celkem možno říci, že jest to pilná, obratná a chvály hodná snůška materialu k aesthetickému posouzení Aianta se odnášejícího, z níž kandidat klassické filologie mnohému se může přiučiti.

Dr. Jan Korec.

Zásluhy českého, moravského a slezského duchovenstva o zakládání knihoven, rozšiřování knih a časopisů po dědinách a městech. Sestavil *T. Škrdle*. V Praze. 1888.

Máme před sebou první sešit většího díla, jež vylíčí ve čtyřech dílech zásluhy duchovenstva o rozšiřování knih: v I. dílu zásluhy duchovenstva českého, v II. moravského a slezského, v III. činnosť bohoslovců, v IV. působení Dědictví a podobných katolických spolkův. — Již z nadpisu samého patrno, jaký vlastně obsah tohoto díla apologetického, jež má dokázati protivníkům stavu zmíněného, jaké zásluhy získal si na poli písemnictva mimo jiné tím, že četní jeho členové náleželi k prvním zakladatelům literarních našich podniků, že tudíž nemístna výtka, jakoby kněži byli špatnými vlastenci a chabými podporovateli písemnictva. Někteří zajisté z nich byli zakládajícími členy Matice české, jiní různých Dědictví (Maličkých, sv. Jana Nepomuckého, sv. Prokopa, Cyrillo-Methodějského atd.), rozličných časopisův a bibliothek, čtenářských spolkův a besed, knihoven seminářských, gymnasijních, učitelských, farních i městských, knihoven pro školy obecné, národní a měšťanské, jež i později podporovali penězi, knihami a moudrým vedením i radou. Kněži rozšiřovali mezi lidem spisy zábavné, poučné i náboženské, odebírajíce ne zřídka na své útraty několik exemplářů téhož spisu nebo časopisu k rozdělení mezi lid, odměňujíce druhdy při rozličných příležitostech pilné žáky knihami. Bezpodstatný je tudíž stesk oněch liberalů, již pořád křičí, že kněžstvo pro literaturu málo působí, zvláště v době naší, že nejsou již takými vlastenci, »jakými bývali.« Podporujíť národní podniky skutkem ne slovy.

Co se týče jednotlivostí, zdá se, že věnována náležitá péče správnosti jednotlivých dat, která čerpána z časopisův i knih a zpráv duchovenstva. Ostatně bylo by to příliš obtížno a skoro zbytečno, zkoumati hlouběji přesnosť jednotlivostí. Spisem zamýšleno pouze podati apologii duchovenstva — a p. spisovatel nikterak asi nezamýšlel podati spis, jenž by vyplnil »citelnou mezeru v naší literatuře.« Běžiť tu o věci nevelikého dosahu.

A. V.

Básně *Ferd. P. Místeckého*. Ve Velkém Meziříčí. 1888.

Místecký již drahnou dobu uveřejňoval verše své, nejvíce v »Obzoru«; posléze sebral a vydal je o prostém názvu »Básně« jako XXX. dílo Bayerovy »Moravské bibliotheky.« Sbírka rozvržena na čtyři části:

I. »Květy z domoviny.« V části této opěvuje básník svou domovinu — moravské Valašsko, i naznačuje ji topograficky hned v první básničce »Má kolébka,« pěkně psané, v nížto však nelíbí se nám přeplněné verše:

Pestrá kvítka na záhonky
vlny perlí Ostravice —.

Slušná jest básnička »Při Olse,« v níž nemělo býti nepoetických slov: šplouny, trkotání, pupny; nechutny jsou verše:

v mocnou ratolesť se,
plnou p u p n ů změní.

Pěkny jsou a milý rázem národním psané dvě písně: »Tam doma« a »Na horách,« č. 6. a 7.:

Tam doma na Beskydách,
tam pěkně vesele,
tam bílé mráčky tančí,
tam vždycky neděle.

A zase:

Na horách, na horách
srdce mé domovem,
jako ta vlaštovka
na hnízdě pod krovem.

»V hukvalské oboře« se nám nelíbí pro kormutlivé zakončení: místo tvrdě sestaveného verše: »hra*d spí* pustý, rozbořený,« mohlo jednoduše býti: »spí hrad pustý, rozbořený.«

V básničce »Hukvalskému hradu« není nic zvláštního, až na tvrdé verše. »dnes, ach, jsi tak sir,« a »z mečů sršel jiskry zřela.«

Pěkná jest píseň »To ví snad jen hvězda«; divno, proč by to právě »snad jen hvězda« věděla; opravdověji i národněji znělo by: To ví snad jen Pán Bůh atd.

Neplynna jest dikce v básni »U Ostravice,« i v písni »Ó já vím« jest forma těžká, nechutná, poněvadž umělkovaná. V části této básníku naprosto nezdařily se dvě básně epické: »Černá paní« a »Ve Štandli«; není v nich ani žádoucího děje, aniž jaké pravdy nebo výsledku; jsou pouze slabou, monotonní lícní. V básni »Černá paní« slavík »zvučné šeptá« (!), »shasnul hlas« (!) a »stromy kolem smutně hučí« (!).

II. »Na Dunaji.« Tady vylévá básník touhu po domově od dalného Dunaje; jinak v oddílu tomto není nic zvláštního. Nejzdařilejší jesti zde básnička 6. Matičce.«

Vzpomínám si tebe,
matičko má, denně,
jako poupat jarních
jabloň za jeseně.

Slušny jsou básně či písně: »Ach, daleko je!«, »Chýškám na Beskydách.« »Český zvuk,« »Doma a jinde,« »Cizině.« »Jenom počkej,« »Kéž bych křídla měl,« »Loučení,« »Neplač, lyro . . .« V básni »Tebeli vzpomínám« mohla forma býti plynnější. Básník v nápodobení písni národních také napsal, čeho nelze odůvodniti ani schváliti, jako v poslední básničce druhé části »Vrátím se . . .«:

Leží v trávě po dubině
plno drobných žaludů —
já zde u vás nezůstanu,
já zde u vás nebudu.

Co zde básníku činiti se žaludy či žaludům s jeho návratem domů; pro rým asi netřeba psáti něčeho, co ničím není; jinak jest řečená básnička slušná. Varovati se dlužno slov buď nezvyklých, nepěkných anebo dokonce nesprávných, jako červan (místo: červánek) v básni »Kéž bych křídla měl«; nebo v básničce »Upomínky«: »jedna smíchem vroutí (!) ústa« . . .

Po našem soudu jest v celé sbírce nejcennější část

III. »Pod vlasteneckou korouhví.« Zde básník jest ve svém živlu. Ve pěkné 1. básničce »Ni luku nemám« jen ty slzy kazí nadšení jakož i otřepaný rým tisně — písně:

Ó jak vře trudem srdce mé,
že bez konce tvé (lidu) tísně,
že dáti víc ti nemohu,
než slzy své a písně!

Štěstí, že slzy své básník ihned osušil, neb již v následovné básni »Vzhůru, spáči!« dí:

Věčné snění,
žalostnění
nevystaví nám
nové slávy chrám —
vstaňte, vzhůru pod prapory činů
v ňádrech s touhou žhavou po vavřínu!

Báseň »Vlasti« se nám nezamlouvá; proč také užívati cizích slov jako u verši:

. . . jak se stydí
za tebe chór vlastních dětí?

Ve pěkné básni »Když tvůj obraz . . .« drsný jest verš poslední: »a ston v jásotný výsk radostí se změní!«; co tu sykavek a slov nahromaděno! Právem a nadšeně vyličuje básník, jak bude, až Slované budou svorni, v básničce »Hoj, to bude velký svátek . . .«, ale — kdy se toho dočkáme? Básnička »Není času . . .« dosti slušna, ale málo pádná: také »Modlitba« zamlouvá se, ale málo v ní pověděno, modlitba o zdar vlasti mohla již býti rozměrnější. Národním rázem napsány jsou: »Neboj se!« a »Ten lid . . .« Dosti slušny jsou: »Ó vy české hory . . .,« »Hoj, vy v stínu Beskyd . . .,« »Hučí vichor, hučí« a posléze »Hosť — nesvornosť«; básník viděl v chatách slavských hostě — nesvornosť, jemuž domorodce předkládá nejlepší jídla, vlastní děti nechávaje o hladu. Nic zvláštního není na znělce »Slovákům,« ani jinotajka »Trest nebes« není zrovna zvláštní. Příliš mnoho dovoluje si básník proti jazyku, pravili v básni »Hoj, vy v stínu Beskyd . . .«: »a jim ustle máry.«

Konečně ocítá se básník v části

IV. »Na různých cestách.« Zde různé dojmy životní pudí ho ke zpěvu. Část tato jest nejobjemnější, avšak neoplývá žádoucí hojností zdařilých básní.

Lepší básně jsou: »Májová znělka.« »Růži,« »Písničky mé,« »Za hvězdou sněžnou . . .,« »Bylo, jest a bude,« »Kdyby stekly . . .,« »Neleká se . . .,« »Můj bol.«

»Bože náš« jest báseň pěkná, ale příliš krátká, hymnus o Bohu může obsahovati více. »Nemám, nemám...« jest dosti slušné, ale thema již příliš opotřebováno. Zdařily se básně: »Výš a výše k idealu!« »Letí, letí...« a »Deště v máji.« Vytýkáme bombast ve slabé básni »Křepelky«:

> pšeničný lán plný strun
> hudbou svojí na skráň háje
> kouzlí vonné usmívání...;

pak výraz »pupeníš se,« který jest nebásnický.

Prohlédli jsme co nejstručněji básničky jednotlivé a upozornili na výplody dobré i zdařilejší; promluvíme o nich nyní povšechně.

Básně Misteckého jsou písně, většinou nápodobení hravých našich písní národních; tento obor básnictví můžeme Misteckému jen schvalovati, ale zároveň mu dáváme na uváženou, že psáti písně jest velmi nesnadno. Spíše balladu, romanci, hymnu, elegii, reflexní báseň atd. napíše básník zdařile, nežli dobrou píseň. Píseň má býti co možná krátká, jadrná, určitá a jasná; vyžaduje formu co nejhladší i nejráznější i důkladný a závažný, ať již vážný či veselý obsah.

Místecký snažil se přizdobiti písně své okrasami písní národních, zejména anaforou (opakováním na začátcích) a palillogií (opakováním bezprostředným i prostředným). Příklady anafory viz v části I. v číslech: 10., 12., 15.; v části II. v číslech: 4., 9., 13., 14., 15., 16., 21.; v části III. v číslech: 1., 2., 5., 6., 7., 8., 10., 15.; v části IV. v číslech: 3., 4., 5., 14., 17., 21. Palillogii najdeš v části I. v číslech: 4., 7.; v části II. v číslech: 13., 16.; v části III. v číslech: 12., 13., 15.; v části IV. v číslech: 8., 11., 15., 21., 23.

Pěkný jest vzor sousnovy či symploky v části II., čísle 1.:

> jedna ruka bílá
> by jich zaplašila,
> ach, ta ruka daleko je!
>
> ... úsměv jedné skráně
> klad by úsměv na ně,
> ach, ten úsměv daleko je!
>
> ... jedna náruč milá
> by ji utišila,
> ach, ta náruč daleko je!

Poslední věty jsou zároveň dojemným refrainem; podobným vzorem jest celá básnička poslední, části IV. číslo 27.: »Pěj, má lyro, pěj...« Přepěkná jest pro slovné vidy také básnička v části III. číslo 9., v níž sousnova ještě i palillogii obsahuje:

> Dokud zní tvým břehem
> slavíkovo pění,
> neboj, potůčku, se
> neboj zasněžení.
>
> Dokud nezříš nebem
> husté mračno jíti,
> neboj, pšeničko, se
> neboj krupobití!
>
> Dokud píseň rodná
> slétá v chaloupku ti,
> neboj se, můj lide,
> neboj zahynutí!

Uvedli jsme schválně skoro dopodrobna tyto okrasy básnické, poněvadž nejsou nahodilé, nýbrž plodem vkusu a píle básníkovy, a poněvadž v nynější moderní poesii jsou řídkou ukázkou. Avšak litujeme, že v jednoduchých těchto básničkách tolik špatných rýmů jsme našli jako: schýlí — oslavili, číší — tiší, z ticha — dýchá, dítě — hbitě, jasné — krásné, v okamihu — rýhu, kraje — ráje, za svítání — maní, tmavá — tráva, třímá — nad očima, pláni — dlani, dlíti — žíti, ráda — padá, na písklata — chvátá, při tonlání — maní, litý — svitý, stráně — dlaně, o poháry — jarý, bílá — zaplašila, skráně — na ně, chýše — tiše, s vámi — se srnkami, máje — vlaje, po bučině — stíně, zakrývá — ohnivá, ochranlivá — dívá, stíny — domoviny, v rozmaru — poháru, do kolébky — hebký, usýchati — s Bohem dáti, ráji — objímají, tisíce — kytice, za ním — smáním, růži — druží, číše — tiše, vlaje — háje, slétla — světla, světa — zkvétá, máry — jarý, cherubínů — Hospodinu, v máji — modlívají, živobytí — kvítí, révy — zpěvy, svatyně — na klíně, hlavu — hávu, po trávě — bublavě, hávě — hlavě, kvítí — žití, obětišti — třišti, klínu — na bučinu. Rýmů planých ani neuvádíme: uvážímeli tedy, že dvě pětiny básní rýmovány pouze v sudých verších, pak jest forma ne velmi chvalná. Druhdy básník umělůstkuje, a to mu právě nesvědčí, básně stávají se hříčkami, na př. v části I. čís. 15.:

> Ó já vím, že struny moje
> zladí slza bolnožhavá
> v elegický šum,
> až mi zeleň vaší chvoje
> chatek bílý tlum
> skryje obzoru dlaň tmavá!

To nezní tonem Místeckého, aniž to chutné jest. Číslo 19. části IV. »Jdi a klekni« jest pěkné sice, ale antický rozměr přízvukem se nikterak nezamlouvá; jesti to sice jediný příklad ve sbírce, ale zvláště jej připomínáme, aby nebyl příště opětován.

Některé z drsných veršů připomenuli jsme již při jednotlivých básních; vytýkáme ještě zlozvyk, jímž ten onen verš sbírky mnoho utrpěl: prodlužování totiž předložky před jedinou souhláskou. Na př.: V části I., v čís. 2.: »ku soběli mračna vedeš.« v čís. 5.: »ku nim naposledy.« v čís. 15.: »ku vám pošlu, hory drahé«: v části III., v čísle 15.: »ráno ku nim spělo,« »padá se praskotem.«

Co obsahu čili jádra básní týče se, jsme s Místeckým srozuměni, ale žádoucno, aby vybíral do svých veršů věci důležité, na nichž by i čtenáři záleželo; některé jeho básně jsou pěkně sepsány, ale neobsahují nic zvláštního, zajímavého; jindy jest báseň jeho pouhým přirovnáním. Na př. báseň v části II. čís. 3., »Sestře.« pěkně jest napsána, ale čtenáře nerozehřeje, poněvadž tu ničeho není, co by ho zajímati, neřkuli uchvátiti mohlo. Lyrikovou úlohou i uměním jest, rozhárati čtenáře nebo posluchače k pocitům či k náladě, z jaké báseň v jeho vlastním nitru vyplynula, k soucitu, k dokonalému pochopení; to budiž pravidlem Místeckému pro budoucí tvorbu básnickou.

Majíce zřetel k č. 148 »Hlasu národa« i č. 28. »Světozora« letošího roku (viz »Hlídku literarní« č. 8. str. 254.) pronášíme o Místeckého »Básních« tento souhrnný úsudek:

Vadou sbírky jest přílišná objemnosť: začátečnické práce mohly úplně býti vynechány; třetina básní vybraných činila by příznivější dojem. Žádoucí jest i plynnější dikce a lepší forma, pilné studium písní národních a zároveň českých klassiků, zejména Sv. Čecha. Předností sbírky, a to velikou předností jest, že ji může čísti lid, protože písně Místeckého i lidu vesnickému jsou srozumitelny a nehubí mu přesvatých idealů: lásky k Bohu a k vlasti, víry a lidskosti. Proto sbírka vhodně vyšla v »Moravské bibliothece,« která určena jest nejpředněji našemu lidu.

Na konec ještě podotýkáme, zvláště vůči recensím, které o Místeckého básních příliš s vysoka se vyslovily brousíce nedovtipný vtip o kritiku moravskou, že Místeckého za klassika nevyhlašujeme; jesti to básník mladý, začátečník, ale nikoli nenadaný, jehož netřeba kritikářsky ubíjeti.

Vždyť kritika nepěstuje se, aby šmahem odsuzovala nebo blahosklonně a kamarádsky rozdávala vavříny pochvalné, nýbrž aby co možná nestranný a spravedlivý úsudek o tom onom plodu literarním pronesla; proto my u Místeckého déle jsme se pozdrželi, poukazujíce na přednosti i vady jeho prvé sbírky, a doufáme, že posudkem svým ani Místeckého od další činnosti nezastrašíme, aniž kohokoli pěkné literatury milovníka pohoršíme.

Fr. Kyselý.

Básně *Aloisa Svobody.* V Příbrami. 1888.

A. Svoboda vydal nákladem vlastním sbírku básní, kterou rozdělil na dvě části. I. část obsahuje básně z dojmů různých: lásky, rodiny, kraje, přírody, štědrého večera; básně této části jsou pěkně psány, kdykoli není básník příliš sentimentalní a nepíše bombasticky.

L í b i t i s e b u d o u b á s n ě: »Svým rodičům,« kde správně bylo by volati k rodičům nad hvězdami a ne k rodičům — hvězdám; srdečná báseň »Andělíček,« jen že bol jejím předmětem; »Paprskům,« ač opět srdce básníkovo žádá si světla — v pláči a zoufání; »Jarní píseň«; »Ranní zpěvy,« z nichžto poslední není však ničím, neboť těžko rozumíš bombastu:

Kdy ze chmur problemů, jež krásy tvoje halí,
jen paprsk pravdy zjasní
tvá kouzla všemocná, v nichž tvor jen sebe šálí,
kdy?! nesmírná ty básni! (str. 32.);

rázný »Pochod vichru,« v jehož zakončení — zde v předposlední strofě, jelikož prvá na konec opakuje se — měla býti vyslovena myšlénka závažná, která by obsáhla a zaokrouhlila dojem celé básně: slušná jest »Píseň poustevníka« až na nesprávný výrok: »kdy Bůh je příroda...« (str. 43.). Nejzdařilejší této části jest báseň »Štědrému večeru,« psaná dikcí mohutnou; škoda, že úchvatný dojem ruší výrok opuštěncův (str. 48.):

ten nejvýš nešťasten též kletby musí nésti
a cítit bídu svou — a v čelo bít se pěstí.

I druhá téhož obsahu »O štědrý večer« jest milá báseň idyllická. Mimo

tyto zdařily se: »Z cest. I. V rozvalinách Valdeka«; »Venkovský básník,« jenž po způsobu starých básníkův opěvuje — poněkud rozvláčně — krásy venkova: Nezoufej!«, heslo, jímž by se autor opravdu spravovati měl; »Memento mori,« ač zde odporuji lásce a dobrotě Tvůrcově slova (str. 56.):

... bůh (sic!) ten je klidný
i k tvému žalu i na tvé touhy (sic!);

konečně »Sylvestrovská« a »Mně zdálo se...«

Milostné básně Svobodovy — patrně výplody mladistvé — nezamlouvají se pro přílišný rmut. V básních »Dva hlasy: I. Hlas rozumu, II. Odpověď srdce« básník filosofuje tuším ne zcela správně: problem »rozum — srdce« měl řešen býti souladným, uspokojivým spojením obou. Zde však »Hlas rozumu« tvrdě mluví k srdci (str. 19.):

či mníš, že Bůh, jenž láska, slitování
jest největší — tu hvězdu v náruč chytí
a snese ti ji z legionu světů?

»Odpověď srdce« zase jest vášnivá; jemu (str. 20.):

... vším jest eden, lásky svaté nebe,
jas oček snivých, kouzlo oblých ramen.
Ono nechce „strádat, v černou kutnu mnicha
svou sílu tajit, mořit se a nýti.
Jak tichošlápek zvolna bít“ atd.

Báseň »Matce,« ač vzhledem k matce dojemná jest, příliš vadí kormutlivá nálada, z níž ovšem plynou sentence (str. 21.):

a myslím o štěstí, jehož taks málo dal
v ty zemské prostory, ó nevystihlý Bože,

a ku konci (str. 22.):

a nech mne umřít tiše — na vždy — na věky...

V »Lidském štěstí« jest přirovnání mdlé; v básni »Horám,« vášnivě psané, jest bol básníkův tuze privatní. Přepěkně psána jest »Krůpěj rosy,« ale báseň ničeho nepraví; jinak dojímalo by rozvedené přirovnání: ovlaha růže rosou — ovlaha srdce lidského štěstím, pravdou a pod. Ke strofám věnovaným »Lvu v kleci« není refrain »... hřívu necuchej« dosti jadrně a plynně připojen. »Karneval« jest pošmourný; básník dal se ovládnouti resignací (str. 47.):

A nevěděl jsem, komu řev ten platil,
když v davu stál jsem v dumy pohroužen,
zda soše vycpané, jíž v bláto schvátil
dav se hlukem — či já byl básník ten?

Velmi pošmourný, nechutný, básnicky sotva oprávněný »Jsou kraje bez krásy...,« čís. II. »Z cest.«

Ve II. části ocitá se Svoboda, vyjma dvě poslední básně, na půdě vlastenecké. Kdežto prvá část až na poslední strofu básně »Lvu v kleci« jest naprosto lyrická, jsou v části druhé tři výpravné básně: »Pan Milota,« »U hranice Husovy,« »Sen Tartiniho,« z nichžto prvou a poslední ukazuje Svoboda nadání k epice. Vůbec část druhá jest prvé daleko lepší, obsahem i dikcí až na slavnostní proslov »Památce nesmrtelného Baráka«; ať si již Svoboda ctí † Baráka jakkoli, jsou výroky: »byl vznešeným s tím znakem Krista v čele,« »kdož by jej neměl — světce — milovati?« a Barákovi v ústa vložená slova: »Kdo může z vás mne vinit z hříchu — — rcete?« přílišným, ovšem u jistých »mladých« vysvětlitelným bombastem a kadidlem. I v básni »Za heslem staletí!«, věnované poutníkům kostnickým, druží se básník ku většině svých vrstevníků, nemohoucích o bolavých ranách naší historie psáti s důstojným klidem a znaleckou spravedlností: věru, na plano bombarduje se frasemi (str. 78.):

jaké to poctivce nám drzé ruce skláły,
ty ruce katanů, ty hrdé stvůry Říma,
tož: Husa, Jeronyma!

Zvláště krásna jest »Modlitba«; ale nepřísluší vznešené dikci frase »mám rád tu malou svoji vlasť,« třeba tak psáno pro rým: rád — stát (!); ani »skor« místo »skorem, skoro« není oprávněnou licencí. Pravé ceny jest báseň »Ty stará písni!«, jen že stará píseň česká zněla již před Žižkou, hned za dob svatého Vojtěcha, a což píseň Svatováclavská!

Zamlouvají se básně: »Slovanům«; »Sokolstvu,« ač by této básni více brusu neškodilo; »Bratřím na severu«; i »Česká píseň,« také brusu vyžadující; posléze »Pláč Sisyfův« mohutný jest, ale verš na ráznou píseň poněkud objemný.

Svoboda přítomnou sbírkou osvědčuje opravdové nadání básnické a nezbývá, leč aby se pilně dopracoval jemné prohloubenosti myšlének, větší jednoduchosti a plynnosti dikce, jsouť to za nynějšího rozvoje poetického nutné požadavky. V básních jeho jen jen hemží

se špatné rýmy a také v nich dosti tvrdých veršů, jichžto ve příští sbírce opětovati nesmí. *Fr. Kyselý.*

J. S. Turgeněv, **Tři povídky.** Přeložil *V. Mrštík.* „České bibl. rod." (pořadatel *B. Frida)* roč. IV. č. 9. V Praze. 1888.

V první povídce, nadepsané »R v á č,« nakreslena postava hrubého neurvalce a pověstného duellisty Avděje Ivanova Lučkova, štábního rytmistra u kyrysnického pluku, jenž právě leží na venkově. K témuž pluku přibyl mladý poručík Theodor Th. Kister, šlechtic velmi jemný, skromný a vzdělaný, jejž drsný Lučkov hned při první rozmluvě beze vší příčiny sprostě počal urážeti, v souboji pak lehce poranil. Než ihned na to oba se spřátelili; povahy tak různé staly se nerozlučny. Brzy byli oba přítomni plesu, který pořádal blízký statkář Perekatov, jehož dcera Mařenka oblíbila si tohoto interessantního rváče, neohrabaného v obcování, právě pro jeho podivínské zvláštnosti: neví sama, zda to láska, co ji poutá k Lučkovu, jenž nyní působením Kistera, který sám též miluje Mařenku ale k vůli příteli se jí zříká a sebezapírá, častěji rodiče její navštěvuje. Náklonnosť obou vzrůstá i smluveno dostaveníčko v háji. Tu však Lučkov nejapností, podivným chováním a hrubostí bezohledně uráží milenku, že tato konečně odejde a lístkem pozve Kistera, by ji navštívil. Když se to stane, vytýká mu, proč ji více nevaroval jakožto přítel před surovostí Lučkova. Kister se omlouvá a posléze vyzná jí svou lásku. Vyzván byv na to chladnokrevným Lučkovem na souboj, sprostě byl od tohoto zastřelen, dříve než se rozešli na svá místa. Lučkov odjel »se sveřepou, vzteklou soustrastí« na líci jako sprostý zločinec . . .

Neobyčejný člověk byl »A n d r e j K o l o s o v« — tak slove druhá z povídek — jinoch bezstarostně veselého a smělého výrazu tváře, prostý vší frasovitosti a přetvářky. Po smrti Gavrilova obral si Kolosov za přítele spolužáka na universitě Nikolaje Alexandroviče, který musil mu býti na slovo oddán. S ním musil tento navštěvovati dům Ivana S. Sidorenka, do jehož dcery Varje se byl Kolosov zamiloval. Zatím co se tento baví s Varjou, musí přítel jeho hráti v karty se starým Sidorenkem, ač vždy prohrává. Brzy však Nikolaj sám pocítí lásku k Varji, ale nedá to na sobě znáti. Najednou Kolosov přetrhl návštěvy své a přítel zvěděv příčinu náhlé změny, slíbí Varji, že pohne Kolosovem, by se k ní vrátil. I vyčítá mu, že nedobře učinil, přetrhnuv tak z čista jasna své návštěvy, vyčítá mu chladnosť a tvrdosť k Varji. On však prostě odpověděl, že jí více nemiluje a city své lháti neumí, že nezná frase a přetvářky, by se stavěl, jako by ji dosud miloval; zamilovalť se zatím po druhé do »lehké« slečny Taňušky. Nikolaj vidí se teď v právu, vyjeviti Varji svou lásku, jíž tak dlouho v sebezapření tajil; což i učiní. Ona pak svolí, by se ucházel o její ruku u otce. Ale Nikolaj lépe o tom přemýšleje, navštívil sice ještě otce jejího, aniž se zmíní o tom, co byl Varji slíbil, a konečně vzdá se jí, ač dlouho trápí se myšlenkami, že nedobře jednal. Povídka končí tím, že Nikolaj byl člověk obyčejný, nerozuměl svatosti lásky tak jako Kolosov, muž právě neobyčejný, »jenž rozloučil se s ženou kdysi milovanou v tom horoucím a velikém okamžiku, kdy bezděky poznal, že srdce jeho ne zcela, ne úplně proniknuto láskou.«

»T ř i p o r t r e t y« je název třetí povídky dle obrazu, na němž podoby tří předních osob povídky, Olgy, Vasila i Rogačeva. Je tu podána figura »chladného a zachmuřeného rázu,« muže »chladné reflexe a neskrotitelné vášnivosti,« bezectného Vasilija Iv. Lučinova, mladého gardovního důstojníka. Když po prvé přijel k otci na venkov byl jinochem okouzlující krásy, při tom vášnivý a vypočítavý, nadutý a v sebe uzavřený, srdce nanejvýše chladného, jenž všemi pohrdal ale přece všechny okouzlil, otce i matku, bratry i starého sluhu, jejž přemluvil, že potřebuje mnoho peněz, jinak že mu nelze žíti, by mu půjčil klíče od pokladny otcovy. Vše se vyzradí, ale Vasilij odjede do Petrohradu, odkudž vypovězen krátce po smrti otcově, anžto se bil v souboji. Na venkově z počátku straní se všech, všem se vysmívá. Brzy sblížil se s Olgou, sirotkem, adoptovanou jeho rodiči, dívkou »nezávislou, samostatnou« a smělou, zasnoubenou již Pavlu Rogačevu, poctivému a dobrému muži

Než Vasil tak upoutá k sobě dívku, že s ní zahrává jako s dítětem, opanuje ji úplně; objednal pro ni klavír, učil ji hráti, předčítal jí knihy, vůbec »našel pro sebe zaměstnání, úlohu a radoval se radostí **praktického člověka**.« Následky obapolné náklonnosti se dostavily, a Olga zvěděvši, že si ji nechce vzíti Vasil za ženu, bolem chřadne. Obelhalť ji Vasil, že je tajně s jinou oddán a s děsnou chladností jí dokazuje nevyhnutelnosť jejího sňatku s Rogačevem. Slíbí, že sám se o to zasadí, by si ji Rogačev co nejdříve vzal. Matce namluví, že Rogačev svedl Olgu, ač tato, slyšíc to, trne nad bezbožnou lží Vasilovou; leč tento nedá jí promluviti a odjede k Rogačevu, jejž bezstoudně nutí, by si vzal ihned Olgu, že prý se mu ze všeho přiznala, že ji svedl a Vasil nechce dopustiti, by na jeho dům přišla taká hanba. Rogačev odpírá tomu nestoudnému nařknutí a vyzván byv na souboj, padl mečem Vasilovým. Tento odjede k matce, oznámí chladně, že pomstil se za hanbu, jíž Rogačev vinen; odjel do Petrohradu a vrátiv se po dvou letech »raněn mrtvicí, němý,« brzy zemřel. —

Podavše trochu obšírněji obsah, by čtenář lépe mohl sledovati náš soud, promluvíme několik slov o realismu: Turgeněv je realista. Realista líčí bezprostřednou skutečnosť básnicky, analysuje city a činy jednotlivých osob jednajících. Jednotlivci v životě jsou dobří nebo zlí. Máli tudíž skutečnosť vylíčena býti věrně, musíme tu nalézti povahy dvojího druhu: mravně dobré a mravně špatné, jinak líčí se skutečnosť jednostranně. Pokud známe Turgeněva, vyhověl tomuto požadavku; ale v přítomných povídkách, jež pan překladatel zvláště vybral pro podobnosť líčených tu povah, nelze jej omluviti z upřílišeného realismu, jednostrannosti, uvedené v nejzazší kraje, jež líčí s obzvláštní zálibou pouze temné stránky života, podává obrazy velmi neutěšené, předvádí hrdiny mravně schátralé, u nichž cit mravnosti úplně zničen. Pochybujeme, že by taková četba ušlechtila lid, že by povznesla jeho mravní cit, když se mu předvádějí postavy odporné, hrubé, zpustlé ať v tom ať onom spůsobu. Spisovatel může snad ukázati na jich citech i činech jemnosť své analyse, ale líčili stále jen takové povahy, neukáže tím leč beztaktnosť ke čtenářstvu, jehož cit pobuřuje scenami děsnými a analysí často až odpornou. Myslíme, že v té věci dobře napsal nebožtík prof. *J. Havelka* v »Komenském« r. 1882.: »**My přáli bychom si vůbec, aby beletristé toho bolu a žalu v povídkách svých rozsévali skrovněji, tak aby beletrie nemnožila ještě rozrušenosť a rozháranosť duševní, nýbrž aby mysli skličené byla na rozveselení a povzbuzení a nitru, životem drsným zraněnému, na zotavenou.**« Analysovati lze rovněž tak činy dobré jako špatné, a po našem mínění více prospěje analyse činů dobrých než rozbor citů nemravných, vášní silných, činů vrahů sprostých, neurvalců, lidí hrubých a zpustlých. A takové postavy podány v přítomném svazku, vyjmemeli trochu Kolosova; neníť povaha jeho tak drsna a odporna, jako je to v obou ostatních povídkách. Látka této povídky je též přístupnější, vypravování srozumitelnější a tím povídka pro širší čtenářstvo, pro něž »bibliotheka rodinná« určena, přiměřenější. Ostatně konstrukce celku méně se zamlouvá . . .

Mnohem více jeví se vada s vrchu udaná v povídkách »**Rváč**« a »**Tři portrety**.« Postava Lučkova i Lučinova jsou veskrze odporny. Onen drsný v chování neurvalec, pověstný chladný duellista, sprostý vrah, hrubý zločinec úplně se zprotiví. Dovedeme si ještě vysvětliti náklonnosť Mařenčinu k němu; poutáť ji k němu jeho podivínství. Však sympathie naše k ní trochu ochabne, když vidíme ji stále více lnouti k Lučkovu přes jeho hrubosť. Těžko si dobře vysvětliti tak velkou oddanosť Kisterovu k muži surovému, jenž hanebně a nestoudně jej uráží, bez příčiny vyzve na souboj a poraniv jej tak se s ním najednou spřátelí. Sám spisovatel toho obratu dosti neobjasnil. Kister všecko možné pro Lučkova činí, zřekne se děvy, již miluje a hledí ji s Lučkovem více sblížiti ovšem s velkým sebezapřením. A přece neurvalec ten pro něho nic dobrého neučiní, ba ani dosti slušných slov proň nemá a po drsném chování naposled sprostě jej zastřelí a se »vzteklou

soustrastí« opouští. Ušlechtí ta povídka? myslíme, že ne. A co říci o třetí povídce »Tři portrety,« o Vasilu Lučinovu, bezectném pokrytci, nanejvýše chladnokrevném duellistu, muži bezcitném, který s nezkušenou, prostou Olgou zahrává si »jako kočka s myší,« jenž necítí nejmenší výčitky, oloupiv ji o nevinnosť a česť, hrubě s ní ještě nakládá? Je to povaha v každé příčině nejvýše odporná, odpuzující. S úzkostí a bolem sledujeme, jak samostatná a smělá tato dívka — dle slov spisovatelových — úplně poddá se muži tak ohavnému a poslouchá jeho více než bázlivé dítě. Kde ta samostatnosť a smělosť její? Sceny odporné, děsné, kde pokrytec tento okrádá nestoudně otce, ba staví se proti němu s mečem (167. až 171.) následuje scena ještě děsnější, kde bezectný záletník Olgu, již byl zničil a k pádu přivedl, hrubě a beze studu odbývá a radí jí k sňatku s Rogačevem, kde lže nestoudně matce, jako by Olga byla svedena Rogačevem (190.—195.), kde s nejvyšší sprostotou obviňuje Rogačeva, jako by byl svedl Olgu a nutí jej k brzkému sňatku (197.—205.). Jak příšerně zní z úst jeho chladně pronesená slova, když byl zabil Rogačeva: »Maminko, . . . jsme pomstěni?« Jsou to výjevy až hnusné a nic tu nepořídí námitka, že líčeny realisticky. Nelze všecko popisovati co jest neb co se kdy událo do nejmenších detailův. Je to četba bezútěšná, pro širší kruhy nevhodná. Proto bylo by lépe, kdyby z bohaté literatury ruské volily se práce cenné a pro naše čtenářstvo přiměřené, a nepřekládalo se všecko, jak to leží. Nenapsali ani ti velikáni ruského romanu všecko tak výtečné jak se u nás hlásá; tu třeba výběru prací a svědomitého překladu, za jaký nelze míti ve všem překlad přítomný, ač náleží k lepším toho druhu. Příkladů nesprávnosti najde čtenář snadno sám. *A. V.*

Národní vyšívání lidu moravského, sebráno a vydáno od *Antonie Valtrové* a *H. Tiché*, učitelek při c. k. českém ústavu ku vzdělání učitelek v Brně. — Vzory moravsko-slovácké. Pro tisk kreslila *Hermina Tichá*. Tři listy v barevné, velmi sličné obálce, vel. 4⁰. V Brně. 1888.

Krásný a umělecký tento národní podnik odporučuje se sám sebou. V Brně i Olomouci všímají si vlastenecké dámy naše národních výšivek slováckých, hanáckých a valašských, kraslic a jiných okras i ozdob, malůvek venkovských, poukazujících na prastarou kulturu národní, snad více než tisíciletou, ba cyrillomethodějskou a řeckou, jakož i výstava v Ořechově dne 15. července t. r. tomu svědectví vydávala. Na dvou prvních listech jsou vzory slovácké stehu plochého nebo podvojného plochého, na třetím listě vidíme steh čtvercový a pletencový z téže krajiny.

Těšíme se upřímně na budoucí sešity tohoto záslužného díla, obsahující vzory hanácké a moravsko-valašské.

Tisk, kresby a papír jsou velmi slušné a úhledné.

Nadpis jakož i prospekt celého díla na druhé straně obálky jsou podány též v jazyku francouzském. *P. Method.*

Knihovna prostonárodní.

Věnec perlový šlechetných skutků ze života členů vznešeného domu Habsbursko-Lotrinského. Na oslavu 40letého šťastného panování J. Vel. císaře Františka Josefa I. uvil *J. Donat Pelhřimovský*. V Brně. 1888.

Ze slavnostních spisků, jichž se nám do rukou dostalo, jest přítomný spisek nejobjemnější a — nepřeháníme — nejkrásnější. Zajisté rozhoduje obsah o pravé ceně díla, ale mládež nejdříve prohlíží úpravu knihy a pak se »pouští do čtení.« I my napřed o úpravě se zmíníme: »Věnec« vydán ve formatě »Anděla strážného« o 79 stránkách v barevné obálce; titulní list je vkusně barvami proveden, v textě 10 obrázkův a dvě podobizny; některé obrázky jsou nejasné, tedy méně zdařilé. Papír je silný, hladký, bílý; tisk velmi zřetelný.

Nyní několik slov o obsahu!

Pan spisovatel líčí v prvé polovici spisku život J. V. císaře pána a protkává svoje vypravování vhodnými básničkami od *Soukopa, Štulce, Kosiny, Poláška* a j. Vypravování je lehké a zábavné.

Druhá polovice obsahuje mnoho příběhův a anekdot ze života členů rodiny panovnické, svědčících o zbožnosti, lásce

k poddaným a jiných šlechetných ctnostech. Ke konci jest opět několik básniček přidáno. Některá vypravování jsou sice odjinud známa, ale velká většina jich jsou méně známa, ano docela nová.

Mluva je správna, až na některé maličkosti (na př. píše p. spisovatel: »Neutiskujte lid — lidi« místo správného »lidu — lidí«).

O vyobrazeních jsme se zmínili a podotýkáme ještě, že se někdy nesrovnávají s textem: »... Dítko stoupne od vousáče...« (vojína) a na obrázku voják vousů nemá.

Spisek hodí se velmi dobře k podělení školní mládeže, ale, ač je cena poměrně velmi nízká, přece nesnadno bude jej mnohým školám pro všechny žáky opatřiti: snad alespoň pro ty větší a pilnější; které škole poskytne se většího obnosu ke slavnosti letošní, tomu »Věnec« upřímně odporučujeme. *Jan Horňanský.*

Náš Císař Pán. 1848.—1888 Slavnostní spisek pro vlasteneckou mládež V Olomouci. 1888.

V posledním čísle »Věstníka vládního« upozorňuje zemská šk. rada mor. dle výnosu Jeho Excellence p. ministra kultu a vyučování na dílo »Unser Kaiser 1848—1888, festschrift für die vaterländische jugend,« vydaného spolkem »Lehrerhaus« ve Vídni. Netvrdíme s jistotou, ale právem se domníváme, že české dílko je překlad anebo zpracování dílka německého. Proč by spisovatel tajil své jméno? A titul je doslovný překlad! Nemáme dosud zmíněného spisku »Unser Kaiser« v rukách, nemůžeme se tedy přesvědčiti, ale vše nasvědčuje naší domněnce, i ten sloh! Jeli to tudíž pouhý překlad nebo zpracování, tedy vyslovujeme se rozhodně proti takové »výrobě« spisků slavnostních. Máme dosť a dosť prací původních, nač bráť útočiště k německým dílkům — vlastně k jich překladům? Ty časy bohudík přestaly, kdy p. okr. inspektor napsal nějakou brošurku, ovšem německou, vždyť mnozí česky ani nerozuměli, jak pak by tedy po česku psali, v níž všecko německé do nebe vychvalovali, a pak některý z učitelů brošurku doslovně přeložil pro učitelstvo české(!). Pravíme, ty časy již minuly! Aby mohlo se užiti drahých dřevorytin z originalu, hledí nakladatel vydati spisek v překladech ještě. Proti užití dřevorytin neměli bychom ničeho, kdyby pak dílko bylo samostatně sepsáno, nehledě k originalu; ale pouhý překlad anebo zpracování se nám nezamlouvá nikterak.

Přítomný spisek, obsahující 36 stran osmerkových, vypisuje stručné život a hlavní události z panování císaře pána, slohem hodícím se pouze mládeži dospělejší. Odečtemeli titulní list a vyobrazení, což zaujímá asi 16 stran, je textu celých 20 stran! Vyobrazení jest 18, celkem zdařilých. Mimo ně přidána je barvotisková podobizna J. V. císaře.

Nač psáno »Slavnostní spisek pro ‚vlasteneckou‘ mládež,« nevíme. Píše též pro mládež »nevlasteneckou?« Či to má býti reklama? Nebo jsou jiné spisky méně vlasteneckými tohoto?

Pan nakladatel poslal po výtisku všem školám na ukázku (rozumí dobře obchodu!) s prospektem, v němž udává cenu exempláře 20 kr.: při odebrání více exempl. se cena zmírňuje tak, že kdo koupí 500 výtisků, dostane je po **10 kr.** Z toho vidíme, že cena (20 kr.) je přehnaná! Když se může spisek dáti i za 10 kr., a zajisté s výdělkem, proč žádá p. nakladatel za 1 exempl. 20 kr.? Ty školy, které mají 500 žáků, snadno spočítáme, hledímeli zvláště k tomu, že spisek se hodí pro mládež dospělejší!

Aby někdo nemyslil, že nesmí koupiti jiného spisku, kromě toho, jenž jest úřady vyššími doporučen (— a výnos nahoře zmíněný mohl by někoho k tomu svésti —), uvádíme výňatky z výnosu c. k. zemské školní rady, na nějž tato ve »Věstníku« se odvolává, a z nařízení ministra kultu a vyučování, jež se k výnosu tomuto vztahuje:

„Opětně dán v ministeriu vyučování podnět k otázce, nebyloli by záhodno dovoliti opět, aby na školách obecných rozdávány byly výroční premie. Předpisy nyní ve příčině té platnými není však vyloučeno, aby pilní a mravní žáci škol obecných a měšť při vhodných příležitostech, zvláště když se jim vydávají vysvědčení propouštěcí, za příčinou slavnostních dnů patriotických anebo při jiných slavnostech školních podarováni byli vhodnými knihami, jsouli prostředky k tomu potřebné po ruce U výběru knih užíváno budiž obdobným spůsobem ministerského nařízení ze dne 12. července 1875., č. 315., ve příčině knihoven žákovských. . . . tyto sbírky knih (žákovských knihoven) však jen tehdáž vyhoví svému účelu, jestliže se při výběru a půjčování jich hledí

k paedagogickým zásadám a uvažujíli se důkladně zvláštní poměry té které školy, jakož i chápavosť žáků, do jichž rukou tyto knihy přijíti mají, a proto odstraněny býti musí zvláště všechny takové knihy, kteréž by oddanosť k Nejvyšší dynastii, patriotický cit anebo vážnosť ke vlasteneckým zřízením urážely."

Může tedy učitel voliť sám spisek pro svoje žáky: ovšem nesmí spisek urážeť náboženství (kteréhokoliv), oddanosti k Nejvyšší dynastii atd. Že takových spisků původních najde dosti, jiż dříve jsme pověděli. *J. Sentický.*

Přítel domoviny, r. IV. č. 4.

„Kdo s koho." Obraz ze současného života moravského. Napsal *Václav Beneš-Šumavský.* Str. 162.

Málokterý z našich novellistův obéře si Hanou za pole své činnosti. Obyčejně nějaké velkolepé horstvo, hlavně Šumava, proslulá svými velebnými krásami přírodními, těší se z obliby jejich. Ovšem, každý píše o tom, kde byl, co zná a co se mu líbí; to zcela v pořádku. Václav Beneš-Šumavský zaběhl si pro barvy a látku pro svůj posledně nakreslený obraz »Kdo s koho« na Hanou, dle všeho — do jejího Jerusalema, nelekaje se ni černé prsti, ni hanáckých vrb, ni učazených komínů cukrovarů, židovských palíren atd. Malba jeho nevyniká sice venkoncem souladem barev a souměrností, ale přece pravdivostí svou dobře působí.

V Nezdarově, městě hanáckém, obývaném 20.000 lidí, je starostou Jahoda, pocházející z matky české. Z počátku Jahoda vlastenčil, ale »vida na straně německé, kterou činilo několik odrodilcův a židů, že mu kynou větší prospěchy, že tam dojde planoucí jeho ctižádosť odměny, přešel k ní a svlekl s čamarou původ i smýšlení.« Jahoda neopustil této strany ni tehdy, když mu nechtěli pomoci z peněžní tísně, do níž jej uvrhl jeho syn, zadluživ továrnu. Jahoda pomohl si jinak, upotřebiv ku své pomoci lidu, jemuž byl odpovědným nepřítelem. Dva sedláky, Rozsívala a Dostála, svým náhončím Mackem zbalamutil tou měrou, že odkoupili od něho za drahé peníze továrnu. Rolníci brzy doklepali, továrna dostala se znovu do rukou Jahodových. Jahoda jásal — a jeho strana divila se jeho duševní síle. Nastaly volby, strana Jahodova zvítězila; podivu bylo ještě více. Dcera Jahodova, Amálka, opomenuvši vychovatele domácího, Klimenta, s nímž se dříve milkovala, zasnoubila se správcovi Görkovi. Konečně darebáctví Jahodovo dochází odměny, a to dle našeho soudu malé. Jahoda umírá, raněn mrtvicí, při zasnoubení své dcery. Amálka nucena pak žíti v ústraní.

Jahoda je zdařile vykreslen; takových starostů na Moravě máme několik. Při líčení národní strany v Nezdarově mohlo býti podotčeno, že v moravských městech mimo jiné příčiny nesvornosť a malá činnosť působí porážky naše. Hanáci zdají se nám hodně nerozvážní, kdežto o nich známo, že nejsou do všeho hned prchlí. Dostál nemluví správným dialektem hanáckým. Ostatně tato knížka »Přítele domoviny« jest četbou dobrou pro čtenáře, jimž určena. *J. V.*

Pokladnice mládeže. Sbírka spisů pro mládež. Pořádá *Ant. Mojžíš* V Praze. 1888. Sv. 17.

„Ze srdce k srdcím." Povídky, které dospělejší mládeži napsal *K. V. Rais.* S obrázky.

Karel V. Rais požívá velice dobré pověsti mezi spisovateli pro mládež. I přítomný svazek jeho prací ku zvýšení této dobré pověsti přispěje. Práce jsou obsahu vesměs cenného, rozsahu různého. Některé jsou prosté vzpomínky z let mladých, jiné jsou obsažnější. Vzpomínkou jest »Štědrý den,« »Koleda,« »Pouť« i »Kmotr Lánský.« Obsažnější »Poklad« líčí kněze prostého, který byl dobrodincem osady své a který nahromadil si poklad — vzácné knihy. Kněz ten slul Václav Král. Poklad jeho teprve po dlouhé době nalezl jeho nástupce. — »Dobré srdce.« Trpícím pomáhati, má býti povinností každého člověka. Bohužel, že se tak vždy neděje. Krásným příkladem obětavé lásky k bližnímu jest český znamenitý houslista Josef Slavík, jehož šlechetný čin Rais mládeži předvádí.

»Rok v Němcích« vypisuje utrpení chlapce Čecha, kterého rodiče dali »na handl« do německé rodiny ve Vrchlabí. V práci té nakresleny jsou i mnohé zajímavé věci ze života dělnického v této dědině podkrkonošské. — »České děvče« tepe nerozum mnohých, kteří nepravým pozlátkem německé vzdělanosti na úkor své národnosti české se honosí.

Celkem podáno tedy osm prací. Všechny jsou velice pěkné. Nejen děj, ale i provedení zamlouvá se co nejvíce. Rais jest mistrem slohu. Spisy jeho čtou se velmi pěkně. Čtoucí nemůže se, abychom tak řekli, od knihy ani odtrhnouti. Přednosti tyto nacházíme i v knize této. Čtenář neodloží knihy dříve, dokud nedočte, a nebude čísti jen jednou, nýbrž častěji, vždy nových a nových nacházeje krás.

A kolik pěkných, poučných a povzbuzujících míst v knize se nachází? Jak pěkně a přesvědčivě dovede Rais k srdci dětskému mluviti!

»Dítky, milujte své rodiče, ctěte jich; péče a starostí jejich nikdy jim splatiti nemůžete, alespoň jim neztrpčujte život!« Tak promlouvá starý poustevník k dětem v poustevně ho navštívivším (str. 33.).

O knihách a jich čtení praví: »Blažen jest člověk, který dovede po lopotě denní úlevy hledati v knize« (str. 38.).

Dalo by se mnoho a mnoho pěkných míst vybrati, ale místo by mi v krátké mé úvaze nestačilo, vždyť bych musel většinu knihy opsati.

Kniha má název případný, lepšího se jí dostati nemohlo — »Ze srdce k srdcím.« Věru, že k srdcím mládeže promluveno bylo ze srdce. Zajisté, že slova tak vřelá k srdcím cestu si najdou.

Přejeme knize té rozšíření nejhojnějšího, neboť zasluhuje, by byla co nejvíce čtena. Dospělejší mládeži bude četbou velmi dobrou. Kéž mnoho čtenářů najde v ní ušlechtilou zábavu!

Obsah jest cenný, vypravování mistrné, řeč správná, úprava knihy velmi pěkná a cena (126 str. za 40 kr.) mírná.

»Pokladnice mládeže« jest spisem tímto skutečně obohacena. *J. Novodvorský.*

Sv. 16. „Z ráje." Báchorky *Boh. Klimšové.* (Se 2 obrázky.)

Případný název má knihkupcem Hynkem vydávaná sbírka spisů pro mládež — »Pokladnice mládeže.« Tak jako do pokladnice neukládáme peníze bezcenné, tak zajisté i ve sbírce této budou práce mající trvalou cenu. A skutečně »Pokladnice mládeže« honositi se může spisy cennými. Její 16. svazek, obsahující šest prací Boh. Klimšové, důstojně řadí se k ostatním dobrým spisům sbírky této. Název knížky případně vysvětlen jest první prací v ní uveřejněnou: »Pohádky.«

Před dávnem byly Pohádky
rozkošní andílci v ráji;
tam, kde vše kvete celý rok,
ladněji než u nás v máji.

Pohádkám vedlo se v otčině velmi dobře. Tu jedna z nich uzřela zemi v zármutek pohroužeunou i prosila matku svou Obraznosť, aby ji pustila na zemi:

Na zemi dole smutno tak!
S žalem to oko mé vidí.
Pusť mne, ó drahá matičko,
ráda bych těšila lidi!

Matka zprvu nechce; Pohádka prosí však tak dojemně, že nejen ona sama, ale i její sestřičky mohou jíti k pozemčanům.

Jdi tedy, vezmi, co míť chceš,
žehnání s nimi a s tebou!

A Pohádky nelení.

Z ráje se k zemi snášejí,
na táčky k lidem si sednou
chutě, a nikdo jich nevidí,
jenom když čepičky zvednou.
Nejradší chodí za zimy
na černou hodinku v síni,
v kamnech kdy práská ohníček
a v stromech na venku jíní.
A tu si nejradš vyhlednou
dědečka s babičkou, šelmy.
Proč asi? Inu, zdá se mi,
že vás tak milují velmi.
Vás a ty dobré staroušky
s tou drahou hlavičkou šedou,
co si tak mezi vnoučaty
dětinsky blaženě vedou.
Jsou tu jak doma. Ob čas jen
vyklouznou ze dvora vrátky
a se jdou těšit Pohádky
k mateři do ráje zpátky.
Těšit se s ní a z pokladů
nabrat si nového lesku,
a tu nám zlatí pokaždé
hvězdami do ráje stezku.

Pěkný to vstup! Věru, lepší býti snad ani nemohl! Jest poetický, příhodný, ukazuje vzácnou moc a sílu pohádek, a jest dětem srozumitelný. Již vstup sám nabádá nás k dalšímu čtení. Četba pak následující nezklame nás v očekávání našem. Spisovatelka vybrala pět pěkných pohádek, s nimiž chce mládež seznámiti.

V první jest veršovaná pohádka »O hadu se zlatou korunkou.« Dcera vy-

dává se do lesa, by tam nasbírala jahod a za peníze, za ně v městě utržené, přinesla domů choré matce chleba. V lese zdrží se do poledne. Když jídlem se posilňuje a si odpočívá,

nad hlavou jí ptáče zpívá,
a již podál ze kapradí
točí se k ní hlava hadí.

Dívka nelekla se hada, nýbrž

přívětivě hladí hada:
„Viď, chceš taky, dám ti ráda!"
Pohostiť se hada chystá
tím, co má, a při tom patří,
kterak se mu hlava blýská.

Když tak spolu jsou, tu spozoruje had svého nepřítele — orla. Snaží se uniknouti.

Hustým loubím lísky v stráni
zlatou korunku si chrání.

Po korunce té však slídí orel. Nastává boj, z něhož oba soupeři nevycházejí bez krvavých ran. Dívka myslí, že po obou jest veta. Oni však natřeli si rány své zázračnou jakousi bylinou a hned se uzdravili. Orel zmizel; na místě jeho objevuje se pán, jehož vzezření se dívka děsí. Pán ten přijde k dívce a navádí ji, by pospíšila za hadem a prostrouc před ním bílý šátek svůj, korunky jeho se zmocnila a ji pánovi přinesla. Mila, tak jmenuje se dívka, bojí se tak učiniti. Pán slibuje jí uzdravení matčino. Tím povzbudí Milu k činu. Pánovi na korunce velice záleží. Jest to mocný kouzelník, jemuž korunka má dopomoci k vyhledání pokladu. Miluška přijde k hadu, prostře plenu a had jí korunku na ni složí. Když Mila, majíc korunku, odchází, stává se jí korunka těžkou.

„Polehčím si!" sobě praví,
korunku na hlavu staví,
a v tom blesk jí šlehne v oči:
do nádherné síně vkročí.

Zde procházejíc se a trhajíc zlaté kvítky, přijde k modrému kvítku, u něhož si usedne a umdlením usne. Ve snění vzpomíná na matičku a přeje si jejího uzdravení. Korunka jí spadne s hlavy, krásné síně zmizí. Miluška octne se opět v lese. Korunku, na zem spadlou, uchvátil orel, jemuž však hadi se smějí, že tím ničeho nezískal. V tom budí se Miluška. Z orla stal se opět čarodějník, který korunu hned na hlavu si staví, chtěje hned moci její zkusiti. Korunka však není mu nic platna, neboť pozbývá moci, když ji již jiný na hlavě měl. Odhozenou čarodějníkem korunku béře si had zpět. Mila vrací se s jahodami k matce, která zajisté již o ni velice se strachuje. Blížíc se k domovu, velice se rmoutí, že matce ničeho nenese.

Slza kane ve tvář dítka:
zahudla, že jísti třeba —
nemá chleba!
V kapsu sáhne,
škubne sebou — pro vše svaté!
kam vložila proutky zlaté,
ucítila loubí svěží.

Vzpomene si na příhodu s hadem, jak se zhojil, a již pílí radostně domů. Potírá matku listím, a matka se uzdravuje. —

Vidno, že pohádka tato svým obsahem, ničeho nelekající se láska k matce, i formou, která by poznána byla, mnohé výňatky jsme učinili, velice pěknou jest. Povzbudí mládež ku čtení veršovaných prací, čemuž, jak ze zkušenosti víme, mládež často ráda se vyhýbá. Práce podobná zbudí však zajisté chuť ku čtení veršovanému. Kéž spisovatelka i dále touto již dříve »knihou báchorek,« šťastně nastoupenou cestou kráčí.

Následující pohádky psány jsou prosou.

»Tři růže.« Zámecká paní Světluše milovala velice květiny. Od neznámé ženy koupila třikráte vždy po roce po jedné růži. První byla bílá, druhá červená, třetí nachová. V každé růži, když se jí doma rozvila, nalezla spící děvčátko. Paní, jsouc bezdětnou, měla z dívek radosť. Jednou odešly dívenky ze zámku a ztratily se. Rytířka šla jich hledat. Podstupuje mnohá protivenství a vysvobozuje zakleté dívenky.

»Ctiboj kralevic.« Ctiboj podstupuje mnohá protivenství, ba i smrť volí podstoupiti, by vykoupil duši zemřelého otce svého z trápení. Počínání jeho se zdaří. Láska k otci slaví vítězství. —

»Dědicové.« Dědictví po zemřelém kmotru zmocnili se dva starší jeho kmotřenci, mladšího bratra svého odstrčíce. Dědictvím jeho stal se upopelený kohout, černá slepice, režný pytel a odřená čepice.

S dědictvím tím odchází do světa. Čepice má tu vlastnosť, že kdo ji na hlavě nosí, rozezná hned lidi poctivé od nepoctivých. I ostatní jeho dědictví vykazuje cenné vlastnosti. Slepice prorokuje neštěstí, kohout má v moci dobré i špatné počasí. Blažen, tak jmenuje se šťastný dědic věcí těchto, užívaje dědictví svého, stává se váženým a šťastným.

»Mlynář a vítr.« Jistému mlynaři foukal jen nepříznivý vítr na lopatky jeho větrního mlýnu. Umínil si, že tento vítr polapí do velikého žoku. Mlynářka mu žok ušila, mlynář vylezl na střechu a chytal vítr. Sotva byl žok větrem do polovice naplněn, uletěl i s mlynářem. Uvázli na vysoké borovici. Mlynář svinul žok, slezl dolů a přišel k pláku, který na pasece leže, těžce oddychoval. Byl to Větrník. Od něho dověděl se mlynář, proč mu vždy jen špatný vítr foukal. Chtěje si zajistiti přízeň Větrníkovu, odchází mlynář do světa, by zaopatřil Větrníkovi zlatou pecku. Po mnohých útrapách dosáhl toho, že mohl žádosť Větrníkovu vyplniti. Sám zbohatl, opravil svůj mlýn a Větrník foukal mu jen dobrým větrem.

Abychom již mnoho slov nešířili, pravíme krátce: Obsahem i formou vynikají báchorky »Z ráje« nad mnohé jiné spisy; zasluhují tudíž rozšíření nejhojnějšího. Přáli bychom si, by v žádné knihovně žákovské nescházely. Mládež bude je ráda čísti. Mluva je správná. Úprava vkusná. Cena 36 kr. (str. 104) mírná.

Na jednu maličkosť chceme upozorniti. Není důsledno psáti na obálce »Nákladem Aloise Hynka« a na titulním listě »Nákladem Alojza Hynka.« Takových nedopatření si mládež všimne a svádí se jimi na scestí.

Dále neradi vidíme, že odporučují se na obálce knihy, které ceny nemají a mládeži vhodny nejsou. Míníme tím spisy »Zábavného a poučného čtení,« z nichž zvláště uvádíme »Robert ďábel« a »Zvoník Notredamský.« Pan Hynek vydal mnohé cenné spisy mládeži vhodné. Takové nechť často mládeži na paměť uvádí. Odporučováním »Zábavného a poučného čtení« neposloužil by si pan nakladatel nikterak.

J. Novodvorský.

Besedy mládeže. Pořádá *Václav Špaček*, učitel. V Karlíně.

Sv. 244. obsahuje „Patero pohádek.“ Veršem napsal *Jan Milota*, učitel.

Jsou to pohádky: »Sněhůrka,« »Smrť kmotřička,« »Dva bratři,« »Jiřík a čápi« a »O hloupém vlku.«

Co předem chváliti musíme, jest to, že svazek tento vyplněn jest pracemi veršovanými. Mládež naše potřebuje, by ku čtení veršovaných prací nabádána byla. Tomu nejlépe poslouží veršované pohádky. Básně lyrické, jsouce většinou mravoučné a nemajíce žádného děje, nebaví mládež, spíše odpuzují. Pohádky již dějem svým ku čtení vábí. Verš, který jindy mládež neláká, spíše odstrašuje, není zde závadou, nýbrž výhodou. Přimlouváme se tedy za to, by pořadatelstvo »Besed« k dobrým veršovaným pracem bedlivě přihlíželo a je mládeži podávalo.

»Sněhůrka.« Dědeček s babičkou rmoutili se, že nemají žádných dítek. Kdysi v zimě usmyslili si, že si udělají děťátko ze sněhu. Usmysleno — vykonáno. Sotva dědeček práci dokončil, dítě ožívlo. Tu

Babička jen štěstím září,
vyplněn už krásný sen;
a dědoušek usmívá se,
divným blahem opojen.

Dítě, takto získané, nazvali Sněhůrkou. Sněhůrka rostla jako z vody, pěstounům svým k radosti. Když však zima minula, a jaro přišlo, smutné nastaly pro Sněhůrku časy. Nesměla nikdy na sluníčko. Na den sv. Jana pálily se ohně. Sněhůrka vyšla také s ostatními vesnickými dívkami k ohni u lesa. Oheň ten dívky přeskakovaly.

Vzaly také Sněhůrku,
hbitě přeskočily,
a nad ohněm sykot — vzdech
viděť oblak bílý.

V oblak ten proměnila se Sněhůrka. Dědeček a babička marně ji hledali; nevrátila se již.

»Smrť kmotřička.« Chudému člověku narodilo se dítě, jemuž nikdo nechtěl jíti za kmotra. Když chuďas sám do kostela kráčel, setkal se na rozcestí s neznámou ženou, kterou si za kmotru vyprosil. Žena, byla to Smrť, uvedla po

sv. křtu kmotra do limbu, kde uzřel chuďas svíce žití lidských. Použiv příhodné chvíle, zaměnil chuďas dohořívající svíci života svého svící novou, čímž si věku přidal. Smrť mu odpustila toto provinění jeho. Když z limbu do chatrče chuďasovy se vrátili, dala Smrť kmotřence své křestní dárek. Chuďas měl choditi po bohatých nemocných a pomocí léků, které mu Smrť opatřiti slíbila, tyto léčiti a tím k bohatství si pomáhati. Směl však jen toho vyléčiti, jemuž Smrť, jen chuďasovi viditelná, stála v nohou. Chuďas řídil se radou kmotřinou, a tak se stalo, že

slavná o něm pověsť šla vždy dál a dál,
věděl o něm žebrák, věděl o něm král.

Byl slavným lékařem. Jednou umíral bohatý hrabě, jemuž žádný lékař nemohl pomoci. Zavolali kmotra, který, ač viděl Smrť v hlavách postele, přece se pokusil o zachránění hraběte. Obelstil Smrť; poručil totiž postel obrátiti tak, aby Smrť stála v nohách. Vícekráte však nesměl to učiniti. Byl dlouho živ a zůstavil po sobě dobrou pověsť.

»Boháč a chuďas.« Byli dva bratři; jednomu vedlo se dobře, druhému špatně. Chudý, hlídaje bratrovy snopy, dověděl se od Štěstí bratrova, že má Štěstí své hledati na Východě. Usmyslil si vydati se na cestu. S ním vypravila se i jeho Bída, kterou on přemluvil a do láhvičky pevně uzavřel, uzavřenou pak do bažiny pohroužil. V cizím městě našel skutečně své Štěstí. Když se mu dobře vedlo, setkal se s bohatým bratrem, jemuž vyprávěl osudy své. Bohatý bratr záviděl mu Štěstí jeho. Chtěl na něho Bídu opět poslati. Vysvobozená ze zajetí Bída přichytila se však jeho samého a nikdy již ho neopustila.

A tak, koho cizí štěstí hněte,
hleď, sám na sebe si biče plete.

»Jiřík a čápi.« Tři synové chudého rybáře vydali se na cestu do světa. Přišli do Cařihradu, kde vstoupili do služby na loď. Loď při bouři na moři se ztroskotala, vše, co na ní bylo, zahynulo, jen Jiřík, vyvržen jsa na břeh mořský, byl zachráněn. Hledaje útočiště, dostal se do města, v němž nebylo žádných obyvatelů, potravy však dosti. Po čase vrátili se obyvatelé. Jiřík předveden jsa před krále, vypravuje příhody své, a jest mu dovoleno ve městě zůstati. Sezná, že jest to město čápův. Obyvatelé vždy na jaře vstoupili do potoka, proměnili se v čápy a odletěli pryč. Později dovoleno bylo Jiříkovi také v čápa se proměniti. I navštívil jako čáp svůj domov. Když po návratu do čápího města zatoužil po domově a tuto touhu svou s králem sdělil, dovoleno mu bylo domů se vrátiti. Dostane se šťastně domů, kde vypravuje svá dobrodružství.

»O hloupém vlku.« Hloupý vlk ve všem počínání svém měl neštěstí, nic se mu nedařilo. Tak spolkl děti, utíkaje však před jich matkou, roztrhl si břicho a děti ztratil. Šel pak na svatbu, kde, neohrabán jsa,

zamazal mládence,
zamazal i druži,
až mu hosté v hněvu
vyprášili kůži.

Chtěl na kobyle hříbě. Ta mu je slíbila, když jí vytáhne z nohy trn. Špatně se mu zvedlo. Kobyla ho notně kopla a s hříbětem utekla. — Po té rozsuzoval dva proucí se berany, z nichž jednoho chtěl snísti. Berani však na něho vychytrali a rozběhnouce se, vší silou ho trkli. Naříkaje si, byl konečně od myslivce zastřelen. —

Z podaného výše obsahu vidno, že svazek tento obsahuje čtení poutavé, jakož i nezávadné. Mládež bude ráda vše čísti. Forma jest pěkná, řeč správná. Odporučuje se.

Sv. 245. obsahuje cestopisnou črtu, již sepsal *Václav Petrů,* „Do rodiště Rubešova." (S obrázkem.)

Chcemeli poznati krásnou vlasť svou, musíme poznávati nejdříve její jednotlivé kraje. Kraj pelhřimovský má horlivého pozorovatele a popisovatele V. Petrů. I v přítomné knížce popisuje nám spisovatel okolí města Pelhřimova a upozorňuje na důležité památnosti krajiny. Líčení jest poutavé a zajímati bude každého čtenáře, neboť mnohé stati mají důležitosť všeobecnou a jednají o věcech i celé vlasti naší se dotýkajících. Mnohé výroky zasluhují povšimnutí zvláštního. Tak na str. 15. »Zdroj čisté, zdravé vody jest každé osadě pravým dobrodiním« a poukazuje se na důležitosť toho. Na str. 52. a 53. vylíčeno, jak předkové naši

ovocných sadů si hleděli a poukazuje se na užitek sadů těch, k jichž zakládání spisovatel vybízí. — Také ptactvo má ve spisovateli ochránce, jak svědčí str. 59. Ze srdce mluvena jsou nám slova, nacházející se na str. 76., jimiž spisovatel k poznání domova vybízí. Pěknou připomínkou na spisovatele Fr. Jaromíra Rubeše končí spis.

Přejeme si, by každý kraj našel tak horlivého popisovatele památností svých, jako kraj pelhřimovský, pak bychom teprve poznali, jak krásnou i jak bohatou na věci důležité jest naše milá vlasť. — Pěkné knize této přejeme rozšíření nejhojnějšího. Mládež, zvláště dospělejší, bude ze čtení jejího míti užitek.

Sv. 246. „Drobné obrázky dějepisné.“ Mládeži nakreslil *J. Flekáček*, učitel na Žižkově. (S obrázkem.)

Drobných obrázků jest jedenáct. Jsou to: Bludné cesty Odysseovy, Arion, O vychování mládeže Spartské, Dobytí Jerusalema vojskem křižáckým, Johanna d'Arc, panna Orleanská, Šlechetný kněz Bartoloměj de Las Casas, Poslední malba Correggiova (k té patří obrázek v předu knihy se nalézající), Pohřeb císaře Karla IV., Kterak Turci Cařihradu se zmocnili, Švédové před Prahou, Princ Eugen Savojský. — Vytčením tímto, myslíme, že zároveň uspořena práce podávati obsah knihy obšírněji.

Uvedenými obrázky seznamuje se dospělejší mládež buď s mnohými podrobnostmi událostí historických, buď se životopisy znamenitých mužů. Celkem čtou se »Drobné obrázky« pěkně. Správnosti jazykové taktéž šetřeno. Ani na tiskárnu nemusíme si mnoho stěžovati, jak učiniti jsme musili předešle. Dbáno bylo též toho, by výslovnosť cizích slov byla vždy poznamenána. Mělo se to však díti důsledně: ne jednou hned vedle slova, podruhé teprve až dole pod čarou. Myslíme, že pro mládež nejvhodnější jest poznamenání takové hned u slova v závorce.

I tento svazek odporučujeme.

Z uvedeného vidno, že »Besedy mládeže« přihlížejí nejen k pobavení, ale i k poučení mládeže. Četbou, v nich podávanou, zušlechťuje se mysl a čtoucí povzbuzuje se ku konání mnoha pěkných a užitečných věcí. Pro tyto přednosti přejeme »Besedám mládeže« hojného rozšíření. —

Že by obrázky, k jednotlivým svazkům připojované, mnohdy lepšími býti mohly, myslíme, že netřeba ani připomínati a doufáme, že i při tom s nápravou se setkáme.

J. Novodvorský.

Ottova Laciná knihovna národní. Spisy pro zábavu a poučení. Serie IX. V Praze. 1888.

Dílo 85. „Drobní lidé.“ Črty ze všedního života od *Ignáce Herrmanna*. Řada prvá a druhá.

»Laciná knihovna« vydává spisy pro zábavu a poučení a určena jest pro širší kruhy čtenářstva. Může se spis »Drobní lidé« čtenářstvu tomu odporučiti? Myslíme, že ano. Řadíme jej mezi spisy zábavné. Poučení mnoho nenacházíme. Mnohé črty pěkně pobaví. Celý spis rozdělen byl spisovatelem ve dva oddíly. Oddíl prvý obsahuje 22 črty, druhý 20.

Přihlédněme k oddílu prvému. Počátek učiněn pohrobní vzpomínkou na Antonína Koukla »Dnes nepřišel . . .« Jest to pěkná črta ze života nadějného spisovatele. — »Co se událo toho dne v čísle padesátém třetím.« Krátká štědrovečerní silhouetta ze života vězně na štědrý den domů propuštěného. — »Pekelný stroj.« Karásek, chtěje si pomoci k penězům, usmyslil si dle příkladu Thomasa poslati do Ameriky šifonér, který vydává za drahocenné harmonium, naplněný nějakou třaskavinou. Doufá, že na moři stroj v šifonéru umístěný zapálí třaskavinu, zničí šifonér a s ním i loď, a on pak dostane vysoké pojistné. Sotva však šifonér na osudnou tu cestu vypravil, vzmáhají se v Karáskovi výčitky svědomí, které ho velice trápí. Neštěstí však odvráceno. Karásek zapomněl hodiny v pekelném svém stroji natáhnouť. Konec, spolknutí totiž šifonéru žralokem, není zrovna šťastně volený. — »Malíř a fiakrista.« Obrázek od okresního soudu pro přestupky na Ovocném trhu v Praze. Obrázek tento, předvádějící nám malíře, domovníka Kalivodu a fiakristu Slabihoudka, když po dvakráte pro urážky na cti se soudí, není cenný obsahem svým, za to obě postavy jsou dobře kresleny. — »Okamžik na slané vodě.« Jest

to malý obrázek utrpení několika Pražanů, kteří vyjeli bratřím americkým naproti do Hamburku, kde odvážili se na moře, plujíce na ostrov Helgoland a zachváceni byli mořskou nemocí. Líčení jest pěkné. — »Co ve starém bytě zůstalo.« Kvartalní historka. Při stěhování zapomněl pan Mastihubka v starém bytě tchýni. — »Strašná událosť v č. 1997. na Novém Městě.« Pověrčivý domovník Klapzuba pobouřil celý dům, když shlédl na dveřích jednoho bytu zvláštní dopis. — »Jsme li ,od novin'.« Líčí utrpení novináře v novém bytě. — »Zmejlená neplatí!« Pan Zafouk hledaje babičku porodní, shlédl za oknem jistého domu tabulku případnou. Pamatoval si místo. V noci, když bylo potřebí, běžel tam, vybouřil obyvatele bytu toho, přišel do velice nepříjemné situace, která se konečně vysvětlila a pan Zafouk byl na pravé místo doveden. — »Pomsta zhrzeného.« Švec Dymián týrá p. Kroupu proto, že mu odloudil milenku a za ženu si ji vzal, ustavičným upomínáním za pérka. Pře jejich končí se před soudem. Pan Kroupa však ani zde ještě není úplně zbaven svého trýznitele. — »První ,úspěch' p. Kyselův.« Zpomínka na staré noční dobrodružství. Pan Kysela, chtěje vyprovoditi z plesu vyvolenou svou, musí uvázati se v úkol vyprovoditi i starou tetu. Namrzne důkladně, čímž přivodí si nemoc. Vyvolená jeho stane se ženou sokovou. — »Ztracené a nalezené spaní.« Kriminalní rada na odpočinku, p. Vincenc Konětopa, nemohl a nemohl spáti. Pomoc lékařská nepomáhala. Zjednal si předčítatele na noc. Jak dařilo se jim, zřejmo z ujišťování hospodyně Konětopovi, »že, probudili se někdy v noci náhodou, zdá se jí, jakoby v pokoji milostpánově řezali dříví...« — »Byt k pronajmutí.« Črta z ústranní ulice. — »Jde p. president...« Vylíčení, jak vypadá to, když p. president ze svého kanceláře vyjde a domů jde. Líčení je zdařilé. — »Z bolestného života utrápeného výbora Kajfáše Mikulky.« Líčí slasti zábavního výbora. — »Paběrky z redakčního koše.« I. Můj trapič. II. Co pošta přináší. — »Co schází v ,Kuchařce Magdaleny Dobromily Rettigové'.« Paběrka štědrovečerní. Spisovatel uvádí nás do kanceláře v okamžiku, kdy diurnista zmocňuje se oplatek, chtěje jimi rodině své spůsobiti skvostnou večeři. Přistižen jest při skutku p. radou, který smiluje se nad ubohým a štědře ho obdaruje. »Muž budoucnosti.« Trefné vylíčení »socialisty« Dantona Žvejky. — »Musím točit!...« Studie z výčepu. — »Sensační zpráva« táhne se k návštěvě bratří amerických v Praze. — »Můj spolupracovník.« Útrapa novináře, jemuž kamnář opravuje kamna.

»Štědrovečerní honba p. Skořepova.« Tak zvaná »Štědrovečerní povídka.« Pan Skořepa chce se dáti někde k večeři pozvati. Všude přichází zkrátka. Konečně pozve ho domácí.

Druhá řada »Drobných lidí« počíná črtou »Dva večery.« První večer předvádí nám mladé manželstvo, druhý umírání synáčka manželů těch. Některá místa mohla býti vynechána. Na př. manželka se přiznává manželi, co dělá dítko pod srdcem jejím: »Koukej, ten drobek jakoby poslouchal, že o něm mluvíme. Kope!« Do takových podrobností nemusí líčení zasahovati. — »Pan Honejsek, darebák.« Flegma člověk, kterého by rodiče rádi dceři své dopřáli, nemůže pochopiti, proč jest do rodiny zván. Chodí tam dlouhá léta a konečně donucen jsa se vysloviti, přiznává se, že na oženění nikdy ani nepomyslil. — »Zkušenosť v manželství.« Odporoučí se ku čtení všem mladým paničkám i kandidatkám stavu manželského. Má zdravé jádro. — »Absint.« Zpomínka z první cesty. Dva přátelé, neznajíce zvyků pařížských, poručili si v kavárně absint. Chtěli porci jim danou zmoci; ta zmohla však je. — »Revanš!« Druží se k předešlému. Přátelé pomstili se sklepníkovi za to, že je nepoučil, jak s absintem mají nakládati. Dali mu viržinko, které on i se slamou vykouřil. — »Památka po příteli Fidrmucovi.« Bareš zkusí mnoho útrap s pianem, které mu přítel jeho Fidrmuc v opatrování odevzdal. Konečně mu ho dá Fidrmuc darem. — »Svobodný střelec.« Vylíčení člověka, který se umí dobře vypůjčovati. Dodatkem »Svobodného střelce« jest »Látka pro humoresku.« — »Starý a nový kabát.« Vzpomínku tuto zařaďujeme mezi práce paedagogického směru. Mohla by ji i mládež čísti. Líčí nezbedu, který nezbedností svou připravuje otce o krušně uspořené peníze, za které si chtěl koupiti nutně již potřebný kabát. — »Horymír Eliášek, zázračné dítě.« Vylíčení podaře-

ného kvítka, která však nebudou u nás pomalu v rodinách žádnou vzácností. — »Má se to říci...?« Kousek nájemnické zkušenosti. — »Bez ženy.« Obrázek z mladého manželství. Hrdinou jest p. Patloeha, jemuž žena odjela na letní byt. — »Kterak selhala spekulace paně Pazderova.« Pan Pazdera, chtěje zbaviti se docházení tchýně do své domácnosti, odstěhuje se na zámecké schody. Tchýně však přestěhuje se k němu. — »Památka po Frankovském.« — »Milovnická večeře.« Výstražné pokynutí nezkušené milující mládeži mužské — dle vypravování p. Tykačova. — »Týden mecenášem.« Smutná, ale pravdivá a poučná historie. Hrdinou jest autor, který zamluvil si Schweigrova »Kolovrátkáře.« — »Dvoje překvapení.« Episoda z doby návštěvy amerických Čechů, která stala se před uvítáním jich v Děčíně. — »Bankrot páně Křikavův.« Vylíčen milovník sobec, jemuž nevěsta při oltáři odřekla. — »Pan Fabián na výletě« — do Hvězdy, lákán jest hospodami na cestě se nacházejícími. Rozumí se, že do Hvězdy nedojde. — Spis ukončen úryvkem z vypravování »U snědeného krámu« a »Martina Žemly svatební noc.« Vypravování jest pěkné, lépe však působí v celku.

Tím jsme naznačili stručně obsah spisu »Drobní lidé.« Mnohé práce vynikají niternou svou hodnotou. Jmenujeme na př. »Bankrot páně Křikavův.« »Starý a nový kabát.« »Zkušenosť v manželství« a některé jiné. Všechny skoro práce zůstavují dobrý dojem. Líčení jest pěkné, stručné, nikdy rozvláčné. Postavy kresleny jsou rázovitě, povahy prováděny důsledně. Co se jazyka týká, snaží se spisov. šetřiti vždy správnosti jazykové.

»Laciná knihovna« zahájila šťastně letošní svůj ročník. Spis »Drobní lidé« smíme dobře odporučiti. Najde zajisté mnoho vděčných čtenářů. Přejeme mu toho. *J. Novodvorský.*

Z dějin rodného kraje. Črty a obrázky historické, napsal *Fr. J. Košťál.* Příloha „Posla z Podhoří“ r. 1888. V Rychnově n. K.

Zábavnou nedělní přílohu dávati k listu, vešlo nyní v obyčej, po vzoru velkých žurnalův, i v nejmenších venkovských listech. Jsou listy, které mají i dvě přílohy pro zábavu, jednu v listě samém a druhou v osmerce, kterou lze odděliť a v knihu upraviti. Přílohy ty bývají vyplněny překlady nepříliš vybranými a cennými. Ký te ty div, že do venkovských místních listů dostávají se věci ještě slabší. Něco nového, původního nalezneme v nich málo kdy.

Tentokráte učinil výjimku »Posel z Podhoří.« Šťastná to jest myšlénka vydávati povídky a obrazy ve venkovských novinách čerpané právě z těch míst, kde list vychází. Toho by si měly i jiné noviny povšimnouti a rodných spisovatelů práce doma vydávati. Získá tím list, spisy docházejí většího rozšíření, každý rád čte z toho kraje, kde se zrodil.

V udané sbírce podáno přes 25 menších větších črt, z nichž mnohé již jinde jednou až dvakráte jsme četli a jiné v té formě, jak jsou psány, do souborného vydání by se jinak nedostaly. Čtenáři za půl roku seznali mnoho o svém kraji, a to hlavně zpráv historických, z času roboty, posledních válek s Pruskem a rozmarných historek, jež Košťál z paměti a listin vyvážil k obveselení a poučení rodáků. Mnohá črta je pouze obrazem v jednoduchém rámci, širší čtenářstvo by nebavila, avšak v »Dějinách rodného kraje« je na svém místě.

Nebudeme probírati obsah všech, ale udáme toliko ty, jež se nám nejvíce zamlouvají, jako: »Pod jednou Svatováclavskou korunou,« obsahující myšlénku, že Čechové i Moravané jsou krevní bratří a tedy by si vždy i ve hmotných poměrech pomáhati měli. »Za řeč rodnou« (ze Solnice za vlády Dominovy), »Kdo klidil a kdo mlátil« (cizáci), »Proč v březnu roku 1622. ve Skuhrově hořelo« (vyšlo v »České politice«), »Nepřátelská hlava« (tamže a ve »Veselém čtení«), »Když lidem byla víra obtížna,« »Ejhle Apoštol!« (k dvoustoleté upomínce na Balbína). »Zač stál jeden braniborský voják« a jiné. Nejdelší jsou a k povídkám přecházejí: »Za zradu domoviny« (od Nov. Města). »Za tichou rebelii« a pěkná humoreska »Poslední justice v Solnici.«

Tyto »Dějiny« budou vždy zajímavou četbou v kraji, odkud jsou čerpány, a mnohé z nich i širší obecenstvo poučí a pobaví. Kéž by každý český a moravský kraj našel takového pěstitele domácích dějin a sběratele starých pověstí, nám vždy milých a vzácných! *A. D.*

Kapesní kalendář české mládeže na školní rok 1888.—1889. S 10 obrázky. Rediguje *F. J. Andrlík.* Nové Město nad Metují.

Mládež naše ráda má malé knížečky. do kterých si pamětihodné věci zapisuje. Této náchylnosti mládeže děkují vznik svůj různé notesy. Knihkupec Otto využitkoval ji též, vydav první »Kapesní kalendář české mládeže na školní rok 1885.—1886..« jehož pořadatelem byl *J. Klika.* Příkladu toho následoval letos nakladatel B. Böhm v Novém Městě nad Metují. Uznati musíme, že byl-li J. Ottou vydaný kalendář pěkný, nyní vydaný za ním nikterak pozadu nezůstává.

Hned v předu ozdoben jest podobiznou J. Vel. císaře Františka Josefa I. Panování Jeho Veličenstva vyličuje první článek kalendáře »1848.—1888..« který napsal *Vl. Oborský.* Před kalendariem nacházíme »Prázdniny na školách obecných a měšťanských vůbec,« »Prázdniny na školách pražských,« »Zatmění slunce a měsíce,« »Pohyblivé svátky.« Kalendář vykazuje vedlé jmen svatých, na ten který den připadajících, i východ a západ slunce a měsíce, a opatřen jest poznámkami. Druhý článek za kalendariem, po článku V. Oborského následující, jest »První jízda po dráze«; vypráví *F. J. Andrlík.* Jest to vypsání příhod chlapce Petra, jemuž splnila se dávná touha, že mohl po dráze jeti. Čte se pěkně a pobaví i poučí mládež. Velmi vhodný jest článek »Co se nesluší«; malý to galanthomme.

»Rozmanitosti,« jichž jest šest, taktéž jsou zajímavé.

»Večerní zábava.« Pěkné stínové obrázky, v jichž dělání se mládež při světle ráda cvičí.

»Anekdoty ze školy« jsou vhodné, ač mnohé již starší.

Pěkné jest i »Loutkové divadlo z lepenky,« návod to pro mládež, jak by si podobné divadlo poříditi mohla.

»Pro bystré hlavy« jest sbírka pěti početních úkolů. — Známý jest »Stínový obrázek na vyřezávání«; myslíme, že však mládeži vhod přijde.

Tři přání v kalendáři tomto obsažená, a to novoroční přání rodičům, pak po jednom přání k jmeninám otci a matce jsou zdařilá. — Taktéž chváliti musíme »Hesla do památníku.« — Vhodné jsou i různé listy poznámkové i inserty v kalendáři obsažené. Papíru čistého jest hojnosť.

Přihlížejíce k cennému obsahu, velice slušné úpravě a láci, uznáváme »Kapesní kalendář české mládeže,« vydaný B. Böhmem, mládeži velmi vhodným a odporučujeme ho této co nejvřeleji.

J. Novodvorský.

Časopisy.

Světozor. První půlletí ročníku XXII. Red. *M. A. Šimáček.* V Praze. 1888.

Začněme částí poetickou. Jest valnou většinou lyrická, rázu ponejvíce chmurného. Nejvíce básní patří vedlé Vrchlického Mužíkovi, Klášterskému a Macharovi.

Z Mužíkových líbí se nám ještě nejlépe »Lev,« Sv. Čechovi věnovaný, jenž vážně se nese, řečí mohutnou, jak žádá thema; jen více určitosti by jistě bylo na prospěch bývalo. Neurčitosť a pak neklid také jinde jsou patrny. — *A. Klášterský* vidí všude mnoho stínu, zvláště na svou opuštěnosť zle touží (»Na jaře«): někde však přece dává aspoň malé naději probleskouti. Zmínky zasluhuje delší jeho báseň »Rváč,« kde pěkně podána jest charakteristika hocha hrdiny. — Nejšťastnějším ze všech básníků jest *Machar:* našelť prý žití pravý cíl (»Album«), tím patrně, že vyzrál na celý svět: Lásce rozumí po svém způsobu, znaje dobře, že všechny idealní romanky a idyllky jsou výplodem naivnosti (»Album,« »Elegie«), a svět se svým řádem nehoden jest idealnějších citů (»Malý roman«); dobrého spánku ani mu kritikové a »různí špačci-poetové« neruší — jest naše vlasť už taková, že čtou se kritiky, nikoli básně »a náš národ nad poety svými krčí stále nos! . . .« (»Příteli poetovi«). — Básním Klášterského příbuzny jsou svým rázem poněkud také plody ostatních básníků. tak totiž, že jedni jsouce »uštvané mysli,« »bez víry, bez lásky, bez soustrasti« na celý svět žalují, jako *Kvapil* a částečně také *Svoboda* i *Kaminský* (obě jeho příležitostné básně vyjímaje), jiní více místa dopřávají světlu. Tuto uvádíme jako pěkné *Raisovu* »Mrtvou babičku a *Fr. S. Procházky* »Naše melodie.« — *Vrchlický,* o němž jsme se dosud nezmínili, uveřejnil zde několik básniček a prolog z »Čarovné

zahrady,« která v těchto listech byla již posouzena. Z ostatních tří básní nejlepší jest asi legenda »Sv. Julie,« ač »Idylla z Vanelouse« látkou svou byla by mnoho mohla poskytnouti. — Epické, *Zeyerův* »Pes« (z Mahabharaty) a *Legerův* »Rodokmen mého hrdiny« jsou ve svém způsobu pěkně psány. — Nadšené »Znova v boj!« od *Krásnohorské* místy nuceným se zdá.

Z výpravné prosy nejdelší jest *Šimáčkův* »Otec,« novella ze života v továrnách, s dusným, těžkým ovzduším. Hrdina svůdce, »idealní« úředník odkopne svou oběť a teprve po smrti svých dvou dítek, v níž vidí prst boží, chce dávnou vinu napraviti. Vyhledaný »syn« jest pak sám »otci« strašnou pomstou. Netřeba ani podotýkati, že četné sceny ukazují pravou bídnou »zfabričatělosť.« Jinak ovšem spisovatel vypravuje živě, k čemu děj sám, ač jednoduchý, poskytuje dosti příležitosti. Pěkně, ne slovy, než skutky, podána jest povaha některých osob vedlejších, především staré Valtrové a pak paní Flory. — Méně živě jest psán »všední příběh« *Heritesův* »Příslušníci,« vlastně životopis, v němž dialog nad potřebu jest omezen — bez mála jako v životopisech. — Se zálibou čteme »Jak hráli o králi Václavu,« povídku, již napsal *K. V. Rais,* aby ukázal, že na konci minulého století »i v koutech horských, skoro zapomenutých žily duše šlechetné, obětavé, probudilé.« — Naproti tomu *Semíkovy* novellky »Řekněme kterou!« nelze ani dočísti, už pro »ballast« cizích hledaných slov. — Z ostatních prací poutá zvláště *Jelínkova* varšavská črta »Praporečníkova hlava,« přecházející z tonu žertovného ve zpomínku až dojemnou na legie Dąbrowského. — Dalmatská povídka »Vdova« od *Konráda* a »Pepina,« obrázek z jihu od *Vrchlického,* zajímavostí čtenáři se zamlouvají. — *Fr. X. Svobodovi* »Lakomci« jsou již pravými extremy lakomců.

O článcích poučných, jichž tu dosti slušný jest počet, tolik již předem na pochvalu dlužno říci, že skoro vesměs podány jsou zábavně. Z nich cenou na místě nikoli posledním jsou črty cestopisné: *Sv. Čecha* »Ve stopách královny Dagmary,« pouť za Dagmarou do Dánska, v níž částečně »pravdu« naproti »básni« vykládá, a pak *Wünschův* článek »Z cest po Armenii,« zase kousek illustrace tureckého »hospodářství.« *K. Liebschrova* líčeň »Na pobřeží Istrie« zvláště v části »obrazem« se líbí. Ke článkům těmto do jisté míry druží se pěkná stať, ve které nás *Eckert* vodí »Po stopách vévody Fridlandského z Valdšteina«; k ní doplňkem *F. Menčík* osudy Valdšteinových statků, totiž jich konfiskaci, dosti obšírně vypisuje ve práci nadepsané »Knížectví Fridlandské po smrti Valdšteinově.« Kulturní historie zdárně zastoupena už pracemi *Zíbrtovými* a *Wintrovými;* Winter zejména v delší stati »O staročeském milování« známým slohem poutavě vypravuje, kterak láska působila na staročeské mládence, vdovy i panny, a kterak ony chtěly sobě »muže spůsobiti.« Cenná jest dále práce *K. Cumpfova* »Herci ve starém Řecku a Římě,« a pro nás ještě více *Menčíkova* »České pověsti erbovní.« *M. Václavek* vykládaje »Něco z duchovního života moravských Valachů,« dotýká se mezi jiným temné stránky tamního života, nákazy mravní, jakou hlavně šíří kořalkou žid (»ač Valach sám od sebe příliš horlivým učněm mravovědy nebyl«). Na duchaplný Schleyerův výtvor jazykový řádně posvítil *Č. Šercl* ve článku »O povaze a významě Volapüku.« — Velmi přístupny, pro širší vrstvy, jsou článečky *Kuffnerovy* o choromyslných, k nimž stejným rázem druží se několik jiných prací, na př. *Baušova* »O tváři lidské.« — Krátce také v životopisech zpomenuto bylo některých známých mužů.

Tato časť »Světozora,« dosti rozmanitá, jest po našem soudu lepší části zábavné.

O obrázcích jen tolik se zmiňujeme, že zachovaly si s dřívějšími lety stejný ráz, činíce tak ze »Světozora« nejlepší illustrovaný časopis. *B. Š.*

Zlaté mládí. Obrázkový časopis pro naši mládež. Pořádají *Ant. Mojžíš* a *Michael Marhan.* Ročník III. V Praze. 1888.

»Zlaté mládí« vyznačuje se bohatým obsahem: přináší v letošním ročníku 46 básní, většinou původních, 31 povídku, pohádku a pod., 22 článků poučné a 30 rozmanitostí. Pořadatelé přihlíželi pilně, by všechny příspěvky požadavkům, na ně kladeným, vyhovovaly. Celkem setkáváme se s pracemi dobrými.

Básničky se čtou pěkně, poučují i pobavují. Z přispivatelů v tomto oddílu jmenujeme *B. Klimšovou, Jana Nečasa, J. Zaříčanského, K. V. Raise, Jana Kozla, Filipa Hyšmana* a j.

Z povídek vyniká »Hudebníkův odkaz« od *F. Andrlíka*, »Bazilišek« od *F. Hrnčíře*, »Šimon Lomnický z Budče« od *L. Fialy*, »Pod kuklíkem« od *A. J. Zavadila*, »Novoroční přání« od *V. Lužické*.

V článcích poučných takléž mnohé zvláštní pozornosti zasluhují. Jsou to: »Živec« od *A. Nohy*, »Václav Brožík« od *P. Skřivana*, »Želvy« od *K. Steinicha*, »Velechrám sv. Barbory na Horách Kutných« od *A. J. Zavadila*, »Porculán« od *A. Nohy*, »Karel IV. zakládá vinice u Mělníka« a »Karel IV. klade základní kámen ku kamennému mostu« od *K. V. Tučka*, »Národní vyšívání« od *V. Lužické*, »Josef Jiří Strossmayer« od *Dra A. Raušala* a j.

I »Rozmanitosti« poskytují mládeži nejen pobavení, ale i poučení. Tak početní oříšek »Nesazejte!«, »Desatero přikázaní zdravotních«, »Nehrajte v karty« (oříšek početní) a m. j.

Obsahy všech prací směřují k zušlechtění mladistvých myslí, jsou dítkám vhodné, pochopitelné a nenacházíme v nich ničeho závadného. V mnohých pracích se mládež přímo k dobrému konání vybízí; tak na př. na str. 78., kde mluví se o škole: »Chodíš do školy proto, abys se tam učila a měla pilný pozor na každé slovo p. učitelovo: neboť ve škole zaséváš si símě všeho dobra a všeho vědění, které má vyklíčiti a v životě ti přinésti hojnou a požehnanou žeň...« Str. 79.: »Pamatujte si také, že člověk sám sobě nejvěrněji slouživá a nespolehejte nikdy na cizí pomoc, nikdy nepředávejte jinému svou povinnosť, neboť tím zříkáte se štěstí! Spolehejte jenom na vlastní sílu, na svoji práci, vůbec ve všem jenom samy na sebe.« Podobných statí mohli bychom více uvésti.

Obsahem svým se »Zlaté mládí« odporučuje. Poklesků jazykových větších jsme neshledali.

Úprava spisu jest velmi slušná. — Obrázky jsou pěkné, hodí se do časopisu pro mládež, ozdobují jej.

Cena celého ročníku 60 kr. (234 str.) jest mírná.

Přehlížejíce ukončený tento ročník, můžeme s dobrým svědomím mládeži naší jej odporučiti. I knihovnám školním bude platnou ozdobou. Očekáváme, že i nový ročník, jenž právě novou nastupuje pouť, za předchůdcem svým neostane.

J. Novodvorský.

Budečská zahrada. Obrázkový časopis pro mládež. Ročník XIX. Díl I. Redaktoři *M. Weinfurt* a *Fr. A. Zeman*. (O.)

Z původních prací jmenujeme ještě »Od štěstí k bídě, od bídy ku štěstí.« Národní pohádka. Vypravuje *J. K. Hraše*. »Jak Jiřík došel štěstí.« Báchorka od *L. Tesařové*.

Anatol Rubín k báchorce »Co slyšel jsem, když padal sníh« nevolil vhodný úvod. »Miluji přírodu; povznáší, kdy nastavuje své růžové tváře žhavým polibkům slunečním, a vábí, kdy sklání ve snu své hliové čelo ku klidné vlnicím se ňadrům.... Rád vídám zasněžené chaty, lesy, luhy, cesty. Připomínají mi naše sny a tužby, tak čisté a třpytící se, jak šlehne na ně krátký paprsek milého slunce; slunce září déle, sníh taje a mění se v bláto.... Tak je to i — zbytečná slova, chci vypráveti o něčem jiném!« Ba zbytečná slova! Těch si mohl p. spisovatel ušetřiti. —

Z překladů, jsou čtyry, vyniká obsahem »od Apenninů k Andám.« Povídka od *Edmonda de Amicis*: z vlaštiny přel. *Ant. Kosina*. Obsahem jest příkladná láska syna k matce. Syn Janovan neleká se ani největších obtíží, jej vede jediná touha: vyhledati matku. Tužba jeho splněna. V daleké jižní Americe shledává se s matkou, těžce nemocnou. Shledání se synem uspíší uzdravení. —

I povídka »Pes a drátenik.« kterou napsala *Wila Z. Kościałkowska* a kterou přeložil *Ferd. H. Čáslavský*, jest poučnou.

Poučení obsahují zvláště slova závěrečná: »Šťastný, kterýž nižádné slzy nesetře, sytý, kterýž hladového nenakrmí, měl by se do hloubi duše své styděti, měl by se cítiti stokráte chudším ubožáka nejchudšího, s nímž sdíleti se o to, co má, jest svatou jeho povinností.« —

»Eranské pověsti,« které podává *Timothej Hrubý*, mnoho čtenářů si nezískají. —

Ze 14 článků dějepisných, zeměpisných, národopisných a cestopisů nejvýznačnější jest »Prastaré kuchyně.« Vypravuje *Kliment Čermák*. V článku tom

seznamujeme se s pradavnou minulostí země naší i její obyvately. Týž spisovatel uvádí nám vypravováním »Na starém zámku« na paměť mnohé pozoruhodné věci, zvláště průmyslových výrobkův, okras příbytků, se týkající a do století 17. náležejících.

J. K. Hraše napsal čtyry cestopisné črty: »Maják na Baltu,« »Na pobřeží kielského přístavu,« »V přístavu Lubeckém,« »Na trhu v Lubeku.«

Životopis podán jen jeden; jest to životopis Pavla Křížkovského.

Článků přírodovědeckých jest 11. Velice pěkný a poučný jest článek »Ozopasníci člověka.« Napsal *K. Steinich*. Zdařilý jest »Návrat pěvců« od *J. Seidla*. Pěkně čte se a mládeži mnoho poučného v rouše přístupném podává »Na břehu potoka.« Napsala *M. Pape-Carpentierová*. Přel. *Jos. Kunstovná*. Ostatní články jsou kratší. Všem článkům připojena jsou vhodná vyobrazení, vyňatá ponejvíce z Brehmova »Života zvířat.« — Vyobrazení vůbec jsou vhodná.

Drobnosti důvtip tříbící většinou jsou mládeži přístupné. Pochvalně zmíniti se musíme o čl. »Dvacet her mládeže moravské na Záhoří.« Vypravuje *E. Řezáč*. Hry ty budou vhod čile mládeži, jsouť mnohé z nich nové a pěkné, učitel každý též jich při tělocviku upotřebiti může.

Ukončený I. díl letošního ročníku »B. z.« obsahuje četbu mládeži vhodnou, ducha vzdělávající a zušlechťující — zasluhuje tedy odporučení.

Výtky, kterých bychom několik učiniti mohli, nejsou celkem závažné a neujímají nikterak spisu tomuto ceny.

J. Novodvorský.

Literarní paběrky.

Mosaika.

„Nový směr v ruském dramatě.“ *S. Vasiljev* píše: Autoři dramat nejnovějšího směru jakoby si byli umínili prováděti s rodinami experimenty k vůli experimentům. Jeden po celém tom rozmachu ubíjí organismus předvedené rodiny po místě jednom, jiný po jiném. Organismus se otřásá, svazy praskají, padají rány, teče krev .... Před námi zobrazují se uměle vybájené rodinné affairy, které nehodí se pod nijaký obecný zákon, ničeho nedokazují a nic nevyvracejí. V kusech nejnovějšího směru není ani umění, ani hlubokého psychologického pozorování, ani úchvatné životní pravdy, ani rozřešení otázek. Jsou to prostě klinické případy. *(Č. Th.*

* * *

Karafiat redivivus — Karafiat opět v české literatuře. Katolický denník »Hlas« píše v č. 214.: »Seznam zaslaných sobě kalendářů vydaných na r. 1889. počínáme[1]) Karafiatovým kalendářem, nazvaným „Posel Moravský a Slezský,“ ročník 53.« — Lepšího počátku ovšem nebylo než od němčoura Karafiata, jehož podniky »literarní« budí ode dávna opovržení slušných lidí. Dále podává »Hlas« s obšírností, jaké bychom marně hledali při udání obsahu lepších děl, podrobný obsah; a tu vedle *Auerbacha*, *Leopolda Komperta* skví se — *Václav Kosmák* povídkou »Štědrý večer.« — Žasnete, pravda, a máte proč. Toliko skromné vysvětlení: doslýcháme, že »Posla« rediguje po *Crhovi* smutné paměti — *B. Popelka*, jenž jest zároveň redaktorem duchovenského denníku »Hlasu.« — Voilà tout! *c.*

* * *

Jen dle §§! Jistý vychovatelský časopis píše: »Jest svatou povinností každého vychovatele, aby i on se snažil povahu svých svěřenců poznati a chyby a slabosti jejich přeměniti a převrátiti k jejich dobremu. Zavázán jest k tomu každý již zákonem ze dne atd. a nařízením ministerským ze dne« atd. *a.*

[1]) *Pozn. red.* V několika číslech dalších není o jiných ani zmínky, ač vyšly již dříve!

Různé zprávy.

I. Spolkové.

Král. č. spol. nauk. Dne 6. června jednalo se o rukopisech a tiskopisech českých, zaslaných kr. české spol. nauk do konce prosince 1887. k tomu cíli, aby z jubilejního fondu byly čestnými cenami poděleny. Posuzovatelové jednotlivých prací těchto vědeckých neodporučovali žádnou z nich k takovému honorování, což i shromáždění tu členové řádní svým hlasováním skoro jednomyslně schválili. Vypsaný tentokráte konkurs jubilejního fondu neměl tedy positivního výsledku. — Hlavní tajemník podal zprávu o úmrtí mimoř. člena *F. J. Beneše*, o blahopřání, jež deputace senioru společnosti panu vl. rad. prof. *V. V. Tomkovi* k jeho 70. narozeninám jménem společnosti složila, pak oznámil, že výroční zpráva v obou jazycích zemských vyšla, a předložil konečně několik dopisů, načež pokladník podal zprávu o stavu jmění jakož i o tom, že všechny státní úpisy společnosti patřící byly již vinkulovány. Do tisku přijat „Korandův Manualník“ a mathematické pojednání pana prof. *Hermite-a* v Paříži „Sur la transformation de l'integrale elliptique de seconde espèce.“ Pak předložen spis prof. *Dra. Píče* „Die dacischen Slaven“ a pojednání *Dra. Sekery* „Příspěvky ku poznání turbellarií,“ jež dány ku posouzení.

Dne 11. června pan *Dr. Zikmund Winter* četl pojednání o poměrech při chrámě Týnském za posledních dvou protestantských farářů, z nichž první Eliáš Šúd ze Semanína došel přední této fary r. 1609. a stav se administratorem konsistoře pod obojí, již v ruce Stavů evangelitských oddané — zemřel tu r. 1613. Po něm s nemalou nesnází osadní vyprosili sobě za správce duchovního Jiřího Dykasta, též administratora, jenž korunovav Bedřicha z Falce na krále Českého dočekal se tu při faře pohrom bělohorských. Přednášející vykládal obšírně o tom, jaké důchody tou dobou mívali faráři (200 kop míšensk. hotových ročních peněz, mimo to příplatky o slavnostech atd.), kterak snažili se polepšovati důchody sobě, jaké půtky z toho vznikaly s ouředníky zádušními i s osadou. Ty a jiné drobné zprávy o životě na faře Týnské čerpal přednášející z knih zádušních, archivu král. města Prahy nedávno podaných.

Dne 25. června p. prof. *Tomek* četl výjimek z 8. dílu dějepisu Pražského, posud nedokonaného, jednající o vojenství Pražském, to jest o vojenském zřízení měst Pražských v době od roku 1420. do roku 1526., o spůsobu ozbrojení sousedstva a žoldnéřů najímaných, o opatření měst hrubou střelbou dle tehdejšího spůsobu a o jiných zařízeních toho se týkajících, pokud postačují k vypsání toho paměti písemné, jen ve skrovné míře zachované.

Dne 9. července p. prof. *Dr. Prášek* pojednal o otázce, »za kterých okolností a kdy udála se zkáza Ninive?“ Předem uvedl různé náhledy, které sřadil ve tři skupiny, podle toho, kladenli pád Niniva k r. 625., k r. 606. anebo v l. 594.—583. př. Kr. Oceniv po té zprávy biblické, Hérodotovu a Bérossovu u Alydéna, jejíž původní znění restituoval, došel k přesvědčení, že padlo Ninive mezi l. 608.—605., načež rozborem zachovaných zpráv klínových a srovnáním jich s údaji biblickými a řeckými shledal, že padlo Ninive a s ním i říše assyrská r. 606.

II. Smíšené.

Liter. novinky ohlašují se: „Historky učitelské,“ jichž první část vyšla roku 1886., bude vydávati dále učitel *Fr. J. Mašín*. — *Sv. Čech* vydá v „Poet. bes.“ své „Nové písně.“ — *Fr. Herites* vydá v „Kabinetní knih.“ své povídky „Ze starých časů.“ — Táž knihovna přinese později čtyřaktovou tragoedii *J. Zeyera* „Doña Sanča,“ která původně měla býti zadána Národnímu divadlu. — Tamtéž vyjdou nové básně *J. Vrchlického* „Černé labutě.“ — „Serbska knihovna“ vydává se péčí *Ad. Černého*; prvý svazek obsahuje překlad Hálkových „Večerních písní.“

Vypsání soutěže o honorář z jubilejního fondu pro vědeckou literaturu českou na r. 1888. od kr. č. Společnosti nauk. Letošní soutěž o honorář za vědecké spisy české z jubilejního fondu vypisuje se do konce prosince 1888. Jaké spisy se o honorář ucházeti mohou, ustanoveno jest statutem dotčeného fondu, který dohodnutím mezi nejmenovaným zakladatelem jeho a kr. českou Společností nauk byl přijat a celým svým zněním ve výroční zprávě za rok 1886. (v Praze 1887.) str. L—LV uveřejněn. V téže výroční zprávě (str. LVIII—LXIV) otištěn i regulativ, v němž se předpisují výminky a modality, pod kterými rukopisné práce anebo pro případ, že by žádný rukopis nebyl za hodna uznán, díla v prvním vydání tištěná mají se předkládati. I dává se o tom veřejná vědomosť s pozváním, aby páni spisovatelé, kteří by výhod jubilejním fondem poskytovaných užiti chtěli, díla svá dle regulativu upravená nejpozději do 6. hodiny večerní dne 31. prosince 1888. v kanceláři kr. české Spo-

lečnosti nauk ráčili odevzdati. V kanceláři té dostati lze zvláštní otisky i statutu i regulativu.

Život Boha-člověka jest látkou jistého nového německého románu, psaného ovšem směrem rouhavým.

„Otázkou cikánskou" hodlá se zabývati nová společnosť v Edinburghu sestavená („The Gypsy Lore Society"), jež vydává za tím účelem čtvrtletně zvláštní časopis.

V Anglii roku 1887. vyšlo 4410 nových děl a 1276 nových vydání, celkem o 476 více než roku 1886. — V Americe za to roku 1887. vyšlo 4137 knih, tedy o 39 méně než roku 1886.

Americká reklama v Londýně. Mladý básník *J. Roland* připojil k redakčním exemplarům svých básní vyhrůžku, že užije revolveru, nebudeli referat příznivý. Jsa obžalován, pravil, že myslil tím sobě sáhnouti na život v nepříznivém výsledku. Sensace byla hotova, kniha šla na odbyt.

Proti neslušnému tisku vydal zákonodárný sbor v Pennsylvanii toto nařízení: Kdo přispívá k prodeji, vystavování a půjčování neslušných brošur, obrazů nebo knih, kdo je rozšiřuje neb ústně vypravuje, budiž potrestán pokutou 500 dollarův a vězením jednoho roku. Podobně trestán bude redaktor, jenž by uveřejňoval zprávy kriminalní, zprávy o zločinech, povídky necudné; podobně kdo by choval neslušné obrazy atd.

„Božská komedie" Danteho opět přeložena do němčiny, ač jiných překladův již jest na třicet.

III. Rozpravy literarní v časopisech.

Arbes, Zapomenutý talent (Sv. 37.).
Bačkovský, K životopisu a činnosti Jana Blahoslava Benediktiho (Č. Č. M. 1.).
— Které plody slovesné náležejí do dějin písemnictví? (Hl. l. 10. sl.).
Čermák, O sbírání starožitností (Č. šk. 26.).
Dvořák, Arabský básník abu-l-Alá a jeho názor světový (Č. Č. M. 1.).
Foustkova, O manželce Stuarta Milla (Ruch 24.).
Hrubý, Censura u Římanů (Sv. 37.).
Jireček, Jan Racek, lat. Rodericus, z Chotěřiny a ostatní překladatelé spisů Corvinových (Č. Č. M. 1.).
J. L., Václav Svoboda (Pos. z B. 35. sl.).
— Jakub Jan Ryba (Pos. z B. 35. sl.).
— Ubohý „vokativ" (Pos. z B. 35. sl.).
Kadlec, Herbartova metafysika a Kant (Č. Č. M. 1.).
Kalina, Kapitolky národopisné (Sv. 38.).
Kousal, O ústavech polepšovacích a kárných (Pos. z B. 35. sl.).
Kovář, Čemu nás může naučiti Indie (H. n. 214.).
Křen, Něco o Kukátku a Kukátkáři (Hl. 161. sl.).
Kuba, Z potulek za písní lužickou (Ruch 26.).
Menčík, Žebráci (Ned. l. 2/9).
Metelka, O sedmém zeměpisném sjezdě v Německu (Č. Č. M. 1.).
Nováček, Fr. Ign. Gregor (Č. Č. M. 1.).
Patera, Drkolenský a musejní zbytek staročeské rýmované legendy o Jidášovi z prvé čtvrti 14. stol. (Č. Č. M. 1.).
Podhora, Ajoš a Vlasta (Lit. L. 17.).
Pochobradská, Některé prvé plody českého písemnictví (Kom. 30.).
Prusík, Kniha třebenská (Pam. arch. 6.).
Rezek, Mikulášenci v Soběslavi (Č. Č. M. 1.).
Rybička, Bratří K. Ign. a Václav Thámové (Č. Č. M. 1.).
Řezáč, Umění knihtiskařské (Uč. nov. 34. sl.).
Sáňka, O vzniku i úpadku vkusu lidového (Uč. l. 31.).
Šmaha, Komenského brána jazyků v Čechách (Uč. nov. 38.).
š., Moderní drama francouzské (N. l. 185.).
Tieftrunk, O písních národních (Lit. l. 17. sl.).
Vrchlický, List o nejnovější poesii vlašské (Ned. l. 26/8).
Vykoukal, Hamburk (Ned. l. 12/8).
Wagner, Jan Smil z Křemže (Č. Č. M. 1.).
Weinzettel, Kterak vyučovati mluvnici na škole obecné? (Uč. nov. 34 sl.).
Winter, Město a kraj rakovnický za vojny třicetileté (Č. Č. M. 1.).
Zámečník, Srovnání modů soudů kategorických (Č. šk. 23. sl.).
Zíbrt, O kejklířích u starých Čechů (Sv. 38.).
Listy A. Marka k J. Jungmannovi (Č. Č. M. 1.).
Bornhak, Antikes und modernes schicksal im drama (Dram. bl. 33.).
Elberskirchen, Zola als frauenlektüre (D. schriftstztg. 15.).
Grant, Die Göttliche komödie (Nation 47.).
Mauerhof, Charakter der lustspieldichtung (Bl. f. litt. unterh. 32.).
Nitschmann, Neues vom polnischen Parnass (Magaz. 33.).
Reyher, Zola u. Tolstoi auf der Pariser bühne (Ggw. 28.).
Spitteler, Das historische trauerspiel der Franzosen (Uns. Zt. 8.).
Witkowski, Renaissance in der deutschen dichtung (Grenzb. 28.)
Carrau, Epicure, son époque, sa religion (R. d. d. m. 3.).

Rozpravy ve školních zprávách.

Havlík, O poznávání žactva. (R. gymn. chrud.)
Kunstovný, Nejdůležitější změny u vývoji zřízení uherského. (R. gymn. pražské.)
Mach, O pořádku olynthských řečí Demosthenových. (Gymn. olom.)
Slavík, O jednotě bratrské v Čechách jihovýchodních. (R. gymn. táborské.)

IV. Díla posouzená.

Adámek, Časové otázky (Vrba: Lit. l. 17.).
Andrlík, Loutkové hry (Dr. J. V.: Pos. z B. 35. sl.).
— Kapesní kalendář české mládeže na školní rok 1888.—1889. (Horský: Uč. nov. 36.; Novodvorský: Hl. l. 10.).
Arbes, Silhouetty (Čermák: N. l. 206.).
Bačkovský, Stručná nauka o řečnictví s příklady (Zámečník: Č. šk. 26.).
Bartoš, Naše děti (Hlavinka: Vl. 12.).
Beneš-Šumavský, Kdo s koho (J. V.: Hl. l. 10.).
Bílý, Čelakovského Růže stolistá (Korec: Obz. 14. sl.).
Černý, Slovanský sjezd v Praze r. 1848. (Rakouš: Lit. l. 17.).
Dědeček, Vinětky (-ý-: Lit. l. 17.).
Dolenský a Patera, Methodické výklady z oboru přírodopisného a přírodozpytného. III. (Schlesinger: Pos. z B. 35. sl.; Mojžíš: Č. šk. 23. sl.).
Donat Pelhřimovský, Věnec perlový šle-

chetných skutků ze života členů vznešeného rodu Habsb.-Lotrinského (Horňanský: Hl. l 10.).
Durdík, Dějiny filosofie nejnovější (Philos jahrb. 2.)
Flekáček, Drobné obrázky dějepisné (Novodvorský: Hl. l. 10.).
Hausmann, Slov. hudba (K. B-ý.: Uč. nov. 34. sl.).
Havelka, Sebrané básně a vlastní životopis (Novák: Pos. z B. 35. sl.).
Herrmann, Drobní lidé (Čermák: N. l. 206.; Novodvorský: Hl. l. 10).
Heyduk, Šípy a paprsky (Zl. Pr. 39.).
Hölzel, Náš Císař Pán (J. N.: Pos. z B. 35. sl.; Sentický: Hl. l 10.).
Hrabák, Terminologický slovník hornický n.-č. a č.-n. (E.: Č. Č. M. 1.).
Hraše, Mladosť (-aue-: Lit. l. 17.).
Hrdina, Z lidu vesnického (Čermák: N l. 199.).
Chval, Aesthetický rozbor Sofokleova Aianta (Korec: Hl. l. 10.).
Jireček H., Obnovené právo a zřízení zemské (Rybička: Č. Č. M 1.).
Klimšová, Báchorky (Záhorský: Č. šk. 25.).
— Z ráje (Novodvorský: Hl. l. 10.).
Kodym, Proudem doby (Smutný: Lit. l. 17.).
Kolisko, Stručný zeměpis pro mládež (xyz.: Pos. z B. 35. sl.).
— Stručný dějepis (xyz.: Pos. z B. 35. sl.).
Kosmák, Chrt (Tichý: Lit. l. 17.; Plešovský: Vl. 12.).
Košťál, Z dějin rodného kraje (A. D.: Hl. l. 10.).
Květnický, Krejčí Jehlička, Vůdce loupežníků, Rozluštěná hádanka (-aue-: Lit. l. 17.).
Ledvinková, Nástin vývoje opatroven, školek a mateřských škol (Tykač: Č. šk. 23. sl.).
Lepař, Homerovský slovník řecko-český (-ř.: Č. Č. M. 1.).
Lier, Feuilletony (Vykoukal: Sv. 37.).
Mácha, Máj (Marek: Lit. l. 17.).
Mayerhoffer, Dvě pohádky (-aue-: Lit. l. 17.).
Menčík, Památník vydaný r. 1888. o jubilejní slavnosti ochotnického spolku „Pokroku“ ve Vídni (Vrba: Lit. l. 17.).
Mendès, Silhonetty (-k: Ruch 26.).
Milota, Patero pohádek (Novodvorský: Hl. l. 10.).
Místecký, Básně (Kyselý: Hl. l. 10.).
Mojžíš a Marhan, Zlaté mládí (Novodvorský: Hl. l. 10.).
Paroubek, Zevrubný popis království českého (Nováček: Č. Č. M. 1.).
Petrů, Do rodiště Rubešova (Novodvorský: Hl. l. 10.).
Plodek, Církevní mapa království českého (Red. Č. Č. M. 1.)
Podlipská, Popelka (-aue-: Lit. l. 17.).
Rais, Povídky starých hradů (Pražský: Lit. l. 17.).
— Ze srdce k srdcím (Novodvorský: Hl. l. 10.; Záhorský: Č. šk. 25).
Rezek, Zapova česko-moravská kronika (Elr.: Č. Č. M. 1.).
— Dějiny hnutí náboženského (Elr.: Č. Č. M. 1.).
Sedláček, Hrady a zámky (Red. Č. Č. M. 1.).
Sokol, Jarý věk (-aue-: Lit. l. 17.).
Svoboda, Básně (Čermák: N. l. 192.; Kyselý: Hl. l. 10.).
Šimáček, Světozor (B. Š.: Hl. l. 10.).
Škrdle, Zásluhy českého, moravského a slezského duchovenstva o zakládání knihoven, rozšiřování knih a časopisů po dědinách a městech (A. V.: Hl. l. 10.).
Šubrt a Borovský, Čechy (Red. Č. Č. M. 1.).
Schulz, Dvorské panstvo (Tichý: Lit. l. 17.; Vykoukal: H. n. $^{9}/_{9}$).
Tolstoj-Durdík, Smrť Ivana Iljiče (Lit. l. 17.).
Tůma, Z českých mlýnů (M.: Lit. l. 17.).
Turgeněv-Mrštík, Tři povídky (Marek: Lit. l. 17.; A. V.: Hl. l. 10.).
Tyl, Paměti zvíkovské (Red. Č. Č. M. 1.).
Valtrová a Tichá, Národní vyšívání lidu moravského (P. Method: Hl. l. 10.).
Vrchlický, Hudba v duši (Zákrejs: Osv. 9.).
— Zlatý prach (Zákrejs: Osv. 9.).
— Zlomky epopeje (Zákrejs: Osv. 9.).
Zelenka, O školství českém za doby Přemyslovců, Lucemburků, Jagajlovcův a Habsburků (Kovářiček: Č. šk. 26.).
Zíbrt, Dějiny hry šachové v Čechách (Vrba: (Lit. l. 17.).
Ottův Slovník naučný (Red. Č. Č. M. 1.)

V. Knihopisné.

Niemirycz, Filosofia historyi narodu polskiego. Krak.
Zdziechowski, Messyaniści i Słowianofile. Krak.
Beyer, Französische phonetik für lehrer und studirende. Köthen
Ethé, Die mystische, didaktische und lyrische poesie der Perser. Hmbg.
Hartmann, Aesthetik 1. 2. Lpzg.
Hettinger, Dantes geistesgang. Cöln.
Kluge, Zur entstehungsgesch. der Ilias. Köthen.
de Nolhac, Les études grecques de Pétrarque. Par.
Wilmot, Poetry of South Africa. Lond.
Graf, Attraverso il Cinquecento. Fir.
Jarro, L'Otello di Shakespeare; studio critico. Fir.

Feuilleton.

Které plody slovesné náležejí do dějin písemnictví?

Napsal *Dr. Frant. Bačkovský.*

Abychom jasně a přesně měli na mysli, které plody slovesné náležejí do dějin písemnictví, potřebí nejprve stanoviti, co jest písemnictví a co jsou dějiny písemnictví.

Jediné správný, ve všech případech vyhovující výměr »písemnictví« zní asi: Písemnictví neboli literatura jest soujem všech plodů slovesných ducha lidského.

Slovesné plody jsou buďto tištěné nebo psané, nebo v kámen dlabané nebo v kov ryté nebo žijí toliko v podání ústním. Přívlastkem »slovesné,« který míněn tu jest v nejširším významu svém, liší se od jiných plodů ducha lidského, jako na př. od plodů hudebníkových, sochařových a pod.

Že do písemnictví náležejí všechny plody slovesné ducha lidského, nebývá udáváno. Jmenovitě bývá zapomínáno na plody v ústním podání žijící. Nenáležejíli však do písemnictví také plody prostonárodní, z nichžto mnohé ani tištěny ani psány nejsou? Či na př. píseň netištěná a nepsaná, kterou právě slyším zpívati, do písemnictví ještě nenáleží, ale bude tam náležeti již za pět minut, až totiž si ji napíši? [1]) — Jiní zase připojují, že písemnictvím míněny jsou slovesné plody, »jimižto duševný život národu na jevo vychází, prospívaje tudíž rozvoji vzdělanosti lidské.« V písemnictví ovšem soustřeďuje se hlavně vzdělanosť každého národu, v něm přicházejí všechny stránky lidského ducha k nejplnějšímu rozkvětu, a činnosť národu zračí se v něm nejjasněji a nejzřetelněji, ale každý plod písemnický nemusí prospívati rozvoji vzdělanosti. Jsouť zajisté na př. slovesné plody »ukrutné« neboli »krvavé,« jakožto i rozmanité slovesné plody nemravné, které náležejí také do písemnictví, a přece nejen že neprospívají, nýbrž značně škodí rozvoji vzdělanosti. A kdyby některé písemnictví mělo jen a jen takovéto plody škodlivé, také bylo by svědkem vzdělanosti toho národu, ovšem vzdělanosti — ať užiji toho slova — nevzdělané. — Jiní zase praví, že do písemnictví náležejí toliko slovesné plody přemýšlováním vyššího. Vznikáť slovesný plod přemýšlováním, a tu prý jest rozeznávati přemýšlování dvoje, nižší a vyšší. Vyšší řídí se pravidly o pravdě a kráse, nižší týče se pouze všedních potřeb životních a běžných záležitostí denních. Plody pak přemýšlování nižšího, jako jsou na př. rozličná akta úřední a pod., prý nejsou do písemnictví pojímány. Avšak uvedemeli si na mysl právníky a dějepisce, ochotně přisvědčíme, že bývají jim velice vítána též akta úřední a podobné plody přemýšlování nižšího, a to zvláště z doby starší.

Ale písemnictví (literatura) nejsou ještě dějiny písemnictví (literatury), a logicky jest chybno říkati na př. »Tieftrunkova Literatura;« značiloť to vlastně tolik, jakoby Tieftrunk měl nějakou zvláštní literaturu svou tak, jako Čechové mají »Literaturu českou.« Českého slova »písemnictví« v tomto smysle není tušim užíváno.

A co jsou dějiny písemnictví, které často zkrátka, ovšem nelogicky, zoveme »literaturou« (na př.: »Tieftrunkova literatura«)? — Dějinami vůbec míníme pásmo dějů neboli změn, postupem času po sobě následujících, a to jak ve zjevech přírodních tak i ve všelikých stránkách tělesné i duševní činnosti lidské. Písemnictví pak je zjev činnosti lidské duševní, a náležejí do něho slovesné plody ducha lidského. Tedy dějiny písemnictví jsou pásmem dějů duševní činnosti lidské v oboru plodů slovesných.

Jsouce však dějiny písemnictví pásmem dějů, nepodávají pouhého výčtu a popisu plodů slovesných; pouhý výčet a popis jejich podává knihopis neboli bibliografie. Dějiny písemnictví, vzniknuvše na základě knihopisu, probírají plody slovesné pragmaticky a filosoficky, rozebírajíce, vykládajíce, uvažujíce, posuzujíce je a tak vše vypravujíce, že jasně vysvítá vznik jednotlivých plodů, jejich vzájemný na sebe účinek, jejich povaha, jejich význam, jejich úspěchy, jejich niterná cena, jakož i názorně a průzračně na odiv stavíce, kterak život v písemnictví a písemnictví v život vespolek působilo a působí. Z toho zřejmo, že nikoli nepatrný úkol ve spisování dějin písemnictví má kritika, ač ovšem kritik a literární historik není totéž. »Kritik nesmí býti zaměňován s literárním historikem« — »tento má býti kritického ducha, ale onen soudí obecněji, považuje dílo o sobě. Proto různíme bedlivě kritiku aesthetickou a historisující.

[1]) Napsané jest výrazem toho, co se myslilo, nebo co se myslilo a mluvilo. Písmem překonáno pouhé podání ústní a písmo vlastně teprve splodilo literaturu. Proto literatura česky zove se zcela případně písemnictvím jakožto soujem všeho, co bylo napsáno, a písemnictví v ústním podání žijící, t. j. písemnictví nepsané, tedy jest ovšem vlastně protimyslně nazváno. Ale podobných nelogičností jest v každém záhybě řeči plno.

A nyní pokročme k odpovědi na otázku, které plody slovesné ducha lidského náležejí do dějin písemnictví? — Do písemnictví náležejí všechny, ale do dějin písemnictví všechny nenáležejí, ba nenáležejí všechny ani do knihopisu; do knihopisu jsou pojímány toliko všechny slovesné plody tištěné, k nimž i některé psané (rukopisné) bývají někdy přibírány. A do dějin písemnictví nenáleží ani vše to, co náleží do knihopisu.

Veškero totiž písemnictví, hledímeli ku předmětu plodu slovesného, rozdělujeme ve dva obory, v písemnictví krásné neboli básnické a v písemnictví vědecké neboli náukové. Písemnictví pak krásné neboli básnické bývá zváno také písemnictvím národním v užším slova smysle. A obor druhý, totiž písemnictví vědecké neboli náukové dělíme co do obsahu v písemnictví všeobecné a odborné: všeobecného všímá si veškeren národ, i lze sloučiti je s písemnictvím krásným neboli básnickým v písemnictví národní v širším smysle, odborné srozumitelno jest náležitě jen odborníkům anebo vyhovuje potřebě toliko některých vrstev v národě. Náležejí tedy k odbornému písemnictví netoliko vědecké spisy odborné v užším smysle, nýbrž i na př. spisy školní, spisy pro mládež atd.

I myslím, že do dějin písemnictví vlastně náležejí pouze ty plody slovesné ducha lidského, které lze čítati k písemnictví národnímu v širším smysle a že tedy vlastně nenáležejí tam plody písemnictví odborného. »Jako ne všecko, co se stalo, už do historie vůbec náleží, tak i ne všecko, co se přemítalo a vyřklo, do dějepisu filosofie,« praví *Dr. Josef Durdík* v »Dějepisném nástině filosofie novověké« na str. 17., a týž vyslovil se ve »Všeobecné aesthetice« na str. 503.: »Slovem ,,historie" zahrnujeme všechno, co se v lidské společnosti událo, majíc na její stav jakýs patrný vliv.« Totéž platí dojista též o dějinách písemnictví, a soudím, že má v nich býti promluveno jen o písemnictví krásném neboli básnickém, o všech pak oddílech písemnictví vědeckého neboli náukového že nemá v nich býti promluveno měrou rovnou, nýbrž z každého jen o tom, co jest všeobecně důležito nebo všeobecně pozoruhodno, a nikoliv o tom. co přispívá toliko ku vzdělání odbornému, nejsouc příhodno státi se majetkem obecným, anebo nenáležejíc k písemnictví národnímu v širším slova smysle. Proto na př. filolog neshledav v dějinách písemnictví zevrubné rozpravy o spisech jazykovědných, nechať nepokládá jim toho za vadu; zevrubně spisy ty zajímají pouze filology, jinému obecenstvu stačí promluviti o nich stručně, a možno dobře vynechati všelicos, co filologovi jeví se býti důležitým. Podobně nechať i kněz, učitel a jiní pohlížejí strany svého písemnictví odborného na dějiny písemnictví. Podrobně o písemnictví odborném přísluší promluviti v rozpravách anebo spisech odborných, nikoli v dějinách písemnictví, byť i co nejzevrubněji promlouvali o písemnictví národním v širším smysle.

Ostatně v dějinách písemnictví není promlouváno ani o všech plodech, náležejících do písemnictví národního v širším smysle. Plody, které nejsou nijak důležity, nijak pozoruhodny, jsou pomíjeny zcela mlčením. A důležitými nebo pozoruhodnými písemnické plody stávají se za různé doby a za různých poměrů z příčin různých. Takž za dob, z nichžto v písemnictví máme pramálo, jeví se nám býti důležitým a pozoruhodným takořka vše, byť i bylo sebe chatrnějším, kdežto za dob, kdy plodů hojnosť veliká jest, nevšímáme si mnohdy ani plodů dosti cenných. (O. p.)

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník V. — 1888. — Číslo 11.

O kritice.

Píše *P. J. Vychodil.*

VI.

Dle rozvrhu dříve daného pověděvše
eco o jménech, jež kritické výplody
ovčejně nosívají, přistupme ke kritice
mé, abychom aspoň v obrysech, pokud
o všechny druhy kritiky lze, stanovili,
ká býti má — obsahem a snad i formou.

O kritice vědecké snadno se
každým dorozumíme, zvláště užijemeli
avidla, které zcela prostinké jest na
hled, ale aspoň kousek zlaté chová
avdy. Pravidlo to jest povšechně platné
kritice a zní jak již zmíněno: kri-
ka má býti taková, aby spi-
vatel posuzované knihy i čtenář
itiky a posuzované knihy, ano
nečně i čtenář pouhé kritiky
ní něco získal. S tím budou spi-
vatelé asi spokojeni; nakladatelé
dají asi: aby i nakladatel z ní
ěco získal, a se svého stanoviska
ají pravdu — nikdo jim toho nezazlívá,
yž přání toto chovají a projevují ve
ušných mezích, o čemž ostatně již na-
ře promluveno, tak že smíme jich už
minouti. Ve vědecké kritice tudíž
o pravidlo utváří se předně pro spi-
vatele knihy pochopitelným spů-
bem tak, aby spisovatel z kritiky byl
ď poučen o lepším a správnějším,
ď aspoň poučen o jakýchkoli vadách
la, bez opravy, neboť není vždy lze při
ech vadách uvésti, co je správno, leda
ad při otázkách sporných, nových a pod.,
kde ovšem třeba též uvésti důkazy svoje,
že vytčená vada je skutečně vadou.
V každém případě však, nenili dílo
zcela bezcenné, vyžaduje spravedli-
vosť, aby se uvedly také před-
nosti díla, bez nichž takořka žádné
dílo vážně vědecké není. A tu ovšem
jsou přednosti, o kterých se kritika zmíní
tak asi z pouhé galanterie, nebo jsou
takové, že jich ani sám spisovatel sám
si často není vědom, že se zneuznávají,
že jich většina jinak i schopných čtenářů
nepostřehne, neb konečně že vůbec běží
jen o pochvalu díla vůbec za výtečné
uznaného, ač i tu zajisté záslužno a
radno jest přednosti jednotlivě uvésti,
poněvadž v literarním světě »fama«
taktéž vládne jako ve společenském:
kdesi cosi řeklo se, že dílo jest výtečné,
brzy jest »vůbec známo,« že jest vý-
tečné, na konci každý papouškuje svůj
údiv, ač nikdo neví, čím vlastně jest vý-
tečné. Takové panegyriky konečně uspo-
kojí každého, jsouli »oceněním« věci
opravdu cenné.

Tím spusobem vyhoví se tuším
s dostatek pravidlu nahoře vyslovenému
pro spisovatele, jenž jest buď poučen o
svém díle neb aspoň vidí uznány své
vědomosti a svou píli: a býti uznalým
k dílům ducha zdařilým jest zajisté po-
vinností každého, kdo jimi se odkájí a
především kritiky, která požitek děl ří-
diti chce. Často totiž ve vřavě reklamové,

zdvihané o dílech nižšího řadu, díla velká ostávají nepovšimnuta: na ně upozorňovati, vůbec soud obecenstva ve přiměřeném proudě dle věcné hodnoty udržovati jest povinností kritiky. Příklad bych mohl uvésti z nejnovějších události v naší literatuře; díla, která jsou pravými kvádry v budově vědy naší, jsou jakoby neznáma, »hlas lidu« vedený zaplacenou journalistikou křičí jen o denním zboží.

Čtenář knihy i kritiky opravdu jména toho hodné má užitek tuším dvojí, neníli ovšem sám nad dílo povýšen, tak že cizí kritika jest mu zbytečna. Vidí buď vady nebo přednosti tím lépe, má snad hned opravy vad, neb aspoň jest na ně upozorněn, vidí, jak ještě lze na dílo patřiti, jak je pojímati, srovnává, kombinuje, novými myšlénkami doplňuje atd. Čtenář konečně samé kritiky, jestli dle pravidla zařízena, má z ní sklíditi aspoň část užitku, který by měl z četby díla samého. Část tato ovšem roste neb se menší dle díla i dle kritiky, ano může i přestati býti částí a státi se větší než užitek z díla samého. Tresť myšlének v díle obsažených, jakou kritika obyčejně podává, zjedná přehled a zároveň obeznámí s význačnými rysy díla; tyto zajisté vystihnouti a oznámiti má dobrá kritika. Ba často má kritika opravdu nahraditi dílo samo, jež čísti málokomu lze buď pro objem nebo z jakékoli jiné příčiny; v době naší rychle plynoucí a ještě rychleji píšící pomůcky takové nezbytná jest potřeba, jak ví každý, kdo v jednom jen neb docela ve více oborech na výši její jen poněkud chce státi. Tomu hlavně slouží obšírné rozbory ve způsobě článků podávané, jež ovšem podávány býti mohou a to plným právem jen o zjevech vynikajících. Kritické listy velkých literatur, chtějící všechny obory obsáhnouti a o všech zjevech uvědomiti, klesají více méně na prosté katalogy, byť i kritickými zvané; mezi několika recensemi sotva tu a tam najdeš nějakou z níž bys poněkud zmoudřel a zvěděl aspoň, co kniha obsahuje a zač asi stojí.

Nejstinnější stránkou listů právě zmíněných je t. ř. stanovisko; mám zde na mysli několik určitých případů z německé literatury, kde strannictví bují jen což, jako snad v žádné větší literatuře, a sice po výtce ve vědách abstraktních. Kritika o dílech stává se kritikou o jménech zastupovaných a hájených; u nás táž vada má poněkud jinou tvářnosť a sice v belletrii, o čemž později. Spisovatel může na prstech sobě napřed již vypočítati, kolik časopisů práci jeho třeba věcně cennou pochválí a kolik pohaní: řídí se to dle stanoviska. Nelze upříti, že věc »stanoviska« do jisté míry jest oprávněna, rozumímeli jím souhrn jistých zásad, o kterých s dostatek již jednáno, tak že by bylo potřebí začíti jak se říká »od Adama,« kdyby vše znova mělo býti opakováno. Zásady ty ovšem mohou býti více méně uznané, více méně zobecnělé, a tím řídit se bude kritika poctivá. Kde »stanovisko« posuzovatelovo nerozumí se samo sebou, bude povinností jeho je vytknouti a teprve pak odsuzovati nebo chváliti; pakli jest jaksi zobecnělé, smí to předpokládati a zpříma souditi. Tak jsou na př. jisté methody vědeckého bádání jistotně chybné, vůbec jimi uznané, neb alespoň zastaralými nazývané — v čemž ovšem vždy téměř vězí, že jsou nesprávné — a protivné naopak vůbec za správné uznány i smí s nejlepším svědomím kritika postaviti se na stanovisko těchto druhých bez výslovného udání. Jsou však jiná stanoviska, osobně sice nade vši pochybnosť povznešená nikoli však věcně a tu není slušno s vítězoslavným posměchem jakoby kráčeti po mrtvole poraženého protivníka, odsouzeného totiž dle osobního stanoviska.

Naproti stanovisku kritiky stojí nepředpojatosť její, jež do jednoho spadá s nepředpojatostí kritikovou, již dříve zmíněnou. Úplná nepředpojatosť jest více méně idealní, neboť každý vědec zjednal si jistý základní názor v oboru svém, jenž jest jaksi jeho předpojatostí, smímli tak říci. Avšak předpojatosť ta jinak oprávněná nevyžaduje, aby byl zaslepen i k důvodům vážným, novým, dosud nevyvráceným a pod., ježto slušně uvážiti a oceniti jest povinnou objektivností.

Posudky vědeckých děl, i polovědeckých, nevyhovující tomu, aby čtenáře poučily též poněkud o obsahu díla posuzovaného, ovšem nemají už té ceny, jak posudky tomu vyhovující. Jsou to stručná doporučení neb odsouzení, jež mohou míti svoje příčiny snad i oprávněné; bývají však to přečasto příčiny méně oprávněné, i mají posudky takové také svůj účinek pro spisovatele i pro čtenáře, pro tohoto však prozatím jen jakožto kupce, máli totiž knihu si koupiti či ne. Spisovatel z pouhé pochvaly snad bude se těšiti, ale ne vždycky, neboť někdy i ta pouhá pochvala křivdí ceně díla, křivdí píli spisovatelově, křivdí též oprávněné touze jeho, aby dílo našlo hodně kupců i čtenářů. Proč? protože takové pochvaly ze zkušenosti staly se podezřelými — a to hlavně z novin — a to nadšené »tolle, lege — vezmi a čti,« jakým obyčejně končí, příliš se bere nadarmo. Ale, jak praveno, může ten způsob míti své příčiny. Mnohem trapněji dojímá svědomitého spisovatele řada hluhých frasí, v předmětě tom nic neznačících, dle kterých třeba souditi, že referent ani spisu snad nečetl. Snižuje se tím také vážnosť kritiky, a čtenář pozbývá, jestli panegyrik ten neoprávněný, důvěry v kritiku vůbec. Tato vada jest u nás tuším nejobyčejnější, odkudž také ten obdiv nad »věčnou kritikou,« když se kterou jistým lidem zalíbí tak pojmenovati jakoby se to nerozumělo samo sebou; oni ovšem vědí, že se to nerozumí samo sebou, neboť sami píší pasquilly na ni, křičíce při tom ve svých journalech stále o potřebě »opravdové kritiky.« Že toho vážně nemyslí, jest na bíledni, neboť jim by byla nejméně milá.

O formě vědeckého posudku dle všeho předešlého nemnoho třeba povídati. Řídiť se oborem a formou díla samého; prohlédámeli ke spisům t. ř. literarním, jež mohou a mají zajímati vzdělance vůbec, i forma posudku bude tomu přiměřená. Jinak říditi se bude ve všem svým úkolem, který si posuzovatel postavil. Že mají vědecké posudky již jistou formu zevnější co do uspořádání atd., je známo, ač tím nikdo není vázán; záleží na tom, jak nejstručněji a nejúplněji by pověděl, co chce pověděti. —

VII.

Kritika umělecká, zde zvláště básnická, poskytuje mnohem více rozmanitých otázek, nežli kritika vědecká. Žádámeli po umělci mezi jiným hlavně též, aby bylo dílo jeho originalní, zřejmo jest, že pravé kritiky umělecké podlé toho budou velmi různy, byť i povšechné pravidlo nahoře vůbec stanovené i zde tuším úplně zůstalo platno: prospěti básníku i čtenáři; zřejmo z toho též, co na počátku stati těchto stále opakováno, jak mnoho žádá se totiž po kritikovi. Není tím řečeno, jak mně vytýkáno, že kritik tím postaven nad spisovatele, zde tedy nad umělce, totiž vůbec nad ním postaven; do jisté míry ovšem jest nad ním, to však jest mimotní, hlavní jest, že jej pochopuje — a jistý německý výrok dí, že rovnáme se duchu, jejžto chápeme, ač i k tomu bych zase přidal: do jisté míry. Neníť básnické dílo — ovšem dobré — tuším nic jiného, nežli projev zvláštního názoru básnikova na

ten kus světa, jenž jest hrubou látkou básně jeho, a sice takto zvláštního, aby schopný vnímatel byl jím upoután a nucen na tu chvíli jej přijati za svůj; tímto stává se názor individualní všelidským. Kritika především názor ten má vystihnouti, v čemž tedy není povýšena nad kteréhokoli schopného vnímatele; vysloviti jej, už jest poněkud nesnadnější, neboť toho každý schopný vnímatel nedovede. Co zajisté s jistotou vyslovujeme, to ovládáme, nad to jsme do jisté míry v tom okamžiku »povýšeni.« (P. d.)

Posudky.

Finanční věda. Vykládá *Dr. J. Kaizl*, prof. polit. ekonomie při c. k. české universitě v Praze. Část I. Kniha I. Hospodářství veřejné a finanční věda. Kniha II. Druhy a vývoj financí. V Hustopeči. 1888. (Str. VIII a 139 v 8⁰.)

Národně hospodářskými spisy nám již chvalně známý spisovatel Dr. J. Kaizl obohatil vydanou knihou touto literaturu naši; můžeme i směle říci, že odůvodněnými svými zásadami novými určuje i nový směr vědě finanční. Netajíme radosti své a vítáme spis tento jakožto správného vůdce nejenom studujících právníků, nýbrž i pro každého vzdělaného našince, jemuž u veřejném životě kromě soukromého povolání zapotřebí jest, aby se seznámil se zásadami, s druhy a s vývojem financí obzvláště obecních, zemských i státních; vítáme spis tento i z příčiny té, že literatura cizí ukazovati nesmí již na vědu naši, jakoby se tato netěšila z praktického a chvalitebného díla finanční vědy a nečítala mezi spisovateli muže nadané a pilné, jimž stejná pochvala patří s odborníky cizozemskými.

Těší se dílo Dr. Kaizlem sepsané ze soustavného zřízení a rozdělení, pojednává důkladně, dělí správně jednotlivé pojmy, mluva jest zřejmá a určitá, vývody jsou i pro neprávníka jasné. Poukázáno vždy na spisy finanční vědy jiných národův evropských, náhledy a pojmy jejich srovnány a vysvětleno nebo vyvráceno, co méně přesné nebo docela chybné.

Kniha I., jednající o hospodářství veřejném a o finanční vědě, rozdělena na 5 paragrafův, a obsahuje:

§. 1. Obce a působnosť jejich. [Pospolitý úkoj potřeb pospolitých skrze povinné jednoty: obce. Působnosť státu měnivou, stálým však základní minimum její. Regulující působnosť státu: právní řád a předpisy jeho ne pouze negativné, nýbrž i positivné. Samočinná působnosť státu a kdy místo pro ni. Vzrůst působnosti státu i ostatních obcí, avšak domněle nekonečný dosah její omezen samou skladbou státu.]

§. 2. Hospodářství obce. [Správní činnosť obcí, kterou statky jsou vydávány a spotřebovány, vyhledává činnosti, kterou statkův jest nabýváno. Obce nabývajíce a spotřebujíce představují samostatné osobnosti hospodářské: hospodářství veřejná.

Některé rozdílnosti hospodářství veřejného od soukromého: 1. Co do závislosti spotřeby na důchodu: Schaefflého poměrný úkoj všech potřeb veřejných i soukromých. 2. Souhlas zásad i ducha projímacích nabývací i spotřební odbor hospodářství. 3. Rozdílná trvání soukromých hospodářství osobitých a hospodářství veřejných.]

§. 3. Finanční věda. [Polit. ekonomie a státní vědy: obě theoretické, jsouce konkretnými vědami sociologickými, o něž opírají se praktické vědy politické. Předmět samostatné vědy finanční — nabývací činnosť obcí — náleží do oboru i politické ekonomie i státních věd. Úkol samostatné vědy finanční a poměr její k politické ekonomii a ke státním vědám. Dosavadní methodická nedokonalosť finanční vědy; pokusy o nápravu.

Další vymezení předmětu finanční vědy: předmětem jejím toliko nabývání peněžité úhrady pro potřebu osobní i věcnou. Význam docházejících nepeněžitých hodnot pro finance.

Dodatek: kterak Loria posuzuje finanční vědu.]

§. 4. Majetek obcí. [Majetek: kapital a důchod a způsoby jejich; příjmy. Rozbor kategorií těch, jak objevují se v hospodářstvích veřejných. Kapital úkojný — domanium veřejné; kapital výrobní — domanium finanční. Důchod obcí a zvláštnosti jeho. Roztřídění důchodu veřejného: původní a odvozený. Původní důchod zavírá v sobě: výrobnu neboli domaniový a berní. Společné a rozličné znaky jejich. Důchod odvozený. Příjmy finanční, jenž nemají povahy důchodové.]

§. 5. Hospodářská prozíravosť a rozpočet. [Potřeba prozíravosti a rozpočtu vůbec; proč ho je zvláště třeba při hospodářství veřejném. Rozpočet podrobný a čistý — virementy. Působnosť finančního ministra. Rozpočet jednotný a rozpočty fondové. Kontrolní účtování; periody rozpočtové a periody účetní. Rozpočet v ostatních svazcích obecních kromě státu.

Státoprávní význam rozpočtu státního; různá o věci té mínění. Rozpočet opravdovým zmocněním vlády k vedení záležitostí státních. Co znamená odepření rozpočtu.]

Kniha II., obsahující druhy a vývoj financí, rozdělena na tři paragrafy (od §. 6.—8.).

§. 6. Druhy příjmů finančních. [Důležitosť klassifikace. Obtíže činí příjmy důchodové; hranice mezi důchody výrobními a berními. Důchod výrobní a rozdílné při nabývání jeho záměry výdělkové, záměry správní a právní postavení obcí. Trojí skupina důchodu výrobního, u čtvrté má převahu živel berní. Co jsou důchody zvané soukromohospodářské. Příspěvky rázu domaniového. Důchod berní: poplatky a daně; rozdíl mezi nimi. Odlišení poplatkův od důchodu výrobního. Příspěvky rázu berního.

Rekapitulace: co jest dělidlem a čeho nelze přijati za základní dělidlo důchodů finančních. Historická povaha vytčených kategorií. — Důchod odvozený.]

§. 7. Klassifikace příjmů finančních v literatuře finanční. [Kterak klassifikuje: Leroy-Beaulieu a Parieu; Cossa, Boccardo. Alessio a Marescotti; Adolf Wagner, L. v. Stein a Umpfenbach. Kritický rozhled. Klassifikace Saxova. Spisovatelé angličtí; Sidgwick. Peiffer a Roscher. Podrobný výklad klassifikace Bezobrazova a Chodského. Scheel a Schall.

Roztříďování důchodu finančních na řádné a mimořádné, jež někteří spisovatelé na prvé místo staví.]

§. 8. Historický vývoj financí. [Všeobecný nástin vývoje financí státních. Těsná souvislosť řádů národohospodářských a politických s řády finančními. Prvotné převládání důchodu domaniových. Města. Obrat v novém věku: ubývání a nedostatečnosť důchodu domaniových a přibývání berní. Absolutismus a jeho konání. Ústavní zřízení. Literatura dějin finančních.

Nástin vývoje státních financí v zemích českých. Původní veliké domanium zvané království. Roboty zemské. Regaly. Přehled důchodu královských ve XIII. věku; kterak m. j. těženo z mincování; mýta (etymologie slov berně, steuer, akcis a p.). Obrat na sklonku středního věku. Ferdinand I. Trvalé svolování berní; příklad z berní svolených ll. 1534. a 1545. Rozdíl důchodů komorních a berních; účastenství sněmu ve věcech finančních. Doba pobělohorská. Nenáhlý úpadek moci sněmův a absolutismus v XVIII. věku: finanční dílo absolutismu. Vzrůst daní přímých, mizení domania. Ústavní monarchie; vzrůst daní nepřímých.

Regaly — co byly; pojem regalu jest státoprávní a historický a nenáleží mu již místa v moderní finanční vědě.

Odchylný vývoj městských financí doložen příkladem města Prahy.

Povolování berní; podobný původ a rozdílný vývoj jeho v Čechách a v Anglii; příčiny rozdílnosti té.] *P. B. Vajda.*

I. Sv. Tomáše Akvinského spisek **O bytí a bytnosti** a Jeho Eminencí sv. ř. c. knížete kardinala Josefa Pecciho výklad vlašský. Do češtiny přeložili *Jan Kř. Votka* z T. J., *Václav Vojáček.* (Divi Thomae Aquinatis opusculum De ente et essentia et Eminentissimi principis Josephi S. R. E. Cardinalis Pecci commentarius Italicus. In linguam Slavo-Bohemicam verterunt — —) Str. XC a 168.

II. **Logika formalná.** Od Dra. Fil. *Eugena Kadeřávka,* professora gymnas. a docenta filosofie v Olomouci. Str. 176.

Číslo XXVII. za r. 1887. z Dědictví sv. Prokopa v Praze. 1887.

I. Překlad dílka »De ente et essentia« (O bytosti a bytnosti) jest slavnostním

darem jubilejním, jejž učinilo Dědictví sv. Prokopa Leonu XIII. Překlad vlastního textu, jenž položen tu latinsky i česky, doprovází překlad výkladu bratra sv. Otce, učeného theologa kard. Josefa Pecciho. K myšlénce té lze Dědictví sv. Prokopa jen gratulovati, že v daru svém dovedlo krásně spojiti cenu věcnou a vědeckou se zájmem osobním. Obraťme se k dílu samému, jež podáno po věnovacím oslovení Výboru Dědictví.

»Úvodem k českému překladu« předesílá P. J. Kř. Votka několik poznámek o spise a spisovateli; dále (str. XXIV. sll.) snaží se vylíčiti, »jakých asi výhod naše novočeská literatura filosofická a theologická během času (sic) nabyti může z překladu několika závažných spisů středověkými filosofy a theology v řeči latinské složených,« a mezi jinými vytýká stránku názvoslovnou: o této bolavé stránce níže. Ve stručném pohledu na dějiny filosofie pak poukazuje na přednosti a výhody vědecké ze studia filosofie aristotelicko-scholastické plynoucí. Zde mělo ku konci uvedeno býti, že i v táboře protivném ozvaly se nejnověji v Němcích důrazné hlasy, upozorňující na díla sv. Tomáše Aquinského (*Falckenberg* a j.). Posléze (LXVII. sl.) položeno několik slov o tom, v jakých okolnostech a poměrech sv. T. A. spisek »O b. a b.« sepsal.[1]) V celém tom pojednání, napsaném jak soudím z ostrého poněkud tonu podlé *Haffnerových* Dějin filosofie, často mluví p. spis. o Aristotelovi, a to právem: nelzeť scholastice porozuměti bez filosofie Aristotelovy. Proto však také bylo v českém spise dojista na místě uvésti, co z něho dosud přeloženo do češtiny (od *Vrťátka* a od referenta), zvláště když jeden přeložený spis »De anima« tuším dvakrát výslovně se uvádí. Výtky té snad nikdo nepoloží za neskromnosť, ač nezapírám, že taková ignorace — z ignorance snad pochodící? — na tomto místě, upřímně řečeno, bolí, když i ti kaceřovaní moderní filosofové čeští uznale si pracného podniku onoho všimli.

K »Obhovoru a výkladu dílka atd.,« tedy k vlastní práci tuším po přednosti p. prof. Vojáčka přistoupí čtenář s obavou, ználi předešlé překlady a tu nepřiliš podařenou českou synonymiku jeho v latinském slovníku. A obava se pohříchu splní vrchovatě. P. překladatel nestaral se pranic o to, že některé názvy již dobře přeloženy od jiných, a všude »samostatně« si počínal; i naplnil překlad svůj tolikerými podivnůstkami, že sám netroufaje, aby tomu kdo porozuměl, mimo poboční celý text původní ještě všude do závorek přidal původní významy, vykládaje takto češtinu latinou: jsou odstavce, kde v každém řádku takových závorek jest několik. Zač takový překlad stojí, netřeba dále dokazovati, a co takhle na př. vlašský čtenář by sobě asi pomyslil, pohlédna na to!

Jsou sice jisté výrazy zobecnělé, které v latině jsou srozumitelnější, ač i ty málokdy jakožto filosofické názvy; ale tímto množstvím stává se překlad věru zbytečným.

Dílko samo »De ente et essentia« k poznání filosofie sv. Tomáše jest velezávažné. V úplném výkladu obou názvů spočívá zajisté takořka polovice scholast. ontologie, která jestliže vůbec kde tož v tom směru jest základním kamenem celé filosofie, tak že krátká řada českých překladů filosofických mohla tím překladem opravdu prodloužena býti o jedno z nejvzácnějších čísel. Jinak překlad jest věrný, vynikaje mimo zmíněnou vadu přesnou vybroušenou mluvou, svědče o tom, jak velká píle mu věnována.

II. Dříve než prof. *Dr. Josef Pospíšil* dokončil svoji Filosofii podlé zásad sv. Tomáše, dávaje právě mezi jinými čekati ještě na formalnou logiku, vydána tuto formalná logika stejného směru. Je známo, že ze všech odvětví filosofie nyní ve školách alespoň středních pěstované logika nejvíce zachovala starý ráz vytčený scholastikou. P. spisovatel nenaznačil, kterým vrstvám spis jeho určen; obsahem nevybočuje z mezí školních, leda podrobnými, často jen v theologii užívanými distinkcemi, názvy atd. Dle toho tedy,

[1]) Na str. LXXXI. nazývají se překlady Aristotela pořízené Vilémem z Moerbeky „správnými"; nevím, co tím rozuměti, ale byly velice nedokonalé, a to jen zvětšuje podiv náš, že sv. Tomáš řečtiny jsa neznalý dle nich celkem správně Aristotela vykládal. — Tamtéž „falešnou" nazývá se domněnka, „že scholastičtí filosofové středověcí spisy Aristotelovy vykládali na základě arabsko-latinských překladů": avšak zcela „falešnou" není, jako není zcela pravdivou.

že by určena byla obyčejným školním potřebám, byla by příliš, a to zbytečně obšírná, do nejmenších podrobností jdoucí. Chceli pak býti logikou vědeckou bez ohledu na určité potřeby, logikou vědeckým požadavkům nyní vůbec vyhovující, tu jest ve mnohé příčině nedostatečna. Nikoho není tajno, že logika taková, s pouhými formalními vzorci soudův, úsudkův atd. mnohých zažila již útokův a často ne neprávem, poněvadž jest jistým formalním mechanismem tu a tam auktoritativně sestrojeným, jenž potom v praktickém užívání bývá odmítán jakožto neoprávněný. Vědecká logika scholastická má nyní úkol, obhajovati také vědecky položky své, dokazovati, že ta ona nauka o úsudku, o důkaze atd. jest věcně oprávněná, vědecky důležitá a potřebná a pod. Řekne se ovšem, že to děje se v logice materialní, ale právě se to tam neděje, nýbrž odkazuje se prostě na formule logiky formalní; příkladů netřeba uváděti, zvláště ne theologům, a každá logika protivného směru jich podá dosti. Jinak jest spis velmi bedlivě spracován, přesným slohem; příkladův jest neobyčejná zásoba, ba snad jimi až plýtváno. Nejasnosti některé ve výměrech jsou takořka nevyhnutelné; běžíť tu o základní prvky myšlení lidského, a tu nesnadno vždy vymezovati logicky správně a při tom jasně. V názvosloví pozorovati velkou opatrnosť a mnohem větší umírněnosť co do novot nežli ve spise předešlém, ač i tuto zdá se mi mnohá odchylka od jiných navržených výrazu neodůvodněnou. Ale o tom v následujícím odstavci.

I. a II. Oba spisové mají přidán slovníček názvův, jenž u prvého jest zároveň věcným ukazatelem. Co jsem nahoře vytýkal stran libovůle v názvosloví, potvrzuje se úplně, srovnámeli oba slovníčky, podané v témže svazku. Jak známo, přidán k »Filosofii« prof. *Dra. J. Pospíšila* taktéž slovníček, se kterým, myslím, až na několik maličko výrazů lze dobře souhlasiti — a to nejen pro dobro jednoty, nýbrž opravdu z důvodů věcných. Naši pp. spisovatelé, zvláště p. prof. Vojáček, byli asi jiného mínění, neboť se od něho valně odchylují, ale ovšem jdouce každý svou cestou odchylují se též od sebe vespolek. Podle toho asi každý nový český spis o scholastické filosofii bude potřebovati slovníčku, a budeme spisy ty čísti jakoby byly cizojazyčné [1]) Zbytečné podivnůstky prvého spisu vypočítávati vedlo by daleko: již titul: »De ente« přeložený »O bytí« ukazuje snahu po zvláštnostech; že »Bůh jest... **bytosť**« (ens) zná každé děcko z katechismu již, nač potřebí »bytí«?! »Infinitum« jest mu »bezmezí«; za barbarské »quidditas« (= essentia) nemnomoci muselo býti uděláno »cosť«!); »particularis« jest částečný, ale hned »particulariter« jest »částkovitě«; »actus« jest »čin,« poněvadž se asi nelíbil případný kon; »materia« překládá se »hmotou,« ač každý znalec scholastiky ví, že budou takto také hmoty nehmotné, čemuž by dobře odpomohla »látka«; »possibilitas« (možnosť) — mohucenství (!); principium — prvoť; affirmatio (klad) — tvrzení atd.

»Logika« taktéž má několik zvláštností snad zbytečných. »Ens« je tu zase »bytec« (!), »quantitas« (kolikosť) — ličnosť. »Univocus« a »aequivocus« překládají se »jedno- a různovýznamný,« což jest ovšem srozumitelné, ale nevystihuje původu filosofického slov těch; původcům jejich neběželo o to, aby názvy těmi vyjádřili různý »význam,« nýbrž stejné »jméno,« to jest: chtěli vyjádřiti, že jsou stejná jména v obou případech, jen že tamto s týmže významem, tuto s různými významy, o kteréž »stejnojmennosti« výraz různovýznamný nepraví ničeho; ovšem bude pak také přidati výraz »synonymiky« dle nynějšího užívání.

Zdržel jsem se u obou děl poněkud déle, poněvadž díla takového významu neobjevují se každý den na našem trhu literarním. Výtky týkají se zvláště stránky formalní, i myslím, že jich nikdo nepoloží za upřílišené, neboť dokladův jest mnohem více než uvedeno; vytčeno totiž zbytečné novotářství, ovšem vadící potřebné a žádoucí srozumitelnosti, a pocházející často z ignorování toho,[2]) co již vykonáno a

[1]) P. prof. Vojáček nad to jest nedůsledný: „intentionalis“ je str. 6. myslný, str. 6. úmyslový a 149. námyslový — to beze všeho důvodu; taktéž „potentia“ str. 38. správně mohutnosť (prof. Dr. J. Pospíšil má nesprávně: možnosť) a str. 160. mohoucnosť — zase aby bylo něco nového.

[2]) Příklady toho ignorování u theologických spisovatelů pražských vyskytují se dosti často; tak na př. četl jsem v Duchovenském časopise

platnými důvody podepřeno: toho zvláště při prvém díle nebylo možno nevytknouti.

Scholastikové, jak vůbec známo, nakládali s latinou jako s mrtvolou, ani sv. Tomáše nevyjímajíc, i kdy toho právě nebyla nezbytná potřeba; tvořivosť pak češtiny, od p. J. Kř. Votky v prvém spise právem chválená, nesmí tuším tak býti přepínána, aby čeština přestala býti češtinou. *P. J. Vychodil.*

O významu průmyslu uměleckého. K zahájení přednášek pražským museem uměleckoprůmyslovým pořádaných dne 6. března 1887. v Rudolfinu proslovil *O. Hostinský.* Sbírka přednášek a rozprav. Serie III. č. 7.

V této rozpravě vyšetřují se theoreticky pojmy umění a umělecký průmysl a objasňuje se jich vzájemný poměr. Obecný názor průmysl umělecký z umění vlastně vylučuje. Vedlé obecného názoru jest mezi uměním a uměleckým průmyslem ten rozdíl, že umění jest účelem samo sobě, kdežto umělecké řemeslo slouží účelům zevnějším, praktickým, a představuje tudíž obor nižší. Hostinský v tímto obecným názorem polemisuje. Ujímaje se uměleckého průmyslu dokazuje, že přísných hranic mezi uměním velkým a drobným — jak namnoze nazývají umělecké řemeslo na rozdíl od umění monumentalního — vlastně stanoviti nelze, neboť též umění monumentalní slouží prý účelům zevnějším, praktickým. Patří tedy podlé Hostinského též umělecké řemeslo do říše umění. Hostinský ukazuje dále na důležitý význam uměleckého průmyslu pro ostatní obory umělecké, objasňuje vzájemné jich styky a dovozuje, že pravý zdar monumentalního umění a uměleckého průmyslu navzájem se podmiňují. »Výše, k níž povznáší se umění monumentalní, především jest důkazem nadání a vzdělání jednotlivých umělců; rozkvět uměleckého průmyslu však svědčí o vkusu a jemnocitu celého národa.«

Nížepsanému vývody spisovatelovy celkem se zamlouvají. Ale zdá se mu, že povyšuje umělecké řemeslo do říše umění, přece jen trochu přepíná. Jest tu přece jakýsi rozdíl. Při umění jest hlavním a prvním účelem krása. Při uměleckém řemesle jest aesthetická záliba také účelem, ale teprve na druhém místě. Prvním a hlavním účelem jest užitek, zřetel praktický. *Dr. Jan Korec.*

nový prý návrh, odůvodněný celým článkem, že „probabilis“ (Aristoteles říká: εὔλογος) nejlépe přeložiti: „důvodný,“ ač toho výrazu dávno před tím užito v mém překladě Aristotela.

O scenerii řeckého divadla. Napsal *Josef Král.* Sbírka přednášek a rozprav. Serie III. č. 9. V Praze. 1888.

Monografie tato jedná o úpravě řeckého jeviště a orchestry a o divadelních strojích. Jest to práce velmi důkladná a poučná, což o práci muže tak učeného, jako jest prof. Král, rozumí se samo sebou. Látka vyčerpána jest úplně; ani nejmenší maličkosť nenechána nevysvětlena. Ale co dodává této práci ceny největší, jest okolnosť, že podávají se tu o leckterých věcech mínění nová, mínění, která, jak p. spisovatel sám praví, nejsou arci vesměs úplně zaručena, ale velmi pravdě podobna. Tak na př. poučí se tu čtenář o Dörpfeldových objevech v divadle Dionysově v Athenách, z nichž vychází na jevo, že až do doby Lykurgovy (do r. 330.) ani jeviště ani hlediště athenského divadla nebylo z kamene, nýbrž pouze ze dřeva, že za samostatnosti Athen a rozkvětu dramatické poesie nebylo vůbec jeviště stále zřízeného, a že ani jeviště Lykurgovo nemělo pevného proskenia a logeia. Výklad spisovatelův o dvojitosti zadní dekorace, svrchní a spodní, a jeho mínění, že jeviště pokryto bylo neli stálou, tedy aspoň při provozování her ad hoc zřízenou střechou, jest velmi zajímavý a pravdě podobný. Také zařízení paraskenií a periakt představujeme si teď mnohem jasněji. Tvrzení, že v komoedii změn sceny vůbec nebylo, nás překvapilo. Ze sporných mínění o významu thymely (oltář? lešení?) přidržuje se spisovatel mínění Wieselerova, vedlé něhož znamená thymele lešení čili zadní, vyšší, prkny pokrytou část orchestry, na níž chor své tance prováděl. Ale zdá se nám, že mezi textem a výkladem v poznámce jest jakási nesrovnalosť. V textě přidržuje se spisovatel mínění o dvojité orchestře, nižší a vyšší, kdežto v poznámce toto mínění zavrhuje. Slova προσκήνιον byli jsme zvyklí užívati ve smyslu = jeviště vlastní s prkennou

půdou, odkud herci mluvili. Prof. Král užívá slova toho na základě některých starověkých zpráv o zadní malované dekoraci.

Končím dávaje výraz svému přesvědčení, že tato monografie jest ve vědecké práci filologické krokem ku předu. Kdo nyní o scenerii řeckého divadla chce vykládati, nemůže si jí nepovšimnouti. Obsahuje non multa, sed multum.

Dr. Jan Korec.

Славяне, ихъ взаимныя отношенія и связи. Сочиненіе Іосифа Первольфа, орд. профессора Импер. Варшав. Университета. Томъ I. »Очеркъ исторіи славянъ до XVIII. вѣка. Варшава 1886. I.—XI., 1—208. — Томъ II. Славянская идея въ литературѣ до XVIII. вѣка. Варшава 1888. I.—X., 1—616.

(Slované, jich vzájemné poměry a svazky; napsal *J. Perwolf*, řádný prof. cářské university varšavské. Díl I. Nákres dějin slovanských do XVIII. st. Díl II. Slovanská idea v literatuře do XVIII. století.)

Roku 1867. objevil se v literatuře naší zajímavý spis: »Vývin idey vzájemnosti u národů slovanských od J. Perwolfa; a od té doby setkáváme se s Perwolfem častěji a častěji jako s pilným pracovníkem na dějinách slovanských, jež vzdělává nejen jazykem českým, ale od roku 1871., kdy zaujal stolici dějin slovanských při universitě varšavské, zejména jazykem ruským, tak že stejně zvučného jména požívá v české jako ruské literatuře vědecké. Spis téhož obsahu jako nahoře vzpomenutý, ale obšírnější, vyšel r. 1874. i v ruském rouše pod názvem Славянская взаимность съ древнѣйшихъ временъ до XVIII. вѣка Slovanská vzájemnosť od nejstarších časů do XVIII. století). Oba spisy tyto však byly jen jakýmsi programem nynějšího rozsáhlého díla, jehož první dva svazky před námi leží a o němž v následujících řádcích chceme poněkud obšírněji pojednati.

Napřed již, aby stanovisko auktorovo jasno bylo, podotýkáme, že nemluví o Slovanech jako o jednom »národě« s jedním slovanským jazykem, s jednou slovanskou kulturou a p., nýbrž jako o několika »národech slovanského původu« s různými »jazyky« (ale ne nářečími nestavajícího »slovanského« jazyka), s různým histor. vývojem, s různou kulturou atd. »Slovanský národ, slovanský jazyk, slovanská literatura a kultura« — vše to jsou pojmy a otázky ne věků minulých, ale snad věků budoucích . . . (II., 8.) »Ideu nebo myšlénku slovanskou, jež jest páskou všechny Slovany pojící a o níž připouští, že není ještě dosti jasna a formulována, vykládá spisovatel »jako poznání všeobecného kmenového příbuzenství« (Úvod k I. d.). V tomto poznání příbuzenství všech Slovanů, mnozí Slované hledali — za smutných dnů těžkého svého boje s jinoplemenníky — a nalézali mravní i hmotnou podporu; z myšlénky slovanské čerpali nové síly a naděje ve velkou budoucnosť Slovanstva. Slovanská myšlénka napsána byla na praporech moravského Rostislava, polského Boleslava, ruského Petra: pod slovanským praporem bili se čeští Husité za osvobození slovanského národa; slovanský prapor vlál nad polskými i ruskými vojsky, jež chvátala na pomoc západní i jižní brati slovanské. A tohoto praporu nepustili z ruky hlavní apoštolové i proroci slovanské myšlénky, slovanští spisovatelé, kteří jí, často odevšad vyháněnou, pronásledovanou, vysmívanou, ztupenou a zdeptanou střehli ve svých knihách, odevzdávajíce ji jako posvátné dědictví od pokolení k pokolení, tu ve formě vědecké, tu plamenými verši a řečmi. Nedbajíce nižádných překážek, nadšení ti apoštolové a bojovníci, proroci i mučeníci slovanské myšlénky, nepřestávali volati k svým, často již umdlévajícím národům: »Neklesejte! vzhůru! v tomto znamení zvítězíte!«. Hlas jejich nezůstal hlasem volajícího na poušti: oni jednali jako onen veliký prorok starozákonný, Ezechiel, jenž volal svůj národ k novému životu, sebral, s boží pomocí, rozmetané po poli kosti, povlekl je žilami, masem i koží a na konec řekl: Ode čtyř větrů přijď duchu a věj na tyto zbité, i ať oživou. I všel do nich duch života i ožili a stáli na nohách svých, zástup velmi a náramně veliký. Ez. 37. 9.—10. (II., 9., 10.)

Tuto ideu chce spisovatel sledovati ve vzájemných stycích a svazcích pokud se jeví v literatuře a v životě praktickém

politickém i kulturním, od časů nejstarších do nynějších.

Celá práce rozvržena na čtyři díly, z nichž první podává krátký nástin dějin slovanských do st. XVIII., druhý líčí slovanskou literaturu v témž období; díl třetí věnován bude vzájemným stykům jednotlivých národů slov., ve čtvrtém konečně hodlá spisovatel vylíčiti znovuzrození a vývin slovanské myšlénky, jakož i názory své o budoucnosti Slovanstva.

Obraťme se již k I. dílu.

Z jedenácti hlav, v něž jest rozdělen, I.—X. týkají se polit. dějin Slovanstva, jsouce abychom tak řekli historickým přehledem půdy, na níž idea slovanská se rozvila; hlava XI. líčí život a řády slovanské (Byt slavjan). Z kapitoly této zejména jasně viděti stopy původní jednoty.

V hlavě I. (přehledu to pravěku slovanského) vyslovuje spisovatel mínění, že Slované západní i jižní (v Noriku, Panonii, podunajské Sarmatii a Dacii) jsou autochthony v těchto krajích; k nim počítá též značnou část Skythův a Sarmatů. (Důvodů spisovatel neuvádí, odvolávaje se na práci svoji »Slavische völkernamen« v »Archiv für slavische philologie,« VII, VIII.) Tím ovšem liší se od starého mínění u nás Šafaříkem přijatého a nad míru zdomácnělého, že totižto Slované západní i jižní pocházejí pouze od zakarpatských Venedův i že rozlili se jako nějaká povodeň na západ i na jih během III.—VI. století: a shoduje se s novou školou slovanskou.

Hlava II. líčí dějiny Slovanů Baltických a Polabských, III. nám věnována, IV. Polákům, V. Slovincům, VI. Chrvatům, VII. Srbům, VIII. Bulharům, IX. Slovanům v Uhrách a Rumunsku, X. konečně Rusům.

Pod čarou při každé hlavě uvádí se příslušná literatura, což zejména milo bude těm, kdož počínají se obírati dějinami slovanskými, ač jest litovati, že spisovatel nepřipojil ku každému uvedenému spisu kratičkou jeho kritiku.

Hlava XI., jednající o »bytu Slovanů,« rozpadá se na devět oddílů (osazování, rodina, obec, stavy, státní zřízení, národní shromáždění, právo, mythologie a poesie, jazyk a písmo). Ovšem že není tu látka docela vyčerpána, neboť nelze tak učiniti pro rozsáhlosť její, zejména když zevrubné zpracování není ani vlastním účelem knihy. Tím také omlouvá se, že spisovatel neuvádí pramenů.

S touto částí spisu Perwolfova jest známo i čtenářstvo české, neboť byla r. 1884. a 1885. otištěna v bohužel zaniklém již Jelínkově »Slov. sborniku.«

Možno právem říci, že tak jednotně, jasně a přece krátce nebylo o věcech těchto do Perwolfa od nikoho pojednáno.

Důležitější od prvního dílu jest II. Vedeni spisovatelem od jednoho národu ke druhému, vidíme, jak rozkvétající literatura historická vzpomíná na dávné časy slovanské jednoty i rodí myšlénky o možném její obnovení, jak podobným spůsobem působí i filologie, která zkoumáním jednotlivých jazykův opět vede k společnému prameni, i seznamujeme se konečně s nadšenými hlasately myšlénky slovanské — básníky.

Vším tím ražena cesta vědecké slavistice, již vzdělávati počal na konci XVIII. st. slavný J. Dobrovský.

Když byl spis. v úvodu (str. 1.—10.) ukázal, že všickni kmenové slovanští vždy k sobě se hlásili, vědomi jsouce si společného původu a blízkého příbuzenství (což ostatně i cizinci vždy uznávali), jakož i na důležitou shodu, s jakou staří letopisci slovanští napořád národy své za autochthony v Evropě vyhlašují, obrací se v části I. k Slovanům Baltickým a Polabským (str. 11.—22.), té nešťastné větvi slávské, jejíž tragický skon měl by jako výstražné znamení stále tanouti na mysli všem Slovanům a najmě nám. Oniť vždy Slovany se nazývali a řeč svoji slovenskou. Vzpomenuto tu zejména Lužičana Mich. Frencla r. 1628.—1706., jenž jakoby duchem prorockým nadán tušil slovanské vzkříšení i syna jeho Abrahama, který měl rovněž velmi jasné vědomí o mohutnosti »slavného národu slovanského, jemuž by celý svět se kořil, kdyby štěstí vyrovnalo se ctnosti Slovanů.«[1]) Kromě nich promluveno i o Michalu Frenclovi a jednom z prvních uvědomělých učenců slov. století minulého, Dru. Karlu Antonovi.

Část II. Češi (str. 23.—69.). Spis. ukazuje na nebezpečné zeměpisné položení Čechův i na osudnou chybu, kterou učinili tím, že nechtěli pochopiti plánů ve-

[1]) Si par virtuti Slavis fortuna fuisset, orbis adoraret slavica sceptra tremens.

likého Boleslava Chrabrého. Už král Přemysl Otakar II., jenž tak přál Němcům i podporoval rozšíření jejich v říši, přes to však Slovanem býti nepřestal, ocenil náležitým způsobem, téměř v předvečer svoji smrti (r. 1278.), všechno nebezpečí svého národa. Český král jak opravdová slov. Kassandra, předvídal všeckno neštěstí západního Slovanstva i jeho prosba ke spřízněné Polsce o pomoci proti nenasytné tlamě Němců (insatiabiles hiatus Teutonicorum), kteří hotoví se pohltiti Čechy i Poláky, působí skutečně mocným dojmem. Žádosť jeho o pomoc ku knížatům polským proti Rudolfovi v tato slova vyznívá: »Pospěšte nám na pomoc, odrážejte plameny dalekého ještě požáru pomnice, že užitečnější obrana na počátku, nežli když vše zžírající oheň překonává smělého obrance, i, že ten. kdo chrání sousední dům před shořením, zachraňuje své vlastní obydlí. Chopte se zbraně na pomoc nám, z vašeho národu pošlým! V podobném smyslu mluvili Husité, kteří sami o sobě pravili, že nebojují toliko »pro vysvobození pravdy zákona božího, ale zvláště také jazyka (národu) českého a slovanského.« I v boji proti Ferdinandovi II. volali Čechové Poláky na pomoc »jménem společného původu slovanského.«

Slovanské vědomí utvrzovala mezi Čechy literatura historická. Pro Čechy-Slovany nalezeno písmo a sv. Cyrillem i Methodějem na jazyk slověnský převedeny knihy svaté. Oba světce povolal slovanský kníže Rostislav, v slovanské země atd. Promluveno o Kosmovi, Dalemilu i Pulkavovi, znamenitém majestatu Alexandra Macedonského »osvícenému pokolení slovanskému a jich národu a jazyku,« Aeneaši Sylviovi, Kuthenovi, Hájku, Paprockém, Stránském. Zajímava jest zmínka o sporu, jenž na počátku XVII. stol. na universitě vypukl o to, zdali Čechové pocházejí od jihu (zastance Mikuláš Troil Svatopolský) či z Rusi (dle Jana Sudetského).

Zároveň se studiem historickým počaly se v Čechách objevovati i první pokusy na poli filologie. Čechové, stýkajíce se v míru i ve válce s východem i jihem slovanským, seznamovali se i s jazykem tamních obyvatelů; za let pozdějších znamenitým seznamovatelem slovanských bratří byla pražská universita. — Nejvíce znám byl polský jazyk. Jazyk církevní (slověnský) kvetl v Čechách, ovšem s mezerami, až do bouří husitských, z počátku jako dědictví sv. Cyrilla a Methoděje, pak jako dar chrvatskými mnichy přinesený a v klášteře »slovanském« užívaný. Tu známo bylo i obojí písmo slov. cyrillice i hlaholice. Z gramatikův a slovnikářův uvedeni: Jan z Holešova, vykladač písně »Hospodi pomiluj ny,« mistr Jan Hus, jenž upravuje pravopis český srovnává české hlásky se slověnskými, jak je slýchal od chrvatských mnichů krátce »Slovany« nazývaných. Sigmund Hrubý z Jelení ve svém slovníku čtyřjazyčném (Λέξικον σύμφωνον 1537.) uvádí jazyk »slovanský« (rozuměje jím ovšem český), ale mezi českými slovy i mnohá jihoslov. a polská. Jan Blahoslav srovnává jazyk český s ostatními slovanskými: Matouš Benešovský raduje se z rozšíření jazyka slovanského, maje jazyk český za nejlepší jeho kvítek. Petr Lodereker má jazyk slovanský za nejpřednější po latinském.

Neméně svědčí o slovanském uvědomění Čechův i to, že vydávajíce spisy jazykem českým, počítali i na odbyt u ostatních Slovanů, vydávajíce je nejen »k užitku národu českého a království tohoto slavného, i také pro ty národy, kteříž našeho ušlechtilého a širokého jazyka slovanského užívají.« Tak Konáč, Melantrich, Veleslavín i Mitis.

Ze spisovatelů XVII.—XVIII. nejšířeji promluveno o Bohuslavu Balbínovi, jenž vida ponížení svého národa, člena veliké a slavné rodiny slovanské, upěnlivým hlasem modlí se k sv. Václavu: »Nedej zahynouti nám i budoucím, buď nám Vratislavem!« Z ostatních o Pešinovi, Jordanu, Papánkovi, Durichovi, Dobneru a jiných; konečně ukázáno na veliký význam prvního opravdivého jazykozpytce slovan. — Jos. Dobrovského.

Časť III. Poláci (str. 70.—197.). Ani jedna slovanská říše neměla tak výhodného položení, aby stala se středem Slovanstva, jako Polska, a skutečně také velmi mocně objevilo se vědomí slovanské mezi Poláky (o nichž věru dobře dí Sarnicki, že mají býti »praecipui tutores slavonicae confoederationis«), tak že zdálo se několikráte, že sejde se rodina slo-

vanská pod žezlem polských králův, ale vždy zase zmařily nepříznivé okolnosti niterné i vnější a zejména i vlažnosť a neschopnosť polských diplomatů žádoucí spojení. Vzpomenuto Čechů za Boleslava Chrabrého, Jagailovce, Vladislava, jenž nechtěl koruny z rukou českých »kacířů,« Poláků, kteří rakouské dynastii proti povstalým Čechům pomáhali a j. Od polovice XV. stol. obrací se k Polsce, jako osvoboditelce z těžkého jha tureckého Jihoslované (Michal Konstantinović a Fr. Andrašević.) S druhé strany opět polští spisovatelé nepřestávali ukazovati na neblahý osud jižních Slovanův (Orzechowski, Warszewicki).

Pěkně líčí spisovatel příčiny pozdější niterné málomocnosti říše polské a následků její, totižto slabosti na venek. »Nierządem stoi Polska« (Zlořádem stojí Polska) napsal na konci XVI. stol. slovutný kazatel Petr Skarga a duchem prorockým předpovídal zkázu vlasti: »Nastoupí na vás postranní nepřítel, uchytě se vaší nesvornosti a řekne: Rozdělilo se srdce jejich, nyní zahynou. Ta nesvornosť uvede vás v porobu, ve které svobody vaše utonou a v smích se obrátí« atd.

Hrdinná Polska klesla v hrob s Janem Soběským; za napudrovaných králů z rodu saského Poláci dle přísloví jen hodovali (za króla Sasa jedli, pili i popuszczali pasa) a ovšem i se svářili.

Z výhodné polohy Polsky v srdci Slovanstva plyne, že i ve spisech její učených, letopisců, historikův i geografů, poměrně nejvíce jest zpráv týkajících se historie české, ruské, uherské i jihoslovanské, které čerpány dílem z autopsie, dílem z písemných památek dotčených národů, zejména Čechův a Rusů, jichž jazyky byly v Polsce velmi rozšířeny. Uvedeni Dlugosz, Miechowski, Wapowski, Bielski, Kromer, Kochanowski, Sarnicki, Stryjkowski, Paprocki a jiní až do A. Naruszewicze.

Ve filologii slovanské spisovatelé polští (Monczinski, Knapski, Praszkowski, Górnicki, jemuž nelíbí se zejména česká slova v polštině užívaná, a j.) méně vynikli, ač i tu nejlepší měli příležitosť. Nezbývaloť jim času na důležité věci pro malicherné půtky pravopisné, tak že daleko zůstali za českým Hrubým, Blahoslavem, Benešovským. Marně snažil se Zaborowski zavésti český pravopis bratrský, ostatní spisovatelé nedbali, a tak povstal pravý Babylon.

Zajímava jest poslední stať: »Slovanská myšlénka u polských poetů,« jež svědčí, jak hluboce vniklo slovanské uvědomění i že vzájemnosť slovanská není nijakou novou theorií nynějšího století, jak nepřátelé její míní. Na tomto poli dostihují Poláky pouze Jihoslované.

Polští básníci vzývají »slovanskou musu,« pějí »slovanské písně,« oslavují »slovanské bohatýry« atp. Tak Kochanowski, Bielski, Potocki, Klenowicz, Twardowski, Gawinski, Kochowski a vedlé jiných ještě zejména Trembecki, jejž spis. pokládá do jisté míry za pěvce panslavismu, za polsko-slovanského Ezechiela uprostřed plačících polských Jeremiašů, za předchůdce Voronicze, Kollara i Chomjakova (ač jestli nadšení jeho bylo upřímné, o čemž, hledímeli k povaze[1]) jeho, sluší pochybovať). (O. p.) *P. Papáček.*

Славянская Бесѣда. Литературное изданіе Кіевскаго славянскаго общества. Книга I. Составилъ А. Степовичъ. Кіевъ. 1888. Str. 240.

Je to anthologie ze slovanského písemnictva mimoruského, která dle programu má sbližovati menší národy slovanské s Ruskem. Idea k tomu vzešla ve připravovaných slavnostech kijevských, ve kterémžto městě dlí známý prostředník mezi Čechy a Rusí, spolupracovník našeho časopisu, p. prof. *A. Stěpovič,* jenž ovšem jako málokterý Rus byl s podnik ten, alespoň co Čech se týče. Viděti také ze sborníku, že dosud podnik vyžadoval hlavně jeho píle, neboť všechny příspěvky jsou přeloženy (dva pouze upraveny) od něho.

Kniha má dva oddíly. Prvý podává kratší vypravování a básně. Z českých jsou tu tři kresby *Nerudovy,* jednoaktová veselohra *Zd. hr. Kolovrata,* jedna kresba *Stroupežnického.* Jiné příspěvky jsou ze srbštiny (básně *P. P. Něguše,* s jeho životopisem a povídka *Veselinovičova*), z bulharské sbírky *Iv. Vazova.* Pokaždé přidána data životopisná i literarní.

Druhý díl zaujat překladem *Sv. Čechova*

[1]) Viz Pypin a Spasovič Histor. liter. slov., II., 89.

»Kandidata nesmrtelnosti« (Въ погоню за безсмертіемъ). Jak viděti, jest především česká literatura nejhojněji zastoupena; až budou počáteční obtíže překonány, bude zajisté lze přihlížeti k většímu zastoupení, jakož i k pečlivějšímu výboru, jenž ostatně pro takové květobory není nikdy snadný. *P. J. Vychodil.*

Salomonida. Roman od *S. Hellera* Ottovy „Salonní bibl.“ č. 57. V Praze. 1888.

Čtenářstvu »Květů« Servác Heller je dobře znám svými romany: »Král stepi« (r. I. 1879.), »Bouře života« (r. III. 1881.), »Salomonida« (r. V. 1883.), »Ve vyhnanství« (r. VI. 1884.), »Zápasy« (r. VIII. 1886.).

Pojem romanu i v jednotlivých odrudách jeho již ustálených je tak volný a široký, že každému duchu tvořivému dosti brzo se podaří vtisknouti toho druhu dílům vlastní, osobitý ráz. Tato rázovitosť jest výsledkem a souhrnem zvláštních spůsobů, v nichž si spisovatel, skládaje vypravování svá, vědomě — nevědomě libuje. Při romanu socialním, společenském, ve kterýž obor Hellerovy romany náleží, jest na tom, odkud, z jakého národa, z jaké vrstvy toho národa, z jaké společnosti vypravovatel sobě látku vybírá, jakým spůsobem upřádá děj a jak jej vypravuje, jak skládá: konečně i na tom, co vypravováním svým zamýšlí. Chceli nás baviti, poučovati či nadchnouti a úmyslu svému získati. Hellerovým předním účelem bylo čtenáře příjemně pobaviti. Proto nechal věcí našich domácích, známých a všedních a vyhledal si něco nám nového, život ruský: toť živel jeho, v němž nachází všeho dostatek, čeho mu k rozvinutí sil a k dosažení účelu třeba. Jakmile se ho spustí, je to na škodu díla. Řekne snad někdo, život ruský že není nám novým a cizím a ukáže na příbuznosť bratrského národa ruského. Neprávem. Sami ovšem nemůžeme ze zkušenosti vlastní potvrditi pravdivosť vypravování Hellerova, a také na tom nesejde. Ale smímeli jen poněkud víry přiložiti slovům jeho, uvedl nás skutečně do světa nového, velikolepého rozměrem, barvami pestrého, po dobré stránce i po zlé zajímavého. A byť i vše pouhou smyšlénkou bylo, stvořil sobě svět nový, krásný, jako čarovné zahrady a zámky báchorek našich, stvořil si své hrdiny a víly, a nad tím nade vším kraluje sám, a dobře kraluje. Heller vyhýbá se všemu všednímu, jsa přírodou puzen k velikolepému, nádhernému, pestrému, neobvyklému, překvapujícímu. Jeho silou jest effekt, působivosť, buďiž si přiveden odkudkoliv. A tomuto jeho více méně pravdivému životu na Rusi effekt sluší výborně: tam jest místo pro bengál a elektrické osvětlení. Jakmile však těmito barvami maluje obrazy z našeho života, stává se odulým, affektovaným, místy až omrzele všedním. Tato nehoda stihla Hellera v »Zápasech,« povídce ze života pražského, o níž — mimochodem řečeno — spisovatel na počátku sám ani nevěděl, budeli z toho roman či povídka (v. obsah na obálce únorového sešitu r. 1886., kde »Zápasy« nazvány romanem). Pozoruhodným dokladem, kterak i obratný, ba genialní vypravovatel, látkou sveden jsa, časem až ku trivialnosti sníižiti se může, jest odpověď, kterou v těchže »Zápasech« (»Kv.« VIII., 2., 1886., str. 227.) Hermína, pravá to fialka něžnosti ženské, pravé to poupě růžové v rozpuku, dává milenci svému, stydlivému kandidatu professury Hlavsovi, na jeho otázku: »Směl a mohl by ještě doufati ten, kterýž vás jako Boha miluje, a jehož i vy snad milujete?« »Kdyby nedoufal, byl by osel!« zvolala jaksi popuzena slečna Hermína a odmlčela se. »Nuže, slečno ...« odtušil také rozechvěn, ale jaksi již odhodlán, pan Jiřík ... Kterak odpovědí takovou nastávající pan prof. mohl býti rozechvěn, jest nám s podivením, a jsme přesvědčeni, že při nějaké kněžně Salomonidě nebo Heleně Pavlovně spisovatel by si toho nedovolil. Při slečně Hermíně, jejíž otec, p. Křikava, pražský domácí pán, svým nenasytným žaludkem a bezmezným labužnictvím bezděky na mysl nám uvádí bývalého tesaře nebo zedníka, takovýto výlev srdce láskou netrpělivého jest vysvětlitelný. Ale proč pak v povídce nemající tendence výslovně satirické, slečna jinak velmi sympathická, uvádí se za takovou, jakoby tatík její před nedávnem v podloubí někde byl prodával košťata?

Docela jinak Heller počíná si ve svých romanech ze života ruského: tam koráb jeho poesie pluje po vodě veliké a hluboké, tam jest hojnosť výjevů krásných, tklivých a pohnutých, tam jest hojnosť bouří a vzdáleno nebezpečí uváznouti

na písku. Uváděje nás do nejvyšších kruhů společnosti ruské, spis. rozvinuje před našima zraky obraz říše proniknuté kulturou západnickou se všemi vymoženostmi jejími i neřestmi, jež jako tmavý stín hrubě se odlišují od samorostlé, niterné síly jejího ústrojí, jsouce příčinou přerozličných pletek a intrik osob do předu a do výše se pnoucích, a jednak zase onoho kypění a tlumeného varu v široké vrstvě nespokojenců, jež za našich dnů proslulo jménem nihilismu. Také děj »Salomonidy« vyrostl v tomto ovzduší. Dle slov spisovatele samého (str. 268.) romanem tím »ukončeno první dějství jejího (Salomonidina) dobrodružného, velkých proměn, piklův a obratů plného života.« Pokračováním jeho jest roman »Ve vyhnanství,« uveřejněný ve »Květech« (r. VI. 1884.). Kněžna Salomonida Platonovna Sachalinová jest dobrodruhyně, pocházející z krve francouzské. Bábou její byla pověstná paní Jeanne Lamoth-Valois, spřízněná s panovnickou rodinou francouzskou, původkyně proslulého podvodu s nákrčníkem, jímž kardinal Rohan, kníže biskup štrasburský, pomocí paní Lamothové chtěl získati si přízeň královských manželů, hlavně královny Marie Antoinetty. Téže historie, nadělavší mnoho hluku po světě na konci minulého století, jména ovšem zatajiv, užil Goethe ku své veselohře »Der Gross-Cophta,« kdež jádro (dějství III.—V.) činí. Za mladu Salomonida jezdila v cirku, měla milostnou pletku se šaškem — klownem, jehož, ocitivši se matkou, ze žárlivosti zavraždila. Potom ji poznal kníže Sachalin a odvezl si ji za manželku do Ruska. Tak Salomonida stala se kněžnou a členem vysoké společnosti ruské. Ovdověvši za krátko a okouzlujíc všechno svou krásou, jako někdy Messalina, žije lásce, nejvyšší to, prý, idei všehomíra, a ctižádostivým snahám svým, jichžto cílem jest, aby stala se palácovou dámou při carském dvoře a zmocnic se otěží vlády, aby byla druhou Pompadurkou. Láskou oblíbila si kapitána Bogdanova, ale ten se dostane spanilé Caesarině Dimitrevně. Ze msty chce zavražditi Bogdanova, omylem však dýka její zasáhne vojáka, sluhu kapitánova. Ve ctižádostivých snahách překáží jí sokyně Alexandra Sergějevna, milostenka nejvyšších hodnostářů petrohradských, která v okamžiku rozhodném, vyzradíc hanebnou minulosť její a zločinné spolky s nihilisty, způsobí, že Salomonida na neurčito vypovězena do Sibiře. Toť hrubý nárys děje.

Heller vypravuje mistrně. Jestli předním znakem vypravovatele, jakož i básníka vůbec, onen tajemný dar, jehož ani namahavým studiem ani za peníze koupiti nelze, ono kouzelné umění, několika slovy nakresliti osoby, jako dovedný malíř několika rysy naznačí tvář tak jasně a plasticky, že osoby jednající jako skutečné před sebou viděti mníme: můžeme opravdu říci, tuto ctnosť že při Hellerovi plnou měrou nacházíme. Osoby jeho podobou i povahou jsou živé a provedeny důsledně. Při tom se zvláštní náklonností a péčí lne ku krásné pleti. Hrdinky jeho všecky jsou idealy ženské krásy, ba možno přímo říci, v jeho salonech, v jeho plesech a divadlech že se méně pěkná dáma ani nevyskytuje. Snad přispěje k vysvětlení tohoto úkazu odpověď, jíž spisovatel, jsa v ději Salomonidy sám osobně súčastněn, Alexandře Sergějevně omlouvá se na otázku, dvořili se náležitě ruským dámám: »Vadíť mi,« vece (str. 93.), »velice vrozená slabosť, že se do každé krásné dámy ihned zamiluji...« Ostatně jest známou pomůckou básníků, že líčí také zjevem tělesným co nejkrásnějším osoby ty, jimž zájem a náklonnosť čtenářovu získati chtějí, a naopak škaredými ty, co nenáviděny býti mají; ač toho ani při dámách nevyhnutelně potřeba není.

I tvůrčí síla spisovatelova jest pochvaly a podivu hodna. Co tu rozličných vášní, citů, pletek, intrik a zápletek, co tu výjevů, náhod a obrazů! Příroda, člověk, věda i krásno umělé, vše působí k tomu, aby čtenářova pozornosť buzena a zvědavosť jeho napínána byla. Než i nejplodnější mysli časem se přihází, že se vyčerpá. Obraty, představy a pomůcky původně nové vejdou v oblibu, stanou se zvykem a zejména při větším množství děl opět se vyskytují; — říká se tomu manýra. Jsou malíři, kteří nám desetkráte na rozličných obrazech ukazují týž oblíbený model — dívčí tvář s velikýma, snivýma očima; jednou jest to »Iréna,« po druhé »Jaro,« po třetí »allegorie pohádky« atd.; jiný zase má pokaždé v rohu historického obrazu půl klečε sedící osobu

v červeném plášti, ana napjatě před sebe hledí pokraj skupiny: buď kardinal, buď biskup, vojevůdce nebo kat. — Něco podobného nacházíme i v romanech Hellerových, ač toho posud přímo za chybu vydávati nechceme. Nejpodezřelejší zdá se nám jedna pomůcka, jakýsi deux ex machina, jehož ku zapletení děje spis. patrně velmi rád užívá. Jsou to přípitky, jimiž se při hostinách neočekávaně zasnoubení osob jinak už zadaných slavnostně ohlašuje; tím sokyně nebo sok ovšem mechanicky se donucují, aby jednali; vnějším účinkem se budí vášeň. V »Salomonidě« (str. 22. sl.) pronášejí se tři přípitky najednou, jichž posledním ve známosť se uvádí zasnoubení Caesariny s kapitánem Bogdanovem. Podruhé v »Salomonidě« (144.) ohlašuje se při hostině překvapující všecky hosty zasnoubení Salomonidy s knížetem Lvickým. (O. p.)

Lev Šolc.

Na zmar. Obraz ze života kijevských studentův od *Henryka Sienkiewicze*. Přeložil *Cyrill S. Moudrý*. V Telči. 1888.

Život studentský všude týž a přece všude zajímavý. Bouřlivosť, nestálenosť jsou hlavní znaky jeho. Mladík vstupující do života má své vlastnosti, přednosti a chyby, snahy a vášně, má také sílu svou a mravní hodnotu. Ale vše to jest v něm skryto a působí leda maně, dokavad neobyčejná událosť nějaká hlubokostmi nitra jeho neotřese tak, že sám do sebe vejda, sebe poznává a vědomí o sobě nabývá. Tehdy jako po nějaké zkoušce dobře složené stává se právě plnoletým, svéprávným, stává se mužem, povahou. Takovýchto povah zkouškami se tvořících spisovatel několik vybral ze života kijevských akademikův a líčí je v rozmanitých obrazech z domácnosti, ze soukromí a z obcování společenského. Pozornosť naši poutá Gustav, jenž pracuje až do úmoru, dávaje sebe v oběť lásce beznadějné; bystrý, energický Švarc, jenž rozumností a praktickou soudností překonávaje neshody tohoto světa, na konec neprozřetelností svou zaplete se do sporu, jenž kvetoucí síly jeho podlomí, ovanuv ho z nenadání mrazivým dechem skutečnosti; neméně lehkomyslný a genialní Augustinovič, jenž mnoho se nabloudiv, šťastně zachytí se přítele Švarce a nalezne tak pevnou půdu pod sebou. Ženy povahou vynikají dvě: blouznivá Helena, která láskou žije a umírá, oběť to lásky nešťastné; hrdinská Lula, jež poznavši moc lásky, ustoupí osudu a obětuje štěstí svého života.

Spisovatel dosáhl účele svého, pobaviti a poučiti nás vážným pohledem na život. Překlad pořízen jest mluvou správnou a plynnou.

Lev Šolc.

Libuše, Matice zábavy a vědění. R. XVIII. V Praze. 1888.

Číslo 1. „Nevolnice“ od *Aloisa Jiráska.*

Pro látku k povídce, o níž hodláme tuto promluviti, zašel si náš přední skladatel romanů a povídek historických v dobu velmi vzdálenou, kde světlo historie opouští nás téměř docela a kde, chcemeli si pravděpodobný obraz tehdejšího stavu naší vlasti utvořiti, musíme pomáhati si rozmanitými kombinacemi zpráv tu kusých, tu básnicky nebo kronikářsky přetvořených. Do století devátého položeny jsou děje vypravované a sice v jeho druhou polovici, kde pohanští bůžkové v Čechách začínají ustupovati jedinému Bohu křesťanskému, přinesenému z Moravy svatým Methodějem a jeho učedníky.

Hlavní osobou celého — dosti prostého — dějství je hrdinská dívka Květa z rodu Vojslaviců plemene Zlického. Tito Zličané mívali časté bitky se sousedními Charvaty, hlavně s rodem tohoto kmene nejbojovnějším Mladenovici příjmím Řežihlavy. Jednou přepadli tito Řežihlavci z pomsty rod Vojslaviců, pobili něco jejich lidu a odnesli s sebou hojnou kořisť. Nejvzácnější kořisť přivedl si udatný syn vladyky Mladenovického Radovan, sličnou totiž dceru vladyky Vojslavického Květu, kterou si byl, sotva ji spatřil, ihned prudce zamiloval. Ale Květa nechtěla o lásce jeho ani slyšeti; viděla v něm pořád jen nepřítele, který rod její, snad i rodiče, bratry a sestry pomáhal zabíjeti a ji samu učinil nevolnicí. Jednou, když ji zase vášnivě vyznával lásku, odpor dívčin dostoupil vrcholu; dýkou, již stále nosila při sobě, ranila jej do hlavy, načež prchla do blízkého lesa, hodlajíc odtamtud nějak dostati se do svého domova. Ale v tomto dlouho-

pustém lese mnoho se nabloudivši a na smrť jsouc vysílena padla do rukou bohatému Arabu španělskému, Al-Ferganimu, který tudy právě ubíral se s velikou kupeckou karavanou. Arab jsa její stepilou postavou a ušlechtilou tváří všecek okouzlen, chce si ji do Španěl odvézti a zahrnuje dívku něžnou pozorností. Ta s hrůzou hledí vstříc svému osudu a pokusí se utéci; jsouc však nesmírně slába brzo je chycena. Tu kyne jí naděje vysvobození. Blíže dědiny Mladenovické, kterou jest karavaně se ubírati, spatří totiž dva domorodé jezdce a volá k nim zoufale o pomoc. Oba letmo přijedou; než jaké stihne ji sklamání, když ve starším pozná rozhněvaného na ni otce Radovanova, vladyku Mladenovického, který nic nedbá úpěnlivých proseb jejích a oznámiv kupcům, jaké má k ní právo, dokonce prodá ji za dvacet zlatých »mitkâljí.« V dědině koupě byla dotvrzena a karavana přátelsky pohostěna. Odjíždějící Květu spatří Radovan a s bolestným loučí se s ní výkřikem. Než láska jeho k té hrdé Zličance je příliš mocna, aby si ji, sotva nalezenou, zase dal, a to na vždy, vyrvati. Nedbaje svého poranění, které jej dotud k lůžku poutalo, pojme odvážný úmysl Květu kupcům unésti. Přítel Modliboh chce mu býti v tomto nebezpečném záměru pomocníkem. Nadjedou si známými stezkami do Litomyšle, kde musela karavana před odchodem se zdržeti, a tam oběma mladíkům jich odvážný podnik šťastně se podaří. Prchnou s Květou do blízkého pohraničného lesa. Tam teprve uvažuje dívka, v jaké nebezpečí vydal se pro ni Radovan s ranou ještě nezahojenou. Přestává k němu chovati odpor hluboce pociťujíc, že za takovou obětavosť nemůže mu býti nevděčna. Ale brzo začíná i jiný cit v srdce její nepozorované se vkrádati. Jasně z ní vytryskne, když druhého dne oba přátelé těžký boj podstoupí s velikánským zubrem, při čemž zvíře smrtelně raněné Radovana prudce bodne do nohy. Modliboh vida, že s druhem další pochod je nemožný — bolesť v raněné noze byla příliš veliká — zanechá oba v lese blíže nevelikého ale hlubokého jezírka a odebéře se tajně do podhradí Litomyšlského, aby odtamtud přivedl koně u jakéhosi štítara schované. Mladá Zličanka ošetřuje zatím Radovana s láskyplnou starostlivostí namlouvajíc si, že tak činiti musí z vděčnosti. Když pak zmizel neblahý stín, který dotud kladl se mezi ni a Radovana, když totiž uslyší, že bezpodstatna je obava její, jakoby při tehdejším přepadnutí také rodiče její, bratři a sestry byli zahynuli, nemá vznikající k němu láska již žádných překážek. Málem však byli by již od stihatelů, dozorce totiž karavany, žida Bechra, provázeného několika ozbrojenci, bývali vyslíděni. Lakotný žid, aby dostal skvělou odměnu slíbenou tomu, kdo přivede krásnou uprchlici, pronikl lesem až k samému jezeru a již měl namířeno odtamtud do jeskyně Radovanovy. S hrůzou poznává Květa ukrutného žida a již vidí se prozrazenu. Směle chopí se luku — druh její právě spal — a zastřelí žida stojícího právě nad jezerem. Zbrojnoš, který zatím k židovi dorazil, spatřiv za jezerem hrozivě vztyčenou postavu dívčí, jat byl pověrečnou hrůzou a s ostatními rychle vzdaloval se s toho nebezpečného místa. Než brzo nastávalo nové nebezpečí. Modliboh dlouho nepřicházel, a Květa začala se již obávati, že Radovan bez léku a patřičného ošetření v lese tom zahyne. Odhodlala se tedy, že sama půjde pomoci vyhledat. Bojíc se však, že by ji Radovan nepustil od sebe, užije nevinné lsti. Toužebně čeká mladík jejího návratu. Když však ani druhého dne nepřichází, vtírá se mu vždy více zlé podezření, že byl od lstivé dívky hanebně opuštěn. Pln hněvu a lítosti oznamuje tuto svou domněnku příteli Modlibohu, který konečně bez koní, hladov a utrmácen k němu dorazil. Tento pověděv Radovanovi, jak byl ničemným štítarem vyzrazen kupcům a dlouho o hladu skrývati se musil před stihateli, vydal se na lov, ale brzo vrátil se — s domnělou nevěrnicí Květou. Té bylo se zatím podařilo najíti žádanou pomoc. Šťastnou totiž náhodou setkala se právě z lesa vykročivši, s lechem vyslaným od pražského knížete v ústrety biskupu Methodějovi, který právě se sborem kněží přicházel z Moravy do Čech. Lech provázen byl skvostnou dru-

žinou a vladařem Hrutovského hradiště, který brzo poznal dle řeči v neznámé dívce uprchlou nevolnici a těšil se již, jaký zisk mu z ní vyplyne. Ale míra utrpení Květiných byla již naplněna. Laskavý biskup povšiml si utrápené děvy pohanské a na Hrutově vlídně se jí vyptává na její prosbu jakož i na vše, co se s ní dosud přihodilo. Dojat jsa jejími osudy vymůže jí od vladaře Hrutovského svobodu a zároveň slib, že pomůže jejímu raněnému únosci. Tak se i stalo. Radovan odnesen na Hrutov, kde rána jeho brzo se zlepšila. Moravský biskup zatím prochází se svými pomocníky župou litomyšlskou, pak chrudimskou a zavítá konečně i do Mladenovic. Všude přináší jeho působení utěšené ovoce. V Mladenovicích i Vojslavicích připraví zároveň půdu ku vzájemnému smíření. Rozumí se, že nyní Radovanův otec milerád přijímá obětavou ochranitelku svého syna, Zličanku dříve tak krutě nenáviděnou, za dceru. (O. p.) *K.*

Čís. 2. a 3. „Upomínky“ *Karoliny Světlé.*

Uváděje v předmluvě slova známého přírodozpytce Virchowa, že »jindy přecházelo podání z pokolení na pokolení, žijíc v ústech všech, teď mizí v míře takové, že to, co se nenapíše, nevytiskne, za krátko zcela se vytratí z paměti lidské,« přimlouvá se Světlá za to, by zvláště v našem národě pilně se sbíraly všecky podrobnosti, charakterisující povahu a život národní, než ještě zvláštní ty rysy národní rozplynou se »ve všeobecném onom rázu, jejž za nedlouho stejná u všech národů vzdělanosť vtiskne ve tvářnosť celé Evropy, abychom takto si poznamenali, co v ní bylo a jest našeho . . .« Nejlépe ovšem podati lze zvláštnosti národní tím, že se podá obraz domácnosti a rodiny jakož i nástin vychovávání dítek doma i ve škole. Mnoho sice napíší denní listy o životu té neb oné doby, ale o životě rodinném málo čeho se tu dočteš. A právě tyto intimní poměry rodinné dobře znáti jest kulturnímu historikovi, máli podati úplný obraz o stavu vzdělání jisté doby. Chcemeli na př. poznati hlubší příčiny, proč právě dítky mužů o národ náš nejzasloužilejších buď se odnárodnily buď zůstaly národně nečinny, třeba nám znáti důkladněji život a vychovávání v rodinách těch. Na příčiny podobných zjevů poukázati a rodinný život v Praze za doby svého mládí vylíčiti si uložila Světlá v knize přítomné. Kniha tato má býti ostatně jen doplňkem jejích prací belletristických, v nichž rovněž snažila se sbírati materiál pro budoucího »důstojného historiografa« našeho duševního rozvoje; mínilať v nich vždy podati nějaký typ nebo charakteristický příběh, »v nichž se zrcadlila zvláštnosť ducha českého.« Jakož několikráte v knize této připomíná, volívala své postavy ze skutečnosti, druhdy ze zkušenosti a z bezprostředního okolí, kreslívala osoby, s nimiž se déle stýkala, líčila příběhy, o nichž slýchala. A v přítomných »Upomínkách,« vydaných již r. 1874. a 1875. v »Osvětě,« kreslí osoby sobě nejbližší, dědečka i babičku, otce i matku — a konečně samu sebe, jakou byla ve svém mládí, doma i ve škole, ovšem že německé, kdež jí bylo jako všem dítkám českým snášeti tolik útrap. Přísně kritisuje špatnou methodu tehdejšího vyučování, jak to sama zkusila v ústavu poněmčených francouzek. Popisuje též život svého okolí a společností pražských za doby svého mládí. Vzpomíná též hrozné povodně, jež r. 1845. stihla Prahu, zmiňuje se o lidumilném arcivévodu Štěpánovi, o výborném kazateli Bolzanovi a zaznamenává mnoho jiných podrobností. Spis propleten četnými reflexemi o náboženství, o vychování, o postavení žen v rodině a ve společnosti. A tu si stěžuje Světlá, že našim dívkám a ženám nedostává se náležitého vychování, že jim chybí vzdělání a proto že nemohou se státi tím, čím v rodině a společnosti býti by měly. V rodině má býti žena nejen řádnou hospodyní, ale, nač Světlá takovou váhu klade, rozumnou vychovavatelkou dětí, jakož i spolupůsobitelkyní ku zvětšení blahobytu. Jaké postavení ve společnosti a v národě žena by zaujati měla, není dosti jasno. Světlá si stěžuje, že je velice podřízeným a nedůstojným a často neprávem naříká na muže. Jsou snad mnohé stesky pravdivy, že naše dívky nemají vyššího vzdělání, ale

požadavky Světlé jsou trochu nepřiměřeny. Programm, jaký tu spisovatelka rozvinuje, málokde se potká s vřelým přijetím. Ono se o tom pěkně ve fantasii dumá, ale kde je skutečnosť! Světlá, jakož již dříve Sandová, jí tak zbožňovaná, podává často návrhy, které by se dobře hodily ženám blaseovaným, dámám emancipovaným a těm, u nichž je »v největší nemilosti . . . . vše, co se mužem« zve. Závidí mužům trochu té učenosti. Proč medle nemají i dívky znáti Homera, Aischyla, Sofoklea, Euripida? Jí nestačí, že naše dámy znají Homera a ostatní ty pěvce i jména předních jejich děl. Mají se tedy učiti na paměť zpěvům Homerovým a tragediím Aischylovým? Myslíme, že beze znalosti Sofokleových kusů mohou naše ženy vždy ještě býti dobrými vychovatelkami, čím především Světlá je míti chce. K tomu také nepotřebují ženy naše znalosti romanů V. Huga i G. Sandové, jež tak příliš velebí Světlá, že světu nynějšímu vyčítá pokryteckosť a mělkosť, že v prach nepadá před Hugem.

Že nepůjdeme k Světlé, bychom se u ní poučili o věcech náboženství, na něž častěji tu narážka, rozumí se samo sebou. Ani v ní nebudeme hledati kompetentního soudce, dobřeli papež jednal a s oprávněností, když dal v klatbu krále sardinského. V těch a podobných věcech názorů Světlé hledati nebudeme, byť se jich zastávala ještě houževnatěji než tuto.

Že návrhy její stran vychování dívek našich sotva asi v život vejdou v tom spůsobu, v jakém je podává, budoucnosť asi dokáže. Žádá trochu mnoho na našich ženách, a jak to již bývá, ukládáli se komu příliš mnoho, nevykoná nic, tak tomu bude se vzděláním neobyčejným, jakého si Světlá přeje. Místo aby se naučily mnohému — nenaučí se pak ničemu, a tak budou ženy naše takými, jakou nám vylíčil Herrmann v črtě »Zkušenosť v manželství.« Tím podivněji to vypadá, když tyto názory podává lidu, pro nějž předem »Libuše« určena. Ten jim neporozumí a snad se vysměje těm povídačkám, jak má vychovávati své děvy. Lidu by se lépe posloužilo nějakou povídkou Světlé.

Vadou jest, že spis je nepřehledný, těžko se v něm vyznati. Žádné rozdělení, žádné jiné vodítko, jímž bychom se mohli orientovati; nevíme, co kde hledati.

Napomínáli již Světlá naše ženy, by hleděly si správné mluvy české, měla by hleděti sama podati vzor té češtiny; ale bohužel češtinu její nelze nazvati vzornou. Špatně užívá spojky pakli, aniž by; místo jsi píše si, místo slz zase delší slzí — jak se jí zalíbí.

Tisk není právě bezvadný, tiskových chyb hromada a mnohé stránky jsou nečitelny (165., 172., 188., 189. atd.) *A. V.*

Ze starých časův. Od *Fr. Heritesa* „Kabin. knih." sv. XXXIV. V Praze. 1889. Str. 165. (S autorovou podobiznou.)

Herites je bystrým pozorovatelem maloměstského života. Zvláště stinné stránky jeho s úspěchem brává na mušku své satiry, jak toho uznaným příkladem jsou oba díly sebraných feuilletonů »Psáno pod čárou« a vůbec črty drobnější. Vetkati své zkušenosti a pozorování z maloměstského ovzduší čerpané do delších prací, ať už obsahu více nebo méně vážného, nedařívá se mu tolik, a jen předpojatě chvalné mínění české kritiky rozhlásilo na př. II. díl »Maloměstských humoresek« za dílo, jakým v pravdě není nikterak.

Ve všeobecný tento úsudek jsou též zahrnuty práce sebrané pod názvem »Ze starých časů.« Látku k nim čerpal spis. z minulosti, jejíchž vypravovaných událostí z většího dílu svědkem se býti praví. Uvádí se do kontextu jako dítě, pozorující jednání svého okolí: děda, babičky a strýcův i tetek rozličného stupně.

Polovici knížky zaujímá »K u s z a h r a b a n é r o m a n t i k y.« Obsah je nadpisem dosti vhodně označen: Martin Vocilka, bohatý purkmistr n...cký, uchází se o ruku Markéty Sekouškovy. Otec, městský konšel, pokládal si vzhledem k bohatství a postavení uchazečovu nabídku tu za štěstí — ale dcera nesouhlasila: ne snad jen pro Vocilkovu »k čtyřicítce silně se klonící tvář . . .,« nýbrž hlavně, že měla srdce už zadáno Václavu Jarešovi, bohoslovci posledního ročníku. Když prosby její a matčiny u otce nic neprospěly, odhodlala se uprch-

nouti z domova. Večer před ohláškami zaslechl p. Sekoušek venku před oknem dceřiným zpěv a v průvodu jeho měkké drnkavé zvuky ... Rozrušen vyšel ven »a byl by málem zkamenčl, spatřiv pana Martina Vocilku, váženého souseda a purkmistra města N..., na šíji na zelené pentličce zavěšenou kytaru... Byl opřen o kmen stromu — v pozadí kus staré hradby, končící polozbořenou baštou — ve výši měsíc s plnou úsměvnou tváří...« Ale Markétin pokoj byl prázdný: zmizela i s Václavem beze stopy. Až p. Petřík, obyvatel polozbořené bašty, na jedné ze svých světových potulek setkal se s nimi v Praze. Markétu vzal s sebou domů a usmířil ji s otcem; Václav dle přání tohoto studuje práva, by potom teprve, až by domohl se samostatnosti, zaklepal u Sekoušků a napravil svou provinu. Ale z chladných jeho dopisů poznává M., že nemá k ní opravdového citu, a proto když po čtyřech letech se vrátil, odmítá ruku jeho, jakoby náležela už jinému. Vzpomněla si na Vocilku, jenž dosud byl neženat. Náhodou přichází k Sekouškům brzy po odchodu Jarešově a M. vítá jej radostně. Večer na to pohádají se s Jarešem, jenž ho vyzývá na souboj. Vocilka, maje první ránu, míří na Jareše a trefí Markétu. Bylať z nenadání objevila se na bojišti a objala Václava.

Podaná zde mrtvá kostra dějová nenabyla života, ani když tvůrčí ruka spisovatelova ji masem obalila: povídce nedostává se oživujícího ducha — jednotné myšlénky, idee, a proto patří ke braku oněch efemerid, jež ve čtenáři ani nejmenšího dojmu nezanechávají.

Lze totiž zálibu při plodech belletristických odvoditi z těchto tří hlavních příčin: Buď zajímá nás povýtečně histor. pravdivosť, novota, neobyčejnosť d ě j e; nebo živá, pro minulosť nebo přítomnosť význačná kresba p o v a h; nebo konečně výpis pravděpodobných událostí umělecky scelených jednotnou mravní i d e o u.

Že na d ě j sotva se asi obrátí zájem čtenářův, jest poněkud zřejmo už z obsahového náčrtu; ani romantické živlé ve všední látku tuto vetkané nezmenšují lhostejnosť a chlad z děje vanoucí. — Podobně p o v a h y jsou zcela nezdařeny. Sekoušek, jenž v prvé části povídky se jeví jako dokonalý maloměšťák, bažící jen po penězích — v polovici druhé mění se náhle na povahu moudře rozvážnou a upřímnou. Vocilka a Petřík jsou povahy plytce provedené: spis. všímá si na nich zevnějšností více méně malicherných, ale do nitra jim nevidí, ačkoli by snad bylo stálo za to, vysvětliti na př., jak se asi stalo, že Vocilka, jenž beze známky mladické vášně se ucházel o ruku Markétinu, nemůže ani zapomněti i když mezi ním a jí stojí Václavovo dítě — nebo proč M. cítí tolikou potřebu se vdáti za kohokoli, zavrhnuvši nabídku Václavovu. Vůbec jest charakteristika jednajících osob nejslabší stránkou povídky. — Zbývalo by tudíž hledati zálibu v i d e i; a není ani té, jak svrchu naznačeno, jest podán důkaz, proč bez interesu, jen s nucením a odporem sledujeme vypravování. (O. p.) *J. Klenck.*

Matice lidu. Red. *Primus Sobotka.* R. XXII. V Praze. 1888.

Čís. 1.—4. (130.) „Ž e l e z n á k o r u n a.“ Historický roman od *J. Svátka.*

I. Bylo to v září roku 1679., kdy v kraji čestínském zjevil se rytíř Jan Kaplíř ze Sulevic, jenž vrátiv se z vyhnanství chce osvoboditi lid selský, vrchnostmi příliš týraný, a pomstíti otce. Ze vděčnosti, že zmátl myslivcům panským stopy, dovede jej milenka pytlákova i mladý pytlák sám k jeskyni poustevníka Ivana, který má veliký vliv na sedláky a smyšleným proroctvím Libušiným, že staré blažené časy nastanou, až pátý stav — selský — povstane a se osvobodí, venkovany povzbuzuje k povstání na osvobození vlasti a národu. Tomuto tedy poustevníku oznámí rytíř, že je ve spojení s francouzským vyslancem ve Vídni markýzem de Vitry, který má po vůli Ludvika XIV. vyvolati povstání lidu v Čechách i Uhrách proti domu habsburskému. V Uhrách hrabě Zrinský vše již k povstání připravil, zbývá tudíž rozdmýchati vzpouru lidu v Čechách proti tyranské vrchnosti. Jak se večer rytíř Kaplíř přesvědčí, je v kraji čestínském působením bratra Ivana povstání dosti rozšířeno zvláště mezi staršími, kteří se scházívají v jeskyni čítat bible a přijímat kalicha.

Rytíř přijav do služby mladého pytláka Prokopa Klimše a zaslav zprávu

o výsledku cesty markýzovi de Vitry, spěchá k baronu Freyslebenovi, aby jej prosil za propuštění starého Holiny, jenž neprávem obviněn byl ze včerejšího pytlačení. Tyranský baron prosby jeho nedbá, ale Regina, dcera Freyslebenova, pravý opak krutého otce, prosí Kaplíře, by se všemožně zasadil o vysvobození uvězněného starce. Nicméně Holina oběšen jako pytlák. Kaplíř zatím odebral se do Prahy, kamž se přesídlil i dvůr císařský, ana Vídeň stižena byla morem. Na plesu u markýza de Vitry setká se náš rytíř, nyní sekretář vyslance francouzského, s Reginou, jíž slíbí pod přísahou, že se jejímu otci od lidu ničeho nestane. Mladý hrabě Nostic získán při plesu tom pro stranu povstaleckou tím, že mu činěna naděje, jak snadno mohl by dojíti místa hraběte Sinzendorfa, praesidenta císařské komory; získáni tu též četní důstojníci a kavalíři, jedni zlatem, druzí ctižádostí. Ale rytíř Jan Kaplíř musí brzy po té opustiti Prahu, kdež mnoho hluku natropil jeho souboj s hrabětem Zdeňkem Kaplířem, synem praesidenta nejvyšší rady vojenské. (O. p.) *A. V.*

Č. 5. (131.) „Národopis." Sepsal *Dr. Jaroslav Vlach.* Díl druhý: Kmenové australští a polynéští. Str. 158.

Z rozličných knihoven »Matice lidu« má poměrně dosti poučných pojednání. Kdyby nebývala některými svými spisy vykročila z mezí sobě určených (»osvětou k pravé« svobodě), mohla se za to těšiti všude z hojnější obliby, kterou, zdá nám se, že si opětně získá za nynější redakce.

Po dlouhé době pěti let Dr. Jaroslav Vlach podal veřejnosti v »Matici lidu« II. díl svého »Národopisu,« jehož úlohou jest obeznámiti čtenáře se životem kmenův australských a polynéských. Mnohoostroví australské rozdělil p. spis., jak obyčejně bývá, na Melanésii, Mikronésii a Polynésii; proto také mluví o Melanésích, Mikronésích a Polynésích. Ve spise, rozděleném na devět částí, píše o tetování, potravě a obydlí, lidožroutství, duševní povaze, náboženství, Tabu, zbraních, životě rodinném, o způsobu života a zaměstnání obyvatelů pátého dílu světa.

Jest to práce pilná, zbudovaná na četných pramenech, prozrazující znalce. Psána jest stručně, proto místy méně zábavná. Vypisování stejného způsobu života u různých kmenů též unavuje. Sloh prozrazuje někde německé prameny. *J. V.*

Knihovna prostonárodní.

Česká bibliotheka rodinná. Ročník IV. Pořádá *Bedřich Frida.*

Svazek 11. Jmenovaná kniha obsahuje dvě povídky známého spisovatele francouzského *Honoré de Balzac:* 1. „Plukovník Chabert," 2. „Za opatrovanství," překladem *Pavla Projsy.*

Pochybujeme, že by novelly ty byly z nejlepších prací spisovatelových. Při nepopíratelné obratnosti vypravovatelské obě činí ten dojem, jakoby spisovatel byl s počátku pomýšlel na nějaký veliký, napínavý roman, od něhož časem upustiv, přivedl práci ledabylo ku konci. Odtud ta nehotovosť, rozervanosť, ta disharmonie zejména v novelle prvé, kde spisovatel mnohoslibnou látku končí pravšedním steskem na hnusnosť advokatského zaměstnání zvláště a života v Paříži vůbec. Tolik pravdy poví nám každý sedlák z venkova, proto netřeba choditi až do Francouz. Byť spisovatel byl i sebe větším realistou, tolik právem na něm žádáme, aby nepodléhal látce, nýbrž aby ji přemáhal, aby čtenáře, jenž knihu na osvěženou do ruky bere, nestrhoval do hlubiny všednosti, nýbrž aby měl nějaký světlý bod, k němuž by jakýmkoli způsobem čtenáře povznášel. K tomu jest ovšem více potřebí než dobrodružné smyšlénky, jest potřebí ještě idee a myšlénky. Proto opatrnější výběr bude jen ve prospěch českých rodin, jimž bibliotheka věnována jest. — Překlad na mnohých místech mohl býti plynnější. *Lev Šolc.*

Čeňka Paclta cesty po světě. Příhody a zkušenosti jeho na cestách po Americe, Australii, Novém Zealandě a Jižní Africe. Dle zápiskův a různých dopisů jeho vzdělal *JUDr. Jaroslav Svoboda.* V Ml. Boleslavi. 1888. Seš. 1.—9. Str. 296.

Nakladatelstvo praví v prospektě, že »v žádném oboru vědy nevykazuje literatura česká tak citelné mezery, jako v oboru cestopisném.« To jest čirá pravda, bychomť i ono »v žádném oboru, jako,« které by o mnohých

oborech mohlo býti opakováno, obmezili, a dále nepokládali slova vědy za příhodné k tomuto cestopisu; neboť není to cestopis vědecký, nýbrž snůška zajímavých, často dobrodružně nebezpečných příhod, které *Čeněk Paclt* od r. 1846. jsa v Rakousku úředně stíhán, zažil ve svém vyhnanství. Vydavatel uspořádal dílo dle zápiskův a listů Pacltových.

Spis čísti se bude velmi zábavně v širších vrstvách obecenstva; ani poučení chyběti nebude, neboť vypravování protkáno hojnými daty, zvláště zeměpisnými, kterých co do správnosti ostatně jsme nezkoušeli. Místy připadá Paclt poněkud »prášilovským«; směšné jest, jak se často tituluje: český husita a pod., neboť dle jiných výroků jest mu víra jako víra. Tyto narážky, jichž ostatně není mnoho, spisu velice neposloužily; dle nich Paclt jeví se praobyčejným dobrodruhem ne příliš idealním, až na své komické husitství. Jinak by spis směle mohl býti doporučen. *r.*

Moravan. Kalendář na obyčejný rok 1889. R. XXXVIII. Vydává P. B. Plaček, O. S. B. Pořádá *P. Karel Šťastný,* O. S. B. V Brně. Str 144.

Když hospodáři počínají jezditi na trh, tehdy nakladatelé rozesílají své kalendáře do světa. Mnohý z nich má jich několik, při tom však si počíná velmi prakticky, počátek a konec má u všech stejný, obrázkův upotřebí, které má na skladě, rovněž i četbu vezme z časopisů svým nákladem vydaných — a kalendář je hotov. Mimo to ještě učiní výtah z velikého kalendáře a má »malý.« Proti tomu všemu nic nemáme, jen přejeme si, aby takové kalendáře obsahovaly to nejlepší, co by stálo za těch 50 kr.; vždyť víme, že obchod jest obchod. Takové myšlénky máme na mysli, počínajíce referovati o kalendářích.

Mnohé kalendáře jsou již v červenci, srpnu v oběhu. Dle »Novoročních dostihů« Sv. Čecha možno vším právem o některých se domnívati, budouli tak pokračovati, že na obyčejný rok 1900. vyjdou právě dne 1. ledna 1899 Aby se snad vyhnula pap. knihtiskárna narážce Čechově, vydala letos poněkud později svůj kalendář, a to na prospěch jeho. Přirovnámeli »Moravana« k ostatním kalendářům, bez obalu vyznáváme, že daleko vyniká nad většinu jich. Líbí se nám jeho katolický směr, zalíbení máme, že snaží se lid netoliko baviti, nýbrž větší měrou ještě poučiti. Náš národ jest většinou rolnický, proto v kalendáři »Moravanu« zvláštní péče věnována tomu oboru. Poučných článkův obsahuje »Mor.« 12, zábavných pouze 6, příznivý tedy poměr mezi poučením a zábavou.

P. M. Halabala dokončil letos své vypravování »Z cesty do svaté země.« Z poučných pojednání nejzajímavější jest *J. F.* »Rakousko-Uhersko, Německo a Rusko,« k němuž hned druží se *K. Bačáka* »O vzniku a rozvoji kongregace chudých školních sester v Čechách a na Moravě.« Od *Fr. J. Rypáčka* přejeme si, by v budoucím ročníku vybral ještě »Několik světlých obrázků z našich dějin« a podal je tak pěkně jako letos. Rolníky »Mor.« letoší zajímati bude dvěma články: »O včelařství« od *Fr. Zavadila* a »Všimejme si více zanedbaného chovu dobytka vepřového« od řed. *Ant. Stacha,* též »Rady pro domácnosť a hospodářství« s chutí budou čísti. *Tomáš Všudybyl* jako minulá léta vypravuje politický přehled.

Životopisy má kalendář čtyry, vypravuje události ze života sv. Otce Lva XIII., zasloužilého Fr. B. Ševčíka, chmelaře H. Floryka a konečně neunavného † P. Pl. Mathona.

O povídky rozdělili se čtyři spisovatelé. Velepilný *Al. Dostál,* jehož jméno vidíme ve všech katolických listech, zastoupen jest v »Moravanu« dvěma povídkami »Cholerou v Roupově« a »Učňové a mistři.« Motiv k první humoresce jest týž jako v předminulém ročníku v povídce »Husí válka,« jen že je jinak zbarven. V »Učních a mistřích,« obratně vypravovaných, nacházíme pěkné myšlénky, byť i je již jinde Dostál byl napsal. *A. Sirůček* prozrazuje nadání svými črtami »Jak sedlák vyzrál na pány« a »Slečnou Lotynkou.« Nejslabší je povídka *B. Brodského* »Pro daný slib.« Čtenář hned na počátku ví, jak se vše skončí. Povahopisy jsou méně povedeny, jednající osoby pomáhají si lží, zasnubují se v den pohřbu atd.

Kalendář nepostrádá též obligatního letos líčení »Čtyřicetiletého panování J. V. císaře a krále Františka Josefa I.«

Obrázky celkem ujdou: podobizny

(až na císaře Františka Josefa) se zdařily, zvláště P. Placid Mathon vyniká věrností podoby, a titulní obraz (barvotisk »Sv. Benedikt a jeho sestra sv. Scholastika«) jest ozdobou kalendáře; dobré by bylo bývalo o světcích v kalendáři se zmíniti. Jinak obrázková část silně pokulhává.

Dle řečeného čtenář »Mor.« nazná, že nová redakce dobrou pověsť kalendáře nejen udržela, nýbrž i rozšířila. *J. V.*

Československá koleda. Velký občanský kalendář na obyčejný rok 1889. R. XIV. V Praze. Str. 107.

Národ. Velký občanský kalendář na obyčejný rok 1889. R. V.

Firma Fr. Šimáčkova v Praze vydává rok co rok »dva nejbohatěji a nejnádherněji illustrované české občanské kalendáře,« z nichž jeden slyší na jméno »Českoslov. koleda« a druhý má název »Národ,« prvý vyšel po čtrnácté, druhý po páté. To, co jsme řekli na počátku své úvahy, platí z většiny o těchto. První hlavní obraz u obou jest týž, rovněž i kalendarium, politický přehled, anekdoty, insertní časť atd. Nám by se více líbil jeden dokonalý, nežli dva prostřední, který bychom složili, kdybychom vzali z obou to nejlepší.

Přikročme k obsahové části.

Na prvém místě »Českosl. koledy« vytisknuta jest povídka *V. B. Třebízského* »Pergaménový proužek,« vzata z obrázkové sbírky pro mládež »Vlasť a svět,« vynikající vlasteneckou tendencí. Další práce »Tři večery« od *V. Lužické* přeplněny jsou zbytečným povídáním, okřídlenými frasemi, nemají věrného povahopisu. »Cesty Dra. Emila Holuba do krajin řeky Zambesi v jižní Africe« vhodně jsou voleny pro kalendář; větší šíře by jim nebyla na ujmu. Též se nám líbí »Síla srdce« od *V. J. Němiroviče Dančenka,* přel. *J. Jílkem.* »Nedělní obrázek« z cukrovaru od *Fl. Suchého* »Od půlnoci do poledne« obeznamuje čtenáře se životem v cukrovarech. Črta »Ze stínů života« od *Fr. G. M.* shání se po effektu. Z dalších dvou povídek »Povídka z knihovny« a »Dědečkovy pašije« dáváme druhé přednosť.

Druhý kalendář »Národ« jest slabší. »Ismael« od *J. Sokola* ještě ujde. »Theodora,« historická povídka od *K. Opatrného,* rozkládá se po většině kalendáře, zpracována jest dle *Sardouova* dramata téhož jména. »Obrázky z Japana« od *V. E. Mourka* jsou lepší nežli »Cesty Holubovy« v »Koledě.« »Černé duše« od *F. G. K.* mají nátěr francouzských románů. *Fr. Chalupa* jako v »Kol.« tak i v »Národě« má zdařilou povídku »Pro hrušky.« »Kukučka« *V. Beneše* mohla býti vynechána; nikoho nevzdělá, nýbrž ještě vybídne, by podobně jednal. »Blázinec« od *K. Novotného* dobře illustruje život měšťanský. Črtou *J. Lípy* končí prosaická část kalendáře.

Básně v obou kalendářích nevyšinují se nad prostřednosť. Sloh a řeč není všude stejna, dle toho, od koho příspěvek pochází. Obrázky jsou pěkny, podobizna »velikána českého« Jana Liera mohla býti vypuštěna (v »Národě«); podobně i v »Koledě« pravdě nepodobná zmínka, »že biskup Antunský počátkem XV. stol. dal krysy do klatby.«

Kalendáře jsou bez obsahů. *J. V.*

Pozn. red. Jiné posudky kalendářů bylo odložiti pro nedostatek místa.

Časopisy.

Zábavné listy. Obrázkový časopis pro český lid. Redaktor *J. L. Turnovský.* V Praze. Ročník XI. Sešit 1.

Knihkupec Alois Hynek právě začíná rozesýlati první číslo nového ročníku »Zábavných listů.« V každém knihkupectví vidíme za skříní premie »Zábavných listů,« o nichž tvrdí pan nakladatel, že mají cenu 8 zl. Nebudeme tvrzení toto vyvraceti. Nám jedná se o jiné. Premie jsou lákadlem dosti svůdným, by našlo se dosti odběratelů »Záb. listů.« Časopis ten určen jest pro český lid. Přejeme si, by lidu našemu podávána byla pravá duševní strava, žádná otrava. Všimněme si prvního sešitu! Po básni »Čas« od *Karla B. Hájka* následuje povídka »Nad vodou.« Napsal *M. Ládu.* Nevíme, koho dříve litovati, zda spisovatele, či redaktora nebo ten náš lid, jemuž podává se podobná četba. O nějaké ceně povídky této nemožno mluviti. Obsah chatrný, vypravování jemu přiměřené. — Spisovatel s patrnou zálibou líčí vilnosť. Neřesť tuto předvádí čtenářstvu na knězi. Vizme, jak líčí kněze,

řeholníka! Počneme ku konci prvního sloupce třetí strany.

»Představený kláštera v poslední době churavěl. Proto vedl správu jeho pater Serafín. Pater Serafín byl již starší pán, ale lidské křehkosti proto přece měl dosud. Že pečoval o plnou tabatěrku a dobrý sklep, nebude mu míti nikdo za zlé. Za to padlo tu i tam podezíravé slovo o veliké lásce páně paterově k svěřenému stádci, pokud to byly ovečky, zvláště ty mladší a hezčí.« . . . To jest úvodem věci, které přijíti mají.

Druhý odstavec téže strany pokračuje: . . . . »Byl to pater Serafín. Vyhlédl z branky. Zpěv najednou přestal. V tom přeletěla přes vůz na cestě velká nůše. Byla plná a přepnuta nahoře zásterou. Hned po ní objevila se na voze svěží dívčí postava. Byla to Lidla. Oko velebníčkovo chtivě utkvělo na krásné dívce. Přelézala hbitě překážející vůz. Pater Serafín přikročil k němu. Právě jak chtěla Lidla pozadu seskočiti, zachytil ji do náručí. Postavil ji vedle sebe na zem. Byla bosa, v letní sukníci a košili. Po nahé šíji vinuly se jí na zad krásné, v pletence uvité plavé vlasy. Modré oko její udiveně vzhlédlo na nepovolaného pomocníka.«

O několik řádků dále (str. 4.): »Pospíchám,« podotýkalo ustrašené děvče, chtíc se mu vytrhnouti. Uchopil ji tím pevněji. Bránila se. Tiskl ji k sobě a nahnuv se políbil ji na rty. Lidla se vší mocí vytrhla. Pater Serafín byl jedním skokem za ní. Dívka klopýtla přes pohozenou nůši. Svůdník přiskočil a sevřel ji do svého náručí. Oddechoval ztěžka, zrak mu plál vášní. Jeho tvář byla děsná. Lidla nechápala, co se s ní děje. Její mysl byla příliš čistá a nevinná, než aby věděla, že jde o její česť a nevinnosť. Počal ji líbati ve tvář. Tušila něco strašného. Pojala ji děsná bázeň. Tiskl ji jako bezduchou na svá prsa. Náhle rozsvítlo v ní světlo. Necítila více polibek, ale jakoby hanbu, nevěděla, že ji zneuctívá jeho objetí, ale otřáslo jí náhle vědomí, že je to špatné, děsné, hříšné; nepoznávala, že s ní trhá česť, ale náhle ozval se v ní pud mohutný, že jí chce vzíti vše, vše, víc než sám život. Něco tak děsně hnusného, báječného, dosud nepoznaného uchvátilo ji takovou bázní, takovým desem a rozruchem jako nikdy. Bylo to temné světlo. Lidly chápala se závrať, když cítila, že mnich tiskne svou černou hlavu na její prsa.

Vzchopila se. Neviděla před sebou svůdníka, ale přímo ďábla. Vzkřikla zmámeně a udeříc vší silou svýma drobnýma pěstěma svůdníka do obličeje, vrhla se se srázu.« —

Topící se Lidku zachránil student Vojtěch, který byl po celou tu scenu tajným trpným svědkem. Křísil ji. Spisovatel chtěl do toho nejhoršího světla postaviti jednání řeholníkovo, proto student Vojtěch musil býti velice ctnostným. Svlékal omdlelou Lidku do košile, ba i z košile (ač bez důvodné potřeby) a levicí zastíral si oči. Divíme se, že scenu tuto nedoplňuje obrázek. — A přece týž ctnostný Vojtěch omdlelou Lidku líbá. —

Pěkná, velice pěkná v téže povídce jest scena, kdy matka před dcerou klečí a prosí: »O živote můj, dítě mé, ustrň se! Ať mne Bůh netresce, ale viz, já matka tvá tu klekám před tebou, klesám v prach před vlastním dítětem svým a žebrám, jsem jak tvá služka, půjč ruce, ať je zlíbám, neodkopávej mne na kolenou žebrotící, smiluj se —«

Matka klečela před dcerou a líbala jí obrubu šatu. Z očí jí stékaly hořké slzy. Ruce spínala, jakoby se k ní modlila. Jen ještě obrázek k tomu!

To má býti čtení pro lid! Takovou otravu chce šířiti do rodin našich pan Hynek, jemuž se patrně stýská po zisku z krvavých románů. Tak líčí se katolický kněz? Líčením takým podkopává se úcta a vážnosť ku vznešenému stavu tomuto. — Divíme se p. Turnovskému, že mohl něco podobného do »Záb. listů« přijmouti a uveřejniti.

Chtějíli »Zábavné listy« na dráze, povídkou »Nad vodou« započaté, dále kráčeti, bude povinností každého řádného občana před otravou podobnou varovati. Směr ten musí každý, jemuž o povznesení literatury naší jde, zatratiti.

Doufáme, že upozornění toto postačí, by nepřístojnosti podobné vícekráte se neopakovaly.

J. Antonínov.

List z ptačí perspektivy.

Posílá *Pravdomil Trpký.*

Pamatujeteli se, jak Komenský ve svém nesmrtelném Labyrintu Světa persifluje neupřímnosť a faleš lidskou? Jest to v kap. VII., kde poutník prohlédá ryňk světa a na něm nesčíslné zástupy lidí. I viděl, že každý, pokud mezi jinými chodil, nosil na tváři larvu, odejda pak, kde by sám neb mezi sobě rovnými byl, ji smyká a do zástupu jíti maje zase připíná. Zeptav se, co to, poutník se dovídá, že „to jest lidská opatrnosť, aby se ne všechněm každý, co jest, zjevoval. Sám u sebe může člověk býti, jakýž jest, před lidmi pak věcem svým tvárnosť dávati sluší." I udělala prý se mu chuť, aby pilněji, jací pak bez toho ulíčeného přikrytí jsou, pohleděl. A maje na to pozor vidí „pokrytství při všech a divná potvorství," která pak zevrubněji vypisuje.

Bezděky vzpomíná si na tuto kapitolu Komenského, kdo z pozdálí sleduje průběh našeho života národního. Od dědin počínaje až po sněm říšský pokrytství a sobectví stává se větší měrou než kdy jindy regulativem všeho jednání. Sobectví jest namnoze vlastní příčinou toho, že v obcích stojí proti sobě dvě strany, a sobectví hraje důležitou úlohu i ve velikém sporu obou stran národních v Čechách, který právě naplňuje mysli jedny vzájemnou nenávistí, jiné odporem a lítostí byť si noviny obou stran zastíraly své pohnutky sebe větším nedostatkem důvodův a nadbytkem spílání. Došlo u nás už tak daleko, že mnozí přestali by už věřiti vůbec v čisté vlastenectví, kdyby ob čas ten dusný vzduch nepronikl svěží vánek velkého neb dojemného činu, jako byla nedávno věnování sumy dvou set tisíc na odstranění otevřené rány v ústrojí našeho života duševního, na odstranění překážek, vadících volné práci vědecké čili na zřízení české akademie věd a umění, nebo jako byl odkaz domu se strany prostého občana v Jablonci na zřízení české školy a besedy nebo jako bývá odkaz nehrubě známého kněze věnovaný Ústřední Matici, Svatoboru či podobnému šlechetnému podniku.

Sobectví toto ochromuje nutnou energii našeho zápasu o bytí či nebytí, jelikož se síla rozvinuje, jen když se to srovnává se zájmy osoby nebo strany, a jmenovitě také proto, že všecka vynikající a důležitá stanoviště, všecky stráže ochranné, všecky úřady, hlavně i takové, jež vyžadují neméně lásky k věci jako vytrvalosti v práci a bystrozraku, obsazují se vždy týmiž a jen týmiž osobami, aniž se dopřává jiným silám ochotným, ohnivým neb snažlivým, příležitosti vyznamenati či aspoň osvědčiti se. Běda však zajisté by bylo voji, jehož generalní štáb by se skládal ze samých — byť i sebe zasloužilejších — veteránů, sobeckých intrikánů, žárlivých ctižádostivcův a tak zvaných čestných funkcionářů! To by byla smutná vojna! Podobně ani v životě státním, národním, politickém ani literarním neodporučuje se, aby všecka práce se hromadila v rukou několika lidí a žárlivě byla od ní pro sebe toliko reklamována. Kde starý strom se druží s mladými, kde vedlé odkvétajících růží viděti četné pupence nové, tam milo jest hleděti. V ochraně starých stromů mladí se zatím otuží, aby po příkladě „otců" mohli odolávati útokům větrů a bouří. Příroda stará se o svůj „dorost" pečlivě a **zavčas**. Podobně by mělo býti též v životě národním.

Z dáli však nesnadno poznati ty sobce a pokrytce — majíť na sobě „larvy" ctnosti, šlechetnosti, nesobeckosti, vlastenectví. Setkášli se s nimi, maje na očích bryle veřejného mínění, jsi okouzlen jich řečmi, jich skutky, o nichž Ti vypravují. I divíš se, že jindy, kde bys čekal, jak horlivě se některé věci ujmou, o nich není slechu, že také ve výkazech národní obětivosti, nikdy se nedočítáš jich jména, jakoby pro ně všeobecné povinnosti této nebylo.

Nelze popříti, že za posledních 20—30 let se rozmohla po všem světě pochybovačnosť. Počalo se pochybovati o všem a tedy také o tom, jakoby právo individuality, kterému pomohla k platnosti veliká revoluce francouzská, bylo ven a ven prospěšné a dobré. Ukázalo se, že přemnozí jednotlivci uplatňovali své jáství na úkor dobra, na úkor bližních a na polích, kde se nerodí poctivosť. Tato pochybovačnosť ovšem zaběhla v zámezí, ale osvítila také ostrou září temné kouty bytosti lidské a tím stala se prospěšnou. Nadvláda individuality na úkor bližního okrašlovala sobectví a dopomohla mu k nynějšímu rozšíření. Spůsobila socialní zmatky a opatřila kvas pro budoucí revoluci.

U nás zmíněná pochybovačnosť našla

vnímavých myslí nejvíce v mládeži. Poznala, že národ při své bujaré síle, při své chuti životní a pracovní mohl býti už dále než jest, kdyby nebyli sobci, ctižádostivci a čestní funkcionáři zamezovali práci jiných a tak nestáli pokroku v cestě aneb kdyby aspoň sami byli vše to vykonali, co národ od nich očekával a co také na se vzali. Nedotýkáme se tu žádného určitého oboru činnosti, ale nevylučujeme též žádného.

Odkud při takovémto poznávání „dorost" měl čerpati nadšení, čím rositi srdce a plniti hlavu? Národní slavnosti se přežily, v politice se dělala politika vysoká a v ní chyba na chybu a vina neúspěchu svalovala se na živé i mrtvé, nejraději na odpůrce, kdežto tak zvané hromádkové politiky nedbáno (protože tu bylo třeba práce a nejen řečí) a k písemnictvu nebylo lze přilnouti, protože nemělo v sobě pro samou „genialnosť" nic přítažlivého, ani myšlének ani krásy. Tak vyrostla nová generace sama ssebou nespokojená, bez idealů, jimž by žila a žíti si umínila, ale práce žádostivá, střízlivá a nedůvěřivá, — a když tu byla, vzbudila pojednou úžas. Mluveno a psáno proti ní ve všech toninách, ale bez hlubších úvah. Než záhy se ukázalo, že ta nová generace nezůstala osamělá; v národě na všech stranách nespokojenosť posud tlumená počala se ozývati a hledala si průchodu; k tomu vše jí bylo vhod. Staří zasloužení vlastenci neslýchaným spůsobem počato vydávati v posměch, mluviti o nich bez úcty; autorita proměnila se mnohým v dým, kritika nejostřejší nezdála se dosti ostrou nespokojencům, protože ten onen velebený vlastenec, šlechetník, poctivec objevil se toliko larvonosným vlastencem, larvonosným šlechetníkem, podobným též poctivcem, kdežto byl v podstatě své — zištný sobec.

Že nedůvěra a pochybovačnosť pojednou rozmohlá nepřestala na osobách některých, nýbrž se přenesla z vinníků i na vlastence upřímné, osvědčené, idealně zanícené, kdož by se divil? Tak nevinní trpěli a trpí s vinnými toliko proto, že neprohledli své larvynosící druhy a přátely, kteří v jich stínu a ochraně, jakož i na jejich účet sobě zakládají slávu, moc a snad i jmění. Není také možno, aby tolik špatnosti bylo v našem životě, kolik jí pojednou viděti mínil mnohý pessimistický zrak; spíše by se našlo více neschopnosti než úmyslné špatnosti. Také jest záhodno býti opatrným u volbě pramene, odkud kdo čerpá doklady ke své nedůvěře. Chopiliť se také stranníci této nedůvěry a nespokojenosti pojednou v národě se rozhostivši a smělým čelem snaží se z ní kořistiti pro sobecké a stranické účely a zájmy své; rozumí se, že si při tom připínají na tvář masku největších, nejpřednějších šlechetníkův a poctivcův. Odvažují se na slunce, ač — podle přísloví — nosí sami máslo na hlavě. Kdo by soudil dle takových stranických pramenů, ovšem nedíval by se okem svým, zdravým a samostatným, nýbrž cizími brýlemi, podobnými těm, jaké Komenskému nasadili roznilí (stranničtí) průvodcové jeho, a takto nedospěl by k úsudku spolehlivému o nynější rozkvašenosti a rozháranosti národního života našeho.

Že pak v něm to vře, kvasí a bouří, že jakási nová doba se u nás rodí, toho vidíme četné symptomy na všech stranách, a také v písemnictvu už nacházíme odlesk úkazů těch. První dal jim básnický výraz Svatopluk Čech v Jitřních písních. Žádá tam po svém národě a jmenovitě po mládeži nadšení a hlásá divotvornou jeho moc; utěšuje zoufající, pravě kterak je nás dosti, a vyvracuje časté nářky, že jsme slabí, malí, připomínaje Helladu a Rómu, které původně nebyly nás větší, a předky naše, kdy odráželi útoky celého světa. Nedopouští, aby kdo lásku k vlasti a k Slovanstvu uváděl v posměch a vydával za holou frasi, a vtlačuje pečeť vzájemné naší k sobě zášti, vystavuje ji za Satanský dar. Všemi těmi zpěvy básník zasahoval do proudu života našeho a snažil se jej obrátiti v pravé, přirozené řečiště. V písni věnované mládeži pak dokonce vyznává přímo, že „cos nového se rodí v českém vzduchu" a vítá radostně mladý ten ruch, nechť jakkoli se zove.

> Co slabé jest a shnilé, ať se shroutí,
> ať skytne mrvu pro kořeny tvoje!
> — — — — — — — — — —
> V tobě budoucnosť je, mladý světe,
> vznět nových dum, jimž nerozumí stáří,
> ve hrudi tvé nám nové jaro kvete —,
> nechť bujaře jen kypí, plesá, září!

Tak volá básník, doufaje, že z té noci nespokojenosti, nedůvěry a pochybovačnosti se zrodí národu nový, krásný, slavný den! Dejž to Bůh!

Jiného rázu je odlesk nynějších poměrů v nejnovější činohře ředitele Národního divadla F. A. Šubrta, Praktikus zvané. Tam

zcela bez obalu se představuje zlo vítězem v době, kterou jsme si posud zjasňovali záři vzletu, síly mohutnosti, táboritské zanícenosti, nadšeného zpěvu. Nepoctivosť, bídácké zahrávání s nejsvětějšími idealy národa, sprostá zištnosť hrála podle dramata Šubrtova v táboře národním úlohu vynikající, neli rozhodující, a poctiví národovci, tušící toto lotrovství, stojí málomocni vůči němu.

Nepochybíme asi, řekneme-li, že spisovatel shrnul vlastně smutné zjevy přítomnosti v povahu hlavního redaktora Kupky a položil děj do r. 1869., aby věc tak „nekřičela." Ale že český spisovatel dramatický, a k tomu ředitel Nár. divadla sám, uznává vhodným postaviti na pranýř zištnou sobeckosť a bídné pokrytství v osobě jednoho z předních našich mužů, toť zajisté vážným symptomem doby. My jsme mu za to vděčni. Máli zlo býti odstraněno, musí býti napřed poznáno; poznání pak už vede k nápravě samo. Z téže příčiny vážíme si též upřímných slov a pozoruhodného boje „Času" proti vadám a vředům společnosti naší a proti sobectví a pokrytství vynikajících jejích členů. Toliko by mělo se popřáti také druhdy světlu, aby pronikalo a zmírňovalo tmu našich poměrů a dráha přísné objektivnosti by neměla býti nikdy opouštěna.

S opravdovým zármutkem zmiňujeme se o dalším úkazu doby, o jistém satirickém časopise pražském. Má prý už 6000 odběratelů. Šípy jeho však nemíří a neletí především do řad nepřátel vnějších, nýbrž s nebývalou bezohledností a lehkomyslnou frivolností zarývají se napořád do srdce vlastního lidu a předních jeho zástupců. Že však tu neváží nic zásluhy sebe četnější, minulosť sebe delší a zasloužilejší, že pak dále boj se vede zbraněmi nejhrubšími, až ani se nezdá, jako by šlo o nápravu, nýbrž toliko o ostouzení jednčch a stranickou vychvalu druhých: nemůžeme jinak, než vysloviti lítosť nad tímto symptomem doby. Jím se šíří nejčiřejší nihilismus a tento nihilismus, až se ujme pořádně, pohltí vlastního či vlastní otce. Jen že tu spoustu, kterou v duších massy nejširší natropí, nepodaří se proměniti opět v úrodnou půdu ani stu jiných pracovníků. Zde myšlénka dobrá sobectvím stranníků se obrací ve zlo.

Jak šetrně naproti tomu — a přece zároveň otevřeně a směle — káře pokrytství a sobectví Svatopluk Čech v právě vydaných Nových písních! Tu viděti hned láskyplnou snahu, **vyléčiti,** co je chorobného, vseti v českou půdu opět čisté, idealní vlastenectví, úctu k mrtvým velikánům i živým, zasloužilým pracovníkům, svornosť spojenou s volností, chuť ku práci, vytrvalosť v boji, lásku k našemu malému a přece zas velikému národu a ke krásným jeho cílům. „Zpět a vpřed" se obrací zor i touha, a básník přeje, aby se rozřešil spor našich tužeb takto:

> Pro krásu vlastní, ryzí, z lidu zkvetlou,
> pro srdce upřímného čistý vznět,
> pro jaré nadšenosti hvězdu světlou
> si leťme zpět!
> Než v zápase za velkou lidstva metu,
> v tom boji pravdy proti lži a tmám,
> za ušlechtilou lidskosť, za osvětu,
> po dráze ve svobody zlatý chrám —
> vpřed, stále vpřed!

A jediné taktoli se rozřeší nynější zmatky, z nichž kořistí jen nepřátelé, sobci a pokrytci, vyklíčí z nich národu opravdu prospěch a nová, jasnější a šťastnější doba!

Literarní paběrky.

Mosaika.

Duchovenský denník **„Čech"** v č. 225. podává obsah článku německého o rakouském tisku a píše na konec: *Dr. Scheicher* uvádí ze své zkušenosti příklady, že v Rakousku poměrně kněží nejchudší nejvíce katol. listů odebírají. Mnohý prý si odepře mnohé vyražení, cestování, snad i nový kabát, jen aby mohl podporovati katol. tisk. Mnozí z nich platí katol. list pro místní hospodu. Že však poměry kat. tisku v Rakousku vzdor tomu přece jsou tak bídné, toho příčinu dr. Scheicher pouze naznačuje. ale nevyličuje. a to z příčin velmi povědomých. Jsou prý věci, kteréž nepřemožitelně roztrpčují, je prý to pravá pressmizera, ovšem že katolická. V dalších úvahách dokazuje dr. Scheicher, aby listy katolické neobíraly se výhradně věcmi »klerikálními,« nýbrž i povšechnými,

laiku vůbec potřebnými, s čímž ovšem musí se souhlasiti. Bude prý to přední péči příštího sjezdu katolíků v Rakousku.

Ku konci Dr. Scheicher varuje, aby listy katolické co nejvíce střežily se podkuřování (jež nazýváme přímo rakovinou klerikálních listů. Pozn. red. »Čecha«). »V ohledu tom máme — v Čechách — zkušenosti velmi trapných. Škrtnouti někde zasýlateli několik kadidlových řádek, anebo celou kaditelnici hodiť do koše, riskuje se ztráta jednoho i více abonentů, recte odběratelů.

Horším ještě zlem pro kat. tisk v Čechách jest: rozštěpení z ohledů osobních. Dům rozdělený musí spustnouti. Nesprávnosti až úžasnou mnohých odběratelů, podrývá se existence listů na dobro. Faktum je, že na začátku tohoto roku žádná tiskárna v Praze nechtěla do tisku vzíti projektovaný nový katolický denník. Tak jsme to dopracovali. Nechť i zde konečně jest jasno — v té naší české katolické pressmizeře.«

Dodati netřeba nic, než aby katolická journalistika naše sama hleděla svému směru všude býti věrna, proti kterému přečasto se prohřešuje. *K.*

* * *

Journalistická kritika jeví se v nápadné shodě o 1. sešitu nového ročníku »Zábavných listů,« »velmi rozšířeného« to obrázkového časopisu, o kterém dříve ani hrubě nevěděla. Šmahem totiž otiskují noviny — také »Čech« i »Hlas« — reklamu nakladateli *Al. Hynkovi* o 1. sešitě. »Č.« i »Hl.« později důrazně pochvalu odvolali, přiznávajíce tím dřívější svou nedbalosť. *a.*

* * *

„Humoristické listy" mají »humor« čím dále tím nesmyslnější. V č. 41. jest illustrovaný cyklus »Ze života maličkých.« Jak »H. l.« maličké si představují, vidno z těchto jejich hovorů. »Vy tady už neberete pivo, že jdeš dál?« — »Ó ano, bereme, ale já si někdy zajdu vedle, tam je čupr sklepnice.« Aneb: »Viď tatínku, že si nemusím vzít tuhle Bartákovic Toněu proto, že jsem jí dal hubičku?« Aneb: Vychovatelka: »Fuj, to se nesluší, ohlížet se, když jde kolem hoch!« Poupě: »Ale slečno, snad si o mně něco nemyslíte? Vždyť je mi ten člověk zcela lhostejný!« Aneb: »Jakou to má knížku, Rozárko?« — »Čítanku.« — »A je v ní něco hezkého?« — »Je: o lásce k rodičům.« — »Ne, to už je fádní! Já mám teď už třetí čítanku a v každé je o lásce k rodičům.« — Poznati v tom spolupracovníka »Šípů« K. Krejčíka; řekl by snad někdo, že takové věci jsou frivolní, ale myslíme, že to pouze hlupství, neboť kdo se tomu zasměje, ukazuje na barometru svého rozumu velmi nízký stupeň — oč teprve nižší, kdo něco takového dovede napsati! *a.*

* * *

Jistě vychází ještě málo časopisů pro mládež; jinak nedovedeme si vysvětliti vydávání »Přítele mládeže,« který právě v Hradci Králové začíná vycházeti. Dobrých spisovatelů pro mládež není u nás nazbyt; časopisů máme již víc než dosti a pořád ještě nové a nové povstávají. Budeli to míti dobré ovoce, pochybujeme. — O »Příteli mládeže« promluvíme až budeme míti po ruce více vydaných sešitů. První sešit jest dosti lákavý. Obálka (barvotisková) pěkná, vnitřní dva barvotisky (oceán a červená karkulka) taktéž slušně provedené. Oceán není však přirozeně zbarven. O příspěvcích slovesných až při ostatním. — Cena — 10 kr. za sešit — bude mládež zrážeti; jest to přece trochu mnoho. *J. Novodvorský.*

Různé zprávy.

Česká akademie věd. Dárce základního fondu na akademii navrhuje co do povahy a úkolu jejího toto:

„C. k. akademie Františka Josefa pro českou vědu, literaturu a umění v Praze jest veřejným ústavem pod zvláštní ochranou Jeho c. k. Apošt. Veličenstva a ve svém poměru ke státní správě samostatnou korporací. Úlohou akademie vůbec i jednotlivých oddělení jejích jest: pěstovati, rozšiřovati a zdo-

konalovati vědu, řeč a umění českého národa a činiti mu jeho jazykem přístupnými jak výsledky této činnosti, tak i výsledky vědecké, literarní a umělecké činnosti národů jiných, k bezprostřednímu povzbuzení jeho snah kulturních, jakož i ku prospěchu všeobecnému. Činnosť její bude dle toho zahrnovati:

v I. oddělení vědy mathematické, přírodní a zeměpisné vůbec, zejména se zřetelem na fysikalní, přírodovědecké a zeměpisné prozkoumání vlasti;

v II. oddělení vědy filosofické, státní, právní a společenské, historii a starožitnosti vůbec a zvláště s ohledem na prozkoumání vlasteneckých památek dějinných a starožitných;

v III. oddělení vědy filologické a linguistické řečí starých a novějších vůbec a zvlášť se zřetelem na vývoj řeči české, na prozkoumání její literatury, jejích památek a dějin;

v IV. oddělení českou krásnou literaturu, umění výtvarné a skladby hudební, zejména se zřetelem na pěstování umění vlasteneckého, jakož i na prozkoumání a znalosť jeho starých památek a dějin.

Dle toho bude akademie:

1. podporovati bezprostředně bádání za účelem rozšíření známostí vědeckých a vynálezy, neb díla směřující k zdokonalení umění, jež jí budou v těchto odděleních předloženy od vlastních jejích členů, nebo prostřednictvím jejich od českých učenců, spisovatelů a umělců, kteří nejsou členy akademie, a to po rozhodnutí příslušného oddělení a dle ustanovení o tom platných, tak, že prvé uvedené budou bezprostředně honorovány a ve zprávách akademie uveřejňovány, kdežto posledňejší budou podporovány a vyznamenávány udílením premií ve všech těch odborech umění, jakož i veřejným o nich rozhovorem a předváděním;

2. poskytovati, pokud prostředky stačí, roční podpory aneb vymáhati pokud to možno, podpory pro znamenité a obsáhlé vědecké, literarní a umělecké práce svých členů, kteréž vyhovují spůsobem obzvlášť vynikajícím, vytknutému úkolu: zvelebovati českou vědu a zdokonalovati české umění, a sice vždy k návrhu příslušného oddělení a dle norem v příčině té ustanovených;

3. bráti ve zvláštní ochranu dávnověké památky, nechť se týkají fysikalní povahy půdy nebo dějepisu, řeči, literatury a umění českého národa, a pečovati všemi možnými prostředky o odhalování, prozkoumání, ocenění a zachování památek těchto, jakož i o rozšiřování vědomostí o nich nabytých;

4. posuzovati všechny jiné domácí i cizí práce ve všech oborech činnosti vědecké, literarní a umělecké se stanoviska přísně vědeckého neb uměleckého a činiti je, pokud se toho uzná potřeba, českému národu přístupnými a užitečnými buď úvahami nebo překlady ve zprávách akademie;

5. povzbuzovati, říditi a podporovati vědeckou, literarní a uměleckou činnosť českého národa vůbec tím, že — pokud prostředky stačí — na základě zvlášť ustanoveného regulativu

a) rozdělovati bude každoročně ve veřejné slavnostní valné hromadě po jednom stipendiu pro všechna čtyry oddělení na účely studijní nebo cestovní za práci, která toho roku za nejlepší byla uznána;

b) vypisovati bude střídavě každým rokem ve všech čtyrech odděleních ceny za práce, týkající se rozřešení důležitých problemů vědeckých aneb uměleckých, jež se dotýkají obzvláštní měrou zájmů českého národa, na základě annonymní veřejné konkurence a rozdělovati vypsané ceny za rozřešení, které za nejsprávnější bude uznáno ve veřejné slavnostní valné hromadě;

6. podporovati účely a úlohy zákonodárství, jakož i říšské a zemské správy zodpovídáním daných otázek vědeckých, literarních a uměleckých, anebo podáváním dobrých zdání o otázkách těchto, jakož i prováděti nebo říditi z jejich nařízení vědecké, literarní neb umělecké úkoly a určité práce, jichž účelem je blaho veřejné."

2. V příčině jmění akademie, jeho správy, zachování jeho pro účely akademie a naložení jím v případě, kdyby akademie trvati přestala, podává nástin řečený návrhy tyto:

„Soukromé jmění náležející c. k. akademii Františka Josefa pro českou vědu, literaturu a umění v Praze, jakož i fondy, darování, legáty a nadace jí věnované nesmějí býti nikdy dotknuty nebo zmenšeny; toliko důchod z nich, jakož i dotace a subvence akademii připadající určeny jsou ku provedení úkolů v §. 1. těchto stanov vytknutých a smí se jich jenom k tomuto účelu vynaložiti."

Fond českým národem k založení této akademie věnovaný, taktéž všecka věnování, dary, odkazy a nadace atd., jež akademii budoucně připadnou a kdekoliv a jakýmkoli spůsobem pojištěny, chovány a spravovány

budou, nechť jsou přikázány určitému oddělení nebo zvláštnímu úkolu akademie a to buď se zvláštním určením nebo bez něho, jakož i všecky knihovny a sbírky akademie a jejích oddělení, činí, nebyloli v příslušných listinách údělních výslovně něco jiného ustanoveno, v celku svém soukromé jmění c. k. akademie Františka Josefa pro českou vědu, literaturu a umění v Praze, kteréžto jmění nesmí jí a jejímu v těchto stanovách vytčenému úkolu nikdy a za žádnou podmínkou býti odcizeno.

Veškerý důchod společných fondů akademie, jakož i dotace a subvence, jež jí bez zvláštního určení byly přiděleny, sluší obrátiti nejprve k uhražení společných a systemisovaných výdajův a jistou ročně ustanovenou sumou k utvoření fondu reservního, jenž sloužiti má k uhražení všech ztrát na kapitále a k sesílení fondů. — Co potom zbude, na to mají stejný nárok všechna čtyři oddělení, a bude obráceno k uhražení výdajů jednotlivých oddělení, jež dle statutu rozpočtěny a ustanoveny byly; zbytky, jež při tom zůstanou, budou ve prospěch reservního fondu kapitalisovány a zároveň s ním uloženy tak, aby nesly užitek.

Zvláštních fondů jednotlivým oddělením přikázaných a nadac zvláštním úkolem jejich věnovaných smí užito býti toliko dle zvláštních ustanovení příslušných listin údělných a výhradně jenom k těm účelům, ku kterým byly věnovány.

Kdyby se během času seznalo, že úkoly, jež zvláštním fondům nebo nadacím v jich listinách byly vytčeny, zcela jsou vyplněny nebo že jich dosíci nelze, mají tyto zvláštní fondy a nadace na základě návrhu v plenárním shromáždění akademie v řádné schůzi učiněného a sněmem království Českého přijatého přivtěleny býti společným fondům akademie i má se jich k úkolům jejím užiti.

K platnosti tohoto usnesení sněmovního třeba jest Nejvyššího schválení.

Každým rokem budiž sněmu království Českého předložen k usnesení podrobný výkaz o stavu veškerého jmění a o hospodaření s veškerými příjmy akademie; další hospodaření pak budiž zřízeno dle usnesení, jež po případě následkem zprávy té učiněna budou.

Kdyby c. k. akademie Františka Josefa pro českou vědu, literaturu a umění v Praze z jakékoli příčiny trvati přestala nebo měloli by se dosažení úkolu těmito stanovami vytčeného státi nemožným, převezme zemský výbor království Českého veškeré její jmění, vyjímaje knihovnu a sbírky, přímo ve schování a správu svou a důchodu z jmění toho po tak dlouho bude užíváno k nadacím studentským pro české chovance škol vysokých, středních a ústavů uměleckých, až bude možno na základě příprav, jež zákonné zastupitelstvo království Českého vykoná, jmění to obrátiti opět k původnímu určení, k němuž české vědě, literatuře a umění právo povždy bude zachováno.

Knihovny a sbírky v případu tomto stejným spůsobem převezme Museum království Českého a stejným spůsobem bude je jako celek chovati a spravovati, majíc na zřeteli, že možno je někdy vrátiti.

Veškeré soukromé jmění akademie spravuje komise správní, složená spůsobem ve stanovách vytčeným a uschovává a súčtuje je pokladna zemského výboru českého ve všech těch jeho částech, v příčině kterých nestalo se výslovně opatření jiné v příslušných listinách údělných."

Komise sněmu českého předložila akademii následující návrhy: I. Sněm království Českého prohlašuje, že jest ochoten štědré věnování nejmenovaného vlastence přijati, na památku 40letého panování Jeho Veličenstva císaře a krále našeho Františka Josefa I. českou akademii věd, slovesnosti a umění v Praze ve smyslu věnovatele založiti a pravidelnou podporou z prostředků zemských ji obmysliti, dostaneli se záměru tomu nejvyššího schválení. II. Sněm království Českého vznášeje nejoddanější prosbu k Jeho cís. a král. Apošt. Veličenstvu, aby ráčil zřízení české akademie věd, slovesnosti a umění v Praze na základě věnování dotčeného nejmilostivěji schváliti, ústav ten ve vznešenou ochranu svou vzíti a blahosklonně povoliti, aby akademie ta na věčnou paměť velkomyslné podpory, kterou ráčil milovaný náš císař a král věnovati osvětovým snahám národa českého v jazyku mateřském, nésti směla po všechny časy jméno Jeho Veličenstva — ukládá výboru zemskému, aby tuto nejoddanější prosbu spůsobem příslušným na stupních trůnu složil.

Návrh byl od zemského sněmu přijat.

Professor Durdík navrhl, aby název akademie „Akademie pro českou vědu" změněn byl na definitivní název: „Císaře Františka Josefa I. česká akademie nauk, slovesnosti a umění," což po delší debatě přijato.

I. Spolkové.

Literarní odbor **Moravské besedy** v Praze. V uplynulém roce konáno 9 schůzí, v nichžto přednášeli: *Fl. Vrána* „O francouzských naturalistech," vylíčiv ve svých přednáškách vývoj a rozvoj francouzské školy naturalistické; *J. Máša* „O některých projevech české kritiky básní Ferd. Pěčky-Místeckého." *J. Máša* dne 9. června předn. „Čerstvé rovy v písemnictví moravském," vzpomenuv zesnulých zasloužilých spisovatelův A. T. Dubce, Jana Zacpala, Ph. Dra. Jana Ev. Bílého a Františky Stránecké. Básník *Fr. S. Procházka* četl svou poutavou, allegorickou báseň „Jazyk," kteráž uveřejněna byla v prázdninových číslech „Zlaté Prahy." *J. Máša* probral v jedné z delších schůzí naši „Literaturu zbytečnou," k níž náležejí rozličné nechutné romany, jarmareční historie, gratulanty atd., žádaje, aby se psalo cokoliv, ale jen to, co nabádá k přemýšlení. Opíraje se o kol. J. Mášovu přednášku „O básních Ferd. Pěčky-Místeckého," o níž vytkl spravedlivě nedostatky a vady Pěčkovy, avšak neopomenul uvésti také některé přednosti. *Stan. Sokol* věnoval v další schůzi pozornosť rozmanitým „bibliothekám a jich vadám," ukázal na nedostatek dobrých překladův ať z belletrie, ať spisů vědeckých na nedobrý výběr a jiné a jiné vady. Zmínil se, nebyloli by záhodno, aby utvořil se nový spolek aneb aby některý ze stávajících spolků lit. chytil se myšlénky, vydávati laciné, dobré překlady z literatur francouzské, anglické, ruské atd., abychom nemusili vždy sáhati k lit. německé. *J. Máša* ve své přednášce o „Feuilletonu" vylíčil dějiny jeho a význam jeho ve Francii, pak přešel na náš feuilleton, Havlíčkovým počínaje až na naši dobu. Kol. *Fr. S. Procházka* konečně četl ukázky ze svého nového cyklu „Illuse," jež co nejdříve vyjdou. Po každé přednášce zaveden byl rozhovor. Usneseno, že lit. odbor uspořádá roku tohoto „Večer Stránecké." Při debatě „O literatuře zbytečné" vzpomenuto také kalendářův, jimž odbor letos věnuje náležitou péči.

Vesna v Brně. 3. ř. předn. prof. *Fr. Dlouhý* o novinkách literarních. — 17. ř. počal *Vilímek* druhý cyklus přednášek o úpadcích klassicismu a počátcích romantismu v 19. století.

Třetí schůze **moderních filologů** slavila se od 29. září do 1. října v Drážďanech, navštívena jsouc asi 150 účastníky.

Literarní jednota v Jičíně pořádala 14. ř. na oslavu 200leté ročnice úmrtí Balbínův večer. Program: 1. O životě a literarní činnosti B. Balbína promluvil prof. *Pintner*. 2. Pohár mladosti, báseň od Sv. Čecha, předn. pí. *Reimanová*. 3. Úryvky z Kosmákova romanu „Eugenie," přečetl prof. *Eiselt*.

II. Smíšené.

Novinky se ohlašují: Nákladem J. Otty vydáno bude cestopisné dílo *Dra. Emila Holuba* „Druhá cesta po jižní Africe, z Kapského města do země Mašukulumbů." — Nákl. Topičovým počne vycházeti v sešitech po 30 kr. illustrované dílo *Sv. Čecha* „Nový epochalný výlet pana Broučka, tentokráte do patnáctého století." — V „Poet. bes." vyjdou básně *J. Vrchlického*, v „Kabinetní knih." báseň *A. M. Šimáčka* „V bludišti lásky." — Ústřední Matice školská vydá letos místo kalendáře dětský almanach. —

Redakci „Athenaea" převzal po prof. Dru. T. G. Masarykovi prof. *Dr. Kaizl*.

České knihy školní dle rozhodnutí ministerstva k žádosti českých knihkupců nebudou vydávány, mimo nutné případy, c. k. školním skladem knih, nýbrž soukromými nakladateli. Z toho vyňaty jsou jen knihy určené školám obecním a ústavům učitelským.

Ministerská cena za (německé) spisy pro mládež 12—14 let udělena bude dle rozhodnutí této poroty: univ. prof. Dr. R. Krones z Marchlandu, řed. terezianské a orientalní akademie vídenské Dr. sv. p. Pidoll, zemský insp. Dr. Kummer — pro spisy z dějin rakouských; univ. prof. dv. rada ryt. Kerner z Marilaunu, dv. rada ryt. Ullrich, univ. prof. Dr. Oskar Lenz — pro cestopis rak.-uherský; univ. prof. dv. rada Dr. Robert Zimmermann, univ. prof. dvorní rada Dr. H. Zschokke, zemský insp. Dr. rytíř Gnad — pro povídky. Ti tomu přece budou rozuměti!!

Do výboru **mezinárodní společnosti umělcův a spisovatelů** zvolen na místě J. I. Kraszewského *Henryk Sienkiewicz*.

„Dubravka," drama *J. Fr. Gunduliće*, poprvé azbukou nedávno otištěno v Novém Sadě.

Díla Fr. Preširna vydá lublaňské nakladatelství Kleinmayr a Bamberg, mezi nimi některá dosud ještě neznámá, zakoupená ode dcery básníkovy za 200 zl.

„Poslední z Abenseragů" (Potomi Abenseraž) jest nová báseň knížete černohorského, zpracovaná dle Chateaubriandových „Les aventures du dernier des Abencérages." Do obchodu se nedostala.

Cenu 50.000 zl. vypsal ředitel jednoho divadla londýnského za nejlepší melodrama; vysoká premie ta má povzbuditi domácí skladatele k čilejší činnosti.

III. Rozpravy literarní v časopisech.

Gebauer, Moravismy RK. prý důkazem jeho pravosti (Ath. 1.).
Arbes, Máchovi přátelé a kollegové (Sv. 41.).
Arnold, Hrabě Lev Tolstoj (Ath. 1.).
Bačkovský, K dějinám českých almanachů (Vl. 1.).
Bernard, Založení a význam Preslova „Kroka" (Krok 8.).
Blokša, Basilika sv. Klementa v Římě (Obz. 17. sl.).
Brdlík, Ethika jakožto věda (Kom. 42.).
Czambel, Příspěvky k dějinám jazyka slovenského (Vl. 1.).
Čermák, Děje škol čáslavských (Pos. z B. 40.).
— Tomáš Ronek (Pos. z B. 41.).
Červinková-Riegrová, P. J. Čajkovského Eugenij Oněgin (Ned. l. 7/10).
Flekáček, Kněz Bosco a řád Salesiánů (Vl. 1.).
Hlavinka, Mým kritikům (Vl. 1.).
Hoffmann, Kterak lze žákům vštěpovati krasocit (Krok 8.).
Hreč, Kijev (Zl. Pr. 40.).
Hurt, České noviny před 150 lety (N. l. 235.).
Chilandarec, Tři podobizny ze Svaté Hory Athonské (Osv. 10.).
Chval, Příspěvek k aesthetickému posudku Sofokleova Filokteta (Krok 8.).

IV. Díla posouzená.

— Chudý vysloužilec (Grossmannová-Brodská: Lit. věst. 9.).
Šťastný Vl., Drobné květy (Pokora: Lit. l. 19.).
Šťastný K., Moravan (J. V.: Hl. l. 11.).
Šubert, Praktikus (J. V.: H. n. 275.).
Schulz, Dvorské panstvo (Korec: Obz. 19.).
Turnovský, Zábavné listy (Antonínov: Hl. l. 11.).
Urbánek, Posel z Budče (Red. Vl. 1.).
Václavek, Pohádky a pověsti (Svoboda: Lit. věst. 9.).
Vlach, Národopis. II. (J. V.: Hl. l. 11.).
Votka a Vojáček, O byti a bytnosti (Vychodil: Hl. l. 11.).
Vrchlický, Barevné střepy (Korec: Obz. 17. sl.)
— Motýli všech barev (Zákrejs. Osv. 10.).
— Dědictví Tantalovo (Zákrejs: Osv. 10.).
— Čarovná zahrada (Zákrejs: Osv. 10.).
Winter, Rakovnické obrázky (Vrba: Lit. l. 20.; Vykoukal: Sv. 43.).
Zíbrt, Dějiny hry šachové v Čechách (Ath. 1.).
Zrzavý, Tři hlavní hříchy proti mládeži (r.: Lit. věst. 9.).
Československá koleda a Národ (J. V.: Hl. l. 11.).
Hlídka programův (Truhlář: Krok 8.).
Loutkové hry pro mládež (Trnka: Uč. nov. 42.).

V. Knihopisné.

Kraszewski K., General F. Haumann i rodzina Malczewskiego. Warsz.
Matyas, Świat i przyroda w wyobraźni chłopa. Krak.
Bauermeister, Zur philosophie des bewussten geistes. Hann.
Perez, La psychologie de l'enfant. Par.

Feuilleton.

Které plody slovesné náležejí do dějin písemnictví?

Napsal *Dr. Frant. Bačkovský.*

(Č. d.) Co posud řečeno, platí celkem o písemnictví každého národu. Povězme si nyní ještě něco zvlášť o písemnictví českém a jeho dějinách.

Co zoveme písemnictvím českým? — Písemnictví české rozeznáváme od písemnictví jiných dle toho dělidla, kterým dělíme písemnictví dle zemí, národův a řečí. Co týče se země a národu, pokládáme za písemnictví české vše, co jednak napsáno od lidí v zemích koruny české přebývajících, jednak od lidí z národu českého zrozených, a tu znamenáme, že písemnictví české bývalo i bývá posud psáno také řečí německou nebo latinskou,[1]) ba již i ještě jinými řečmi, a že také vzhledem k zemi jest různěno písemnictví moravské od českého;[1]) co týče se řeči, zoveme písemnictvím českým pouze písemnictví psané řečí českou. Řeč česká však jakožto řeč národu, kterýž od časů nepamětných skládá se z tří kmenů, dělí se na troje nářečí, totiž české, moravské a slovenské, a protože z nářečí těchto dvě — české a slovenské — stala se spisovnými, vznikla koncem XVIII. století dvě odvětví písemnictví českého: písemnictví české v užším smysle a písemnictví slovenské. Majíce tedy na mysli najednou společně zemi, národ a řeč českou, můžeme celkem říci, že písemnictvím českým zoveme písemnictví Čechů, sídlících v Čechách, na Moravě, v Slezsku a na Slovensku, jakož i Čechů, sídlících kdekoli jinde za hranicemi své vlasti, a to zvláště v Americe. (O. p.)

[1]) V. Brandl píše v „Životě Josefa Dobrovského" na str. 137.: „Dobrovský ovšem hlavně si všímal sbírek literarních a pobízel, aby sbírek také užito bylo ku sepsání literarní historie české v tom smyslu, aby všichni spisovatelé, ať psali česky, latinsky neb německy, v ni přijati byli." A o době z let dvacátých našeho století píše v té příčině tamže na str. 122.: „Tehdejší věk nepojímal slova „literatura" ve smysle výlučně národním; co vztahovalo se k písemnictví, v Čechách tiskem vydanému, ať již psáno bylo jazykem latinským, českým aneb německým, pokládáno za literaturu českou. Hydra závisti, nenávisti a sporů národních tenkráte ještě nezuřila; literati a vzdělanci obou národů Čechy obývajících pokládali každé dílo česky nebo německy psané za obohacení vědy a literatury domácí..." (Viz i „Sitzungsberichte der königl. böhm. gesellschaft der wissenschaften in Prag" 1867., 52., jakož i v mém článku v „Komenském" 1883., 278.)

[1]) Josefu Dobrovskému bylo vytýkáno, proč, nazvav svůj spis „Böhmische literatur auf das jahr 1779.," přijal do něho také věci moravské; proto druhému a třetímu svazku dal název „Böhmische und mährische literatur." Také Fr. F. Procházka nazval svůj spis, vydaný r. 1784., „Miscellaneen der böhmischen und mährischen literatur," a podobně i nyní písemnictví moravské bývá různěno od českého, jako na př. L. Pivoda v „Komenském," r. 1883., název svého článku „Literatura česká na Moravě v r. 1882." vykládá v poznámce na str. 77. za totožný s názvem „literatura moravská." (Viz i slova Dra. Josefa Durdíka — pseud. „Jan Toužil" — v „České škole," r. 1885., na str. 177. a článek L. Čecha „O úkolu krásné literatury české na Moravě" v almanachu „Zoře," r. 1885., na str. 21.—27. a výklad jeho k němu ve „Světozoru," r. 1885., na str. 110.) Ovšem vzhledem k řeči není rozdílu mezi písemnictvím moravským a českým.

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník V. 1888. Číslo 12.

Dudácké písně od Ad. Heyduka.

Oznamuje *Jan Kučera.*

Od některé doby Ad. Heyduk skoro ve všech časopisech zábavných uveřejňuje ukázky »z Dudáckých písní,« které snad za nedlouho vyjdou o sobě sebrány. Uznáváme tedy za vhodné upozorniti už předem našeho básníka, by v takové budoucí sbírce učinil výbor mnohem přísnější nežli se jeví v těchto jeho ukázkách, kdež místo skutečných básní vyspělého básníka čítáme nejednu rýmovačku, jakou by se ani slušný začátečník nepochlubil. Podívejme se na jednu z posledních, uveřejněnou v listopadovém sešitě »Osvěty«:

Nepovolný.

Řekli mi kdys páni: „Starosť máme,
nosíš krajem blndy,
o štěstí se tobě postaráme,
zahoď dudy!

Neli, dobře, pomůžem ti, věru:
půjdeme tě udat,
přestaneš ty v krčmách při večeru
pít a dudat!“

„Udejte jen, opatrní otci,
čiňte podlé zdání,
nepřestanu chodit, třeba v noci,
po dudání.

Udejte jen vesele a směle,
chutě, bez ostychu,
což jsou myšlénky, jež trůní v čele,
zdrojem hříchů?“

„Výmluva tvá napořád je stejna,
půjdeš do šatlavy,
při chlebě a vodě písní hejna
prchnou z hlavy!“

„Neprchnou, ty hloub tam váznou, pane;
však i žalář snesu:
zpěvem puká okno mřížované, —
zajdu k lesu!“

„Nuže, jinak srazíme ti rohy:
novou kládu máme,
do té bedlivě tvé bludné nohy
zakováme!“

„Vaše nová kláda pukne sama
písničkou a měchem,
ukážu vám paty zas i záda,
volný dechem!“

„A my v ústa vložíme ti hrušku;
zaniknou tvé písně,
se stropu až květy padnou k lůžku
vlhké plísně!“

„Nezanikne pramen písní zlatý,
stále budu pěti;
jako dětí mně jich z každé chaty
v ústret sletí!“

„Ej, tož zavřem dudy!“ — „Též se zhatí,
nic vám nezpomůže,
dcera vrátného je zase vrátí
za dvě růže.

Za dvě růže, za hubičku trojí,
kytku drobných zpěvů —
budu dudat — šelma, kdo se bojí —
na vzdor hněvu!“

„Pak rozbijem dudy! Zkrotneš asi,
smělý odmlouvači,
nebudou v nich ani lidské hlasy,
ani ptačí!“

„Budou! tím jen uškodíte sobě,
jeť v nich na sta duchů,
celý věk vám budou — ba i v hrobě —
kvílet v uchu!“

Zalekli se: „Nuž, jdi po své cestě!“...
Šel jsem okamžikem,
smáli se, leč zatínali pěstě
pod pláštíkem.

Čtouce tuto a podobné básně, jsme jako na trní, nemůžeme se zprostiti jakéhosi nelibého pocitu, jsme rozladěni, disgustováni. Celý ten Heydukův dudák není skutečnou postavou z lidu, není vůbec člověkem živoucím, z krve a z masa, je to marioneta bez vlastního života, jíž básník za nitky potahuje a pohyby její svými exšplikacemi doprovází. Co všecko náš básník v divomocném zvuku vřískavých dud bájí, toť přesahuje divy a zázraky, jež nám »šedá dávnověkosť« vypravuje o zpěvě Orfeově a Lumírově; avšak i to s velikým rozdílem. V oněch bájích líčí se třebas hyperbolicky, přece poeticky všemohoucí účinek zpěvu na živou i neživou přírodu, náš čaroděj dudák sám se chvástá, co všecko dokáže svými dudami: zadudá v šatlavě, a vřeskem jeho dud pukne prý okno mřížované, a on »zajde k lesu« (Co tam? Aby našel rým k »snesu«); »písničkou a měchem pukne kláda, pukne ‚hruška‘.« Ještě hůře bylo by prý, kdyby mu opatrní otcové města dudy rozbili. Jeť prý v nich »na sta duchů, celý věk jim budou, ba i v hrobě, kvílet v uchu!« Nám nevěřícím Tomášům je tento jalový chvast dudákův nejen směšný, nýbrž do duše protivný, poněvadž je dětinský, vylhaný, nepoetický. Onino staří »opatrní otcové« byli sice trochu více pověrčivi nežli jsme my, že by však na ně takový strach šel z prosaických dud, které mnohem lépe znali nežli my, o tom lze slušně pochybovati. Ale stalo se: přísní soudcové zalekli se těch hrozeb, »smáli se (čemu a proč?), leč zatínali pěstě pod pláštíkem,« ze samého rešpektu před nebezpečnými, divotvornými dudami, v nichž byly »lidské i ptačí hlasy.« Čili snad celý ten pláštík na zaťaté pěstě byl hozen, aby se přikrylo jakým takým rýmem »okamžikem«? — A kdo jsou vlastně ti »opatrní otci?« Ve druhé strofě dudákovi vyhrožují, že jej »udají,« v dalších strofách pak už ho sami soudí!

A jako v celku tak i v jednotlivostech samá strojenosť, samá nepřirozenosť myšlénková i slohová. »Myšlénky trůní v čele,« kdo to jakživ slyšel? (rým: »směle«). »A což jsou myšlénky zdrojem hříchů?« táže se naivně básník! Prostý dudák by se tak netázal, ten by věděl ze svého malého katechismu, že myšlénky bývají skutečně zdrojem hříchů, ba že i samy mohou býti hříchem. Stojíli ve druhé strofě ta poetická záplata »věru« za to, by se k vůli rýmu činil takové násilí jazyku, jako jest neslýchané »při večeru« místo prostého »večer«? »Zakážeteli mi dudati večer,« praví dudák, »budu dudati v noci.« Jaký jest až tak náramný rozdíl mezi večerem a nocí, kde jde o hudbu a veselý zpěv? Či tu vyhrožuje dudák, že nebude šetřiti policejní hodiny?

Slovem, naše vůbec známá píseň národní »Jeli pak to pravda nebo ne, že plyne dudáček po vodě« vyváží dvě kopy takovýchto »básní« dudáckých. »Pouhý nápad k epigramě nestačí,« praví Čelakovský, tím méně může stačiti na celou rozvleklou báseň.

Posudky.

Úplný kancional arcidiecese olomoucké, čili posvátné zpěvy a modlitby ku všestranné potřebě při veřejné bohoslužbě a soukromých pobožnostech. Dle osnovy kancionalu Bečákova z nařízení Jeho Em., nejdůst. arcipastýře Bedřicha z Fürstenbergů upravený. V Olomouci. 1888.

Potřeba dobrého a důkladného kancionalu pro lid dávno uznávána jest všeobecně a bolestně cítěna jest nedostatečnosť dosavadních kancionalův. Již hned v r. 1877. objevil se v »Časopisu Matice moravské,« tehdáž ještě vycházejícím, pozoruhodný článek, jenž nejživěji a nejpřípadněji vyjádřil všechny stesky a tužby sem se nesoucí (»Č. M. m.,« r. IX., str. 84. sll.). Původce článku toho, slavně známý po všech vlastech našich spisovatel a jazyka našeho mateřského důkladný znalec, Jan Ev. Kosina, podrobuje v něm kritice »Katolický kancionalek« Poimonův, vzdělaný na základech kancionalu T. Bečákova a přichází k tomu konečnému úsudku, že kancionalek ten aspoň ve zpěvné části své — neboť jen o té rozepisuje se pan spisovatel — potřebám lidu našeho nevyhovuje nikterak. Dle úsudku Kosinova nejsou písně v kancionalku obsažené ani grammaticky ani metricky správny, smysl pak jejich jest prý často nesmysl. Ale nechme již pana spisovatele samého mluviti. »Můželi,« píše, »hroznější mizerie pomyšlena býti než veršíky ani kloudných myšlének neobsahující, ani kusa rythmu nemající ani konečně trochu nevyzvánějící? Jaký soud o jazyku našem a literatuře vynesl by vzdělaný cizinec, který by jiného plodu písemnictva našeho nepoznal než tento kancionalek? Tolik nechutenstva, tolik sprosťáctva všude, kam oko padne! Nejvšednější písničky kramářské nepoličkují surověji jazyk náš, nevystavují ho v tak bídné nuzotě a nahotě jako tento kancionalek, jenž se podjímá hlásati a množiti slávu a velikosť krále králův.« Na to pak pokračuje: »O hrozné prose, jež domuje v domnělých verších kancionalku, šířiti se bylo by zbytečno... Ani v písních ku mši sv., kde tolikeré vznešené motivy básníkovi se naskýtají, ani v písních k Panně Marii, jejíž kult sám jedna nepřetržená vznešená báseň jest, nespatřujeme ni jiskerky básnické, všude prosa, věčná prosa.« — Věru, trpká to slova a zdrcující! Slov těchto a úsudku tak odmítavého museli bychom si povšimnouti i tehdy, když by pocházely od nejúhlavnějšího nepřítele církve katolické a lidu našeho, natož když napsal je muž, jenž nikdy netajil se přesvědčením svým ryze katolickým a jenž vždy ku církvi se hlásil jako syn poslušný k matce své. Tomu zajisté nevedla péro ani zášť k církvi ani nenávisť k její zařízením, nýbrž jen upřímná láska k lidu a živý bol nad tím, že o potřeby lidu našeho v tomto směru tak špatně jest postaráno. Dokčuje pak p. spisovatel odůvodněnosť slov tak krásných tím, že církev katolická, majíc povinnosť vésti údy své veškery ke ctnosti a blaženosti, též povinna jest užíti všech prostředků k tomu vhodných, což také povždy činila, jsouc »netoliko učitelkou pravdy, nýbrž i pěstounkou a předním vzorem krásy.« A tím způsobem vykonávala církev úlohu svou, že »od nepaměti uměny všeho způsobu ochranným svým zastřela pláštěm.« Žel Bohu! že u nás, aspoň v diecesi olomoucké, tak špatně bylo postaráno o potřeby lidu, že mu dána byla do rukou kniha, kteráž mu nebyla vzorem krásy a kteráž nepřiváděla k rozkvětu všechny mohutnosti jeho duševní, nýbrž kniha, kteráž táhla jej k nízkosti a surovosti vkusu co do poesie posvátné. A pohříchu, jestiť »kniha právě jmenovaná (t. j. kancional) téměř jediným zdrojem, z něhož lidu jest se napájeti, aby ukojil svou žízeň po posvátné poesii.« — Že pak lid neměl v rukou knihy skutečně vzdělávací a dokonalé i obsahem i formou, jest tím větší nedbalosť, hanba a neštěstí, protože není »nižádné výmluvy, že by nebylo lze pro nedostatek prostředků hmotných opatřiti věřícím poklad písní pravou dýšících poesií, mysl povznášejících na perutěch nadšenosti ku Tvorci všehomíra, člověka šlechticích a vzdělávajících po rozumu slova toho nejušlechtilejším,« ana »všech uměn královna, poesie, přestává na slově, látce to nejlacinější.« — Po soudu p. spisovatele má tedy býti kancional knihou v každém

ohledu dokonalou, knihou vzdělávací a vkus lidu šlechtící, povznášející jej ke všemu, co vznešeno jest a krásno, a zálibu po tom v něm budící. Toho spůsobu a zrna však kancionaly dosavadní nebyly, neboť z jakési nevšímavosti těch, jimž bylo k tomu přihlížeti, ponechány v rukou lidu, jemuž kancional často jediným jest zdrojem vzdělávacím, knihy, kteréž neměly do sebe nijakých vlastností vzdělávacích. Neboť to, co p. Kosina pověděl o zpěvné části kancionalku Poimon-Bečákova, to v úplné platnosti zůstává i při části psané řečí nevázanou, při modlitbách a pobožnostech. To ihned několika příklady dokážeme.

Vezmeme k tomu cíli a konci »Katolický kancional,« vzdělal Tomáš Bečák. Vydání dvaadvacáté. V Olomouci u Grosse r. 1883. a obrátíme třebas jen str. 9. a 10. Nalézáme tam tyto nesprávnosti: Chválím, ctím a dobrořečím a pozdravuji tebe (str. 9.), medotekoucí (str. 9.); srdečná radosť (= herzensfreude, překlad z němčiny); Tobě ze všech sil a mocí srdce svého děkuji (str. 9.). Já tedy, ó Ježíši, obětuji tobě (str. 9.), den ode dne. Toť ukázky jen z jediné modlitby. — Druhá modlitba na téže straně (9.) počíná slovy: Ó nejdobrotivější Ježíši! v sjednocení lásky tvého poručení, kterouž jsi na kříži pněje (?) ducha svého Otci nebeskému poručiti ráčil, obětuji ... Rádi bychom věděli, pro koho vlastně modlitba tato jest — pro prostého venkovana, kterýž ji snadno, hned při prvním čtení má porozuměti, jistě není — věta tato hodí se dříve do nějaké sbírky učebné jakožto odstrašující příklad rozvláčného, nesrozumitelného slohu. — Rovněž rozvláčně jest psáno (str. 10.): poníženě žádaje, abys mně u Boha vyprositi ráčila, abych jemu tohoto dne věrně sloužil a žádným těžkým hříchem jej (sic!) neurazil. — V modlitbě k Andělu strážci zdá se nám býti anthropologismus: »svýma svatýma rukama« upřílišený. — V modlitbě: »Vzdechnutí k Pánu Ježíši« čteme: »račiž všecky činy mé skrze sebe samého dokonávati, aby se tak Pánu Bohu líbiti mohly« atd. atd. — Komu libo, nechť si seznam tento laskavě doplní — příkladů nalezne až nazbyt.

Nevyhovuje tedy zmíněný kancional Bečákův i také Poimonův v žádném ohledu. Z té příčiny bylo nám s velikou radostí slyšeti, že konečně i se strany kompetentní uznána nedostatečnosť dosavádních kancionalův a že připravena jest náprava. Z popudu totiž a z nařízení Jeho Eminence p. kardinala arcibiskupa olomouckého, Bedřicha, byla požádána a vybídnuta asi před třemi lety celá řada zasloužilých, vynikajících kněží, aby sestavili nový příhodný kancional pro arcidiecesi olomouckou na místě dosavadního Bečákova, valně sice rozšířeného, ale mnohými vadami oplývajícího. O tom, kdo byli povoláni do kommisse této a vůbec o činnosti celé této kommisse málo vyšlo na veřejnosť. Jediná její činnosť, ceny arciť velmi pochybné, bude asi ta, že se rozhodla, by se nesestavoval nový kancional, nýbrž aby se provedla jen oprava na základě kancionalu Bečákova. Nemůžeme a neumíme se domysliti, z jakých důvodů slavná kommisse toho rozhodnutí učinila — mimo velikou rozšířenosť kancionalu Bečákova v diecesi olomoucké nemluvilo přece nic ve prospěch jeho, a protož nemáme rozhodnutí toto za příliš šťastné. Ale práce v kommissi se nedařila — i zvoleni byli hlavní »redaktoři«: pro část modlitební theol. Dr. prof. Pánek v Olomouci, pro část zpěvnou p. P. Fr. Buček, nyní farář v Pustoměři u Vyškova, a pro část hudební p. P. L. Holain, praefekt pachol. semináře v Kroměříži. Když pak P. Fr. Buček pro jiná zaměstnání práce redaktorské nepodjal se nikdy, připadla část zpěvná i hudební P. L. Holainovi samému, zajisté ne se škodou celého díla, jakož později ukážeme. — Pracovali tedy pilně po dvě léta Dr. Pánek o části modlitební, P. Holain ve spojení s několika osvědčenými básnickými silami o části zpěvné a hudební; výsledkem pak neunavné a mravenčí jich píle jest kancional, jehož úplné pojmenování v čelo těchto řádků jsme položili.

Kancional vyšel bez všeliké předmluvy, bez všelikého úvodu, jež obyčejně podávají poučení a zprávu o tom, jakého cíle mělo se dosáhnouti, co vydavatelé zamýšleli, jakými zásadami se řídili, jakých pomůcek užívali atd. — Toho všeho náš kancional nám nepodává, i bude nám jen z obsahu a výsledkův o všem tom souditi. Jak dalece vydavatelé

účelu a takořka idealu kancionalu, o němž zmínili jsme se již v těchto řádcích, dosáhli, co vykonali, jak pokročili jsme dílem tímto na poli poesie posvátné atd., chceme nyní v krátkosti zkoumati, a sice nejdřív co do části modlitební. Později promluvíme o části zpěvné i hudební a zároveň o kancionalku pro mládež vydaném. *F. Sch.*

Славяне, ихъ взаимныя отношенія и связи. Сочиненіе Іосифа Первольфа, орд. профессора Импер Варшав. Университета. Томъ I. Очеркъ исторіи славянъ до XVIII. вѣка. Варшава 1886. I.—XI., 1—208. — Томъ II. Славянская идея въ литературѣ до XVIII. вѣка. Варшава 1888. I.—X., 1—616. (O)

Část IV. Jižní Slované (Slovinci, Chrvati, Srbové, Bulhaři; str. 198. až 394.).

Slované jižní užívají názvu »Slované« (Slověné, Slovené, Sloviné, Slovenci, Slovinci) v širším i užším smyslu, značíce jím jednak celé plémě slovanské, jednak jen jižní Slovany. Od polovice XV. st. přikládají si název Illyrové, druhdy i všechny Slovany jím rozumějíce.

Příbuznosť různých plemen jihoslovanských cítěna, cítěna ne pouze v theorii (ve vědě a literatuře), ale i v praktickém životě. Cestující Jihoslované vzájemně si rozuměli, užívali v chrámech jednoho jazyka církevního — slověnského. Ale přes blízké příbuzenství neslila se plemena jihoslovanská v jeden národ. Rozdrobena upadla v poddanství Němců, Maďarů, Turků, Řekův a Italů. Neblaze působilo též nestejné vyznání náboženské. Nejkrutěji spočinulo na Slovanech jho turecké, proti němuž hledali pomoc v Uhrách, Španělsku, Italii, Germanii; ku konci XV. st. za mocných Jagajlovců zejména Polska obracela k sobě zraky Jihoslovanů. Později zaměnila roli její veliká, pravoslavná Rus »mudraja Sjevernica.« K ní obraceli se nejen pravoslavní, ale i katoličtí Jihoslované, vidouce, že naděje v pomoc od neupřímných císařů německých jen svého prospěchu dbalých jest marna. Když během časů vlévání Ruska víc a více se rozšiřovalo, počali se císařové němečtí obávati, aby nebyla jim »ruským barbarem« vyrvána toužená kořisť; ale i v lůně samých Jihoslovanův objevil se odpor u přísných katolíků proti schismatické Rusi. Tak vznikla vážná otázka, u Němcův otázka východní, u Rusů jižní nazvaná, t. j. otázka, zdali Němec opanuje jižní kraje či zachovali se v krajích těch Slovan, stanouli se Jihoslovaně poddaní císaři rakouskému, či slovanskému cáři ruskému, připojili se ke kultuře západní či budou se samostatně rozvíjeti v kulturním i politickém svazku s Rusí.[1])

Promluviv o otázce východní, zkoumá spisovatel historickou literaturu; vzpomenuto předkem letopisců bulh., srbských a chrvatských. Bulhaři a Srbové, mezi nimiž zejména vzájemnosť pozorovati, čerpají zprávy o původu svém z pramenů byzantských. Dalmatští Slované, kteří jediné svobodněji pěstovali vědy, když již ostatní Slované od Turků byli porobeni, vzdáleni jsouce pramenů těchto, odkázáni jsou více na prostá podání svého národu.

Velikého rozšíření došel letopis, který neznámý mnich Dioklejský asi v polovici XII. st. z jazyka slovinského na latinský převedl, a v němž Slované s Gothy se stotožňují. Tohoto chybného mínění drží se namnoze pozdější dějepisci jihoslovanští. Z těch uvádějí se L Crević (Čreva, jenž zejména o Češích s velikou vážností se vyslovuje: jsouť prý národ nejbojovnější, nikde jinde není takých bojovníků, Němci už pohledem na Čechy se bojí, tím více srážky s nimi a pod.), F. Vrančić, Orbini (psal jazykem italským), Rattkay, Ritter-Vitezović, Kačić-Miošić, Lučić. I cizinci pracovali v historii jihoslovanské, jako Du Fresne, Farlati a j., při tom vzpomenuto sporu, týkajícího se názvův a národnosti starých Illirů. Ze Slovinců jednáno o Herbersteinovi, Valvazorovi, Linhartovi; ze Srbů Brankovići, Raići. Konečně Makurňan Pajsij.

Od histor. literatury přechází spis. k filologické. Jazyk podunajských Slovanů, jazyk »slověnský« nejprve stal se jazykem písemným. Těm Slovanům, kteří psali latinkou, velikou obtíž činil pravopis. Slovanské zvuky, pro něž není v latině písmen, bylo nahrazovati; to dělo se

[1]) O otázce této pojednal spis. i jinde, tak na př. „Die slavisch-orientalische frage“ (Prag 1878) a „Časop. Mus.,“ 1868.—1869., Вѣстникъ Европы, 1877. a j.

často velmi nevhodně (na př. Darxich — Daržić, Bogascinovich — Bogašinović atd.). Šimon Budinić jediný a v jediné jen práci užil českého pravopisu (s č a ž). Zde též promluveno o cyrillici a hlaholici.

Ani reformace nezůstala bez vlévání na Jihoslovany. Nejznamenitějším její šiřitelem byl Primus Truber, jenž s pomocníky svými (jeden z nich, Bohorič, zavedl svoji mluvnicí slovinskou [r. 1584.] lepší pravopis) tiskl náboženské knihy písmem latinským, hlaholským i cyrillským, chtěje, aby co největšího rozšíření dosáhly. Taktéž počínali si i Jesuité. Z gramatiků promluveno dále o Pochlinu, Gutsmannovi, Georgijeviči, Sladiči.

Filologická činnosť pravoslavných Srbův a Bulharů vztahovala se ponejvíce na církevní jazyk slovanský, jehož však i v literatuře světské užíváno, až na konci XVIII. století počíná ustupovati jazykům národním. Zvláštní odstavec věnován Chrvatu Jiřímu Křižanici, prvnímu to uvědomělému panslavistovi, jenž přijel na Rus, aby spisy svými budil tam uvědomění slovanské, aby roznítil Rusy k záchraně bratří ve jhu cizinském hynoucích.[1])

V posledním odstavci stopována slovanská idea u slovinských (chrvatsko-dalmatských) poetů. Památna tu škola dubrovnická. Zastkvělť se Dubrovník slávou nehasnoucí, zrodiv pěvce jména nesmrtelného. Jaký div, že pokládán za nejpřednější město slovanské. Z básníkův uvedeni Hektorović, Baraković, Gundulić, oba Palmotićové, Djordjić, Kavanin a j., z nichž někteří ke všemu Slovanstvu se obrací, jiní k Polsce, ti zase k mocné Rusi, najmě slavného jejího Petra oslavujíce.

I v národních písních shledáváme narážky na jiné kmeny slovanské, na Poláky a hlavně Rusy (Moskaly).

Část V. Rusové (str. 395.—514.). Různá východní plemena slovanská slila se v jeden ruský národ, v ohromnou ruskou říši, vždy pamětlivou ostatních Slovanů, s jejichž větší částí vázal ji i církevní jazyk slovanský, a s nimiž nepřestávala se stýkati jednak skrze cestovatele soukromé, jednak i skrze rozličná poselství císařů německých i papeže, k nimž vybíráni, pokud možno, nejraději Slované, poněvadž Rusové neradi jinak se smlouvali, než jazykem slovanským, radíce cizím poslancům, »aby, neznajíli ho, počkali, až se vyučí.«

Čím více rostla Rus různými boji se sousedy, tím větší nabývala důležitosti, tím častěji obracela k sobě zraky všech Slovanů, zejména když Polska objevila se neschopnou k velikému dílu osvobození. Nejvíce vynikla Rus v tom směru za Velikého Petra Alexejeviče, jenž množství Slovanů do říše své povolal za úředníky, ponejvíce sám na svých cestách s nimi se seznámiv. Později seznamovali se Rusové s ostatními Slovany a tito zase s nimi na různých výpravách válečných.

U vylíčení historické literatury promluveno o nejstarším letopisci ruském Nestorovi, jihoslovanských a polských památnících na Rusi, a různých letopisech a chronogramech. O původu a staré historii Slovanstva spokojovali se na Rusi dlouho tím, co pověděl Nestor, nedůvěřujíce západním dějepiscům, jichž pouze spisovatelé jihozápadní Rusi (polsko-litevští), znající jazyky latinský a polský, užívali. První tištěná velmi chatrná kronika ruská vyšla r. 1674. pod názvem: »Синопсисъ, или краткое собраніе о началѣ славянороссійскаго народа и первоначальныхъ князей Кіева« (Sinopsis, ili kratkoje sobranije o načalě slavjanorossijskago naroda i pervonačaljnych kňazej Kijeva).

Všeobecný interes vzbudila otázka o uvedení křesťanství k Slovanům za času náboženských hádek (XVI.—XVII. st.) mezi katolíky uniaty, pravoslavnými i protestanty. Beze všech věcných důvodů přivlastňují si jedni i druzí sv. Cyrilla i Methoděje, ostatním jej upírajíce.

Vedlé západoevropských kronik rozšiřovaly se na Rusi i vědomosti geografické tak zvanými kosmografiemi. Tím vysvětluje se rozšíření se cizích, latinských, řeckých a německých názvův i v geografii zemí slovanských, kteréžto názvosloví bohužel k hanbě Slovanů dosud se udrželo.

Z jiných jazyků slovanských obraceli se Rusové především k jazyku slověnskému, jenž od jihu na Rusi se rozšiřoval, až stal se jazykem církve i literatury a zároveň pojítkem mezi Rusy, Srby a Bulhary. Ze západních jazyků nejznámější byla polština (na jihozápadě). Čeština

[1]) Stať tato známa jest u nás ze spracování, jež vyšlo ve „Slovanském sborníku.“

méně byla známa. — Zvláštností v ruské literatuře XVI. a XVII. st. jsou azbukovniky neb alfavity, jakési sborníky encyklopaedické, jichž užívalo se při učení ve školách.

Z panovníků ruských Petr Veliký, jenž ve všem snažil se svoji Rus povznésti, obrátil zřetel svůj též k jazyku a historii domácí a spolu slovanské. Dobře on rozeznával od církevního prostý ruský jazyk, žádaje na spisovatelích, aby psali: »prosto, vňatno (pochopitelně), chorošim (dobrým) štilem.« Z uvědomělých Slovanů-Rusů promluveno o Kopčeviči a Polikarpovu. V historii dosud viděti bylo neblahý vliv Sinopsis, Petr snažil se, aby jasnějším světlem ozářeny byly dějiny Slovanů. Sám slovutný Leibnitz napsal na žádosť ruského vyslance ve Vídni krátké dějiny Slovanů, jež odvozuje od Sarmatů. Řádných, aspoň relativně, dějin ruských nepodařilo se však Petrovi získati. Teprve po smrti jeho V. Tatiščev napsal »historii ruskou« (vydána jako dílo posmrtné 1768.—1784.), která jest prvním pokusem pragmatických dějin ruských a základem pozdějších prací. Tatiščevu bylo zápasiti s mnohými nedostatky, poněvadž scházely mu prameny; bylť tištěných málo, téměř žádné a rukopisné velice roztroušeny. Teprve za Kateřiny II., rovněž velké přítelkyně historie a literatury ruské a vůbec slovanské, počato s vydáváním starých památek písemných. V téže době znovu vzata na přetřes otázka varjago-ruská. Vlastenci ruští (proti německo-ruským dějepiscům) nechtějíce počátky ruské říše v nepřátelském panství švédském hledati, viděli ve Varjazích pobaltické Vagry. Za ně zejména Lomonosov proti Müllerovi lámal kopí. K Lomonosovu připojil se Tredjakovkij s neslýchanou filologií. Stejně nekriticky vedl si Ščerbatov, lépe Boltin.

Zároveň i otázka o jazyku ruském a poměru jeho ke staroslovanskému nepřestávala zajímati ruských i cizích spisovatelů. Německo-ruský akademik Jan Kohl pokládá jazyk církevní za otce ostatních jazyků slovanských. Tredjakovskij užívá jazyka ruského, ale mnoho slov i tvarů slověnských připlétá, Lomonosov dobře rozeznává, že východní nářečí slovanská mnohem bližší jsou ruštině než západní a v grammatice své jasněji určuje formy písemního jazyka ruského. Slověnskému jazyku nadržují i větší dvě publikací XVIII. st., totižto Церковный словарь (Církevní slovník) Petra Aleksejeva i Словарь академии рос. (Slovník akademie ruské). Z iniciativy Kateřiny II. vydán též Сравнительный словарь всѣхъ языковъ а нарѣчій (Srovnávací slovník všech jazykův a nářečí), v němž uvádějí se slova ve všech jazycích slovanských.

Rozumí se, že vzrůstání literatury ruské nezůstalo bez vlévání na ostatní národy slovanské, kteří rovněž používati počali nově vydaných prací ruských a i cizinci obraceli k nim pozornosť, zejména Němci. Vzpomeneme jen Schlözera a Herdera, z nichž tento skvělou budoucnosť Slovanstvu prorokuje.

Částť VI. Slověnský jazyk a jeho osudy u národů slovanských (str. 515.—616.[1]).

Jazyk slověnský, t. j. jazyk Slověnců obývajících Pannonii, Dacii, Mysii, Thrakii a Macedonii, stal se první mezi jazyky slovanskými, jak řečeno, již v druhé polovici IX. století jazykem spisovným, a to hlavně přičiněním Soluňana Konstantina, jenž i řecké písmo jazyku slověnskému přispůsobil. S překladem písma sv. počato, dle mínění spisovatelova, ještě v Řecku, ale hlavní částť jeho vykonána teprve v Pannonii. Odtud rozšířily se knihy slověnské jednak na sever k Moravanům, Čechům a Lechům, jednak na jih k Chrvatům, Srbům a Bulharům; konečně, nejspíše z Bulharska, ač možná již dříve z Pannonie a Dacie na Rus. V církvích české, moravské a polské zanikl jazyk slovanský na konci XI. st., ovšem ozval se ještě později, ale to již jen jaksi nahodile a ne na dlouho. V slovanských krajích alpských převládala liturgie latinská. V Chrvatsku bylo jazyku slověnskému vésti krutý boj s latinským, jejž podporovali latinští biskupové dalmatští a papež; a třeba že v XVIII. st. sama stolice papežská uznala slověnský jazyk i písmo (hlaholici, též písmo chrvatské zvanou), které však nepřičítáno »heretikovi« Methoději, ale sv. Jeronymovi, přece zůstal jazyk latinský panujícím.

Hlavním útočištěm pronásledovaných učeníků sv. Cyrilla i Methoděje stalo se

[1]) Částť tato obšírněji otištěna byla v „Methodějském jubilejním sborníku.“ Varšava 1885.

Bulharsko utěšeně kvetoucí pod cářem Simeonem. Zde po příkladě byzantské rozvinula se slověnská literatura, jejíž plody šířily se do sousedního Srbska, Dacie, Pannonie a též na Rus. V jižním Bulharsku vedlé cyrillice užíváno po některou dobu i hlaholice.

Rozumí se, že jazyky jednotlivých národů slovanských nezůstaly bez vlévání na jazyk slověnský a že z původního jazyka slověnského povstaly rozličné recense, nesoucí na sobě známky jazyka příslušného národu. Tak recense slověnsko-česká [1]) (se *z* a *c* místo *žd* a *št*, —*dlo* místo —*lo*), slověnsko-chrvatská i slověnsko-srbská (bez ą a ę, jež mění se v *u* i *e*, a pouze s ь [jeřík], který často se vypouští aneb mění v *a*, s *y*, střídajícím se s *i*), slověnsko-bulharská (jež střídá ą i ę netoliko mezi sebou, ale i s ъ [jer] a ь [jeřík]), slověnsko-ruská (zaměňující ą i ę v *u*, *ią*, ѣ v *e*, ъ [jer] i ь [jeřík] často v *o* i *e*, *žd* v *ž*, *št* v *šč*).

Jakým spůsobem dály se tyto změny, obšírně popisováno. Zvláštní jest, že kdežto Rusové od Jihoslovanů přijali čistý jazyk slověnský, jim zase později jazyk tento ve spisech svých, ale již v ruské recensí navraceli, ba že konečně jazyk slověnsko-ruský pokládán za původní slověnský.

V století XVIII. rozšířilo se opět jiné míněni, dle kterého jazyk slověnský jest praotcem všech ostatních jazyků slovanských. — Praktická potřeba při vyučování jazyku slověnskému, jenž pomálu stával se jazykem mrtvým, vedla k prvním pokusům sestaviti jeho tvarosloví i sebrati leksikalní bohatství ve slovnících. Tím učiněn počátek k vědeckému zkoumání jazyka slověnského.

Poslední odstavec části VI. jedná o uctívání svatých Cyrilla a Methoděje u Slovanů. Paměť obou apoštolů zachovala se zejména u těch národů, kteří zachovali též dědictví jejich, slověnský jazyk a písmo, u Bulharů, Srbův a Rusů. K světcům připočtěni nepochybně již v X. st. U Slovanů západních památka jejich brzy se zatemnila. Nebyliť všichni papežové přátely liturgie slovanské. Část latinsko-italského duchovenstva v Dalmacii již v XI. věku nazývá Methoděje »eretikom i lgunom« (kacířem a lhářem). V Čechách dobře sice si byli vědomi, odkud přijali křest, ale přece nedosáhl kult Cyrillo-Methodějský nikdy takového rozšíření, jako kult sv. Václava, Ludmily, Vojtěcha a Prokopa. Tím méně rozšířen byl kult jejich v Polsce.

[1]) Cyrillice originalu nahrazena je latinkou.

O kanonisaci světců přičinil se nejspíše Karel IV., jenž zakládaje r. 1374. »slovanský« klášter v Praze, zasvětil jej »dědicům« českým sv. Jeronymu, Cyrillu, Methoději, Vojtěchu i Prokopovi.

Činnosť svatých apoštolů vylíčena v životopisech psaných jazykem slověnským, řeckým, latinským i českým, jichž pak používali letopisci a druzí spisovatelé, všelijak ovšem si je upravujíce a doplňujíce. S uvedením východního křesťanství do Čech a Moravy skrze oba apoštoly spojovali i Husité a později Bratří symbol své víry, přijímání pod obojí, obvyklé v církvi východní.

Spisovatel končí rozpravu svoji o Cyrillu a Methoději těmito slovy: Cyrill i Methoděj jsou všem Slovanům nanejvýš sympathičtí, všickni Slované bez rozdílu vyznání s řídkou v slovanském světě svorností pokládali je za své apoštoly, učitele, osvětitele; všichni chtěli býti jejich učeníky, pravoslavní, jako katolíci i protestanti. Tak sešla se opět rodina slovanská pod smiřujícím, spojujícím a v pravdě svatým všeslovanským praporem velikých svých učitelů, když již dávno prošly časy, kdy ještě »bě jedin jazyk slověnsk.«

* * *

Budiž mi dovoleno zakončiti referat svůj slovy velmi střízlivého ruského kritika: »V knize Perwolfově sebráno množství zajímavých dat o historii »slovanské myšlénky« a projevech její politických i literarních. Auktor vládne řídkou sečetlostí v literatuře i historii všech plemen slovanských a dovede čerpati z té i druhé charakteristická fakta. V ruské (a vůbec slovanské. *Pozn. ref.*) literatuře jest dílo jeho prvým svého druhu. Budeme očekávati s velkým interesem dokončení této pozoruhodné práce.«

Pro úplnosť podotýkáme, že auktor všude uvádí prameny, a že citaty jeho, ať v kterémkoli jazyku, vyznačují se správností jak věcnou tak typografickou. Rejstřík společný oběma dílům vyjde později.[1])

P. Papáček.

[1]) Referent dovoluje si upozorniti slavné redakce, že vyžádal si dovolení k překladu spisu.

Dějiny mladoboleslavského školství, jež napsal *Fr. Bareš*, c. k. gymn. professor. V Mladé Boleslavi. 1888.

Pan spisovatel rozdělil objemnou knihu svou ve čtyry hlavní oddíly s mnohými podřaděnými částmi, tak že obsahuje 142 strany. První oddíl A) školy mladoboleslavské před založením gymnasia v Kosmonosích obsahuje čtyry části, a to: I. o školství mladoboleslavském před r. 1688., II. část o škole městské (kališnické), III. škola bratrská, IV. O katolické reformaci ve školství boleslavském. Městská škola v době pobělohorské. V druhém oddíle B) p. spis. pojednává o gymnasii samém v Kosmonosích založeném, kdy začal prvý rok školní l. 1688. v září a gymnasium nastoupilo na dráhu blahodárné činnosti své. Potom líčí se změny za Marie Terezie a přenesení jeho do Mladé Boleslavi. V oddíle třetím C) přechází se ku školám mladoboleslavským kromě gymnasia od r. 1688., konečně v oddíle čtvrtém D) jsou naznačeny různé výkazy a statistika o gymnasii. Závěrkem pak p. spis. podává statistiku studujících od r. 1688.—1888. a jako všechny oddíly vůbec tak čtvrtý zvláště nad míru pracně sestavený a ohromné píle vyžadoval. K tomu přidán jest svědomitě učiněný seznam bývalých žáků toho ústavu pokud sami se přihlásili anebo přihlášeni byli a p. spis. označuje, pokud možno, jejich stav a bydliště.

Posuzujíce jednotlivé oddíly, co týče se obsahu, můžeme směle říci, že pan spisovatel velmi vhodně celou látku rozdělil a každý oddíl důkladně a kriticky napsal, použiv velmi bystře a důmyslně pramenů jemu přístupných. Celek spisu tvoří obraz přehledný, jasný, jádrný a úplný.

Nemůžeme tedy jinak leč odporučiti spis p. Barešův pro svou důkladnosť jakož i plynný a poutavý sloh každému ku zábavě a poučení, zvláště pak bývalým žákům a rodákům mladoboleslavským.

I po stránce formalné jsou dějiny školství mladoboleslavského bezvadny a pro veškeré tedy tuto vytčené dobré stránky ozdobou písemnictví českého vůbec a královského města Mladé Boleslavi zvláště. *f.*

Salomonida. Roman od *S. Hellera.* (O.)

V »Bouři života« (»Květy,« III., 1., str. 670. sll.) neočekávaným přípitkem prohlašuje baron Kostromskij zasnoubení své s Helenou Pavlovnou. Tamtéž (»Květy,« III., 2., str. 747.) hrabě Bestužev seznamuje opět zasnoubení své s touže Helenou Pavlovnou, tak že státní rada Glumov, jenž přítomen jest všem těm hostinám, ku přípitku, jakoby nic, vždy stejnou řeč pronáší, což mu kapitán Milanov velmi vtipně vytýká, pravě (»Kv.,« III., 2., 748): »Vaše Blahorodí mluví na patrony — tutéž gratulační řeč, jako dnes, pronesl jste nedávno v ‚Severní Hvězdě'.« — Ba i v »Zápasech« (»Kv.,« VIII., 1., str. 357.) starý břichopásek p. domácí Křikava neboráznou řečí oznamuje zasnoubení Herminy s Richardem Lebrunem. — Tento prostředek nazvali jsme proto podezřelým, že nebude třeba než jednou, dvakráte ještě ho použiti, aby také stal se patronou; nehledíc ani k tomu, že takovéto překvapení nutně za následek má opakování výjevů překvapením způsobených, t. j. okamžité vyšlehnutí vášně při nešťastné sokyni, jako »Salomonida« (str. 22.) a »Bouře života« (»Kv.,« III., 1., 496.), kde Agrippina nenadále pozná, že Bestužev miluje Helenu. — I jinak v »Salomonidě« vyskytují se věci podobné jednotlivostem prací dřívějších a později znova se vyskytující. V »Salomonidě« na př. vášnivá, úskočná, žárlivá Salomonida jest sokyní tiché, upřímné Caesariny. V »Bouři života« vášnivá, úskočná, žárlivá Agrippina stojí proti srdečné, klidné Heleně. Od obou dám jest milován v »Salomonidě« nerozhodný, kolísavý Bogdanov, od obou dám v »Bouři života« rovněž takový hrabě Bestužev. —

Jiné okolnosti jsou jen přesunuty: v »Bouři života« záhadna jest minulosť Heleny Pavlovny, původem Francouzky: ji vyzradí Melanie Danilevna: v »Salomonidě« (str. 169.) záhadna jest minulosť Salomonidina, jež také po krvi jest Francouzka, a vyzradí ji Eugenie Davidovna Laplacova. — Tajemná věštkyně v »Salomonidě« (str. 154. sll.), k níž Salomonida dochází v záležitostech milostných, v »Bouři života« má obdobu svou ve Vlachovi Giacomu Farinim, připravovateli kouzelných nápojů lásky, u něhož Agrippina ve věcech srdce svého

rady hledá. »Gostinica« v »Salomonidě« (str. 101. sll.) a salon paní de Nocé (»Sal.,« 229. sll.) připomíná »Eremitáži« v »Bouři života« (»Kv.,« III., 1., 795.). — Vystoupení Alexandry Sergějevny v »Sal.« (str. 264.), jež spůsobí pád Salomonidy, má týž účel jako vypravování Melanie Danilevny o minulosti Heleny Pavlovny v »Bouři života« (»Květy,« III., 2., 756.). Rozmluva spisov. s Eugenií Davidovnou v »Salomonidě« (str. 176. sll.) není nepodobna hovoru Agrippininu s Melanií v »Bouři života« (»Kv.,« III., 2., 750. sll.). V »Bouři života« (»Kv.,« III., 2., 492.) Helena užije všeobecného napjetí při provozování Sardouovy »Fernandy,« aby odejdouc přečetla si list hraběte Bestuževa. V »Zápasech« (»Kv.,« VII., 1., 484.) Hermína užije podobných okolností při Sardouově »Vlasti,« aby v ústraní svěřila přítelkyni, že miluje Hlavsu. — V »Salomonidě« vystupuje žvastavý státní rada Kalugin, stvořený k podobenství hovorného a affektovaného státního rady Glumova v »Bouři života.«

Takových více méně nahodilých shod v romanech Hellerových našlo by se ještě více; i neuvádíme jich, jako bychom hrubé chyby nějaké v nich spatřovali; nemůžeť všecko napořád býti nové — nýbrž proto, že takovým srovnáváním otvírá se zajímavý a poučný pohled v duševní dílnu básníkovu.

Velikého půvabu vypravování Hellerovo nabývá tím, že souvislé pásmo děje na příhodných místech protkává vloženými povídkami na spůsob episod, jež dílem do minulosti zasahují, doplňujíce, co posud pro odlehlosť pominuto bylo, dílem události přítomné vysvětlují, aneb nejsouce ve spojení s dějem, povídce jakési rozmanitosti dodávají, mysli čtenářově milého spočinutí poskytujíce. Takové episody jsou na př. v »Zápasech« (»Kv.,« VIII., 2., str. 100.) příhoda hraběnky Montespanové, v »Boji života« (»Kv.,« III., 2., str. 110. sl.). Z upomínek na ruský Jerusalem (III., 2., 359.) ples v Taškendu asijském, (III., 2., 486. sl.) dvě anekdoty o Rothschildovi. (III., 2. 624.) vypravování prof. Komarovského o hrozném jedu vlašském »acqua Tofana,« v »Salomonidě« (str. 30. sl.) histor. vypravování prof. Varvinského o skandálu s nákrčníkem a o původu paní Salomonidy, (132.) o ruských řádech, (233. sll.) o původu karet a hazardních her; divadelní dobrodružství herečky Diezovy (145.). Orgeni (147.), Niny Petrovny (148.); dále dobrodružství mladé Salomonidy »Mis Serafina a šašek William Backer« (178. sll.), útěk Bokanovského z kievského vězení (193.) a j.

Nejskvělejší ozdoby dodávají romanům Hellerovým líčně a popisy zjevů přírodních, výjevů ze života společenského a děl uměleckých, v nichž ukazuje spisovatel zručnosť neobyčejnou. Pravými vzory toho druhu jsou ze »Salomonidy«: vánoční ples v Baranově (str. 7. sll.), honba na vlky (str. 62. sll.), hostina svatební a výstava výbavy nevěstiny s nádhernou garniturou stolového náčiní (str. 118.). Z »Bouře života«: požár za noci v Moskvě (»Kv.,« III., 1., str. 100. sll.), maškarní ples v moskevském divadle (III., 1., 242. sll.), život za zimního večera na ulicích moskevských (III., 1., 662. sll.), ledový zámeček v parku »Severní hvězdy« (670.) a j.

Zbývá ještě poznamenati, že Heller, ačkoli duch genialní a tvořivé síly nemalé, náleží k oněm nemnohým spisovatelům, kteří s jazykem svým mateřským s úctou šetrnou nakládají, jsouce toho dbalí, aby, co píší, nikoliv ledabylo, v podobě nedbalé, nehotové, nýbrž mluvou promyšlenou, ladnou a větším dílem až do těch nepatrností uhlazenou svým čtenářům podávali. *Lev Šolc.*

Ze starých časův. Od *Fr. Heritesa* (O.)

Částečně nedostatkem idee trpí též osnova děje, jež jest tak začátečnicky průhledna, že kus za kusem možno stopovati, jak je autor neorganicky spojuje, aniž mnoho se namahá o přirozeně příčinnou spojitosť v charakterech a událostech. Tak na př. napnutí mezi Vocilkou a rodinou Sekouškovou vyrovnává spis. slovy: Vocilka »přirozeně byl roztrpčen na všechny. Znenáhla však přece vyplňovala se propasť mezi Vocilkou a Sekouškovými; zejména oba mužové, ode dávna se chovající v úctě vzájemné, zase k sobě se blížili« (str. 107.). — Na konci přichází Vocilka k S. jako na zavolanou, právě když ho potřeba: »Nebyl tam po celá léta, co návštěvy jeho útěkem Markétčiným byly přerušeny. Šel jakoby hnán byl vnitřním citem, vnitřním hlasem, jemuž marně odporovati; myslím, že často

podobně se nám stává a že učiníme mnohý krok v životě, za nějž střízlivý rozum náš nevezme zodpovědnosť...« (str. 133.). Pak ovšem dá se omluviti každý deus ex machina.

Neposlední vadou Heritesovou zde i nezřídka v jiných povídkách jest, že málo užívá dialogu. Celé stránky jsou vyplněny výpisem děje, při čemž rozmluvy většinou se uvádějí řečí nepřímou. Trpí tím jednak názornosť charakterů, jednak žádoucí objektivnosť vypravování, když spisovatel uváděje dialog vlastními slovy, proplítaje text svými poznámkami nebo dávaje zde onde znáti svůj úsudek o jednání popisovaných osob, opouští zákulisí nestranného referenta a šine svou osobnosť do popředí.

Druhou polovici knihy vyplňují tři menší črty ceny nestejné. »Před klášterní fortnou« vypravuje děvčeti, jež z triletého pobytu v klášterním pensionatě přivezlo si na prázdniny pevný úmysl vstoupiti do kláštera za novicku, a z úmyslu toho byla svedena svou babičkou. »Svedena« pravíme, nemajíce jiného významu pro jednání »paní babičky« vůči nevinnému děvčeti »malé Nině«: nutí ji za tím účelem do společnosti studujících mladíků, chválou jejího zevnějšku podněcuje její samolibosť, až konečně děvče, slyšíc čísti »Atalu,« rozhoduje se zůstati doma. Tolik jen o mravní tendenci nechutné idylly. Za další rozbor nestojí.

»Frygická čapka« zůstala spisovatelově babičce upomínkou na dobu svobodochtivých snah po vídenském kongresu. Různé posudky přítomných příbuzných o oné době zakončuje autor tvrzením, že »Snů těch (idee všelidské rovnosti, všelidského bratrství, svobody jednotlivcův i národův) uskutečnění zůstává a zůstane asi pokolením daleké budoucnosti...«

Poměrně nejlepší jest »List v staré knize.« Čtverlístek jetele nalezl spis., když jednou za mladých let s rodinným sluhou přebíral se starými knihami. Zamysliv se nad ním, upřádá ve fantasii z něho povídku o dávno zesnulém strýci, s jehož krásnou, mladou manželkou se důvěrně seznámí synovec jeho, meškající na prázdninách. Aby z nevinné idylly nestal se roman, synovec odchází a hyne v turecké vojně. A tak štěstí, jež snad kdysi jdouce polem z nálezu čtverlistého jetele si věštili, rozplynulo se právě tak, jako nyní vetchý lístek se rozpadl v prach, když pessimistický sluha místo odpovědi na vypravovanou fantasii byl foukl do něho.

Úhrnný soud nelze nevysloviti nepříznivě: obě povídky — »Kus zahrabané romantiky« a »Před fortnou klášterní« — jsou bezcenny. Činí si čtenář soud ten s tím větší lítostí, čím žádostivěji a pln naděje u Heritesa zajisté oprávněné pouští se do četby, již sklamán odkládá.

J. Klenek.

Matice lidu. Red. *Primus Sobotka.* R. XXII. V Praze. 1888.

Čís. 1.—4. (130.) „Železná koruna." Histor. roman od *J. Svátka.* (O.)

II. Jan Kaplíř odebral se tedy k bratru Ivanovi, jenž právě kul železnou korunu, kterou mínil ve příhodnou dobu lidu ukázati a jemu namluviti, že to koruna kněžny Libuše, nalezená v její hrobce, jež přivede blažené časy lidu českému. By se šalba tato tím jistěji podařila, zakopal Ivan nově zhotovenou korunu do jamky, již naplnil roztlučeným vápnem. Zatím v okolí čestínském povstání se vzmáhalo; konány četné schůzky mužův i žen různého vyznání: jsou tu husité, čeští bratři, potomci Adamitů. Časté jsou mezi nimi hádky, anžto jedni spásu hledají pouze ve zbrani, o níž druzí nechtějí ani slyšeti, všecku naději skládajíce v důvěře v Boha.

V noci štědrovečerní byla jitřní mše svatá v Pobipsech. Po mši bylo kázaní a tu (prý!) p. farář kácovský nesprávně udal místo jednoho výroku písma sv. i zahanben byl jednou ženou, jež jej veřejně opravila. Pan farář ujížděl z Pobipsů a vida na obloze děsnou kometu, pohrozil lidu, že to »metla Páně na vás bezbožníky, kteří jste svatyni jeho znectili, služebníka jeho pohaněli.« Než přítomný bratr Ivan obrací hrozbu, že to metla na pány světské i církevní. Lid se nyní hrne za ním k poustevně, kamž připuštěny dnes i ženy. Velebný zjev jeho jim tu hlásá, že nastává doba, kdy vyplněno bude proroctví o osvobození lidu selského.

V Uhrách zatím povstání vypuklo a Zrinský přibyv do Prahy, kde se vydával za barona Gábora Bánffyho, povzbuzuje ku spěchu, zamýšleje sám na Moravě

zdržeti císařské voje ze Slezska. Ostatně musí si Zrinský v Praze počínati velmi opatrně, pronásledován jsa policií a zvláště vášnivou láskou židovky Esterky Baruchovy, jíž však málo důležitosti přikládal, ač právě odtud vzešla mu zkáza.

V Čechách pořád ještě sedláci mírností chtějí si pomoci: vysílají deputace k císaři, jen že ty od úředníků císařských lapeny a do žaláře uvrženy. S druhé strany Kaplíř počne nedůvěřovati v pomoc krále francouzského Čechům, zvěděv od vyslance de Vitry, že kralevic francouzský má býti korunován korunou svatováclavskou na krále českého. Tím pohnut, aby hleděl uspíšiti povstání.

III. Na dvorním plesu, na němž dle vůle Leopolda I. členové císařské rodiny a dvořané oblečeni byli v národní selský kroj český, přichází rychtář Drahan s dvěma jinými jako deputace lidu selského; císař přijal je velmi přívětivě a milostivě, slíbiv úlevu sedlákům. Ale na zpáteční cestě deputace jata i vsazena do vězení... Při témž plesu praesident dvorní komory Sinzendorf sesazen s úřadu svého, protože okradl pokladnu státní o mnoho milionů; na místo jeho nastoupí dvorní rada Abel. To byl první úspěch spiklenců, kteří nyní stále agitovali mezi kavalíry při dvoře císařském, který nyní měl se odebrati do Brandýsu, jelikož v Praze zuřil mor. Dle plánu barona Bánffyho, vlastně hraběte Zrinského, měl býti císař v Brandýse zajat, odvezen do Uher a přinucen vzdáti se koruny uherské i české. Zatím však vášnivá Esterka, zvěděvši o spiknutí, chtěla se pomstiti na Zrinském za neopětovanou lásku — zradou.

Na Čestínsku povstal lid proti tyranskému baronu Freyslebenovi, vrátivšímu se přese všecky výstrahy z Prahy; Kaplíř dle slibu, daného milence své Regině, míní zachovati život baronovi, ale cep Jiříka Maliny, zetě oběšeného Holiny, rozpoltil lebku Freyslebenovu. Mrtvola jeho měla býti pověšena na šibenici, konečně však přece odvezla ji Regina k čestnému odpočinku. Regina sama vstoupila do kláštera na Kutné Hoře, by se kála za hříchy otce. A Kaplíř, odtržen od milenky, tím odhodlaněji oddá se velikému dílu, osvobození lidu selského. Bratr Ivan ve slavnostním průvodu vynesl nyní železnou korunu Libušinu, jíž věrnosť přísahali spiklenci a jíž ozdobena hlava Jana Kaplíře, vůdce a osvoboditele pátého stavu. Tak začalo zřejmé povstání na Čestínsku, provázeno jsouc skvělými výboji a vítězstvími.

IV. V Brandýse Zrinský se spiklenci pronikl sice až do ložnice císařovy, ale Leopold I. byl v plné zbroji; byloť spiknutí jich odhaleno dcerou Baruchovou nejvyššímu kancléři hraběti Nosticovi. Spiklenci ze zrady vinili sice mladého hraběte Nostice, ale neprávem; zradkyní byla Esterka. Zrinský uvržen do Bílé věže na Hradčanech, jiní spiklenci jinak potrestáni. — Selskému povstání s počátku dobře se vedlo. Ale i toto spiknutí odhaleno Esterkou, jež však zaslouženému trestu neušla. Chycena Kaplířem a jeho průvodčími, souzena ze zrady a za živa zakopána do hrobu. Přesila vojska císařského pomalu vrch nabývala nad povstalci. Sám vůdce jejich Kaplíř jat a jako odbojník popraven. Když pak řady čestínských tak prořídly, že nebylo lze mysliti na odpor, radil poustevník pozůstalým, by se zachránili tajnými chodbami v jeho jeskyni. Sám pak zůstav poslední ve své dlouholeté skrýši, zapálil v podzemní kobce skladiště prachu a tím potřel mnoho nepřátel.

Když tedy povstání bylo potlačeno, radili ministři panovníkovi, by odbojníci byli přísně potrestáni; příčilo se to lidumilnému císaři. ale dlouhému naléhání svých rádců konečně přece povolil. I zvoleny komise, které by vyhledávaly původce a účastníky vzbouření a přísně je trestaly. Ale přece nedlouho na to císař Leopold I. vydal 28. dne června 1680. patent, jímž chtěl pomoci pátému stavu, zmenšením daní a snížením roboty na polovici, tak že místo 6 dní měli sedláci pracovati vrchnosti jen 3 dni v témdni.

Máme před sebou obsah Svátkova historického romanu z doby pobělohorské, o níž u nás tolik ale málokdy nestranně se napsalo. Jaké jsou požadavky aesthetiky od romanopisce historického, dobře naznačil sám spisovatel v úvodních slovech k romanu. Díť, že nebude »líčiti události smyšlené, rázu věku svého křiklavě odporující, jak si v tom tak mnozí spisovatelé historických povídek a romanů v pohodlné nevšímavosti původních a současných

zpráv a jiných pramenů libují, nedbajíce předního požadavku každého díla uměleckého, totiž pravdy.« Dále odvolává se spisovatel na to, že jeho obrazy zakládají se na »podrobném stopování veškerých poměrů v zemi české za druhé polovice XVII. století.« Nelze popírati správnosť zásad těchto; historický spisovatel má hleděti básnicky podati historickou pravdu neb aspoň pravděpodobnosť, a nikdy nesmí vymýšleti události, jež odporují rázu věku a líčených charakterů. Drželli se p. spisovatel všude zásad tu podaných, těžko laiku rozsuzovati; nestudovaliť jsme zvláště ani selská povstání ani neobírali jsme se podrobnostmi 17. věku. Ale tolik tvrditi nám lze, že roman náš není prost strannictví, jaké vídáme v romanech z doby pobělohorské. I v něm pozorovati manýru, chváliti vše, co zavání husitismem a českým bratrstvím na újmu katolictví. Kolik tu chvály husitů a českých bratří, kolik hany kněži katolických, poustevníků papeženských, jimž spíláno lenochův a povalečů, kteří nejsou hodni ani kořínkův a kobylek k výživě? Jak velebným vylíčen bratr Ivan, jenž prý vypadal zrovna tak majestatně jako Mojžíš nebo některý ze starozákonných proroků, ač »šlechetný« ten poustevník nebyl nikterak vznešených zásad, když klamal lid smyšleným proroctvím a padělanou korunou kněžny Libuše? Za to kněz katolický musí býti vylíčen hodně temnými barvami; farář kácovský je notný skrblík, jemuž nade všecko jest jeho kulaté bříško, dobrý truňk a boubelaté ženské. O své stádo se nestaral. Ostatně měl prý obstarávati bohoslužby »v osmi neb desíti kostelích někdejších farností«... Tato zpráva nezdá se býti dosti pravděpodobnou, jelikož v Čechách po obnovení arcibiskupství pražského bylo několik řádných biskupů, již se o slušný počet kněžstva jistě starali. Byl to vedle Ant. Brusa, Martina Medka, Zbyňka Berky zvláště Arnošt II. z Harrachu, jenž založil seminář, povolal různé řády kněžské — zvláště Piaristy — i mnoho kněží světských ze Slezska i Polska do Čech, aby odpomohl nedostatku kněží; on pak sám asi 10.000 kněží vysvětil. Nad to nelze zapomenouti, že za doby, v níž se děj našeho romanu odehrává (1679.—1680.), v Čechách kromě arcibiskupství pražského již dvě byla biskupství litoměřické (založené r. 1656.) a královéhradecké (založené r. 1664.). Těžko si tedy mysliti, že by byl taký nedostatek kněží té doby a že by byli tak špatni, jak nám vylíčil p. Svátek faráře kácovského.

Co se týče jednotlivých postav, v romanu podaných, hrdinou je rytíř Jan Kaplíř, jenž kolem sebe hromadí spiklence a všecky síly, by došel myšlénky své, pomsty otcův i osvobození lidu selského od jařma tyranských vrchností. Nade vše mu svoboda lidu a proto nerad vidí, že lid na cosi jiného klade váhu velikou, na náboženství, o něž pořáde se hádá. Kaplíř sám ve svém indifferentismu náboženském rád by každému ponechal své vyznání, ale vidí, že to nejde. I počne počítati s jich blouzněním náboženským, by vykonal veliký úkol svůj. Jinak je na vůdce opatrný, ale méně odhodlaný a zvláště slabý, aby třímal na hlavě korunu, která druhdy vodívala vojsko české k vítězství. Skutky jeho nepatrny, v činech skoro stále má nezdar, za to lépe daří se mu v slovech, jimiž okouzlí krásnou Reginu. Ruší přísahu, již přísahal pomstu baronu Freyslebenovi a slibuje Regině pod přísahou, že bude chrániti otce jejího. V době lásky je trochu snivý a dobře, že ještě Regina odešla do kláštera, než mu nastala skutečná práce. Shrnemeli to vše, vidíme, že ten vůdce lidu nebyl Žižkou; trochu kolísavý, slabý, bez větší statečnosti a znalosti válečné, ostatně postava trochu neurčitá, bez rázovitosti.

Smělejšími a jistějšími tahy namalován bratr Ivan, spiklenec tělem i duší, sstoupenec kalichu, jejž směle podává vůkolním venkovanům, jenž podav shromážděným tělo i krev, hned ochoten chopiti se meče pro vlasť a svobodu. By lid selský pohnul k povstání za osvobození se, jsou mu všecky prostředky dobry. Jda za zásadou, že účel posvěcuje prostředky (kterou zásadu p. spisovatel zdá se přisuzovati církvi katolické!), vymýšlí proroctví v osvobození pátého stavu, kove korunu, o níž pak dí, že mu ji sám anděl z hrobky Libušiny podal, k svému prospěchu vysvětluje neobyčejné komety... Je tedy šejdíř, ale slovo jeho mnoho zmůže u lidu, za jehož osvobození obětuje život vlastní. Postava důsledně kreslena.

Třetí z předních spiklenců hrabě Zrinský je horkokrevnější než Kaplíř, odhodlanější; nevidí všude samo nebezpečenství a zradu, ale stále jen hnal by se v před, by již pomstil otce a osvobodil Uhersko. Je pravý boje- a pomstychtivý maďar. Nedbá výstrah, nevšímá si zřejmě vášní svou jej pronásledující Esterky, jejíž lásku neopětuje — a padá zradou slabé této ženy.

Opatrněji si počíná obezřetný diplomat francouzský vyslanec markýz de Vitry, jenž penězi získá velikou časť důstojníkův a kavalírů; že se nezdařily jeho plány, dle nichž měly Čechy přijíti v područí krále francouzského, tím vinen nezdar povstání selského, zrada židovky Esterky a zdržení vojska franc. na Rýně.

Z postav vedlejších zajímá nás rychtář Drahan, postava jako ze žuly, v zásadách pevný, jež odhodlán hájiti vždy a všude. Přísný v mravech, při tom mírumilovný. Zbraní chápati se proti pánům, což se zásadám jeho sekty příčí, nikdy neradí, raděj cestou smíru chce dosíci svých práv; proto jde až k císaři. — Zajímava též postava Petra Klimše, sluhy Kaplířova, jenž za věrné služby hezký peníz obdrží a milenou Lidku do pěkného stavení uvede.

Ženských postav celkem málo a kresleny sběžně. Největší úlohu hrá krásná Esterka Baruchova, východní vášnivou láskou milující hraběte Zrinského, jež za neopětovanou lásku pomstí se zradou celého spiknutí. Mluva květnatá, plná tropův a figur, dobře se hodí k vyznačení vášnivé její lásky.

Regina Freyslebenova, dívka dobrotivá k lidu, nemilosrdně týranému, plná dětinné lásky k otci, před níž ustupuje i láska k milenci, je postava dosti neurčitá. Po smrti otcově utíká se do kláštera, by se kála za hříchy jeho. Celkem vyznati dlužno, že charakteristice osob nevěnováno dosti péče a pozornosti, jaké třeba při romanech historických, by postavy byly rázovité a určité.

Co se týče jednoty dějové, víme, že v romanu panuje větší volnosť než ve dramatu. Stačiť, by děj soustředil se kolem jedné osoby, by veškery postavy kupily se kolem hrdiny, pamáhajíce děj posunovati v před směrem, jímž hrdina si přeje, nebo směrem právě opačným. Již pak jediným cílem a poslední myšlénkou Jana Kaplíře jest, osvoboditi lid selský a pomstiti předky, a tou myšlénkou celý děj proniknut, za tím cílem kráčí hrdina i jeho okolí. Znamenati tu i jakési vstoupání a klesání děje. V prvním dílu a části dílu druhého vidíme jakousi exposici (I.—X.), kdež seznamujeme se s hlavními osobami. Odtud děj vstoupá, vidíme zápletku i vrchol děje: zamilovaný Kaplíř je trochu zdlouhavý, neostražitý Zrinský přeje si kvapu, čím dříve tím lépe. Vše se jim ještě dobře daří, a spiklenci vidí vše v růžovém světle, jsou na vrcholu štěstí. Ale po prvních zdarech a vítězstvích štěstí válečné se obrací a všecko přináší nezdar Zrinskému i Kaplířovi.

Co se týče roztřídění děje na čtyři oddíly, zdá se býti dosti nepřirozené, násilné. Díl druhý končí popisem svatebního průvodu selského, jímž počíná ples dvorní, který se líčí na počátku dílu třetího. Patrně obě ty sceny úzce k sobě patří a neměly býti odtrženy tak násilně.

Co se pak tkne slohu, zdá se nám býti trochu suchoparným, málo belletristickým; je tu nedostatek obratů, figur a tropů, schází barvitosť krajinná, není v něm dosti poetického kouzla. V jednotlivostech dopustil se p. spisovatel četných poklesků, že až zarážejí čtenáře a zdržují četbu. Nelze schvalovati tvary a obraty: abysme, abys... jste, aniž by tušil, převrhlce, střežím, A tento Prokop, kdo ten jest?, načež potom atd.

Romanem tímto přibyla nová práce o době pobělohorské, která dosud čeká nestranného vylíčení, jehož se jí ani naším romanem nedostalo. Ony vzdechy po době husitské, kdy celá země ke kalichu se hlásila (?), narážky na nenáviděné černé ptáky (jesuity), na papeženské poustevníky a katolické kněze, dobře udávají hlediště, s něhož pohlíží p. spisovatel na dějiny oné doby. —

Ostatně, mínilli p. spisovatel práci svou dáti do rukou lidu, mohl se zdržeti výrazův úplně mu neznámých, jako šibolet, oriflamma a j. *A. V.*

Libuše, Matice zábavy a vědění. R. XVIII. V Praze. 1888.

Číslo 1. „Nevolnice" od *Aloisa Jiráska.* (O.)

Jak z pověděného obsahu patrno, jest děj této povídky dosti skrovný a bez

obzvláštních zápletků. Při tom však dalek jsem tvrditi, že by vypravované příběhy nebyly snad dosti zajímavy. Naopak diviti se musíme umění, s jakým z dějů tak prostých Jirásek dovedl utvořiti obrázek tak poutavý. Mladou nevolnici při prvním jejím objevení rázem si zamilujeme a s živým účastenstvím sledujeme, zdali podaří se této ušlechtilé dívce z nehodného otroctví se vyprostiti. Nezdar, který oba první pokusy její provází, jakož i překážky, které se jí a Radovanovi na útěku v cestu stavějí — boj se zubrem, poranění Radovanovo, blízkosť stihatelů, dlouho trvající nepřítomnosť Modlibohova — zvyšují vhodně naše účastenství.

Idea povídky je velmi vzácná: Vytrvalá a hluboká láska, která pro milovanou bytosť neváhá i nejtěžších podstoupiti nebezpečí, překoná na konec i sebe mocnější odpor a budí vzájemnou lásku.

Dokonalým umělcem jeví se nám jako jinde tak i zde Jirásek v charakteristice. Každá osoba mluví tu řečí stavu svému a povaze úplně přiměřenou (srovn. v té příčině zvláště řeči cizích kupcův a nejvíce Bechrovy) a ukazuje — jak požadujeme od dobrého básníka epického — hlavní rysy své povahy vlastními skutky a slovy, méně popisy autorovými. Tak odvážnosť a hrdosť, jemnosť a něžnosť Květina, vášnivosť lásky Radovanovy jakož i jeho odhodlanosť a vytrvalosť, pak zase nedůvěra, kde domnívá se býti od lstivé Zličanky zrazen, obětavá věrnosť a nezdolná zmužilosť Modlibohova, lakotnosť, ukrutnosť a mstivosť žida Bechra, na konci pak velebnosť sv. biskupa Methoděje — to vše je velmi zdařile nakresleno.

Živosť a názornosť popisův a líčení Jiráskových je známa. Jak názorně, zrovna s homerickou plastičností, vylíčen je na př. krutý boj obou mladíků s divokým zubrem anebo rozsáhlý hvozd na hranicích českomoravských se prostírající!

Zvláštní péči věnuje Jirásek v každé své povídce kulturnímu líčení příslušné doby. Vzácná tato přednosť tím větší zasluhuje chvály, poněvadž náramná jeho plodnosť snadno mohla by jej v této příčině svésti ku tvoření povrchnějšímu. V naší povídce měl ovšem, z příčiny hned v úvodě pověděné, těžší postavení. Neváhám však vyznati, že úkolu svému hojnou měrou vyhověl. Velmi jasně tu vidíme, jak asi tehdá vlasť naše vypadala, pokryta jsouc z velké části dlouhými lesy, v nichž medvědi, vlci a zubři hospodařili, a sem tam rozsáhlými slatinami, obydlena pak několika kmeny, kteří časté bitky spolu sváděli, kořisť si odhánějíce a »únosby« provozujíce. Takoví zajatci nebo »plennice« — Květu stihl takový osud — stávali se pak nevolníky a mohli se i do otroctví prodati. Každý kmen rozdělen byl zase na více žup, a každá župa měla obyčejně jeden pevný, ovšem dřevěný hrad s rozsáhlým podhradím, kde trhy někdy dosti hlučné a z dalekých zemí navštěvované se konávaly. V naší povídce živě popsán jest takový trh na podhradí litomyšlském. — Nemnoho dovídáme se zde o náboženských zvycích našich předků. K tomu bylo ukázáno již v »Osvětě« (č. 4., s. 380.), ale zároveň jako na omluvu připomenuto, že kulturní stav doby tehdejší dosud tmou nejistoty je zastřen a že tudíž zevrubnější líčení nebyl by mohl Jirásek, jak jindy činívá, založiti na výzkumech vědeckých. Nesluší však vedle toho zapomínati, že při tak skrovném dějství živel kulturně-historický větší podrobnosti byl by příliš vystoupil do popředí. Patrny jsou stopy, že autor v té příčině řídil se úmyslně oběma nejstaršími zpěvy rukopisu královédvorského, Zábojem a Čestmírem. Tak na př. vladyka, otec Radovanův, každého dne za soumraku chodívá za dědinu do blízkého háje uložit tam krmě pod stromy a poklonit se bohům na místě jim zmileném a hlásat tam milých slov. Z určitých bohů jmenuje se toliko Svaroh, o jehož slavnosti bývalo na kouřimském podhradí hlučné veselí. Několikráte jmenují se »běsové«: zvláště zevrubně popsán je kámen běsů v lese nad dědinou mladenovickou, u něhož právě Květa padla do rukou španělským kupcům. Blízko něho stál obrovský dub, na němž zavěšen byl štít koží potažený, meč a pás pancéřový, všechno rezí valně sešlé. Domněnka autorova, že snad vítěz nějaký zbraň tu kdysi zavěsil v oběť bohům, upomíná rovněž na Záboje. Milý obrázek vykouzlen živým líčením slavnosti »tuřic.«

K historické pravdivosti přispívá jednak, že španělští kupci užívají tu a

tam svých výrazů, jako: Bujma, Fraga, farsach, mitkâlje, kušár atd., jednak že mnoho slov a vazeb převzato ze zpěvů staročeských, na př. les dlouhopustý, vstali k vojně, mysl úporná, skála bohům zmilená, než podruhé noc se zatemní atd.

Nemůže tedy celkový náš úsudek zníti jinak než pochvalně, a bylo by si jen přáti, aby naši pěstitelé romanu a povídky historické se stejnou přihlíželi pečlivostí ke stránce kulturně-historické.

K.

Knihovna prostonárodní.

Nový kalendář učitelský na r. 1889. Vydavatel *Alois Holub,* učitel. Ročník I. V Praze. Str. 308.

Kalendář tento byl dychtivě očekáván. U nás nevěří se již prospektům, které díla předcházejí; tentokráte však každý to, co slibováno bylo, také skutečně obdržel. Nedůvěřovali jsme, znajíce poměry naše a majíce zkušenosti na kapesních kalendářích jiných, že by při ceně tak mírné obsah i výprava kalendáře byla cenná. Ku chvále p. vydavatele musíme říci, že naše očekávání nijak zklamáno nebylo, spíše že bylo převýšeno. Úprava jest velice elegantní. Vazba trvanlivá, solidní, papír pěkný, tisk zřetelný, dobře čitelný. Při výpravě tak skvostné diviti se musíme velmi mírné ceně — 80 kr. Cena tato jest dokladem toho, že knihy nákladem spisovatelů vydávané vždy jsou levnější, a to značně levnější, nežli knihy mnohými nakladateli vydávané. Vzpomeňme na př. kalendáře Urbánkova, který stál 1 zl., a přirovnávejme. Více říci snad ani netřeba.

Všimněme si obsahu! Po kalendariu následuje obvyklý přehled »Správa školství,« pak seznam učitelstva škol vys., středních i obecných. Při učitelstvu škol obecných zaváděno udání roku spůsobilosti. Nebylo tentokráte ještě všude provedeno. Doufáme, že příště plně provedeno bude Dále následuje čl. »Naše vyobrazení,« v němž podány jsou životopisy J. Brauna, K. Bulíře, J. Krále, V. Kredby, K. V. Raisa, Fr. Slaměníka, J. Sokola a A. K. Vítáka. Ke článku tomu patří v předu kalendáře umístěné podobizny jmenovaných mužů. — Zemřelých kollegů vzpomíná článek »Naše hroby,« v němž zvláště čteme nekrology Dra. Gust. Ad. Lindnera, Jana Havelky, K. Bubníka, Št. Bačkory a T. Vorbesa. — Důležitým odstavcem jest »Domácí lékař,« v němž pojednává se o bledničce, hryzení, bolesti zubů, dásni zanícené, hlavničce, hostci, hrdlu zaníceném, choleře asijské i české, kašli, kolice, krvácení z nosu, kuřím oku, mandlích spadlých, lišeji, mdlobě, modřině, mrtvici, nedoslýchavosti, neštovicích, nežidu, oku zaníceném, omráčení, opaření, opruzení, osýpkách, o různých otráveních, otylosti, plvání krve, psotníku, prstu bolavém, průjmu, rýmě, souchotinách, spále, zácpě, záškrtu a j. Jest zajisté velmi výhodno, máli učitel pro všechny časté případy po ruce spolehlivého rádce, jehož může ihned užiti. — Velmi poučné jsou pokyny, obsažené v čl. »Rádce ve školní praksi,« jehož odporučujeme k bedlivému čtení. — Poučná jest statistika středních škol v r. 1887.—1888. i statistika škol obecných. — »Věstník spolkový« seznamuje učitele s nejdůležitějšími spolky učitelskými. — »Obzor školský« obsahuje zákonitá ustanovení školství se týkající. — Příhodné jsou též odstavce »Pošta a telegraf« a »Železnice.« — Chválíme, že p. vydav. literatuře náležitou péči věnoval. »Literarní obzor« předvádí nám seznam časopisů paedagog., zábavných i poučných, seznam spisů pro mládež, seznam jiných pozoruhodnějších zjevů literarních. Spořádání jest pečlivé. Jen některá nedopatření vloudila se sem; na př. jsou zde uváděny sbírky, které již dávno vycházeti přestaly (»Archiv přednášek a řečí učitelských,« »Dětská bibliotheka,« »Domácí krb,« který přeměněn byl ve »Zlatou Prahu« a j.), chybná jména atd. — »Literatura programová v r. 1888.« má vykázaný taktéž odstavec.

Obsah jest cenný. Učitel bude míti v »Novém kalendáři« vítanou příruční knihu. Vydavatel splnil řádně předsevzetí své, »aby kalendář učitelský byl praktickou příruční knížkou pro učitele, která by měla cenu trvalou.« Přejeme tomuto ročníku kalendáře, zvláště proto, že vydán jest ve prospěch »Bolzanova sirotčince učitelského« rozšíření nejhojnějšího. Doufáme, že příštím rokem setkáme se s druhým jeho ročníkem, který za prvním v ničem pozadu nezůstane.

J. A. Č.

Nového Palečka humoristický kalendář na rok 1889. V Praze. Str. 106.

Vilímkův **Kalendář Humoristických listů** na r. 1889. VI. ročník. V Praze. Str. 100.

Ke kalendářům humoristickým jakož vůbec k tomu »našemu,« ryze prý českému (někdy zrovna i slovanskému) humoru uvykli jsme si již neklásti velice přísného měřítka, nechci ani říci kritického. Jsouť někdy se svého stanoviska nad kritiku povzneseny právě tak vysoko jak hluboko pod ní stojí. Vyhovujíce však t. ř. »lehké zábavě,« jaká se pěstuje při džbánku ve společnostech nic kloudného nemluvicích a nevědoucích, jdou na dračku, zvláště majíli hojně pikantních obrázků.

Palečkův kalendář, nechvalné dosud pověsti, na nové dráze své zdá se poněkud více slušnosti šetřiti. Obsahuje četné a rozmanité kresby ve formě povídkové, anekdotářský vtip dosti obmezen, zajisté ne bez prospěchu. Hojné obrázky jsou dosti slušné.

Výpravou svou zaujímá »Kalendář Humoristických listů« přední místo mezi letošními kalendáři. Úprava jeho jest elegantní, cena poměrně mírná.

Všimněme si nejdříve zevnějšku. Každý měsíc jest illustrován. Obrázek jest barvotiskový. Hlavní myšlénkou jest, jak vyhlížeti bude svět za 100 let, tedy r. 1989. Prováděno celkem důsledně. Také v textu jest hojně obrázků. Provedení je slušné. V některých poznáváme staré známé (na př. str. 45., 47., 60., 64., 65., 72., 79., 80., 81., 88., 89., 91. atd.). Velikou většinou zobrazována ženská krása, bohužel, že — nahá. Obrázky jakoby byly na dráždění obrazivosti objednány. Pro podobné obrázky nemělo by býti v rodinách našich místa; svádějí na scestí mládež, které do rukou se dostanou.

Přihlédněme nyní k obsahu slovnému. Úvod činí báseň »Praprapotomkům.« Myšlénkou hlavní jest pokrok světový za 100 let. Při každém měsíci nacházíme báseň taktéž k pokroku světovému po stu letech se vztahující, a kromě ní ještě několik drobností. Kdybychom chtěli ukázati na všechny ty »vtipy« a hodnotu jich dle zásluhy oceniti, musili bychom bez mála vše opsati. Stačí snad jen malá ukázka. Všimněme si na př., co psáno při měsíci dubnu: Aprilový Archimed. »Těleso sládka v jarním blátě položené jesti o tolik lehčí, mnoholi váží vytlačená jím cachtanice.« K lepšímu lítání čarodějnic. »Panno Voršilo, vezměte koště, sedněte na ně, do komína vlezte; já dole rozdělám oheň, dám na rendlík máslo, poleju je vodou — a už letíte!« Pěkný vtip, že? Jen co je vhodného. *A.* »Mohouli pak se na Zelený čtvrtek hráti karty?« *B.* »Ó ano, ale jen tenkráte, jsouli zelené trumfy.« — Při červnu: *A.* »Kolikaletá ženská má se na výletu nejhůře?« *B.* »Třicetiletá; jen ona může být zmoklou slepicí.« — Při červenci: Taneční pořádek v červenci: Šoupavá ve stínu. Třasák hniliček Skočná s trambuliny. — Při srpnu: Cesta ctnosti. »Nikdy, dcero, nepovoluj, dokud nejsi provdána.« — Při listopadu: Koncerty r. 1989.: Troubení na ciferník, foukání do dlaní, štemování tchýně, bubnování na okýnko a pískání na kudličku.

Myslíme, že ukázky tyto stačí. Mohli bychom při každém měsíci několik podobně podařených vybrati, nechceme však čtenáře touto pěknou lekturou unavovati.

Část slovesnou, uvedené bylo při kalendariu, zahajuje »Záloha,« kancelářská humoreska, kterou napsal *F. Voděra.* Jest to historie dvou praktikantů Čechů, kteří žádali o zálohu, chtějíce milenkám svým nakoupiti darů do plesu vhodných. Představený jich dal jim však ušiti za zálohu tu šaty. — Str. 37. a 38. vyplněny jsou obrázky (16), které znázorňují »Jeden příběh z ‚manšaftcimry‘.« — Následují »Letní vzpomínky.« Malostranský feuilleton *Jana Nerudy.* Spisovatel vypisuje ve verších příběh první své lásky. — Str. 44.—47. vyplňují drobné vtipy. Z těch mnohé již dříve v »Hum. listech« byly uveřejněny. Mnohé jsou též velmi podařené. Přestaneme jen na některých ukázkách: Otázka: »Proč mají židé dlouhý nos?« Odp.: »Protože je Mojžíš zaň tahal 40 let po poušti.« (Tuto starožitnosť mohl pořadatel kalendáře čtenářům svým odpustiti.) »Podívej se jen, jak ta radovic Klára umí skákat po hlavě do vody.« »Co se divíš? Vždyť je to žába!« (Tuze pěkné!!)

Nocturno.

Chladný večer. Na pěšiny
vyskakují čilé žabky,
dvorní jejich nápadníci
ke koncertům chystaj' klapky.

Neposeda ještěřice
ve trávě na mušku čeká,
Lyón na procházku vyšel,
na měsíček libě štěká.
Měsíc dobrák jen se směje
nezvednosti světa tvorů;
jakás hvězda z žárlivosti
spadla tamhle do bramborů.
Za mrak skryl se Don Měsíček,
jemně klepe na okýnko:
„Slečno hvězdo, nešla by mně
do trafiky pro viržinko?“

»Potrestaná ochota« znázorňuje na dvou stranách ve 12 obrazích příběh kominíka, který, chtěje chytnouti zloděje, sám jako zloděj zatčen byl. — »Neštěstí.« Líčí *V. Pejša.* Strýc Hrabička honě slepici, spadl v nových koženkách na svůj svátek do hnojůvky. (K tomu jsou 4 obr.) — »Z maškarního plesu.« Báseň, kterou napsal *Fr. Šimon.* — »Rychlá jízda.« Osm obrázků z »La Carricature.« — Na str. 54. a 55. jsou opět drobné vtipy. — »Bolavý zub« (str. 56. sl.). Cikánská historie. Vypravuje *K. Lhotský.* Cikáni se porvali. Příčinou rvačky bylo nepěkné vyjádření ženicha o nevěstě před farářem. Nevěsta vyrazila ženichovi dva zuby, a třetí mu nedělal pak také žádnou dobrotu. Hledal lékaře. Poslali ho k lazebníku. Cikán šel k Lazebníkovi, ševci. Ten mu uvázal dratví zub k noze a pak ho píchl šídlem do jisté měkké části těla. Cikán sebou škubl, a zub byl vytržen. K tomu jsou tři obrázky i se šídlem. — Str. 59. vyplněna třemi obrázky, které znázorňují »Naše tři slavnosti«: Emauzská pouť, Slamník, Fidlovačka. Vtipy známé. — »O nové šlechtě.« Z »Dudáckých písní« *Ad. Heyduka.* »Historie ukrutného souboje« zaujímá st. 63.; jest vzata z »La Carricature.« — Str. 64. a 65. Drobné vtipy. Text i obrázky jsou známé. — »Přimrazil ho.« Maloměstský žertík od *Šimona-Lomnického.* Student dal držeti při stropě holí laborantu Nožičkovi mísu plnou vody. Když jej to omrzelo a student se mu vysmál, pustil mísu, jejíž obsah ho polil. (S třemi obrázky.) — Str. 69.—72. Drobné vtipy s obrázky i bez obrázků. Šíře o nich mluviti netřeba. — *S. A. Koštál* uveřejnil (str. 73. a 74.) básničku »Vlk na dráze.« — Po drobnostech následuje (str. 83.) »Zrádný breviář.« Veselá historka z venkovské fary. Napsal *Fr. Kletečka.* Líčí visitaci a končí obviněním p. faráře, že po celý rok ani breviáře neviděl. Pan vikář ho o tom přesvědčuje. Přinesen breviář, v němž nalezeno špádské eso s osmičkou, které tam pan vikář před rokem zastrčil. — Na str. 94. (na předešlých jsou drobnosti) počíná »Neznámá potvůrka.« Napsal *Nadaud,* přeložil *Em. Züngel.* Čtenářům »Hum. l.« jest práce tato známa. Zde jsou k ní přidány obrázky (7). Hezky se vyjímá vyobrazení hrdiny historky té v košili.

Z uvedeného patrno, jakou cenu »Kalendář Hum. listů« má. »Hum. listy« Vilímkovy snesly do kalendáře svého odvar neslaného a nemastného pouličního vtipu, jaký samy pěstují. Mimo udané povídkové příspěvky (»Bolavý zub cikánův« od *K. Lhotského* je stará povídačka) je tu velká hojnosť anekdot; většinou totéž thema o věcech pohlavních, a stále táž duchaprázdnosť. Obrázky jsou tomu přiměřené. Řekneme to krátce: špatné jádro v pozlacené skořápce.

Že by se stránky jazykové také mnohé výtky učiniti se daly, to ukazují již slova cachtanice, zatraká, manšaftcimra a p.

U nás naříká se ustavičně na špatný odbyt knih. Takovýmito kalendáři mu na nohy nepomůžeme. Tím ubírá se kupců knihám dobrým, cenným.

Ačkoli »Kalendář Hum. listů« na první povrchní pohled se zamlouvá, nemůžeme ho přece pro obsah jeho odporučiti. I humor může se obírati látkami cennějšími, myšlénkově obsažnějšími. Neschvalujeme také uveřejnění těch věcí, které již jednou v »Hum. listech« byly otištěny. »Kalendář« vydán jest po většině pro čtenářstvo »Hum. l.« — proč tedy znova známé věci ohřívati. *J. A.*

Moravský kalendář národní na rok obyčejný 1889. R. V. Dříve „Nový česko-moravský Posel.“ S titulním obrazem a mnohými mezi textem tištěnými vyobrazeními. Red. *J. Bartocha.* V Přerově.

Kalendář tento bohat jest obsahem. Po kalendariu, jemuž vždy připojena při každém měsíci strana pro poznámky, následují stati: »Zemští patronové,« »Zemské barvy v císařství Rakouském« a »Rodopis panujícího domu rakouského,« po němž následuje »Alfabetický přehled jmen křestních.«

Část textová počíná článkem »František Josef I.,« ku kterémuž patří titulní

obraz, podobizna Jeho Veličenstva. Vypisují se v něm všechny pozoruhodné události k životu Jeho Veličenstva se vztahující. Do textu vloženo 7 příhodných obrázků. Článek poučuje též o vývoji říše naší. — »Na splátky.« Obrázek ze vsi od *V. Pakosty.* Líčí švindl, jaký provozován bývá nesvědomitými agenty splátkovými. — »Na výzvědách.« Štědrovečerní črta. Napsal *A. Dostál.* Milence, kteří se rozešli, sblíží zase štědrovečerní pověra — házení střevícem. — »Jak volili ve Kvočanově rychtáře.« Napsal *Alois Dostál.* Jest to zábavné, leč i pravdivé líčení často na vsích se dějících voleb představenstva. — »U vdovy — chléb hotový.« Veselá povídka se smutným koncem od *Michala Bałuckého.* Z polštiny přeložil *J. Bartocha.* Ondřej Papuč, lačně po statku, pojme za ženu obstárlou, nepěknou vdovu, která však závětí prvního svého muže, po roce otevřenou, vyděděna jest. Ondřej, týrán jsa ženou, odchází k vojsku. — Velmi poučný jest článek »Původ roboty i nevolnictví a průběh selského utrpení až do r. 1848.« Načrtl *J. Neoral.* — Následuje báseň *K. S. Macháčka* »Heřman z Bubna,« jíž připojeno jest vyobrazení. — »Zábavná historie o vepři, který se sám zastřelil.« Napsal *Albert Wilczinski,* z polštiny přeložil *J. Bartocha.* — »Hala.« Povídka z prvních dob křesť. v Rusku. Dle *O. J. Šmidta* vzdělal *Fr. Mach.* Povídka tato poutá prostým dějem svým i vypravováním. — »Z bouřlivé doby na Moravě.« Lístek z dějin. píše *J. Donat P-ý,* učitel v Tršicích. Vztahuje se k době válek Napoleonských. — Velmi poučný pro hospodáře jest článek »Jak se naučil Vašek Povondrů mlékařiti.« Napsal *B. Vacalík,* prof. v Přerově. Odporučujeme článek ten k bedlivému pročítání našim hospodářům; najdouť v něm mnohé poučení, jehož mohou v domácnosti použiti. Taktéž prospěšný hospodáři jest čl. »O poplatcích z nemovitostí.« Napsal *R. Stursa.* — K poznání velké říše ruské přispěje čl. »Rusko,« který sestavil *J. B.* K článku tomuto připojena jsou čtyry vhodná vyobrazení. — Se životem a pověrami i obyčeji Laponců seznamuje nás poutavá povídka »Talisman,« kterou napsal *K. Meja,* z ruštiny přel. *Fr. Mach.* — Znamenitosti naší milé vlasti vypisuje čl. »Procházky po Moravě, Slezsku a Čechách,« k němuž pojí se 13 vyobr., představujících buď pohledy měst, buď chrámův a pod. pamětihodných budov. — K pobavení vloženy jsou »Anekdoty, vtipy, žerty a švandy všeho druhu« i »Hádanky prostonárodní.« Poslední jsou vyňatkem z výtečné sbírky *Fr. Bartoše* »Naše děti.« — Čl. »Naše vyobrazení« obsahuje životopisy o vlasť zasloužilých mužů, jichž podobizny jsou v kalendáři. Čtenář dovídá se zde mnohá data o Fr. P. hraběti Schönbornu, P. A. Grudovi, V. Praskovi, V. Štulcovi, J. Škodovi, Dru. J. Kozánkovi, Fr. Pravdovi, V. V. Tomkovi, a Dru. K. Borovém. — Kalendář jest bohat na mnohé poučné drobnosti, jako na př. »Nejdůležitější ustanovení pošt.,« »Abecední seznam kolků, povinných na právních listinách,« »Slosovací dni všech rak.-uher. státních papírů v r. 1889.,« »Rady hospod.« a j.

»Mor. kalendář národní« neobsahuje žádného planého čtení; můžeme obsah jeho každému odporučiti. Uznati musíme, že kalendář ten redigován byl velmi obezřele. Vyobrazení jsou vhodná, napomáhají k porozumění čteného a seznamují nás s muži zasloužilými.

Výprava kalendáře jest velmi pěkná. Papír pěkný, tisk zřetelný. Cena (50 kr.) vzhledem k obsahu i výpravě velmi mírná. — Řadíme kalendář tento mezi nejlepší kalendáře roku tohoto a přejeme mu zvláště mezi rolnictvem rozšíření nejhojnějšího. *J. Novodvorský.*

Vlastenecký poutník. Kalendář na obyčejný rok 1889. Ročník XXI. Redaktor *Vojtěch Pakosta.* V Praze.

Část slovesnou zahajuje čl. *Jana Kř. Votky T. J.* »Svato-Václavská a Marianská poutnická svatyně v Staré Boleslavi.« Ke článku tomuto patří barvotiskový titulní obraz. — »Ostré nůžky.« Obraz ze života od *V. Pakosty.* Obsahuje poučení, kam vedou spory mezi sousedy. Z těch kořistí jen advokat, který přirovnává se tu k ostrým nůžkám. I jiné ještě jest tu poučení obsaženo; vyznívá slovy: »Zaplatíšli někomu něco, a byť to třeba bratr byl, dej si to potvrditi. Nesuď se a nechoď mezi advokaty.« — »Kterak v Hlupákově věznili smrť.« Veselo-smutné čtení od *P. Kopřivy.* Pobaví a ve mnohém i čtoucího poučí. — *V. Pakosta* podal sem báseň »Svatý Jiří.« Jest to známá legenda o

tomto světci. Druhá báseň téhož spisov. má název »V tichu svátečním.« — »Za hřích bratrův.« Povídka od *V. Špačka.* Pavel Hanešův kdysi v obraně hodil rozpustilci Vavřinci Macháči do očí hrsť písku. Vavřinec oslepl. To rmoutilo Pavla i v dospělém věku, nemohl však nijak skutek svůj již napraviti. I sestra Pavlova, Verunka, chtěla poklesek bratrův odčiniti. Přičinila se, že Vavřinec dosavadní špatný svůj život polepšil a hodným člověkem se stal. Verunka pojala ho později za manžela, čímž odčinila vinu bratrovu. — O silách přírodních a jich účincích poučuje nás článek »Elektrické úkazy v ovzduší « Napsal prof. *J. Pšenička.* Promlouvá o bouřce, blesku, hřmění, účincích blesku, hromosvodu, užitečnosti bouřky, původě elektřiny ve vzduchu, zejména původě elektřiny při bouřce, ohni Eliášově, severní záři. — »Vlastenecký poutník.« Obrázek od *A. Dostála.* Promlouvá o záslužném rozšiřování dobrých knih, aby tím přítrž učiněna byla záplavě knih špatných. — »Josef J. Strossmayer« jest životopis od *V. P.,* jemuž připojena podobizna. — K 40letému panovnickému jubileu Jeho Vel. císaře a krále českého dle nejnovějších pramenů napsal *M. Wachek* čl. »Změna na trůně rakouském r. 1848.« — »Jak Kobza a Doubal vyhráli z loterie.« Napsal *Fr. J. Koštál.* Oba přátelé měli sen, na jehož základě doufali vyhráti z loterie. Plán jich se jim nezdařil. Přičítali vinu jeden druhému, čehož následek byla pranice. Rozhněvaní přátelé však se opětně smířili, když poznali přičiněním svého pána, že peníz poctivě vydělaný jest lepší. nežli peníz vyhraný. — »O spalování mrtvol.« Napsal *M. Wachek.* Uvádí známé histor. údaje o spalování mrtvol v dávnověku a přechází k spalování mrtvol v době nynější. — Po článku tomto následují »Rozmanitosti,« »Ústř. Matice školská,« »Anekdoty,« které i mezi ostatními články na několika místech vtroušeny jsou, a slovnou část ukončuje »Hosp. besídka.«

Z uvedeného vidno, že »Vlastenecký poutník« obsahuje práce celkem dobré. Obsah jest lidu vhodný. Správnosti jazykové bylo šetřeno.

Obrázky však nejsou příliš zdařilé, jsou skutečně kalendářní.

Soudíme, že »Vlastenecký poutník« třeba lidu odporučiti. *J. Novodvorský.*

Kalendář Svato-Václavský na obyčejný rok 1889. Ročník X. Redaktor *V. Pakosta.* V Praze.

Kalendář tento obs. práce: »Svato-Václavská a Marianská poutnická svatyně v Staré Boleslavi« (k titulnímu obrazu). Napsal *Jan Kř. Votka,* T. J. — »Za hřích bratrův.« Povídka od *V. Špačka.* — »Svatý Jiří« (legenda). — »V tichu svátečním.« Obě básně jsou z péra *V. Pakosty.* — »Kterak v Hlupákově věznili smrť.« Veselesmutné čtení od *P. Kopřivy.* — »Dědičné hodiny.« Obrázek ze vsi. Napsal *Vojtěch Pakosta.* — Kromě prací těchto nachází se v kalendáři celkem 11 anekdot a tři rozmanitosti.

Z uvedeného patrno, že »Kalendář Svato-Václavský« obsahuje tytéž práce, které i ve »Vlasteneckém poutníku« nacházíme. Jest to menší vydání téhož. I cena jest menší; stojiť »Kalendář Svato-Václavský« jen 30 kr.

Co řečeno bylo tedy o »Vlasteneckém poutníku,« platí i o »Kalendáři Svato-Václavském.« Může se lidu odporučiti. Raději bychom však viděli, kdyby obsahy obou uvedených kalendářů se různili. Prací by snad bylo dostatek. Důvodem tohoto přání našeho jest okolnosť, že v rodinách kalendáře se vyměňují. Sousedé si vymění kalendáře, různých sice v tomto případě názvův, obsahu však téhož. Lépe by prospělo dobré věci, kdyby obsah byl jiný. Tím šířilo by se více poučné čtení. Doufáme, že v příštím roce alespoň u většiny článků tak se stane.

J. Novodvorský.

Velký slovanský kalendář na obyčejný rok 1889. Vydavatel J. Otto, nakladatel v Praze. Ročník XVIII. S obrazem titulním a s mnoha jinými vyobrazeními.

Úprava kalendáře toho jest velmi slušná. Pěkný barvotiskový obrázek na obálce jest kalendáři ozdobou. Dva velké obrazy v předu kalendáře taktéž pochvaly zasluhují. Jsou to: »Počátkové křesťanství na Rusi« a »Křest Jiřího z Poděbrad.« Oba jsou vyňaty z časopisu »Zl. Praha.« V textu jest přes 30 illustrací. Z těch jmenujeme »Pomník Slávy v Petrohradě,« obrázky k čl. »Svatý Prokop a počátky slovanského kláštera na Sázavě.« Cadix, podobizny jsou zde tři: Dra. J. M. Hurbana, prof. Dra. J. Krejčího a Dra. J. B. Pichla. K čl. »Člověk v oblacích« připojeny jsou

tři obrázky, k čl. »Opeření lupiči« taktéž tři. Vyobrazení jsou zdařilá, text doplňující a vysvětlující.

V slovesné části nacházíme čtyry zdařilé básně: *J. V. Sládka* »České krajině,« *B. Kaminského* »Legendu,« *Frant. Kvapila* »Naše hrady,« *J. Haasze* »Země.«

V zábavné prose jsou větši práce: »Z galerie ztracených.« Studie z pražského zájezdního hostince. Napsal *B. Kaminský.* Hrdinou jest sběhlý student Šrámek, jehož osudy spis. vypravuje. — »Vesecký.« Od *Aloisa Jiráska.* Vypisuje skon posledního člena rodiny Veseckých z Vestce. — Obsažná jest histor. povídka »O lovu Václava krále« od *J. Brauna.* Líčí nám staročeského vladyku Přeboje Drslavice, který opře se i samému králi Václavu I., který velice podporoval Němce, k nám se přistěhovalé, častokráte i na úkor domorodých Čechů. Povídka tato zasluhuje plného odporučení. Líčení doby té jest zdařilé, věrné, povaha Přeboje Drslavice důsledně prováděná; i ostatní postavy kresleny jsou pravdivě. Celek práce jest velmi pěkný. — »V povinnosti otcovské.« Humoreska od *K. Šípka* pěkně se čte a pobaví. — »Pan Koňura.« (Ze zápisek soudního zpravodaje.) Napsal *I. Herrmann.* Spis. Herrmann umí dobře a rázovitě kresliti rozmanité figury. I tato postava taškářského »Koňury« povedla se mu do nejmenších podrobností.

Část poučná obsahuje mnohé vynikající příspěvky. Jmenujeme: »Cadix.« Konturová kresba z cest. Píše *Dr. J. Guth.* — »Kohoutí zápasy u starých Čechů.« Napsal *C. Zíbrt.* — »Člověk v oblacích.« (Dějiny vzduchoplavby.) — »Jak naši předkové vybírali svoje sídla.« Líčí prof. *Dr. Vilém Kurz.* — »Opeření lupiči.« — »Z ničeho miliony a z milionů nic!« Napsal prof. *Josef Dědeček.* — »Chraňte rybníky!« Přátelská rada českým hospodářům od *J. Kavky.* — »Mezi Valachy.« Obrázek z východní Moravy. Podává *A. Kříž.* — »O výživě těla lidského.« Napsal prof. *Dr. J. Reinsberg.* — Jsou ještě mnohé jiné pozoruhodné drobnosti, kterých však jmenovati nebudeme.

Z uvedeného patrno, že přihlíženo bylo při volbě příspěvků k pracím dobrým. Obsahů jich vytýkati netřeba. Závadného, necenného nenašli jsme tentokráte nic. Můžeme tedy »Velký slov. kalendář« i po stránce slovesné pochváliti. Všechny práce zasluhují, by pilně byly čteny. Mnohé z poučných článků nabádají k přemýšlení a následování.

»Velký slov. kalendář,« jehož výprava jest slušná, cena při tom mírná, obsah cenný, odporučujeme.

J. Novodvorský.

Literarní paběrky.

Mosaika.

Nová úprava „Kabinetní knihovny.“ Sv. Čech ve svých »Několika povídkách a různých črtách« líčí knihkupce, kdy právě odbývá spisovatele, který se ptá po odbytě knih, takto: »Vzdal jsem se činnosti ve prospěch literatury. Přenechávám tu slávu a zásluhu milerád jiným. Nikdo nemůže na mne žádati, abych se ožebračil vydáváním tak zvaných plodů literarních, které najdou v redakcích, obdařených bezplatnými exempláři, třeba dosti velebitelův, ale v platícím obecenstvu sotva tucet odběratelů. Teď se vůbec nečte, příteli! Teď se jen prohlíží. Obrázky, obrázky, obrázky — hodně veliké a hodně mnoho obrázků! Ostatní nestojí za nic. Jen mezi obrázky můžete ještě trochu své literatury propašovati do rukou obecenstva. Kniha se v malé chvilce prohlédne obrázek za obrázkem a pak se položí ve skvostné vazbě se zlatou ořízkou okázale na stůl parádního pokoje. Co nevidět začnu vydávati ohromné dílo ze samých, pouhých obrázků — zbytečný text vyhodím na dobro. — S Bohem!« (str. 133.—134.). Těchto slov sobě povšimnul zajisté pan nakladatel a tudíž již 30. číslo »Kabinetní knihovny,« jež ony povídky Čechovy obsahuje, ozdobil ne velice významnou illustrací na obálce. Pohříchu změniv úpravu »Kabinetní knihovny,« zmenšil také tisk v neprospěch úpravy.

A. S.

* * *

Vydávání četiva pro mládež školní zdá se býti podnikem nejchoulostivějším. — Uvážímeli ty reformy, podniknuté na zlepšení a upravení dotčených spisků, přicházíme ku přesvědčení, že přece se to vyplácí, a to ne málo. — Máme po ruce právě čerstvé knížecky na pohled roztomilé a pocukrované, po kterých dítko sáhne jako po perníku, s obrázky kolorovanými, jak v 1. sešitě »Malého čtenáře,« tak v 1. sešitě »Besídky malých,« jichž předměty jsou věci mládež vábící, t. j. hošíček a děvčátko s kočičkou a děvčátko s psíkem a kočkou. Jak pravím, obrázky děti vábí, povídky a básničky o dětech, nebo ze života dětského rády děti čtou, čemuž oba spisky vyhovují měrou nejvyšší, průměrně — ale podívejme se jen na uspořádání toho četiva, což jest stránkou nejpřednější. »Malý čtenář« chce se pohybovati po spůsobu romanovém a divíme se tomu, že dal se svésti některými »našimi českými paedagogy a učiteli« (??) — k tomu mládež chce povídky, pověsti a vůbec čtení krátké a celkové, čemuž letos »M. č.« nevyhovuje, podávaje práce sice dobré, ale nedokončené. To se zmrzí — čekati na »pokračování« a »dokončení,« vědouce, že dítko je dychtivo —. Z těch příčin děti i rodiče následní číslo buď odkládají, nečtou, buď odebírání přerušují. Co asi »Malého čtenáře« donutilo vydávati dvakráte měsíčně sešity? Naše děti jsou rády, že si 4 kr. uspoří a od úst utrhnou, a nyní mají platiti 8 kr. měsíčně? To je závadou »M. č.,« kterou nakladatelství, doufám, v brzku pocítí a změní. — »Besídka malých« stala se opatrnější. Vydává se jen jedenkrát měsíčně a slevila krejcar na sešitě, tak že kyne jí trvalejší budoucnosť. Oba podniky sluší za velmi dobré a šťastné počítati, majíce práce dobré, ba i výtečné od odborníkův, jako: *Jana Kozla*, básničky, podobně od *Ludmily Grossmannové, Jesenské, A. Heyduka, Karla Černého,* — výpravné od *V. Špačka, Karla Čermáka, Josefa Kořenského, Elišky Krásnohorské* a p. Je znáti, že stalo se potřebou »snížiti se k malým,« chopiti se jich srdcí i duší, abychom měli dorost dobrý a zdravý — novou naději v budoucí časy a zejména řádné české myslitele a pracovniky. Sluší tedy co nejlépe oba podniky odporučiti, zejména »Besídku Malých« pro lepší úpravu podaného četiva.

J. V. Jil.

Různé zprávy.

Z Prahy. (Pův. dopis.) Doba spolků, koncertů, divadla a rozličných přátelských, literarních, hudebních a zábavních večerů, podzimem zahájená, už je v plném proudě, a horlivý spolkář sotva stačí býti přítomen polovině schůzí a večerů, pořádaných spolky, kterých jest členem.

Konáli pak se současně na př. v Uměl. Besedě schůze odboru literarního a filosofického spolku a na Žofíně domácí zábava Hlaholu, máli vedle toho týž večer „Detvan" „u Hopfenštoků" schůzi a Bulharská sedjanka v Národní kavárně, a chceli vlastenecký akademik, slovanskou vzájemnosť pěstující, všude se účastniti — pak je to přímo k zoufání. Na pěti místech přece nemůže současně býti, leda by si vzal příklad z některých Pražských rodin, které již nedostaly lístků do divadla na představení paní Sáry Bernhardtové, přece však by tuze rády byly viděly pověstné toalety její, a které prý se dohodly s jinými šťastnějšími rodinami, že pobudou každá na půl hodinky v loži, načež na jinou půli hodiny zase jiným zvědavým damám ustoupí — a tak dále až do konce představení. Ale nedivme se jim (ač neníli to zlolajná pomluva): byla to také zimničná činnosť, kterou tentokráte rozvinula reklama. Noviny den co den přinášely nové zajímavosti a podrobnosti z jejího života, a na konec ji vyhlásily dokonce za zvláštní příznivkyni českého národa, tak že by se naposled následkem jejího vystoupení na Národním divadle zahájila nová doba u vzájemných stycích česko-francouzských. Kdož ví, co budoucnosť v sobě neskrývá? Aby obraz její se vryl v duši každého upřímného Čecha a Němcův aby snad zlostí několik — sit venia verbo — puklo, visel v každém knihkupectví, velkoobchodu i v hlavních trafikách obraz paní Sáry delší dobu vyvěšen, u zlatníka Reimana ve Ferdinandově třídě vydával se rozličným úrazům v šanc, kdo chtěl také viděti granatový šperk francouzským klubem pí. Bernhardtové

chystaný, a aby konečně také „venkov“ byl účasten aspoň z části našich slastí, všecky naše časopisy obrázkové přinesly podobizny a životopisy slavné umělkyně. Výsledek byl nad očekávání: byli zde hosté ze všech končin české vlasti, až i z Mor. Ostravy, nezmiňuje se o něm. hostech z Frankfurtu, Berlína, Drážďan a j.

Naši staří a zasloužilí umělci však a naši skladatelé divadelních kusů zkormouceně klopili hlavy a s povzdechem se tázali: kdy že jim zasvitne čáka či zarachotí buben aneb aspoň bubínek podobné reklamy? A ten povzdech převádí nás k vážné stránce pohostinských her pí. Bernhardtové Proč se nepřipravuje podobným — byť i ne týmž způsobem, aspoň ob čas obecenstvo naše, když se dává původní kus? Proč o spisovateli, proč o účinkujících umělcích neoznamují se zajímavé podrobnosti, proč se nebudí zvědavosť a interess a proč se nemalují nové dekorace též ke všem velkým novinkám domácích autorův a skladatelův? Divadelní správa sama by měla zde se chopiti práce a iniciativy a neponechávati ji časopisům, jako jí neponechává při pohostinských hrách cizích umělcův a cizích děl, a touto svou činností by se zasloužila o naše domácí umění dramatické a bylo by jí toho vždy vděčně vzpomínáno. Či nemá divadelní správa žádných povinností starati se o rozvoj českého umění, nýbrž toliko má starosti o umění vůbec a hlavně o hmotný rozvoj divadla? Takového smýšlení není zajisté ředitel Šubrt, ale zdá se, že úmysly jeho pro neznámé překážky se nemohou vtěliti. Neboť tolik jest věc jistá: Činohra je v Národním divadle popelkou a české drama specielně opuštěným sirotkem. „Lipany,“ „Eliška Přemyslovna,“ „Služebník svého pána,“ „Syn člověka,“ „Baron Görz,“ krásné činohry a veselohry cizojazyčné jako „Povídky královny Navarské,“ „Sklenice vody,“ „Faust,“ „Egmont,“ „Hamlet,“ „Othello,“ „Kupec benátský,“ „Donna Diana,“ „Faedra“ atd. atd. jsou z našeho divadla vyhostěny. České obecenstvo chodí na činohru do německého divadla či lépe řečeno, do německých divadel — a to je druhé smutné faktum. Němci proti paní Sáře si pozvali Meiningenské a operní zpěvačku Sembrichovou, a třebas tentokrát české listy navzájem si vyčítají, že pro Meiningenské nepíšou, české obecenstvo denně pilně chodí do německého divadla, tak že na př. „Panna Orleanská“ se mohla hráti pětkrát po sobě, při čemž ovšem současně se hraje v Novém německém divadle, a opět někdy mimo předplacení. Žalostný to úkaz! Neboť že 35.000 Němců nevyplní dva domy co večer, to si každý vypočte na prstech. Německé divadlo má ovšem činoherní repertoir vybraný, klassické kusy hraje pro lid za sníženou cenu a novinky dává o týden neb 14 dní (i déle) dříve než se dávají v divadle českém (uvádíme na př. „Hoffmannovy povídky“ a „Netopýra“). Jaká ochablosť se jeví v Národním divadle, viděti i z té maličkosti, že divadelní vlak řemeslníkův a živnostníků z Chrudimě atd. počtem více než 600 účastníků nedávno sem přibylý si vyžádal na odpolední představení „Služebníka svého pána,“ ale dostal v poslední chvíli za to v náhradu jemu nepochopitelnou a jemu naprosto nepřiměřenou „Divošku.“ Jakoby se nevědělo, kteraký význam má kus divadelnímu vlaku představovaný, jak po léta žije v mysli účastníkův, a jak tudíž se může mohutně účinkovati přiměřeným kusem na náš lid právě při takových příležitostech! Svévolný a neomluvitelný ten čin divadelní správy, v novinách nad to neobratně omlouvaný, způsobil obecné roztrpčení, a nejen mezi účastníky vlaku, nýbrž i mezi myslícími vlastenci vůbec.

Ovšem i původní opera naříká si na opuštěnosť I Smetana a Dvořák jsou zaklnuti a ani všeobecné volání po „Dimitriji“ a „Libuši“ nepomáhá. Ale nechceme již dalšími stesky zabavovati čtenáře. Toliko ještě k paní Sáře Bernhardtové se vracejíce nemůžeme zatajiti obavu chovanou od zkušených lidí, aby prý volba času pro vystoupení její neměla krom četných výhod, uměleckých i hmotných, též některé následky nepříznivé: aby totiž někteří nepokládali svou povinnosť k českému divadlu za vyplněnu návštěvou obou her paní Sářiných. V listopadu a prosinci opravdu není doba pro cizí hosti, v ten čas divadlo má si hleděti klidné, nerušené činnosti a poněvadž jsou ty měsíce divadelní návštěvě nejpřiměřenější, má tedy také repertoir býti co nejvybranější. U nás však zvláště v posledních týdnech nebyl takový, aby lákal tuze k obnově předplatného, a to je chyba. Správa divadelní hledá viny u obecenstva, toto u správy divadelní — nejsouli vinni oba?

Divadelní otázka nyní ovládá veřejnou diskusi; pohříchu neděje se tato diskuse tam, kde by především se měly diskutovati palčivé

otázky literarního a uměleckého života našeho, totiž v časopisech hlavních a v odborných spolcích, na př. v Umělecké Besedě, a tu zejména v literarním odboru jejím. Tam totiž vyloučeny jsou od loňska veškeré hovory, které kritice se podobají, a tak spolek povolaný k tomu, aby byl hlavním literarním střediskem naším (čímž také býval), prost je všeho vlivu na duševní život náš. Že se odbor vyhýbá kritice děl literarních, stalo se z toho ohledu, aby nikdo nebyl odpuzován od schůzí, a aby se odbor snáze povznesl k bývalé výši. Ale tím zase utlumuje se hlavní prostředek, který schůzím vlévá život. Každý člen odboru ovšem hovoří o denních otázkách literarních a uměleckých a kriticky se o nich pronáší, ale ne v Umělecké Besedě, nýbrž v kavárně nebo hostinci. Proč tedy ne zde? Bylo pozorovati hned loni, jakmile zaveden byl nynější způsob jednání, že odboru sice přibylo účastníků schůzí, ale nikoli života, čilosti a vlivu na literaturu. Snad by se přece mohlo zkusiti osvědčené jinde hospodářství střídavé.

Nový výlet p. Broučka, tenkráte do XV. století, slibuje býti práce ještě rozmarnější než výlet do měsíce. Těší se také zasloužené pozornosti a je Bohu díky zase jednou kniha, o které se všude mluví, jejíž hrdina se stal popularní — a jejíž východiště, hostinec na Vikárce, pojednou se stalo památným a zajímavým místem. Majetník její, pan Würfel, ku podivu neměl dlouho tušení o své slávě a svém zvěčnění (ba posud prý nečetl Výletu Broučkova, ačkoli dostal od „jemnostpána Čecha“ čestný exemplář a celým Hradčanům už jej zapůjčil), ale množící se návštěvy zvědavých hostí a jejich neustálé otázky konečně jej přivedly na myšlénku, že s ním a s jeho hostincem se něco neobyčejného stalo, až dalším pátráním přišel věci na kloub a teď už dokonce nespokojeným se stal posavádní slávou a návštěvou svého hostince, pročež inseratem v novinách si dovoluje upozorňovati p. t. obecenstvo, „že východiště obou světoznámých „Výletů“ pražského „domácího“ pana Broučka, jak onoho „do měsíce,“ tak nynějšího „do XV. století,“ jež „mistrně popsal Svatopluk Čech“ (p. Würfel patrně už se také odvažuje kritiky), nachází se v jeho plzeň. pivnici na Hradčanech „na Vikárce,“ a že i „známé párky, jež pan „domácí“ Brouček jedl až na měsíci, jsou stále pro p. t. navštěvovatele připraveny.“

Přejeme panu Würflovi, o jehož zvěčnění také po podobě tělesné se nyní postaral illustrator Viktor Oliva (ač prý to nebylo tak snadné, ježto p. Würfel tušil v častých návštěvách a kresbách p. Olivových jakousi novou zrádu), aby mu Výlety Čechovy pomohly k netušenému bohatství, jako už mu pomohly k netušené pověsti. Snad bude potom uznalejší k básníkovi, než naše musea, akademie, zemské výbory, samosprávné sbory a učené ústavy, a postará se o nějakou synekuru, zabezpečující básníkovi bezstarostnou hmotnou existenci; a aby tak udělal on, hostinský „na Vikárce,“ čeho nemůže dovésti pro svého předního básníka celý „vděčný národ“ . . .

Mnoho hluku zde nadělal výsledek zkoušek na právnické fakultě. Byl neobyčejně zarmucující. Zhruba vzato, asi třetina přihlášených ke zkoušce odstoupila (což znamená ztrátu roku), jiná třetina neobstála při zkoušce a poslední třetina toliko prošla. Dekanat fakulty právnické veřejně prohlásil, že přicházejí nyní na universitu abiturienti neobyčejně chatrných vědomostí, což je těžká, ale pozoruhodná výčitka. Noviny se chopily ovšem ihned této věci a hledaly jedny vinu na zkoušejících professorech, jiní v tom, že třeba také z němčiny skládati zkoušku, dekanat právn. fakulty pak v slabé přípravě na středních školách. A což by opravdu nebylo jiné příčiny? Což ustrojení právn. fakulty samo, dle něhož studující celý první rok může zaháleti beze zkoušek, a musí poslouchati zbytečné a nechutné právo německé, nechováli v sobě veliký díl viny? Němčina nese jinou část viny, snad ani střední školy nejsou bez viny, klassifikujíce příliš mírně: ale valnou část viny nese také to studentstvo samo, které nemá vyšší snahy, sebevzdělávání pokládá za věc zbytečnou, a hledá si jen zábav, hospod, spolkaření, mluvkářství. Jest opravdu stydno uváděti, na jaké otázky někteří nevěděli odpovědi: ale nevíli se, jeli Morava markrabství, vévodství či království, v kterém století žil Karel IV., kdy byly husitské války, kdy byl uzavřen mír westfalský a p., přestává opravdu všecko. Vzdělanosť, sebekázeň, idealnosť, usilovná práce, poctivá láska k národu — toť byly prostředky, kterými jsme se povznesli z hrobu k novému životu, kterými si získal národ čestné jméno a jakýsi takýsi respekt ve světě: mělali by nastoupiti místo toho duševní prázdnota, domýšlivá nadutosť, materialistický

názor na život, honba za rozkošemi, frasovité bramarbasování a lehkomyslné pojímání celého národního zápasu našeho, jak to v některých vrstvách studentstva jest už v modě, pak asi by marně byli pracovali otcové naši, darmo byli by obětovali zdraví, jmění a velkého ducha svého Dobrovský, Jungmann, Palacký, Šafařík, Kollár a celá ta gallerie anticky velebných postav a povah našich buditelů: pak čekal by nás osud horší smrti, totiž bezčestný, bankrot duševní.

Než obraťme se již k utěšenějšímu zjevu.

Upřímné potěšení spůsobilo na přemnohých stranách, že prof. *Fr. V. Jeřábek* zase jednou se chopil péra. Obral si tentokráte pověstné statě universitního professora a známého slavisty V. J. Lamanského o našem národě a jeho významu i postavení ve Slovanstvě uveřejněné v organu slovanského dobročinného spolku petrohradského, „Izvěstijích." Jest povědomo, že prof. Lamanský málo příznivě ocenil význam Českého národa pro Slovanstvo a že mu vyčetl tolik nedostatků a vad, až oprávněnosť jeho odsouzení Českého národa byla na oko každému zjevna. Články ty vzbudily odpor na samé Rusi a pozornosť po všem světě. U nás se ovšem zabývaly úvahami Lamanského všecky listy české i moravské a většinou se postavily proti Lamanskému. Ale tak duchaplně, elegantně, skromně a přece řízně nikdo neodpovídal Lamanskému jako Jeřábek v 11. č. „Osvěty." To je důstojná odpověď česká Lamanskému. Jeřábek osvědčil se duševně nezkrušeným, stejně svěžím jako dříve a toť úkaz potěšitelný. Nepřátelé jeho, kteří se před několika lety spikli na ubití jeho vzácného spisu Romantické básnictví, aby zamezili habilitaci jeho na universitu, mohou z článku Jeřábkova opět se přesvědčiti, jaké křivdy se dopustili na spisovateli, na vědě i na akademické mládeži. Neboť článek ten ukazuje opět jasně bohaté vědění, duševní čilosť a stylistické mistrovství autorovo. Však bylo již i to jakési zadostučinění pro Jeřábka, když redakce „Athenea" šlechetně prohlásila, kterak lituje, že onu tendenční kritiku k uveřejnění přijala. Kéž Jeřábek se dá povzbuditi chválou, jíž se mu dostalo pro článek o Lamanském jakož i chválou, které se dostalo o něco dříve jeho Veselohře před 20 lety složené a nyní opět na jeviště Nár. divadla uvedené, k novému a hojnému tvoření! —

Bartošova Česká hodinka v „Obzoru" uveřejňovaná našla následovníka. *J. M. Černý* jal se v „Nedělních listech" vytýkati a kárati rozličné vady a poklesky mluvy, které pomalu nabývají v obecné i spisovné řeči občanského práva. Za tu odvahu zasluhuje p. Černý chvály, a vyslovujeme tu přání od mnohých přátel jazyka projevované, aby v této obraně krásné a správné mateřštiny neochabl.

Abychom pak skončili, čím jsme počali, zmiňujeme se ještě o páté výroční památce otevření Národního divadla, oslavené v neděli, dne 18. listopadu. Nezvoleny ke slavnosti té ani toužebně od mnohých želaný „Dimitrij" Dvořákův ani Smetanova „Libuše" ani Vlčkovy „Lipany" nebo podobné představení velikého slohu, nýbrž Stroupežnického drama „Václav Hrobčický z Hrobčic." Oslava tedy malátná a chabá, jako celý nynější ráz divadla. Všude stojí v cestě personalie. Drama samo bylo už dvakráte provozováno a osvědčilo se nejšťastnějším výtvorem dramatické musy p. Stroupežnického. Nelze pochybovati, že záhy ochotnickými divadly a venkovskými společnostmi se rozšíří po všech krajích. A to po zásluze. Mámeť v něm o dobrou hru dramatickou více. Méně effektní jest jiná novinka, Pinkasova aktovka „Fotografie," složená v genru Rosenovském. Ale ochotnickým divadlům bude přece milejší než rozmanité fraškovité nesmysly cizí; pobavíť obecenstvo, které se rádo směje, jak náleží. A o to autorovi hlavně šlo.

I. Spolkové.

Klub historický v Praze. 21. ř. předn. *B. Dolejšek* o moralní statistice a poměru jejím k dějinám.

„Slavia," řečn. a lit. spolek. 25. ř. předn. *Č. Zíbrt* o smrtné neděli u starých Čechů, pokud o ní vypravují písemné památky až po náš věk.

„Máj," klub českých spisovatelův, od 21. ř. nazývá se „Máj, spolek českých spisovatelů-belletristů." Pensijní fond se zřídí, jakmile jmění dostoupí 20.000 zl. Vypuštěno ze stanov, aby nemohl se státi členem spisovatel před 36. rokem věku. Členy mohou se státi též belletristky.

„Russkij kružok." 1. listop. předn. *V. M. Rudněv* o Lomonosovu i jeho životě.

II. Smíšené.

Novinky se ohlašují: v Ottově „Salonní bibl." vyjdou „Slovanské črty" od *E. Jelínka*, „Plavecké povídky" od *J. D. Konráda*, básně „Staré gobeliny" od *Jar. Vrchlického*, kterýžto vydá též své drama „Námluvy Pelopovy." Básně *Ant. Klášterského* (P. Jasmína) vyjdou nákl. J. Otty. *Dr. Z. Winter* vydá spis „Staročeská jizba" s illustracemi od H. Schwaigra a veliké dílo kulturně-historické o životě předků

našich v 15. a 16 století. „Slovník česko-cikánský“ a „cikánsko-český“ od *P. J. Ješiny* vyjde u Šolce v Kutné Hoře. — *Lindnerovy* „Studie z oboru psychologie, paedagogiky a vůbec filosofie.“ — „Novočeský archiv literarní“ (vyd. *Fr. Bačkovský*): 1 č. „Rz. a k.“ od vydavatele; č. 2. „Sebrané básně P. J. Šafaříka a Fr. Palackého“ s úvodem.

Novinek na divadlech německých sehráno v posledním divadelním roce (od 1. září 1887. do 1. září 1888.) asi 700; vůbec poprvé z nich dáváno asi 300.

Jazykovou akademii zabývají se vážně v Německu, zvláště pro vykořenění cizích slov; jsou ovšem hlasy pro i contra.

Divadelní realismus v New-Yorku. Scenu jistého melodramata, ve které mají loupežníci vyloniiti neprolomitelnou pokladnu, dává hráti ředitel dvěma pověstným lupičům, kteří pracují na jevišti „jako doopravdy.“ Novou pokladnu dodá pokaždé vyrabitel zdarma za takovouto reklamu.

„Mensa-cultus“ zove jistý německý spisovatel předsudek, že kdo nedovede porozuměti latinskému citatu, pokládán jest za nevzdělance, kdežto prý u vzdělanců za samosrozumitelné se pokládá, že nečetli Shakespearea, Calderona atd. v originale.

III. Rozpravy literarní v časopisech.

A. M., Za nebožtíkem Fr. Schmiedem (Kom. 44.).
Bačkovský, O začátcích českého novinářství (N. l. 282.).
Barnard, Mezi opuštěnými (Č. učitelek 11.).
Bartoš, Prostonárodní kalendář (Obz. 20.).
— Česká hodinka (Obz. 20.).
Bauše, Babí léto (Sv. 47.).
Blokša, Tři umělci ve Vatikaně (Obz. 20.).
Bulgarov-Papáček, Královna spisovatelka (Lit. l. 22.).
Cumpfe, Řecké a římské kroje válečné (Sv. 49.).
Černý, Hovory o češtině (Ned. l. $^{28}/_{10}$).
— První lužický časopis a jeho redaktor (Zl. Pr. 49.).
Dědek, O vyšívání národním (Č. učitelek 11.).
Drosinis, Obrázky z novořecké vísky (Vl. 2.).
Flekáček, Z národního divadla (Vl. 2.).
Franěk, O slohu ve škole obecné (Bes. uč. 44.).
F. V. J., V. J. Lamanský a my Čechové (Osv. 11).
Gordon, Čeho nám je třeba (Ruch 32.).
Havel, O diktandu (Kom. 44.).
Heyrovský, Počátky učení bolognského (Ath. 2.).
Holeček, Jazyková otázka česko-slovenská (N. l. 255.).
Hrazdera, Idealismus a realismus (Uč. l. 38.).
Hrnčíř, Dram. přednášení ve škole (Kom. 44.).
Hromádka, Pojem věty (Uč. l. 42.).
Hrubý, Tři přátelé (Ruch 31.).
Hudec, Z milostných Djulabií Stanka Vraza (Ruch 31.).
Ikaros, Kritika (Lit. věst. 10.).
J. K., Úkol německých škol v baltických provinciích ruských (Bes. uč. 46.).
Koněrza, Vladimír Veliký a jeho křest (Ves. 22.).
Kořánek, O vlivu tepla na život rostlin (Zl. Pr. 45.).
Kuber, Slovanská Lípa v Praze (M. O. 253.).
Kučera, Dudácké písně od Ad. Heyduka (Hl. l. 12.).
Kuffner, François Achille Bazaine (Osv. 11.).
Kunstovný, O kázni školní (Kom. 48.).
Makovička, Od čeho v psychologii počínáme? (Kom 41.).
— Podstata psychologického zákona Fechnerova (Bes. uč. 46.).
Marrené-J. K., Šlechta a lid v literatuře (Lit. l. 23.).
Mojžíš, O dozoru nad mládeží mimo školu (Uč. l. 41.).
Pivoda, O rozmanitých směrech věcného učení (Kom. 47.).
Pravdomil, Nákladem vlastním (L. věst. 10.).
Pryl, Vychovávejme pevné a poctivé charaktery (Bes. uč. 47.).
Samsonov-Chalupa, Divadelní pravidla (Č. Th. 22.).
Sáňka, Řeč slavnostní k oslavě jubilea císařského (Uč. l. 42.).
Smolková, O nástrojích k paličkování a o podvinku (Č. učitelek 11.).
Studničková, Methodické výklady (Č. učit. 11.).
Šmídek, O cílech a cestách paedagog. (Kom. 46.).
Špindlerová, Berta Mühlsteinová, její život a literarní působení (Ženské l. 11.).
Trakal, Dr. Bedřich hrabě Schönborn, nový ministr spravedlnosti (Osv. 11.).
Uhlíř, Kardinal Lavigerie a otroctví africké (Vl. 2.).
Vrchlický, Svatá illuse (Ned. l. $^{21}/_{11}$).
— Nový roman Emila Zoly (Ned. l. $^{4}/_{11}$).
Vykoukal, Z časů dávných i našich (Sv. 49.).
Vymazal, Rýmová slova (Kom. 44.).
— Kdy vznikla nynější spisovná čeština (Kom. 45.).
— Jungmann jako strážce jazyka (Kom. 47.).
— O významovém rozštěpování slov (Kom. 48.).
Winter, Ze žalářů pardubských (Sv. 46.).
X. y. z., Několik myšlének o kritice (L. věst. 10.).
Sarah Bernhardtová (Č. Th. 21.; Zl. Pr. 49.).
Jak vznikla Havlíčkova píseň: „Měsíček jak mazáneček“ (M. O. 261.).
Tomáš Ronek (Uč. nov. 46.).
O kritice vědecké (-f-: N. l. 234.).
Literarní kronika (N. l. 234.).
Grabowski, Listy słowiańskie (Przegl. lit. 42.).
Mahrburg, Celowość w przyrodoznalstwie (Przegl. lit. 44.).
Fuld, Das gerichtsreferat in den tagesblättern (D. Schriftstztg. 19.).
Gerock, Poesie und religion (D. Revue 10.).
Novaković, Die Oidipussage in der südslav volksdichtung (Arch. f. slav. phil. 3.).
Ruhe, Serbische volkslieder (Lpzg. Ztg. 99.).
Literarischer hader (Kunstw. 2.).
Rod, La littérature contemporaine en France (Rev. intern. $^{10}/_{9}$).
Teza, Una traduzione del Petrarca in ungherese (Nuov. Antol. 19.).

IV. Díla posouzená.

Arbes, V pražské krčmě před půl stoletím (Vítězný: Lit. l. 23.).
Bareš, Dějiny mladoboleslavského školství (f.: Hl. l. 12.; H. n. $^{22}/_{11}$).
Bartocha, Moravský kalendář národní (J. Novodvorský: Hl. l. 12.).
Beneš-Šumavský, Kdo s koho (Tichý: Lit. l. 21.).
Čech, Nové písně (Tichý: Lit. l. 21.; Čermák: N. l. 276.; Sv. 48).
Donát Pelhřimovský, Věnec perlový (Trnka Uč. nov. 43.).

Ekert, Výlet Čechů na Slovinsko (P. H.: Lit. l. 23.).
Erckmann a Chatrian-Unzeitig, Brigádník Bedřich (Čech 249).
Herrmann, Drobní lidé (Vítězný: Lit. l. 21.; Zl. Pr. 45.).
Hos, Prosté novelly (P. H.: Lit. l. 23.).
Holub, Nový kalendář učitelský na r. 1889. (K-k.: Kom. 47.; M.: Lit. l. 23.; J. A. Č.: Hl. l. 12.).
Jasanovič, Vzdechy a popěvky (J. M.: Lit. l. 22.).
Král, O scenerii řeckého divadla (Č. V.: Lit. l. 21.).
Krejčí, Cvičení s tyčemi (-a.: Lit. l. 23.).
— České velení (-a.: Lit. l. 23.).
Mlčoch, Starověda biblická (-a-: Čech 256.).
Mojžíš, Pokladnice mládeže (J. A. Č.: Lit. v. 10.).
Mojžíš a Marhan, Zlaté mládí (J. A. Č.: Lit věst. 10.).
Náchodská, Lešnický blázen (Zl. Pr. 47.).
Ostrovský a Solověv, Divoška (J V.: H. n. 288.).
Pakosta, Vlastenecký poutník (J. Novodvorský: Hl. l. 12.).
— Kalendář Svato-Václavský (J. Novodvorský: Hl. l. 12.).
Palice, Šlechetnosť v rouše příkladů veršem i prosou se sbírkou přísloví a průpovědí (Hrnčíř: Kom. 46.).
Rezek, Dějiny saského vpádu do Čech a návrat emigrace (-mn.: Lit. l. 22.).
Smetana a Zelený, Malý čtenář (J. A. Č.: Lit. věst. 10.).
Soukal, Kytice vánoční (Rozvaha: Lit. l. 22.).
Strouhpežnický, Václav Hrobčický z Hrobčic (J. V.: H. n. 309.).
Svátek, Železná koruna (Vykoukal: Sv. 45.).
Svoboda, Na výpravě proti Milánu, Český umělec (Rozvaha: Lit. l. 23.).
Šimáček, Rom. knihovna „Světozora“ (Lit. l. 21.).
Špaček, Nová knihovna pro český lid (Skřivan: Vl. 2.).
Štech, Žena (Vítězný: Lit. l. 23.).
Šťastný K., Moravan (Procházka: Hl. 225).
Thonar-Šubrt, Společenské povinnosti jinochovy (Pražský: Lit. l. 22.).
Tulloch, Vstup do života (Ptáček: Pos. z B. 44.).
Turnovský, Zábavné listy (R.: Obz. 20.).
Tykač, Užitečné čtení (Rozvaha: Lit. l. 22.).
Vaněk, Plavba vzduchem (Vrba: Lit. l. 21.).
Vijkander-Lier, Madeleine Bungová (J. V.: H. n. 27/10).
Vlček V., Dalibor (Čermák: N. l. 311.).
Vykoukal, O dnech nešťastných a šťastných (Zl. Pr. 47.).
Weinfurt a Zeman, Nová knihovna pro mládež (B. K.: Č. šk. 30.).
Winter, Zač bylo živobytí za starodávna (Vítězný: Lit l. 23.).
— Rakovnické obrázky (Čermák: N. l. 255.).
Zavadil, Vánoční květy (R.: Obz. 20.).
Náš Císař Pán. 1848.—1888. (F. K.: Kom. 45.).
Slavnostní spisy na oslavu 40letého panování J. V. císaře pána (J. T.: Lit. l. 22.).
Zachovej nám, Hospodine (R.: Obz. 20.).
Zlaté lístky a Zlaté klasy (R.: Obz. 20.).
V den slavný (Jindřich: Pos. z B. 42.).
Odpověď panu X. Y. Z. na kritiku o „Stručném zeměpisu pro mládež“ (Kolísko: Pos. z B. 45.).
Úplný kancional arcidiecese olomoucké (F. Sch.: Hl. l. 12.).
Brunclík, Lenorka (K. + Š.: Uč. nov. 44.).
Nového Palečka humoristický kalendář (J. A.: Hl. l. 12.).
Vilímkův Kalendář Hum. listů (J. A.: Hl. l. 12.).
Velký slov. kalendář (J. Novodvorský: Hl. l. 12.)

V. Knihopisné.

Hoyer, O metodzie badania naukowego. Warsz.
Pawlik, Katalog księgozbioru J. I. Kraszewskiego. Lwów.
Braitmaier, Geschichte der poetischen theorie und kritik. Frauenfeld.
Spengler, Der verlorene sohn im drama des 16. jahrh. Innsbr.
Steiger, Der kampf um die neue dichtung. Leipz.
Ziel, Litterarische portraits. III. Leipz.
Bordoni, Pilade. Essai sur la morale dans l'oeuvre de W. Shakespeare. Livourne.
Des Grieux, L'amour dans tous les temps chez tous les peuples. Par.
Gambirasio, Dante Alighieri e Giosuè Carducci. Mil.
Lyon, L'idealisme en Angleterre au 18. siècl. Par.

Feuilleton.

Které plody slovesné náležejí do dějin písemnictví?

Napsal *Dr. Frant. Bačkovský.*

(O.) Řekli jsme si, že co do řeči vznikla dvě odvětví písemnictví českého, t. j. že k písemnictví českému náleží také písemnictví slovenské, a lze dobře sloučiti obě tato odvětví také názvem »písemnictví československé.«[1]) I jest otázka, zdali v dějinách písemnictví českého promluviti jest o obou odvětvích těch? —

Kdo by psal dějiny písemnictví českého v širším smysle, totiž dějiny písemnictví »československého,« tomu ovšem bylo by promluviti o obou odvětvích těch, avšak — o každém zvlášť! Jsouť odvětví ta oddělena od sebe netoliko nářečím, ale i jinak tou

[1]) Vedlé názvu „československý“ a v témže smysle co „československý“ bývá též užíváno „českoslov*a*nský,“ což dojista jest chybno; výraz „českoslov*a*nský“ znamená správně tolik co „český“

mírou, že nelze vmísiti je v celek jediný. Protož, ačkoli není slušno, když řeč jest o písemnictví českém, zapomínati při tom na písemnictví slovenské a nedopřávati mu místa ve školách našich, jak téměř úplně se děje, není přec ani oprávněno vyčítati literarnímu dějepisci českému, který vzal si za úkol probrati pouze písemnictví české v užším smysle, že nepojal do spisu svého také písemnictví slovenského. Již mnohokráte bylo poukazováno k tomu, kterak bychom i písemnictví slovenské měli pokládati za písemnictví své. a přece nikdo posud ani se nepokusil a tuším asi nepokusí, aby písemnictví české i slovenské v jedinou společnou rozpravu literarní smísil, poněvadž učiniti to nelze. Mohl tak učiniti na př. Pypin v »Historii literatur slovanských,« ale dal sice příslušnému oddílu název společný »Plémě české,« potom však probral nejprve pouze písemnictví české v užším smysle a za ním teprve písemnictví slovenské, tedy každé zvlášť! A Alois Vojt. Šembera napsal v »Předmluvě« k třetímu vydání svých »Dějin řeči a literatury české« (na str. V.) docela tato slova: »V novější době konečně odstoupil jsem, ač velmi nerad, od předchůdců svých také v tom, že jsem v bibliografii pominul spisy, psané od 25 let v tak řečené nové slovenčině, co řeči uměle dělané, od češtiny rozdílné, nechtě přijetím jich do literatury české dáti příčiny k výčitce, že Čechům a Moravanům něco přivlastňuji, co není jejich.«

a zároveň „slovanský.“ Ale poněvadž neříkáme na př. „ruskoslovanský,“ „slovinskoslovanský“ a pod., pokládám i výraz „československý“ za zbytečný a pleonastický, protože co jest české, jest zároveň i slovanské. — Jan Blahoslav ani „slovanské“ od „slovenského“ rozeznávati neuměl, jak svědčí 340. str. jeho „Grammatiky,“ ba také řeč Jihoslovanů nazývá na str. 337. slovenskou tak dobře jako nářečí Slováků uherských, a podobně na př. i Josef Jungmann nerozeznával od sebe řádně „slovanský“ a „slovenský,“ čehož doklad nalézáme v jeho předmluvě k prvému vydání „Ztraceného ráje.“ Jiří Palkovič proti tomu zase píše ve svém „Týdenníku“ skoro všude toliko „slovenský“ místo „český“ vůbec, a Josef Heřman Agapit Galaš psal všude „slavanský,“ o čemž viz v „Časop. Matice moravské,“ r. 1877., na str. 117. O „slavenský“ místo „slovenský“ viz i mínění P. J. Šafaříka v „Musejníku,“ r. 1874, na str. 425.

Jediným spisem, v němžto písemnictví české a slovenské veškero smíseno jest v celek společný, jest po Jungmannově »Historii literatury« Douchův »Knihopisný slovník československý.« V knihopise lze ovšem zcela snadno celek takový utvořiti, ale název jest dáti »československý«! Proti tomu v některých spisech, probírajících písemnictví české v užším smysle, bývá promluveno též o slovenském básníku Janu Hollém; »zdá se, že Hollému byly počteny za zásluhu hexametry, jimižto své básně skládal,« podotýká v té příčině Josef Holeček (»Podejme ruku Slovákům,« str. 17.). Než jaký to nepoměr, když o jiných básnících slovenských, značně více vyniknuvších, není ve spisech těch zmínky zcela nižádné![1])

A jako v dějinách písemnictví českého v užším smysle nenáleží promluviti o písemnictví slovenském, podobně nenáleží promluviti v nich o písemnictví Čechů, sídlících v Americe. Jestiť písemnictví Čechů, sídlících v Americe, též odvětvím odděleným od písemnictví českého v užším smysle tou měrou, jako jest odděleno písemnictví slovenské; jen že písemnictví slovenské jest odděleno hlavně vzhledem k řeči, kdežto české písemnictví americké jest odděleno zase hlavně vzhledem k zemi, ač i jinak každé z nich ubírá se cestou zcela svou, nesouvisejíc s písemnictvím českým v užším smysle.

Ale přes to přese všechno v dějinách písemnictví českého v užším smysle jest potřebí tu a tam připomenouti také spisy německy, latinsky nebo jinak psané, vztahující se k zemím koruny české, jakož i všimnouti si účinků písemnictví jiných na písemnictví české.

Když takto jasně a přesně budeme míti příslušné pojmy na mysli, nevznikne nedorozumění ve věcech dotčených!

[1]) Viz i článek můj „O zásluhách Slováků o písemnictví české,“ otištěný v 1.—3. čísle III. ročníku „Vlasti.“